

Lõpparuanne Perioodi 2014-2020 ühtekuuluvus- poliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide eelhindamine

Rahandusministeerium

14. november 2014

Magnus Urb
Rahandusministeerium
Suur-Ameerika 1
15006 Tallinn

14. november 2014

Austatud Magnus Urb

Vastavalt meie vahel 9. juulil 2014 sõlmitud lepingule esitame siinkohal lõpparuande perioodi 2014-2020 ühtekuuluvuspoliitika vahenditest kavandatavate finantsinstrumentide osalisest eelhindamisest (edaspidi Eelhindamine). Aruande eesmärgiks on teostada esimene osa rahastamisvahendite eelhindamisest ning selle tulemusel esitada meiepoolsed seisukohad rahastamisvahendite kasutuselevõtu asjakohasusest.

PricewaterhouseCoopers Advisors AS (edaspidi PwC) on eelhindamisel aluseks võtnud ministeeriumitest, nende allasutustest, erinevatelt turuosalistelt ning kolmandate osapoolte uuringutest ja analüüsides saadud algandmed, mistõttu me ei vastuta meile esitatud andmete täpsuse, täielikkuse ja õigsuse eest. Me ei saa anda kinnitust selle kohta, kas meie poolt läbi viidud töö ulatus on piisav Tellija poolt seatud eesmärkide täitmiseks. Meie töö ulatuse piisavus on täielikult Tellija vastutuses, nagu ka mis tahes otsused ja seisukohavõttud seoses rahastamisvahendite kasutuselevõttuga.

Käesolev aruanne on mõeldud kasutamiseks ainult teile aruandes nimetatud eesmärgil. PwC kannab aruandega seoses õiguslikku vastutust Lepingus sätestatud ulatuses üksnes tellija ja mitte ühegi teise osapoolle ees, kes võib oma otsustes olla tuginenud selles aruandes sisalduvale teabele või seisukohtadele.

Täname Teid ja uuringus osalenud ametnikke koostöö eest ning loodame meeldivale koostööle edaspidi.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/
Teet Tender
AS PricewaterhouseCoopers Advisors

Oluline teadaanne isikutele, kes ei ole aruande adreassaadid

Isikud, kes ei ole käesoleva aruande adreassaadid ja seda aruannet loevad, loetakse ta nõustunuks alljärgnevate tingimustega:

1. Aruannet lugev isik võtab teadmiseks, et AS PricewaterhouseCoopers Advisors on selle koostanud vastavalt oma kliendilt saadud juhiste ja üksnes kliendi huvisid ja kasu silmas pidades.
2. Aruannet lugev isik tunnistab asjaolu, et ta pole selle aruande adreassaadid ning vastamaks tema huvidele ja vajadustele oleks võinud aruande koostamiseks osutada vajalikuks läbi viia teistsuguseid või täiendavaid töid.
3. Lugejal pole vastuväited asjaolule, et AS PricewaterhouseCoopers Advisors, selle juhtorganid, töötajad ega esindajad ei vastuta mingil kujul kahju ega saamata jäänud tulu eest, mis õigusvastaselt aruandega tutvunud isikule sellega seoses kaasneda võivad.

Uuringu autorid

Meeskonna liige	Valdkond roll	Organisatsioon
Marili Männik	Uuringujuht	PwC
Erki Mägi	Uuringujuhi asetäitja/finantssektori ekspert	PwC
Klaas-Jan Reincke	Eelhindamise ekspert	CPD
Anari Hagel	analüütik	CPD
Tarmo Meresmaa	analüütik	PwC
Moonika Olju	analüütik	PwC
Marko Virkebau	analüütik	PwC
Allar Karu	analüütik	PwC
Kerli Müürisepp	analüütik	CPD
Evelin Pöld	analüütik	CPD

Käesoleva töö valmimisele on andnud olulise panuse **Tellijapoolne töörihm** kuhu kuulusid: Magnus Urb, Kadri Mats, Ando Siitam, Hannes Aarma, Ardo-Heiki Ingar, Ragne Villakov, Hannu Lamp.

Täname kõiki uurimistöö valmimisele panustajaid, kes andsid meile intervjuusid, osalesid fookusgrupis ning vastasid küsimustele.

PwC on maailma juhtiv majandusalaseid nõustamisteenuseid pakkuv ettevõtte. Tegutseme 158 riigis, ühendades enam kui 195 000 töötajat ning oleme seega maailma suurim audiitor- ja nõustamisteenuseid pakkuv ettevõtte. PwC majanduskonsultatsioonide üksus (AS PricewaterhouseCoopers Advisors) on rohkem kui viieteist aastat toetanud era- ja avalikku sektorit nõustamisteenustega.

CPD on juhtiv hindamisalaste teenuste pakkuja Eestis, kel on enam kui 10 aastat kogemusi hindamisprojektide läbivimisel olles teostanud hulganisti EL-i programmide eel-, vahe- ja järelhindamisi. CPD on Eesti Hindamise Ühingu ESTES asutajaliige ja üks eestvedajaid Eesti hindamiskultuuri edendamisel.

Sisukord

Uuringu autorid	4
1. Sissejuhatus	11
1.1. Rahastamisvahendite olulisus	11
1.2. Eelhindamise lähtekohad	12
2. Eelhindamise metoodika	16
2.1. Lähenemine	16
2.2. Olulised eelhindamist mõjutanud asjaolud	21
3. Euroopa Liidu toetused 2014-2020	23
3.1. Euroopa Liidu toetuste jagamise prioriteedid	23
3.2. 2014-2020 programmiperioodi ettevalmistus	24
4. Turuülevaade	26
4.1. Rahvastik	26
4.2. Majanduslik keskkond	26
4.3. Finantsturu ülevaade	28
5. Meetmete eelhindamise tulemused	37
5.1. Meede 2.1 „Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks“	37
5.2. Meede 2.2 „Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed“	44
5.3. Meede 2.3 „Alkoholi liigtarvitamise, sh alkoholisõltuvuse, ennetuse, varase avastamise ja nõustamis-, raviteenuse ja taastusabi süsteemi loomine ja rakendamine“	56
5.4. Meede 2.4 „Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamiseks“	68
5.5. Meede 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes teadusalgatustes“	78
5.6. Meede 4.3 „Ettevõtete energia-ja ressursitõhusus“	87
5.7. Meede 5.1 „Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine“	100
5.8. Meede 5.2 „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“	110
5.9. Meede 5.4 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“	136
5.10. Meede 6.1 „Energia- ja soojusenergia tootmine ja ülekandmine“	151
5.11. Meede 6.2 „Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekandmine“	166
5.12. Meede 6.3 „Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamine“	176
5.13. Meede 7.1 „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“	185
5.14. Meede 9.1 „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“	194
5.15. Meede 9.2 „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“	205
6. Lisandväärtuse analüüs	215

7. Riigiabi reeglite analüüs	217
7.1. Sissejuhatus	217
7.2. Vähese tähtsusega abi	217
7.3. Grupierandi määrus	219
8. Parimate praktikate analüüs	222
8.1. Sissejuhatus	222
8.2. Valdkonnad	222
8.3. Parimate praktikate näited	225
8.4. Parimate praktikate kokkuvõte	236
9. Kokkuvõte	239
Lisad	248

Joonised

Joonis 1 Ringlusefekti näide	12
Joonis 2 Eelhindamise etapid (esimene blokk)	16
Joonis 3 Eelhindamise etapid (teine blokk)	17
Joonis 4 Nõudluse ja pakkumuse ülevaate meetodika ning väljundid edasisse analüüsi	18
Joonis 5 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu hindamise otsustuspuu	19
Joonis 6 Investori tootlusootus ja projekti ühshikondlik mõju	20
Joonis 7 Euroopa Liidu toetuste jagunemine 2014-2020	24
Joonis 8 SKP jagunemine majandussektorite lõikes. <i>Allikas: Statistikaamet.</i>	26
Joonis 9 Reaalne SKP muutus valitud riikides perioodil 2004-2013 (%). <i>Allikas: Eurostat.</i>	27
Joonis 10 Eesti laenuturu jaotus seisuga 31.12.2013. <i>Allikas: Finantsinspeksioon.</i>	28
Joonis 11 Kohalike omavalitsuste ja äriühingute võlakoormus perioodil 2006-2013. <i>Allikas: Statistikaamet ...</i>	29
Joonis 12 Äriühingute laenuintresside ja baasintressimäära euribor muutus perioodil 2006-2013. <i>Allikas: Statistikaamet</i>	30
Joonis 13 Ettevõtete elutsüklil ja rahastamisvõimalused	33
Joonis 14 II samba fondide Eestisse tehtud investeeringute jaotus, 2004-2013. <i>Allikas: Rahandusministeerium</i>	34
Joonis 15 Enimkaubeldud aktsiad NASDAQ OMX Tallinna börsil 2013. aastal. <i>Allikas: Finantsinspeksioon</i>	35
Joonis 16 Aktsiaturu käibe osakaal SKT-st %-des, 2004-2012. <i>Allikas: Maailmapank</i>	35
Joonis 17 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.1)	42
Joonis 18 Puuetega inimeste arv perioodil 2005-2014. <i>Allikas: Statistikaamet</i>	46
Joonis 19 Vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste arv perioodil 2006-2013. <i>Allikas: Statistikaamet.</i>	47
Joonis 20 Arvel olevate vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste paigutamine perioodil 2006-2013. <i>Allikas: Statistikaamet</i>	48
Joonis 21 Hooldusperede ja hooldusperedes viibivate laste arv perioodil 2006-2013. <i>Allikas: Sotsiaalministeerium</i>	48
Joonis 22 Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste kogusumma ja keskmine kulu inimese kohta aastas perioodil 2005-2013	51
Joonis 23 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.2)	54
Joonis 24 Alkoholisõltuvusega elanike arv tööealiste elanike hulgas	57
Joonis 25 Tarbitav alkoholi kogus liitrites täiskasvanud elaniku kohta Euroopa riikides 2010. aasta andmetele tuginedes	58
Joonis 26 Alkoholi tarbimine Eestis (liitrit ühe täiskasvanud elaniku kohta aastas 100%-lises alkoholis). <i>Allikas: Eesti Konjukturiinstituut</i>	58

Joonis 27 Ambulatoorse- ja statsionaarse psühhiaatrilise arstiabi kulu (EUR) ühe inimese kohta aastas perioodil 2004-2011. <i>Allikas: Eesti Haigekassa</i>	63
Joonis 28 Alkoholi tarvitamisest tingitud psüühika- ja käitumishäirete tõttu ravikindlustuse vahenditest teenuseid saanud isikute arv perioodil 2004-2011. <i>Allikas: Eesti Haigekassa</i>	63
Joonis 29 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.3)	66
Joonis 30 <i>Bang-for-the-Buck</i> kohandatud hinnangud Euroopa riikides	71
Joonis 31 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.4)	77
Joonis 32 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 4.1)	85
Joonis 33 Ettevõtete jagunemine EMTAK A-E klassifikatsiooni alusel	88
Joonis 34 Ressursside kokkuvõid teostatud tegevuste tulemusena ja energiasäästu tegevuste kavandamine. <i>Allikas: Civitta</i>	89
Joonis 35 Energiatõhusus vs investering. <i>Allikas: KIK</i>	90
Joonis 36 Investeeringu tegemise tasuvusaeg ja investeeringu suurus. <i>Allikas: Civitta</i>	92
Joonis 37 Investeeringute tegemise rahastamine. <i>Allikas: Civitta</i>	93
Joonis 38 Ressursside tootlikkuse võrdlevad näitajad EL-s 2013. aastal. <i>Allikas: Eurostat</i>	96
Joonis 39 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 4.3)	98
Joonis 40 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 5.1)	108
Joonis 41 VKE-de arengusuundumused. <i>Allikas: Euroopa Komisjon, SBA</i>	112
Joonis 42 Ettevõtte elutsüklil ning finantseerimisvõimalused. <i>Allikas: EIF, kohandanud PwC</i>	112
Joonis 43 Kriitilised Eesti VKE-de äriprobleemid võrrelduna EU keskmisega. <i>Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE</i>	113
Joonis 44 Eesti VKE-de hinnangud juurdepääsule rahastamisele võrrelduna EU keskmisega. <i>Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE</i>	113
Joonis 45 Kasvuvõimaluste realiseerimiseks vajalikud finantseerimisallikad. <i>Allikas: EY</i>	116
Joonis 46 Ettevõtete huvi omakapitaliinvesteeringute vastu sõltuvalt arengufaasist. <i>Allikas: EY</i>	117
Joonis 47 Potentsiaalselt omakapitaliinvesteeringuid kaasavate ettevõtjate hinnang vajaliku investeeringu suurusele. <i>Allikas: EY</i>	117
Joonis 48 Pangalaenu mittekasutamise põhjused. <i>Allikas: Praxis</i>	119
Joonis 49 Planeeritav kaasatava laenufinantseerimise suurus. <i>Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE</i>	119
Joonis 50 Eesti era- ja riskikapitali atraktiivsuse indeks	121
Joonis 51 Era- ja riskikapitali investeeringute osatähtsus SKP-st 2013	122
Joonis 52 Peamised turuosalisused ning investeerimisstrateegiad. <i>Allikas: EIF, EstVCA ja EstBAN</i>	123
Joonis 53 BIFI võimalik struktuur. <i>Allikas: KredEx</i>	123
Joonis 54 Ettevõtetele rahastamist pakuvad investorid	124
Joonis 55 Omakapitaliinvesteeringute vahemikud. <i>Allikas: PwC</i>	125
Joonis 56 Mittefinantsettevõtetele väljastatud laenu sihtotstarbe järgi. <i>Allikas: Eesti Pank</i>	125
Joonis 57 KredEx'i poolt väljastatud käendusmaht ja käendatud laenu mahud perioodil 2008-2013 (miljon eurot)	127
Joonis 58 2013. aastal väljastatud käendusmaht finantseerimise liikide lõikes	127
Joonis 59 Väljastatud stardilaenu/stardilaenu käenduse mahud. <i>Allikas: KredEx</i>	128
Joonis 60 KredEx Krediidikindlustuse mahtude ülevaade. <i>Allikas: AS KredEx Krediidikindlustus</i>	129
Joonis 61 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 5.2.2)	133
Joonis 62 Piirkondade võime panustada riigi majanduskasvu: maakondade SKP elaniku kohta 2011. aastal ja aktiivsete ettevõtete arv elaniku kohta 2012. aastal. <i>Allikas: Statistikaamet</i>	138
Joonis 63 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 5.4)	149
Joonis 64 Rekonstrueerimise maksumus ühe ruutmeetri kohta toetusmäärade võrdluses perioodil 2010-2014. <i>Allikas: KredEx</i>	156
Joonis 65 Renoveerimislaenu muutus perioodil 2009-2014. <i>Allikas: KredEx</i>	157
Joonis 66 Renoveerimislaenu dünaamika perioodil 2010-2013. <i>Allikas: KredEx</i>	157
Joonis 67 Eesti koguerenergia tarbimine sektorite lõikes. <i>Allikas: Eesti Energiamajanduse Arengukava 2030+</i>	159
Joonis 68 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 6.1)	163
Joonis 69 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 6.2)	174
Joonis 70 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 6.3)	183
Joonis 71 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 7.1)	192

Joonis 72 Registreeritud sõidukid 1000 elaniku kohta perioodil 1991-2013. <i>Allikas: Eurostat ja Statistikaamet</i>	195
Joonis 73 Hinnanguline Eesti sõitjakäibe jagunemine transpordiliikide lõikes reisijate sõitjakilomeetrite alusel perioodil 2000-2012. <i>Allikas: Eurostat</i>	196
Joonis 74 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 9.1)	204
Joonis 75 Maakondade võrdlus ajaperioodil 2000-2013 sooritatud kinnisvara ostu-müügi tehingute arvu ja väärtuse lõikes keskmiselt 1000 elaniku kohta aastas. <i>Allikas: Maa-amet, Tehingute andmebaas</i>	206
Joonis 76 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 9.2)	213
Joonis 77 Rahastamisvahendite valdkonnad	222
Joonis 78 EL-i toetuste kasutamise tasemed. <i>Allikas: PwC</i>	240
Joonis 79 Laenujääk finantseeritavate isikute lõikes kvartalite kaupa perioodil 2006-2014. <i>Allikas: Eesti Pank</i>	272
Joonis 80 Äriühingute laenujääk kvartalite kaupa. <i>Allikas: Eesti Pank</i>	272
Joonis 81 Valitsemissektori laenujääk. <i>Allikas: Eesti Pank</i>	273
Joonis 82 Omakapitali finantseeringuid kaasanud väike- ja keskmise suurusega ettevõtete osakaal. <i>Allikas: Euroopa Komisjon</i>	273
Joonis 83 Ühiskondliku kasu võlakirja skeem	274
Joonis 84 Investeeringu tasuvuse ja säästu skeem	278
Joonis 85 Tingimusliku laenu skeem	278
Joonis 86 Korterühistute jagunemine arvuliselt, teenitud tulude ja aruandeaasta tulemi alusel maakondade lõikes 2012. aastal (tk, mln EUR). <i>Allikas: Äriregister</i>	281
Joonis 87 Korterühistute bilansimahu ja laenukohustuse jagunemine maakondade lõikes 2012. aastal (mln EUR). <i>Allikas: Äriregister</i>	281

Tabelid

Tabel 1 Uuringu meetmete ja tegevuste ülevaade	14
Tabel 2 Eesti majanduslike ja demograafiliste näitajate võrdlus 28 EL liikmesriigi keskmisega	27
Tabel 3 Lapsehoiukohtade loomise ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele alameetme üldinfo .	37
Tabel 4 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 2.1)	40
Tabel 5 Kätesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamise meetme tegevuste üldinfo	44
Tabel 6 Asendushoolduselt täiskasvanuks saamise tõttu lahkunud noorte arv perioodil 2006-2012	49
Tabel 7 Sotsiaaltoetuse saajate arv ja keskmine summa puude liigi järgi perioodil 2010-2013	51
Tabel 8 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 2.2)	53
Tabel 9 Alkoholi liigtarvitamise meetme tegevuse üldinfo	56
Tabel 10 Alkohoolikute ja nende lähedaste nõustamisega tegelevate asutuste arv maakondade lõikes	61
Tabel 11 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel	64
Tabel 12 Ravikulude prognoos alkoholisoituvusega tegelemiseks	65
Tabel 13 Kätesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamise meetme tegevuste üldinfo	68
Tabel 14 Rahvastiku oodatav eluiga ja tervena elatud aastate arv Eestis ning Euroopa Liidu 28 liikmesriigis 2012. aastal	69
Tabel 15 Meetme tegevuse nr 2.4.2 sihtgrupi kaardistus	72
Tabel 16 Üldarstiabi osutavate asutuste laenusaaamise võimekus 2012. aasta andmetel (mln EUR)	74
Tabel 17 Üldarstiabi kulud ja nende osakaal 2013. ja 2014. aastal	74
Tabel 18 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 2.4)	76
Tabel 19 Meetme "Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes teadusalgatustes" alameetmete üldinfo	78
Tabel 20 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 4.1)	83
Tabel 21 Ettevõtete energia- ja ressursitõhususe meetme tegevuse üldinfo	87
Tabel 22 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 4.3)	94
Tabel 23 Turutõrgete leevendamiseks sobivate toetuste ja/või rahastamisvahendite nimekiri	99

Tabel 24 Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiattraksioonide ja toetava taristu väljaarendamise alameetme üldinfo	100
Tabel 25 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 5.1)	105
Tabel 26 Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamise meetme tegevuse üldinfo	110
Tabel 27 VKE-de määratlus ja kriteeriumid	111
Tabel 28 Eesti VKE-de üldinfo 2012. aastast	111
Tabel 29 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 5.2).....	129
Tabel 30 Fondifondi lisandväärtus.....	131
Tabel 31 Turutõrked, sihtgrupid ja võimalikud rahastamisvahendid	133
Tabel 32 Rahastamisvahendite nimekiri.....	134
Tabel 33 Eelhindamise ulatuses oleva „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ meetme alameetmete ja tegevuste üldinfo	136
Tabel 34 Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamise meetme statistika perioodil 2007-2013	144
Tabel 35 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise (PKT) meetme statistika perioodil 2004-2006 ja 2007-2013	145
Tabel 36 Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 5.4)	146
Tabel 37 Korterelamute rekonstrueerimise toetamise meetme tegevuse üldinfo	151
Tabel 38 Eesti elamufond	152
Tabel 39 Eesti korterelamute ülevaade ehitamisaastate lõikes	152
Tabel 40 Korterelamute toetuste statistika.....	155
Tabel 41 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 6.1)	158
Tabel 42 Hoonete elektri- ja soojustarbimise, energiasäästu ning investeeringute ja riigipoolsete toetuste koondandmed aastatel 2030	160
Tabel 43 Turutõrgete leevendamiseks sobivate toetuste ja/või rahastamisvahendite nimekiri.....	164
Tabel 44 Efektiivne soojusenergia tootmise ja ülekande meetme tegevuse üldinfo	166
Tabel 45 Kaugküttevõrkude jagunemine maakondade kaupa müüdud soojuse mahu lõikes	167
Tabel 46 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 6.2)	171
Tabel 47 Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamise meetme tegevuse üldinfo	176
Tabel 48 Energiasäästu profiil sõltuvalt tänavavalgustuse vanusest	177
Tabel 49 7. linna projekti infotabel.....	180
Tabel 50 Tänavavalgustussektori näitajad enne ja pärast renoveerimist	180
Tabel 51 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 6.3)	181
Tabel 52 7 linna meetme projekti kogumaksumus	182
Tabel 53 Tänavavalgustuspunktide investeeringuvajadus.....	182
Tabel 54 Veemajanduse infrastruktuuri arendamise meetme üldinfo.....	185
Tabel 55 EL-i struktuurivahenditest toetatud veemajandusprojektide statistika	188
Tabel 56 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 7.1)	189
Tabel 57 Meetme „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ üldinfo	194
Tabel 58 Perioodi 2007-2013 meetme „Linnaliste piirkondade arendamine“ statistika Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade kohta.....	200
Tabel 59 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 9.1)	201
Tabel 60 Meetme „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ üldinfo	205
Tabel 61 Perioodi 2007-2013 meetme „Linnaliste piirkondade arendamine“ statistika kokku ning Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade kohta	210
Tabel 62 Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 9.2)	211
Tabel 63 Rahastamisvahendid ning nende rakendamiseks vajalikud tingimused	218
Tabel 64 Rahastamisvahendid ning nende rakendamiseks vajalikud tingimused	220
Tabel 65 Ülevaade analüüsitud rahastamisvahenditest teistes riikides	223
Tabel 66 Essex´i ühiskondliku kasu võlakirja ülevaade	225
Tabel 67 Peterborough ühiskondliku kasu võlakirja ülevaade	226
Tabel 68 <i>Wales Council for Voluntary Action</i> ülevaade.....	226
Tabel 69 <i>London Rough Sleeping</i> ühiskondliku kasu võlakirja ülevaade	227
Tabel 70 Suurbritannia valitsuse poolt väljastatava õppelaenu ülevaade.....	228
Tabel 71 Innovation Norway ülevaade	228
Tabel 72 Ülevaade Soome innovatsioonifondist Sitra	229

Tabel 73 Ülevaade <i>High-Tech Gründerfond</i> ´ist Saksamaal.....	230
Tabel 74 The Low Carbon Innovation fondi ülevaade.....	231
Tabel 75 The North West ERDF Operational Program´i ülevaade	232
Tabel 76 JESSICA Holding Fund for sustainable enery investments in residential buildings ülevaade	232
Tabel 77 Program “Energy Efficiency at Houshold Buildings” ülevaade	233
Tabel 78 Community Generation Fund.....	234
Tabel 79 London Energy Efficiency Fund	235
Tabel 80 Koondülevaade parimatest praktikatest.....	237
Tabel 81 Meetmete ja tegevuste kokkuvõttev tabel	242
Tabel 82 Teenuste osutamise võimalikkuse analüüs ühiskondliku kasu võlakirja instrumendiga	275
Tabel 83 Tingimusliku laenu näitlikustatud skeem	277

Lisad

Lisa 1 Kasutatud allikad	248
Lisa 2 Kohtumised ja intervjuud	262
Lisa 3 Pakkumuse fookusgrupp.....	271
Lisa 4 Finantsturu ülevaade.....	272
Lisa 5 Ühiskondliku kasu võlakiri	274
Lisa 6 Tingimusliku laenu kontseptsioon	277
Lisa 7 Fondifond varajase faasi ettevõtetele	280
Lisa 8 Korterühistute finantsandmed	281
Lisa 9 Lühendid	282

1. Sissejuhatus

1.1. Rahastamisvahendite olulisus

Euroopa struktuuri- ja investeerimise fondid (*European Structural and Investment Funds – ESIF*) omavad 2014-2020 programiperioodil tähtsat ülesannet Euroopa 2020 püstitatud strateegiate saavutamisel. Eeskätt hõlmavad need jätkusuutlikku ja kõikehõlmavat liidu ühtlast arengut kui ka regionaalset ebavõrdsuse vähenemist. Eelarveliste vahendite piiratuse olukorras on püstitatud eesmärgid tugevalt tulemustele orienteeritud, mis eeldab avaliku raha efektiivsemat kasutamist. 2014-2020 Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika ühtne strateegiline raamistik lähtub järgmistest põhimõtetest:

- Ressursside kontsentreerumine Euroopa 2020 eesmärkidele läbi ühiste temaatiliste eesmärkide.
- Tulemustele orienteeritus läbi tulemusraamistiku.
- Ladusam planeerimine ning rakendamise lihtsustamine.
- Abikõlblikkuse reeglite harmoniseerimine, toetuse saajate ning rakendajate halduskoormuse vähendamine.
- Integreeritud lähenemine territoriaalsele arendamisele.

Selles kontekstis mängivad rahastamisvahendid olulist rolli ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide saavutamisel.

Rahastamisvahendite tähtsuse tõus

Euroopas ja Eestis kasutatakse rahastamisvahenditest rääkides erinevaid termineid, nt *financial instrument* (rahastamisvahend), *financial engineering instrument* (finantskorraldusvahend) või *innovative financial instrument* (innovaatiline rahastamisvahend). Suures plaanis tähistavad need kõik samu instrumente. Antud uuringus kasutatakse läbivalt terminit rahastamisvahend ning seega on uuringu fookuses **rahastamisvahendid ehk EL-i meetmed**¹, millega antakse eelarvest EL-i ühe või mitme konkreetse poliitikaeesmärgi saavutamiseks täiendavuse põhimõttel rahalist toetust. Sellised vahendid võivad olla omakapitali- või kvaasiomakapitali investeeringute, laenu, tagatise või muu riskijagamisvahendi vormis, mida võidakse vajaduse korral kombineerida toetusega.

Rahastamisvahendeid kasutati ühtekuuluvuspoliitika fondide raames ettevõtlusvaldkonnas kui nt korterelamu renoveerimislaenu näol energiasäästu valdkonnas ka eelnevatel programiperioodidel. 2014-2020 perioodil on rahastamisvahendid omandamas märkimisväärset tähtsust – suurenenud on nende hulk, laienenud on valdkonnad, kus neid rakendatakse ning kasvanud on neisse paigutatud avalike rahaliste vahendite maht. Teisisõnu, rahastamisvahendite eesmärgiks on toetada prioriteetseid valdkondi suuremamahulisemalt, aidata kaasa finantsturgude arendamisele, ületada turutõrkeid ning aidata „taaskasutada“ struktuurifondide vahendeid.

Rahastamisvahendite peamiste eelistena võrreldes tavaliste tagastamatute toetustega nähakse:

- Rahaliste vahendite **ringlusefekt**, mis suurendab raha kasutamise tulemuslikkust, kuna investeerimistsükli lõpus on rahastamisvahenditesse paigutatud vahendid võimalik reinvesteerida rahastamisvahendeid rakendatavate üksuste poolt edasiste investeeringute tarbeks (vt ka Joonis 1).
- Võimekust tuua ettevõtmistesse **lisavahendeid** (*leverage*) nii avalikust kui ka erasektorist läbi riskide jagamise meetodi.² Seeläbi luuakse tööriist, mis võimaldab mobiliseerida erasektori finantseeringut projektidesse ning vähendada avaliku sektori finantseerimiskoormust. Näiteks Itaalias läbi viidud mõjude hindamise tulemusel selgus, et 1 euro avalikku raha tõi endaga kaasa 4,5 eurot erasektori oma.³ Taoline **võimendusefekt** mängib olulist rolli just eelarveliste piirangutega toimetulemisel ning võimaldab

¹ EP ja EN määrus (EL, EURATOM) nr 966/2012, 25. oktoober 2012, mis käsitleb Euroopa Liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantseeskirju ning millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ, Euratom) nr 1605/2002.

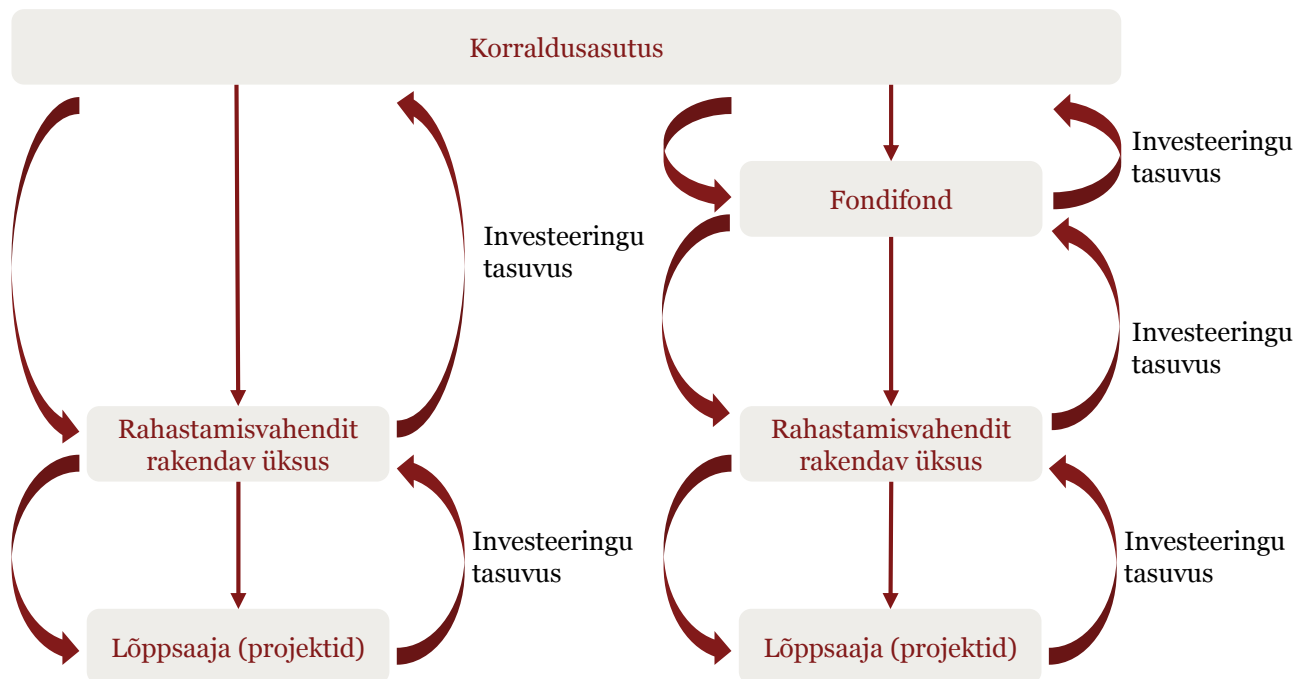
² Commission staff working document, *financial instruments in Cohesion Policy*, SWD(2012) 36 final, Brussels, 27.2.2012.

³ Counterfactual Impact Evaluation of Cohesion Policy. Work Package 1: Examples from Enterprise Support: Impact and cost-effectiveness of investment subsidies in Italy, ASVAPP, Final Report to DG Regio, June 2012.

konsentreerida rahastamist, sest lisaraha kaasamine erasektorist suurendab võrreldes tagastamatu toetusega rahastamisvahendi lisandväärtust ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide saavutamisel.

- Võimaldab käivitada projekte, mis panustavad poliitikaeesmärkide saavutamisse, kuid mis ei suudaks leida turult piisavat rahastamist. Hea näide on linnalist arengut toetavad meetmed, kus paljud projektid suudavad tulu teenida, kuid madala kasumlikkuse tõttu ei ole suutnud rahastust saada. Teine samalaadne näide on energiaefektiivsuse toetuskeemid: kui energiaefektiivsuse projekte ei subsidieritaks võtaks investeeringusumma tagasimaksmine liiga kaua aega või oleks võimatu.

Alloleval joonisel on kujutatud üks rahastamisvahendite peamiseid eeliseid - **ringlusefekt**.

Joonis 1 Ringlusefekti näide⁴

Otsus rahastada abimeetmeid rahastamisvahenditest tuleks teha eelhindamise põhjal, mille käigus on leitud tõendeid turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest, ning lähtuvalt avaliku sektori investeerimisvajaduste hinnangulisest tasemest ja ulatusest. **Et rahastamisvahendid oleksid erasektorile piisavalt atraktiivsed, on oluline, et need töötataks välja ja neid kasutataks paindlikult.**

Kokkuvõttes peaksid rahastamisvahendid julgustama korraldusasutusi vaatama avaliku raha kasutamist eesmärkide saavutamiseks pigem erainvestori pilgu läbi (investeerides vaid tulemuslikesse projektidesse), aidates seeläbi kaasa nii erinevate osapoolte huvide ühtlustumisele kui ka panustades jätkusuutlikkuse kasvu.

1.2. Eelhindamise lähtekohad

1.2.1. Eesmärk ja ulatus

Vastavalt ühtse strateegilise raamistiku määruse eelnõu artiklile 32 peab rahastamisvahenditele antav toetus lähtuma eelhindamisest, mille käigus on leitud tõendeid turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimisolukordadest, hinnatud avaliku sektori kapitalipaigutuse vajadust ning määratud selle tase ja ulatus koos võimalike toetatavate rahastamisvahendite liikidega. Täismahus eelhindamine peab sisaldama:

Turutõrgete, mitteoptimaalsete investeerimisolukordade ning poliitikavaldkondade ja temaatiliste eesmärkide, investeerimisvajaduste või käsitletavate investeerimisprioriteetide analüüsi.

⁴ Kohandatud dokumendi: *Financial Instruments in Cohesion Policy*, SWD (2012) põhjal.

EL-i fondidest toetatavate rahastamisvahendite hinnangulise lisaväärtuse, kooskõla sama turgu käsitlevate muude avaliku sektori sekkumisvormidega, võimalike riigiabi tagajärgede, kavandatud sekkumise proportsionaalsuse ja turumoonutuste minimeerimise meetmete ülevaadet.

Rahastamisvahendi abil potentsiaalselt kaasatavate täiendavate avaliku ja erasektori vahendite hinnangulist suurus toetuse lõppsaaja tasandil (eeldatav võimendav mõju).

Hinnangut samalaadsete vahendite ja liikmesriikide poolt teostatud varasemate eelhinnangute kasutamisest saadud kogemustele ja sellele, kuidas neid kogemusi edaspidi kasutada.

Kavandatud investeerimisstrateegia kirjeldust, sealhulgas rakendamiskorra valikuvõimaluste analüüsi, pakutavaid finantstooteid, nende võimalikku kombineerimist kavandatavate toetusmeetmetega ning lõppsaajate sihtgrupi kirjeldust.

Kirjeldust, kuidas antud rahastamisvahend toetab asjaomase prioriteedi või meetme konkreetsete eesmärkide ja tulemuste saavutamist.

Juhiseid, mis võimaldavad rakendamise käigus jooksvalt hinnata, kas olukord on jätkuvalt sama, mis eelhinnangu väljatöötamisel või on tekkinud vajadus rahastamisvahendi rakendamise tingimuste ülevaatamiseks ja vastavate muudatuste tegemiseks.

Korraldusasutused ei ole kohustatud rangelt järgima ülaltoodud järjekorda. Eelhindamine peaks pigem olema interaktiivne kui lineaarne protsess. See tähendab, et korraldusasutused peavad tõenäoliselt korduvalt erinevate etappide tulemusi üle vaatama ja täpsustama tagamaks, et kogu hindamine vastab nõuetele.

Käesoleva eelhindamise eesmärk on teostada eelhindamine punktide **a**, **b** ja **d** osas, mistõttu eelhindamise tulemused saavad olema sisendiks detailsematele eelhindamistele käesoleva hindamise raames välja pakutud rahastamisvahendite osas.

Antud hindamise tulemusel on Tellijal rahastamisvahendite toetamiseks/mitte toetamiseks sõltumatu, objektiivne ja asjatundlik hinnang koos järeldustega loetletud meetmetes kavandatud rakendamisviisi asjakohasusele, üldistele tingimustele ja teostatavusele ning pakutud on prioriteetses suunas seatud eesmärkide saavutamiseks finantsteenuseid.

Järgnevas alapeatükis on täpsemalt kirjeldatud eelhindamise käigus analüüsitud valdkondi.

1.2.2. Eelhinnatavad valdkonnad

Tellija soovil viidi analüüs läbi 15. valdkonnas, mis on ülevaatlikult koos alategevustega välja toodud järgnevas tabelis (Tabel 1).

Tabel 1 Uuringu meetmete ja tegevuste ülevaade

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	RA*
1	2.1	Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks	Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele	SoM
2	2.2	Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed	Toimetulekuraskustega inimestele ning nende pereliikmetele töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused; asendushoolduse kvaliteedi tõstmine	SoM
3	2.3	Alkoholi- ja narkootikumide sõltuvuse ennetuse ja alkoholi ravi ja tugisüsteemide loomine ja rakendamine	Alkoholi liigtarvitamise varane avastamise ja lühinõustamise teenused esmatasandi- ja eriarstiabi osutajatele	SoM
4	2.4	Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamiseks	Haiglavõrgu pädevuskeskuste tugevdamine; investeringute toetamine perearstikeskuste loomiseks	SoM
5	4.1	Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üleeuroopalistes teadusalgatustes.	Teadusasutuste ja kõrgkoolide institutsionaalne arendus ja investeringud; Investeringud teaduse infrastruktuuri toetamiseks teekaardi alusel; Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsus, järelkasv; Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks	HTM
6	4.3	Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus	Investeringud parimasse võimalikku ressursitõhusesse tehnoloogiasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetavate IT-rakenduste toetamine	KKM
7	5.1	Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine	Pereturismi atraktsioonide, multifunktsionaalse konverentsi- ja messikeskuse rajamine, väikesadamate võrgustiku arendamine	MKM
8	5.2	Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine	Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks; laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine	MKM
9	5.4	Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine	Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine (seadmed) ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteringud	SiM
10	6.1	Energiatõhususe saavutamine elamumajanduses	Korterelamute rekonstrueerimise toetamine	MKM
11	6.2	Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekanne	Kaugkütte katelde renoveerimine ja kütuste vahetus; amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku vahetamine; lokaalsete kütelahenduste ehitamine kütelahenduste asemele	MKM
12	6.3	Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamine	Tänavavalgustuse renoveerimine	MKM

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	RA*
13	7.1	Veemajanduse infrastruktuuri arendamine	Ühisveevärgi ja kanalisatsioonsüsteemide, sh joogiveepuhastite ja reoveepuhastite ehitamine ja rekonstrueerimine ühisveevärkides ja reoveekogumisaladel	KKM
14	9.1	Linnapiirkondade jätkusuutlik areng	Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine (transpordiliikide ühendamine, kergliiklusteed); Lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuur	SiM
15	9.2	Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng	Säästva linnalise liikuvuse ning avaliku linnaruumi arendamine Ida-Virumaal (transpordiliikide ühendamine, kergliiklusteed); Alakastatud linna-alade elavdamine Ida-Virumaal (äripinnad koos ümbritseva infrastruktuuriga)	SiM

* RA = Rakendusasutus

2. Eelhindamise metoodika

2.1. Lähenemine

2.1.1. Uuringu läbiviimine

Uuringu lähenemine põhineb Euroopa Komisjoni poolt publitseeritud eelhindamise metoodika juhendil⁵. Eelnimetatud metoodika kasutamine aitab kaasa Euroopa Komisjoni heakskiidu saamisele rahastamisvahendite kasutuselevõtu osas juhul kui selliseid kooskõlastusi nõutakse või põhjendusi küsitakse. Samuti arvestasime Eesti hetkelist turuolukorda kui ka olemasolevaid kogemusi rahastamisvahendite rakendamisel.

Tinglikult võib rahastamisvahendite eelhindamise jagada kahte suurde blokki, millest esimest võiks nimetada n-ö turuolukorra hindamiseks (inglise keeles *market assessment*) ja teist rahastamisvahendite rakendamisfaasiks (inglise keeles *delivery and management*). Käesoleva uuringu fookuses on ainult esimene faas, millest omakorda keskendutakse ainult piiratult a, b ja d hindamisküsimustele, mis on järgneval joonisel tumedamal taustal esile toodud.

Joonis 2 Eelhindamise etapid (esimene blokk)

Teises etapis, mis ei kuulu käesoleva uuringu ulatusse, tuleb eelnevalt väljapakutud ja sobivaks hinnatud rahastamisvahendi üldise kirjelduse alusel töötada välja täpne rahastamisskeem ehk investeerimisstrateegia (e), põhjendada kuidas antud rahastamisvahend toetab asjaomase prioriteedi või meetme konkreetsete eesmärkide ja tulemuste saavutamist (f) ning töötada välja juhiseid, mis võimaldavad rakendamise käigus jooksvalt hinnata, kas olukord on jätkuvalt sama, mis eelhindangu väljatöötamisel või on tekkinud vajadus rahastamisvahendi rakendamise tingimuste ülevaatamiseks ja vastavate muudatuste tegemiseks (g).

⁵ European Commission, 2014. "Ex-ante assessment methodology for the use of financial instruments".

Joonis 3 Eelhindamise etapid (teine blokk)

Seetõttu on oluline välja tuua, et käesolev töö annab küll sõltumatu ja objektiivse hinnangu rahastamisvahendi sobivusele, kuid selle täpse skeemi ja rakendamise tingimuste väljatöötamiseks on vaja vastata ka ülejäänud eelhindamise küsimustele, mida antud uuring ei kajasta.

2.1.2. Eelhindamise objektiivsuse ja tõendatavuse tagamine

Eelhindamise käigus on oluline koguda piisav tõendusmaterjal, et valdkonnas eksisteerib kas turutõrge või mitteoptimaalne investeerimissituatsioon. Turutõrgete kontseptsioon käsitleb endas turu mittetoimivuse aspekte, samas kui mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid hõlmavad olukordi, kus turu investeringute maht on seatud eesmärkide valguses lihtsalt ebapiisav.

Eelhindamise läbiviimiseks kasutati üldtunnustatud analüüsimetoodikaid, mida on kasutatud edukalt ka teistes sarnastes uuringutes. Kontrolljälje tagamiseks on meile tellija poolt tehtud võimalikus ulatuses kättesaadavaks uuringu allikmaterjalid, intervjuude ja fookusgruppide läbiviimisel osalenud isikud ja organisatsioonid ning kirjeldatud on andmeanalüüsi ja järelduste tegemise üldiseid lähtealuseid.

Järelduste tegemisel on lähtutud saadud informatsioonist hoolimata sellest, kas järeldused on kooskõlas levinud arusaamadega. Uuring on läbi viidud objektiivselt lähtumata meie isiklikest seisukohtadest või eelarvamustest. Kõik olulised tulemused on eelnevalt läbi arutatud tellijaga vahekohtumistel ja/või rakendusasutusi esindavate ametnikega vastavate meetmete puhul.

Selleks, et hinnata turutõrkeid ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide olemust, on oluline rakendada n-ö triangulatsiooni põhimõtet, mida püüdsime maksimaalselt ära kasutada. Triangulatsiooni põhimõte eeldab, et järeldused põhinevad infol, mis on võimalusel pärit kuni kolmest erinevast allikast (st dokumentatsioonianalüüs, küsitlus, intervjuud).

Dokumentatsioonianalüüs

Relevantse dokumentatsiooni kaardistamise käigus koguti tellija erinevate esindajate abiga kokku eelhindatavaid valdkondi puudutavad materjalid (meetmelehed, valdkondlikud uuringud, teostatud analüüsid, statistilised ülevaated jms). Koondatud andmed andsid struktureeritud ülevaate valdkondlikest probleemidest, planeeritud sekkumistegevustest, sihtrüüpi suurusest ning loiid eeldused nii turutõrgete adekvaatseks kaardistuseks kui ka mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseks. Tinglikult võib nõudluse ja pakkumise ülevaate metoodika kokku võtta järgneva skeemi alusel (Joonis 4).

Joonis 4 Nõudluse ja pakkumuse ülevaate metoodika ning väljundid edasisse analüüsi

Metoodiliselt on makrotasandi ülevaade avatud käesoleva uuringu 4. peatükis („Turuülevaade“), kus tuuakse välja rahvastiku jagunemine, antakse ülevaade majanduslikust seisukorrast ning eraldiseisvalt tehakse ülevaade finantsturu pakkumisest. Tegemist on üldise informatsiooni esitamisega, mida hindajad on kasutanud toetava aspektina nõudluse ja pakkumise analüüsimisel.

Uuringu ulatuses olevate meetmete kohta esitatud valdkonna ülevaated on esitatud iga meetme kohta eraldiseisvas alapeatükis („Meetmete eelhindamise tulemused“), eesmärgiga lihtsustada valdkonna kohta ülevaate omamist ja lugejatele informatsiooni edastamist.

Intervjuud ja küsitlus

Dokumentatsioonialaüüsi tulemusel saadud seisukohad ja arvamused on valideeritud läbiviidud grupi- ja/või ekspertintervjuudega nii nõudluse kui ka pakkumise poole pealt. Eelkõige on soovitud intervjuude abil kontrollida sekkumisloogikat ning uuringu käigus tuvastatud turutõrgete või mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide olemasolu. Kokkuvõttes on arvesse võetud iga meetme kohta eraldi esitatud peatükis. Läbiviidud intervjuud ja kohtumised on leitavad aruande lisades: vastavalt Lisa 2 ja Lisa 3. Küsitlusi käesoleva uuringu raames hindajad läbi ei viinud, kuna muude tegevustega kogunes piisavalt tõendusmaterjali seisukohtade esitamiseks või tugineti erinevate meetmete analüüsimisel aktuaalsetele küsimustikele, mis olid valdkonnas hiljuti teostatud ning mille dubleerimine lisaväärtus pakkuda poleks saanud. Lisaks tuli arvesse võtta ka kogu uuringu ajakavas püsimist, mis ei oleks võimaldanud põhjalikku küsitluse läbiviimist.

2.1.3. Rahastamisvahendite kasutuselevõtu otsustuskriteeriumid

Euroopa tasandil on üldkriteeriumina välja toodud, et rahastamisvahendeid on kõige otstarbekam kasutada just tuluteenivate projektide puhul, mis omal käel ei leia projekti teostamiseks piisavat finantseerimist (tulenevalt projekti varajasest staadiumist või rahavoogude eripärast). Siia alla liigituvad peamiselt kahte tüüpi projektid:

- **Finantseerimise puudujääk** - projektid, mille rahavoo ajastus, tagatiste tüüp, selle puudumine või tegevusvaldkond ei ole vastuvõetav erasektori laenuandjatele (kuigi majanduslik kasu projekti tekkivatest rahavoogudes on olemas);
- **Tasuvuse puudujääk** - projektid, mille rahavoog ei jõua projekti elluvijani, vaid realiseerub mõnes teises valdkonnas (näiteks tervisliku liikumise propageerimise kampaania, mis hoiab kokku riigi meditsiinivaldkonna kulutusi).

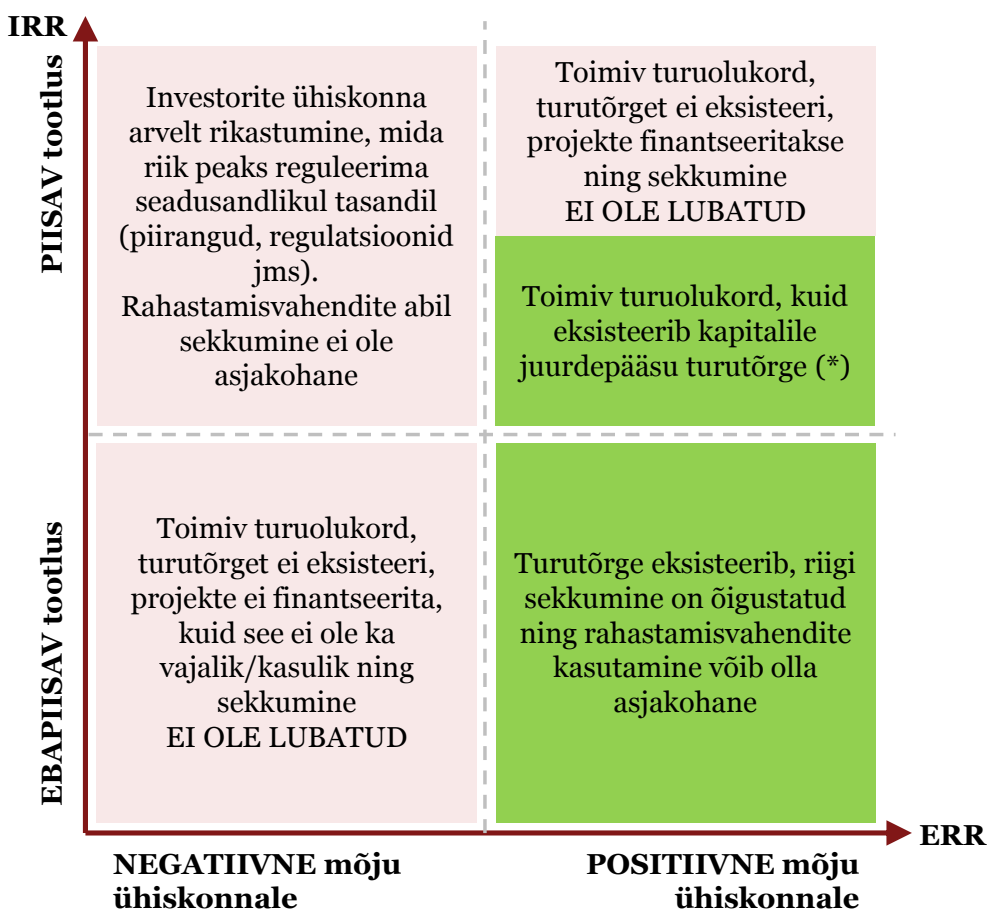
Samas on oluline täheldada, et lisaks eeltoodule ei maksaks kõrvale heita ka vaid sotsiaalset kasu teenivaid projekte või siis projekte, mille kasu on rahas keeruline mõõta – näideteks võiks tuua kuritegevusalase ennetustöö, liiklusohutuse või sotsiaalse integratsiooni programmid. Kuigi seal võib olla vajalik muuta tänast rahastuskeemi, et rahastamisvahend vastaks kõigile etteantud kriteeriumitele (näiteks ringlusefekt), on kindlasti rahastamisvahendite kasutamise otstarbekuse puhul oluline adresseerida kõiki tüüpi projekte.

Otsustuspuu küsimustele vastates on hindajad hinnanud rahastamisvahendi kasutuselevõtu sobivust ning kõikide vajalike eeltingimuste kokkulangemist. **Juhul kui üks kriteerium saab negatiivse hinnangu, siis meetodiliselt pole piisavat alust rahastamisvahendi väljapakumiseks.**

Lisaks eelnevale otsuskohale sõltub rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasus veel järgmistest kriteeriumitest:

- Milline on projekti tootlus investorile (IRR *internal rate of return*) ning missugune on projekti mõju ühiskonnale laiemalt (ERR *economic rate of return*); ning
- Millist tüüpi turutõrked optimaalse investeerimistaseme saavutamist täna takistavad.

Rahastamisvahendite kasutamine võiks tulla kõne alla vaid juhul, kui projekti teostamise mõju ühiskonnale on positiivne (ERR>0), kuid mingil põhjusel ei ole investor iseseisvalt motiveeritud või suuteline projekti teostama. Kirjeldatud loogika on esitatud järgneval skeemil:

Joonis 6 Investori tootlusootus ja projekti ühshikondlik mõju⁶

Rohelise taustaga on tähistatud olukord, kus rahastamisvahendi kasutuselevõtmine võib olla asjakohane, kuna ühiskonnale avaldub positiivne mõju, kuid projekti tootlus võimalikule investorile ilma riigipoolse sekkumiseta ei ole atraktiivne (liiga madal tootlus). Muudel juhtudel leiame, et rahastamisvahendite kasutuselevõtt pole lubatud või ei pruugi olla piisavalt põhjendatud.

⁶ (*) NB! Tähelepanu tasuks pöörata ka võimalikele olukordadele, kus investorid ei suuda näiteks informatsiooni asümmeetria tõttu tegelikku olukorda ning projekti tasuvust adekvaatselt hinnata (jättes seetõttu finantseerimata projektid, mis tegelikult oleksid ka neile kasulikud). Sel juhul võib sekkumine riigi poolt olla siiski õigustatud ning vajalik (elimineerimaks infopuudust) ning rahastamisvahendi kasutamine (kasvõi üleminekuperioodiks, et informatsiooni asümmeetriat elimineerida) võib olla õigustatud.

2.1.4. Sekkumisloogika

Sekkumisloogika idee (uurimisküsimus b, vt Joonis 2) mõistes tuleb hinnata rahastamisvahendite sobivust prioriteetsete suundade ja meetme eesmärkide saavutamiseks. Selleks oleme kaardistanud kõikide meetmete sekkumisloogika ehk hinnatud kuidas planeeritud meetme tegevused aitavad saavutada meetme tegevuse soovitud tulemusi, eesmärke ja sihttasemeid. Juhul kui kooskõla on napp või osaline, siis sekkumine ei saa olla tulemuslik ning seetõttu rahastamisvahendi väljapakumine pole mõistlik. Hinnangu andmisel kasutasime Goldratt'i eesmärgipuu põhimõtteid⁷ ning uuringus on meie hinnang esitatud vastava meetme teise alapeatüki lõpus (valdkonna ülevaade).

Käesoleva eelhindamise fookuses ei olnud analüüsida meetme eesmärkide seoseid kõrgema taseme temaatiliste eesmärkide ja investeerimisprioriteetide suhtes, kuna vastav töö on teostatud varasemalt 2014-2020 programiperioodi eelhindamise käigus. Küll aga on käesoleva töö ulatuses analüüsitud rahastamisvahendite kasutuselevõtu võimalusi nii prioriteetse suuna alaeesmärke kui ka spetsiifilisemalt meetme alameesmärke silmas pidades.

Sekkumisloogikate valideerimise jaoks viidi lisaks läbi nii nõudluse kui pakkumise poole intervjuud (sh nii ekspertintervjuud, grüpiintervjuud, fookusgrupp), mis andsid võimaluse hinnata eelkogutud informatsiooni paikapidavust ja kontrollida erinevate seisukohtade kehtivust ja loogikat. Saadud informatsiooni alusel saime mitmekülgse pildi rahastamisvahendi kasutuselevõtu sobivuse ja kooskõla hindamiseks.

2.2. Olulised eelhindamist mõjutanud asjaolud

Eelhindamise läbiviimist on mõjutanud mitmed asjaolud. Neid tegureid on oluline mõista nii tulemuste, järelduste kui soovitude paremaks tõlgendamiseks ja edaspidiseks kasutamiseks, kuid millest sõltumata **on koostatud** rahastamisvahendite toetamiseks/mitte toetamiseks **sõltumatu, objektiivne ja asjatundlik hinnang**.

Eeldused, mis leidsid kinnitust töö teostamise käigus:

- **Üldine teadlikkus rahastamisvahenditest**, nende kasutuselevõtu kasudest ja võimalustest on rakendusasutuste ja -üksuste seas pigem madal (üksikute eranditega). Toetuspõhisel lähenemisel tugineva „mõttemalli“ muutmine on pikaajaline ning väljakutsuv protsess.
- **Uuringu laiahaardelisus** ja piiratud ajaraamistik⁸ limiteeris süvaanalüüsi teostamist iga meetme lõikes. Samas kindlustati piisavad tegevused ning analüüs iga meetme lõikes järelduste tegemiseks ning edasiste tegevuste planeerimiseks.

Täiendavad eelhindamise käiku mõjutanud asjaolud, mis ilmnid töö teostamise käigus:

- **Madal teadlikkus rahastamisvahendite olemusest ja kasudest**. Sellest tulenevalt ei osata tihti näha ega kaaluda tagastamatu toetuse kasutamiseks alternatiive. Enamike meetmete puhul oldi jõutud ettevalmistusetappi, kus planeeritud tegevused ja rakendusmäärused olid tagastamatu toetuse jagamiseks juba valmimas. Seetõttu erinevatelt osapooltelt saadud informatsiooni objektiivsus rahastamisvahendite võimalikust rakendamisest võis olla kallutatud tagastamatu toetuse suunas. Olukorras, kus sihtgrupp on harjunud, et taasavatakse tagastamatu abi toetusmeede taotluste vastuvõtuks, on neil isiklik motivatsioon alternatiivsete rahastamisvahendite nõudlust ning vajadust alahinnata ning välistamaks toetusmeetme (tagastamatu abi) konverteerimist rahastamisvahendiks (tagastatav abi). Kuigi töö käigus võeti nimetatud riski sihtgrupilt saadud informatsiooni tõlgendamisel arvesse (vajadusel infot trianguleerides, viies läbi täiendavaid intervjuusid ekspertidega või teostades laiendatud dokumentatsioonianalüüsi), võis lõppjärelduste tegemiseks asjakohane informatsioon jääda kohati piiratuks.

⁷ Vt näiteks H. William Dettmer, „Goldratt's Theory of Constraints: A systems approach to continuous improvement“, 1997.

⁸ 15 erinevat meetet, mille raames analüüsiti 26 erinevat alltegevust ajavahemikul august – oktoober 2014.

- **Konfidentsiaalne informatsioon.** Finantseerimisasutuste piiratud võimalused konfidentsiaalset infot avalikustada piiras täieliku ülevaate saamist finantseeringu pakkumise mahtudest, dünaamikast ja tingimustest mõnede meetmete osas. Täiendavalt koguti mitmetelt turuosalistelt informatsiooni, mida ei olnud võimalik uuringus otse viidata, kuid mis on võimaluste piires järelduste tegemisel siiski arvesse võetud.

3. Euroopa Liidu toetused 2014-2020

3.1. Euroopa Liidu toetuste jagamise prioriteedid

Euroopa Liidu regionaalpoliitika eesmärgiks on tasakaalustada ja ühtlustada Euroopa Liidu liikmesriikide arengut ning tõsta seeläbi Euroopa Liidu kui tervikliku majanduspiirkonna konkurentsivõimet maailmaturul. Selle elluviimiseks jagatakse liikmesriikidele struktuuritoetusi, nii struktuurifondidest nagu Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF) ja Euroopa Sotsiaalfond (ESF), kui ka Ühtekuuluvusfondist (ÜF). Regionaalpoliitika edendamine on Euroopa Komisjoni üks peamisi prioriteete, kuhu suunati perioodil 2000-2006 EL-i eelarvest 34,4%, aastatel 2007-2013 aga 36%, millest Eesti sai viimasel perioodil kokku 3,4 miljardit eurot.⁹

Käesoleval eelarveperioodil 2014-2020, on Eestil võimalik saada **5,913 miljardit eurot toetust** (sh ERF, ESF ja ÜF kokku 3,5 miljardit eurot). Eurooraha kasutamise aluseks on Eesti ja Euroopa Komisjoni poolt heaks kiidetud viit fondi hõlmav partnerluslepe, kus on kokku lepitud rahastamisprioriteedid, eesmärgid ja oodatavad tulemused, eurooraha kasutamise eeltingimused ning vahendite administreerimise üldine korraldus. Eelmistel perioodidel on eurooraha suunatud suures osas riigi baastaristu arendamisse, kuid nüüd on tähelepanu rohkem suunatud jätkusuutlikule majanduskasvule, inimeste heaolule ning töö- ja elukvaliteedi tõstmisele.

Struktuurivahendite rakenduskava jaguneb 12. prioriteediks:

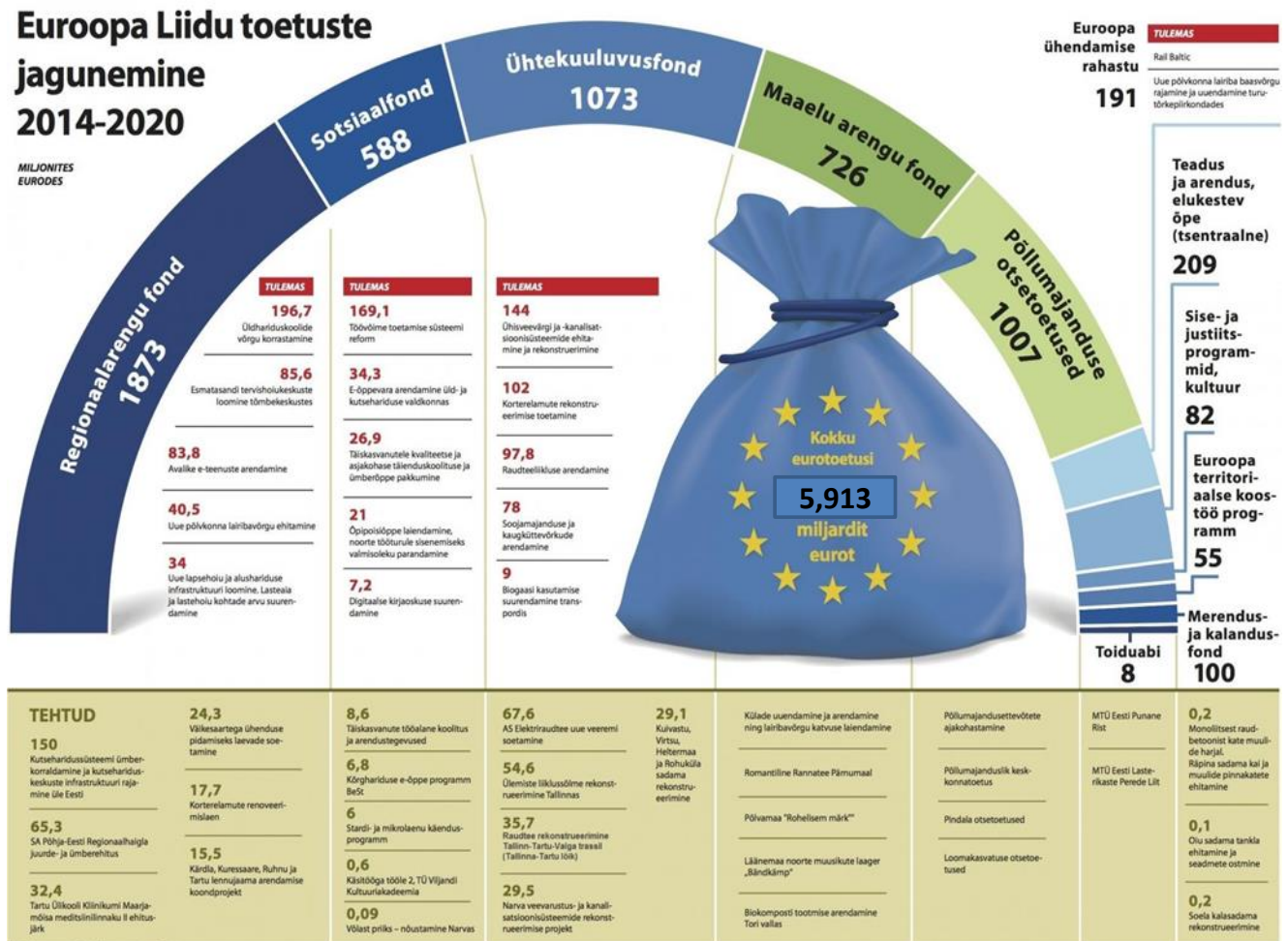
1. Ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul.
2. Sotsiaalse kaasatuse suurendamine.
3. Tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine.
4. Kasuvõimeline ettevõtlus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus.
5. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine.
6. Energiatõhusus .
7. Veekaitse.
8. Roheline infrastruktuur ja hädaolukordadeks valmisoleku suurendamine.
9. Linnapiirkondade jätkusuutlik areng.
10. Jätkusuutlik transport.
11. IKT teenuste taristu.
12. Haldusvõimekus.

Euroorahade jagamisel on sisuliselt tegemist **riigiabiga**, mille andmist põhimõtteliselt keelab Euroopa Liidu asutamisleping, välja arvatud juhul kui see on põhjendatud üldise majandusarengu tagamisega. Keelust kinnipidamise ja erandite ühtlastel alustel rakendamise eest kogu EL-is vastutab Euroopa Komisjon. **Riigi taolist sekkumist peetakse õigustatuks kui riigiabist saadav kasu kaalub üles konkurentsimoonutusest tingitud kahjud.** Seetõttu on ühise konkurentsipoliitika tagamiseks kehtestatud EL-i tasandil ühtsed reeglid ja põhimõtted, et liikmesriigid annaksid ühtsetel alustel riigiabi ja tagaksid väiksema konkurentsimoonutuse nii siseriiklikul kui EL-i tasandil.¹⁰

Euroopa Liidu toetuste jagunemine programmperioodil 2014-2020 on täpsemalt kujutatud järgneval joonisel (Joonis 7), kus on näha toetuse jagunemine erinevate fondide ja alategevuste lõikes. Välja on toodud nii planeeritavad, kui ka juba tehtud tegevused.

⁹ Infoportaal: www.struktuurifondid.ee

¹⁰ <http://www.eas.ee/et/eas/hea-teada/riigiabi>

Joonis 7 Euroopa Liidu toetuste jagunemine 2014-2020¹¹

3.2. 2014-2020 programmiperioodi ettevalmistus

Struktuurivahendite 2014-2020 rahastamisperioodi planeerimine on olnud intensiivne ja võrreldes eelmiste perioodidega selgelt süsteemsem protsess. Juba 2012. aasta alguses ilmusid perioodi planeerimiseks vajalikud alusanalüüsid¹², mis andsid väga olulise sisendi esialgsete strateegiliste valikute tegemiseks. Nende alusanalüüside põhjal väljatöötatud arenguvajaduste ülevaade võimaldas tõhusalt valida EK-i poolt etteantud temaatiliste eesmärkide ja investeerimisprioriteetide menüüst kõige sobivamad elemendid. Selle tulemusena sõnastati juba 2012. aasta teises pooles üleriigiliste eesmärkide saavutamiseks nn lahendusteel, mis olid Ühtekuuluvuspoliitika Fondide rakenduskava prioriteetsete suundade esialgsed variandid.

Rahandusministeeriumi eestvedamisel pöörati juba varajases staadiumis tähelepanu sekkumisloogikale, ehk küsimusele, kuidas erinevad planeerimise elemendid (nt saavutatavad tulemused, prioriteetsete suundade alaeesmärgid, üleriigilised eesmärgid) omavahel ja laiemas kontekstiga (nt Euroopa 2020) seostuvad.

Selle tulemusena on hetkeseisuga enamiku prioriteetsete suundade planeeritud sekkumised asjakohased ja eesmärgipärased. Eesmärgid on eelmise perioodiga võrreldes täpsemalt fokuseeritud ja oodatavad tulemused paremini sõnastatud. Lisaks tuleb prioriteetsete suundade raames, ja eriti meetmete tasemel, läbi mõelda kuidas püstitatud alaeesmärgid ja tulemused detailsemalt saavutada. 2013. a sügisel koostatud meetmelehed sisaldavad küll rahastamise vajaduse põhjendust, rahastatavate tegevuste kirjeldust, toetuse saajaid ja

¹¹ Infoportaal: www.struktuurifondid.ee

¹² Väliskeskonna tulevikutrendide analüüs ja Eesti sotsiaalmajanduslik analüüs ülevaatega asjakohaste poliitikavaldkondade hetkeolukorrast.

kasusaajaid, kuid rakendamisviisid on üldjuhul veel üsna umbkaudselt sõnastatud. Kohati on viidatud vajadusele meetme väljatöötamiseks teostada eelanalüüse. Seega ei ole võimalik olnud erinevate meetmete kontekstis selgesõnalisi valikuid rahastamisvahendite kasutamise osas esile tuua, vaid on mainitud, et seda võimalust kaalutakse. Üheks 2014-2020 struktuurivahendite eelhindamise järelduseks oli see, et võib eeldada, et enamikus valdkondades piisab planeeritud rahastamismahust soovitud tulemuste saavutamiseks, kuid siiski esines ka erandeid (mh linnalise arengu ja teadus- ja arenduse valdkondades). Rakendusviiside osas järeldati, et need on üldjuhul sobivad, kuid esines kohati liiga palju avatud taotlemist.

Need järeldused on väga asjakohased antud rahastamisvahendite eelhindamise raames, arvestades ka vajadust sama rahaga toetada rohkem kasusaajaid. Küll aga on käesoleva uuringu jooksul ilmnenud, et kui Rahandusministeeriumi soov on olnud oluliselt laiendada rahastamisvahendite kasutuselevõttu võrreldes varasema perioodiga, siis sisuliselt on rahastamisvahendeid rakendusametuste poolt planeeritud väga napilt ning on ilmne, et rahastamisvahendite kaudu finantseeritud projektide osatähtsus hüppeliselt ei kasva.

Käesoleva uuringu ulatuses olevate meetme tegevuste (vt Tabel 1) planeeritud kogusumma on SF-i poolt 1,2 miljardit eurot, millest meile teadaolevalt on rakendusametused planeerinud rahastamisvahendeid kasutusele võtta meetme 4.3 (Ettevõtete energia-ja ressursitõhusus) ja 5.2 (Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine) koosseisus, mis moodustavad uuritavatest valdkondades 21%. Eurotoetuste kogusummast moodustaksid need meetmed 4,3%, kuid uuringu teostamise faasis on ilmnenud, et meetme tegevuse 4.3.1 raames kavandatud vahendite (109 miljonit eurot) jagamine rahastamisvahendina ei realiseeru täies mahus, mistõttu uuritavate meetmete rahastamisvahendite osatähtsus kogu eurotoetustest võib langeda 2,5%-ni.

4. Turuülevaade

Alljärgnevalt anname lühiülevaate Eesti üldisest keskkonnast ning põhinäitajatest, mis mõjutavad laiemalt uuringu raames vaadeldavaid meetmeid ning valdkondi.

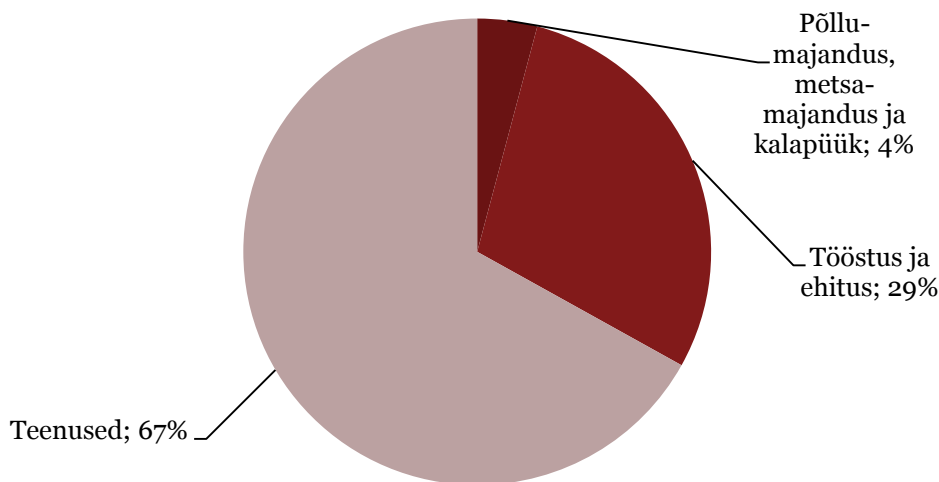
4.1. Rahvastik

Statistikaameti andmetel elas Eestis 2014. aasta 1. jaanuari seisuga **1 315 819 inimest**. Rahvaarv vähenes 2013. aasta jooksul 4 355 inimese võrra ehk 0,3%. Eesti elanike keskmine vanus on loenduse andmetel 40,8 aastat, meestel 37,7 ja naistel 43,4 aastat. Kuni 17-aastaste osatähtsus rahvastikust on 18,4%, 16-64-aastaste osatähtsus 63,9% ja vähemalt 65-aastaste osatähtsus 17,7% rahvastikust.

Linnades elab 2011. aasta loenduse andmetel 67,9% rahvastikust. Kõige rohkem elab inimesi Harju maakonnas, kus koos Tallinna linnaga elab 43% Eesti elanikkonnast.¹³

4.2. Majanduslik keskkond

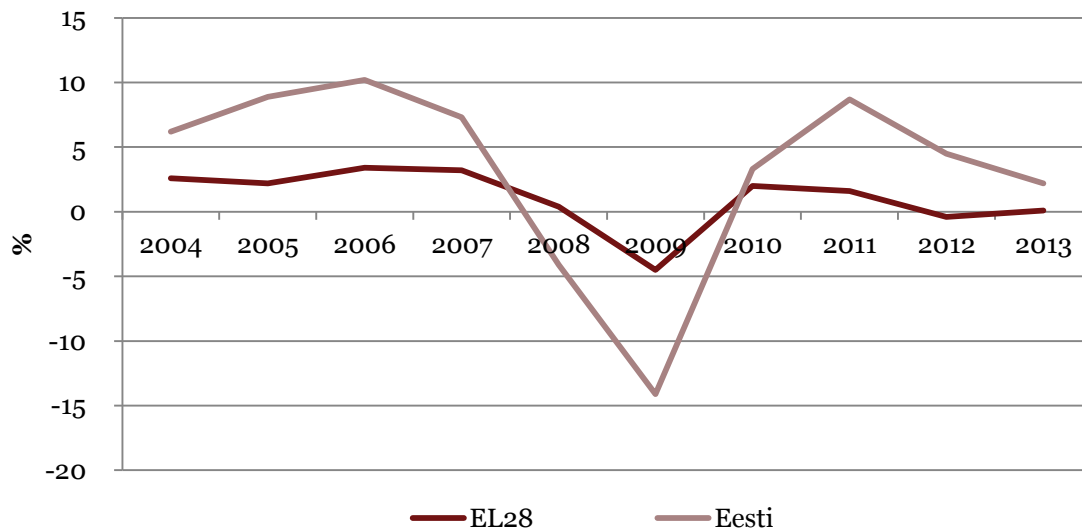
Eesti majandus on viimaste aastatega majanduslanguse aegsest perioodist vaikselt toibumas. Statistikaameti andmetel oli SKP turuhindades 2012. aastal 17 415 miljonit eurot. Kõige suurema osa SKP-st moodustas teenusesektor, järgnes tööstus ja ehitus ning kõige väiksema osa moodustas põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (vt Joonis 8). 2014. aasta teise kvartali seisuga oli statistikaameti andmetel Eesti SKP jooksevhindades 4 935 miljonit eurot.

Joonis 8 SKP jagunemine majandussektorite lõikes. Allikas: Statistikaamet.

Lisaks on viimase kümne aasta jooksul nii Eesti kui kogu Euroopa majandus üle elanud erinevaid perioode, mida iseloomustab perioodil 2008-2010 esinenud tugev majanduslangus ning sellele järgnenud stabiilne, kuid suhteliselt madal majanduskasv (vt Joonis 9).

¹³ Statistikaamet (2012) Eesti rahvaarv, rahvastiku koosseis ja paiknemine 2011. aasta rahvaloenduse tulemuste põhjal.

Joonis 9 Reaalne SKP muutus valitud riikides perioodil 2004-2013 (%). Allikas: Eurostat.

Võrreldes Euroopa Liidu 28 liikmesriigi keskmisega on Eestis reaalse SKP iga-aastane muutus olnud üks suurimaid. Näiteks aastal 2009 oli langus Eestis -14,4%, kuid Euroopa Liidu keskmine -4,5%. SKP kasv oli lähiaastate lõikes Eestis suurim 2011. aastal ulatudes 8,7%-ni, Euroopa Liidus keskmiselt 1,6%.

Keskmine brutopalk erineb Eestis suuresti maakondade lõikes. Statistikaameti andmetel oli kõige kõrgem brutopalk 2013. aastal Harju maakonnas, eriti Tallinna linnas (1090 eurot) ja kõige madalam Jõgeva maakonnas (718 eurot). Samal aastal oli Eesti keskmine brutopalk 949 eurot, mis on viimaste andmete kohaselt kasvanud 2014. aasta teises kvartalis 1 023 euroni. Töötuid oli 2014. aasta teises kvartalis 47 000 ja töötuse määr 6,9%.

Kuigi viimaste aastatega on elatustase Eestis paranenud, siis mahajäämus võrreldes Euroopa Liidu 28 liikmesriigi keskmisega on märgatav (vt Tabel 2). Samuti on eestlaste keskmine eluiga sünnihetkel madalam võrreldes EL-i keskmisega, seda eriti meeste puhul. Ainult töötuse määr on Eestis EL-i keskmisega võrreldes parem.

Tabel 2 Eesti majanduslike ja demograafiliste näitajate võrdlus 28 EL liikmesriigi keskmisega

	Eesti	EL28 keskmine
SKP turuhindades elaniku kohta (EUR; 2013)	18 800	25 700
Naiste keskmine eluiga sünnihetkel (2012)	81	83
Meeste keskmine eluiga sünnihetkel (2012)	71	77
Töötuse määr (%; 2013)	8,6	10,8

Allikas: Eurostat

4.3. Finantsturu ülevaade

Antud peatükk tutvustab Eesti üldist kapitalituru pakkumist ja nõudlust tuues välja Eestis kasutatavad rahastamisvahendid, peamised ja võimalikud rahastajad ning ka potentsiaalsed kasutajad.

Esimeses alapeatükis – Eesti laenuturu ülevaade – keskendutakse Eesti finantsturu peamistele kapitalipakkujatele ning nende poolt pakutavatele toodetele, mahtudele ja dünaamikale. Tulenevalt Eesti kapitalituru olulisest kallutatusest laenude suunas, keskendub ülevaade peaaugjalikult Eesti pangandussektorile ning nende laenukapitali pakkumisele. Analüüsi käigus tuuakse välja finantssektori pakkumispoole tugevused ja nõrkused ning võimekus turunõudluse rahuldamiseks. Antud sektsiooni lõpus keskendutakse ka välisriiklike institutsioonide (näiteks *European Investment Bank*) poolt pakutavatele võlainstrumentidele.

Peatüki teises osas – Omakapitali kaasamine ning toetused – keskendutakse mitte võlatüüpi pakutavatele rahastamisvahenditele. Siia alla kuuluvad nii otsesed investeeringud erakapitali fondidest, kui ka riiklikud toetusmeetmed ja erinevad otseinvesteeringute vormid. Lisaks antakse lühiülevaade ka pensionifondide investeerimismahtudest ja Tallinna börsi tegevusest.

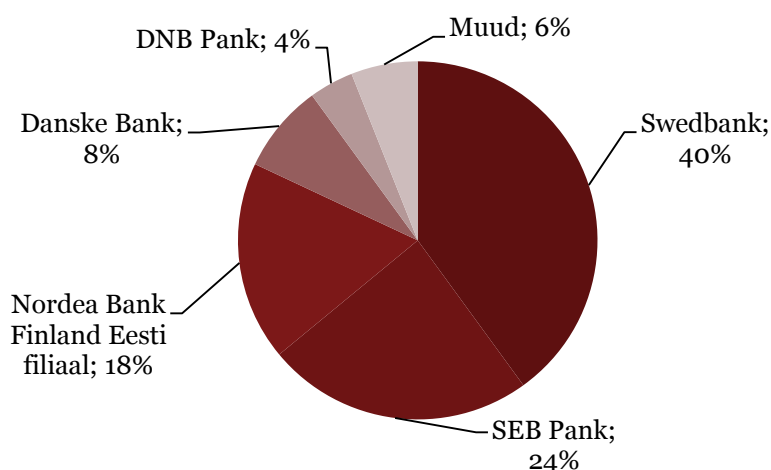
4.3.1.1. Eesti laenuturu ülevaade

Kuna võlakirjaturg Eestis sisuliselt puudub, siis keskendutakse laenupakkumise analüüsi käigus just tavapärase krediidiasutuste tegevusele. Eesti laenuturul tegutsevad pangad põhinevad peamiselt Skandinaaviast pärit kapitalil. Üldine turujaotus välja antud laenumahtude suhtes jagunes kolme suurema panga lõikes järgnevalt (turuosa sulgudes, %):

1. Swedbank (40%),
2. SEB Pank (24%) ja
3. Nordea Bank Finland Eesti filiaal (18%).

Suuremad pakkujad laenuturul on veel DNB Pank ning Danske Bank.

Turujaotus laenuandjate lõikes on esitatud ka alljärgneval joonisel (vt Joonis 10). 2013. aasta lõpu seisuga kuulus Skandinaavia päritolu pankadele üle 90% Eesti laenuturust.

Joonis 10 Eesti laenuturu jaotus seisuga 31.12.2013. Allikas: *Finantsinspeksioon*

Peale ülemaailmset finantskriisi, mis sai alguse 2008. aastal, kasvas Eestis esmakordselt välja antud laenude maht (2,2%) 2013. aastal. Kasv oli 309 miljoni euro võrra ning välja antud laenude maht ulatus 2013. aasta

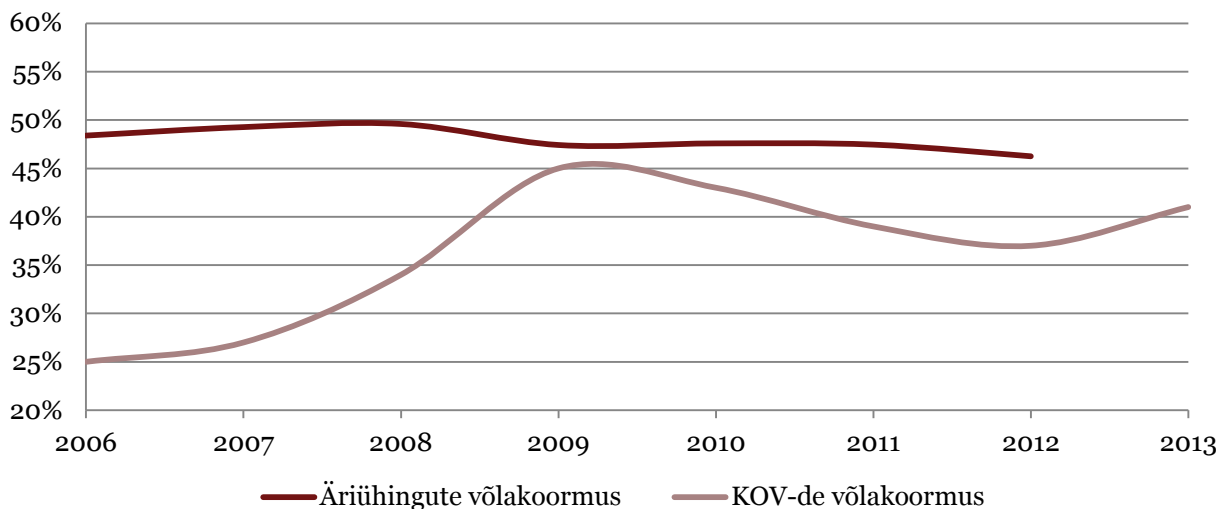
lõpuks 14,44 miljardi euroni, millest laenuid äriühingutele moodustasid 44% ja laenuid eraisikutele 48%. Valitsemissektorile¹⁴ ja finantseerimisasutustele¹⁵ antud laenude osakaal oli vaid 4%.¹⁶

Eesti institutsioonide üldine laenumaht kasvas kuni 2008. aasta teise pooleni, milles valdava panuse andsid äriühingud ja kodumajapidamised (vt Lisa 4 Joonis 79). Finantskriisi järgsel ajal on kogu koondlaenujääk olnud languses kuni 2013. aastani. Laenumahu langus tuleneb peamiselt äriühingutele antud laenude kogujäägi langusest (vt ka Lisa 4 Joonis 80), kodumajapidamiste laenujääk on olnud viimastel aastatel võrdlemisi stabiilne. Kodumajapidamiste laenujäägi stabiilsust võib põhjendada asjaoluga, et nende võetud laenude mahust valdava osa moodustavad eluasemelaenuid maksetähtajaga üle 10 aasta (pikad laenuid).

Eestis tegutsevate äriühingute laenujäägi kogumaht on olnud alates 2008. aasta III kvartalist languses, laenujääk on hakanud kasvama alles 2013. aastal. Valdava osa äriühingute laenudest moodustavad laenuid tähtajaga 1 kuni 10 aastat, mis võimaldab võrreldes pikaajalisemate laenudega ka üldiste laenumahtude kiiremat jäägi mahu dünaamikat, siinkohal laenumahu vähenemist (vt ka Lisa 4 Joonis 80).

Äriühingute võlakoormuse analüüsist nähtub (Joonis 11), et kui aastani 2008 (finantskriisi algus) äriühingute võlakoormus üldpildis kasvas, siis järgnevatel aastatel on see mõnevõrra vähenenud. Kuigi äriühingute kogulaenujääk on alates 2013. aastast taas kasvanud, siis viitab koguvõlakoormuse vähenemine finantskriisijärgsetel aastatel võimalikule kohustuste teenindamise võimekuse paranemisele, mida on soodustanud ka madalad intressikulud.

Kui Eestis tegutsevate institutsioonide laenujääk peale 2008. aasta finantskriisi on järgnevatel aastatel kogumahas langenud, siis valitsemissektori kogulaenujääk on antud finantskriisi perioodil just märgatavalt kasvanud (vt Lisa 4 Joonis 81). Laenumahud on suurenenud nii ühe kuni kümne aastaste tähtajaliste laenude lõikes kui ka pikemaajaliste laenude hulgas.

Joonis 11 Kohalike omavalitsuste ja äriühingute võlakoormus perioodil 2006-2013.¹⁷ Allikas: Statistikaamet

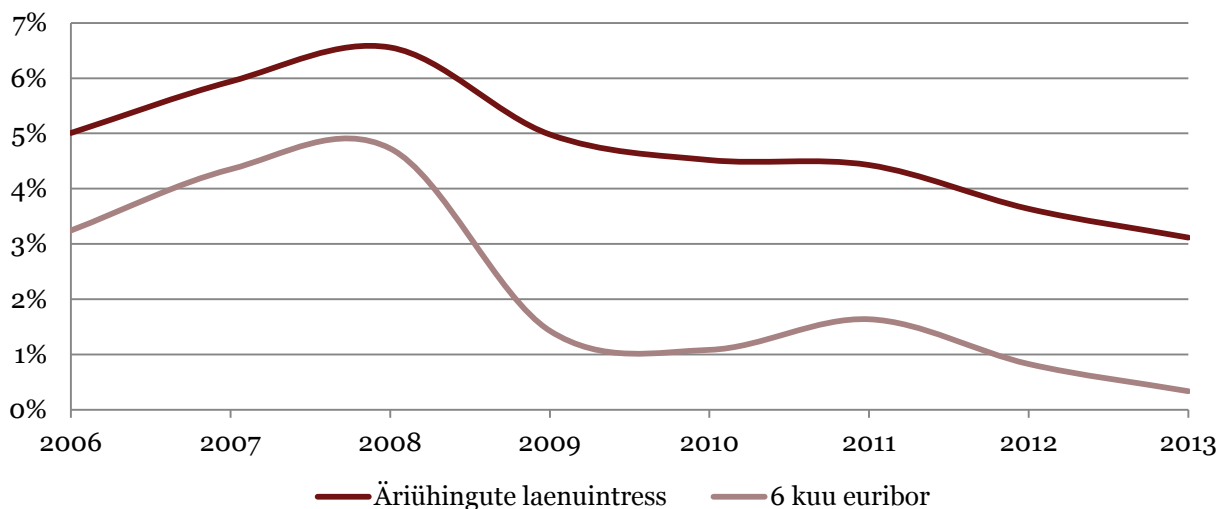
Järgnevalt jooniselt nähtub, et laenuintressid on viimastel aastatel odavnenud, eelkõige tulenevalt baasintressimäära euribori langusest, mis 2008. aasta keskmisena ulatus ligikaudu 5%-ni, kuid on 2013. aastal olnud 0,3%. Ekspertide hinnangul jäävad laenuintressid madalateks ka järgnevatel aastatel, mistõttu võib hinnata, et laenukapital on üldjuhul kättesaadav soodsatel tingimustel.

¹⁴ Keskvõltsus, kohalikud omavalitsused ja riiklikud sotsiaalkindlustusfondid. (Eesti Pank).

¹⁵ Investeeringufondid, liisinguettevõtted, pandimajad, kindlustusandjad, fondivalitsejad, investeerimisühingud, valuutavahetajad ning finantskonsultatsioonid jms teenuseid pakkuvad ettevõtted. (Eesti Pank).

¹⁶ „Eesti finantsteenuste turg seisuga 31.12.2013“, Finantsinspektsioon.

¹⁷ Äriühingute 2013. a andmed polnud uuringu läbiviimise ajaks kättesaadavad.

Joonis 12 Äriühingute laenuintresside ja baasintressimäära euribor muutus perioodil 2006-2013. Allikas: Statistikaamet

Alates 2013. aasta algusest kuni 2014. aasta kolmanda kvartali lõpuni viisid KOV-id läbi veidi üle 100 laenuhanke kogusummas 88 miljonit eurot, keskmise laenu pikkusega ca kaheksa aastat. Pankade kinnitusel finantseeriti praktiliselt kõiki laenu taotlusi, mis annab indikatsiooni, et KOV-idel sisulisi probleeme finantseerimise saamisega ei eksisteeri. Küll aga võib osadel KOV-idel tekkida laenukohustuste võtmisel probleeme seadusandlike piirangutega. Kuigi valitsemissektori kogulaenu jääk moodustab vaid 4% Eestis tegutsevate institutsioonide kogulaenu jäägist tuleb tähele panna, et vastavalt valla- ja linnaeelarve seadusele on Eestis piiratud kohalike omavalitsuste laenuvõtmist. Siinkohal ei tohi näiteks kõigi tagasimaksmata laenude, tasumata kapitalirendi maksete ja emiteeritud võlakirjade ning muude rahaliste kohustuste kogusumma koos muude rahaliste kohustustega ületada selleks eelarveaastaks kavandatud eelarvetuludest 60%, millest on maha arvatud riigieelarvest tehtavad sihtotstarbelised eraldised.¹⁸ Seega vaatamata suhteliselt väiksele osale väljastatud laenude kogujäägist ei ole võimalik oluliselt kasvatada kohalike omavalitsuste laenukoormust, arvestades siinjuures ka asjaolu, et 2013. aasta lõpu seisuga oli Eesti keskmine omavalitsuste netovõlakoormus 41% (kogusummas 550 miljonit eurot). Samas pole tuvastatud ka olukorda, kus keskmine KOV-ide võlakoormus maksimumpiiri lähedale oleks jõudnud, mis võiks viidata takistustele kapitali kättesaadavuse osas. 2013. aasta lõpu seisuga ületas 60% piirmäära vaid 16 omavalitsust ning 76 omavalitsusel jäi laenukohustuste maht alla 10% põhitegevuse tuludest. Kuigi KOV-idel on ka täiendavate kriteeriumite järgi seatud laenupiiranguid, võiks lihtsustatult vaid 60% piirmäärast lähtudes KOV-id kokku suurendada oma laenukoormust ligikaudu 250 miljoni euro võrra.

Laenuitingimused

Pankadele on kehtestatud konkreetsed kvaliteedinõuded, mille täitmata jätmisel laenu kliendile ei väljastata. Nendeks on üldjuhul kasumlik tegevusajalugu, tugev rahavoog ja piisavad tagatised. Täiendavalt on pankadel sisemised piirangud (a) väljaantava laenu pikkuse, (b) rahavoogude ajastuse (sh maksepuhkuste võimaldamise), (c) sektoraaletse tegevuspiirangute, (d) ressursi hinna (intress), (e) omafinantseeringu ja (f) tagatisnõuete osas.

Intervjuudest pankadega selgus, et keskmised ja tavapärased laenu pikkused on üldjuhul vahemikus 5-7 aastat, kuigi vajadusel ollakse valmis finantseerima ka kuni 10 aastast ning erandlikel juhtudel ka üle 10 aastaseid laene. Nõutavad omafinantseeringud jäävad üldjuhul vahemikku 10%-30% ning seadusest tulenevalt on laenuandjatel kohustus nõuda tagatise finantseeringu tagamiseks, milleks kasutatakse erinevaid kombinatsioone ja tooteid (nt isiklikud käendused, hüpoteegid, garantiid jne).

¹⁸ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus, Riigiteataja.

Nimetatud kriteeriumite tõttu saavad täna pankadest laenu pigem pikema tegevusajalooga keskmisest suuremad ettevõtted, kellel rahavoo ning tagatise nõuded on lihtsamini täidetavad. Samuti antakse laenu avaliku sektori institutsioonidele, kellelt näiteks seadusega reguleeritult tagatise nõuda ei saa. Väiksemate ettevõtete laenuvõimekus on samas aga pärsitud, kuna nende finantsid ning tagatised ei pruugi vastata krediitiasutuste nõuetele ja seetõttu jäävad pangateenused ning kapital kättesaamatuks.

Rahvusvahelised institutsioonid

Täiendavalt Eesti finantsturul tegutsevatele kommertspankadele on võimalik laenukapitali teatud tingimustel kaasata ka Euroopa Investeerimispank (*European Investment Bank, EIB*), Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupangast (*European Bank for Reconstruction and Development, EBRD*) ja Põhjamaade Investeerimispank (*Nordic Investment Bank, NIB*).

EIB väljastab laene elujõulistele kapitali vajavatele programmidele või nii avaliku- kui ka erasektori projektidele. Siinjuures võivad laenusajateks olla nii suured korporatsioonid, omavalitsused kui ka väikeettevõtted¹⁹.

EBRD pakub finantseerimist nii pankadele kui äriühingutele, siinjuures nii avaliku- kui erasektori äriühingutele. Harilikult on EBRD poolt finantseeritavateks objektideks projektid, mis turutingimustel ei suuda kapitali kaasata. EBRD otseinvesteeringud jäävad harilikult vahemikku 5 miljonit eurot kuni 230 miljonit eurot, lisaks otsesele rahalisele sisendile panustab EBRD sageli projektidesse ka *know-how* ning võimaliku muu toetusega. Eestisse on EBRD kokku investeerinud 557 miljonit eurot²⁰, millest 2014. aasta augusti lõpu seisuga oli tagasi maksmata veel vaid 86 miljonit eurot. Keskmiselt finantseerib EBRD Eestis ca 3-4 objekti aastas ning keskmine aastane väljaantud laenu maht viimastel aastatel on olnud ca 10-15 miljonit eurot.

NIB on finantsinstitutsioon, mille omanikeks on kaheksa riiki: Taani, Soome, Island, Norra, Rootsi ning alates 1. jaanuarist 2005 ka Eesti, Läti ja Leedu. NIB rahastab nii riiklikke kui erasektori projekte nii Põhjamaades kui ka mujal, kokku ligi 40. riigis. Umbes 22% laenudest antakse väljaspool Põhjamaid teostatavatele projektidele. Pank finantseerib maksimaalselt kuni poole projekti maksumusest, nii et klient peab kasutama ka teiste pankade laene või muid vahendeid. NIB ei anna toetusi ega sooduslaene, vaid ainult turutingimustega pikaajalisi laene, mille tagasimakseperiood on 5-15 aastat.

2013. aasta lõpu seisuga oli NIB-i laenujääk Eestis 232 miljonit eurot²¹ ning 2013. aasta jooksul finantseeriti Eestis kahte objekti (Tallinna Sadama jäälõhkuja soetus 25 miljonit eurot ning Eleringi Estlink-2 ehitus 10 miljonit eurot).

4.3.1.2. Omakapitali kaasamine ning toetused

Lisaks erinevatele laenukapitali kaasamise võimalustele tegutsevad Eesti turul ka investorite ühendused, organisatsioonid ja fondid, mis pakuvad erinevaid omakapitali kaasamise vorme. Omakapitali investorid jaotuvad põhijoontes kahte gruppi – finantsinvestoriteks ja strateegilisteks investoriteks. Kui finantsinvestorid investeerivad peamiselt suhteliselt lühiajalise (valdavalt 3-7 aastat) finantseerimishorisondiga, eesmärgiga saada investeeringust läbi ettevõtte kiire väärtuse kasvu tulu, siis strateegiliste investorite eesmärgiks on pigem leida pikaajalisemaid kasvu- või sünergiavõimalusi.

Olenemata investori finantsilistest või strateegilistest eesmärkidest võime Eesti turul täheldada erinevaid fonde või asutusi, kes pakuvad omakapitali finantseeringuid. Omakapitali investeeringute pakkujad võib tinglikult jagada järgnevalt:

¹⁹ Näited Eesti projektidest, mis on saanud toetust EIB-lt: <http://www.fin.ee/eib>

²⁰ <http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/estonia.pdf>

²¹ http://annual.nib.int/2013/filebank/642-NIB_Annual_Report_2013.pdf

- Eesti institutsionaalsed investorid (investeeringu- ja pensionifondid, investeeringuühingud, kindlustused jt);
- Välismaised Eestis tegutsevad institutsionaalsed investorid;
- Varakad eraisikud (äriinglid, HNW isikud).

Eelnevat nimekirja võib täiendada veel avalikku raha pakkuvate fondide ja/või investeeringuasutustega. Sellisteks fondideks on Euroopa Investeeringufond (EIF), Baltic Innovation Fund (BIF) ning Eesti Arengufondi tütarettevõtte SmartCap fondid Early Fund I ja Early Fund II. Täpsem ülevaade peatükis 5.8.

Erinevatel institutsioonidel on võimalik otsest raha kaasata ka läbi erinevate toetusasutuste. Üheks selliseks asutuseks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), kes pakub otsetoetust nii alustavatele ettevõtetele kui ka juba toimivatele suurettevõttele, kes vajavad lisainvesteeringuid tootmise laiendamiseks või ekspordi hoogustamiseks. Erinevaid ettevõtlustoetusi on võimalik äri- ja mittetulundusühingutel taotleda sageli ka omavalitsustelt, kus need tegutsevad. Lisaks pakutakse erinevaid rahastamisvahendeid ka Maaelu Edendamise Sihtasutuse ja KredeExi kaudu.

Iduettevõtetesse investeerib Eesti Arengufondi tütarettevõtte SmartCap koos eraturu investoritega. Aastas tehakse kuni kaks uut investeeringut. Iduettevõtetel on täiendava võimalusena võimalik osa võtta ka erinevatest kiirenditest ja inkubaatoritest. Inkubaatorite ja kiirendite peamine vahe tuleneb programmi kestusest ning investeeringutest – Eesti inkubaatorid ei investeeeri alustavasse ettevõttesse ning nende programmid on ajaliselt pikema kestusega kui kiirenditel. Eesti tehnoloogiasektorile fookuseerinud inkubaatorid on Tehnopolis *startup* inkubaator, Tartu Teaduspark ja Tartu Biotehnoloogia Park. Kiirendid on tavapäraselt vähemalt kolmekuulised mentorlusprogrammid, mille käigus on iduettevõtetel võimalik kohtuda kümnete kogunud *startup*-ettevõtjate ja spetsialistidega. Programmi eesmärk on aidata iduettevõtteid tootearendusel, mentor-, kliendi- ja investorkontaktidega ning järgmise investeeringu saamisel. Üldjuhul kaasneb programmis osalemisega ka rahaline investeering ning osaluse eraldamine kiirendile. Programm lõppeb demonstratsioonipäevaga (*demo day*), millel osalevad paljud investorid ning mis annab võimaluse kaasata järgmine investeering. Eesti kiirendid on alles algusfaasis (vanim kiirendi on loodud 2012. aastal) ning kui mujal maailmas on demopäeva järgne investeeringu kaasamine tavapärase praktika, siis Eestis on vaid mõned üksikud juhud, kus kohe demopäeva järgselt on iduettevõtteid suutnud kapitali kaasata. Eesti kiirenditeks on Startup Wise Guys ja Buildit Accelerator, mis on fookuseerinud oma tegevuse kindla nišiga iduettevõtetele. Lisaks rahalisele investeeringule on Swedbank koostöös Tehnopolis ja Tallinna Tehnikaülikooliga loonud prototüüpide rahastamise fondi Prototron ja SEB Pank koostöös Tartu Ülikooliga Vega Fondi. Nende rahastute kaudu finantseeritakse aastas kuni kaheksat projekti, mis aitab prototüübi valmimist rahastada. Lisaks sellele pakutakse Eestis veel erinevaid tootearenduse nädalavahetuse programme (*Garage48, TeamLab*), äriideede esitlemise üritusi ja konkursse (*Seed Forum, Ajujaht, Latitude 59*).

Vaatamata näilisele omakapitali kaasamise võimaluste rohkusele on antud kapitalile ligipääs Eestis siiani olnud siiski suhteliselt piiratud: keskmiselt tehakse aastas kuni 10 uut investeeringut Eesti idufirmadesse, millest ligikaudu kolmandik on väljaspoolt Eestist tehtavad investeeringud. Näiteks oli Eesti omakapitali-investeeringute osakaal 2011. aasta seisuga 0,040% SKP-st, Euroopas keskmiselt oli sama näitaja samal ajal 0,326%.²² Kuigi 2013. aasta näitaja oli hüppeliselt kasvanud 0,15% peale SKP-st, tuleneb suhteliselt madal omakapitali kaasamine tõenäoliselt Eesti ettevõtluskultuurist (seda eelkõige vähearenenud kapitaliturust ja riigi väiksusest) ning ka asjaolust, et näiteks pensionifondidel on suhteliselt ranged investeeringupiirangud (vaatamata vaba kapitali olemasolule). Omakapitaliinvesteeringute suhteliselt vähest kaasamist Eestis kirjeldab ka Euroopa Komisjoni poolt 2013. aastal läbiviidud uuring²³. Eestis tegutsevad VKE-d kaasavad oluliselt vähem omakapitali finantseerimisvahendeid kui ettevõtteid mujal Euroopas (2013. aasta näitel kaasas omakapitali vahendeid Eestis vaid 1% ettevõtetest, samas Euroopa Liidus keskmiselt 5% - vt lähemalt Lisa 4 Joonis 82).

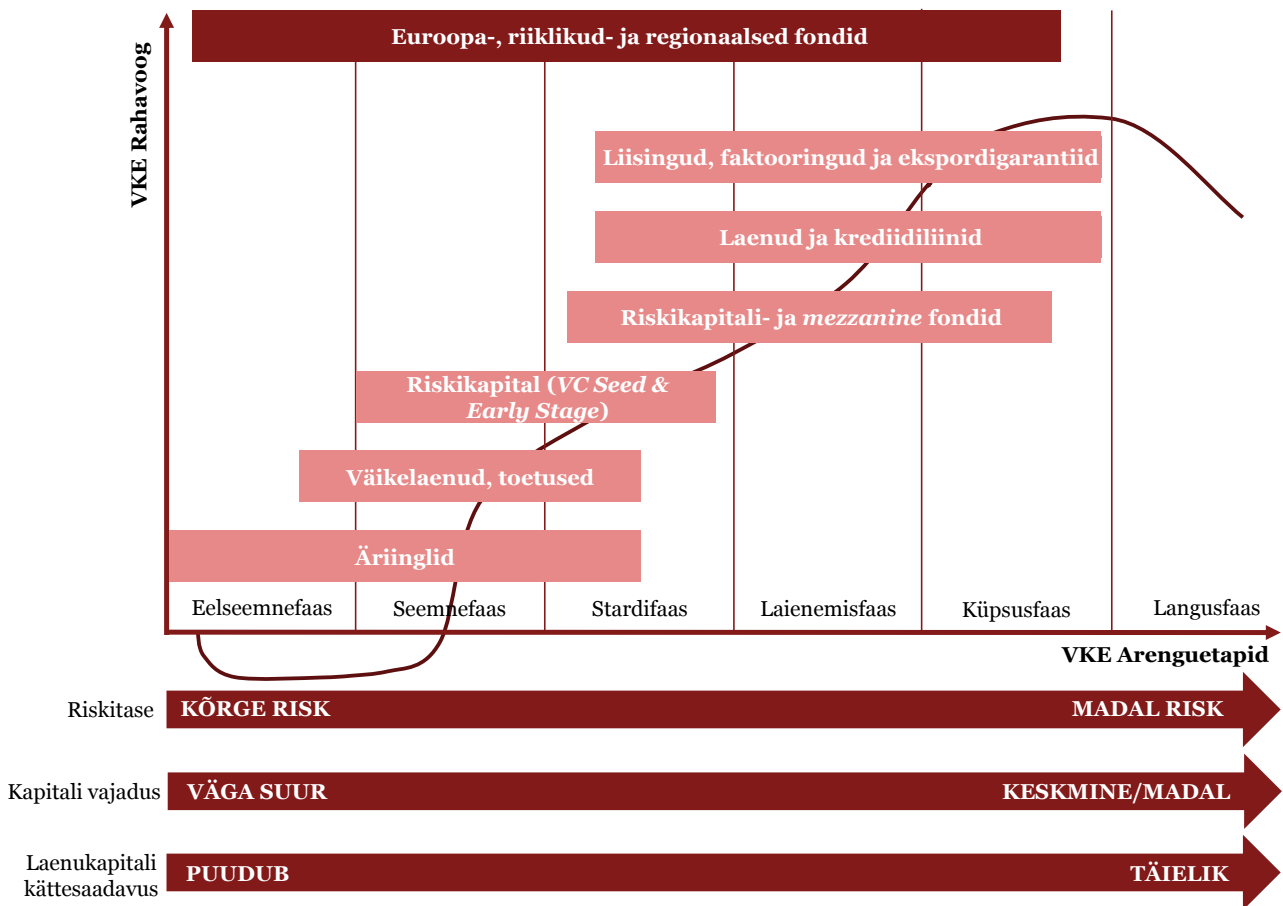
Kuigi Eestis on tegevad erinevad investorite ja äriinglite ühendused, on nende kapitali pakkumise võimalused või võimekus suhteliselt madal. Strateegiliste- ning finantsinvestorite pakkumisevõimekus avaneb sageli hilisemas faasis ning seega ei võimalda mikro- ja väikestel ettevõtetel kapitali kaasata. Pankade poolt pakutav

²² Kapitali kättesaadavuse uuring. Ernst & Young.

²³ *SMEs' Access to Finance survey, European Commission.*

kapital muutub turuosalistele ligipääsetavaks aga hoopis hilisemas faasis. Samas moodustasid 2012. aastal väikese- ja keskmise suurusega ettevõtted kogu Eesti ettevõtetest 99,9% (EL: 99,8%), pakuvad tööd 79% kogu Eesti elanikkonnast ning moodustavad majandusse toodetud lisandväärtusest 76% (EL: 58%)²⁴.

Viimane näitaja omakorda viitab väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete isegi suuremale osatähtsusele Eesti majanduses võrreldes Euroopa Liidu keskmisega. Samas oleme täheldanud Eesti väikese- ja keskmise suurusega ettevõtete probleeme kapitali kaasamisel, seejuures on aga just neile oluline kapitali kaasamine varajases faasis investeringute teostamiseks ning elujõulise kasvu saavutamiseks²⁵. Kapitali kaasamise vajadust ning ligipääsu kirjeldab siinkohal Joonis 13.

Joonis 13 Ettevõtete elutsükel ja rahastamisvõimalused

4.3.1.3. Pensionifondid ja Tallinna börs

Pensionifondid

Hetkel on Eestis 20 kohustusliku kogumispensiooni fondi (II pensionisammas) ja 10 täiendava kogumispensiooni fondi (III pensionisammas). Käesoleva aasta 12. oktoobri seisuga on nende fondide kogumaht 2,2 miljardit eurot, millest 2,1 miljardit eurot kuulub II samba fondidesse ning 112 miljonit eurot III samba fondidesse.

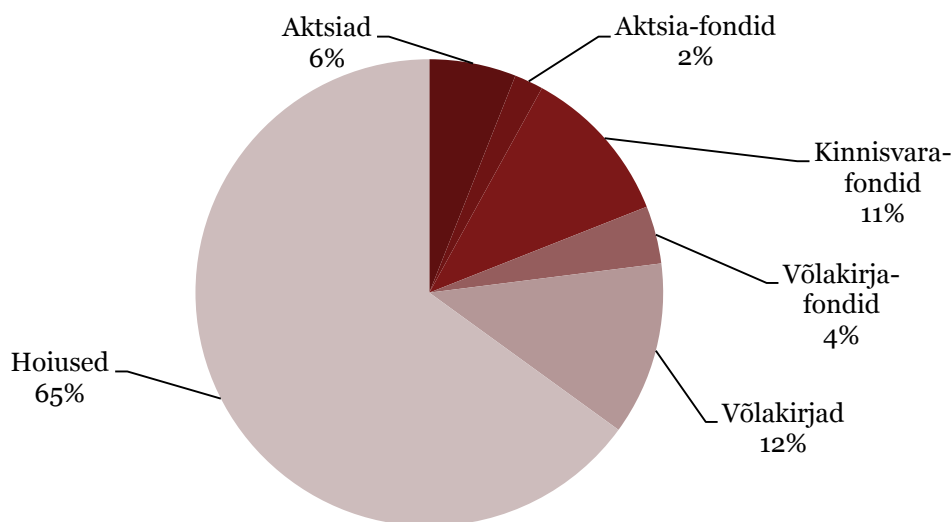
Rahandusministeeriumi koostatud ülevaate põhjal investeeriti 2013. aastal II pensionisamba varadest 26% Eestisse (ca 452 mln eurot), 22% Luksemburgi ja 15% Iirimaaale. Sellest Eestisse suunatud 452 miljonit eurost moodustasid aktiivsed²⁵ investeringud ligikaudu 27% (122 mln eurot). Seejuures paigutati III pensionisamba varadest 2013. aasta lõpus Eestisse 17% (ca 18 mln eurot), Luksemburgi 30% ja Iirimaaale 17%. III

²⁴ Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused, Praxis (2012).

²⁵ Aktiivsete investeringute all peetakse silmas üksikute väärtipaberitega kauplemist ja nende analüüsimist ehk mitte pelgalt teatud indeksi jälgimist.

pensionisamba fondidest Eestisse suunatud 18 miljonist moodustasid aktiivsed investeeringud ligikaudu 10% (1,8 mln eurot).

Järgneval joonisel (Joonis 14) avaldatud andmed kajastavad Eestisse suunatud investeeringute jaotust aastate lõikes. Suurima osa (65%) II pensionisamba otseinvesteeringutest moodustavad tähtajalised hoiused ja arvelduskontod. Selline rahapaigutus hõivas 2013. aastal ligi 20% kõigi pensionifondide koguarast ning selle põhjuseks peetakse intressimäärade alanemist ning võlakirja- ja aktsiaturgude tõusu.²⁶

Joonis 14 II samba fondide Eestisse tehtud investeeringute jaotus, 2004-2013. Allikas: Rahandusministeerium

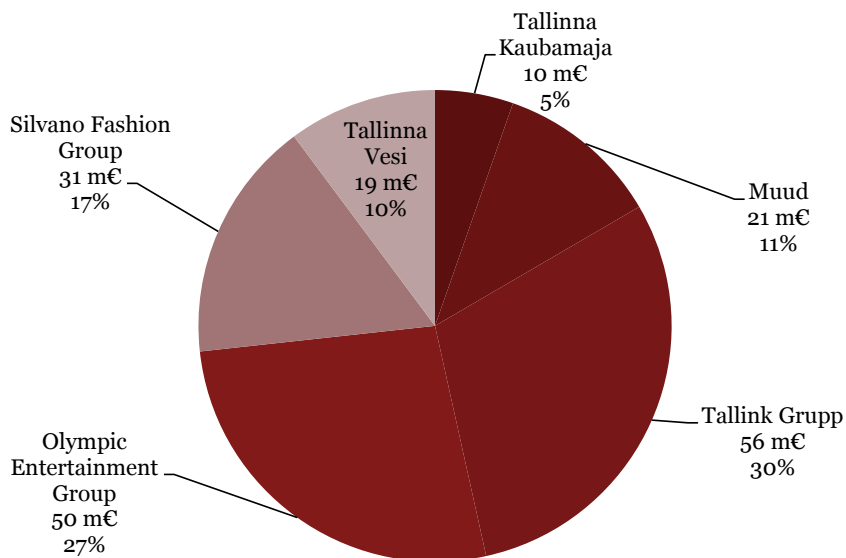
Riigikontrolli poolt läbiviidud auditis, mis analüüsis Eesti pensionisüsteemi jätkusuutlikkust, viidati sellele, et pensionifondide seas esineb palju passiivset investeerimist ehk teiste fondide kaudu rahapaigutamist. Passiivne investeerimine ongi peamiseks põhjuseks, miks suur osa pensionifondide rahast Eestisse ei jõua. Paraku on pensionifondi kliendi jaoks kõige tähtsam fondi tulemus ja seetõttu ei pruugi pensionifondi klienti huvitada, kas fond investeerib kodumaale või mitte. Samas tuleb siin viidata, et nt SEB pensionifondid on investeerinud BIF-i allfondi (BPEF II), mistõttu võib oodata, et selliseid investeeringuid lisandub tulevikus Eestisse veelgi, kuid endiselt on kohalik aktiivsus väga madal.

Tallinna börs

Eestis on vaid üks reguleeritud väärtpaberite järelturg, milleks on NASDAQ OMX Tallinna börs. Kuigi kriisijärgsetel aastatel on Tallinna börsi turukapitalisatsioon oluliselt vähenenud, siis 2013. aastal turukapitalisatsioon veidi kasvas. Sellest hoolimata on Tallinna börs arvestatav rahastamisallikas vaid Eesti mõistes väga suurtele ettevõtetele. Seda kajastab Joonis 15, millelt järeldub, et peamiselt kaubeldakse Tallinna börsil vaid 5 ettevõtte aktsiatega ning ülejäänud ettevõtetele jääb kõigest viiendik osa. Joonisel kajastatud ettevõtted kuuluvad ühtlasi ka Eesti suurimate ning ühtede edukamate ettevõtete hulka.²⁷

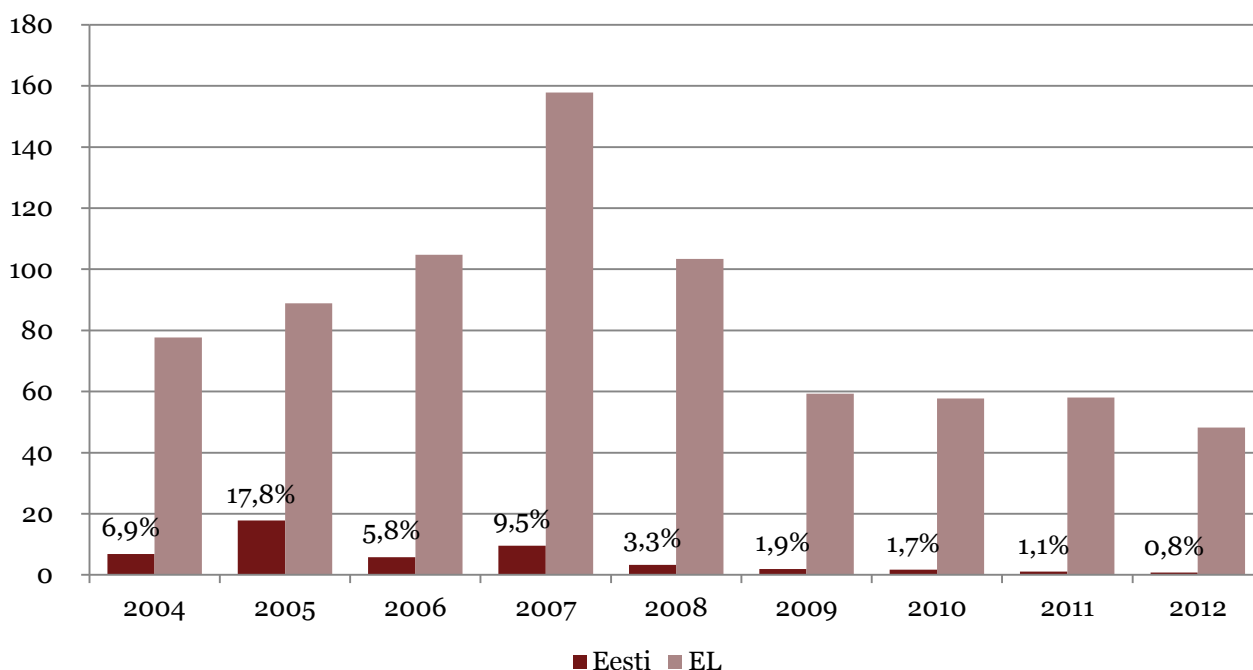
²⁶ Riikliku vanaduspensioni, kohustusliku kogumispensioni ja vabatahtliku kogumispensioni statistika http://files.ee.omxgroup.com/pensionikeskus/dokumendid/kogumispensioni_statistika_012014.pdf

²⁷ Finantsinspektsiooni aastaraamat 2013 <http://www.fi.ee/aastaraamat2013/>

Joonis 15 Enimkaubeldud aktsiad NASDAQ OMX Tallinna börsil 2013. aastal.²⁸ Allikas: *Finantsinspeksioon*

Käesoleval hetkel on Tallinna börsi vähene aktiivsus tingitud suurel määral Ukraina sündmustest, kuid ka üleüldiselt on Tallinna börsil olnud oluliselt väiksem panus riigi majandusse kui Euroopa Liidus keskmiselt. Alloleval joonisel (Joonis 16) on kajastatud aktsiaturu aastase käibe ja SKT suhet, mida võib tõlgendada, kui börsil tehtavate investeeringute panust majandusse.

Joonis 16 Aktsiaturu käibe osakaal SKT-st %-des, 2004-2012. Allikas: *Maailmapank*

Siinkohal võib väita, et Eestis on antud näitaja oluliselt väiksem kui Euroopa Liidus keskmiselt. Eesti aktsiaturu käibe ja SKT suhe on viimasel 4 aastal olnud vahemikus 1-2, samas kui EL-is on sama indikaator selle perioodi kohta vahemikus 48-60. Seejuures on mainitud näitajate erinevus viimastel aastatel vähenenud.

²⁸ Ettevõtte nime taga paiknev rahaline väärtus kajastab selle ettevõtte käibe suurust aktsiaturul 2013. aastal.

4.3.1.4. Kokkuvõte

Eelnevast analüüsist selgub, et Eesti finantsturg on väga tugevalt pankade laenukapitali pakkumisele kaldu – võlakirjaturgu ei eksisteeri, aktsiaturg on väga ebalikviidne ning väike, rahvusvahelised institutsioonid on tulenevalt Eesti väiksusest finantseerinud vaid üksikuid suuremaid tehinguid ning pensionifondid pigem kohalikku majandusse ei investeerid. Samas on laenuturg aktiivne, laenuintressid hetkel turul madalad ning pankade laenutingimused on oluliselt paindlikumad kui mõned aastad tagasi – seda nii intressimäärade, omafinantseeringu ja tagatiste nõuete ning laenu kestvuse osas. Meetme „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ alapeatükis (peatükk 5.7.1) on täpsemalt avatud ka erinevate finantseerimisvõimaluste ülevaade erineval arengutasemel tegutsevate ettevõtete jaoks ning esitatud hindajate seisukohad võimalike turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide osas.

5. Meetmete eelhindamise tulemused

5.1. Meede 2.1 „Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks“

5.1.1. Meetme üldinfo

Meetme nr 2.1 „Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks“ osas oli eelhindamise fookuses alameede „Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele“. Alameetme kohta üksikasjalik ülevaade on esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides:

Tabel 3 Lapsehoiukohtade loomise ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele alameetme üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab ja meetme eesmärk	Lapsehoiu ja puuetega laste tugiteenuseid saanud hooldajate osalemine tööturul on suurenenud
Meetme nr ja nimetus	2.1.2 Lapsehoiu- ja lasteaiakohtade loomise ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele
Toetuse saaja	KOV-i üksused
Kasusaajad	Poliitikakujundajad, teenuse saajad, teenuse osutajad, tööandjad, lapsevanemad
Meetme tegevuse eesmärk	2.1.2 Kvaliteetsemate ja integreeritud hoolekandeteenuste pakkumise tulemusena suureneb hoolduskoormusega, erivajadustega ja toimetulekuraskustega inimeste osalemine tööturul
Sihttase	Lapsehoiukohtade arvu tõus 1200 võrra; 2023. aastal
Sihtgrupi suurus	215 KOV-i üksust
Toetuse summa	• 6,5 miljonit eurot (70%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.1.2. Valdonna ülevaade

Kogu Euroopa, sealhulgas Eesti, seisab silmitsi mitmete demograafiliste trendidega – rahvastiku vananemine, tööealise elanikkonna hulga kahanemine ja laste sündimuse vähenemine (vt peatükk 4.1). Keskmise tööhõive määr Eestis 2013. aastal oli 62% ja töötuse määr 8,6%. Need näitajad on küll liikunud paremuse poole, võrreldes varasema aastaga (vastavalt 61% ja 10%), kuid on jätkuvalt murekohaks. Eelseisvate väljakutsetega toimetulemiseks on eriti oluline soodustada laste sündi, luua neile võrdsed võimalused ühiskonnaelus ja hariduses osalemiseks ning soodustada vanemate võimalusi tööturul osalemiseks.

Uuringud kinnitavad, et tööhõives osalemist takistab oluliselt hoolduskoormus²⁹. 2010. aastal ei töötanud või töötas osajaga lapsehoiukohtade³⁰ puudumisel 95,7 tuhandest 15-64-aastastest kuni 14-aastase lapse eest

²⁹ Vainu, V., Järviste, L., Biin, H. (2010). Soolise võrdõiguslikkuse monitoring 2009. Uuringuraport. Sotsiaalministeeriumi toimetised 1/2010. Sotsiaalministeerium, Euroopa Sotsiaalfond.

³⁰ Lapsehoiukohtade all peetakse siin ja edaspidi silmas nii lasteaedu (alusharidust) kui lapsehoiuteenust, kui ei ole märgitud eraldi. Koolieelse lasteasutuse seaduse (RT I 1999, 27, 387) järgi on koolieelne lasteasutus koolieast noorematele lastele hoitu ja alushariduse omandamist võimaldav õppeasutus. Lapsehoiuteenus on Sotsiaalhoolekande seaduse (RT I 1995, 21, 323) järgi lapsevanema toimetulekut või töötamist toetav teenus, mida osutab lapsehoidja.

hoolitsejatest 6,9%³¹. Lapsehoiukohtade kättesaadavus puudutab sealjuures kogu riigi ja selle elanike edukat toimimist – kui perel puuduvad lapsehoiu võimalused, siis on takistatud vanema osalemine tööturul, pere sissetulek alaneb, samuti väheneb pere panus riiklikusse maksubaasi ning lisaks võib pere vajada täiendavaid riiklikke toetusi. Statistikaameti andmetel sai 2012. aastal toimetulekutoetust 6 788 lastega leibkonda (2011. aastal 7 542), mis on ligikaudu 31% kõigist toimetulekutoetust saanud leibkondadest. Kokku oli toetust saanud leibkondades 12 108 last. Euroopa Komisjoni laste vaesuse analüüsi kohaselt on laste vaesuse puhul kõige olulisem tegur vanemate tööturualane staatus³². 2012. aastal elas 0-6-aastasteid lapsi suhtelises vaesuses 14,6%³³.

Vaesusest väljatulemiseks ei piisa peredele siiski vaid rahalistest toetustest ja hüvitistest, pigem ootavad pered tuge teenuste näol. Konkurentsivõime kava “Eesti 2020” järgi keskendub valitsuse poliitika muuhulgas tööturu toimimise teemadele, sh ühiskonnagruppide aktiivsele kaasamisele ühiskonnas ning hariduse kvaliteedile ja kättesaadavusele kõigil haridustasemetel. Riigi jätkusuutlikkuse ja elanikkonna elukvaliteedi tagamise seisukohalt on oluline eemaldada tegurid, mis takistavad inimeste osalemist hariduses ja tööturul³⁴. Oluline roll on lapsehoiukohtade kättesaadavusel³⁵, mille tagamise kohustus 1,5-7 aastastele lastele on KOV kohustus³⁶. Uuringud³⁷ on aga näidanud, et omavalitsused ei suuda täita kõigile lastele päevahoiukoha kindlustamise nõuet. 2011. aastal pakkusid päevahoiu võimalust 97% KOV-dest kas läbi munitsipaallasteaia, eralasteaia, muu päevahoiu või teenuse³⁸. Järjekorrad lasteaiakohtadele olid aga 33%-s omavalitsustes. Kui näitaja KOV-ide lõikes on küll vähenenud (2009. aastal oli see 39%), siis järjekorras olevate laste arv on hoopis kasvanud (2009. aastal 4 830 ja 2012. aastal 5 893)³⁹. Seda võib selgitada vanusegrupi laste koguarvu suurenemisega viimastel aastatel. Eurostat-i andmetel oli 2009. aastal formaalse lastehoiuga⁴⁰ hõivatuid vanuserühmas 3-6 aastat 92%, samas kui 0-2-aastaste vanuserühmas oli näitaja vaid 25%, mis on alla EL-i keskmise (28%). Viimane kinnitab vajadust täiendavate lapsehoiukohtade järele eelkõige alla 3-aastaste laste hulgas. Barcelona strateegia (2002) eesmärgiks lapsevanemate tööhõive tõstmisel oli juba 2010. aastaks saavutada kuni 3-aastaste lastehoiu ulatuses vähemalt 33% osakaal ning 3-aastaste ja vanemate puhul vähemalt 90%.⁴¹

Hoiukohtade probleem (kättesaadavus ja kvaliteet) ja teenuste vajadus on valdavalt kõikides KOV-des, vaid ühes ei elanud 2011. aastal lasteaiaealisi lapsi. Samas on probleem piirkonniti erinev: kui linnapiirkondades on lapsehoiukohtade puudus märkimisväärne (12 suuremas linnas 26% kogu puudusest), siis maapiirkondades on kohtade puudus väiksem (56-s vallas 65% kogu puudusest). Kohtade puudus on suurim Tartu- ja Harjumaal, kus nii siseriikliku rände kui noore elanikkonnaga uuselamurajoonide tekkimise tulemusena on probleem eeldatavasti püsiv ja pikaajaline. Samal ajal on Eestis piirkondi, kus hoiukohtade puudus on võrdlemisi ajutine (sündimuse vähenemise, siseriikliku rände jt põhjuste tõttu). Lisaks laiemale lapsehoiukohtade puudusele ei ole laste ja perede arengukava 2012-2020 järgi lapsehoiu pakkuv süsteem täna alati ka piisavalt paindlik ja mitmekesine⁴². Arengukava üheks strateegiliseks eesmärgiks on seega soodustada ka laste päevahoiu muutmist vastavaks elanikkonna vajadustele läbi hoiukohtade loomise, mis võimaldavad teenust pakkuda näiteks ebatraditsioonilistel lahtiolekuagadel ning erineva suurusega rühmades, sõltuvalt laste ja lapsevanemate vajadustest.

Järgnevalt esitatakse ülevaade valdkonna peamistest probleemidest ning väljakutsetest.

³¹ Vainu, V., Järviste, L., Biin, H. (2010). Soolise võrdõiguslikkuse monitooring 2009. Uuringuraport. Sotsiaalministeeriumi toimetised 1/2010. Sotsiaalministeerium, Euroopa Sotsiaalfond.

³² European Commission (2008). *Child poverty and Well-being in the EU. Current status and way forward*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

³³ Statistikaameti andmebaas.

³⁴ Meetme 2.1 infoleht.

³⁵ Meetme 2.1 infoleht.

³⁶ Koolieelse lasteasutuse seadus (RT I 1999, 27, 387).

³⁷ Ainsaar, M., Soo, K. (2012). Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Sotsiaalministeerium.

³⁸ Lapsehoiuteenus on Sotsiaalhoolekande seaduse (RT I 1995, 21, 323) järgi lapsevanema toimetulekut või töötamist toetav teenus, mida osutab lapsehoidja.

³⁹ Ainsaar, M., Soo, K. (2012). Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut

⁴⁰ Formaalne lastehoid hõlmab Sotsiaalministeeriumi 2014-2020 arengukava järgi munitsipaallasteaedu, eralasteaedu, lapsehoiuteenust, Eurostati definitsiooni alla kuuluvad veel lisaks mängutoad, perekeskused.

⁴¹ Rahandusministeerium (2012). Eesti sotsiaalmajanduslik analüüs: ülevaade poliitikavaldkondade hetkeolukorrast.

⁴² Sotsiaalministeerium (2011). Laste ja perede arengukava 2012-2020.

Probleemid ja väljakutsed

- **Etteproгноosimatud siseränded põhjustavad ajutist KOV-de suutlikkuse vähenemist** tagada kõigile lastele võimalus käia oma teeninduspiirkonna lasteasutuses. Näiteks on hiljuti suurenenud väikelastega perede siseränne linnalähedastesse valdadesse. Kuna siserändajate puhul on suures osas tegemist demograafiliselt homogeense grupiga – noored lastega pered – siis on osa lastehoiuvõimaluste vajadusest ajutine ja kaob, kui suured kohordid kooliikka jõuavad⁴³.
- **Lapsehoiukohtade puudus** takistab last hooldavate isikute tööle naasmist. See mõjutab nii probleemist puudutatud leibkondade sissetulekut ja heaolu, tööjõu kättesaadavust piirkonnas asuvate ettevõtete jaoks ning riigi ja KOV-i maksutulu laekumist.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: alameetme eesmärk on koosõlas valdkonna probleemistikuga ja tegevused panustavad otseselt Eesti riigi ja linnapiirkondade arenguvajaduste lahendamisse. Luuakse uusi lapsehoiukohti ning soodustatakse seeläbi vanemate osalemist tööturul. Hinnatav alameede on suunatud eelkõige ajutiste ning paindlikele vajadustele vastavate lapsehoiukohtade puuduse vähendamisele ning eelkõige vanusegrupile 1,5-3 eluaastat, mil uuringute järgi⁴⁴ on kohtade puuduse probleem suurim. Täiendavalt kavandab Siseministeerium linnapiirkondade jätkusuutliku arendamise meetet, millega vähendatakse eelkõige püsivat lapsehoiukohtade puudust linnapiirkondades läbi uute hoonete või hooneosade ehitamist või olemasolevate muufunktsiooniliste hoonete või ruumide vastavat ümberkohandamist.

5.1.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Rahvastikuproгноosi järgi⁴⁵ on aasta keskmine 0-6-aastaste laste arv 2014. aastal 106 500. Kolme aasta perspektiivis langeb arv ligi 5 000 võrra ning kuni 2020. aastani langeb laste arv vanusegrupis ligi 6 800 lapse võrra. 2012. aasta jaanuari seisuga oli omavalitsustes lasteaiajärjekorras kokku ligi 5 900 last. Nõudlus lapsehoiukohtade järele on aga pidevas muutumises ja andmed kohapuuduse dünaamika detailsema analüüsi⁴⁶ kohta valdkonnas hetkel puuduvad. Samuti ei ole teada, kui palju maksab keskmine formaalse lapsehoiu koht Eestis, mis hõlmaks andmeid munitsipaallasteaedade, eralasteaedade, lapsehoiuteenuse jms hoiuteenuste kohta.

Nõudluse grupiintervjuust ja dokumendianalüüsist tulenes, et peamiselt on KOV-des puudu odavatest munitsipaallasteaiakohtadest. Ainsaare ja Soo (2012) uuringu järgi oli munitsipaallasteaia ühe koha kogumaksumus 2011. aastal 266 eurot kuus⁴⁷. Kohatasu maksumus koosnes toitlustamisest, palkadest ja investeeringutest, proportsioonid jagunesid vastavalt 8%, 57% ja 33%. Lapsevanema poolt makstav osa oli keskmiselt 36 eurot, mis jagunes toitlustuskulude, kohatasu ja õppekulude vahel. Kohalik omavalitsus kattis keskmiselt 77% kogu munitsipaallasteaia kuludest ehk 206 eurot ühe koha kohta kuus.

Kokkuvõte: Sihtgrupi vajadus rahastuse järele on olemas ning sihtgrupi suurus rahastamisvahendi väljatöötamiseks sobiv. Kuna sihtgrupi vajadus rahastuse järele on suurim käesolevatel aastatel ning rahvastikuproгноoside järgi võib vajadus lapsehoiukohtade järele lähiaastail järsult langeda, siis on meetme elluviimisega alustamine ajakriitiline.

⁴³ Meetme 2.1 infoleht.

⁴⁴ Ainsaar, M., Soo, K. (2012). Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Sotsiaalministeerium.

⁴⁵ Statistikaameti andmebaas.

⁴⁶ Vastava analüüsi läbiviimine on kavandamisel.

⁴⁷ Ainsaar, M., Soo, K. (2012). Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Sotsiaalministeerium.

5.1.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Koolieelse lasteasutuse seaduse järgi toimub lasteasutuse rahastamine riigieelarve ja valla- või linnaeelarve vahenditest, vanemate poolt kaetavast osast ja annetustest. Riigieelarves nähakse võimaluse korral ette toetus KOV-i üksustele lasteasutuste kohtade loomiseks ja renoveerimiseks, lasteasutuste õpikeskkonna arendamiseks ja lasteasutuste õpetajate palgavahenditeks, mida omavalitsus taotleb arengukava põhjal ning millele lisandub KOV-i omaosalus 50% projekti kuludest, kehtiva määruse järgi on toetuse maksimaalseks suuruseks 3,2 miljonit eurot⁴⁸.

Programmperioodil 2007-2013 on omavalitsusi ja valdkonna MTÜ-sid, sihtasutusi jm ühinguid rahastatud ka struktuurivahenditest tööjõu pakkumise suurendamiseks hoolekandemeetmete abil läbi meetme "Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed". Kokku said toetust 46 projekti toetussummaga 10,5 miljonit eurot⁴⁹. Meede sisaldas aga lisaks lapsehoiuteenuste arendamisele ka hooldus- ja tugiteenuseid (näiteks tugiisikud, nõustamine) laiemalt. Hooldusteenuse kulu (sh lastehoiutasu) hüvitatakse ka töötuks registreerinud 0-7 aastast last kasvatavale lapsevanemale otse läbi Töötukassa⁵⁰.

Omavalitsustele on kättesaadav ka laenukapital eraturult, kuid KOV-de netovõlakoormus on väga erinev. Esineb omavalitsusi, kelle võlakoormus on ammandatud, kuid keskmiselt jääb see 35-40% juurde (vt lähemalt peatükist 4.3 "Finantsturu ülevaade"). Intervjuust sihtgrupiga selgus, et tasuvuse puudujäägi tõttu ei olda motiveeritud lapsehoiukohtade loomiseks laenu võtma. Toodi välja ka, et on näiteid erasektoriga ühisalgatustest valdkonnas, mis on aga takerdunud erasektori huvipuuduse taha, kuna tegemist on KOV-i seadusjärgse kohustusega.

Kokkuvõte: erasektori laenupakkumine sihtgrupile on hea, kuid tasuvuse puudujäägi tõttu ei ole sihtgrupp valmis tagastatavat instrumenti rakendada, samuti ei ole erasektori võimendus antud valdkonnas tõenäoline, kuna tegemist on KOV seadusjärgse kohustuse täitmist stimuleerivate tegevustega.

5.1.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Uuringu tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseni, mille tulemusel on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 4 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 2.1)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju/avalik hüve	Lapsehoiu kättesaadavus on ühiskonna seisukohast oluline erinevat suurt mõju omavatel põhjustel. Selliseid tegevusi rahastatakse üldjuhul riigi- või kohaliku omavalitsuse eelarvest ning erinevate toetuste abil, sest hoiukohtade puudusesse mittepanustamine on kulukas nii KOV-ile kui riigile tervikuna (elanike heaolu ja hakkamasaamine, saamata jäänud maksutulu, tööjõupuudus jms). Valdkonda investeerimine ei ole erasektori jaoks tõenäoliselt motiveeriv, kuna tegu on kohaliku omavalitsuse kohustusega tagada lapsehoiukoht kõigile oma piirkonna elanikele.

⁴⁸ Riigieelarvest koolieelsete lasteasutuste kohtade loomiseks ja renoveerimiseks, lasteasutuste õpikeskkonna arendamiseks ja lasteasutuste õpetajate palgavahenditeks toetuse eraldamise ning kasutamise tingimused ja kord ning toetuse saamise eelduseks oleva kohaliku omavalitsuse üksuse omaosaluse suurus ja nõuded omaosalusele (RT I 2008, 6, 47).

⁴⁹ Struktuurifondide kodulehe toetuse saajate andmebaas.

⁵⁰ Töötukassa.

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
2	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Regulatsioonid/tasuvuse puudujääk	Lapsehoiu kohamaksumuses munitsipaallasteaegades sisaldub ka lapsevanema omaosalus, kuid see ei tohi ületada 20% miinimumpalgast ⁵¹ (2014. aastal 355 eurot), mistõttu katab see keskmiselt vaid 14% (2013. aasta näitel) kohamaksumusest.

Lapsehoid on üks laiaulatuslikuma mõjuga meetmeid sotsiaalpoliitikas, mõjutades tööhõivet, töö ja pereelu ühitamist, vaesust, sündimust, laste kaitset ja arengut. Samas puudutab teenuse kättesaadavuse probleem kogu riigi ja selle elanike edukat toimimist⁵². Suurim puudus on täna KOV-des eelkõige madala hinnaga lapsehoiukohtade järele ja lapsevanema omaosalus jääb kohatasus keskmiselt pigem alla lubatud maksimummäärade (2011. aastal keskmiselt 36 eurot lapse kohta ehk 10% miinimumpalgast).

Lapsehoiukohtade puhul ei ole seega tasuvus KOV-i jaoks võrreldav sarnaste teenustega turul. Kuigi KOV saab lapsehoiukohtade võimaldamise eest tagasi tööle naasnud lapsevanema kohta maksutulu (2014. aastal 11,4% elaniku maksustatavast tulust)⁵³, siis ei ole selle suurusjärg võrreldav KOV-i kuludega ühe lapsehoiukohta kohta. Näiteks on kulu munitsipaallasteaias käiva lapse kohta suurtes linnades keskmiselt 1 844 eurot aastas ja Tallinna linnapiirkonnas, kus maksulaekumine elaniku kohta tervikuna on Eesti keskmisest kõrgem (2013. aastal 621 eurot⁵⁴), jääb see siiski ligi kolmekordselt alla KOV-i tehtavatele kuludele. Arvestada tuleb ka piirkondlike erinevustega ning sellega, et eriti suur ja varasem vajadus laste päevahoitu järele esineb pigem majanduslikult vähekindlustatud peredel⁵⁵. Maapiirkondades, kus palgad on reeglina madalamad, on ka lapsehoiukohta maksumus munitsipaallasteaias KOV-i jaoks keskmiselt kõrgem kui linnapiirkondades (vastavalt 3 288 eurot ja 2 724 eurot 2011. aastal⁵⁶).

Hinnatava alameetme raames on kavas toetada 1 200 lapsehoiukohta loomist eelarvega 6,5 miljonit eurot (struktuurivahendite osa), millele lisandub KOV-de omafinantseering 2,4 miljonit eurot, arvestatuna, et ühte lapsehoiukohta rahastatakse kolm aastat. Toetussummale projekti kohta ülempiiri seatud ei ole, seega ei ole täna võimalik prognoosida, mitme KOV-i lapsehoiukohtade puudust leevendatakse. See oleneb ennekõike meetme avanemise ajast ning sihtgrupi vajadustest sel hetkel. Andmete puudumisel kogunõudluse osas hoiukohtade järele ei ole ka võimalik hinnata, mil määral katab meede ära kogu valdkonna finantseerimisvajaduse.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et sihtgrupi seadusjärgne kohustus jääb täitmata tasuvuse puudujääkide ja sellest tuleneva sihtgrupi madala finantsvõimekuse tõttu. Kogu sektori finantseerimisvajaduse katmine ei ole eraldatava toetussummaga tõenäoliselt võimalik, sest finantseerimisvajadus on just praegu kõige suurem ning võib lähiaastatel oluliselt väheneda.

5.1.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.1.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et valdkonnas planeeritavaid investeeringuid ei takista ligipääs finantseeringule. Peamised põhjused, miks meetme objektiks olevaid investeeringuid ei teostata piisavalt, on **KOV-de madal finantsvõimekus ja investeeringute tasuvuse puudujääk** – tänapäeval ei piisa omavalitsustel omavahenditest, et võimaldada oma elanikele lapsehoiukohti vajalikul määral. Võimendus erasektori finantseeringu näol ei ole

⁵¹ Koolieelse lasteasutuse seadus.

⁵² Meetme 2.1 infoleht.

⁵³ Tulumaksuseadus (RT 1999, 101, 903).

⁵⁴ Cumulus Consulting (2014). Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia. Eelnõu 22.09.2014.

⁵⁵ Sotsiaalministeerium (2011). Laste ja pere arengukava 2012-2020.

⁵⁶ Ainsaar, M., Soo, K. (2012). Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Sotsiaalministeerium. Uuringus leitud keskmised kulud munitsipaallasteaiale teenust saanud lapse kohta kuus on korrutatud 12-ga.

Peamised argumendid:

- 1) Eesmärki vähendada lapsehoiukohtade puudust on keeruline lahendada muul viisil kui toetustega, kuna lapsevanemate poolt makstav hoiukoha tasu katab vaid jooksvad kulud ning lisanduvast maksutulust ei piisa saadud finantseeringu tagasimaksmiseks.
- 2) Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi omab positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
- 3) Meetme tegevustega alustamine on ajakriitiline, sest lapsehoiukohtade puudus on suurim just käesolevatel aastatel ning rahastamisvahendi väljatöötamise ajakulutus võib seada ohtu meetme eesmärkide saavutamisele.

5.2. Meede 2.2 „Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed“

5.2.1. Meetme üldinfo

Meede 2.2 „Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed“ hõlmas endas järgmist kahte tegevust, mis omakorda jagunevad alategevusteks. Aruteludel Sotsiaalministeeriumiga võeti eesmärgiks mõista, millistes kummagi tegevuse alategevuses oleks teoreetiliselt võimalik kasutada rahastamisvahendit. Analüüsi tulemusel sõelale jäänud alategevused on allajoonitud.

- 2.2.1 Eakatele, erivajadustega ja toimetulekuraskustega inimestele ning nende pereliikmetele töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused:
 - telehooldus,
 - abivahendi ja keskkonna kohandamise nõustamine,
 - viipekeele videotõlketeenuse arendamine,
 - viipekeeletõlke teenus,
 - rehabilitatsiooniteenuse kompetentsikeskuse väljaarendamine.
- 2.2.2 Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine asendushoolduse vormide mitmekesistamise, tugiteenuste ja järelhoolduse arendamise kaudu:
 - koolitustegevus asendushooldusega seotud sihtrühmadele,
 - teavitustegevus,
 - professionaalse tugiteenuse arendamine asendushoolduselt lahkujatele,
 - tugiteenused asendushoolduse pakkujatele,
 - järelevalvemetoodika uuendamine ja piloteerimine,
 - professionaalse peres hooldamise teenuse piloteerimine⁵⁷,
 - asendushoolduse valdkonna uuringud.

Meetme 2.2 tegevustest on ülevaade alljärgnevas tabelis ja alapeatükkides:

Tabel 5 Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamise meetme tegevuste üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab ja meetme eesmärk	Hoolekandeteenuseid saanud erivajadustega, hoolduskoormusega ja toimetulekuraskustega inimeste osalemine tööturul on suurenenud või nende toimetulek paranenud
Meetme tegevuse nr ja nimetus	2.2.1 „Eakatele, erivajadustega ja toimetulekuraskustega inimestele ning nende pereliikmetele töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused“ 2.2.2 „Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine asendushoolduse vormide mitmekesistamise, tugiteenuste ja järelhoolduse arendamise kaudu“
Toetuse saaja	Sotsiaalministeerium (nt Astangu/Tervise Arengu Instituut) /muud juriidilised isikud ja KOV-id
Kasusaajad	2.2.1 Hoolduskoormusega ja erivajadustega inimesed 2.2.2 Asendushoolduse pakkujad
Meetme tegevuse eesmärk	Parandada juurdepääsu kvaliteetsetele, jätkusuutlikele ja taskukohastele teenustele, mis loob võimaluse integreeritud sotsiaalteenuste võrgustiku välja

⁵⁷ Kuigi teenuse osutamine on potentsiaalselt rahastamisvahendi kasutamiseks sobilik valdkond, on siinkohal tegemist pilootprojekti teostamisega, mille ulatus ning kapitali vajadus on väga piiratud ning selle tarbeks rahastamisvahendi väljatöötamine ei ole otstarbekas. Hilisemas faasis suuremas mahus teenuste osutamise finantseerimist rahastamisvahenditega on põgusalt käsitletud Lisas 5.

	kujunemiseks, kus sõltumata töö kaotamise või mitteaktiivsuse põhjusest saab igale inimesele pakkuda tema vajadustele vastavaid tööturul osalemist toetavaid teenuseid
Sihttase	2.2.1 Teenusel osalenute arv => 10 100; 2023. aastaks 2.2.2 Perepõhiste asendushoolduse vormide pakkujate arv => 1200; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	2.2.1 Puudega inimesi, kellele on määratud puude raskusaste, on üle 140 000 isiku ja hooldamiskohustusega isikute arv üle 40 000 isiku, neist reaalselt 2013. aasta seisuga olid mitteaktiivsed hooldamiskohustuse tõttu 13 500 isikut. 2.2.2 Asendushooldusel olevaid lapsi on 2 844
Toetuse summa	2.2.1 37,4 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 2.2.2 5,1 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.2.2. Valdkonna ülevaade

Valdkonna ülevaade on toodud välja mõlema tegevuse alategevuste lõikes.

5.2.2.1. Eakatele, erivajadustega ja toimetulekuraskustega inimestele ning nende pereliikmetele töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused

Hoolekandeteenus on sotsiaalhoolekande valdkonnas pakutav teenus. Sotsiaalhoolekanne on sotsiaalteenuste, sotsiaaltoetuste, vältimatu sotsiaalabi ja muu abi osutamise või määramisega seotud toimingute süsteem⁵⁸.

Erivajadusega inimene on ennekõike puudega inimene puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse § 2 lõike 1 tähenduses: „*Puue on inimese anatoomilise, füsioloogilise või psüühilise struktuuri või funktsiooni kaotus või kõrvalekalle, mis koostoides erinevate suhtumuslike ja keskkondlike takistustega tõkestab ühiskonnaelus osalemist teistega võrdsetel alustel*“⁵⁹. Erivajadusega inimesel ei pruugi olla määratud puude raskusaste.

Hoolduskoormus on hooldamiskohustusest tulenev hõivatus pereliikme eest hoolitsemiseks. Hooldamiskohustus on tööealise inimese Põhiseaduse § 27 „*Perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest*“ tulenev kohustus hoolitseda abivajava perekonnaliikme eest, võttes abistamiseks või hooldamiseks vabu tunde või puhkust või katkestades töötamise või õpingud⁶⁰. Tööealised on rahvastiku majandusliku aktiivsuse uurimise aluseks võetav rahvastik vanuses 15–74 eluaastat.

Toimetulekuraskus on isiku või perekonna toimetulekut raskendav ajutine või püsiv asjaolu, mille tulemusena inimese igapäevaelu vajaduste rahuldamine, oma õiguste realiseerimine ja oma kohustuste täitmine konkreetses elukeskkonnas ei ole talle jõukohane. Toimetulek on isiku või perekonna füüsiline või psühhosotsiaalne võime igapäevases elus toime tulla.⁵⁸

Eesti tööjõu-uuringu 2013. aasta andmete kohaselt on **hoolduskoormusega Eestis 11 200 naist ja 2 300 meest vanuses 15-74, kes ei tööta vajaduse tõttu hoolitseda laste või pereliikme eest**. 2009. aasta puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuringu hinnangul 15% hoolduskoormuse tõttu mitteaktiivsetest meestest ja naistest (ca 2 000 inimest) ei otsinud tööd, kuna puudus sobiv hooldusteenus või oli see inimese jaoks liiga kallis. Kõige rohkem on õppimises või töötamises pidanud muudatusi tegema sügava puudega, liitpuudega, aga ka nooremate ehk 16-29- ja 30-49-aastaste puuetega inimeste hooldajad, näiteks 6%

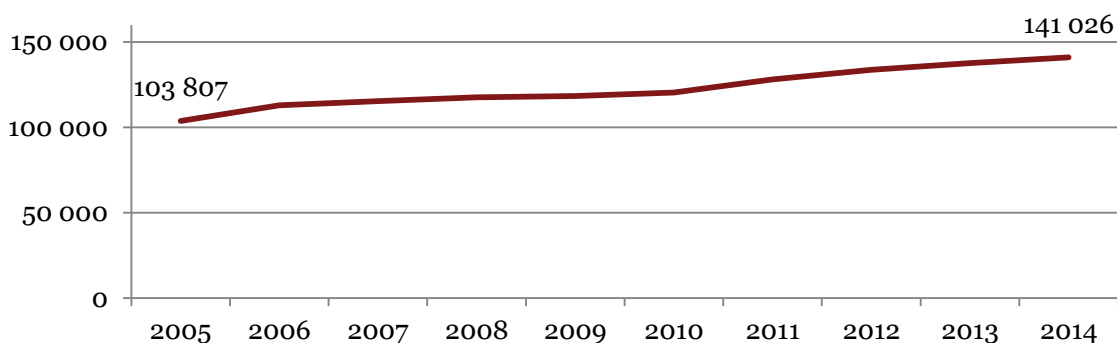
⁵⁸ Sotsiaalhoolekande seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12851852>

⁵⁹ Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13114771>

⁶⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>

hooldajatest on pidanud töötamisest täielikult loobuma ning 75% töökoormust vähendada. **Uuringu kohaselt leiab 37% puuetega inimeste hooldajatest, et neil oleks vaja täiendavat abi.**

2013. aastal oli Eestis 18- kuni vanaduspensioniealiste puudeta inimeste tööhõive määr 75,7 ja töötuse määr 8,7, puudega inimestel vastavalt 23,5 ja 21,1. Töötuse määra arvestades oli ca 2 800 puudega inimest töötas (ei töötas kusagil ega puudu ajutiselt töölt), kuid otsib aktiivselt tööd ning oleks töö leidmisel valmis kohe (kahe nädala jooksul) tööd alustama. Kaudsemalt taotlevad erinevad teenused ka mitteaktiivsete ehk tööturul mitteosalevate inimeste hulga vähendamist. 2009. aasta puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuringust selgus, et tööturul osaleb 15% tööealistest ning 1% pensionieas puuetega inimestest. Kokku käib uuringu andmetel töö 8% kõigist täiskasvanud puuetega inimestest, seejuures võrdselt nii mehi kui naisi. **51% tööealistest puuetega inimestest ei tööta ega ka soovi töötada.** Neid, kes ei tööta, kuid sooviksid seda teha on tööealistest siiski ligi kolmandik (29%), pensioniealistest aga 4%. Nii õppimise kui töötamise suurimate takistustena tuuakse välja enda puude või haigusega seonduvaid probleeme, transpordi ebapiisavat korraldust ja kallidust ning infopuudust võimalike õppimis- ja töökohtade osas.⁶¹

Joonis 18 Puuetega inimeste arv perioodil 2005-2014. *Allikas: Statistikaamet*

Puuetega inimeste arv kasvab iga aastaga. Võrreldes 2005. aastaga on puuetega inimeste arv kasvanud ligi 36%. Kui 2005. aastal moodustasid puudega inimesed 7,6% rahvastiku koguarvust, siis 2014. aastal 10,7%.⁶²

Järgnevalt on täpsem ülevaade antud meetme alategevustest ning keskendunud neile, mille puhul on hinnatud võimaliku rahastamisvahendi kasutuselevõtt tõenäoliseks.

Telehooldus

Kontseptsioon, mida mõistetakse telehoolduse all on Sotsiaalministeeriumis alles väljatöötamisel. Valdkonda analüüsisel selgus, et Tallinna linnas on käimas pilootprojekt telehoolduse rakendamiseks ning Kuressaare Hoolekande SA-l on pilootprojekt juba läbi viidud.

Intervjuu käigus Tallinna linna esindajatega selgus, et projekti eesmärgiks on mõista, kas patsiendi kaugteel hooldamine oleks haiglas hooldamise asemel kulutõhusam. Projekti raames tähendab telehooldus erinevaid elemente nagu häirenupu teenus, veebiplatvorm ja lahenduse piloteerimine. Veebiplatvormi koondub info patsiendi kohta, mis on ühendatud Eesti kesksete registritega (nt e-tervis). Lahendusi piloteeritakse 65 ja vanemate kardioloogiliselt haigete inimeste peal. Gruppi jälgitakse telehoolduse meetoditega (sh kehakaalu, vererõhu jmt mõõtmine kaugteel). Eesmärgiks on välja selgitada patsientide valmisolek ja võimekus teenust kasutada ning tehnoloogia toimimine. Pilootprojekti tulemused selguvad 2016. aastal, mille raames arvutatakse välja, milline sääst tekkis telehoolduse rakendamisel teenuse ostjatele, analüüsitakse teenuse vastuvõttu sihtgrupi poolt ning leitakse, millised kulud tekkisid teenuse koordineerijale.

⁶¹ Sotsiaalministeerium (2009) Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring 2009.

⁶² Statistikaameti andmetel.

Rehabilitatsiooniteenus kompetentsikeskuse väljaarendamine

Rehabilitatsiooniteenus on sotsiaalteenus, mille eesmärk on parandada puudega inimese iseseisvat toimetulekut, suurendada ühiskonda kaasatust ja soodustada töötamist või tööle asumist.

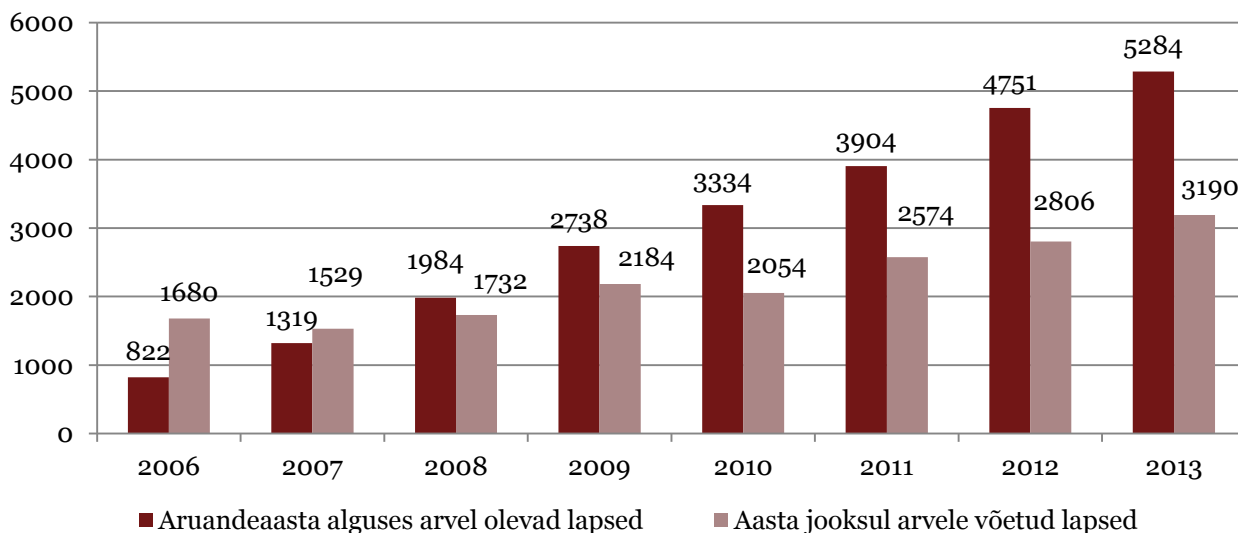
Rehabilitatsiooniteenus käigus hinnatakse inimese toimetulekut ja kõrvalabi vajadust, tehakse ettepanekuid kodu-, töö- ja õpikeskkonna kohandamiseks, abivahendi saamiseks ja kasutamiseks. Inimest nõustatakse erinevates valdkondades, et parandada edasist sotsiaalset toimetulekut.⁶³

Püsiva töövõimekaoga 15–64-aastastest töötab 40%. Rohkem kui 60% mittetöötavatest töövõimetuspensionäridest tahab tööle minna. Nende töölesaamist saab toetada kutserehabilitatsioon. Kutserehabilitatsioon on protsess, mille eesmärk on luua puudega inimestele võimalused sobiva töö leidmiseks ja töö säilitamiseks.⁶⁴ Eestis pakub teenust Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus.

Intervjuu käigus Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse juhatajaga selgus, et Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus on ainuke kutserehabilitatsiooniteenus pakkuja Eestis. Üldine rehabilitatsiooniteenus kvaliteet on Eestis madal ja vajab seetõttu arendamist. Intervjuu kohaselt on toetuse vahenditest plaanis luua kompetentsikeskus, mis tooks sisse tõenduspõhiseid praktikaid välisriikidest, neid piloteerida ja koolitada teenuseandjaid neid osutama.

5.2.2.2. Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine asendushoolduse vormide mitmekesistamise, tugiteenuste ja järelhoolduse arendamise kaudu

Asendushoolduse all mõistetakse lapse hooldamist väljaspool tema enda perekonda. Vanemliku hoolitsuseta, sh orvuks jäänud laste asendushoolduse võimalusteks on Eestis lapse hooldus- või eestkostja perekonda paigutamine, lapsendamine või asenduskoduteenuselise suunamine. Perepõhise asendushooldusena käsitletakse sealjuures perekonnas hooldamist, eestkostja perekonda paigutamist ja lapsendamist ning institutsionaalse asendushooldusena asenduskoduteenust.⁶⁵ Alljärgnevatel joonistel on täpsemalt kajastatud vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste arv ning nende paigutamine.

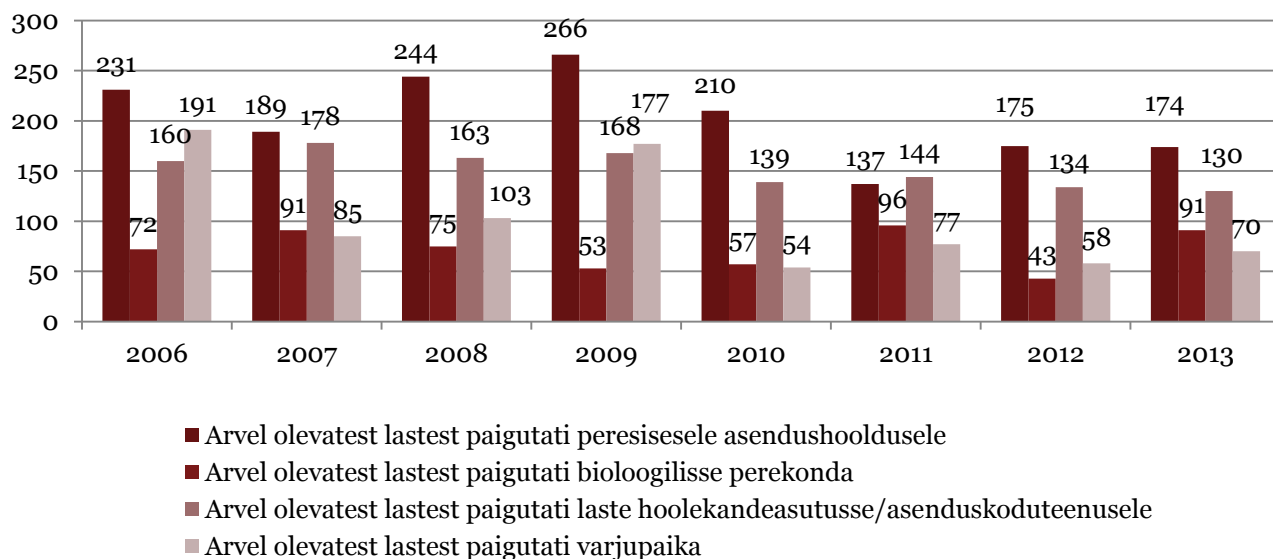

Joonis 19 Vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste arv perioodil 2006-2013. Allikas: Statistikaamet.

⁶³ <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/rehabilitatsiooniteenus-5/>

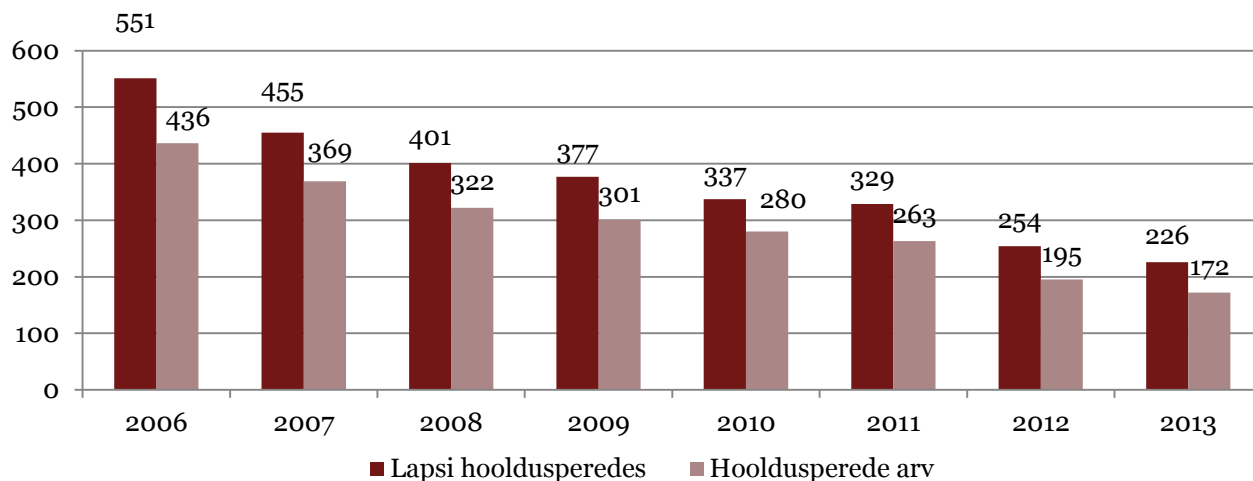
⁶⁴ <http://www.astangu.ee/meie-keskusest/uudised/artikkel/a/kutserehabilitatsioon-kellele-miks-ja-kuidas.html>

⁶⁵ Sotsiaalministeerium (2013) Asendushoolduse kontseptsiooni alusanalüüs http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/ahk_alusanalys_dets_2013.pdf

Joonis 20 Arvel olevate vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste paigutamine perioodil 2006-2013. Allikas: Statistikaamet

“Vanemliku hoolitsuseta lastena” käsitletakse lapsi, kelle vanematelt on lapse isikuhooldusõigus täielikult ära võetud, isikuhooldusõigust on piiratud või see on peatatud. Siia alla käib ka laps, kes on vanematest eraldatud vanemate isikuhooldusõigust piiramata, peatamata või täielikult äravõtmata. Vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste arv on suurenenud iga aastaga. Ehkki asendushooldusel, sh perekonnas hooldamisel ja asenduskodus viibivate laste arv on tervikuna vähenenud (mh laste üldarvu vähenemise tõttu rahvastikus), on perekonnas hooldamise puhul olnud laste arvu vähenemine proportsionaalselt suurem kui asenduskodudes. Seega on kokkuvõttes perekonnas hooldamise osatähtsus asendushoolduses vastupidiselt soovitud hoopis vähenenud.⁶⁶

Joonis 21 Hooldusperede ja hooldusperedes viibivate laste arv perioodil 2006-2013⁶⁷. Allikas: Sotsiaalministeerium

Hooldusperede ja seega ka hooldusperedes viibivate laste arv väheneb iga aastaga, kuigi vanemliku hoolitsuseta ja abivajavate laste arv kasvab iga aastaga (vt Joonis 19). Perekonnas hooldamisel olevate laste arvu vähenemine võib olla osaliselt seotud ka laste kogu arvu vähenemisega ühiskonnas ning suundumusest, kus hooldusperedest saavad hiljem eestkostepered. Hooldusperede taustast ilmneb, et hooldusperede seas on

⁶⁶ Riigikontroll (2009) Riigi tegevus laste riikliku hoolekande korraldamisel. Riigikontrolli aruanne Riigikogule.

⁶⁷ MTÜ Oma Pere veebileht: http://www.omapere.ee/page_library.php?pageid=32

kasvanud pikaajalise staažiga perede osakaal, mis ka näitab, et uusi peresid lisandub hooldusperede hulka üha vähem.

Tänapäeval toimub noorte iseseisvumine ja perekonnast ellu astumine järkjärgult ja pikema aja vältel. Samas asendushoolduse puhul tuleb iseseisvumine saavutada varem ja kiirema aja vältel (või isegi koheselt), ehkki asendushooldusel kasvanud laste ja noorte sotsiaalsed oskused ja ettevalmistus iseseisvaks eluks on üldjuhul puudulikumad võrreldes tavaperedes elavate laste ja noortega. Uuringud on näidanud, et 18-aastaselt hoolduselt lahkuvatel lastel esineb rohkem raskusi, kui nendel, kes jäävad hooldusele kauemaks. Hoolduse pikendamisega kaasnevate mõjudena on rahvusvaheliselt tuvastatud suurenenud keskhariduse järgset hariduse omandamist, raseduste edasilükkamist, kõrgemaid sissetulekuid, vangistuste tõenäosuse vähenemist ja vähenenud sõltuvust avalikest hüvitistest.⁶⁸

Tabel 6 Asendushoolduselt täiskasvanuks saamise tõttu lahkunud noorte arv perioodil 2006-2012

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Asenduskodust iseseisvasse ellu	137	131	140	98	92	100	65
Eestkostelt iseseisvasse ellu	288	207	276	236	177	176	145
Hooldusperest iseseisvasse ellu	90	72	48	37	47	40	36
Täiskasvanuks saanud lapsed, kes jäid edasi elama hooldusperre ⁶⁹	-	-	-	-	21	24	11
Asenduskodust täiskasvanute hoolekandetasutusse paigutamine	18	18	33	15	14	16	31
Iseseisvasse ellu kokku	515	410	464	371	316	316	246

Allikas: Sotsiaalministeerium

Asendushooldusteenuselt iseseisvasse ellu lahkuvate laste arv väheneb igal aastal, mis võib olla tingitud üldisest laste arvu vähenemisest. Selliste noorte iseseisvasse ellu sisseelamiseks on mõeldud tugisiku teenus, mis on otseselt suunatud kuni 12 kuud tagasi asendushoolduselt lahkunud noortele, eesmärgiga aidata kaasa nende sujuvamale sisenemisele tööturule ning sealsele toimetulekule. Samuti nõustada noori varasemalt haridustee jätkamiseks, et omandada tööturul vajadustest lähtuv eriala, parandada elementaarseid toimetulekuoskusi ning täiendada sotsiaalseid oskuseid.

Järgnevalt on täpsem ülevaade antud meetme alategevusest, mille puhul on hinnatud võimaliku rahastamisvahendi kasutuselevõtt tõenäoliseks.

Professionaalse tugiteenuse arendamine asendushoolduselt lahkujatele.

Käesolev tegevus on suunatud eelkõige perekonnas hooldamiselt ning asenduskodu teenuselt lahkuvatele lastele. Aasta jooksul lahkub täisealiseks saamise tõttu perekonnas hooldamise teenuselt 40-50 last ning asenduskodust keskmiselt 100 last.⁷⁰

Intervjuu käigus Sotsiaalministeeriumi ning Eesti Asenduskodude Töötajate Liidu esindajaga selgus, et hetkel osutab tugisiku teenust Eesti Asenduskodude Töötajate Liit. Teenuse osutamine on projektipõhine ning seda on osutatud perioodil 2010-2014. Teenus on suunatud asendushoolduselt ellu astuvatele noortele. Toetusega on planeeritud arendada antud teenust.

⁶⁸ Smith, W. B (2011) *Youth Leaving Foster Care. A Developmental, Relationship-Based Approach to Practice.*

⁶⁹ 2006-2009 aasta kohta andmed puuduvad.

⁷⁰ http://lapsedjapered.sm.ee/fileadmin/Sisu_laadimine/Lapsed_ ja_pered/Uued_dokumendid/AHK_alusanalysys_dets_2013.pdf

Probleemid ja väljakutsed

Allolevalt on esitatud valik olulisematest valdkonna probleemidest ja väljakutsetest:

- **Inimeste tööelus osalemist takistab hoolduskoormus.** Eestis on üle 40 tuhande 15-64-aastastest isikutest hooldamiskohustus. Neist 13 500 ei tööta vajaduse tõttu hoolitseda laste või teiste pereliikmete eest.
- **Sotsiaalteenuste (sh hooldusteenuste) kättesaadavus ja kvaliteet omavalitsuste lõikes on ebahütlane ning neid ei osutata vajaduspõhiselt.** Väiksemad kohalikud omavalitsused ei oma piisavalt kompetentsi keerulisemate kliendijuhtumitega tegelemiseks.
- **Hoolekandeteenuste osutamine ei ole piisavalt seotud tööhõivemeetmetega ja ei motiveeri mittetöötavat tööealist inimest tööle asumata.** Toimetulekuraskustes inimeste abistamine on liialt toetustekeskne ning ei toeta riskigruppide võimalusi tööturul osalemiseks.
- **Asenduskodus elavate laste arv on liiga suur.** Riigikontrolli poolt 2009. aastal läbi viidud audit „Riigi tegevus laste riikliku hoolekande korraldamisel“ näitas, et ligi pooltes asenduskodudes on pered suuremad kui seaduses ettenähtud ja tegevuslubade kohaselt on asenduskodudel õigused suurema hulga laste kasvatamiseks, kui asenduskodud perepõhist korraldust aluseks võttes füüsiliselt mahutavad.⁷¹

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Meetme 2.2 eesmärgiks on tagada kõigile abivajajatele kvaliteetsed ja kättesaadavad teenused tööhõives püsimiseks. Hetkel takistab tööelus osalemist paljudel inimestel hoolduskoormus, selle vähendamiseks puuduvad riigi poolt pakutavad kvaliteetsed teenused. Nii suureneb hoolduskoormusega inimeste hulk, kellel puudub motivatsioon või piisav ettevalmistus iseseisvaks toimetulekuks. Samuti napib organisatsioonide vahelisi koostööalgatusi teenuste arendamiseks, korraldamiseks ja finantseerimiseks ning kulutõhusate lahenduste leidmiseks. Seega meetme kavatsatud tegevused ja eesmärgid on valdkonnas esinevate probleemide lahendamiseks üldiselt kooskõlas.

5.2.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

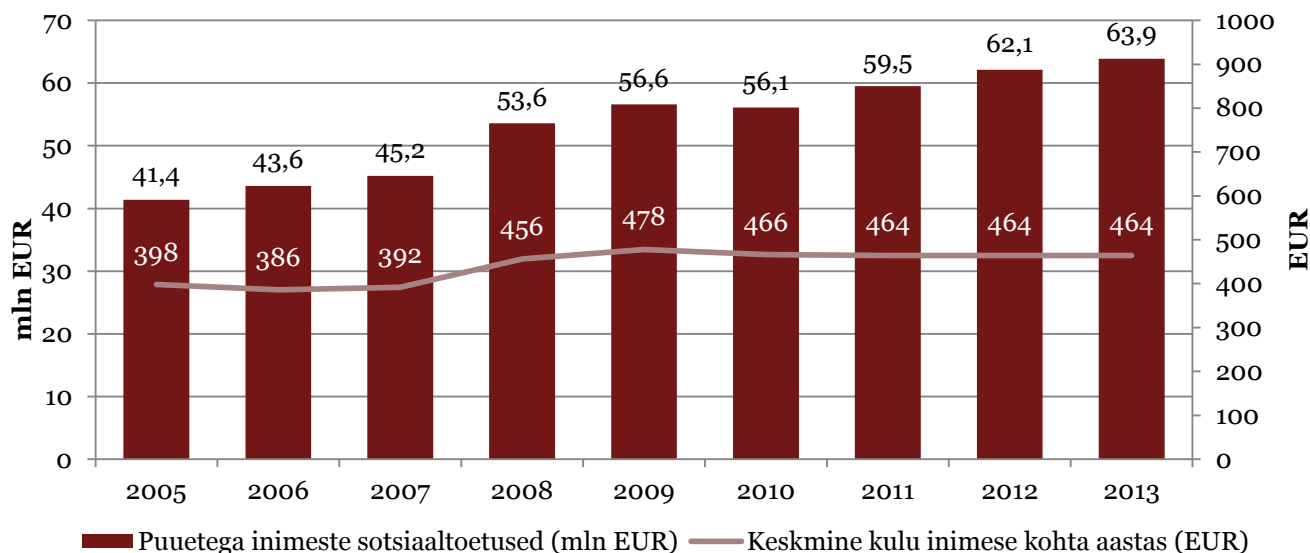
Kuna finantseering lahendatakse tööturul osalemist toetavate hoolekandemeetmete puhul sisuliselt riigi toetustega, siis sihtgrupi nõudlus koos toetustega on täpsemalt kirjeldatud järgmises peatükis 5.2.4.

5.2.4. Finantseeringu pakumuse sihtgrupile

5.2.4.1. Eakatele, erivajadustega ja toimetulekuraskustega inimestele ning nende pereliikmetele töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused

Puudega inimestele makstakse hetkel riigi poolt igakuist toetust lisakulutusi põhjustava keskmise, raske või sügava puude korra.

⁷¹ Praxis (2011) Asenduskodudes kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks.

Joonis 22 Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste kogusumma ja keskmine kulu inimese kohta aastas perioodil 2005-2013⁷²

Allikas: Statistikaamet

Kuigi puuetega inimeste arv ja sotsiaaltoetuste kogukulu kasvab iga aasta, siis keskmine sotsiaaltoetus ühe puudega inimese kohta on viimastel aastatel olnud sama.

Tabel 7 Sotsiaaltoetuse saajate arv ja keskmine summa puude liigi järgi perioodil 2010-2013⁷³

Toetuse liik		2010 ⁷⁴	2011	2012	2013
Puudega lapse toetus	Saajate arv	7 262	8 093	8 625	9 157
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	917	913	922	929
Puudega täisealise toetus	Saajate arv	37 551	32 288	28 171	24 575
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	349	320	320	317
Puudega tööealise inimese toetus	Saajate arv	43 250	45 662	47 234	48 114
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	457	501	517	526
Töötamistoetus	Saajate arv	50	67	65	54
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	149	161	178	144
Puudega vanaduspensioniealise inimese toetus	Saajate arv	39 440	46 231	51 268	56 072
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	258	278	289	288
Puudega vanema toetus	Saajate arv	1 081	1 104	1 132	1 101
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	231	228	228	240
Õppetootus	Saajate arv	22	27	27	15
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	248	23	237	353
Rehabilitatsioonitoetus	Saajate arv	1 806	2 725	3 085	3 565
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	945	612	622	624
Täiendkoolitustoetus	Saajate arv	84	65	72	64
	Keskmine toetus (EUR/aastas)	299	262	199	253

Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

⁷² Keskmine kulu inimese kohta on arvatud Joonis 18 andmete ja Joonis 22 sotsiaaltoetuste kogusumma põhjal.

⁷³ Sotsiaalkindlustusamet. Riiklik sotsiaalkindlustus, <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/pensionarid-2/>

⁷⁴ Keskmised toetussummad on Eesti kroonidest eurodesse ümber arvatud (1 EUR = 15,6466 EEK).

Tabelist selgub, et puudega lapse toetuse saajate arv, mida makstakse kuni 16-aastasele puudega lapsele puudest tingitud lisakulude hüvitamiseks ja rehabilitatsiooniplaanis ettenähtud tegevusteks, on võrreldes 2010. aastaga kasvanud 26%. Samas on puudega täisealise inimeste arv vähenenud 34%, kuid puudega vanaduspensioniealiste inimeste arv suurenenud 42%, mis võib olla tingitud pensionäride arvu kasvust rahvastikus. Õppetoetust makstakse igakuiselt mittetöötavale puudega õppurile, kes õpib gümnaasiumis, kutseõppeasutuses või kõrgkoolis ja kellel on puudest tingitud õppetööga seotud lisakulutused. Samal põhimõttel makstakse ka töötamistoetust 16-aastasele ja vanemale töötavale puudega inimesele, kelle arv on kasvanud 11% 2010. aastaga võrreldes. Rehabilitatsiooni toetuse saajate arv on vaadeldaval perioodil peaaegu kahekordistunud. Täienduskoolitustoetust makstakse töötavale puudega inimesele tööalaseks- ja tasemekoolituseks.⁷⁵ Keskmised toetuste suurused ei ole vaadeldud perioodil oluliselt muutunud mõningaste eranditega.

Eesti Töötukassa toetab töödajaid, kes võtavad tööle puudega- või erivajadustega inimese. Näiteks töödaja, kelle puudega või pikaajalise tervisehäirega töötaja vajab töökoha kohandamist, saab töötukassalt hüvitist varasema 50% asemel 75% kohanduse maksumusest. Puudega või pikaajalise tervisehäirega tööd otsivale inimesele saab osutada kuuekuulist tööhajutuse teenust. Samasse sihtgruppi kuuluvatele füüsilisest isikust ettevõtjatele hüvitatakse 75% töökoha kohanduse maksumusest.⁷⁶

5.2.4.2. Asendushoolduse kvaliteedi tõstmine asendushoolduse vormide mitmekesistamise, tugiteenuste ja järelhoolduse arendamise kaudu

Asenduskoduteenuse rahastajaks nn pearahasüsteemi põhimõttel on riik. Samas on enamik renoveeritud asenduskodudest ja valminud peremajadest kohalike omavalitsuste hallatavad. 2012. aasta lõpu seisuga oli 35 asenduskoduteenuse pakkujast 4 maavalitsuse (riigi) ja 12 kohalike omavalitsuste hallatavad, 14 tegutsesid MTÜ-dena, 4 sihtasutuse ja üks aktsiaseltsina.⁷⁷

Vanemliku hoolitsuseta lapse hooldamine perekonnas ei ole Eestis tasustatav töö, vaid on reguleeritud teenusena ning perekonnas hooldamiseks sõlmitakse pere ja kohaliku omavalitsuse vahel leping. Perekonnas hooldamise (samuti eestkoste) puhul makstakse vanemliku hoolitsuseta jäänud lapsele igakuist riiklikku perekonnas hooldamisel (eestkostel) oleva lapse toetust, mille suuruseks on 20-kordne lapsetoetuse määr (2013. aastal 191,80 eurot kuus). Toetuse eesmärgiks on katta lapse kasvatamisega tekkinud kulud, ent hooldaja töö tasustamist pole ette nähtud. Perekonnas hooldamisel olevale lapsele makstakse täiskasvanuikka jõudmisel riiklikku ühekordset elluastumise toetust uude elukohta iseseisvalt elama asumisel kahe aasta möödumisel perekonnas hooldamise lepingu lõppemisest. Toetuse suurus on 40-kordne lapsetoetuse määr (2013. aastal 383,60 eurot).⁷⁸

Tugiisikuteenuse pilootprojekt asendushoolduselt lahkuvale noorele tööturule sisenemiseks viidi läbi vahemikus 2010 ja 2011 (projekti kestvus 1,5 aastat). Teenust osutati 50 asenduskodust ja 11 perekonnashooldamise teenuselt ellu sattunud noorele, kellest tööle said või säilitasid töökoha 55% ehk 34 noort. Teenust osutati 17 629 tunni ulatuses. 61 teenusesaajat juhendas kokku 48 tugisikut. Jätkuprojekt toimus perioodil 2012-2013 ja oli suunatud kuni 85 asendushoolduselt lahkuvale või kuni 24 kuud tagasi lahkunud noorele tugisikuteenuse osutamiseks. Nõustamise ja igapäevase toetamise kaudu aidatakse noortel tööd leida, samuti nõustatakse töötavaid noori igapäevaste rahaliste vahendite planeerimisel ning abistatakse töökoha leidmisel ja säilitamisel või töökoha kaotamise tõttu tekkivate probleemide korral.⁷⁸

2010-2011 aastal läbi viidud projekti keskmine teenustundide arv ühe noore kohta oli 290 tundi ehk ühe aasta kohta ca 190 tundi. Kuna perekonnas hooldamiselt ning asenduskodu teenuselt lahkuvate laste arv on ligikaudu 150 noort aastas ning valdkondlike ekspertide hinnangul on kahe-aastane tugiteenuse kestvus noore kohta

⁷⁵ Sotsiaalkindlustusamet. Sotsiaaltoetused puuetega inimestele.

<http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sotsiaaltoetused-puuetega-inimestele/>

⁷⁶ Eesti Töötukassa (2014) Majandusaasta aruanne 2013 https://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/aastaruanne_2013.pdf

⁷⁷ Sotsiaalministeerium (2013) Asendushoolduse kontseptsiooni alusanalüüs.

http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/ahk_alusanalyyis_dets_2013.pdf

⁷⁸ Eesti Asenduskodu Töötajate Liit (2013) Majandusaasta aruanne 2012.

http://www.eatl.ee/wp/wp-content/uploads/aruanne_80298781_2012_kinnitamata.pdf

piisav, siis on kogu kogu tugiteenuse aastane ligikaudne vajalik maht ca 57 tuhat tundi. Kuigi tegelik teenuse tunnihind ei ole teada, võib näitlikustatud 25-eurose tunnihinna alusel järeldada, et kogu valdkonna teenuste maht on ligikaudu 1,4 miljonit eurot. Kogu nõudluse suurus ei õigusta spetsiifilise rahastamisvahendi väljatöötamist.

Kokkuvõte: nõudlus valdkonnas esinevate probleemide lahendamise järele on olemas, kuna eakate, erivajadustega ja toimetulekuraskustega inimeste ning nende pereliikmete töölesaamine on oluliselt takistatud. Kuna ka asendushooldusel olevate laste arv on suur, siis asendushoolduse kvaliteedi tõstmine ja asendushoolduse vormide mitmekesistamise ning tugiteenuste ja järelhoolduse arendamine on vajaduspõhiselt tõendatud.

Sisuliselt puudub erasektori pakkumus erinevate tööturul osalemist toetavate hoolekandemeetmete elluviimiseks ning valdkond on rahastatud riigi ja kohalike omavalitsuste poolt.

5.2.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakumiseks. Selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärase turumajandus toimib. Sekkumise korral on sellisel juhul tegu turutasakaalu olulise rikkumisega, mis on pikaajaliselt kahjuliku mõjuga. Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 8 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 2.2)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju/avalik hüve	Eakate ja erivajadustega inimeste kaasamine tööjõuturust suurendab tööhõivet ja seega ka riigi maksutulust.
2	Mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Tasuvuse puudujääk	Eakate ja erivajadustega inimeste tööle aitamine suurendaks tööjõupakkumist ja riigile laekuks rohkem maksutulust, kuid ettevõtete jaoks ei ole investeerimine antud valdkonda atraktiivne, kuna nende jaoks on tasuvus raskesti saavutatav ning mõõdetav. Seega puudub sihtgrupi ettevõtetele motivatsioon antud valdkonda investeerida.
3	Mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Finantseerimise puudujääk	Nõudlus paremate hoolekandeteenuste järele on turul olemas, kuid selle arendamiseks puuduvad vastavad vahendid.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et valdav osa investeringutest jääb teostamata positiivse välismõju turutõrke loogikast tulenevalt ning tasuvuse puudujääkide tõttu, kuna eraettevõttele jaoks pole tööturumeetmetesse investeerimine atraktiivne. Samuti erinevate rahastamisvahendite kasutuselevõtt tuvastatud turutõrkeid ilmselt toetustest tõhusamalt ei leevenda, kuna sihtgrupil endal majanduslik võimekus puudub. Ainsa sisuliselt võimalusena võiks rahastamisvahendite kasutamist analüüsida üleminekuga tulemuspõhise rahastamissüsteemi peale, kuid praegu riigil sellist plaani meile teadaoleval pole ja mistõttu võimaliku alternatiivse rahastamisvahendi kasutuselevõtu eeltingimused pole täidetud (vt ka Lisa 5 Ühiskondliku kasu võlakiri).

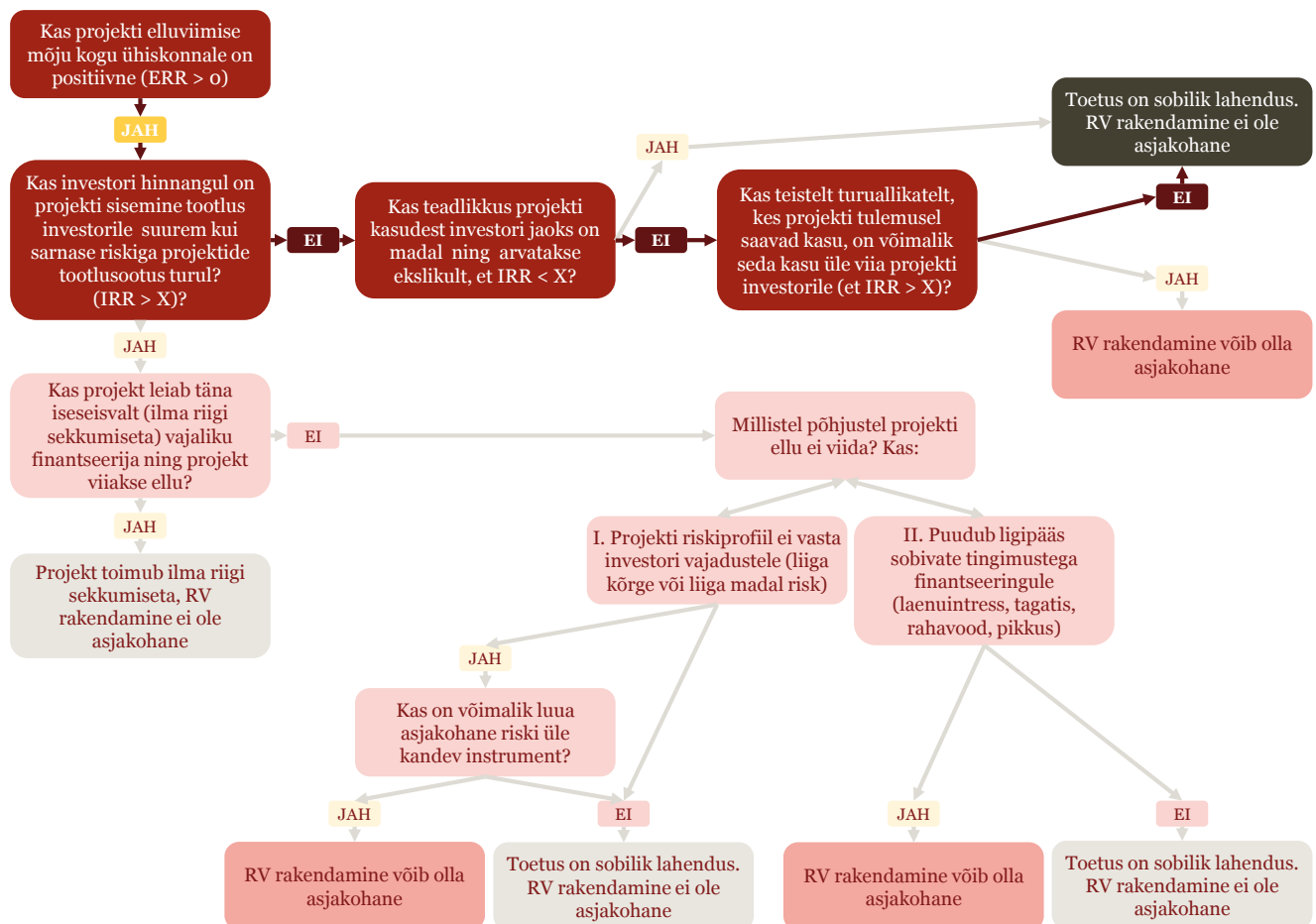
5.2.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.2.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et peamised põhjused, miks investeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada **positiivset välismõju** ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
- Tasuvuse puudujäägid** (süsteemi väljaarendamine ning teenuseosutajate koolitamine ei ole raha genereeriv tegevus ei täiendava tulu ega kokkuhoiu kaudu).

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 23). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 23 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.2)

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et valdkonnas planeeritavad tegevused on vajalikud ja neid **ei ole võimalik ilma riigi toetuseta ellu viia**.

5.2.6.2. Kokkuvõte

Järgnevalt võtame kokku ning hindame rahastamisvahendite kasutuselevõtu ratsionaalsust. Tulenevalt nii kogutud taustinformatsioonist, läbiviidud nõudluse intervjuudest (Lisa 2) ja erinevatest aruteludest valdkonna ekspertidega on meil alust arvata ning järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**.

Hinnatava meetme tegevuste raames ei ole seega rahastamisvahendi kasutuselevõtt põhjendatud, kuna see ei toetaks meetme eesmärkide saavutamist.

Peamised argumendid:

- 1) Tööturul osalemist toetavate hoolekandemeetmete rakendajal puudub raha genereerimise võime.
- 2) Meede panustab osaliselt ka sotsiaalvaldkonna spetsialistide kompetentsuse, oskuste ja teadmiste suurendamisele ja omavalitsuste koostöö toetamisele teenuste osutamisel, mida rahastamisvahendi kaudu teha ei saa.
- 3) Investeeringute tegemine on investorile seega majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
- 4) Asendushoolduselt lahkujate koguturu nõudlus ei ole piisav õigustamiseks rahastamisvahendi väljatöötamist.

Vaatamata eeltoodule, võib rahastamisvahendi kasutuselevõtt asjakohaseks muutuda siis, kui **teenuste arendamisest on edasi liigutud teenuste laiemale osutamisele** ning riigis võetakse kasutusele tulemuspõhine tasustamise süsteem. Võimalikud rakenduslikud näited tulevikuks on esitatud Lisa 5.

5.3. Meede 2.3 „Alkoholi liigtarvitamise, sh alkoholisõltuvuse, ennetuse, varase avastamise ja nõustamis-, raviteenuse ja taastusabi süsteemi loomine ja rakendamine“

5.3.1. Meetme üldinfo

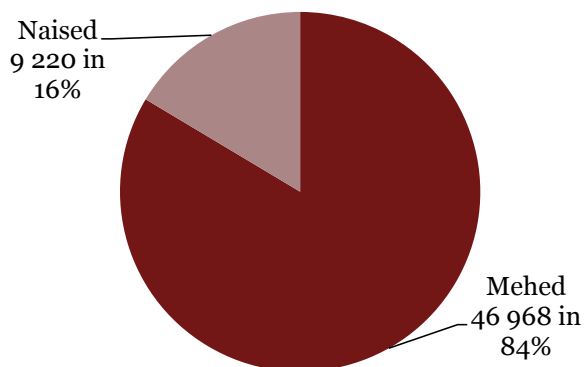
Meede nr 2.3 „Alkoholi liigtarvitamise, sh alkoholisõltuvuse, ennetuse, varase avastamise ja nõustamis-, raviteenuse ja taastusabi süsteemi loomine ja rakendamine“ hõlmas endas tegevust 2.3.1 „Alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise teenuse rakendamine ja alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamine ning teenuste osutamine“, mille kohta on üksikasjalik ülevaade esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides.

Tabel 9 Alkoholi liigtarvitamise meetme tegevuse üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Teenust saanud inimeste alkoholi tarvitamine on vähenenud
Meetme eesmärk	Ennetada alkoholi liigtarbimist ja vähendada teenust saanud inimeste alkoholi tarvitamisega seotud riske
Meetme tegevuse nr ja nimetus	2.3.1 „Alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise teenuse rakendamine ja alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamine ning teenuste osutamine“
Toetuse saaja	Tervise Arengu Instituut
Kasusaajad	Alkoholi liigtarbijad või alkoholisõltuvuses inimesed
Meetme tegevuse eesmärk	Vähendada alkoholi kahjustavalt tarvitavate inimeste osakaalu tööealise elanikkonna hulgas
Sihttase	Alkoholi tarvitamise vähendamisele suunatud teenuseid saanud inimeste arv => 20 453; 2020. aastaks
Sihtgrupi suurus	Alkoholisõltuvuse esinemissagedus Eestis on võrreldes EL-i keskmisega kõrge – tööealiste meeste ja naiste hulgas vastavalt 11% (46 968 in) ja 2,1% (9 220 in)
Toetuse summa	• 8,7 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.3.2. Valdkonna ülevaade

Alkoholi liigtarvitamine ja alkoholisõltuvus on Eestis olulised tööealise elanikkonna haiguskoormust, töövõimekadu ja surmasid põhjustavad terviseriskid. Alkoholisõltuvuse esinemissagedus Eestis on võrreldes EL-i keskmisega kõrge – tööealiste meeste ja naiste hulgas vastavalt 11% ja 2,1% (EL-i keskmine 5,4% ja 1,5%), siis kokku on selliseid elanikke 2014. a alguses rahvastikuregistri andmete alusel 56 187 inimest (vt Joonis 24).

Joonis 24 Alkoholisõltuvusega elanike arv tööealiste elanike hulgas

Suremus alkoholi tarvitamisega seotud haiguste tagajärjel ületab Eestis EL-i vanade liikmesriikide sama näitajat üle kahe korra.⁷⁹ Sõltuvusravi kättesaadavus on Eestis ebapiisav, teenuse sisu ja maht ei vasta arenenud riikides sõltuvusravi osutamise praktikale.

Ligikaudu 30% 15–64 aasta vanustest meestest Eestis ja 25% samaealistest naistest tarvitavad alkoholi ohustavalt või kahjustavalt ehk mehed rohkem kui 40 grammi ja naised rohkem kui 20 grammi absoluutset alkoholi päevas.⁸⁰ Ekspertide hinnangul on alkoholi liigtarvitamine nii joodud koguste kui joomise sageduse poolest pigem levinud nooremate täiskasvanute hulgas vanuses 25–44 eluaastat. See on tingitud sellest, et noored käituvad tavaliselt riskivabamalt, kuna neil on veel tugev tervis joodud alkoholikogustega toimetulekuks. Suremus alkoholist tingitud haigustesse on aga kõige suurem vanusegrupis 50–60 eluaastat, mis järgnevad rohke alkoholi tarvitamise perioodile ja alkoholist tingitud haiguste tekkele. Sellise taustaga inimesed põhjustavad ühiskonnale suurt kahju nii suuremate ravikulude kui ka enneaegse suremuse tõttu.⁸¹

WHO raporti põhjal on alkohol tervisekahjustusi tekitavate tegurite hulgas maailmas kolmandal kohal kõrge vererõhu ja suitsetamise järel. Eesti rahvastiku haiguskoormusest põhjustab alkohol ~10% ehk 40 000 kaotatud eluaastat aastas. Alkoholist tingitud kaotusest 99% langeb meestele ning põhiosa moodustab enneaegsetest surmadest tingitud kaotus. WHO 2012. aastal avaldatud raporti kohaselt põhjustab alkohol Eestis 12% naiste ja 28% meeste suremusest vanusegrupis 15–64 aastat.⁸²

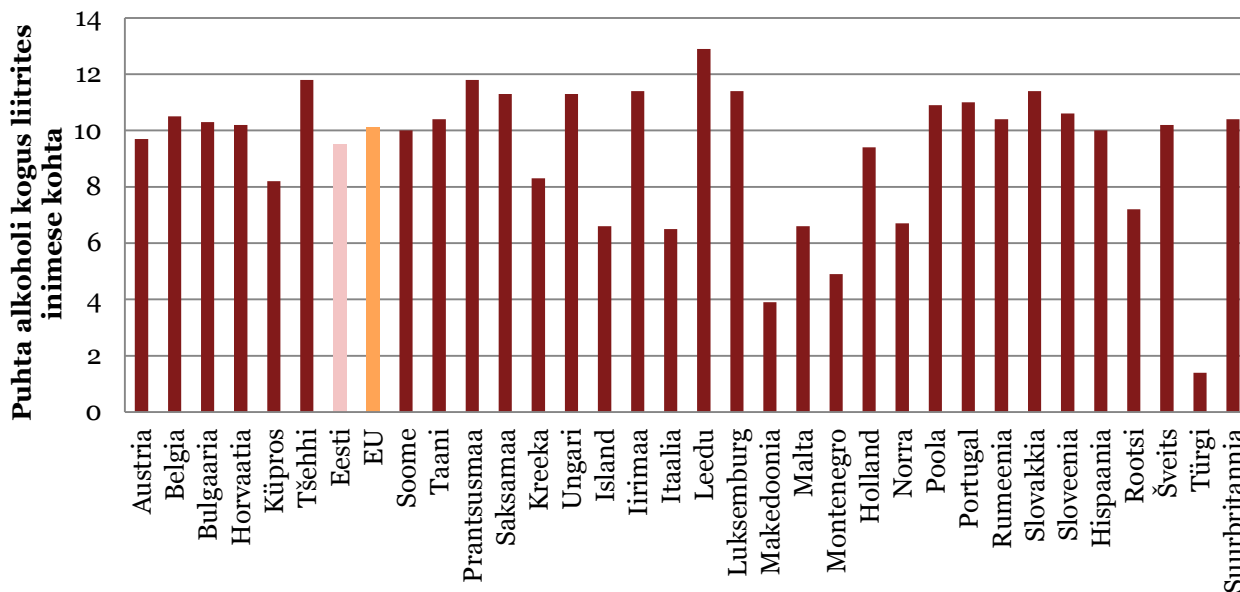
WHO 2014. aastal avaldatud raporti kohaselt on Eesti tarvitatava alkoholi koguse poolest teiste Euroopa riikide seas kesksel kohal. Kõige rohkem tarvitatakse alkoholi täiskasvanud elaniku kohta Leedus, Tšehhis ja Prantsusmaal, kõige vähem Islandil, Maltal ja Norras (vt Joonis 25).

⁷⁹ WHO (2012) http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/160680/e96457.pdf

⁸⁰ Rehm, J. Shield, K. D. (2012) *Alcohol consumption, alcohol dependence and attributable burden of disease in Europe*. http://amphoraproject.net/w2box/data/AMPHORA%20Reports/CAMH_Alcohol_Report_Europe_2012.pdf

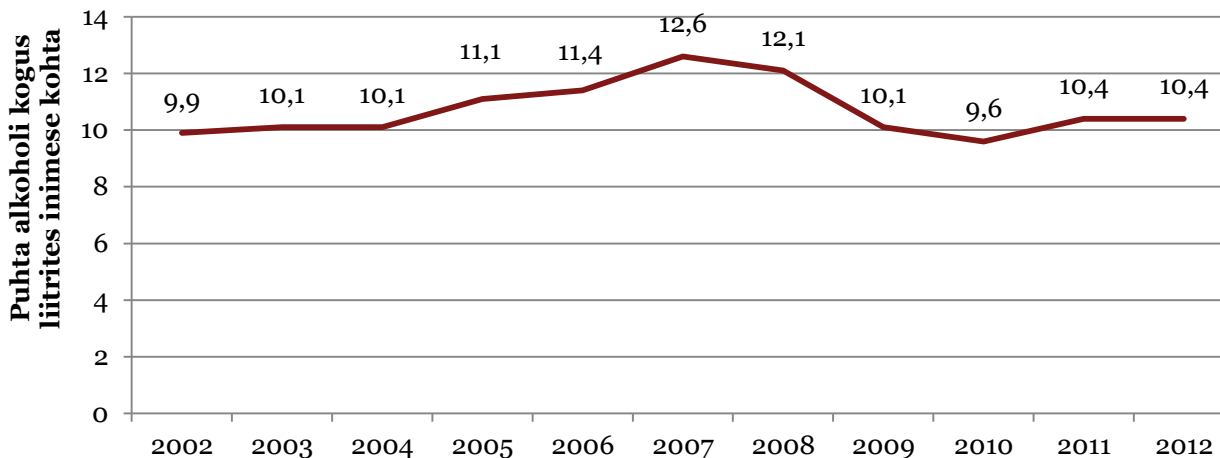
⁸¹ Rudi, H. (2014) Ekspert: alkoholism on Eestis alaravitud, <http://tervis.postimees.ee/2866729/ekspert-alkoholism-on-eestis-alaravitud>

⁸² WHO (2012) *Alcohol in the European Union. Consumption, harm and policy approaches*. http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/160680/e96457.pdf

Joonis 25 Tarbitav alkoholi kogus liitrites täiskasvanud elaniku kohta Euroopa riikides 2010. aasta andmetele tuginedes⁸³

Eestis tarvitati keskmiselt 2010. aastal 9,5 liitrit alkoholi ühe täiskasvanud inimese kohta, Euroopa Liidu keskmine on vastavalt 10,1 liitrit. Andmete põhjal tarvitatakse Eestis alkoholi vähem kui Soomes ja Leedus, kuid rohkem kui Rootsis. Alljärgneval joonisel (Joonis 26) on täpsemalt välja toodud tarbitava alkoholi kogus Eestis elaniku kohta perioodil 2002-2012.

Joonis 26 Alkoholi tarbimine Eestis (liitrit ühe täiskasvanud elaniku kohta aastas 100%-lises alkoholis)⁸⁴. Allikas: Eesti Konjunkturiinstituut

Perioodil 2002-2012 on alkoholi tarbimine olnud jätkuvalt kõrgel tasemel. Vaadeldud perioodil tarbiti kõige rohkem alkoholi 2007. aastal, mis langes majanduskasvu kõrgpunkti (vastavalt 12,6%) ja kõige madalam 2010. aastal ehk majanduslangusest taastumise perioodil (vastavalt 9,6%).

Alkoholismi käes kannatava inimese ravivõimalused Eestis on piiratud ja enamjaolt on kõik pakutavad teenused tasulised. Samas sureb igal aastal palju inimesi alkoholi liigtarvitamise tagajärjel toimunud õnnetustesse. Näiteks toimus 2012. aastal 12% liiklusõnnetustest joores juhi osalusel. Eesti Kohtuekspertiisi

⁸³ Läti kohta andmed puuduvad, ELi keskmine on arvatatud olemasoleva 27 liikmesriigi andmete põhjal. Andmed ei kajasta turistide poolt tarbitavat kogust. WHO (2014) *Global status report on alcohol and health 2014. Appendix 1 Alcohol Consumption*. http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/msb_gsr_2014_3.pdf

⁸⁴ TAI. Ülevaade alkoholisoituvusega seotud teenustest Eestis, esitlus.

Instituudi andmetel olid ligi pooled liiklusõnnetustes hukkunud inimestest alkoholijoobes (36 isikut). Ka ligi pooled samal aastal uppunud isikutest olid alkoholijoobes (27 inimest). Lisaks tuvastati 65% tuleõnnetustes hukkunud inimesel 2012. aastal alkoholijoove (36 inimest).⁸⁵

Järgnevalt esitame valdkonna peamised probleemid ning väljakutsed. Ühtlasi annavad järgnevad alapeatükid hinnangu ka sihtgrupile suunatud kapitali pakkumise üldisest tasemest ja tingimustest.

Probleemid ja väljakutsed

Olulisemad valdkonna probleemid ja väljakutsed, millele on ühtlasi juhitud tähelepanu ka Alkoholipoliitika rohelise raamatu lisas 7⁸⁵, on:

- **Puudulik alkoholisõltuvusega patsientide ravi- ja nõustamissüsteem.** Liigtarvitava patsiendi ravi võib hetkel takerduda kartuse taha, et probleemi leidmisel ei ole võimalik patsienti edasi suunata ravi- ja nõustamisteenustele. Perearst on sageli patsiendi alkoholiprobleemi lahendamisel üksi, spetsialiste ja koostööpartnereid on keeruline leida ning sõltuvushäirete ravi on suures osas patsiendile tasuline.⁸⁶
- **Meeskonnatöö puudumine alkoholiprobleemidest ülesaamise korral.** Vajalik on kaasata erinevaid spetsialiste (sotsiaaltöötaja, psühholoog, psühhiaater jt).
- **Perearstid ja pereõed on vähe koolitatud sõltuvusprobleeme ära tundma ja käsitlema.** Kuna patsiendid pöörduvad perearstile sagedamini kehalise kaebuse kui alkoholi liigtarvitamise murega, jääb alkoholiprobleem perearsti vastuvõtul kergesti varjatuks.
- **Töötervishoiuarstide, kelle juures käivad regulaarselt vastuvõtul tööealised inimesed, vastuvõtuaeg on limiteeritud ega võimalda patsienti alkoholisõltuvuse osas pikemalt nõustada.** Töötervishoiuarstidel puudub teave, kuhu suunata alkoholisõltuvusega patsient edasisele ravile.
- **Olemasolev tööjõuressurs pereinstitutsioonides ei ole piisav selleks, et rakendada perearstisüsteemis laialdaselt alkoholi liigtarvitamise varast avastamist ja lühinõustamist efektiivses mahus.** Vt ka perearstide ja õdede nappuse probleemipüstitus meetme 2.4 juures (täpsemalt ptk 5.4.2).
- **Sõltuvusravi kättesaadavus Eestis on halb.** Puudub kaasaegne tõendus põhine alkoholisõltuvuse diagnostika ja ravijuhis.
- **Inimeste üldine teadlikkus alkoholi ohtlikkusest ja alkoholisõltuvusest kui haigusest on madal.** Tõsise alkoholiprobleemiga inimest kaldutakse häälmärgistama. Vähenenud teadlikkus ja topeltmoraal alkoholitarnemise suhtes ühiskonnas takistab probleemide tekkimise puhul abi otsimist.⁸⁷
- **Alkoholiprobleemidega ravikindlustamata isikutele on raskendatud ravi.** Plaaniline üldarstiabi ja plaaniline eriarstiabi on kättesaadav ainult tasulise tervishoiuteenusena.

Meetme eesmärgiks on vähendada alkoholi kahjustavalt tarvitavate inimeste osakaalu tööealise elanikkonna hulgas, mille saavutamiseks soovitakse rakendada alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise teenust ja töötada välja alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteem ning osutada vastavaid teenuseid.

Selleks:

1. Jätkatakse alkoholi liigtarbimise varase avastamise ja nõustamise teenuse juurutamist Eesti esmatasandi arstiabis ja laiendatakse teistele erialadele, kus puututakse kokku alkoholi liigtarvitava sihtrühmaga (erakorralise meditsiini osakond, gastroenteroloogia osakond jne). Liigtarvitamise varane avastamine ja nõustamine aitavad kaasa alkoholi tarvitamisel koguste ja sageduse vähendamiseks tasemele, mis ei ole

⁸⁵ Sotsiaalministeerium (2014) Alkoholipoliitika roheline raamat, lisa 7: Ravi- ja nõustamisteenuste töörühma materjal alkoholipoliitika rohelise raamatu jaoks.

⁸⁶ Elukestva Õppe Arendamise SA Innove. Prioriteetne suund 3 „Pikk ja kvaliteetne tööelu“.

⁸⁷ Haigekassa (2008) Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020

http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/Rahvastiku_tervise_arengukava_RTA.pdf

tervist ohustav või kahjustav, ennetades seega tervisekahju ja alkoholisõltuvuse väljakujunemist ning hoides töövõimet.

2. Pakutakse alkoholisõltuvuse ravi (sh ambulatoorne ja statsionaarne alkoholisõltuvuse ravi, veebinõustamine, tugigrupid) sõltuvuses olevale inimesele vähendab alkoholist põhjustatud haigusi ja õnnetusi ja taastab inimese töövõime.

Mõlema tegevuse elluviimise käigus töötakse välja juhendmaterjale, koolitatakse teenuseosutajaid, osutatakse teenuseid ning viiakse läbi teenuseosutamist toetavaid teavitusi ja hinnatakse tegevuse tulemuslikkust.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Meetme 2.3 eesmärgiks on vähendada alkoholi kahjustavalt tarvitavate inimeste osakaalu tööealise elanikkonna hulgas. Eestis on alkoholisõltuvuses inimesel raskendatud võimaliku abi saamine puuduliku ravi- ja nõustamissüsteemi tõttu. Teenuse osutajatel puuduvad juhised, kuidas alkoholismi juhtumeid käsitleda ning ühiskonna teadlikkus alkoholismist on madal. Arvestades, et **meetme rahadest kavatakse muuhulgas välja töötada ravisüsteem, juhised, viia läbi koolitused ja teavitused**, siis meetme eesmärgid ja tegevused aitavad osaliselt leevendada valdkonnas esinevaid probleeme. Meetme abil luuakse alused tõhusa ennetuse, sekkumise ning ravi tarbeks.

5.3.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Üldiselt ei rahasta Eesti Haigekassa alkoholismi ravi, vaid alles alkoholi liigtarbimisest põhjustatud terviserikkeid. Alkoholiga seotud haigustega eriarsti poole pöördunud isikute arv oli 2012. aastal Eesti Haigekassa andmetel 7 943 ja nende ravikulud kokku 2,2 miljonit eurot, mis teeb alkoholi liigtarbimise käes kannatava inimese keskmiseks ravikuluks 277 eurot. Samal aastal suri Eesti statistikaameti ja Tervise arengu instituudi andmetel 503 inimest alkoholist põhjustatud haigustesse.⁸⁸

Üldjuhul pole alkoholisõltuvuses isikud võimelised ravikulusid kinni maksma, mistõttu on oluline, et erinevate teenuste osutajad (perearst, terapeut, nõustajad, psühholoogid jt) selle abivajajatele kättesaadavaks teeksid. Seega on kasusaajaks alkoholi liigtarbivad või alkoholisõltuvuses inimesed, kes programmi raames pakutavate teenuste tulemusel vähendavad oma alkoholi tarbimist tasemeni, mis ei kahjusta tervist ja säilitavad või taastavad seeläbi oma töövõime. Kuna alkoholi liigtarbimine ja alkoholisõltuvus on sagedasem meeste seas, siis on oodatavalt kasusaajate seas enamus mehi.

Alkoholi liigtarbimise ja alkoholisõltuvuse esinemissagedus on piirkonniti üle Eesti üsna ühtlane. Seetõttu on vajalik arendada tervishoiutöötajate oskused alkoholi liigtarbimise varaseks avastamiseks ja nõustamiseks ning võimalused alkoholisõltuvuse raviks kõikides Eesti piirkondades.

Vastavalt alkoholipoliitika rohelisele raamatule (kinnitatud 20. veebruaril 2014. aastal Vabariigi valitsuse poolt) on alkoholipoliitika eesmärgiks vähendada alkoholitarbimisest tulenevat sotsiaalset, majanduslikku ja tervisekahju, tagada lastele ja noortele toetav keskkond kasvuks ja arenguks ning muuta elukeskkond kõigi inimeste jaoks turvalisemaks. Selleks tuleb vähendada kogutarbimist ning pöörata eraldi tähelepanu suurimat kahju põhjustavatele valdkondadele – noorte alkoholitarbimine, alkoholitarbimisest tulenevad õnnetused, kuritegevus ja vägivald ning kroonilised haigused.

Eesti alkoholi tarbimist iseloomustab joomine valdavalt joobe saavutamise eesmärgiga ja suurte alkoholikoguste tarbimine korraga („binge-drinking” e purjutamine) on küllaltki levinud ning aktsepteeritud. Sellise tarbimismustri eripära on suur seos alkoholitarbimise ning vägivalla, ka enese vastu suunatud vägivalla vahel. Võrdluseks võib tuua n-ö kontinentaalse joogikultuuri, kus alkoholitarbimine on valdavalt seotud toidukultuuriga ning korraga tarbitakse väiksemaid alkoholikoguseid. Sellise tarbimismustri puhul on alkoholitarbimise ja vägivalla seosed nõrgad ning alkoholist tingitud kahjud väiksemad. Samuti on tõestatud, et

⁸⁸ Tervise Arengu Instituut (2013) Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Alkoholi_aastaraamat_2013.pdf

alkoholimürgistuste, alkohoolse kardiomiopaatia ning äkksurmade keskmisest sagedam esinemine Ida-Euroopas, sh Eestis on seotud kombega juua korraga suur kogus alkoholi.

Tervise Arengu Instituut on valitsuse asutatud teadus- ja arendusasutus, mis kogub, ühendab ja pakub erinevatest allikatest pärit usaldusväärset üleriigilist teavet Eesti rahvastiku tervise kohta. Analüüsitava valdkonna osas jagab TAI alkoholist tingitud kahjude vähendamiseks Eestis elanikkonnale infot alkoholi mõjude ja riskide kohta, koolitab spetsialiste ning kogub teavet alkoholitarvitamise olukorra kohta. Muuhulgas tehakse järgmiseid tegevusi:

- Arendatakse alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja nõustamise teenust;
- Viiakse perearstidele ja -õdedele läbi alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja nõustamise alaseid koolitusi;
- Koostatakse tõenduspõhist ravijuhendit alkoholi tarvitamise häire käsitlemiseks;
- Töötatakse välja noorte alkoholitarvitamise ennetamise meetmeid;
- Viiakse läbi koolides alkoholiennetusprogrammi "Efekt";
- Koostatakse ja antakse välja spetsialistidele suunatud juhendmaterjale;
- Antakse välja ja osaletakse aastaraamatu "Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis" koostamises;
- Koostatakse ja antakse välja elanikkonnale suunatud alkoholiteemalisi infomaterjale;
- Korraldatakse alkoholi liigtarvitamise ennetamisele suunatud kampaaniaid;
- Haldatakse ja luuakse sisu veebilehele alkoinfo.ee.

Kokkuvõte: nõudlus valdkonnas esinevate probleemide lahendamise järele on olemas, kuna alkoholism on Eestis laialt levinud probleem ulatuslike ühiskondlike tagajärgedega. Tervise Arengu Instituudil eksisteerib vajadus ning võimekus problemaatikaga tegelemiseks, kuid tegevuste elluviimiseks puuduvad rahalised vahendid.

5.3.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Tervise Arengu Instituudi 2012. aastal toimunud alkoholismi raviasutuste kaardistamise tulemusena tuvastati ligi 40 erinevat teenust pakkuvat asutust. Lisaks tegutsevad Eesti suuremate maakondade keskustes Anonüümsete Alkohoolikute tugigrupid ja vähesel määral ka alkohoolikute pereliikmetele mõeldud tugirühmad. Siiski on põhiliselt tegemist omaalgatuslike ettevõtmistega ja konkreetne ravi on soovijale tasuline.

Tabel 10 Alkohoolikute ja nende lähedaste nõustamisega tegelevate asutuste arv maakondade lõikes

Jrk	Maakond	Ravi- ja nõustamis-asutuste arv ⁸⁹	Anonüümsete alkohoolikute tugirühmade arv ⁹⁰	Alkohoolikute pereliikmete tugirühmade arv ⁹⁰
1	Harju maakond	7	7	1
2	Ida-Viru maakond	2	1	-
3	Jõgeva maakond	3	2	-
4	Järva maakond	1	2	1
5	Lääne maakond	1	2	-
6	Lääne-Viru maakond	1	1	-
7	Põlva maakond	3	-	-

⁸⁹ Pakuvad ravi- ja nõustamisteenuseid alkoholitarvitamisest tingitud psüühika- ja käitumishäirete korral. TAI poolt kaardistatud 2012. aastal.

⁹⁰ Paiknevad maakonnakeskustes või maakonna suuremates linnades. Veebilehelt: <http://www.aestonia.com/index.php?id=17>

Jrk	Maakond	Ravi- ja nõustamis- asutuste arv ⁸⁹	Anonüümsete alkohoolikute tugirühmade arv ⁹⁰	Alkohoolikute pereliikmete tugirühmade arv ⁹⁰
8	Pärnu maakond	2	1	-
9	Rapla maakond	1	1	-
10	Tartu maakond	6	3	-
11	Valga maakond	4	-	-
12	Viljandi maakond	1	1	-
13	Võru maakond	3	1	-
14	Saaremaa	-	2	-
15	Hiiumaa	-	1	-

Allikas: Tervise Arengu Instituut

Nagu Tabel 10 põhjal võib järeldada, on Eestis tõhusa abi saamise võimalused alkoholisõltuvuse korral praegu kasinad ja kättesaadavad ainult osades maakondades. Kuna efektiivne ja terviklik ravisüsteem puudub, ei soovi tervishoiutöötajad sellega tegeleda, kuna puudub ka võimalus alkoholismi käes kannatava inimese edasi suunamiseks.

Riigi poolt on finantseeritud ainult psühholoogi vastuvõtt, kuhu ei ole vaja saatekirja. Enamik inimesi ei ole sellest aga teadlikud. Üldiselt on Haigekassa poolt rahastatud ainult esmaabi, mida inimesed võivad vajada alkoholi liigtarbimisest tingitud tüsistuste tekkimisel. Pikemaajalist statsionaarset ravi pakkuvaid asutusi on vähe ning teenused on enamjaolt tasulised⁹¹.

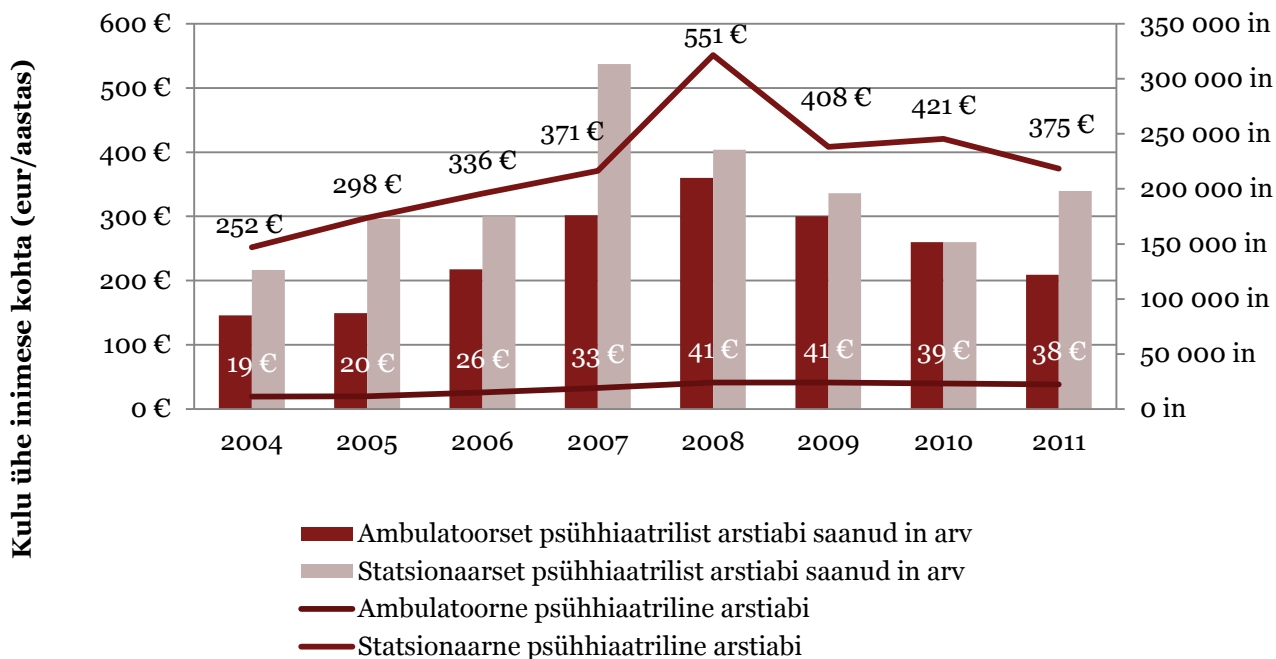
Alkoholi tarvitamisest tingitud psüühika- ja käitumishäirete raviks pakkus 2011. aastal ravikindlustuse vahenditest rahastatud ambulatoorseid⁹² psühhiaatrilisi teenuseid 47 raviasutust ja statsionaarseid teenuseid üheksa haiglat. 2011. aastal oli ravikindlustuse kulu alkoholitarvitamisest tingitud psüühikahäirete ambulatoorsele psühhiaatrilisele ravile 122 tuhat eurot ja statsionaarsele psühhiaatrilisele ravile 198 tuhat eurot⁹³.

Ambulatoorse ja statsionaarse psühhiaatrilise arstiabi ravikulud ja ravikulud ühe inimese kohta on esitatud järgneval joonisel:

⁹¹ Statsionaarne on tervishoiuteenus, mille osutamiseks on vajalik inimese ööpäevaringne viibimine haiglas. Tervishoiuteenuste korraldamise seadus §2 lg 2.

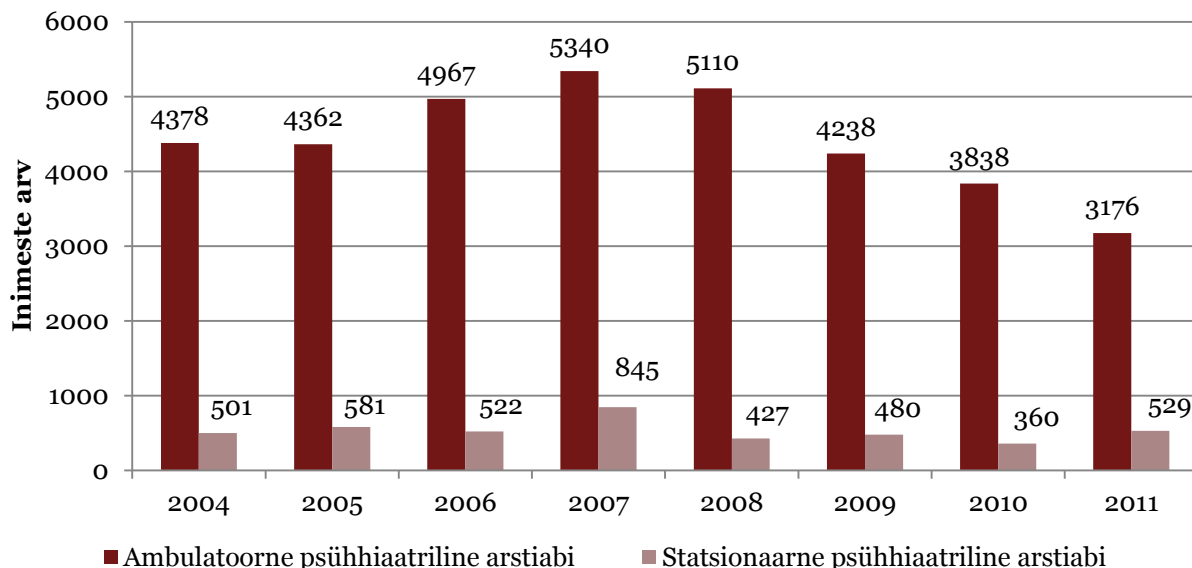
⁹² Ambulatoorne on tervishoiuteenus, mille osutamiseks inimese ööpäevaringne viibimine haiglas ei ole vajalik. Tervishoiuteenuste korraldamise seadus §2 lg 3.

⁹³ Sotsiaalministeerium (2014) Alkoholipoliitika roheline raamat, lisa 7: Ravi- ja nõustamisteenuste tööühma materjal alkoholipoliitika rohelse raamatu jaoks.

Joonis 27 Ambulatoorse- ja statsionaarse psühhiaatrilise arstiabi kulu (EUR) ühe inimese kohta aastas perioodil 2004-2011. Allikas: Eesti Haigekassa

Keskmine ambulatoorse psühhiaatrilise arstiabi ravikulu on olnud ligikaudu 40 euro piires ning ravi vajanud isikute arv varieerunud vaadeldaval perioodil vahemikus 3000-5000 inimest aasta jooksul. Statsionaarse psühhiaatrilise arstiabi ravikulu ühe inimese kohta on nt 2011. aastal olnud 375 eurot, kusjuures ravi saanud isikute arv on olnud 529. Vt ka järgnev joonis.

Joonis 28 Alkoholi tarvitamisest tingitud psüühika- ja käitumishäirete tõttu ravikindlustuse vahenditest teenuseid saanud isikute arv perioodil 2004-2011. Allikas: Eesti Haigekassa

Alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja nõustamise teenust esmatasandi tervishoiuis (sh perearstikeskused, noorte nõustamiskeskused, tervisekeskused) rahastatakse ravikindlustuse eelarvest. Olemasolev üldarstiabi rahastamise mudel seda tegevust ei sisalda. Hinnanguliselt on kulu teenuse osutamisel 30%-le kuni 60%-le kõrgenenud riskiga inimesele 892 800-1 785 600 eurot aastas.

5.3.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 11 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju	Alkoholi liigtarbimise ravimine toob kasu kogu ühiskonnale (suureneb tööhõive, väheneb alkoholi liigtarbimisest tingitud õnnetuste arv, kuritegevus ning kulud alkoholismist tingitud haiguste ravile). Teenuse tarbijad (sõltlased) ning teenuse osutajad (raviasutused ja nõustajad) nendest välismõjudest kasu ei saa.
2	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Tasuvuse puudujääk	Alkoholi liigtarbimise ennetus ning ravi on kasumlik kogu ühiskonnale, kuid sellega seotud projektid ei suuda võimalikele investoritele soovitud rahavoogu genereerida ja seega puudub neil motivatsioon antud valdkonda investeerida.

Alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise teenuse rakendamine ja alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusravi süsteemi väljatöötamise puhul on tegemist Eesti riigi sotsiaalarengu projektidega, mille sotsiaalmajanduslik kasu riigile on kõrgem kui teenuse osutajale või ravitavale isikule. Alkoholi liigtarbimisest tingitud kahju ühiskonnale on suur. Erinevatel meetodikatel põhinevate arvestuste kohaselt põhjustab alkohol otsesest majanduskahju (tervisekaotus, kuritegevus) 1,6-2,5 % SKP-st, millele lisanduvad kaudsed kulud peredele ja ühiskonnale põhjustatud kahjust.⁹⁴

Katmata investeeringuvajaduse tuvastamine

Viimaste kättesaadavate andmete kohaselt oli 2011. aastal keskmine ravikulu ambulatoorsele psühhiaatrilisele arstiabile 38 eurot ning statsionaarsele psühhiaatrilisele arstiabile 375 eurot (vt Joonis 27). Sellist teenust said 2011. aastal kokku 3705 inimest, mis jagunes vastavalt 86% ambulatoorset arstiabi ning 14% statsionaarset arstiabi saanud inimeste vahel. Kuigi tegu on psühhiaatrilise abi kuludega üldisemalt (mitte vaid sõltuvushaigete raviga), siis tõmmates siit paralleele alkoholismi ravile on võimalik välja arvutada tinglik ravikulu alkoholisõltuvuses olevate inimeste raviks, mis siis arvestades 2014. a tööealiste elanike arvu ning 2011. a ambulatoorse/statsionaarse ravi suhet annab alust öelda, et aastane ravikulu võib ulatuda kuni 4,9 miljoni euronit ning arvestamata raha väärtuse muutust ajas või alkoholisõltuvuse osatähtsuse muutumist tööealiste elanike seas vajaks ravisüsteem pelgalt ravi mõttes probleemiga tegelemiseks kokku perioodil 2015-2020 suurusjärgus 29,1 miljon eurot. Tuleb rõhutada, et siinkohal on tegu vaid ravikuludega, mis ei arvesta muude tegevuste (ennetus, nõustamine, tugiisikud jt) ega ühiskonna kuludega laiemalt (töövõimetus, sotsiaalsed kulutused jt).

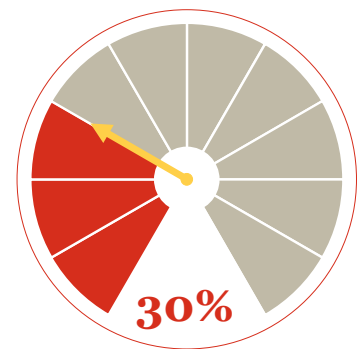
⁹⁴ Reinap, M (2009) Olulisemate käitumuslike terviseriskide majanduslik koormus, Tallinna Tehnikaülikool, magistritöö http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/estonia_annex4_economic_burden_of_main_behavioral_health_risks_2009.pdf

Tabel 12 Ravikulude prognoos alkoholisõltuvusega tegelemiseks

Sugu	Tööealine elanikkond ⁹⁵	Alkoholisõltuvus	Alkoholisõltuvusega elanike arv	Vajalik ravikulu aastas	Vajalik ravikulu perioodil 2015-2020
Mehed	426 978	11%	46 968	4,1 mln EUR	24,4 mln EUR
Naised	439 030	2,1%	9 220	0,8 mln EUR	4,8 mln EUR
Kokku	866 008		56 187	4,9 mln EUR	29,1 mln EUR
				<i>Sh ambulatoorne psühhiaatriline ravikulu</i>	<i>11,1 mln EUR</i>
				<i>Sh statsionaarne psühhiaatriline ravikulu</i>	<i>18 mln EUR</i>

Allikas: PwC

Kuna praegu on EL-i vahendeid meetme tegevusteks ette nähtud 8,7 miljon eurot, mistõttu ei piisa selleks alkoholisõltuvuse tagajärgedega tegelemiseks. Samas tuleb arvestada, et EL-i vahenditega soovitakse **töötada välja kaasaegne ravi- ja taastusabi süsteem** (mitte osutada raviteenust), siis selle eesmärgi saavutamiseks võivad olemasolevad vahendid piisavad olla. Kindlasti tuleb siin rõhutada, et rahastamisvahendid pole asjakohased teenuse väljaarendamiseks (kuna süsteemi väljaarendamisel puudub raha genereerimise võime), mistõttu käesolevas etapis on toetuse rakendamine asjakohane. Samas hilisemas teenuste osutamise staadiumis on rahastamisvahendite kasutuselevõtt potentsiaalselt võimalik.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et valdav osa investeeringutest jääb teostamata positiivse välismõju turutõrke loogikast tulenevalt ning tasuvuse puudujääkide tõttu. Kuna meetme tegevuse puhul on tegemist alles teenuse väljaarendamisega (mitte teenuste osutamisega), siis pole rahastamisvahendi kasutamine asjakohane.

5.3.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

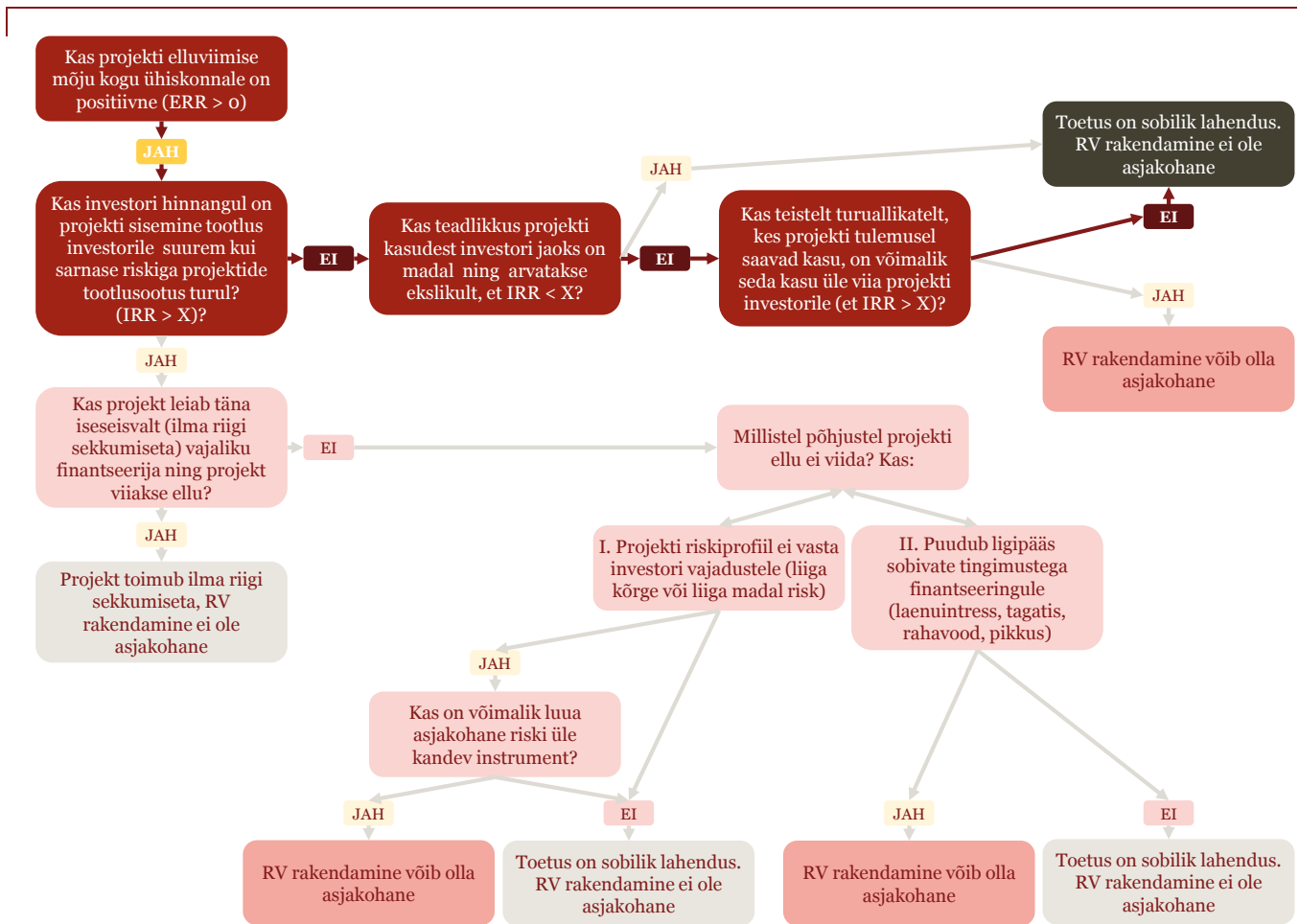
5.3.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et peamised põhjused, miks investeeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada **positiivset välismõju** ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida;
- Tasuvuse puudujäägid** (süsteemi väljaarendamine ei ole raha genereeriv tegevus ei täiendava tulu ega kokkuhoiu kaudu).

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 29). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

⁹⁵ Tööealine elanikkond võetud 1.1.2014. a seisuga Statistikaameti andmetele tuginedes.

Joonis 29 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.3)

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et valdkonnas planeeritavad tegevused on vajalikud ja neid **ei ole võimalik ilma riigi toetuseta ellu viia**.

5.3.6.2. Kokkuvõtte

Järgnevalt võtame kokku ning hindame rahastamisvahendite kasutuselevõtu ratsionaalsust. Tulenevalt nii kogutud taustinformatsioonist, läbiviidud nõudluse intervjuudest (Lisa 2) ja erinevatest aruteludest valdkonna ekspertidest on meil alust arvata ning järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**.

Hinnatava meetme tegevuste raames ei ole seega rahastamisvahendi kasutuselevõtt põhjendatud, kuna see ei toetaks meetme eesmärkide saavutamist.

Peamised argumendid:

- 1) Alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise teenuse rakendamine ja alkoholisoõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamise puhul puudub meetme rakendajal raha genereerimise võime (nõustamissüsteemi ei saa teenuse osutajatele müüa).
- 2) Meede panustab kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamisele, mitte teenuse osutamisele. Rahastamisvahendi kasutuselevõtt võib arutluse alla tulla alles siis, kui hakatakse realselt teenust

osutama (tulemuspõhine tasustamine teenuse osutajatele läbi ühiskondliku kasu võlakirja). Võimalikud rakenduslikud näited tulevikuks on esitatud Lisa 5.

3) Investeeringute tegemine on seega investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.

Vaatamata eeltoodule, võib rahastamisvahendi kasutuselevõtt asjakohaseks muutuda siis, kui **teenuste arendamisest on edasi liigutud teenuste laiemale osutamisele** ning riigis võetakse kasutusele tulemuspõhine tasustamise süsteem. Võimalikud rakenduslikud näited tulevikuks on esitatud Lisa 5.

5.4. Meede 2.4 „Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamiseks“

5.4.1. Meetme üldinfo

Meede 2.4 „Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamiseks“ hõlmas endas järgmisi alategevusi:

- nr 2.4.1 „Haiglavõrgu pädevuskeskuste tugevdamine investeerides kaasaegse infrastruktuuri rajamisse“
- nr 2.4.2 „Investeeringu toetamine esmatasandi tervisekeskuste infrastruktuuri tõmbekeskustes, tagades kättesaadavad ja mitmekülgsed esmatasandi tervishoiuteenused“

Meetme 2.4 tegevustest on ülevaade alljärgnevas tabelis ja alapeatükkides:

Tabel 13 Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamise meetme tegevuste üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Regionaalselt kättesaadavad, kvaliteetsed ja jätkusuutlikud tervishoiuteenused
Meetme eesmärk	Tagada kvaliteetsete tervishoiuteenuste kättesaadavus inimeste tööhõives püsimiseks ja hõivesse naasmiseks
Meetme tegevuse nr ja nimetus	2.4.1 „Haiglavõrgu pädevuskeskuste tugevdamine investeerides kaasaegse infrastruktuuri rajamisse“ 2.4.2 „Investeeringu toetamine esmatasandi tervisekeskuste infrastruktuuri tõmbekeskustes, tagades kättesaadavad ja mitmekülgsed esmatasandi tervishoiuteenused“
Toetuse saaja	2.4.1 Kesk- ja piirkondlikud haiglad 2.4.2 KOV, üld- või eraarstiabi tervishoiuteenuseid osutavad juriidilised isikud
Kasusaajad	2.4.1 Haiglavõrgu pädevuskeskuste tugevdamine investeerides kaasaegse infrastruktuuri rajamisse 2.4.2 Vähemalt 72 000 elanikku ja maksimaalselt 220 800 inimest, sõltuvalt elluviidavate projektide mahust
Meetme tegevuse eesmärk	Tugevdada ja laiendada esmatasandi tervishoiuvõrku ning tagada eriarstiabi kättesaadavus kogu elanikkonnale
Sihttase	2.4.1 Raviüksuste arv => 12; 2023. aastaks 2.4.2 Kaasajastatud esmatasandi tervisekeskuste arv => 35; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	2.4.1 2 piirkondlikku haiglat (PERH, TÜK) 2.4.2 57 üle 5000 elanikuga KOV-id, 73 haiglat, 780 perearsti
Toetuse summa	2.4.1 46,8 miljon eurot (50%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 2.4.2 85,6 miljon eurot (75%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.4.2. Valdkonna ülevaade

Eestlaste oodatav eluiga sündimise hetkel oli 2012. aastal meestel 71 aastat ja naistel 82, Euroopa Liidu 28 liikmesriigi keskmine oli vastavalt 78 ja 83 eluaastat. Sellest tervena elatud oodatav aastate arv sünnihetkel oli

meestel 53 ja 57 aastat, mis jääb oluliselt maha EL keskmisest (vastavalt 61 ja 62 eluaastat, vt Tabel 14). Vananevast ühiskonnast tekib kasvav surve tervishoiu- ja sotsiaalkuludele ning negatiivne mõju tööjõuturule. Eesti on üks kiiremini vananeva rahvastikuga riike Euroopas, mistõttu elanike vajadused kvaliteetsemate ning mitmekülgsemate raviteenuste järele kasvavad. Rahvastiku tervise arengukava 2008–2020 seab eesmärgiks Eesti elanike keskmise eluea tõusu aastaks 2020 naistel 84. aastani ja meestel 75. aastani ning tervena elatud eluaastateks naistel 65 ja meestel 60.⁹⁶ Kvaliteetse ja kättesaadava tervishoiuteenusteta ei ole võimalik eelpool mainitud eesmärki saavutada.

Tabel 14 Rahvastiku oodatav eluiga ja tervena elatud aastate arv Eestis ning Euroopa Liidu 28 liikmesriigis 2012. aastal

Näitaja	Eesti	EL 28
Oodatav eluiga sündimisel (mees)/ eesmärk	71/75	78
Oodatav eluiga sündimisel (naine)/ eesmärk	82/84	83
Tervena elatud aastate arv sünnihetkel (mees)/ eesmärk	53/60	61
Tervena elatud aastate arv sünnihetkel (naine)/ eesmärk	57/65	62

Allikas: Eurostat

Elanikkonna vananemise tõttu on suurenenud ka pikaajaliste haigete arv. Statistikaameti korraldatud sotsiaaluuringu andmetel on pikaajaliste haigete arv kasvanud 2009. aasta 40%-lt 2012. aastal 43,6%-ni. 2012. aasta jaanuari seisuga oli ambulatoorse ravi järjekorras 236 671 inimest ja päevastatsionaari järjekorras 5 727 inimest, mis on vastavalt 27% ja 35% enam kui 2008. aastal.⁹⁷

Haigete arvu tõus ja arstide vähenemine on halvendanud ka arstiabi kättesaadavust. Näiteks 2011. aastal läbiviidud elanikkonna rahulolu-uuringu kohaselt oli tervishoiuteenuste kvaliteedi ja kättesaadavusega üldiselt või väga rahul 72% vastanutest, kuid kättesaadavusega 51% vastanutest, samad näitajad olid 2010. aastal vastavalt 74% ja 55%. 2010. aastal korraldatud Eesti tervisesüsteemi rahalise jätkusuutlikkuse uuringust selgus, et tahes-tahtmata ei suuda lähima kümnendi jooksul praegune rahastamissüsteem tervishoiukulusid katta, sest surve sotsiaalkulude kasvamiseks suureneb demograafiliste ja tehnoloogiliste arengute tõttu sarnaselt muule Euroopale.⁹⁸

Eesti senine esmatasandi- ja eriarstiabi korraldus ei suuda täita enam oma eesmärki. Esmatasandi tervishoiuteenused kaasaegses tähenduses ei ole paljudes Eesti hõredama asustusega kohtades piisavalt kättesaadavad ning tänane liigselt perearstide üksikpraksistel põhinev süsteem ei ole pikas perspektiivis jätkusuulik ega elanikkonna vajadusi rahuldav. Esmatasandi mitte toimimisel langeb abivajajate aitamine liigselt haiglatele, mis suurendab tervishoiusüsteemi kulusid ning vähendab eriarstiabi kättesaadavuse võimalust.⁹⁸ Sellest tulenevalt on vajalik süsteemi reformimine ning üks **võimalus** tervishoiusüsteemi efektiivsemaks muutmisel on **erinevate ravitegevuste koondumine**. Meetme abil soovitakse toetada järgmiseid arenguid tervishoiusüsteemis:

- Eesti haiglate võrgustumine** läbi regionaalsete kompetentsikeskuste loomise, eesmärgiga oluliselt tihendada haiglatevahelist koostööd ning tagada tööjõuressursi ja investeeringute efektiivsem jaotus Eestis tervikuna;
- Erinevate esmatasandi meditsiinitöötajate koondumine tervisekeskustesse, tagamaks kvaliteetsema ning kättesaadavama teenuse.

⁹⁶ Sotsiaalministeerium. Sotsiaalministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2013–2016.

⁹⁷ Ojamaa, H (2012) Uuring: arstiabi kättesaadavus on aastatega halvenenud. <http://tervis.postimees.ee/1026250/uuring-arstiabi-kattesaadavus-on-aastatega-halvenenud>

⁹⁸ Meetme infoleht.

Regionaalsed kompetentsikeskused ja võrgustumine

Tulenevalt ressursside piiratud olemisest on eriarstiabi koondumas üha rohkem suurematesse kompetentsikeskustesse. Väiksemates maakonnahaiglates kasvab personali puudus ja voodihõive on madal ning teatud erialade puhul ei võimalda madal ravijuhtude arv tagada ressursi efektiivset kasutamist. Tervishoiusüsteemi ümberkorraldused on vajalikud terviseasutuste (esmatasand, eriarstiabi) vahelise koostöö parandamiseks ning ressursside jätkusuutlikkuse tagamiseks. 2013. aasta lõpus töötas Eestis 61 haiglat, neist 3 olid regionaal-, 4 kesk-, 11 üld-, 4 kohalikud, 3 taastusravi-, 9 eri- ja 27 õendushaiglad (varasem nimetus hooldushaigla) ehk kokku 61 haiglat.

Omandivormi järgi olid kolmandik haiglatest erasektori ettevõtted ja kaks kolmandikku kuulusid avalikku sektorisse.⁹⁹ Toetusmeede 2.4.1 on eelkõige suunatud kahele riiklikule eriarstiabi osutavale raviasutusele:

- Põhja-Eesti Regionaalhaigla (PERH);
- Tartu Ülikooli Kliinikum (TÜK).

Meetme vahenditega on plaanis finantseerida nimetatud piirkondlike haiglate poolleiolevate ehitustappide lõpetamist.

Tervisekeskuste loomine

Meetme eesmärgiks on toetada meditsiiniteenuste osutamise nõuetele vastavate ruumide renoveerimist või ehitamist. Tervisekeskustesse koonduksid vähemalt kolm perearsti ning võimalusel ka ämmaemandad, vaimse tervise õed, füsioterapeudid, sotsiaaltöötajad. Esialgsete analüüside tulemusel¹⁰⁰ peaks kokku Eestis loodama 47 tervisekeskust, millest maakonnakeskustes paikneksid ligikaudu pooled neist –keskmine hinnanguline ehitus/renoveerimismaksumus on 1,6 miljonit eurot. Tervisekeskuse rajajateks võiks olla nii perearstid, KOV-id kui ka haiglad.

Juriidiliselt on perearstid ettevõtjad, kes osutavad nimistu teenindamiseks teenuseid üldarstiabi (EMTAK 86211) osutava äriühingu kaudu või füüsilisest isikust ettevõtjana. Perearsti tegevuskoha sisseseade ja aparatuur on perearsti või temale kuuluva üldarstiabi osutava äriühingu omand. Riigikontrolli 2011. aasta aruandest perearstiabi korralduse kohta selgus, et enamuse perearstiabi teenuse osutajatest (76,7%) tegutseb üksinda FIE või OÜ-na ja 55% ühe nimistuga perearstipraksiste tegevuskoht ei ole suures linnas. Perearstide arvu vähenemisega on suurenenud ka olemasolevate perearstide töökoormus, kui 2007. aastal oli keskmiselt perearsti nimistus 1 617 isikut, siis 2011. aasta alguse seisuga oli perearstinimistu keskmine suurus aga kasvanud 1 750-ni.¹⁰¹

Probleemid ja väljakutsed

Allolevalt on esitatud valik olulisematest erinevate allikate analüüsimisel ning intervjuudest selgunud valdkonna probleemidest ja väljakutsetest:

- **Õdede ja arstide nappus.** 2010. aastal vähenes arstide koguarv võrreldes 2009. aastaga 42 arsti võrra.¹⁰² Arstide puudusele Eestis viitab ka nende suur töökoormus. Eesti Arstide Liidu korraldatud Eesti arstide töökoormuse uuringust, kus e-postiga saadetud ankeedile vastas 862 arsti, selgus, et täis- või suurema koormusega töötab 792 arsti ehk 92% vastanutest, kelle keskmine töökoormus on 210 tundi kuus, mis vastab 1,3 töökohale.¹⁰³ Samuti on vähenemas ka perearstide arv. Riigikontrolli 2011. aasta auditi kohaselt isegi kui perearstina asuvad tööle kõik perearstiõppe läbinud, on meil 20 aasta pärast 60 perearsti vähem, sest selle aja jooksul jõuab pensioniikka 72% praegustest perearstidest. Arstide arvu vähenemise ja

⁹⁹ TAI (2014) Haiglavoodite koondstatistika 2013. <http://www.tai.ee/et/terviseandmed/terviseostatistika-ja-uuringute-andmebaas/uuendused/3480-haiglaravivoodite-koondstatistika-2013>

¹⁰⁰ Eesti tervishoiu arengusuunad 2020.

¹⁰¹ Riigikontrolli aruanne Riigikogule (2011) Perearstiabi korraldus.

¹⁰² Sotsiaalministeerium. Sotsiaalministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2013–2016.

¹⁰³ Eesti Arstide Liit (2014) Eesti arstide töökoormuse uuringu tulemuste kokkuvõte.

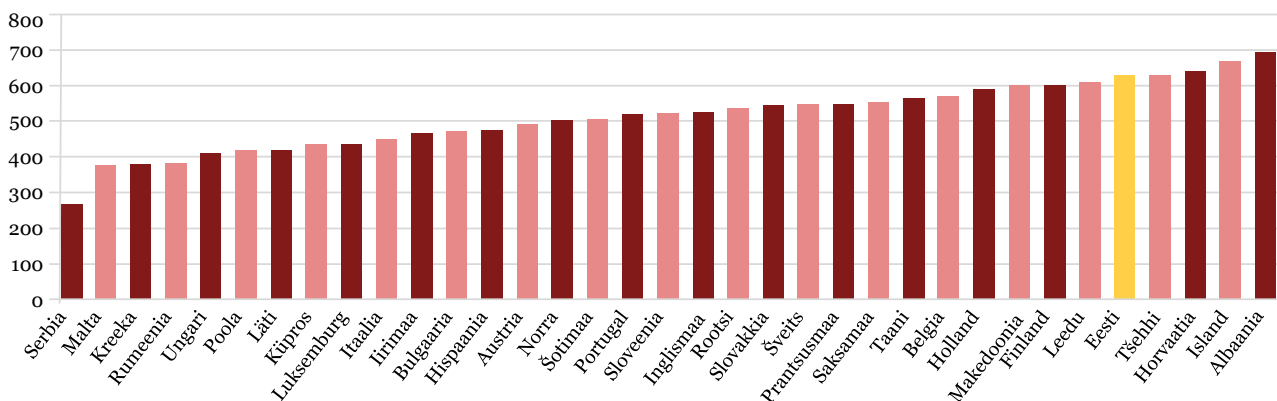
http://www.arstideliiit.ee/wp-content/uploads/2014/09/Eesti_arstide_koormus_lyhiversioon.pdf

töökoormuse tõusmise tagajärjel on kohati pikenenud ka ravijärjekorrad. Terviseameti poolt 2013. aastal Eesti haiglates läbi viidud ravijärjekordade uuringust selgus, et nii mõneski haiglas ületas osadel erialadel ooteaeg lubatud piiri. Enamikel puhkudel toodi välja eriarstide puudus.¹⁰⁴

- **Väiksemates maakonnahaiglates kasvab personali puudus ja voodihõive määr on madal.** Üld- ja kohalike haiglate keskmine voodihõive on 62% ja viiel üldhaiglal jääb ravivoodite voodihõive alla 55%.¹⁰⁵
- **Haiglate nn võidurelvastumine** ehk mitmesse haiglasse samade seadmete soetamine, kuigi vastavat protseduuri vajavate patsientide arv ei ole mitme seadme efektiivseks rakendamiseks piisav.
- **Esmatasandi meditsiini võimaluste mittetäielik kasutamine**, mille tagajärjel on eriarstiabi ning EMO koormus ebamõistlikult suur ning ressursside kasutamine ebaefektiivne.
- Õdede vähene kaasatus esmatasandis ning perearstide liigne koormatus sisult õe pädevusse kuuluvate tegevustega.
- **Asendustöötajate leidmine on nii perearstide kui ka õdede ajutise töölt puudumise korral raskendatud.** Eriti maal üksi töötavatel perearstidel on raske leida asendajat töölt eemaloleku (puhkus, enesetäiendamine, haigused jms) ajaks.

Meetme 2.4 eesmärgiks on tugevdada ja laiendada esmatasandi tervishoiuvõrku ning tagada eriarstiabi kättesaadavus kogu elanikkonnale. Eestis valitseva õdede ja arstide nappuse tõttu on maakonnahaiglates personali puudus ning perearstidel ja õdedel on raske leida asendustöötaja ajutise töölt puudumise korral. Lisaks on erinevates allikates mainitud, et paljude perearstide töötingimused, ei vasta eriarstiabi osutamiseks vajalikele nõuetele. Ka paiknevad kesk- ja piirkondlikud haiglad osaliselt juba amortiseerunud hoonetes.

Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste finantseerimise mudel (teenuse mahupõhine tasustamine) on juba üle 10 aasta oma ülesehituse abil tervishoiuteenuste osutajaid väga jõuliselt kulusäästu poole suunanud ning Eesti meditsiin on arvestades kulu-kvaliteedi suhet üks efektiivsemaid Euroopas (vt Joonis 30). Eesti tuli 2013. aasta Euroopa tervishoiuteenuste indeksi (EHCI *Euro Health Consumer Index*)¹⁰⁶ uuringus 22. kohale, kogudes võimalikust 1000 punktist 624.

Joonis 30 Bang-for-the-Buck kohandatud hinnangud Euroopa riikides

Turuosaliste hinnangul on täiendavaks efektiivsuse saavutamiseks vajalik tervishoiusüsteemi laiapärgalisem reformimine, mille üheks oluliseks osaks on ka tervisekeskuste ning kompetentsikeskuste loomise kontseptsioon.

¹⁰⁴ Terviseamet (2013) Tervishoiuteenuste kättesaadavus haiglavõrgu arengukava (HVA) haiglates oktoober 2013.

http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/file/ravijarjekorrad/Kokkuvote_kodulehele.pdf

¹⁰⁵ Sotsiaalministeerium (2009) Esmatasandi tervishoiu arengukava aastateks 2009 – 2015. http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/Tervishoiususteem/esmatasandi_arengukava_2009-2015.pdf

¹⁰⁶ EHCI on alates 2005. aastast, kui sellele alus pandi, kujunenud tervishoiuvaldkonna tänapäevase hindamise standardiks. Indeks koostatakse riiklike statistikaandmete, patsiendiküsitluste ja Rootsi eraettevõtte Health Consumer Powerhouse Ltd korraldatud sõltumatute uuringute alusel, et hinnata Euroopa ja Kanada tervishoiusüsteemide seisukorda eesmärgiga toetada nende patsiendi- ja tarbijakesksust.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: valdkonnas tuvastatud probleemide lahendamiseks kavatsatud meetme tegevused ning eesmärgid on meie hinnangul meetme tegevuse nr 2.4.2 osas olulises osas kooskõlas ning aitavad valdkonnas esinevaid probleeme leevendada. Meetme 2.4.1 puhul on tuvastatud, et meetme tegevuseks on finantseerida regionaalhaiglate pooleriolevate ehitusetappide lõpetamist ning see toetab valdkonna pikaajalist eesmärki haiglavõrgu optimaalse kasutuse ning võrgustumise osas on vaid kaudselt. Lisaks tuleb rõhutada, et meetme 2.4.1 tegevused ei ühti seatud sihttasemetega, kus eesmärgiks on seatud 12 raviüksuse kaasajastamine.

5.4.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

5.4.3.1. Haiglavõrgu pädevuskeskuste tugevdamine investeerides kaasaegse infrastruktuuri rajamisse

Väikestes maakonnakeskustes asuvates kohalikele omavalitsustele kuuluvates üldhaiglates jääb nii patsiente kui arste-õdesid paratamatult vähemaks. Selliste üldhaiglate toimetulek on raskendatud, kuna olemasolevad arstid vananevad, noori tuleb maakonnahaiglatesse vähe, kohati kuni pooled meedikud käivad suurtest haiglatest abiks ning mitmes haiglas ei ole mõne kitsa eriala spetsialistile pakkuda piisavat koormust. PERH ja TÜK võtaksid võrgustumise puhul suurema vastutuse, et arstiabi kättesaadavus eri piirkondades oleks jätkusuutlikum ning saaksid anda maakonnakeskuste haiglatele investeringute ja strateegia arendamiseks kiirde kompetentsi ning aidata ka tööjõu kättesaadavuse osas.¹⁰⁷ Täiendavalt tekiks võrgustumise tulemusel sünergiad hangete läbiviimisel (materjalid, ravimid jt) ning erinevate teenuste tsentraliseerimisel (nt labor), mis võivad omada märkimisväärset kulusäästu efekti.

Kahe regionaalhaigla investeringuvajadused perioodil 2014-2020 on kokku ligikaudu 220 miljonit eurot.¹⁰⁸ Suur osa nimetatud investeringutest on seotud käimasolevate ehitusjätkude lõpetamisega, kuid perioodil lisandub ka täiendavaid investeringuid (uued korpused ning koondumine ühte meditsiinilinnakusse, olemasolevate korpuste renoveerimine).

5.4.3.2. Investeeringu toetamine esmatasandi tervisekeskuste infrastruktuuri tõmbekeskustes, tagades kättesaadavad ja mitmekülgsed esmatasandi tervishoiuteenused

Tervisekeskuste meetme potentsiaalseks rajajateks on riik näinud üldarstibiosutajaid, eriarstiabi osutajaid ja KOV-e. Allolevas tabelis oleme välja toonud sihtgruppide mahud:

Tabel 15 Meetme tegevuse nr 2.4.2 sihtgrupi kaardistus

Sihtgrupp	Sihtgrupi suurus (tk)
Väljastatud üldarsti tegevuslubasid	468 ¹⁰⁹
Eriarstiabi osutajaid	18 ¹¹⁰
Kohalikud omavalitsused	215 ¹¹¹

¹⁰⁷ Ammas, A (2014) Suurhaiglad veavad Eestis võrgustumist, artikkel Postimehes.

¹⁰⁸ Eesti tervishoiu arengusuunad 2020.

¹⁰⁹ Terviseameti register.

¹¹⁰ Haigekassa andmed. Loetletud on haiglavõrgu arengukava haiglad.

¹¹¹ <https://www.siseministeerium.ee/kov/>

Nõudluse tuvastamiseks viisime läbi intervjuud sihtgruppide esindajatega. Allolevalt oleme välja toonud intervjuude tulemused gruppide lõikes:

Sihtgrupp	Nõudlus finantseerimise järele
Perearstid	<p>Juba 2009. aastal koostatud esmatasandi arengukavas toodi välja, et perearstide ruumiprobleem on suur ning infrastruktuur ei vasta kvaliteedinõuetele. Uutesse ruumidesse koondumine ei tekita olulist kulusäästu (administratiivkulud) ning kuigi on teatavad võimalused lisanduvateks sissetulekuallikateks (tööajavälise vastuvõtu tasu, teise õe vastuvõtutasu jt), on need võimalused sarnaselt ka täna juba kasutuses, teenuse osutamine ei jää ruumipuuduse taha, pigem tööjõureessrasi puuduse taha (tööajavälise vastuvõtu tegemiseks ei ole arsti ressursi kuna ta töötab niigi täiskohaga). Tervisekeskuste kontseptsioon lahendaks samas kaks olulist aspekti – ruumide kvaliteedinõuded ning asendusvõimekus. Kõik koondumise võimalikud positiivsed aspektid on tegelikult kättesaadavad ka praegu – samas koondutakse pigem vähe. Ruumid ei ole takistuseks, pigem on küsimus eestlaste isikuomadustes.</p> <p>Perearstide finantsvõimekus on madal ning soov pikaajaliste laenudega kinnisvara omanikuks minna ei ole kindlasti huvipakkuv. Küll aga tuleks tagada, et ruumid ehitataks perearstide vajadustest lähtuvalt.</p> <p>Teistest intervjuudest kogutud info perearstide finantssuutlikkuse kohta:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Investeeringuid on perearstid teinud omavahenditest ning laenude abil. • Perearstidel laenuteenindamise võimekus olemas (paljudel praegugi laenud/ maksavad üüri, samas on sektor kasumlik). • Praeguses rahastamiseskeemis (pearaha hind, ruumi kompensatsioon, kvaliteeditasu jt) võimaldab koguda ressursse ning saada kasumit. Uutes ruumides tekib potentsiaal kulusäästuks ning lisanduvateks sissetulekuallikateks (tööajavälise vastuvõtu tasu, teise õe vastuvõtutasu jt).
Eriarstiabi osutajad	<p>Ilma riigi toetuseta (mis iganes vormis) eriarstiabi osutavad ravisutused tervisekeskust ei rajaks. Selle jaoks motivatsioon sisuliselt puudub, kuigi perearstide olemasolu samas majas võiks teoreetiliselt veidi tõsta erinevate pakutavate lisateenuste mahtu (nt laboriteenused). Samas koostöö perearstidega toimib ka praegu ning selles osas olulisi muudatusi ei tuleks. Lisanduks vaid üüritulu, mis arvestades algse investeeringu maksumust ei ole turutingimustel piisav, et majanduslikult rentaablit tootlust tagada¹¹². Haiglatel üldiselt ei ole probleeme laenu saamisega pankadest, küsimus on tasuvuses.</p>
Kohalikud omavalitsused	<p>Puudub huvi tervisekeskuste rajamiseks toetuse küsimiseks/ rahastamisvahendi kasutamiseks. Huvi võib väljenduda vaid läbi eriarstiabi osutatavate ravisutuste, mis kuuluvad kohalikele omavalitsustele.</p>

Tulenevalt nõudluse kaardistuse käigus saadud informatsioonist, mille kohaselt suurim huvitatud osapool koondumisele võiks olla perearstid, analüüsime täiendavalt just nende finantsilist võimekust. Sihtgrupi nõudluse väljaselgitamiseks analüüsime Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaatori ehk EMTAK koodi 86 211 alla käivaid kõiki üldarstiabi osutavaid asutusi 2012. aasta seisuga (viimane terviklikult kättesaadavate andmetega periood). Sellel tegevusalal töötavaid ettevõtteid oli kokku 388.

Keskmiselt töötas ühes ettevõttes 5 kuni 6 inimest, kellele maksti Eesti keskmist brutopalka ehk keskmiselt 932 eurot kuus. Kuigi 85% ehk 323 vaadeldud ettevõtetest teenisid ärikasumit, siis laenukohustusi omas vaid 19% ehk 73 ettevõtet (kokku laenukohustus 1,3 miljon eurot) ning keskmine laenukoormus täna on väga madal (kuna põhivarainvesteeringute tegemine ei ole äriliselt vajalik). Antud valdkonna ettevõtete ärikasum oli kokku 5,2 miljonit eurot, millest 177 ettevõtet võtsid dividendidena välja ca 2,6 miljonit eurot. Tulenevalt maksuregulatsioonidest kasutab suur osa perearstidest dividendide maksmist vähemalt osaliselt endale palga maksmise alternatiivina, mistõttu on osa dividendide kulust sisuliselt jooksva perioodi ärikuludega sarnase olemusega ning sihtgrupi ettevõtete korrigeeritud ärikasum seetõttu väiksem. Lihtustatud eelduste baasil tuletatud arvanded on kajastatud alljärgnevas tabelis.

¹¹² Üks üldhaiglatest on teinud investeeringu tasuvusarvutused, tuvastanud seeläbi nõutava rendihinna suuruse ning testinud perearstide valmisolekut antud hinnaga pindu rentima – huvi väljapakutud rendihinna taseme juures puudus.

Tabel 16 Üldarstiabi osutavate asutuste laenusamise võimekus 2012. aasta andmetel (mln EUR)

	Tegelikud näitajad	Dividendidega (2,6 mln eurot) korrigeeritud ärikasum
Tööjõukulud	31,2	33,8
Ärikasum ¹⁴³	5,2	2,6
Võimalik laenusumma (<i>loan-to-EBITDA ratio 3,5</i>) ¹⁴⁴	18,2	9,1

Allikas: Äriregister, PwC

Vaadeldes grupi ärikasumit (5,2 miljon eurot) tervikuna ja arvestades pankade poolt kasutatavat keskmist laenukordajat 3,5, millega arvutatakse laenuteenindamise võimekust, oleks sektoril laenu võimalik kokku saada 18,2 miljonit eurot, dividendidega korrigeeritud ärikasumilt vastavalt 9,1 miljonit eurot. Seega suurema laenukoormuse teenindamiseks sihtgrupi ettevõtjatel laenuvõimekus olemasoleva tulubaasiga puudub ning 9 miljoni euro suuruse laenumahuga saaks kogu sektor kokku asutada vaid 5-6 tervisekeskust.

Samas tuleb siin mainida, et kinnivarainvesteeringute puhul jälgitakse enam DSCR (*debt service coverage ratio*) näitajat, mis on keskmiselt 1,5, kuid esialgsete arvutuste kohaselt ei suureneks kogu laenusumma oluliselt, mida nimetatud näitaja alusel sihtgrupp võimeline teenindama oleks.

Arvestades, et EL-i struktuurifondide raha on meetme tegevuse nr 2.4.2 teostamiseks planeeritud 46,8 miljonit eurot, siis sisuliselt **puudub võimalus ja võimekus sihtgrupi ettevõtetele toetusraha rahastamisvahendi kaudu rakendada.**

Täiendavalt tuleb arvestada, et kui sihtgrupi ettevõtete aritmeetiline keskmine ärikasum oli 13 tuhat eurot, siis ligikaudu 40-45 tuhande eurose laenuga (pangad annavad laenu maksimaalselt 3,5 korda arvutatuna aastast ärikasumist) pole võimalik mahukaid investeeringuid teostada. Kuna meetme tegevus eeldab, et üldarstiabi osutavad praksised koonduvad, siis võib äriühingute ühinemisel potentsiaalne laenuteenindamise võimekus küll kasvada, aga kogu meetme vahendite rakendamine (46,8 miljon eurot) rahastamisvahendite kaudu pole võimalik.

5.4.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

5.4.4.1. Üldarstiabi

Õigeaegne esmane kontakt tervishoiusüsteemiga on eelduseks kvaliteetse ravitulemuse saavutamiseks, seetõttu on oluline panustada perearstide toetamisse. Perearstide rahastus toimub Eesti Haigekassa poolt eraldatud vahenditest, mis põhineb suures osas pearahasüsteemil perearsti nimistusse kuuluvate inimeste pealt. Täpsemad arvanded on kujutatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 17 Üldarstiabi kulud ja nende osakaal 2013. ja 2014. aastal¹⁴⁵

(tuhandetes eurodes)	2013 eelarve	Osakaal	2014 eelarve	Osakaal
Baasraha	9 055	11,7%	9 524	11,1%
Kauguse lisatasu	492	0,6%	486	0,6%
Lisatasu teise pereõe eest	1 028	1,3%	3 539	4,1%

¹⁴³ Käesolevas arvutuses on kasutatud kulumijärgset ärikasumit (nn EBIT), kuid kuna üldarstiabi osutavatel ettevõtetele on amortisatsioonikulu komponent väga madal, siis see kuluartikkel võimaliku laenusumma arvutusi oluliselt ei mõjuta.

¹⁴⁴ Laenuvõimendus: laenusumma suhe ärikasumisse. Arvutustes on kasutatud kordajat 3,5, mis on PwC parim hinnang ning tugineb pangandussektori keskmistele tingimustele.

¹⁴⁵ Eesti Haigekassa (2013) Eesti Haigekassa 2014. aasta eelarve seletuskiri.

http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/EHK_eelarve_2014.pdf

(tuhandetes eurodes)	2013 eelarve	Osakaal	2014 eelarve	Osakaal
Pearaha kokku	47 855	61,9%	50 740	59,4%
Perearsti uuringute fond	16 648	21,5%	15 893	18,6%
Perearsti nõuandetelefon	635	0,8%	552	0,6%
Tegevusfond	0	0	500	0,6%
Perearstide kvaliteedi lisatasu	1 228	1,6%	1 367 116	1,6%
Tööväline lisatasu	0	0%	431	0,5%
Üldarstiabi reserv	400	0,5%	200	0,2%
Kokku	77 341	100%	85 421	100%

Allikas: Eesti Haigekassa

Suurem osa perearstidele mõeldud rahast läheb pearahaks, ligi 60% ja selle maht väheneb aastate lõikes lisatasude arvelt. Baasraha on mõeldud taristu rajamiseks ja haldamiseks, kuid perearstidel ei ole kohustus kasutada raha esmatasandi hoonete-ruumide tarvis.

Lisaks Eesti haigekassa eelarvest saadavale rahale, toetab 61% omavalitsustest perearste, andes neile ruumid kasutada madalama rendiga või rendivabastusega, kommunaalkulude osalise katmisega vms, kuid need toetused on tegelikult enamikus KOV-ides siiski madalad. Riigikontrolli auditi raames küsitleti ka e-kirja vahendusel 101 juhuslikult valimisse langenud perearsti, kellest vastanute määr oli 62%. Küsitluse tulemused näitasid samas, et 55% vastanud perearstidest ei saa KOV-ilt mingit toetust, 20% nimetas KOV-i toetust rendi või kommunaalkulude tasumisel ning 8% nimetas tasuta ruume.¹¹⁷ Ruumikulude osaline katmine KOV-ide poolt vähendab täiendavalt motivatsiooni ise uue tervisekeskuse rajamiseks investeerida.

Eelmises alpeatükis lähemalt vaadeldud üldarstiabi teenust osutavate ettevõtete põhjal selgus, et 19% omavad laenukohustust. Kuigi enamik vaadeldud ettevõtetest teenib ka ärikasumit, siis ettevõtte keskmine ärikasum ei oleks piisav vajaliku laenusumma teenindamiseks esmatasandi tervisekeskuste väljaarendamiseks. Seega puuduvad piisavas mahus omavahendid ning sellest tulenevalt ka laenuteenindamise võimekus on madal.

5.4.4.2. Piirkondlikud haiglad

Haiglate võrgustumine on juba alanud. 2014. aasta alguses omandas Tartu Ülikooli kliinikum enamusosaluse Võrumaa kohalikele omavalitsustele kuulunud aktsiaseltsis. 51% aktsiate eest pidi kliinikum maksma kaks miljonit eurot, mis investeeringutega makstakse kolme aasta jooksul. Samuti on Põhja-Eesti regionaalhaigla kokkulepped sõlminud Rapla ja Läänemaa haiglaga. Plaanis on asutada uued sihtasutused, mille nõukogudes on regionaalhaiglal kolm ja kohalikel kaks kohta. Kuigi Tartu Ülikooli kliinikum panustas Lõuna-Eesti haiglasse oma rahaga, siis kõigi sarnaste üleminekute tegemiseks ei jätku vajalikku ressursi, kuna võrgustumisega kaasnev investeering ei too regionaalhaiglatele lisatulu. Hetkel on PERH-i tulude maht ligikaudu 147 miljonit eurot ja laenukoormus 46 miljonit eurot ning samad näitajad Tartu Ülikooli kliinikumis on vastvalt 142 miljonit eurot ja 15 mln eurot.

Haiglate kinnitusel ei ole jooksva tegevuse ning investeeringute finantseerimisel probleemiks laenu kättesaadavus (sektor on laenu võtnud nii kohalikest pankadest, EIB-st kui ka kasutanud võlakirjaemissioone). Rahavooliselt on mõlema haigla äritegevuse rahavoog positiivne ligikaudu 9-10 miljonit eurot aastas, kuid põhitegevuse tuleml ilma erakorraliste sihtfinantseerimistuludeta on sisuliselt nullilähedane. Samas laenu saamine erasektorist ei ole tulenevalt oma suuruselt ning äritegevuse stabiilsusest probleem.

¹¹⁶ 2014. aasta eelarveks on planeeritud kulu, mis tasutakse 2013. aastal tehtud töö hindamise põhjal.

¹¹⁷ Riigikontroll (2011) Perearstide veebiküsitluse tulemused.

Kokkuvõte: Erasektori laenupakkumuses olulisi tõrkeid ei tuvastatud – nii piirkondlikud haiglad kui üldarstiabi osutavad ettevõtted on saanud vajadusel piisavalt finantseeritud. Pigem on probleem nõudluse poolel – üldarstiabis oluline investeringuvajadus seni puudus ning tervisekeskuste rajamiseks ei ole perearstidel ei motivatsiooni ega piisavat finantsilist võimekust tagastatavat instrumenti teenindada (kuna olulist täiendavat sissetulekut investering ei tekita). Piirkondlike haiglate finantseerimise puhul on kokku haiglate investeringuvajadus lähiaastatel tunduvalt suurem kui meetme maht ning toetuse kaudne eesmärk ongi toetada haiglate tänast finantspositsiooni, mitte pakkuda ligipääsu kapitalile. Vajadust rahastamisvahendi järele tulenevalt kapitali kättesaadavuse või riskipositsiooni parandamise kontekstis ei eksisteeri.

5.4.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Uuringu tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseni, mille tulemusel on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 18 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 2.4)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju/avalik hüve	Haiglavõrgu korrastamine ja esmatasandi tervisekeskuste loomine tooks kasu kogu ühiskonnale, kuna paraneks arstiabi kättesaadavus, kvaliteet ning ressursside kasutamise efektiivsus süsteemis tervikuna. Ettevõtted investeringuotsuseid tehes välismõjudega ei arvesta.
2	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Tasuvuse puudujääk	Tehtavad investeringud suurendavad küll kvaliteeti, kuid ei too investeerijale olulisi täiendavaid rahavooge ega kulusäästu, seega ei ole investering nende jaoks piisavalt tulus.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt võib järeldada, et tervishoiusüsteemi efektiivsemaks muutmist erinevatel tasanditel ravitegevuste koondumise kaudu ei ole jäänud teostamata kapitali kättesaadavuse, vaid turuosaliste motivatsiooni ning vajaduse taha. Reformi läbiviimise motiveerimiseks on riiklik sekkumine toetuste andmise kaudu põhjendatud.

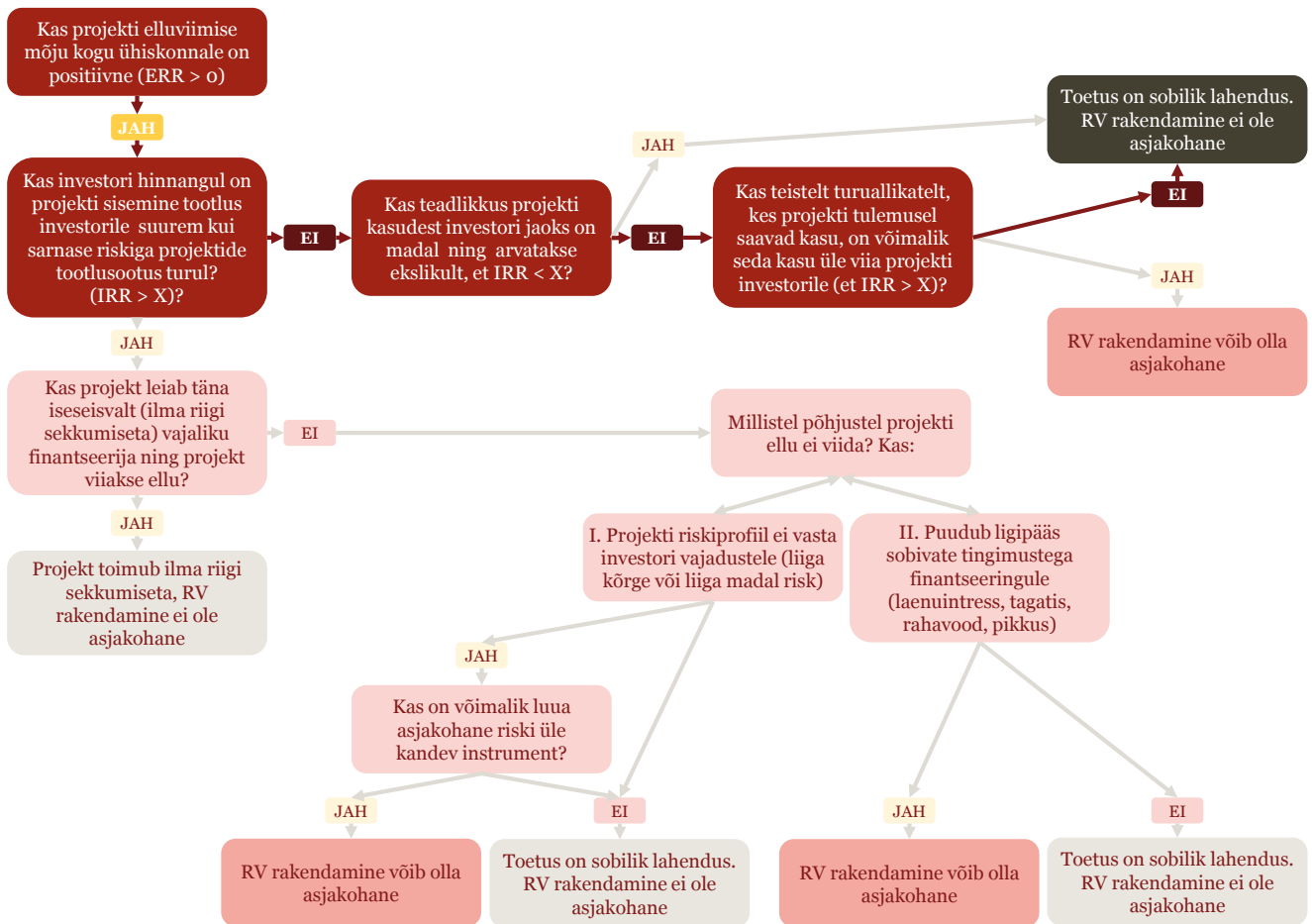
5.4.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.4.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendialüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, etpeamised põhjused, miks investeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada **positiivset välismõju** ühiskonnale. Kuna turuosalise sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida;
- Tasuvuse puudujääk** (investeeringu poolt tekitatav täiendav rahavoog või kulusääst on väike ning tasuvusaeg seetõttu väga pikk).

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 31). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 31 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 2.4)

5.4.6.2. Kokkuvõte

Tulenevalt kogutud taustinformatsioonist ja läbiviidud intervjuudest valdkonna ekspertidega on meil alust arvata ning järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**.

Peamised argumendid:

- 1) Kuna turuosalistel iseseisvalt motivatsioon reformi läbiviimiseks puudub, siis tervishoiuteenuste terviklikku ja vajaduspõhist reformi on mõistlik rahalise toetuse abil käivitada.
- 2) Tervisekeskuste puhul on ettevõtete võimekus tagastatavaid rahastamisvahendid vajaminevas mahus teenindada puudulik.
- 3) Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalistel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.

5.5. Meede 4.1 „Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes teadusalgatustes“

5.5.1. Meetme üldinfo

Meetme nr 4.1 “Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes teadusalgatustes” osas olid eelhindamise fookuses alameetmed “Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele”, “Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel”, “Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine”, “Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks”. Üksikasjalik ülevaade alameetmete kohta on esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides.

Tabel 19 Meetme “Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üle-euroopalistes teadusalgatustes” alameetmete üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	TAI süsteem toetab majandusstruktuuri muutumist teadmistemahukamaks ja sotsiaalsete väljakutsete lahendamist
Meetme eesmärk	Eesti teadus ja kõrgharidus on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ja nähtav. Teadusasutuste võrk tegutseb tõhusalt ning taristu on nüüdisaegne. Eesti on atraktiivne koht teadus- ja arendustööks ning õppeks. Teadlaskarjäär on populaarne ning erasektoris on teadlaste ja inseneride osakaal suurenenud. Eesrindlikutel Eesti ettevõtetel ning TA asutustel on rahvusvahelisi kõrgtehnoloogilisi tellimusi ning nad on integreerunud rahvusvaheliste innovatsioonivõrgustikega, eriti nutika spetsialiseerumise valdkondades
Meetme nr ja nimetus	4.1.1 Institutsionaalne arendusprogramm TA asutustele ja kõrgkoolidele 4.1.2 Riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamine teekaardi alusel 4.1.3 Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine 4.1.4 Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks
Toetuse saaja	4.1.1 Riigi TA asutused, avalik-õiguslikud TA asutused, avalik-õiguslikud ülikoolid, riigi rakenduskõrgkoolid, riigi asutatud sihtasutuste koosseisus tegutsevad rakenduskõrgkoolid 4.1.2 Asutused, kelle teadusinfrastruktuuri arendamise projektid on kantud Eesti Teadustaristu teekaardile, sh: <ul style="list-style-type: none"> • juriidilistest isikutest TA asutused (avalik-õiguslikud ülikoolid ja teadusasutused, riigi teadusasutused) • valitsusasutused ja valitsusasutuste hallatavad riigiasutused • "Riigivaraseaduse" § 3 lõike 1 punkti 8 tähenduses riigi sihtasutused, mille tegevuseks on teadus- ja arendustegevus või teadus- ja arendustegevustele tugiteenuste osutamine 4.1.3 avalik-õiguslikud ja eraülikoolid, rakenduskõrgkoolid, evalveeritud TA asutused, ettevõtted (ettevõtlusdoktorantuuri toetamisel), magistri- ja doktoriõppe üliõpilased, külalisüliõpilased, Eesti teadlased ja kõrgkoolide õppejõud, välisteadlased ja -õppejõud 4.1.4 Teadusasutused (avalik-õiguslikud ülikoolid ja teadusasutused ning riigi teadusasutused)
Kasusaajad	Vt toetuse saajad, uurimisrühmad, ühiskond laiemalt
Meetme tegevuse	4.1.1 Lähtudes riiklikest prioriteetidest, kõrghariduse vastutusvaldkondade ja

eesmärk	<p>nutika spetsialiseerumise vajadustest viia läbi vajalikud struktuursed muudatused arenguhüppe saavutamiseks. Täiendavateks eesmärkideks on ka asutuste maastiku korrastamine ja dubleerimise vähendamine, motivatsiooni ja stiimulite pakkumine võimekuse tõstmiseks nõrkade allüksuste ühinemisel ja struktuursete muutuste läbiviimisel.</p> <p>4.1.2 Riiklikest prioriteetidest ja nutika spetsialiseerumise vajadustest lähtudes toetada Eesti teadustaristu teekaardile kantud projektide elluviimist. Eesmärgiks on kindlustada teadus- ja arendustegevuse konkurentsivõime edenemine ja pikaajaliste strateegiliste eesmärkide täitmine, sealhulgas ettevõtluse ja teadusasutuste vahelise koostöö arendamine.</p> <p>4.1.3 Tõsta Eesti kõrghariduse ja teaduse rahvusvahelist nähtavust, atraktiivsust ja konkurentsivõimet läbi rahvusvahelise koostöö ja enesetäiendamise võimaluste suurendamise ning sektoritevahelise ja rahvusvahelise mobiilsuse ja koostöövõimaluste parandamise.</p> <p>4.1.4 Eesti TA&I kvaliteedi ja võimekuse tõstmine, rahvusvahelise koostöö süvendamine ja laiendamine (eriti teaduse ja tehnoloogia eesliinil ning eri valdkondade kokkupuutepunktides), koostöö tugevdamine erasektori, kõrgharidussektori ning teadusasutuste vahel, ressursside parem fokuseerimine.</p> <p>Mõnede praeguste või uute teadlaste jõudmine lähemale absoluutsele tippasemele, haarata nutika spetsialiseerumise valdkondades teaduse- ja innovatsiooniliidri roll vähemalt lähipiirkonnas</p>
Sihttase	<p>4.1.1 Toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv 150; 2023. aastaks</p> <p>4.1.2 Täiustatud uuringutealase taristuga asutustes töötavate teadurite arv 300; 2023. aastaks</p> <p>4.1.3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Välismaalastest teadlaste osakaal Eesti teadlaste ja inseneride koguarvust 7,4%; 2023. aastaks (algtase 4,6%; 2012. a) • Välisüliõpilaste osakaal magistri- ja doktoriõppes 6%; 2023. aastaks <p>4.1.4 Tippkeskuse teadlaste poolt kalendriaastal avaldatud publikatsioonide arv 900; 2023. aastaks (algtase 700; 2012. a)</p>
Sihtgrupi suurus	<p>4.1.1 24 asutust</p> <p>4.1.2 20 asutust</p> <p>4.1.3 Sihtgrupi määratlus on lai, mistõttu ei ole võimalik selle suurust adekvaatselt hinnata</p> <p>4.1.4 Perioodil 2008-2014 on Teaduse tippkeskusi 12, iga 7 aasta tagant toimuv evalveerimisvoor võib muuta nende koosseisu</p>
Toetuse summa	<p>4.1.1</p> <ul style="list-style-type: none"> • 110 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus <p>4.1.2</p> <ul style="list-style-type: none"> • 26,3 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus <p>4.1.3</p> <ul style="list-style-type: none"> • 49 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus <p>4.1.4</p> <ul style="list-style-type: none"> • 35 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.5.2. Valdkonna ülevaade

Teadus- ja arendustegevus on süstemaatiline tegevus, mille eesmärgiks on uute teadmiste kogumine inimese, looduse ja ühiskonna ning nende vastastikuse toime kohta teaduslikul teel ning saadud teadmiste rakendamine uute materjalide, toodete ja seadmete loomiseks, protsesside, süsteemide ja teenuste juurutamiseks või nende oluliseks täiustamiseks. See hõlmab endas alus- ja rakendusuuringuid ning katse- ja arendustöid. Tihti

käsitletakse teadus- ja arendustegevuse juures ka innovatsiooni, mis hõlmab lisaks teadus- ja arendustegevuse tulemuste tootmise ja turustamisega seotud innovaatilist tegevust. Teadus- ja arendustegevuse edendamine loob tingimused tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, heaks hariduseks ja kultuuriks, Eesti kestmiseks ja arenguks.

Euroopa 2020 strateegia seab eesmärgiks TA kulutuste taseme saavutamise 3% SKP-st, sealjuures peaks kasv toetuma eelkõige erasektori rahastatud arendustegevuste mahu tõusule (2% SKP-st). Teadus- ja arendusse (TA) erasektori poolt tehtud kulutuste kogusumma suhe SKP-sse on üks peamisi riigi majanduse teadmistemahukuse näitajaid ja Eesti on olnud teadustegevuse kvaliteedi tõstmisel ja mahu kasvatamisel edukas. Kogukulutused TA-le kolmekordistusid aastatel 2004-2010 (EL-i keskmine kasv 44%) ning kahekordistusid aastatel 2010-2011 (EL-i keskmine kasv 4,1%)¹¹⁸. Kulutusi TA tegevustele tehti 2012. aastal 381 mln eurot, osakaaluna SKP-st on see näitaja 2,18%, mis on üle EL-i keskmise (2,07%). Ettevõtlussektori kulutused moodustasid 2012. aastal 57% TA kogukulutustest¹¹⁹.

Valdav osa maailma erasektori TA investeeringutest tehakse väikeses hulgas teadusmahukates tööstusharudes nagu farmaatsia ja biotehnoloogia, info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) ja autotööstus. Kui need tööstusharud ei ole riigis tugevalt arenenud, siis jäävad ka erasektori poolsed investeeringud TA-sse madalale tasemele.¹²⁰ Eestis tehakse ligi neljandik kogukulutustest teadus- ja arendusse info ja side vallas,¹²¹ kuid suurim osa (40%) Eesti tööstuses loodavast lisandväärtusest tekib traditsioonilistes töötleva tööstuse harudes.¹²²

Eesti TA tegevust finantseeritakse riigieelarvest, valla või linna eelarvest, sihtannetustest, TA asutuste teadusteemade majandustegevustest laekuvast tulust, struktuurivahenditest või muudest allikatest. Eesti TA tegevuse rahastamise instrumentideks on: baasfinantseerimine, uurimistoetused, arendustoetused, tippkeskuste toetamine, riiklikud TA programmid, TA asutuste infrastruktuuri ülalpidamiskulude hüvitamine.¹²³ TA rahastamise toetamine Euroopa Liidu struktuurivahenditest on aidanud luua nüüdisaegsed tingimused ja atraktiivse keskkonna teadustöök, kasvatanud teadlaskonda ja selle järelkasvu ning avardanud rahvusvahelise koostöö võimalusi. Stabiilne rahastamine valdkonnas on toetanud kõrgkoolide võimekust pakkuda kvaliteetset õpet inseneriteaduses ja erinevates tehnoloogias, mis on vajalik patentide ja teaduspublikatsioonide arvu kasvuks. Teadlaseid ja inseneri oli Eestis 2012. aastal 7 634, see näitaja on võrreldes 2007. aastaga tõusnud 12%, samuti on tõusnud teadlaste ja inseneride hõivatus ettevõtlussektoris (2007. a 24% ja 2012. a 27%). Kasumitaotluseta institutsionaalsetes sektorites tegutses 2012. aastal 351 välisteadlast, mis on 2,3 korda rohkem kui 2007. aastal ning moodustab 4,6% Eesti teadlaste ja inseneride koguarvust¹²⁴. Eesti teadlased on jõudnud mitmes valdkonnas üleilmsele eesliinile. Eesti teaduse- ja arenduse ning innovatsioonistrateegia 2014-2020 järgi on Eesti aastane publikatsioonide arvu keskmine kasv eelmisel perioodil olnud rohkem kui kaks korda kiirem (11%) kui EL-is keskmiselt (5%) ning paranenud on ka avaldatud tulemuste mõjukus.

Kui senistes TA strateegiates on keskendutud eelkõige võimekuse arendamisele, siis Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014-2020 seab uueks finantsperioodi strateegilisteks eesmärkideks TA tegevuste parema ühildamise Eesti ühiskonna ja majanduse vajadustega, mis muudab majandusstruktuuri teadmistemahukamaks, eelkõige nutika spetsialiseerumise valdkonnas¹²⁵.

Järgnevalt esitatakse ülevaade valdkonna peamistest probleemidest ning väljakutsetest.

¹¹⁸ European Commission (2014). JRC Scientific and policy reports, ERAWATCH Country Reports 2012: Estonia.

¹¹⁹ Statistikaameti andmebaas.

¹²⁰ Poliitikauringute keskus Praxis, Technopolis Group, Institute of Baltic Studies (2011). Euroopa Liidu tõukefondide perioodi 2007-2013 teadus- ja arendustegevuse ning kõrghariduse meetmete rakendamise vahehindamine.

¹²¹ Statistikaameti andmebaasi järgi EMTAK 2008 klassifikaatori alla kuuluv info ja side valdkonnas (sh telekommunikatsioon, programmeerimine ja konsultatsioon jms, infoalane tegevus) olid ettevõtete sisesed kulutused teadus- ja arendustegevusele 24% kogu TA kulutustest 2012. aastal.

¹²² Statistikaameti andmebaasi järgi 40% TA kulutustest tehti 2012. aastal töötleva tööstuse harudes, kõige enam näiteks kemikaalide ja elektriseadmete tootmises.

¹²³ Teadusagentuur.

¹²⁴ Statistikaameti andmebaas.

¹²⁵ Eesti nutika spetsialiseerumise valdkonnad Eesti Arengufondi kasvualade analüüsi järgi on IKT, meditsiiniteenused ja –tehnoloogiad ning ressursid.

Probleemid ja väljakutsed

- Eesti tootlikkuse näitaja on küll kiiresti kasvanud (SKP inimese kohta 70% EL-i keskmisest 2012. aastal, võrreldes 37%-ga 1996. aastal), kuid **jätakuvalt on vähe teadus- ja arendusse investeerivaid ettevõtteid**. Eesti ettevõtlussektorist 90% moodustub mikro-ettevõtetest¹²⁶, mis seab teatud piirangud kõrgtehnoloogilise ja teadmistemahuka sektori osatähtsuse tõusule majanduses. Põhiline eesseev väljakutse on ettevõtete innovatsioonivõimekuse kasvatamine ja investeringute suurendamine teadus- ja arendustegevustesse.
- TA finantseerimise jätkusuutlikkus on madal. Lisaks baasfinantseerimisele on vaja teadmussiiret, mis tekitab lisandväärtust ja suurendab rahavoogu valdkonnas. Erasektori tellimused aitaks suurendada teadusasutuste jätkusuutlikku finantseeringut, kuid **ettevõtete ja ülikoolide ning teadusasutuste koostöö on veel vähene**. 2014. aastal valminud uuringu "Eesti teadusfinantseerimise instrumendid ja teaduse rakendatavus majanduses: poliitikaanalüüs tänase TAI süsteemi väljakutsetest ja võimalustest" järgi rahastas 2010 ja 2011. aastal erasektor 3-4% avaliku sektori TA tegevustest ning avalik sektor rahastas vastavalt 11% ja 7% erasektori tegevustest. See näitab, et vastastikune võimekus TA tegevustesse panustada on veel vähene.
- Eesti riigi väiksuse tõttu on **inimressursid piiratud, mis nõuab ülikoolidelt suuremat spetsialiseerumist ja rahvusvahelistumist**. Vaatamata doktorikraadi kaitsmiste arvu ja teadustöötajate osakaalu suurenemisele on doktoriõppe tõhusus väike (lõpetajate arv kasvab aeglaselt) ja sellest ei piisa majanduse struktuuri muutusteks ega ühiskonna vajaduste täitmiseks¹²⁷. Tuleb leida võimalusi nii olemasolevate inimeste paremaks hõivamiseks, nende pädevuse parandamiseks kui ka spetsialistide juurdetoomiseks välismaalt. Eesti konkurentsivõime kava Eesti 2020 järgi tuleb tagada konkurentsivõimeline kõrghariduse pakkumine koos üliõpilaste mobiilsuse soodustamisega. Tänaastest üliõpilastest 3% veedab osa oma õppeajast mõnes välisülikoolis, kuid Euroopa Kõrgharidusruumis on eesmärgiks seatud, et 20% lõpetajatest oleksid aastaks 2020 mobiilsuskogemusega. Teisalt tuleb stimuleerida ka välisüliõpilaste õppimaasumist ning välisõppejõudude tööleasumist Eesti kõrgkoolidesse, sest kõrghariduse ja teaduse konkurents ning kvaliteet on rahvusvahelised ning võrdlus teiste riikidega valdkonnas on aluseks Eesti kvaliteedistandardile.

Ettevõtete TA võimekuse ja riigi või piirkonna konkurentsivõime näitajates on oluline osa avaliku sektori TA võimekusel, sh ülikoolide tasemel. Institutsionaalse pakettmeetme tegevuste eesmärgiks on viia läbi vajalikud struktuursed muudatused, mis võimaldab inimressurssi ja teadmisi fookuseerida TA kvaliteedi parandamiseks (nt rakendusuuringute võimekuse kasvatamine). Tegevuse indikaator "Toetust saavate teadusasutustega koostööd tegevate ettevõtete arv" väljendab tihedamat koostööd erasektori ja teadusasutuste vahel.

Teaduse infrastruktuuri arendamise alameetme raames viiakse nutika spetsialiseerumise vajadustest lähtudes olulised teaduse infrastruktuuri objektid rahvusvaheliselt kõrgtasemele (sh projekteerimine, ehitamine, seadmete soetamine, andmebaaside täiendamine, katsetamine, seadistamine ja rahvusvaheliste võrgustike töös osalemine) ja suureneb tiptasemel teadusega tegelevate teadlaste arv, mis loob tingimused Eesti konkurentsivõime tõstmiseks rahvusvahelises teaduse tööjaotuses ning toetab teadusinfrastruktuuri ühiskasutust ja juurdepääsu kõigile teadlastele ja ettevõtetele.

Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise, mobiilsuse ja järelkasvu toetamise alameetme eesmärk on tõsta Eesti kõrghariduse ja teaduse konkurentsivõimet, stimuleerides üliõpilaste (magistri- ja doktoriõppe tasemel), õppejõudude ja teadlaste liikuvust Eesti ja välisülikoolide ning teadusasutuste vahel, ettevõtete ja doktorantide teaduskoostööd Eestis ja välismaal ning tipteadlaste Eestisse toomist. See aitab muuhulgas ka tagada inseneride ja tippspetsialistide juurdekasvu ettevõtete innovatsioonivõimekuse kasvuks.

Teaduse tippkeskuste toetamise eesmärk panustab siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö laiendamisse erasektori, kõrgharidussektori ning teadusasutuste vahel ning teadustegevuse tulemuste avaldamisse.

¹²⁶ Statistikaameti andmebaas, mikroettevõtted kuni 9 töötajat.

¹²⁷ Ukrainski, K., Kanep, H., Masso, J. (2013). Eesti teaduse rahastamise rahvusvaheline võrdlevanalüüs. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 2.1 raport.

Suurenenud publikatsioonide arv ja tegevused teaduse eesliinil loovad eelduse suuremaks rahvusvahelisemaks nõudluseks kõrgtehnoloogiliste tellimuste järele Eesti teadusasutustelt ja ettevõtetelt.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Olemasolevad poliitikadokumendid ja planeeritavate meetmete kohta hindajatele kättesaadavate allikate detailsusaste ei võimalda saada selget ülevaadet struktuurivahendite rakendamise sekkumisloogikast teadus- ja arendusvaldkonnas tervikuna, näiteks ei ole välja toodud selgeid seoseid investeeringute ja teadus- ja arenduse mahu kasvu eesmärkide täitmise vahel. Samuti tuleb arvestada sellega, et riigi strateegiliste eesmärkide saavutamise eeldab ka teiste ministriumite ja asutuste poolset olulist panust. Kaudselt on hindamise läbiviijate hinnangul alameetmete eesmärgid ja tegevused kooskõlas valdkonna strateegiliste eesmärkidega ning panustavad inimressursi ja infrastruktuuri arendamiseks teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmisele ning teadmussiirde mahu kasvatamise eesmärgi täitmisele.

5.5.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Hinnatavate alameetmete sihtgruppi kuuluvad peamiselt avaliku sektori asutused, teadus- ja arenduse ning kõrghariduse maastikul tegutsevad eraisikud: teadusasutused, kõrgharidusasutused, magistri- ja doktoriõppe üliõpilased, külalisüliõpilased, Eesti teadlased ja välisteadlased, Eesti kõrgkoolide õppejõud ja külalisõppejõud. Sihtgrupi nõudlust finantseerimise järele tõestab eelkõige eelmise rahastusperioodi meetmete rohkus ja ulatus. TA inimressursi arendamist 2007-2013 perioodil toetati kogueelarvega 120 miljonit eurot (struktuurivahendid koos riikliku kaasfinantseerimisega), rahastust jagati viie meetme ja 13 alameetme kaudu. Teadusprogrammide ja kõrgkoolide ning teadusasutuste kaasajastamist TA konkurentsivõime tugevdamiseks toetati kaheksa meetme ja nelja alameetmega, kogueelarvega 343 miljonit eurot (struktuurivahendid koos riikliku kaasfinantseerimisega). Struktuurifondide kodulehe andmebaasi¹²⁸ järgi rahastati Euroopa Liidu struktuurivahenditest 2007-2013 perioodil 12 teaduse tippkeskuse arendamist, summas 46 miljonit eurot. Doktoriõppe ja rahvusvahelistumise edendamiseks eraldati "DoRa programmi" rahastamiseks 26 miljonit eurot. Teadlasmobiilsuse programmi "Mobilitas" toetuse summaks oli 19 miljonit eurot ning täiendavalt on Eesti edukalt kasutanud Euroopa Komisjoni poolt algatatud Erasmus mobiilsusskeeme elukestva õppe programmi raames: 2009. aastal käis vahetusprogrammidega välismaal õppimas 880 üliõpilast ja 469 kõrgharidustöötajat.¹²⁹

Kokkuvõte: Sihtgrupi vajadus rahastuse järele on suur.

5.5.4. Finantseeringu pakumuse sihtgruppidele

Eesti TA rahastamise instrumentide osakaalud 2010.-2012. aastatel olid orienteeruvalt järgnevad¹³⁰: baasfinantseerimine (2-3%), uurimistoetused (7-12%), teadus- ja arendusasutuste infrastruktuuri ülalpidamiskulude hüvitamine (2-3%), arendustoetused jms (82-88%). Avalik sektor saab rahastuse peamiselt kolmest allikast ja osakaalud nende vahel 2011. aastal olid järgmised: riik (78%), erasektor (3%), välismaa allikad (19%). Eesti TA asutustele eraldati 2013. aastal riiklikku teadusraha kokku 43,7 miljonit eurot.¹³¹ Samuti on ülikoolidele kättesaadav laen kommertsturult, perioodil 2013-2014 oli ülikoolide poolt võetud laenude keskmine tähtaeg kuni 10 aastat.¹³²

¹²⁸ Struktuurifondide kodulehe toetuse saajate andmebaas.

¹²⁹ Poliitikauuringute Keskus Praxis (2010). Interim Evaluation of the European Lifelong Learning Programme 2007-2009. The National Report of Estonia. <http://www2.archimedes.ee/hkk/File/LLP-vaehindamine-final.pdf>

¹³⁰ Osakaalud on toodud 2010-2012 perioodi kohta, tuginedes Eesti Teadusagentuuri kodulehelt pärinevatele andmetele.

¹³¹ Tartu Ülikooli majandusaasta aruanne 2013.

¹³² Info pärineb pakumuse fookusgrupist.

TA rahastamine tugineb suures ulatuses EL-i Struktuurifondidele (2012. aastal 64% avalikust rahastamisest, sh struktuurifondide kaasfinantseering).¹³³ Haridus- ja Teadusministeeriumi kaudu rakendatavate meetmete rahastus struktuurivahenditest moodustas samal aastal 34% avaliku sektori kulutustest.¹³⁴ Perioodil 2014-2020 on eelhindamise fookuses oleva meetme nelja alameetme peale TA rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamiseks sihtgrupile planeeritud kogueelarve 259 miljonit eurot (struktuurivahendid koos riikliku kaasfinantseerimisega), millest suurima osakaalu (50%) moodustab institutsionaalne pakettmeede teadusasutustele ja kõrgkoolidele ning 22% moodustab teaduse- ja kõrghariduse rahvusvahelistumise meede magistri- ja doktoriõppe üliõpilastele, õppejõududele ja teadlastele. Kogueelarvest 16% on planeeritud teadusasutuste juures oma valdkonnas rahvusvaheliselt tunnustatud uurimisrühmade ehk teaduse tippkeskuste toetamiseks ning 12% läheb riikliku tähtsusega teaduse infrastruktuuri toetamiseks teadusasutustele, kõrgkoolidele ning valitsusasutustele.

Kokkuvõte: Erasektori laenupakkumine sihtgrupile on olemas ja sihtgrupil on olnud võimalik kasutada mitmeid riiklikke ja struktuurivahendite toetusmeetmeid.

5.5.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Läbiviidud eelhindamise tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseni, mille tulemusel on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 20 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 4.1)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju/avalik hüve	Investeeringud teadustaristusse, teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, TA kvaliteedi tõus on sisuliselt majandusarengu projektid, mis toovad märkimisväärset kasu kogu ühiskonnale (suurem tootlus, elatustaseme tõus jne) ning toetusest saadav kasu ei rakendu vaid investeeringu tegijal.
2	Turutõrge	Puudulik turg/pikk tasuvusaeg/info rmatiooni asümmeetria	Teadustegevus on oma olemuselt etteprognoosimatu ning ei ole adekvaatselt võimalik ennustada investeeringu tulemit ja seda hinnastada vastavalt erasektori ootustele. Potentsiaalset läbimurret tekitavad rakendusuringute projektid on väga kallid ja kõrge riskiga, nende tasuvusaeg võib olla väga pikk (50 aastat) ning puuduvad tagatised.
3	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Tasuvuse puudujääk	Suurte investeeringute puhul teadustaristusse (näiteks laborid, aparatuur, andmekogud) ei vasta tootlus kommertsturu tootlusootusele. Tegemist on objektidega, millele ei saa seada eritingimusi omandiõigusest tulenevalt. Riikliku tähtsusega teadustaristule peab olema avalik ligipääs. Taristu avamisega ettevõtetele töötatakse välja hinnakiri, kuid arvestades erasektori madalat investeeringute taset TA-sse, siis tuleb ettevõtete huvi TA teenuste järele stimuleerida, pakkudes madalaid hindu ja soodustingimusi. Mobiilsusskeemid üliõpilastele, õppejõududele ja teadlastele teenivad muuhulgas teadlaste ja tippspetsialistide järeelkasvu tagamise eesmärki, mille puhul võib esineda tasuvuse puudujääk, tulenevalt Eesti madalast palgatasemest.

¹³³ Ukrainski, K. et al (2013). Eesti teaduse rahastamise rahvusvaheline võrdlevanalüüs. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 2.1 raport.

¹³⁴ Andmed Eesti Teadusagentuuri kodulehelt, allikad Haridus- ja Teadusministeerium, Statistikaamet.

Hinnatava meetme tegevused keskenduvad peamiselt TA baasvõimekuse tugevdamisele, mis on suurema lisandväärtuse loomise aluseks. Kontseptuaalselt ei ole alati võimalik üheselt lahti mõtestada baasteaduse olemust ning otseseid väljundeid: baasteaduse olemus võib ajas ning erinevates teadusdistsipliinides oluliselt erineda (nt rakenduslikkuse osas) ning väljunditel võib olla nii majanduslik, sotsiaalne kui ka kultuuriline mõju ja ka keskkonda mõjutav roll (nt teadlaste järelkasvu tagamine, suurenenud rahvusvaheline konkurentsivõime, koostöösidemed ettevõtlusega, üldisem teaduse absorbeerimisvõime arendamine).¹³⁵ Rakendusuuringud on lingiks teaduse ja ettevõtluse vahel, mille tulemusena tuuakse turule uusi lisandväärtust tekitavaid tooteid ja teenuseid, mis hakkavad tekitama rahavoogu ja tasuvust. Klassikaliselt on otseste teadusest kasusaajatena vaadatud pigem ettevõtteid, kuid mitmetes valdkondades (nt kaitsetööstus, meditsiin, energiatehnoloogiad) võivad ka avaliku sektori organisatsioonid olla peamisteks teadustegevuse rakendajateks, mis muudab majandusliku kasu hindamise veelgi keerulisemaks.¹³⁶ TA tegevuse üheks väljundiks teadusasutustele on näiteks patendid, millest saadakse otsest tulu tööstusomandi litsentseerimise kaudu näiteks *spin-off* ettevõtetelt. 2013. aasta lõpuks oli Tartu Ülikooli liikmetega seotud kokku 43 ülikooli *spin-off* ettevõtet, mille ärimudeli oluline osa on ülikoolilt litsentseeritud intellektuaalomand. Täna on patentide arv aga veel väike ning nende tasuvusaeg võib olla väga pikaajaline. Akadeemilise teaduse jõudmine tööstuse innovatsiooniprotsessidesse on keskmiselt võtnud 6-7 aastat.¹³⁷ Näiteks väljastati Tartu Ülikoolile 2013. aastal kaheksa uut patenti (kokku 35 kehtivat patenti), tööstusomandi litsentseerimisest saadi otsest tulu samal aastal aga vaid u 100 000 eurot.¹³⁸ Samuti on teadusasutuste tulu teadmussiirde lepingutest täna veel vähene. Näiteks sõlmis Tartu Ülikool ettevõtjatega 2013. aastal uusi TA tegevuse lepinguid väärtuses 3,9 miljonit eurot ning samal aastal teenis tulu TA lepingutest 4,6 miljonit eurot. Samas investeeris asutus samal aastal uutesse masinatesse ja seadmetesse 10,5 miljonit eurot ning immateriaalsesse põhivarasse 0,3 miljonit eurot.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et investeringud teadustaristusse, teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, teadus- ja arendustegevuse kvaliteedi tõstmine on sisuliselt majandusarengu projektid, mis toovad märkimisväärset kasu kogu ühiskonnale. Investeringust saadav kasu ei avaldu seega vaid investoril ning projektide kõrge riski ja pika tasuvusaja tõttu on riigi sekkumine valdkonda toetusmeetmega õigustatud.

5.5.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.5.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumuse fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et:

- a. Investeringud TA arendamisse omavad **positiivset välismõju, mis ei avaldu otseselt investeringu teostajal**, tegemist on avaliku hüvega, mistõttu ei ole sihtgrupp iseseisvalt valmis investeringuriski võtma;
- b. **Projektide kõrge riskiprofiil**, nt prognoosimatu tasuvusaeg ning investeerimisriskid potentsiaalselt saadava tulu osas.

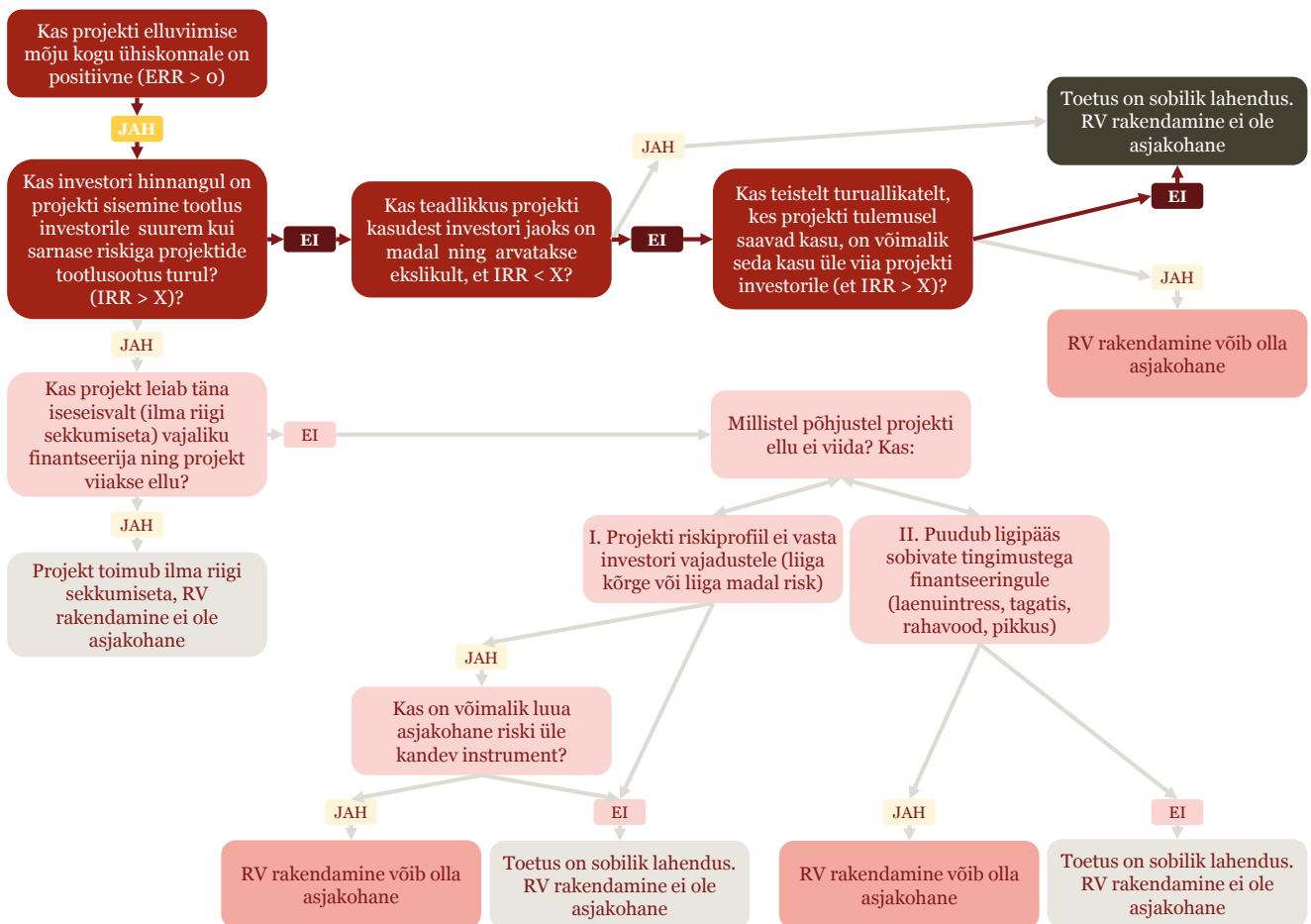
¹³⁵ Karo, E., Kattel, R., Tõnurist, P., Valdmaa, K., Looga, L., Kirs, M., Lumi, P., Käger, M. (2014). Eesti teadusfinantseerimise instrumendid ja teaduse rakendatavus majanduses: poliitikaanalüüs tänase TAI süsteemi väljakutsetest ja võimalustest. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 5.1 lõppraport. TTÜ Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut.

¹³⁶ Karo, E. et al (2014). Eesti teadusfinantseerimise instrumendid ja teaduse rakendatavus majanduses: poliitikaanalüüs tänase TAI süsteemi väljakutsetest ja võimalustest. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 5.1 lõppraport. TTÜ Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut.

¹³⁷ Mansfield 1991 ja 1995, viidatud Karo, E. et al (2014). Eesti teadusfinantseerimise instrumendid ja teaduse rakendatavus majanduses: poliitikaanalüüs tänase TAI süsteemi väljakutsetest ja võimalustest. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 5.1 lõppraport. TTÜ Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut järgi.

¹³⁸ Tartu Ülikooli majandusaasta aruanne 2013.

Käesoleva eelhindamise raames on välja töötatud otsustuspuu, mis on abiks rahastamisvahendi asjakohasuse hindamisel (vt Joonis 32). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 32 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 4.1)

Kuigi hinnatavate alameetmete tegevuste mõju ühiskonnale on selgelt positiivne, siis ei ole adekvaatselt võimalik hinnata projektide sisemist tootlust. Täna ei ole veel võimalik saada kasu kolmandatelt osapooltelt (näiteks erasektor) üle viia projekti elluvijate tootluse tõstmiseks, mistõttu on tegemist eelkõige sotsiaal-majanduslikku kasu teenivate projektidega, mille toetamine riigi poolt on vajalik.

5.5.6.2. Kokkuvõte

Teadusasetuste ja ettevõtete ning teadlaste, õppejõudude ja üliõpilaste rahvusvaheline interaktsioon ja sellel põhinev TA võimekuse kasv ning teadmussiire on teaduspõhise majanduse üks põhilisi alustalasid, mida suunavaid riiklikke meetmeid on rakendamas palju riike maailmas. Samas on teadmussiirde valdkond rahvusvahelisel areenil jätkuvalt uudne ja arenev, parimad praktikad on alles kujunemas. Tuginedes valdkonna probleemistikule on TA arendustegevused täna Eestis suures osas seotud veel TA baasvõimekuse tugevdamise, teadlaste ning tippspetsialistide järelkasvu tagamise ning rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmisega, mis on eelduseks lisandväärtuse kasvule teaduspõhise majanduse tekkeks. Selleks, et erasektori osakaal TA kulutustest suureneks ning tekiks kriitiline mass võimekaid ettevõtteid ja teadusasutusi, kes oleksid valmis pakkuma tippkvaliteeti TA teenuste välisnõudluse rahuldamiseks ning avalikul sektoril oleks piisav hulk teadmussiirde lepinguid erasektorilt, mis tagaks TA rahastamise jätkusuutlikkuse, tuleb jätkata investeringutega teadustaristu täiustamisse ning koostöö tugevdamisse läbi teadustaristu avamise ettevõtetele. Olemasolevat inimressurssi tuleb stimuleerida erinevate meetmetega, kus toetus kompenseerib pika tasuvusaja.

Mobiilsusgrantide sidumine tasuvusega selle saajale ei toeta välisriikide kõrgharidus- ja teadusmaastiku tegijate Eestisse meelitamist ning võib põhjustada hoopis talentide väljavoolu Eestist.

Hinnatava meetme tegevuste raames ei ole seega rahastamisvahendi kasutuselevõtt põhjendatud, kuna see seaks ohtu eesmärkide saavutamise.

Juhul kui hinnatava meetme tegevuste ning teiste ministriumite poolt rakendatavate TA ja innovatsiooni arendamise tegevuste tulemusena erasektori TA rahastamise maht suureneb ning teadusasutuste teadmussiirde lepingute maht ettevõtetega kasvab, muutudes tulusaks teadusasutustele, siis on soovitatav kaaluda rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasust.

Peamised argumendid:

- 1) Investeeringud teadustaristusse, teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise ning TA kvaliteedi tõstmise projektid on suure positiivse välismõjuga, mis toetavad üldisi majandusarengu ja riigi konkurentsivõime eesmärke. Investeeringust saadav kasu ei avaldu vaid investoril ning teistelt projektist kasusaavatelt turuallikatelt pole kogu kasu projekti investorile võimalik üle kanda. Toetus kompenseerib investeeringu teostajale positiivsed välismõjud.
- 2) Projektide tasuvuse puudujääki on vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
- 3) Kuna teadustegevuse tulemust ei ole võimalik ette prognoosida, siis sihtgrupp ei ole valmis tegema kõrge riski ja väga pika tasuvusajaga investeeringuid iseseisvalt. Kuna teadus- ja arenduse valdkonna investeeringute tasuvust ei ole võimalik adekvaatselt prognoosida ja seda hinnastada vastavalt erasektori ootustele, siis ei ole erasektori võimendus valdkonnas tõenäoline.

5.6. Meede 4.3 „Ettevõtete energia-ja ressursitõhusus“

5.6.1. Meetme üldinfo

Meede nr 4.3 „Ettevõtete energia-ja ressursitõhusus“ hõlmas endas kuut tegevust:

- nr 4.3.1 „Investeeringud parimasse võimalikku ressursitõhususasse tehnikasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetavate IT-rakenduste toetamine“
- nr 4.3.2 „Energia- ja ressursijuhtimise alaste koolituste läbiviimine“
- nr 4.3.3 „Energia- ja ressursijuhtimise alase teadlikkuse tõstmine“
- nr 4.3.4 „Energia- ja ressursiauditite läbiviimine“
- nr 4.3.5 „Jäätmete ringlussevõtu toetamine“
- nr 4.3.6 „Jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise toetamine“

Tulenevalt tellija lähteülesandele keskendutakse käesolevas uuringus meetme tegevusele nr 4.3.1, mille kohta on üksikasjalik ülevaade esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides.

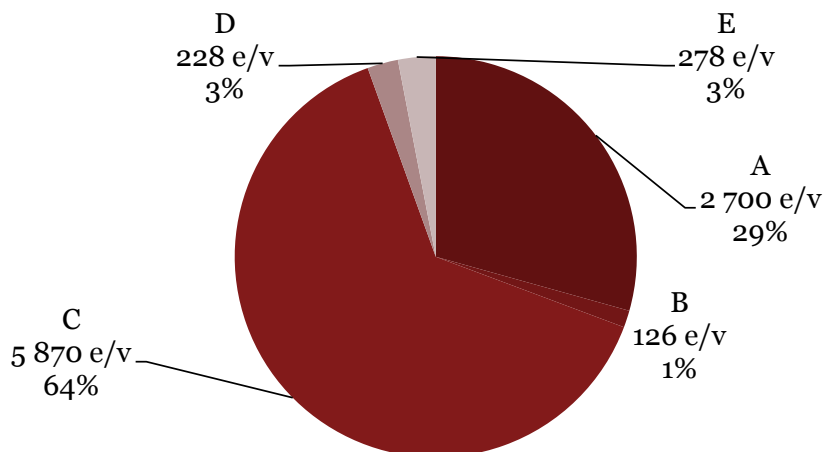
Tabel 21 Ettevõtete energia-ja ressursitõhususe meetme tegevuse üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Innovaatilised lahendused suurendavad ettevõtete ressursitootlikkust
Meetme eesmärk	Suurema energia- ja ressursisäästu saavutamine ettevõtetes
Meetme tegevuse nr ja nimetus	4.3.1 „Investeeringud parimasse võimalikku ressursitõhususasse tehnikasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetavate IT-rakenduste toetamine“
Toetuse saaja	VKE-d, valdkondade lõikes on sihtgrupiks EMTAK klassifikatsiooni kohaselt A-E kategooria ettevõtted (põllumajandus, töötlev tööstus, mäetööstus, elektri ja soojatootmine, veevarustus, jäätmed)
Kasusaajad	Meetme kasusaajad on nii toetuse saajad kui ka ühiskond laiemalt ettevõtete konkurentsivõime kasvu ja positiivsete keskkonnamõjude kaudu
Meetme tegevuse eesmärk	4.3.1 1) Teha ettevõtete kättesaadavaks parim võimalik tehnika keskkonna- ja ressursitõhususe parendamiseks 2) Edendada loodusressursside kasutust vähendavaid tehnoloogiad ja tootmismeetodeid 3) Keskkonna- ja ressursitõhususe parendamise kaudu tõsta ettevõtete konkurentsivõimet
Sihttase	1) Ressursi- ja energiasäästuks toetust saanud ettevõtete arv => 300; 2023. aastaks 2) Energiasääst toetatud ettevõtetes (GWh/a) => 125; 2023. aastaks ¹³⁹
Sihtgrupi suurus	Nõuetele vastavad üle 8 000 juriidilise isiku
Toetuse summa	• 109,5 miljonit eurot (50%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

¹³⁹ Rakenduskava täiendatud versioonis on meetme uue sihttasemena määratud ressursitootlikkus sihttasemele 0,38 EUR/kg. Kuna uuendatud indikaatorid lisati käesoleva uuringu lõppstaadiumis, siis keskendus käesolev analüüs peamiselt esialgsel energiasäästu sihttasemel.

5.6.2. Valdonna ülevaade

Meetme sihtrühma alla kuuluvad VKE-d, mis tegevusvaldkonnas kuuluvad EMTAK klassifikatsioonide A-E alla. Statistikaameti andmete alusel oli 2012. aastal 1-250 töötajaga ettevõtteid sihtgruppi valdkondades kokku järgnevalt:

Joonis 33 Ettevõtete jagunemine EMTAK A-E klassifikatsiooni alusel

- Põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük (EMTAK - A) - 2700 ettevõtet, mis kokku teenisid 916 miljonit eurot müügitulu;
- Mäetööstus (EMTAK - B) - 126 ettevõtet, mis kokku teenisid 83 miljonit eurot müügitulu;
- Töötlev tööstus (EMTAK - C) - 5870 ettevõtet, mis kokku teenisid 6 622 miljonit eurot müügitulu;
- Elektri- ja soojuste tootmine (EMTAK - D) - 228 ettevõtet, mis kokku teenisid 1 066 miljonit eurot müügitulu;
- Veevarustus, kanalisatsiooni, jäätme- ja saastekäitlus (EMTAK - E) - 278 ettevõtet, mis kokku teenisid 117 miljonit eurot müügitulu.

Kokku 9202 ettevõtet, mis kokku teenisid 8,8 miljardit eurot müügitulu.

Vastavalt Energiamaajanduse Arengukavale 2020¹⁴⁰ on Eesti riigi energiasäästupoliitika eesmärgiks energiaressurside efektiivne kasutamine, nende pikajaline kättesaadavus optimaalsete hindadega ning energia kasutamisest tulenevate keskkonnakahjude ja –riskide leevendamine.

Ka Euroopa Liidu tasandil on võetud selge suund vähese CO₂-heitega majandussüsteemile üleminekuks, kuid Eesti ettevõtete energia- ja ressursitõhususe investeeringud on seni olnud pigem kesised. Eesti ettevõtete tooted on võrreldes Euroopa Liidu keskmiste tasemetega endiselt kõrge energia- ja ressursimahukusega, ebapiisavad on olnud senised sammud tootmise tõhustamisel, sealhulgas materjalide ja jäätmete suuremal taaskasutamisel, jäätmetekke vähendamisel ning energiakasutuse optimeerimisel. Valdonna väljakutse on just Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteemi mitte kuuluvate ettevõtete, sealhulgas VKE-de energia- ja ressursitõhususe parendamine.

Lisaks rakendus 2013. aastal Tööstusheite seadus (THS), mis sätestab nõuded, mis esitatakse peamistes tööstusvaldkondades tegutsemiseks, eesmärgiga vähendada ja vältida tööstusest tulenevat saastet. THS-i peamine eesmärk on negatiivse keskkonnamõju vähendamine. Selle saavutamiseks seatakse kompleksloa

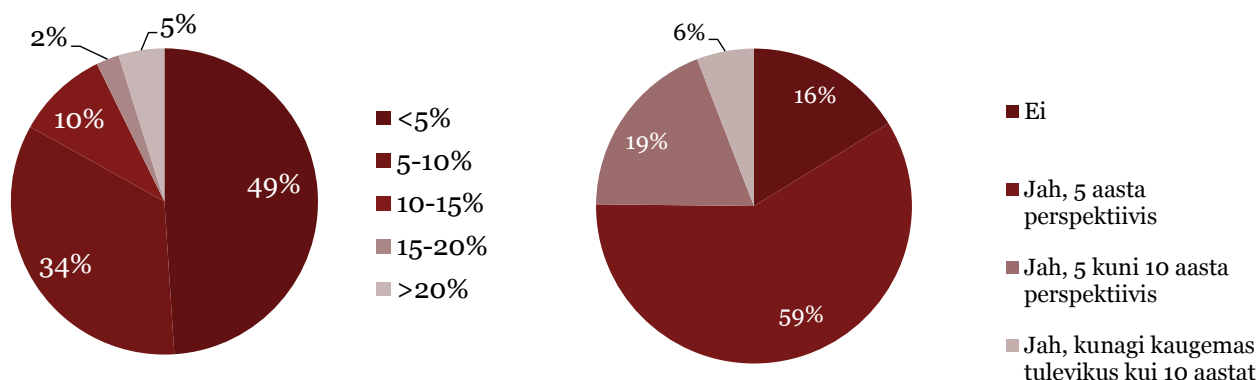
¹⁴⁰ https://www.mkm.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/energiamaajanduse_arengukava_2020.pdf

kohustusega käitistele kohustus rakendada parimat võimalikku tehnikat energia- ja ressursitõhususe saavutamiseks.

Vastavalt Energiaäästu büroo uuringule¹⁴¹ Eesti tööstusettevõtte energiasäästu olukorra kohta **on ettevõtete teadlikus energia- ja ressursitõhususe kohta varieeruv ning kohati väga madal**. Uuringus rõhutati ka, et **enamasti on ettevõtete töötajad liiga hõivatud igapärvaste protsesside ning seetõttu ei ole aega energia- ja ressursitõhususega tegeleda**, samuti on omanike ja juhtkonna surve hetkeprotsesside parendamisel ja kulude kokkuhoiul.

SEI uuringu¹⁴² kohaselt on keskkonnatehnoloogiat kasutavate ettevõtete seni tehtud investeeringud olnud peamiselt seotud jäätmemajanduse, keskkonnahoidlike energeetikalahenduste ning välisõhu kvaliteeti tagavate tehnoloogiatega. Samuti toodi uuringus välja, et paljudel ettevõtetel ei ole võimalik enda rahalistest vahenditest energia- ja ressursitõhususe investeeringuid teha, seetõttu vajatakse investeeringute realiseerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid. Uuringu kohaselt on peamised keskkonnatehnoloogiate rakendamise takistused **kõrge hind ja vastavate toetuste ebapiisavus, samuti märgiti ära vähest kogemust ja info puudulikkust**.

Paralleelselt käesoleva uuringuga teostas ettevõtete energia- ja ressursitõhususe ning investeeringuvajaduse analüüsimiseks uuringut ka konsultatsiooniettevõtte Civitta¹⁴³. Uuringu esialgsete tulemuste kohaselt on **ressursi- ja energiatõhususe investeeringute rahaline kasu seni olnud suhteliselt madal** (83% ettevõtetel on sääst vaid kuni 10%, vt Joonis 34), kuid samas planeerib suur osa ettevõtetest teha ressursi- ja energiatõhususe investeeringuid lähiaastatel (ligikaudu 60% lähema 5 aasta perspektiivis).

Joonis 34 Ressursside kokkuhoid teostatud tegevuste tulemusena ja energiasäästu tegevuste kavandamine.¹⁴⁴ Allikas: Civitta

Samuti tehakse Eesti tööstusettevõtetes vähe energiaauditeid ning parimad praktikad on alles väljakujunemas, enamus uuringule vastanud ettevõtteid hindas oma energia- ja ressursitõhususe alaseid teadmisi keskmiseks või halbadeks (üle 70%).

Energia- ja ressursitõhususe investeeringute eripära on selles, et iga järgmine energiasäästust kokkuhoidev euro on eelnevast suuremat suhtelist investeeringut nõudev¹⁴⁵. See tähendab, et üksikute objektide osas võib energiatõhususe saavutamine olla suhteliselt kiiresti, edukalt ja soodsalt lahendatud, kuid terviklahendusi silmas pidades võib investeeringu suurus ja saavutatav energiatõhusus tasuvusaja liiga pikaks viia või vähetasuvaks muuta (vt ka Joonis 35).

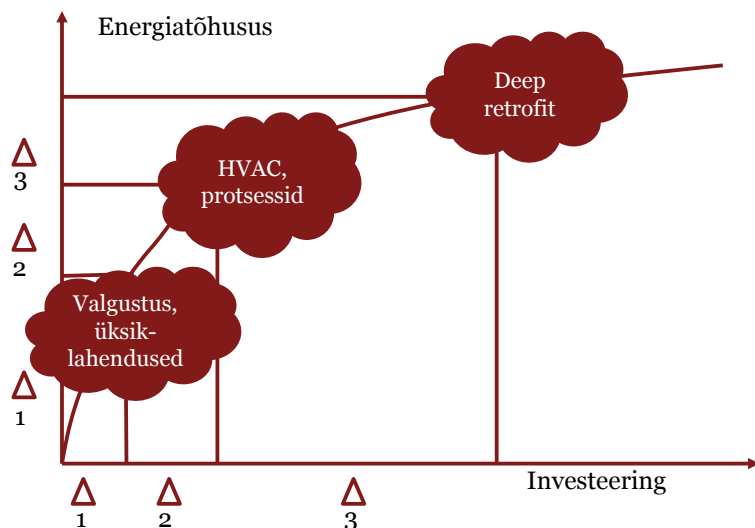
¹⁴¹ http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/b/bf/Eesti_toostusettevotete_energiasaastu_olukord.pdf

¹⁴² <http://www.ipcc.envir.ee/docs/Okoinnovatsioon/SEI%20uuring/Aruanne.pdf>

¹⁴³ Küsitluse tulemuste tõlgendamisel tuleb kindlasti arvesse võtta, et küsimustikule vastas ca 300 ettevõtjat, mis moodustab kogu sihtgrupist väga marginaalse osa.

¹⁴⁴ Uuringu küsimus sihtgrupile: „Kui suurt ressurside kokkuhoidu on toonud rakendatud energia- ja ressursisäästutegevused tegevused Teie ettevõttele (rahalises väärings arvestatuna ettevõtte kogu energia- ja ressursikuludest enne tegevuste teostamist)?“.

¹⁴⁵ http://www.koda.ee/public/Failid/o2_KIK.pdf

Joonis 35 Energiaõhusus vs investeering. *Allikas: KIK*

Kindlasti tuleb siin rõhutada, et käesoleva meetme raames ei ole kulusääst primaarne eesmärk – samaväärselt tähtsad või olulisemadki on loodusressursside kasutuse vähendamine, uute tehnoloogiate kättesaadavaks tegemine ning tootmisressursside kokkuhoid (peamine rõhk just ressursi mahul, mitte niiväga ressursi hinnal, mis mõjutab kulusäästu). Sellest tulenevalt on paljud meetme raames toetatavad investeeringud rahaliselt ettevõtjale vähetasuvad.

Nõudluse grupiintervjuu põhjal said kinnitust järgmised faktorid:

- Ettevõtete huvi energia- ja ressursitõhususe investeeringuid teha on pigem madal, kuna teadlikkus oma energiakuludest ja võimalikust saadavast kasust on vähene;
- Energia- ja ressursitõhusus ei ole ettevõtete jaoks prioriteet (ressursside investeerimine mujale (nt müügitugevus) on ettevõtte jaoks tasuvam);
- Senised investeeringud on toonud kaasa pigem madalat säästu (alla 5% või kuni 10%), kuna tehtud on pigem väikseid ja lihtsaid investeeringuid – suuremate investeeringute vastu puudub tuntav huvi;
- Investeeringute tasuvusaeg on enamasti liiga pikk ja pärsib investeeringute tegemist. Ettevõtteid on nõus ise investeerima kui tasuvusaeg on kuni 5 aastat;
- Pangad ei ole huvitatud energiaauditi tulemusel soovitatud investeeringute finantsseerimisest (puudub vastav meede ja usaldus auditite vastu). Samuti nõutakse lisagarantiisid, mis on ettevõtetele kohati koormavad.

Järgnevalt esitatakse ülevaade valdkonna peamistest probleemidest ning väljakutsetest.

Probleemid ja väljakutsed

Lisaks järgnevale probleemidele on ressursi ja energiaõhususe saavutamisel olulisel kohal ka keskkonna parendamine. Vähendades ressurside- ja energiakasutust ning sellest tulenevalt keskkonda paisatavaid heitekoguseid, on võimalik avaldada positiivset mõju looduskeskkonnale ja ühiskonnale laiemalt.

- Eesti ettevõtete toodete ja teenuste energia- ja süsinikumahukus¹⁴⁶ on üks suuremaid Euroopa Liidus.** Energiatarbimise suure intensiivsuse põhjus on põlevkivist energia tootmise vähene efektiivsus (põlevkivi elektrienergiaks muundamise efektiivsus on Eestis ligikaudu 30%). Ettevõtete

¹⁴⁶ Energiamahukus: sisemine energia kogutarbimine (kgoe) jagatuna SKPga (eurodes). CO₂ mahukus: kasvuhoonegaaside heitekogused (CO₂-ekvivalentkilogrammides) jagatuna SKPga.

senised sammud ja investeeringud tootmise tõhustamisel on olnud ebapiisavad. Seoses majandusarenguga suurenevad jätkuvalt energia- ja loodusressursside kasutus, jäätmete ja negatiivsed keskkonnamõjud.

- **Ettevõtetele puuduvad vabad omavahendid investeerimisprojektide elluviimiseks.** Paljudel ettevõtetele ei ole võimalik enda rahalistest vahenditest energia- ja ressursitõhususe investeeringuid realiseerida. Eriti terav on omavahendite puudumise probleem väiksemate ettevõtete puhul.
- **Investeeringuriskid on liiga kõrged.** Energia- ja ressursitõhususe investeeringute riskid on kõrged, kuna potentsiaalset tulu tulevikus on raske määrata.
- **VKE-de võimekus teadus- ja arendustegevust iseseisvalt teha on nõrk.** Eesti ettevõtetele võimekus iseseisvalt energia- ja ressursitõhusust parendavaid projekte arendada on madal. Ebapiisavad on meetmed, mis soodustaksid ettevõtete vahelist ning ettevõtete koostööd avaliku sektori ning teadus- ja arendusasutustega nii, et see suunaks ettevõtteid teadus- ja arendustegevuse edendamisele ja innovatsiooni arendamisele.
- **Pikk investeeringute tasuvusaeg, ebakindlus tuleviku osas.** Enamik energia- ja ressursitõhususe investeeringuid on pika või väga pika tasuvusajaga (üle 5 aasta). Ebastabiilsetel turgudel opereerivatel ettevõtetele puudub motivatsioon selliseid investeeringuid teha.
- **VKE-de puudulikud finantseerimisvõimalused.** Väiksematel ettevõtetele on keeruline investeeringutele finantseeringut leida, kuna pangad nõuavad tagatist.
- **VKE-de vähene informeeritus energia- ja ressursitõhususe investeeringute kasut.** Ettevõtete üldine teadlikkus energia- ja ressursitõhususe teemadel on madal ning seetõttu ei ole selle valdkonna investeeringud ettevõtjate jaoks prioriteet.
- **Parima võimaliku tehnika ebapiisav rakendamine.** Madala teadlikuse ja rahaliste vahendite ebapiisavuse tõttu ei ole Eesti ettevõtteid piisavalt parimat võimalikku tehnikat rakendanud.

Meetme 4.3 eesmärk on siduda tootmise kasv lahti kasvavast esmase tooraine kasutusest. Selleks on oluline tõsta tööstussektori energia- ja ressursitõhusust, edendada loodusressursside kasutust vähendavaid tehnoloogiaid ja tootmismeetodeid ning suurendada investeeringuid parimasse võimalikku tehnikasse.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Valdkonna probleemide iseloomust (nii nõudluse kui pakkumuse puudujäägid) tulenevalt võib väita, et riiklik sekkumine on õigustatud ja vajalik probleemide lahendamiseks. Samuti võib esialgse analüüsi põhjal väita, et meetme tegevused ja eesmärgid katavad suures osas ära valdkonna põhilised probleemid.

5.6.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

SEI uuringu¹⁴⁷ kohaselt on suurenenud ettevõtete nõudlus tõhusamate energeetikalahenduste rakendamise osas. Keskkonnatehnoloogiat kasutavate ettevõtete peamine nõudlus keskkonnatehnoloogiate lõikes jaguneb uute energeetikalahenduste, jäätmemajanduse ning veetehnoloogiate vahel. Nõudluse suurenemist on märgata nii puhtama tootmise, biotehnoloogiate kui nõustamisteenuste valdkondades. Siiski on suur osa investeeringutest endiselt seotud äritegevuse keskkonnanormidega vastavusse viimisega.

Jäätmekäitlustehnoloogiate rakendamise vallas võib uuringu kohaselt eeldada suurt nõudlust kõigis majandussektorites, eelkõige tehnoloogiate lõikes, mis puudutavad jäätmetekke vähendamist ja jäätmete taaskasutamist. Uute energeetikalahenduste järgi on suur nõudlus jäätmekäitlus-, veemajandus- ja põllumajandussektorites. Keskkonnainvesteeringuid vajavad ka energiat tootvad ettevõtteid ise. Energiatõhusate ehitustehnoloogiate järele on nõudlus ehitus-, toiduainetööstus- ja kummi- ja plasttoodete tootmise sektorites.

Samas uuringus toodi välja ka teadus- ja arendusasutuste arvamus keskkonnatehnoloogiate nõudluse kohta, mille kohaselt süveneb nõudlus energeetika-, tööstuse- ja munitsipaaltegevuste valdkondades.

¹⁴⁷ <http://www.ipcc.envir.ee/docs/Okoinnovatsioon/SEI%20uuring/Aruanne.pdf>

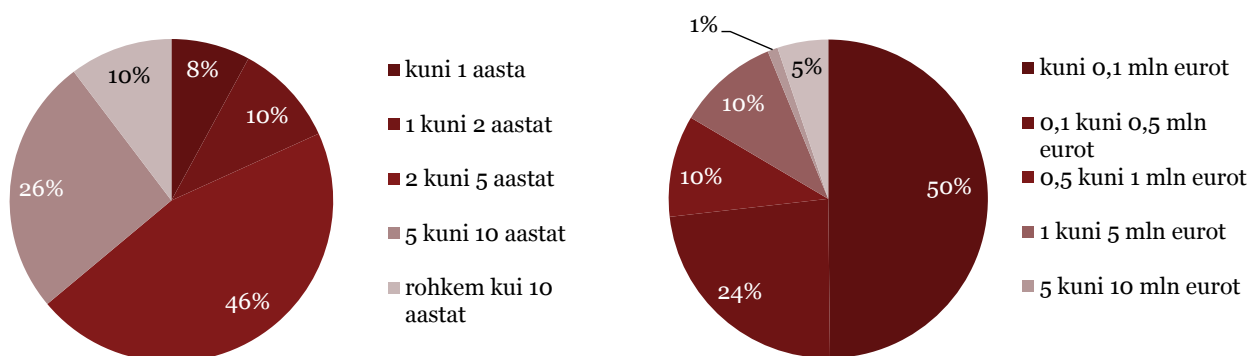
Cleantechi uuringu¹⁴⁸ järgselt on enim investeeringuid tarvis teha põlevkiviõli tootmise, keemiatööstuse, elektri- ja soojuste tootmise ning jäätmekäitluse tegevusvaldkondades.

Eelnevalt tulenevalt võib järeldada, et investeeringute järele on vajadus suur, kuid ükski hindajatele teadaolev uuring pole nõudlust selliste investeeringute järele kvantifitseerinud, mistõttu on sihtgrupi koguvajaduse tuvastamine äärmiselt keerukas. **Oluline on rõhutada, et vajadus ei tähenda koheselt ka nõudluse olemasolu, vajadus energia- ja ressursitõhusust parendada ei tähenda tingimata, et ettevõtetele on turumajanduse tingimustes huvi täiendavaid investeeringuid teha.** Ettevõtete nõudlust pärssivad mitmed erinevad asjaolud, mis on tuvastatud varasemate uuringute ning meie poolt läbiviidud nõudluse grupiintervjuu põhjal (vt osalejate nimekiri Lisa 2 vastava meetme alalõigu juures). Ka SEI uuringu kohaselt on vaja **rohkem tähelepanu pöörata nõudluse tekitamisele ettevõtete seas.**

Civitta uuringu esialgsete tulemuste kohaselt **takistab energia- ja ressursitõhususe investeeringuid (1) omavahendite puudumine (60%) ja (2) majanduslikku otstarbekuse puudumine (30%).**

Samuti on uuringu põhjal alust arvata, et ettevõtete teadlikkus valdkonnast on puudulik, enamik vastanud ettevõtetest (75%) ei ole teostanud ressursiauditit või muul viisil hinnanud ettevõtte energia- ja ressursitõhusust. Lisaks pärssib nõudlust asjaolu, et **seni tehtud investeeringute kasu on seni olnud pigem madal, valdav osa ettevõtetest (83%) on tehtud investeeringutest saanud rahalist kokkuvõtet vähem kui 5% või kuni 10%** (vt Joonis 34).

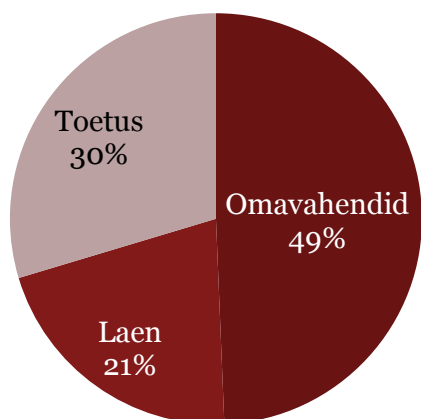
Uuringu tulemustest selgub ka, et **suur osa ettevõtetest oleks nõus tegema energia- ja ressursitõhususe investeeringuid juhul kui need tasuks ära kuni 5 aastaga (64%) ning oleksid suurusjärgus alla 500 tuhande euro (74%).** Vaata informatsioon on esitatud ka järgneval joonisel (Joonis 36).

Joonis 36 Investeeringu tegemise tasuvusaeg ja investeeringu suurus. *Allikas: Civitta*

49% ettevõtetest planeerib rahastada energia- ja ressursisäästuga seotud tegevusi omavahendite arvelt, 30% toetuste ning ligikaudu 21% laenude toel (Joonis 37). Siinkohal on leidnud tõestust, et **ligikaudu viiendik ettevõtetest** on valmis energia- ja ressursisäästuga seotud tegevusi **finantseerima laenuga.**

¹⁴⁸ <http://www.heival.ee/wp-content/uploads/2012/08/2012.06.15-Toostusheite-direktiivi-mojude-analys-MASTER.pdf>

Joonis 37 Investeeringustegevuse rahastamine. *Allikas: Civitta*

Indikatsiooni potentsiaalse nõudluse laenufinantseerimise järele saab leida ettevõtete investeerimisplaanide kaudu. Esiteks on tarvis tuvastada ettevõtete **kaalutud keskmine investeerimisvajadus** (Joonis 36 andmetel, sh on enam kui 10 miljoni euro suuruse investeerimisplaaniga ettevõtted jäetud arvestustest välja, kuna eeldame, et VKE-de puhul ei ole sellises mahus investeeringud üldjuhul realistlikud), mis arvestuste kohaselt on **72 tuhat eurot**. Kuna laenust huvitatud ettevõtete osatähtsus on 21%, siis ulatub potentsiaalne **nõudlus** sihtgrupi ettevõtete (ettevõtete arv kokku 9202) seas **laenuteenuste järele** kuni **138 miljoni euroni**. Eelneva arvutuskäigu puhul on tegemist mõistagi lihtsustatud lähenemisega, kuid annab suurusjärgu tunnetuse, et laenufinantseeringu võimalusi kaaluvate ettevõtete arv ja võimalik laenu nõudlus on sihtgrupis arvestatav. Muidugi tuleb mõista, et mitte kõik ei pruugi võtta laenu pankast või KIK-st, arvukad kontserniettevõtted võivad investeerimistegevuse finantseerimiseks kasutada ka kontsernisiseseid laenuvõimalusi, kuid kokkuvõttes on oluline mõista laenuteenuste huvi ja nõudluse olemasolu võimalike rahastamisvahendite väljatöötamise kontekstis.

Uuringule vastanud ettevõtete keskmine müügitulu oli 8,5 miljonit eurot ja ja bilansimaht 1 miljon eurot, kuid täpsemate andmete puudumisel polnud meil võimalik analüüsida ettevõtete võimekust rahastamisvahendeid teenindada. Arvestades asjaolu, et sihtgrupp (VKE-d) on sarnane meetmele 5.2 (kapitali kättesaadavus), siis rakenduvad siinkohal ka peatükis 5.8 tuvastatud kapitali kättesaadavuse ning teenindusvõimekuse probleemid.

Kokkuvõte: Senitehtud energia- ja ressursitõhususe investeeringute kasu on seni ettevõtjate kinnitused olnud pigem madal, planeeritav keskmine investeerimisvajadus on ligikaudu 72 tuhat eurot ja viiendik ettevõtjatest kaalub investeeringu finantseerimiseks laenuvahendeid. Enamike ettevõtjate sõnul on nõudluse poole peamiseks takistusteks senitehtud investeeringute madal tasuvus, omavahendite puudumine, ressursi- ja energiatõhususe investeeringute pikk tasuvusaeg ning madal teadlikkus.

5.6.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Sihtgrupi ettevõtted on väga erineva suurusega ja sellest tulenevalt ka väga erineva laenuvõimekusega. Nõudluse fookusgrupist saadud info kohaselt on väikesematel ettevõtetel finantseeringu leidmine probleemne, sest pangad ei ole huvitatud energiauditi tulemusel soovitatud investeeringute finantseerimisest, kuna puudub vastav teadlikkus ja usaldus auditi tulemuste osas.

Pakkumuse fookusgrupist on saadud informatsioon, et erasektoris finantseeritavate projektide puhul vaadatakse rohkem projektide tasuvusaegu, mis võivad saada takistuseks laenu saamisel. Ja kuigi väljastatakse ka pikemaajalisi laene, siis pigem on pika tasuvusajaga projektidesse investeerimise tõrge ettevõtjate poolal, kes sooviksid mitte enam kui 5 aastase tasuvusega projektidesse investeerida.

5.6.4.1. Seni jagatud toetuste ülevaade

Energia- ja ressursitõhususe valdkonda on toetusi jagatud seni peamiselt Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu. Perioodil 2007-2013 jagati KIK poolt pea 9 miljonit eurot valdkonda „Taastuvenergiaallikate laiendamine kasutamise ja välisõhu kaitse“ ja üle 93 miljoni euro valdkonda „Jäätmeäitluse arendamine“¹⁴⁹. Summadele lisandub ka omafinantsseringu osa.

5.6.4.2. Erasektori finantseerimise pakkumus

Erasektori pakkumuse kohta kvantitatiivsed andmed puuduvad, kuna sihtgrupp on väga lai ning puudub võimalus selekteerida, milline osa VKE-de võetud laenudest ja tehtud investeeringutest on läinud energia- ja ressursitõhususe valdkonda.

Kuigi pakkumuse fookusgrupist ja ekspertgrupist saadud infomatsiooni kohaselt välja tuua üldise turutunnetuse, et pankadest laenu saamisega üldjuhul probleeme pole, töid pankade esindajad välja ka teatava tagatise probleemi (nt mitmed tootmisettevõtted tegutsevad rendipindadel, mistõttu aktsepteeritavate tagatiste leidmine on keeruline). Vaatamata asjaolule, et antud meetme puhul on kapitali kättesaadavuse probleem siiski tunduvalt teisejärgulisem pärast pika tasuvusaja küsimust, kinnitas VKE-de kapitali kättesaadavuse meetme raames läbi viidud analüüs (peatükk 5.8), et suur osa investeerimisvajadusest jääb VKE-del siiski erinevatel põhjustel rahuldamata.

Kokkuvõte: Energia- ja ressursitõhususe investeeringute laenupakkumise kohta selged andmed puuduvad, kuid fookusgruppidest on saadud informatsioon, et pakkumist püüakse peamiselt investeeringute pikk tasuvusaeg või madal teadlikkus energia- ja ressursitõhususesse tehnoloogiasse investeerimiskulude hindamisel. Lisaks näitas VKE-de kapitali kättesaadavuse analüüs probleeme ka erinevate finantseerimisvõimaluste kasutamisel.

5.6.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakkumiseks. Selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärane turumajandus toimib. Sekkumise korral on sellisel juhul tegu turutasakaalu olulise rikkumisega, mis on pikaajaliselt kahjuliku mõjuga. Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 22 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 4.3)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju	Ettevõtete energia- ja ressursitõhususe suurendamine ning lisandväärtuse kasvatamine toob kasu kogu majandusele ja ühiskonnale laiemalt. Kasu saavad nii elanikud, ettevõtjad kui ka riik. Ettevõtted investeringuotsuseid tehes välismõjudega ei arvesta ja seega on tulemuseks alainvesteering.
2	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg	Energia- ja ressursitõhususe investeeringud on pika tasuvusajaga, seega puudub sihtgrupi ettevõtetal, mis opereerivad kõrge volatiilsusega turgudel, motivatsioon investeerida.
3	Turutõrge	Informatsiooni	VKE-d on vähe informateeritud energia- ja

¹⁴⁹ <http://kik.ee/et/taotlejale/euroopa-liidu-fondid/rahastatud-projektid>

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
		asümeetrilises (nõudluse turutõrge)	ressursitõhususe investeeringute kasust. Lisaks on investeeringutest tulenevat potentsiaalset kasu raske kvantifitseerida. Selline informatsiooni asümmeetria põhjustab alainvesteeringuid.
4	Turutõrge	Riskiprofiili sobimatus	Investeerimisriskid on liiga kõrged. Energia- ja ressursitõhususe investeeringute riskid on kõrged, kuna potentsiaalset tuleviku kasu on raske määrata.
5	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Finantseerimise puudujäägid (omafinantseeringu ja/või tagatiste puudumine)	Paljudel ettevõtetel ei ole võimalik enda rahalistest vahenditest energia- ja ressursitõhususe investeeringuid realiseerida. Eriti terav on omavahendite puudumise probleem väiksemate ettevõtete puhul.
6	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Finantseerimise puudujääk	Pangad ei soovi mikro- ja väikettevõtete arendusprojekte rahastada, seega jäävad väikesemad ettevõtted alarahastatuks.

Energia- ja ressursisäästu potentsiaal ning sihttasemed

KIK andmete kohaselt on Eesti tööstuses laiapõhjaline **energiasäästu potentsiaal**.¹⁵⁰ Kompleksete investeeringute korral oleks tööstuses võimalik elektri pealt kokku hoida 31,7 miljonit eurot ja 316 857 MWh ning soojuste pealt 35,6 miljonit eurot ja 587 242 MWh. Arvutustes on eeldatud elektrienergia maksumuseks 100 EUR/MWh ja soojusteenergia maksumuseks 60 EUR/MWh. Tulemuste näol on tegemist niinimetatud puhta säästuga ehk siis sellise säästu saavutamiseks tuleb investeerida ka hoonete osadesse, mis otseselt ei taga energiatõhusust, vaid pigem toetavad hoone kompleksset renoveerimist.

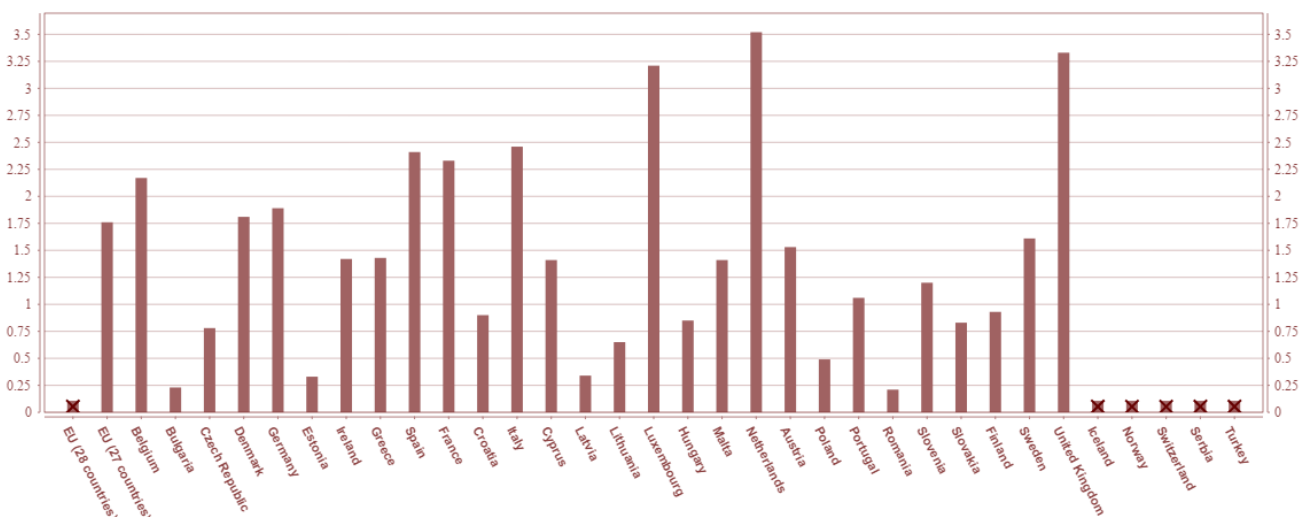
Ressursitõhususe suurendamine ja selle kaudu ka jäätmetekke vähendamine ja taaskasutamine aitab ettevõtetel luua uusi majanduslikke võimalusi, parandada tootlikkust, vähendada kulusid ja suurendada konkurentsivõimet. Euroopa Komisjoni hinnangul¹⁵¹ on Eesti majandus endiselt üks energiamahukamaid EL-is. Euroopa Komisjoni raportis tuuakse muu hulgas välja, et transport on oluline valdkond, kus saaks teha pingutusi ressursitõhusama liikuvuse tagamiseks ja CO₂-heite vähendamiseks. Selleks tuleks sektorit tõhustada ja pakkuda stiimuleid energiatõhusamate sõiduautode ja transpordiliikide kasutamiseks. Märkimisväärseid meetmeid on kasutusele võetud jäätmekäitluse ja olmejäätmete prügilatesse ladestamise valdkonnas, kuid ringlussevõtu majanduslikult otstarbekaks muutmiseks on vaja täiendavaid jõupingutusi.

Eurostati andmetel on Eesti ressursitootlikkuse¹⁵² näitajad EL-s ühed madalamad (vt Joonis 38). Kui EL-i keskmine materjalitootlikkus (EUR/kg) näitaja oli 2013. aastal 1,76, siis Eesti vastav näitaja oli 0,33. Ainult Rumeenias ja Bulgaarias olid näitajad kehvemad – vastavalt 0,21 ja 0,23. Meist vahetult eespool on selle näitaja alusel Läti (0,34) ja Poola (0,49).

¹⁵⁰ http://www.koda.ee/public/Failed/02_KIK.pdf

¹⁵¹ http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/swd2014_estonia_et.pdf

¹⁵² Ressursimahukus (ressursitootlikkuse pöördväärtus): kodumaine materjalitarbimine (kg) (DMC domestic material consumption) jagatuna SKPga (eurodes).

Joonis 38 Ressursitootlikkuse võrdlevad näitajad EL-s 2013. aastal. Allikas: Eurostat¹⁵³

Paljudes sektorites saab keskkonakoormust vähendada ökoinnovatsiooniga ja keskkonahoidlike tehnoloogiate kasutamisega. Ökoinnovatsioon tähendab toodete, teenuste, tehnoloogiate arendamist, mis vähendaksid CO₂-heidet, kasutaksid ressursse tõhusalt, edendaksid taas- ja korduskasutust jne. Keskkonahoidlik on tehnoloogia, milles tootmisprotsess ja sellest tulenev toode (teenus) on loodud nii kasutatud materjalide kui ka energia mõttes säästlikult (maksimaalselt on kasutatud taastuvaid energiaallikaid ja materjale, mille loomise energiamahukus on minimaalne ja/või loodud materjalid on taaskasutatavad). Loodavad tooted peavad olema säästlikud ka kasutamise ja kasutuselt kõrvaldamise etapis, seega võib toote valmistamise asemel pakkuda ka vastavat teenust. Peaesmärgiks peab piiratud varude tingimustes olema aga üldise energiavajaduse vähendamine, jäätmete tekke vältimine, transpordinõudluse vähendamine.¹⁵⁴

Selge on see, et keskkonahoidlikumale majandusele üleminek eeldab suuremahulisi investeeringuid ja tehnoloogiate muutmist, kuid sama tähtis on ka inimeste igapäevaste harjumuste ja käitumise muutumine. Eestil on see varu olemas, et muuta oma majandus rohelisemaks ehk keskkonahoidlikumaks, kuid küsimus on selles, kuidas seda kõige kiiremini ja paremini teha.

Katmata investeeringuvajaduse tuvastamine

KIKi andmetel on eelnevas punkti kirjeldatud energiasäästu potentsiaali saavutamiseks tööstuses vaja investeerida 470–803 miljonit eurot. Paraku on täpselt teadmata, mis võiks ressursisäästu potentsiaali saavutamiseks vajalik investeeringute maht olla.

Lähtudes meetme eelnõu toetussummast, mis koos 50% omafinantseeringuga moodustab 219 miljonit eurot, on **puudujääk pelgalt energiasäästu osas kuskil 250–580 miljonit eurot või enamgi**. Samas peab arvestama asjaoluga, et vajaliku investeeringu kogumahu sees on ka suurettevõtjad, kelle puhul mitmed tuvastatud turutõrked (finantseerimise puudujäägid, pikk tasuvusaeg, riskiprofiili sobimatus) kehtivad väiksemas määras kui väiksemate ettevõtete puhul. Kuna tihti on suurematel ettevõtetel võimekus ise energia- ja ressursitõhususe investeeringuid teha, siis meede suurte ettevõtete toetamisele ei panusta.

Lähtudes meetme tegevuse 4.3.1 sihttasemetest, siis soovitakse 2023. aastaks toetusi saanud ettevõtjate arvuks saavutada 300. Arvestades toetuse summat, kujuneks keskmiseks toetuseks ettevõtte kohta 365 tuhat eurot, mis koos omafinantseeringuga teeks keskmiseks investeeringuks 730 tuhat eurot. Civitta uuringu esialgsete tulemuste kohaselt on valdav osa ettevõtteid (74%) leidnud, et vajaminev investeeringu maht ootuspärase kokkuhoiu saavutamiseks on kuni 500 tuhat eurot ning kaalutud keskmine investeerimisplaan vaid 72 tuhat eurot. Seega eelduslikult on riigi seatud sihttaseme saavutamine ettenähtud toetussummade valguses hõlpsasti

¹⁵³ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/graph.do?tab=graph&plugin=1&language=en&pcode=tsdpc100&toolbox=type>

¹⁵⁴ Kuldna, P., Peterson, K., Nõmmann, T. 2012. Rohemajanduse mõistest ja mõõtmisest. Säästva Arengu Foorum 2012. Säästva Eesti Instituut, Tallinn, 21 lk.

saavutatav. Samas tuleb rõhutada olulist erinevust energiasäästu ja ressursisäästu projektide vahel – kui energiasäästu saavutamist on ekspertide hinnangul suhteliselt läbipaistvalt ja objektiivselt võimalik mõõta, siis ressursisäästu saavutamist on ühtsetel alustel kõigis sektorites (EMTAK A-E) väga keeruline hinnata. Ressursisäästu saavutamise manipuleerimisvõimalused on suured, mistõttu soovitame töötada välja väga selged reeglid mõõdetavuse ja usaldusväärsete tulemuste hindamiseks.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et valdav osa investeeringutest jääb teostamata tasuvuse puudujääkide tõttu, kuid väiksemate ettevõtete puhul võib kohati esineda probleeme ka finantseerimise kättesaadavusega. Tuginedes ekspertide poolt hinnatud investeerimisvajaduse mahule on tuvastatud, et riiklikult seatud eesmärkide saavutamiseks esineb juba ainuüksi energiasäästu investeerimisvajaduse rahuldamisel märkimisväärne rahastuse puudujääk. Samas on ettevõtete investeerimisplaanid tänase teadlikkuse juures oluliselt väiksemad kui planeeritavad keskmised toetussummad.

5.6.6. Rahastamisvahendite kasutuselevõtuga kaasnev lisaväärtus

Tulenevalt asjaolust, et käesoleva uuringu ulatusse ei kuulunud investeerimisstrateegia analüüs, konkreetsete rahastamisvahendite väljatöötamine ning mahtude prognoosimine, on lisandväärtuse analüüs võimalik vaid kvalitatiivsel tasandil (esitatud sektsioonis 6 Lisandväärtuse analüüs).

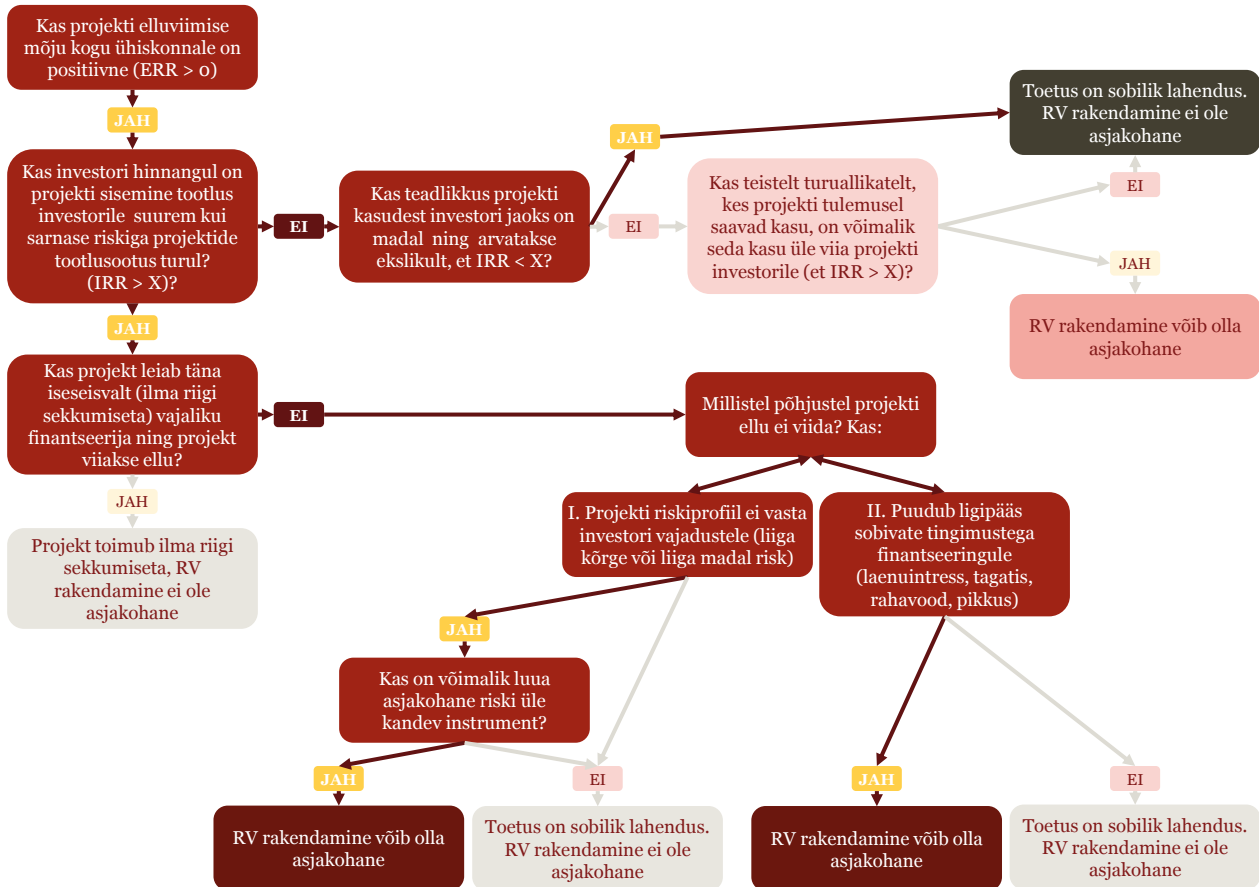
5.6.7. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.6.7.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et energia- ja ressursitõhususe investeeringuid takistab mingil määral ka ligipääs sobivate tingimustega finantseeringule, kuid probleemianalüüsi tulemusel selgus, et peamised põhjused, miks investeeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- a. Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada **positiivset välismõju** ühiskonnale läbi ressursside- ja/või energia kokkuhoiu ning väiksema keskkonnasaaste kaudu. Kuna kõik investeeringu kasud ei jõua investorini, on projektide **tasuvusaeg liiga pikk**, mida tuleks kompenseerida toetuse abil.
- b. **Vastuvõetamatu riskiprofiil** (investeeringuriskid on liiga kõrged);
- c. **Informatsiooni asümmeetria** (ettevõtete madal teadlikkus investeeringute potentsiaalse kasu osas);

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 39). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt. (NB! Teatud valikute puhul eksisteerib nii ettevõtteid, kelle puhul vastav väide on tõene, kui ka neid, kelle puhul see ei kehti. Sellest tulenevalt on osade valikute puhul märgitud ära nii „EI“ kui „JAH“ vastused).

Joonis 39 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 4.3)

Uuringu käigus kogutud info baasil selgus, et enamikel juhtudel jääb investering tegemata pika tasuvusaja ja madala teadlikkuse tõttu. **Teadlikkuse tõstmiseks** ja **tasuvusaja lühendamiseks** ei pruugi rahastamisvahend olla kõige otstarbekam vahend, kuid kuna paralleelselt eksisteerib VKE-del ka kapitali kättesaadavusega probleeme, siis võib rahastamisvahendi kombineerimine toetuselemendiga olla asjakohane. Samas **riskiprofiili sobimatuse** (siinkohal mõeldakse ebaõnnestumise riski investeerimistegevusel) situatsioonist võib rahastamisvahend toetuskeemi asemel lisaväärtust luua.

Selle probleemi lahendamisel on rahastamisvahendi kasutusevõtt mõeldav juhul, kui selle abil on võimalik oma investeringuriski ettevõttelt mujale siirdada. ESCO kontseptsioon siinkohal hästi ei toimi, kuna energia- ning ressursisäästu valdkonnad on väga varieeruvad ning isetasuva süsteemi loomine seetõttu administratiivselt ülimalt keerukas (hinnastamine läheb väga ajamahukaks ning riskantseks kui tegu ei ole standardse tootega; mitmekülgne juriidika, kus eri osapooled peavad võtma pikaajalisi keerukaid kohustusi). Seetõttu on soovitatav ESCO võimalikku rakendatavust täiendavalt analüüsida (sh erasektori esindajaid ettevalmistustegevustesse kaasata). Küll aga võiks teatud riskiprofiili tõrkeid maandada **tingimusliku laenu** kontseptsiooni rakendamine, mida kirjeldatakse täpsemalt aruande lisas (Lisa 6).

5.6.7.2. Kokkuvõte

Järgnevalt võtame kokku ning hindame rahastamisvahendite kasutuselevõtu ratsionaalsust. Tulenevalt nii kogutud taustinformatsioonist, läbiviidud nõudluse grupiintervjuust (Lisa 2) ja erinevatest aruteludest valdkonna ekspertidega, sh rakendusasutuse (KKM) ja rakendusüksusega (KIK), on meil alust arvata ning järeldada, et **kombineeritud rahastamisvahendi rakendamine on mõnede turutõrgete leevendamiseks põhjendatud**. Kokkuvõtete tegemiseks oleme aluseks võtnud rahastamisvahendi kasutuselevõtu hindamise otsustuskriteeriumid (vt Joonis 5) ning analüüsi käigus tuvastatud turutõrked (Tabel 22) ning esitanud alljärgnevas tabelis need võimalikud rahastamisvahendid, mida on võimalik

turutõrgete leevendamiseks rakendada. Siinkohal rõhutame, et kõigi alltoodud turutõrgete pehmendamise eelduseks on paralleelselt ka sihtgrupi teadlikkuse suurendamiseks suunatud tegevuste teostamine, mille puhul tagastamatu toetuse kasutamine on igati asjakohane.

Tabel 23 Turutõrgete leevendamiseks sobivate toetuste ja/või rahastamisvahendite nimekiri

Nr	Turutõrke nimetus	Turutõrke kirjeldus	Võimalikud rahastamisvahendid
1	Pikk tasuvusaeg	Energia- ja ressursitõhususe investeeringud on pika tasuvusajaga, seega puudub sihtgrupi ettevõtetel, mis opereerivad kõrge volatiilsusega turgudel, motivatsioon investeerida.	<ul style="list-style-type: none"> • Tagastamatu abi või • Rahastamisvahend kombineerituna tagastamatu abiga (nt tagastamatu abi + laen soodustingimustel)
2	Riskiprofiili sobimatus	Energia- ja ressursitõhususe investeeringute riskid on liiga kõrged, kuna potentsiaalset tuleviku kasu on raske määrata.	<ul style="list-style-type: none"> • Tingimuslik laen (vt Lisa 6) (sh ka vajadusel kombineerituna tagastamatu abiga)
3	Finantseerimise puudjäägid (oma-finantseeringu ja/või tagatiste puudumine)	Osadel ettevõtetel ei ole võimalik enda rahalistest vahenditest energia- ja ressursitõhususe investeeringuid realiseerida. Eriti terav on omavahendite puudumise probleem väiksemate ettevõtete puhul.	<ul style="list-style-type: none"> • Käendus ja/või laen
4	Finantseerimise puudujääk	Pangad ei soovi mikro- ja väikettevõtete arendusprojekte rahastada, seega jäävad väikesemad ettevõtted alarahastatuks. Laenusummasid vahemikus 10-50 tuhat eurot pigem ei pakuta ning tegemist on kõige suurema investeerimisvahemikuga sihtgrupi seas.	<ul style="list-style-type: none"> • Mikrolaenud ja/või käendus

Eelnimetatud turutõrgete leevendamiseks on seega välja pakkuda mitmeid erinevaid rahastamisvahendeid, mida võib edukalt ka omavahel kombineerida mitme erineva turutõrke olemasolu korral (nt tasuvusaeg ja riskiprofiili sobimatus).

Kuna kõige teravam probleem on pikk tasuvusaeg (kõige prioriteetsem ning olulisem turutõrge), siis selle turutõrke kompenseerimiseks kõige lihtsam viis on pakkuda tagastamatut abi. Rahastamisvahenditest võiks aga kaaluda tagastamatu abi ja finantsteenuse kombineerimist, nt tagastamatu abi koos laenuga soodustingimustel (sobivate tagatiste puudumisel pakkuda juurde ka käendust). Soodustingimustel laen (mida võib peaausjalikult käsitleda kui intressitoetust) võimaldab saavutada ringlusefekti ning leevendada ühtlasi ka kapitali kättesaadavuse probleeme sihtgrupis.

Vähemprioriteetsete turutõrgete nagu riskiprofiili sobimatuse ehk investeeringu ebaõnnestumise riski maandamiseks oleks sobivam tingimusliku laenu kontseptsiooni rakendamine, eeldusel, et tasuvusaeg on ettevõttele iseeneses sobiv või siis kombineerituna toetuskomponendiga aktsepteeritavale tasemele viidud (kuna ebapiisava tasuvuse tõrget tingimuslik laen ei leevenda).

Samas ei pruugi ei tingimusliku laenu kontseptsioon ega tagastamatu abi ning soodustingimustel laenu kombineeritud rahastamisvahend iseeneses aidata piisavalt kaasa valdkonnas nõudluse tekitamisele, seda peavad tugevalt tagant tõukama meetme teised tegevused (teavitused, koolitused, energiaauditite läbiviimine jms tagastamatu abi väljastamisega seotud tegevused, mis aitaksid leevendada informatsiooni asümeetrilisusega seotud turutõrget ehk tõsta sihtgrupi teadlikkust energia- ja ressursitõhususe investeeringute kasudest). See on kriitiliseks eelduseks, et teiste eelnevate meetme tegevustega saaks tekitada sihtgrupis piisava nõudluse ja huvi parimasse võimalikku tehnikasse investeerimiseks. Täpsemad võimaliku rahastamisvahendi tingimused ning rakendussüsteem töötatakse välja järgmises eelhindamise etapis.

5.7. Meede 5.1 „Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine“

5.7.1. Meetme üldinfo

Meetme nr 5.1 „Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine“ osas oli eelhindamise fookuses alameede “Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine”. Alameede jaguneb kolmeks alategevuseks, mille kohta üksikasjalik ülevaade on esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides:

Tabel 24 Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamise alameetme üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	VKE-d on orienteeritud kasvule ja ekspordile
Meetme eesmärk	Meetme tulemusena on olulisel määral kasvanud ettevõtjate ambitsioonikus, loovus, üldine ettevõtlikkus ning tegutsevate ettevõtjate majandustulemused ja Eesti on konkurentsivõimeline ja atraktiivne sihtkoht
Meetme tegevuse nr ja nimetus	5.1.7 A “Sihtrühma ootustele vastava väikesadamate võrgustiku väljaarendamine ja ligipääsetavuse parandamine vastavalt Eesti Merenduspoliitikale” 5.1.7 B “Multifunktsionaalse konverentsi- ja messikeskuse koos pidulike vastuvõttude korraldamise võimalustega rajamise toetamine” 5.1.7 C “Rahvusvaheliselt huvipakkuva pereturismiatraktsiooni, mis pakub tegevusi erinevates vanuserühmades noortele, rajamise toetamine”
Toetuse saaja	5.1.7 A Sadamaseaduse tähenduses sadamaregistrisse sadama pidajana kantud eraõiguslik juriidiline isik 5.1.7 B Ettevõtjad, kes on suure kasvupotentsiaaliga ning omavad eeldusi rahvusvahelise konkurentsivõimega toodete arendamiseks ja turundamiseks 5.1.7 C Ettevõtjad, kes on suure kasvupotentsiaaliga ning omavad eeldusi rahvusvahelise konkurentsivõimega toodete arendamiseks ja turundamiseks
Kasusaajad	5.1.7 A Väikesadama pidajad, mereturistid, kohalik elanikkond, KOV-d, merespordialade harrastajad ja professionaalid, pääste- ja teadusasutused, Eesti elanikud ja riik laiemalt 5.1.7 B Suure kasvupotentsiaaliga ettevõtjad, kes omavad eeldusi rahvusvahelise konkurentsivõimega toodete arendamiseks ja turundamiseks, turismiteenuste pakkujad, teadusasutused, erialaliidud ja muud erialast teadmist koondavad asutused, ettevõtted teadmistemahukates ettevõtlussektorites, äri- ja konverentsituristid, Eesti elanikud ja riik laiemalt 5.1.7 C Suure kasvupotentsiaaliga ettevõtjad, kes omavad eeldusi rahvusvahelise konkurentsivõimega toodete arendamiseks ja turundamiseks, turismiteenuste pakkujad, turismiteenuste tarbijad, Eesti elanikud ja riik laiemalt
Meetme tegevuse eesmärk	5.1.7 A Eesti kui mereturismi sihtkoha rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmine harrastusmeresõitjatele suunatud väikesadamate võrgustiku arendamise kaudu, mille abil luuakse reisimotivatsioon Eesti külastamiseks ja külastusaja pikendamiseks 5.1.7 B+C Eesti on reisisihina tuntud ning Eesti turismitooted ja -teenused on rahvusvaheliselt konkurentsivõimelised
Sihttase	Uute sihtrühmade hõivamiseks suunatud uute turismitoodete arv 5; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	5.1.7 A Sadamaregistris on registreeritud 106 olemasolevat sadamat

	5.1.7 B Sihtgrupp ei ole piiritletud
	5.1.7 C Sihtgrupp ei ole piiritletud
Toetuse summa	5.1.7 A
	• 5 miljonit eurot (70%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus
	5.1.7 B
	• 20 miljonit eurot => EL-i toetuse osatähtsus piiritlemata
	5.1.7 C
	• 8 miljonit eurot => EL-i toetuse osatähtsus piiritlemata

5.7.2. Valdkonna ülevaade

Eesti turismiteenuste eksport 2012. aastal oli 1,24 miljardit eurot, mis moodustas 7,4% kaupade ja teenuste kogueksportidist. Turismivaldkonna peamiseks väljakutseks on sihtturgude mitmekesisustumine. Näiteks on Soome turistide ööbimiste osakaal kõigist välislastest langenud 61%-lt 2004. aastal 43%-ni 2012. aastal, samas kui tõusnud on turistide sissevoog Venemaalt (vastavalt 3,7%-lt 15,5%-ni) ja kaugematest riikidest Euroopast ning Aasiast. Väljastpoolt naaberriike Soomet, Rootsit, Venemaad ja Lätit pärit välislastest ööbimiste osakaal on kasvanud 27%-lt 2004. aastal 33%-ni 2012. aastal. Esmakordsete külastajate lisandumine uutelt turgudelt on toonud kaasa pealinna osatähtsuse kasvu muude Eesti sihtkohtade seas.

Teaduse ja tehnoloogia arengud tingivad konverentsiturismi tõusu kogu maailmas. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate ning tervisetehnoloogiate ja -teenuste valdkondade arendamine kasvualadena¹⁵⁵ suurendab ka Eesti konverentsiturismi potentsiaali. Rahvusvahelise konverentsivaldkonna katusorganisatsiooni ICCA¹⁵⁶ 2011. aasta statistikaraporti kohaselt toimus Eestis 0,6% kõikidest rahvusvaheliste assotsiatsioonide poolt korraldatud konverentsidest maailmas (61 konverentsi), mis on Eesti suuruse riigi kohta hea tulemus. Võrdluseks toimus näiteks Saksamaal 5,73% konverentsidest, mis on vaid 10 korda rohkem kui Eestis. Tallinna Ettevõtlusameti 2011. aastal tellitud Tallinna konverentsidelegaatide uuring¹⁵⁷ näitas, et konverentside delegaadid viibivad Tallinnas keskmiselt 4,32 ööd ja kulutavad keskmiselt 313 eurot. See on oluliselt kõrgem, võrreldes Tallinna keskmise väliskülastaja ja puhkuseturistiga, kelle keskmine viibimine Tallinnas samal aastal oli 2,9 ööd ning kulutused poole väiksemad (164 eurot, sh majutus).¹⁵⁸ ICCA 2012. aasta uuringu järgi on maailmas ühe konverentsidelegaadi kulutused konverentsil osalemisega seonduvalt keskmiselt 550 eurot päevas, keskmine konverentsi kestus on 3 päeva ning 50% konverentsidest ühendatakse näituste ja messidega. Keskmine rahvusvaheline konverents Euroopas toob kokku 509 delegaati. Seega on konverentsikülastajad Eestile majanduslikult atraktiivne sihtrühm, samas puudub Eestis suurte (500-1500 delegaadiga) konverentside korraldamiseks vajalik keskus. 2013. aastal valmis teostatavusuuring multifunktsionaalse konverentsi- ja messikeskuse Eestisse rajamise kohta, mille järeldused näitavad, et keskuse rajamisega võib lisanduda 15 miljoni eurot turismiteenustelt saadavat tulu aastas ning üle 400 töökoha sektoris.

Riikliku turismiarenduskava 2007-2013 raames on välja arendatud mitmed üleriigilise tähtsusega turismiobjektid, mis on suurendanud huvi Eesti kultuuri- ja ajaloojärgi vastu. Uuel perioodil keskendutakse juba tehtud investeeringute jätkusuutlikkuse tagamisele, mis aitavad kaasa Eesti turismisektori rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamisele. Riikliku turismiarenduskava 2014-2020 raames jätkatakse olulist reisimotivatsiooni loovate turismiattraksioonide arendamise toetamist. Pereturistidele iseseisva Eestisse reisimise motivatsiooni tekitamiseks on vaja välja arendada eristuvaid atraktiivseid aastaringselt avatud pereturismitooteid ja -teenuseid koos toetava turismitaristuga, mis pakuvad huvitavaid tegevusi erinevates vanuserühmades lastele ja noorukitele.

Eestis on hinnanguliselt sadamaid ja sadamakohti 200, nende täpne koguarv ei ole aga teada, sest kõik väikesadamad ei kajastu veel sadamaregistris. Seisuga 01.10.2014 on Sadamaregistris registreeritud 106

¹⁵⁵ Eesti nutika spetsialiseerumise valdkonnad Eesti Arengufondi kasvualade analüüsi (vahearuanne, 2013) järgi on IKT, meditsiiniteenused ja -tehnoloogiad ning ressursid.

¹⁵⁶ *International Congress and Convention Association (2012) International Association Meetings Market. Statistics Report 2002-2011.*

¹⁵⁷ GfK Custon Research Baltic (2011) Tallinna konverentsidelegaatide uuring. Rahvusvaheliseks konverentsiks loeti üritust, mille osalejatest 40% moodustasid välisdelegaadid. Uuringus eelistati suuri üle 50 osalejaga konverentse.

¹⁵⁸ TNS Emor (2012) Tallinna väliskülastajate uuring 2005-2011.

olemasolevat väikesadamat¹⁵⁹, mis on valdavalt eraomandis¹⁶⁰. Eestit külastavate turistide arvu suurendamisel on väikelaeva- ja rekreatsiooniturismil suur potentsiaal. Veeteede Ameti andmetel külastas 2013. aastal Eesti väikesadamaid 8 457 alust, keskmine merematka-aluse meeskond oli 3,4 inimest ning keskmine sadamakülastus 1,7 päeva.¹⁶¹ Eesti Merenduspoliitika 2012-2020 järgi seilab suvel Läänemerel aga ligi 200 000 jahti, kusjuures keskmise merematka pikkus on 10 päeva. Seega on rahvusvaheliste külastajate ööbimiste kogusummaks 2 miljonit¹⁶² ning kui üks mereturist kulutab reisil olles ööpäevas keskmiselt 100 eurot, siis jätab ta ühe reisi jooksul sihtkohta 1000 eurot.

Purje- ja rekreatsiooniturismi areng sõltub eelkõige väikesadamate võrgustiku loomisest ja sellesse tehtavate investeeringute rahastamisest ning nende läheduses mitmekülgsete rannikuturismi toodete arendamisest. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on 2014. aastal koostanud Eesti väikesadamate võrgustiku kontseptsiooni aastateks 2014-2020, mille eesmärgiks on arendada välja mereturismi, väikelaevanduse, väikelaevaehituse, noorte ja täiskasvanute merehariduse, meresõiduohutuse, rekreatsiooniturismi ja teiste randluse ning rannameresõiduga seotud valdkondade vajadustele vastav väikesadamate võrgustik. Kontseptsiooni arengukava hõlmab 62 suuremat arenduspotentsiaali omavat sadamat, mille arengut riik toetab. Hetkel on Eestis ca 25 väikesadamat, mis suudavad pakkuda turistile kvaliteetset ja mitmekesist teenust¹⁶³ ehk vastavad külalissadama nõuetele.¹⁶⁴

Järgnevalt esitatakse ülevaade valdkonna peamistest probleemidest ning väljakutsetest.

Probleemid ja väljakutsed

- **Turismisektori sõltuvus välisnõudlusest.** Väliskülastajate ööbimised moodustavad ca 70% majutusettevõtetes veedetud öödest. Eesti elanike madal sissetulek piirab turismitoodete ja –teenuste kasutamist.
- **Eesti tuntus reisi sihtkohana madal.** Eesti on kaugemates Lääne- ja Lõuna-Euroopa riikides, mille elanikud teevad valdava osa Euroopa riikidesse tehtavatest välisreisidest, reisisihina väga vähe tuntud, samuti puudub Eestil nii nende riikide elanikkonna kui ka reisifirmade silmis selgesti eristatava reisisihi maine.
- **Turismiteenuste hooajalisus.** Kui suvel võib tekkida puudus vabadest majutuskohtadest, siis talvel on majutusasutuste keskmine täitumus madal. Keskmine voodikohtade täitumus jääb iga-aastaselt alla 30%. Eestis ei ole piisavalt turismitooteid- ja teenuseid, mis ei sõltu ilmastikust. Lisaks hooajalisusele on probleemiks ka suvehooaja nõudluse kuhjumine juulikuule. Purjeturismi aktiivne hooaeg kestab u 2-3 kuud aastast.
- **Eestis ei ole piisavalt välisturistidele huvipakkuvaid ja Eestile omapäraseid vaatamisväärsusi ja ajaveetmisvõimalusi,** mis motiveeriks välisturiste Eestis kauem viibima, või puudub nende kohta info. Väliskülastajatest valdava osa moodustavad lühiajalisi reise tegevad külastajad lähiriikidest, keskmine majutuskohas viibimise aeg on 2 ööpäeva.
- **Liiga vähe arvestatakse erinevate külastajarühmade ootuste ja vajadustega.** Eristumaks teistest sihtkohtadest on vajalik leida uuenduslikke viise turismitoodete ja –teenuste arendamisel, kvaliteedi ja klienditeeninduse parendamisel ning kõrgema lisandväärtuse saavutamisel.
- **Mereturismi potentsiaali kasutatakse veel vähe – infrastruktuuri ebapiisavus ja halb seisukord.** Väikesadamate arv Eestis on liiga väike, et oluliselt suurendada Eesti ranniku atraktiivsust välismaiste purjeturistide seas. Ka on väikesadamate seisukord kohati halb, mitmetel juhtudel on väikesadamate infrastruktuur ebapiisav, et sadamana funktsioneerida.

¹⁵⁹ Sadamaseaduse (RT I 2009, 37, 251) määratluse järgi on väikesadam sadam või sadama osa, kus osutatakse sadamateenuseid alla 24-meetrise kogupikkusega veesõidukitele.

¹⁶⁰ Seisuga 01.10.2014 Sadamaregistris registreeritud 106-st väikesadamast 67 sadamapidajaks on äriühing (omandivormiga OÜ, AS, FIE või eraisik) ning 14 väikesadama pidajaks on mittetulunduslik ühing (omandivormiga peamiselt SA või MTÜ).

¹⁶¹ Väikesadamate võrgustiku kontseptsiooni 2014-2020 andmetel esitas Veeteede Ametile andmeid 2013. aasta kohta 26 väikesadamat.

¹⁶² Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Eesti Merenduspoliitika 2012-2020.

¹⁶³ Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020.

¹⁶⁴ Külalissadamate esitatavaid nõudeid käsitleb täpsemalt teenusstandard, Väikesadamate võrgustiku kontseptsiooni 2014-2020 Lisa 1.

- **Väikesadamate võrgustiku ebahühtlus.** Suurem osa väikesadamatest on koondunud Harju, Lääne, Hiiumaa ja Saare maakonda; Pärnumaal ning Lääne- ja Ida-Virumaal esineb aga katmata lõike, mis ületavad väikelaevas keskmist päevateekonda (ca 30 meremiili). Samuti esineb eraomandis väikesadamaid, mis ei paku turismiteenuseid.

Alameetme 5.1.7 eesmärgiks on Eesti suurem tuntus reisisihina ning tõus Eesti turismiteenuste ja -teenuste rahvusvahelises konkurentsivõimes. Alameedet rakendatakse kooskõlas Eesti turismiarengukavaga aastateks 2014-2020, mille peamiseks eesmärgiks on tagada Eesti konkurentsivõime ja rahvusvaheline atraktiivsus turismisihtkohana. Alameede 5.1.7 panustab kava teise alaeesmärgi "Eesti turismiattraksioonid ja Eestis toimuvad sündmused on rahvusvaheliselt huvipakkuvad ja reisimotivatsiooni loovad". Uue multifunktsionaalse konverentsi- ja messikeskuse ning atraktiivsete aastaringselt avatud pereturismiattraksioonide loomine rajab võimalused kergesti eristatava reisisihi maine suurendamiseks erinevate külastajarühmade lõikes ning vähendab ühtlasi turismi hooajalisust, arvestades ka konverentsiturismi tippaega sügisel ja kevadel. Pereturismiattraksioonide arendamine suurendab ajaveetmisvõimalusi välituristidele, mis tõstab motivatsiooni Eestis kauem viibida. Samuti aitab Eesti väikesadamate võrgustiku ebahühtluse vähendamine ning infrastruktuuri arendamine kooskõlas Eesti Merenduspoliitika ning väikesadamate kontseptsiooni eesmärkidega suurendada ranniku atraktiivsust välismaiste purjeturistide seas ning loob võimalused Eesti rannikuturismi rahvusvahelise konkurentsivõime tõusuks.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: alameetme tegevused panustavad otseselt riiklike arengukavade eesmärkide saavutamisse ja on kooskõlas alameetme eesmärkidega

5.7.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

5.7.3.1. Konverentsikeskuse ja pereturismi attraksioonide rajamise toetamine

Võimalikeks toetuse saajateks on määratletud ettevõtjad, kes on suure kasvupotentsiaaliga ning omavad eeldusi rahvusvahelise konkurentsivõimega toodete arendamiseks ja turundamiseks. Turismiattraksioonide ning konverentsikeskuse rajamine tähendab kompleksseid projekte erinevate osapooltega, nagu maaomanik, kinnisvara-arendaja ja keskuse operaator. Sihtgrupi esindajatega läbiviidud intervjuudest selgus ootus PPP-skeemi (*public private partnership* ehk era ja avaliku sektori koostööskem) rakendamisele, mille kaudu jagavad investeerimisriski avalik (maaomanik) ja erasektor (kinnisvarainvestor). Turismivaldkonna ekspertintervjuule tuginedes on olemas planeeritavate turismiobjektide ideekavandeid¹⁶⁵, kuid laiemat huvi ja nõudlust finantseerimise järele ei ole asjakohane ega adekvaatselt võimalik hinnata olukorras, kus tegevuste eesmärgiks on rajada valdkonna prioriteetsed objektid, mille puhul kriitilist rolli mängib asukoht (mis on riigi eelistused ning kes on maaomanik) ja muud parameetrilised nõuded, mis on hetkel alles väljatöötamisel. Sihtgrupi esindajate sõnul mängivad loodava konverentsikeskuse puhul suurt rolli ka potentsiaalse operaatori nõuded finantstingimustele (kuidas saab kinnisvarainvestor investeerimise tagasi). Ebaselgus täpsemate tingimuste osas (sh toetuse suurus projekti kohta) loodavatele objektidele põhjustab sihtgrupis ebakindlust investeerimisriski võtmisel ning tõenäoliselt leitakse sobivad tingimused ja rakendusskeem toetatavate objektide vähesuse (kuni neli objekti) tõttu avaliku sektori läbirääkimiste kaudu võimalike kinnisvara-arendajate ja operaatoritega iga planeeritava objekti osas eraldi.

5.7.3.2. Väikesadamate võrgustiku väljaarendamine

Väikesadamate võrgustiku kontseptsiooni järgi on selleks, et tagada minimaalne väikesadamate võrgustik, pakkumaks purjeturistile kvaliteetset ja piisavat turismiteenust, vaja aastaks 2023 investeerida veel vähemalt

¹⁶⁵ Näiteks tuleviku arenduste kavandid Noblessner OÜ kodulehel.

25 väikesadama arendusse ning teha lisainvesteeringuid olemasolevatesse sadamatesse (106 sadamaregistris registreeritud väikesadamat) jätkusuutlikkuse tagamiseks. Kuna väikesadamad ei ole iseseisvalt majanduslikult tasuvad, siis on sihtgrupi finantsvõimekus üldiselt madal ning sõltub asukohast. Rahavoog tekib peamiselt sadamas tegutsevate ettevõtjate liikmemaksudest, renditasudest, kaitasudest, kuid sadamas turismiteenuste pakkumisest teenitavast tulust sadamapidaja otseselt kasu ei saa. Sihtgrupi esindajate sõnul on suuremate keskuste läheduses asuvatel sadamatel suurem tõenäosus teenida rahavoogu, mis võimaldab katta sadama pidamisega seonduvad jooksvad kulutused (st kommunaalkulud)¹⁶⁶, kuid perifeersemates piirkondades tuleb sadama toimimiseks lisarahastust leida sponsorite näol. Sadamaehitus on kallis ning lisaks sellele on tarvis teostada ka täiendavaid arendustöid purjeturismi hooajalisuse tõttu. Igal väikesadamal eraldi on keeruline oma potentsiaali maksimaalselt ära kasutada, mistõttu on investeeringute tegemine sihtgrupi jaoks raskendatud (tasuvuse probleemid, rahastuse leidmine). Levinud on väikesadamate arendamiseks mitme toetusvõimaluse kombineerimine. Sihtgrupi investeeringuvajadus kokku on hinnanguliselt 30 miljonit eurot¹⁶⁷, mis on tingitud muuhulgas ka väikesadamatele esitatavatest nõuetest Sadamaseaduses (keskkonnakaitse-, ohutus- ning turvanõuded) ning Väikesadamate võrgustiku kontseptsioonis 2014-2020 (soovituslik teenusstandard). Kogu investeeringuvajadust ei ole aga võimalik adekvaatselt hinnata, kuna puudub ühtne infoallikas, mis koondaks andmed kõikide olemasolevate väikesadamate kohta ning samuti enamikku sihtgrupi liikmeid hõlmav katusorganisatsioon.¹⁶⁸

Kokkuvõte: tehingute arv konverentsi- ja messikeskuse ning pereturismi atraksioonide peale kokku (toetatakse kuni 4 objekti) ei ole piisavalt suur stimuleerimaks rahastamisvahendi väljatöötamist ning tõenäoliselt on kõige asjakohasem leida sobiv finantseerimisskeem avaliku sektori läbirääkimiste kaudu võimalike kinnisvara-arendajate ja operaatoritega iga planeeritava objekti osas eraldi. Väikesadamate sihtgrupp on tõenäoliselt piisavalt suur rahastamisvahendi väljatöötamiseks ja vajadus investeeringute järele on suur.

5.7.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Eelhindamise fookuses oleva alameetme 5.1.7 raames planeeritav rahastamise maht on kokku 33 miljonit eurot, sellest 20 miljonit eurot konverentsi- ja messikeskuse rajamiseks, 8 miljonit eurot pereturismi atraksioonide rajamise toetamiseks ning 5 miljonit eurot väikesadamate väljaarendamise toetamiseks. Meetme 5.1. raames toetatakse ka turisminõudluse suurendamise ja turismitoodete arenduse juhtimise tegevusi, vastavalt 40 miljonit ja 13 miljonit euroga, mis ei ole eelhindamise fookuses, kuid aitavad kaasa Eesti kui reisisihi tuntuse suurendamisele. Finantseerimisvõimalusi väikesadamatele pakuvad 2014-2020 finantsperioodil ka Eesti-Läti piiriülese koostöö programm (ca 7 miljonit eurot kahe riigi peale) ning Kesk-Läänemere Interreg IVA programm (ca 33 miljonit eurot nelja riigi peale). Piiriüleste koostööprogrammide peale kokku võib väikesadamate sihtgrupp saada perioodil 2014-2020 rahastust hinnanguliselt 10-12 miljonit eurot.

Alameetme 5.1.7 tegevuste sihtgrupp on saanud finantseeringut toetuse ja laenude näol ka varasematel aastatel. Turismitoodete arendamise toetamise meetmest said perioodil 2007-2013 toetust neli projekti kokku 11 miljoni euro ulatuses. Üleriigilise tähtsusega kultuuri- ja turismiobjektide väljaarendamiseks said programmperioodil 2007-2013 Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse rakendatava investeeringute kava kaudu toetust seitse objekti, toetussummaga 30,5 miljonit eurot. Kohaliku tähtsusega teemaparke, keskuseid ja muuseume on toetatud regionaalse arengu meetmest "Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine" 2004-2006 programmperioodil 13,8 miljoni euroga¹⁶⁹ ja 2007-2013 perioodil 91,7 miljoni euroga¹⁷⁰. Väikesadamate ja nende võrgustiku arendamise tegevusi on toetatud 2007-2013 programmperioodil 1,8 miljoni euroga¹⁷¹ ning jätkatakse veel 2

¹⁶⁶ Sihtgrupi (väikesadamad) esindajate sõnul on Eestis hinnanguliselt 5 väikesadamat tõenäoliselt kasumit teenivad.

¹⁶⁷ Eesti Väikesadamate Arenduskeskuse seisukoht investeeringuvajadusest 2014-2020 perioodil, andmed pärinevad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumilt.

¹⁶⁸ Väikesadamate huvivid esindavad Eestis katusorganisatsioonid näiteks Eesti Väikesadamate Liit, Eesti Väikesadamate Arenduskeskus, aga ka kohalikud kalasadamaid hõlmavad tegevusgrupid.

¹⁶⁹ Andmed pärinevad EAS-i toetatud projektide andmebaasist.

¹⁷⁰ Andmed pärinevad Struktuurifondide kodulehe toetuse andmebaasist.

¹⁷¹ Andmed pärinevad EAS-i kodulehe toetatud projektide andmebaasist.

miljoni euro ulatuses¹⁷². Väikesadamad on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse kaudu saanud ka nõustamistoetust, teadmiste ja oskuste arendamise toetust, piirkondliku arengu kavandamise programmi toetust ning piirkondade konkurentsivõime tugevdamise toetust.

Tuginedes nii nõudluse kui pakkumuse fookusgruppide tulemustele, võib öelda, et seni on sihtgrupi lõikes kommertsuru laenuitingimused olnud üldiselt vastuvõetavad: laenu hind (intress) on madal, laenu tähtaeg 10-15 aastat. Väike-ettevõtete või mittetulundusühingute puhul seab väljakutse valmisolekule laenu võtta isiklike käenduste nõue ning ka omafinantseering tuleb panna eraisikutel. Kohaliku omavalitsuse omandis olevate sadamate puhul on investeringuriski tase madalam (vt peatükk 4.3 Finantsturu ülevaade). Turismisektoris laiemalt on panga jaoks sarnaselt muude sektoritega aga oluline, et oleks selgelt arusaadav, mida saadava rahaga tehakse ja kuidas see pangale tagasi jõuab. Sotsiaalmajanduslike projektide puhul analüüsitakse taotlejat tervikuna (milline on ettevõtte või mittetulundusühingu juhatuses olevate eraisikute finantsvõimekus ning kui tasuv on tegevusala laiemalt) ning samuti lisavad kaalu teised tehingu osapooled (näiteks võib avaliku sektori rahaline toetus või osalus projektis mõjuda laenuitingimustele positiivselt). Määravaks võib saada toetuse osakaal kogu projekti eelarvest, mis võimaldaks tasakaalustada projekti tasuvuse puudujääki. Eesti pankadel on olemas võimekus anda välja ka väga suuri laene, mida tehakse äririskide maandamiseks pankade sündikaadina.

Kokkuvõte: erasektori finantseeringu pakkumine on üldiselt hea, pakkumist võib pärssida peamiselt valdkonna projektidele omane investeringute tasuvuse puudujääk või pikk tasuvusaeg. Lisaks võib takistada laenu pakkumist sihtgrupis esinev (eelkõige väikesadamad) madal finantsvõimekus ning samuti puudub sihtgrupi valmisolek kõrge investeerimisriskiga projektide (konverentsikeskus, pereturismiatraktsioonid) jaoks laenu võtta.

5.7.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Uuringu tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseni, mille tulemusel on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 25 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 5.1)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg	Suurte investeringute puhul turismisektoris ei vasta objektide tootlus kommertsturu tootlusootusele. Väikesadama pidajad on ebakindlad sadama jätkusuutlikkuse tagamise osas, kardetakse pankade poolt pakutavaid finantsskeeme ning investeringute pikk tasuvusaeg ei soosi ebastabiilses turusituatsioonis investeringuotsuse langetamist.
2	Turutõrge	Positiivne välismõju/avalik hüve	Väikesadamate ning turismiatraktsioonide ja konverentsikeskuse arendamine omab sotsiaalmajanduslikku välismõju, millega kaasneb avalik hüve läbi elu- ja turismiettevõtluskeskkonna üldise paranemise. Seetõttu ei avaldu saadav kasu vaid investoril.
3	Mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Tasuvuse puudujääk	Turismisektori investeringute puhul esineb siseturu väiksuse ja sõltuvuse tõttu välisteguritest tasuvuse puudujääke, sest positiivset välismõju kommertsturu laenuandja ei arvesta.

¹⁷² Väikesadamate võrgustiku väljaarendamise toetamise tingimused ja kord (RT I, 05.09.2014, 14).

5.7.5.1. Konverentsikeskuse ja pereturismi atraksioonide rajamise toetamine

Üleriigilise tähtsusega turismiobjektide rajamise puhul on tegemist majandusarengu projektidega, mille sotsiaalmajanduslik kasu kogukonnale on kõrgem kui investeringu tegijale, näiteks konverentsi- ja messikeskuse puhul võib see ulatuda kuuekordseks.¹⁷³ Keskuse rajamine soodustab lisaks turismimajanduse elavdamisele ka teadmistemahukate ettevõtete rahvusvahelistumist laiemalt teaduskonverentside korraldamise kaudu ning teadmiste suurenemist kõrgtehnoloogilistes sektorites läbi erialaliitude konverentside korraldamise. Pereturismiatraksioonide sotsiaalmajanduslik kasu seisneb lisaks turismimajanduse elavdamisele ka laiemalt Eesti elanikkonna üldises heaolu tõusus – suureneb ajaveetmisvõimaluste valik ning paraneb elukeskkond. Samas on sihtgrupiga läbi viidud intervjuudele tuginedes objektide omakapitali tootlus madalam tavapärasest kommertsturu sarnaste projektide tootlusootusest (alates 6-10%). Teostatavusuuringu järgi on projekti eeldatav maksumus 65-70 miljonit eurot. Arvestades projekti pikka tasuvusaega investeringu teostajale, mis võib ulatuda ilma toetuselemendita rahastuskeemis kuni 25 aastani (omakapitali tootlus 3%), siis ei oleks sihtgrupi esindajate hinnangul tegemist iseseisvalt piisavalt atraktiivse projektiga kinnisvaraarendajatele või –omanikele. Kui riik toetaks projekti 20 miljoni euro ulatuses, siis moodustaks riigipoolne rahastus projekti kogumaksumusest ligi 30% ning juurde tuleks leida 50 miljonit eurot. Sihtgrupi esindajate sõnul on otstarbekas objekti rahastamiseks kaasata kommertsturult laenu mitte rohkem kui 20 miljoni euro ulatuses, mistõttu tuleks 40% ulatuses (30 miljonit eurot) leida projektile veel lisarahastust.

Programmperioodil 2007-2013 toetatud turismitoodete arendamise toetamise meetme raames rahastuse saanud projektide keskmine maksumus oli 6,8 miljonit eurot ning toetuse osa sellest keskmiselt 41% (2,8 miljonit eurot). Üleriigilise tähtsusega kultuuri- ja turismiobjektide rajamise keskmine maksumus oli 5,6 miljonit eurot ning toetus oli keskmiselt 80% (4,4 miljonit eurot) projekti kogukuludest. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetmest rahastuse saanud projektide keskmine maksumus perioodil 2004-2006 oli 0,5 miljonit eurot ja perioodil 2007-2013 oli see näitaja ühe objekti kohta 1,6 miljonit eurot.¹⁷⁴ Toetuse määr projekti kohta oli vastavalt 67% (0,3 miljonit eurot) ja 81% (1,3 miljonit eurot).¹⁷⁵ Eelhinnavatava alameetme tegevus keskendub aga rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliste pereturismiatraksioonide rajamisele, misjuhul ühe objekti eeldatav maksumus võib ulatuda vähemalt 6-8 miljoni euroni. Näiteks toetati 2013. aastal sarnase eelarvemahuga Lottemaa teemapargi rajamist (projekti maksumus 6,3 miljonit eurot), mille toetusmäär oli 70%. Olenevalt konkurentsivõimeliste projektide laekumise mahust plaanib riik programmperioodil 2014-2020 toetada 1-3 konkurentsivõimelisema turismiobjekti rajamist 30-100% toetusmäära ulatuses¹⁷⁶, seega võib eeldada, et lisarahastust objektidele tuleb leida ligikaudu kuni 16-18 miljonit eurot.

5.7.5.2. Väikesadamate väljaarendamise toetamine

Kui suuremate kauba- ja reisisadamate näol on tegu suuremal või väiksemal määral ärilist potentsiaali omava infrastruktuuriga, siis arvukate väikesadamate potentsiaal seisneb pigem regionaalses ja üleriigilises sotsiaalmajanduslikus tulus, mis lisaks mereturistidele teenusepakkumise võimaldamisele väljendub ka merele ligipääsu suurendamises meresportialade harrastajatele ja professionaalidele. Võrgustiku arendamisega parandatakse pääsu merele ka piirivalve-, merepääste- ja politsei- asutustele ning suurendatakse võimalusi paremaks reostustõrjeks ja merendusega seotud teaduse arenguks. Väikesadam ei ole reeglina majanduslikult tasuv, kuid läbi sadama piirkonda tulnud turistide poolt tekitatud käibe muutuvad sadamad sotsiaalmajanduslikult tasuvaks, luues piirkonnas võimalused turismimajanduse elavdamiseks. Väikesadamaid tuleks käsitleda osana kohalikust infrastruktuurist, mille eesmärk ei ole kasumit teenida, vaid luua piirkonnas

¹⁷³ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt tellitud ja 2013. aastal The Right Solution Limited poolt läbi viidud konverentsi- ja messikeskuse rajamise teostatavusuuringu järgi võib konverentsikülalastajate poolt lisanduv turismiteenuste tarbimine 2013. aastal tuua kaasa iga-aastaselt 15 miljonit eurot tulu, samas kui konverentsikeskuse enda prognoositav kasum 4. tegutsemisaastal on 2,3 miljonit eurot.

¹⁷⁴ Arvutused sisaldavad kõiki projekte, k.a. kui üks objekt sai toetust mitmes etapis, seega võib keskmine objekti rajamise maksumus olla suurem.

¹⁷⁵ 2007-2013 perioodi toetuse osakaalu ning projekti keskmise maksumuse arvutus põhineb EAS-i kodulehelt kättesaadava info põhjal (kuni 2013 I poolaasta lõpuni rahastuse saanud 54 projekti). Kokku on saanud struktuurivahendite kodulehe järgi toetust 82 objekti, kuid nimetatud allikas ei sisalda infot projektide maksumuse kohta.

¹⁷⁶ Info intervjuult Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga.

võimalused mh turismimajanduse elavdamiseks. Seetõttu on riigi sekkumine valdkonda õigustatud sadamate infrastruktuuri tehtavate investeeringute toetamisega ning väikesadamaid ühe võrgustikuna käsitlemine suurendab tehtavate investeeringute tasuvust.

Väikesadamate võrgustiku kontseptsiooni järgi tuleb tagada väikelaevaturistidele terviklik väikesadamate võrgustik, kus turistile vajalikke teenuseid pakuvad sadamad asetseksid üksteisest kuni kuue tunni kaugusel (pigem on ootus jõuda vajadusel sadamasse alla tunniajase teekonnaga) ning pakuvad purjeturistile kvaliteetset ja piisavat turismiteenust. Selleks on vaja aastaks 2023 investeerida veel vähemalt 25 väikesadama arendusse ning teha lisainvesteeringuid olemasolevatesse sadamatesse jätkusuutlikkuse tagamiseks. Perioodi 2007-2013 meetme raames on toetatud 14 väikesadamat (projekti keskmine maksumus 0,26 miljonit eurot ja toetuse määr keskmiselt 49%) ning planeeritakse veel vähemalt 10 väikesadama arendamist¹⁷⁷ (toetuse määr kuni 70%) ning perioodi 2014-2020 meetme raames toetatakse vähemalt 25 väikesadama arendamist¹⁷⁸ (toetuse määr kuni 70%). Kokku investeeritakse koos 30%-se omafinantseeringuga väikesadamatesse 10 miljonit eurot, millest võib piisata 5-10 sadama ülesehitamiseks¹⁷⁹ või vähemalt 35 olemasoleva sadama arendamiseks. Arvestades kogu valdkonna investeeringuvajadust (30 miljonit eurot), siis katab eelhinnavat alameede koos 2007-2013 perioodi käimasoleva analoogse meetmega ära vaid 30% kogu investeeringuvajadusest (10 miljonit eurot), milles sisaldub juba ka 30% omafinantseeringut (3 miljonit eurot). Lisanduva võimaliku rahastusega piiriülestest koostööprogrammidest (10-12 miljonit eurot) on võimalik katta ära orienteeruvalt veel 30% kogu sihtgrupi investeeringuvajadusest.¹⁸⁰ Puuduolev 8-10 mln eurot tuleb sihtgrupil leida omafinantseeringu näol.

Kokkuvõte: Investeeringud valdkonnas jäävad tegemata peamiselt nõudluse puudujääkide tõttu. Kuna sihtgrupil on madal laenu iseseisev teenindamisvõimekus (väikesadamad) või motivatsioon investeeringut omal algatusel teha (konverentsi- ja messikeskuse rajamine, pereturismiatraktsioonide rajamise), siis ei ole rahastamisvahendite väljatöötamine ühtekuuluvusvahenditest asjakohane. Samas ei ole kogu sektori investeerimisvajaduse katmine toetussummadega piisavas mahus võimalik.

5.7.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.7.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et valdkonnas planeeritavaid arendusi ei takista ligipääs finantseeringule. Peamised põhjused, miks meetme objektiks olevaid investeeringuid ei teostata piisavalt, on järgmised:

- Reeglina on väikesadamate tegutsemine **äriliselt mittetasuv** ning väikesadamad on osa avalikuks kasutamiseks mõeldud infrastruktuurist, mis võimaldab inimeste ja kaupade liikumist ning hobidega tegelemist ning omab sotsiaalmajanduslikku mõju piirkonnale ja Eestile laiemalt;
- Projektide kõrge riskiprofil**, nt liiga pikk tasuvusaeg ning investeerimisriskid majandusliku tasuvuse osas;
- Suurte turismiobjektide rajamine Eestisse omab **positiivset välismõju, mis ei avaldu otseselt investeeringu teostajal**, mistõttu ei ole sihtgrupp iseseisvalt valmis investeeringuriski võtma;
- Sihtgrupi madal finantsvõimekus ja kartus** pikaajalisi finantskohustusi võtta (väikesadamate puhul).

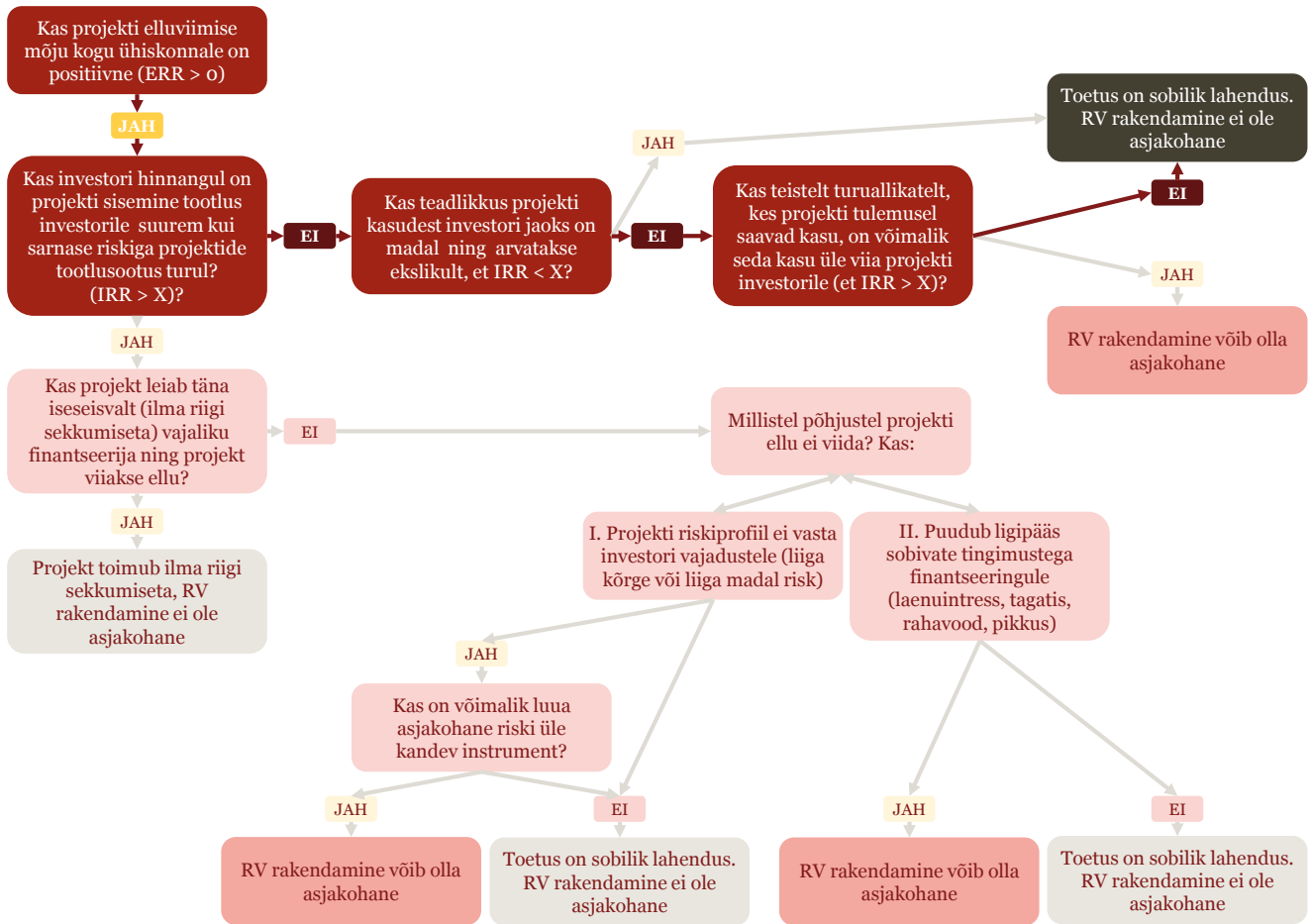
¹⁷⁷ Arvutus põhineb meetme eelarvel 2 miljonit eurot ja maksimaalsel toetussummal 200 000 eurot sadama kohta.

¹⁷⁸ Arvutus põhineb meetme eelarvel 5 miljonit eurot ja maksimaalsel toetussummal 200 000 eurot sadama kohta.

¹⁷⁹ Investeering ühe sadama ehitamiseks võib olla hinnanguliselt vahemikus 0,5-2 mln EUR, info intervjuult sihtgrupi esindajatega

¹⁸⁰ Arvutus on hinnanguline, sest investeeringuvajaduse põhjused ei kattu tingimata otseselt piiriüleste koostööprogrammide poolt toetatavate tegevustega.

Käesoleva eelhindamise raames on välja töötatud otsustuspuu, mis on abiks rahastamisvahendi asjakohasuse hindamisel ning mille liikumine on tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 40 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 5.1)

Kuigi hinnatava alameetme tegevuste mõju ühiskonnale on positiivne, siis ei avaldu see täiel määral projekti tootluses.¹⁸¹ Samas ei ole võimalik saadavat kasu kolmandatelt osapooltelt üle viia projekti elluviijale tootluse tõstmiseks, mistõttu on tegemist eelkõige sotsiaalmajanduslikku kasu teenivate projektidega, mille toetamine riigi poolt on vajalik. Kuigi nõudluse puudujääkide tõttu ei ole rahastamisvahendi väljatöötamine valdkonnas ühtekuuluvusvahenditest asjakohane, siis ka toetussummadega ei ole võimalik maandada projektide (konverentsikeskus, pereturismiattraksioonid) investeerimisriski piisavalt. Toetus võib vähendada projekti tasuvusaega 25% võrra, samas kui eraturu ootustele vastaks ligikaudu 50% võrra väiksem tasuvusaeg. Seega võiks toetust kombineerida lisaks ka muude finantseerimisskeemidega, näiteks avaliku sektori osalus projektides.

5.7.6.2. Kokkuvõte

Tuginedes valdkonna probleemistikule kannavad väikesadamad eelkõige sotsiaalmajanduslikku mõju, neid tuleks käsitleda osana riigi infrastruktuurist. Alles pärast piisavate infrastruktuuri-investeeringute tegemist, mis võimaldab tagada purjeturisti teekonna läbimise Eesti rannikualadel mugavalt ning nõuetele vastavalt, võivad sadamad muutuda kasumlikuks. Seega, enne investeeringute tegemist riigi poolt, mis võimaldab täita riigi prioriteeti tagada toimiv väikesadamate võrgustik, ei ole erasektori poolne võimendus antud valdkonnas tõenäoline.

¹⁸¹ Väikesadamate hulgas on ka erakapitaliga rajatud sadamaid, mis ei ole avatud avalikkusele. Need sadamad ei kuulu aga hinnatava väikesadamate väljaarendamise tegevuse sihtgrupi hulka, kus toetuse saamise üheks eelduseks on turismiteenuste pakkumine.

Konverentsi- ja messikeskuse ning pereturismiattraksioonide puhul ei avaldu samuti kogu investeeringust saadav kasu investeeringu teostajal, mistõttu puudub sihtgrupi valmidus ilma riigi toetuseta investeeringut teha. Laenu kättesaadavus kommertsturult on üldiselt hea, kuigi kriitiline eeltingimus on piisav rahavoog laenu teenindamiseks. Kuna objektide tootlus ei vasta sarnaste projektide tootlusootusele kommertsturult, siis on riigi sekkumine kõneall olevate objektide rajamisel toetusmeetmega põhjendatud. Kuna võimalik toetusmaht ei suuda siiski projektide kõrget investeerimisriski maandada sihtgrupi ootuste kohaselt, siis on tõenäoliselt otstarbekas kaaluda prioriteetsete objektide rajamise toetamiseks kombinatsiooni tagastamatust toetusest ning avaliku sektori osalusest projektis.

Hinnatava alameetme tegevuste raames ei ole rahastamisvahendi kasutuselevõtt põhjendatud, kuna see ei toetaks meetme eesmärkide saavutamist.

Peamised argumendid:

1) Väikesadamate tegutsemine on tavaliselt äriliselt mittetasuv ning väikesadamad on osa avalikuks kasutamiseks mõeldud infrastruktuurist, mis võimaldab inimeste ja kaupade liikumist ning hobidega tegelemist ning omab sotsiaalmajanduslikku mõju piirkonnale ja Eestile laiemalt. Eelhindamise läbiviijate hinnangul on väikesadamate võrgustiku arendamine minimaalsete nõuete tagamiseks ning purjeturistide sissevoo suurendamise eelduste loomiseks toetusmeetme abil vajalik. Alles pärast tehtavaid investeeringuid võib väikesadamate majandamine muutuda lisaks sotsiaalmajandusliku kasu tootmisele ka sadamapidajale tasuvamaks, misjärel on soovitatav kaaluda rahastamisvahendi väljatöötamise asjakohasust.

2) Investeeringute tegemine valdkonnas on investorile majanduslikult mittetasuv või on tasuvusaeg liiga pikk. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.

3) Suurte turismiobjektide rajamine Eestisse omab positiivset välismõju, mis ei avaldu otseselt investeeringu teostajal, sihtgrupp ei ole iseseisvalt valmis objekti rajamisega seonduvat investeeringuriski võtma ning tuleks kaaluda lisaks toetusskeemile ka muid võimalusi avaliku sektori osalemiseks projektis.

5.8. Meede 5.2 „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“

5.8.1. Meetme üldinfo

Meede nr 5.2 „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ hõlmas endas kahte tegevust:

- nr 5.2.1 „Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine“
- nr 5.2.2 „Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks“

Meetme 5.2 tegevuste kohta on üksikasjalik ülevaade esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides.

Tabel 26 Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamise meetme tegevuse üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	VKE-d on orienteeritud kasvule ja ekspordile
Meetme eesmärk	Ettevõtjatele on kättesaadav traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet (sh suurendada ekspordivõimekust) ning ettevõtjatele on kättesaadav ka kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapital, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust
Meetme tegevuse nr ja nimetus	5.2.1 „Laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine“ 5.2.2 „Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks“
Toetuse saaja	KredEx (FoF, laenud ja tagatised), KredEx Krediidikindlustuse AS (eksporditehingute kindlustamine)
Kasusaajad	VKE-d
Meetme tegevuse eesmärk	5.2.1 Ettevõtjatele on kättesaadav traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet (sh suurendada ekspordivõimekust) 5.2.2 Ettevõtjatele on kättesaadav ka kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapital, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust.
Sihttase	5.2.1 Laenu, tagatist ja eksporditehingute kindlustust saanud ettevõtjate arv => 2301; 2023. aastaks 5.2.2 Varajase faasi fondifondi struktuuri kaudu riskikapitali kaasanud ettevõtjate arv 2023. aastaks => 62; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	Nõuetele vastavad üle 50 000 juriidilise isiku (VKE)
Toetuse summa	5.2.1 85,5 miljonit eurot (90%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 5.2.2 60 miljonit eurot (90%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.8.2. Valdonna ülevaade

Euroopa Liidu üheks olulisemaks prioriteediks lähiaastatel on kapitaliturgude edendamine, millega soovitakse suurendada nii tööhõivet, tõsta riigi ja ettevõtete konkurentsivõimet kui ka suurendada majanduses loodavat

lisandväärtust.¹⁸² Üheks võimaluseks seatud eesmärged saavutada on toetada eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtete (VKE) arengut.

Vastavalt Euroopa Komisjoni poolt väljatöötatud väike- ja keskmise suurusega ettevõtete määratlusele, kuuluvad mikro-, väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kategooriasse sellised ettevõtted, millel on vähem kui 250 töötajat ja mille aastakäive ei ületa 50 miljonit eurot ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 43 miljonit eurot. VKE-de hulgast loetakse mikroettevõteteks need ettevõtted, mis annavad tööd vähem kui 10 inimesele ja mille aastakäive ja/või aastabilansi kogumaht ei ületa 2 miljonit eurot.¹⁸³ Tinglik jaotus VKE-de klassifitseerimiseks on esitatud järgnevas tabelis (Tabel 27).

Tabel 27 VKE-de määratlus ja kriteeriumid

Määratlus	Töötajate arv	Käive	Bilansimaht
Mikroettevõte	Alla 10 töötaja	Alla 2 miljoni euro	Alla 2 miljoni euro
Väikese suurusega ettevõte	10 – 49 töötajat	2-10 miljonit eurot	2-10 miljonit eurot
Keskmise suurusega ettevõte	50-249 töötajat	10-50 miljonit eurot	10-43 miljonit eurot

Allikas: *EVEA*

Eurostati 2012. a andmetele tuginedes on enamik ettevõtteid VKE-de kriteeriumitele vastavad ning sellised moodustavad majandusest enamuse. Lisaks tuleb arvestada ka selliseid ettevõtjaid, kes pole juriidilist isikut veel loonud, kuid kes on n-ö (eel)seemnefaasis (nt äriidee olemas, kuid juriidilist isikut pole ning reaalset müüki veel ei toimu).

Tabel 28 Eesti VKE-de üldinfo 2012. aastast¹⁸⁴

	Ettevõtete arv			Töötajate arv			Lisandväärtus		
	Eesti		EL 27	Eesti		EL 27	Eesti		EL 27
	Arv	Osakaal (%)	Osakaal (%)	Arv	Osakaal (%)	Osakaal (%)	mln EUR	Osakaal (%)	Osakaal (%)
Mikro	45 697	87,8	92,1	107 853	28,0	28,7	2	21,0	21,1
Väike	5 151	9,9	6,6	99 698	25,8	20,4	2	24,6	18,3
Keskised	1 025	2,0	1,1	94 294	24,4	17,3	2	28,8	18,3
VKE-d	51 872	99,7	99,8	301 844	78,3	66,5	6	74,4	57,6
Suur	146	0,3	0,2	83 870	21,7	33,5	2	25,6	42,4
Kokku	52 018	100	100	385 715	100	100	8	100	100

Allikas: *Eurostat*

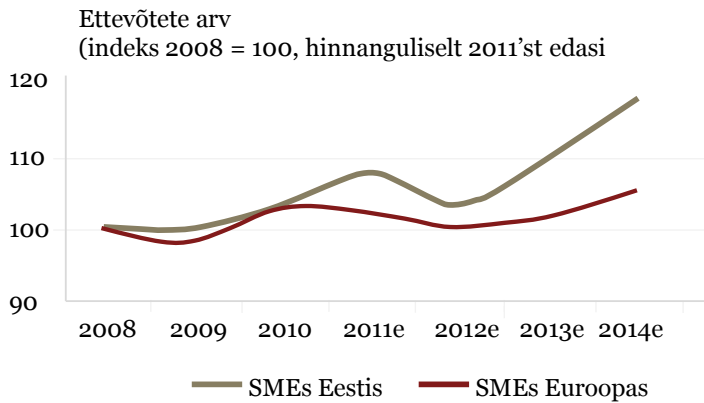
Tabel 28 andmetel on VKE-del Eesti majanduses suur osakaal, nende arvel on 78% töökohtadest ja 74% loodavast lisandväärtusest, mis on suuremad EL-i keskmistest näitajatest (vastavalt 67% ja 58%). Samas on valdkonnas mitmeid probleeme ning väljakutseid, mis piiravad ettevõtluse arengut ning sellest tulenevalt ka töökohtade loomist, konkurentsivõime suurendamist, tootlikkuse kasvu ja suurema lisandväärtuse teket ning laiemalt majanduse arengut.

Viimastel aastatel on VKE-de arv märkimisväärselt tõusnud, ületades oma kasvukiiruselt tunduvalt EL-i keskmist (Joonis 41), mis näitab, et sihtgrupi suurus ning sellega kaasnev kapitali kaasamise vajadus ajas kasvab.

¹⁸² Palo, U., Saks, M. (2014) Seletuskiri ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seaduse eelnõu juurde.

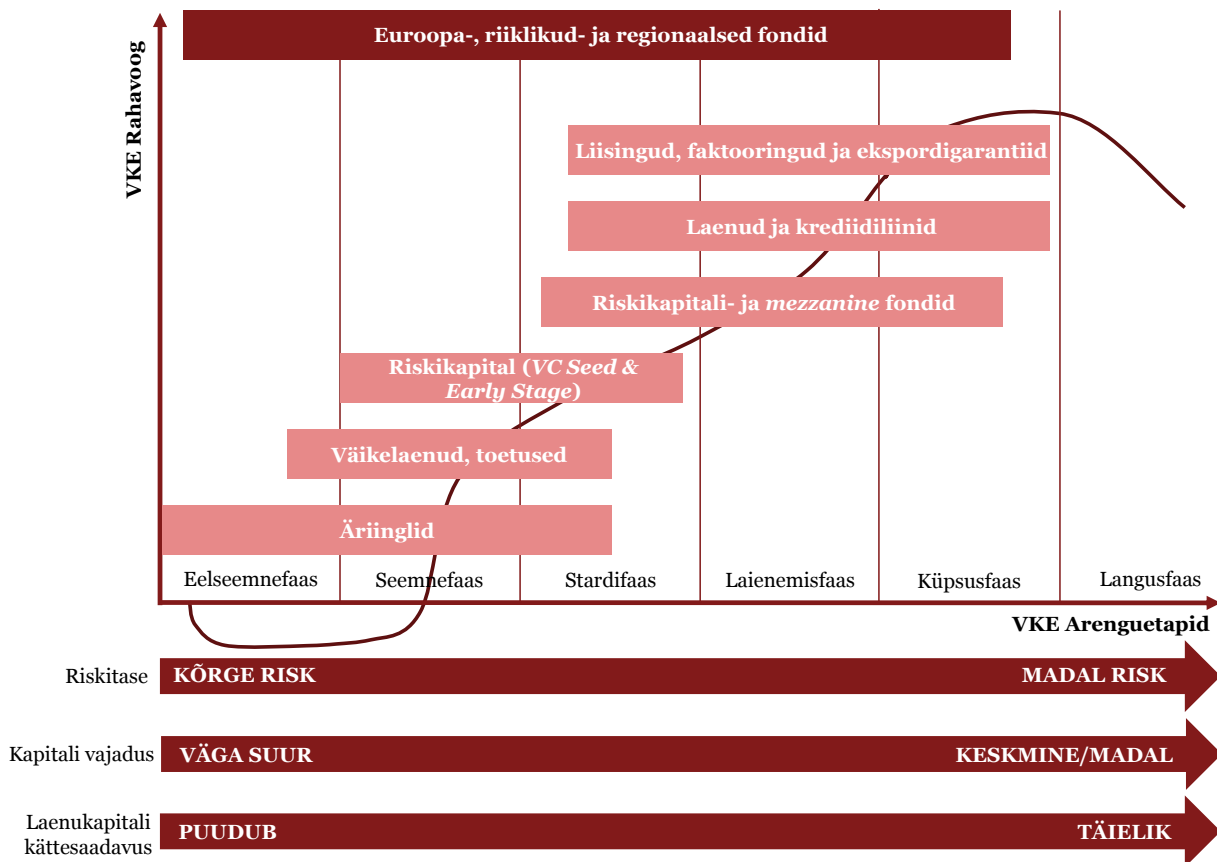
¹⁸³ Eesti Väike- ja Keskmise Ettevõtjate Assotsiatsiooni veebileht: <http://www.evea.ee/index.php/vaikeettevotlusest-2/vke-definitsioon>

¹⁸⁴ Andmed kajastavad ainult ehitus, teenindus, tööstus ja kaubandussektori ettevõtteid.

Joonis 41 VKE-de arengusuundumused. Allikas: Euroopa Komisjon, SBA.¹⁸⁵

Euroopa Komisjoni ettevõtluse ja tööstuse peadirektoraat on leidnud, et Eestis on kõrgelt arenenud ärikultuur ja head raamtingimused innovatsiooniks ja rahvusvahelistumiseks. VKE-de kohta tehtud statistika näitab, et Eesti tulemused on kümnest valdkonnast kuues selgelt üle EL-i keskmise, kuid Eesti jääb teistest maha ettevõtluses ning pakub vähem võimalusi ettevõtjatele, kes on läbi teinud pankroti. Lisaks sellele peetakse Eesti VKE-de nõrkuseks kvalifitseeritud tööjõu ja inseneride puudust ning piiratud ligipääsu riskikapitalile ja muudele vähem traditsioonilistele rahastamisallikatele. Kuid Eesti on enamikust EL-i riikidest ees rahvusvahelistumises ja selles, et ametiasutused reageerivad väikeste ettevõtjate vajadustele. Kapitali kättesaadavus, vajadus ning võimalik pakkumine erineb oluliselt ettevõtete erinevates arengufaasides. Üldise ülevaate süsteemist annab Joonis 42.

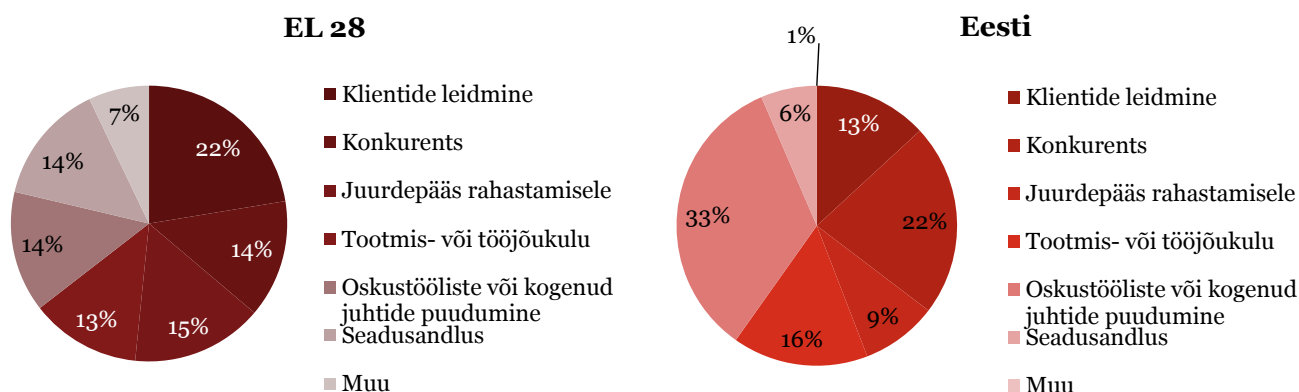

Joonis 42 Ettevõtte elutsükel ning finantseerimisvõimalused. Allikas: EIF, kohandanud PwC.

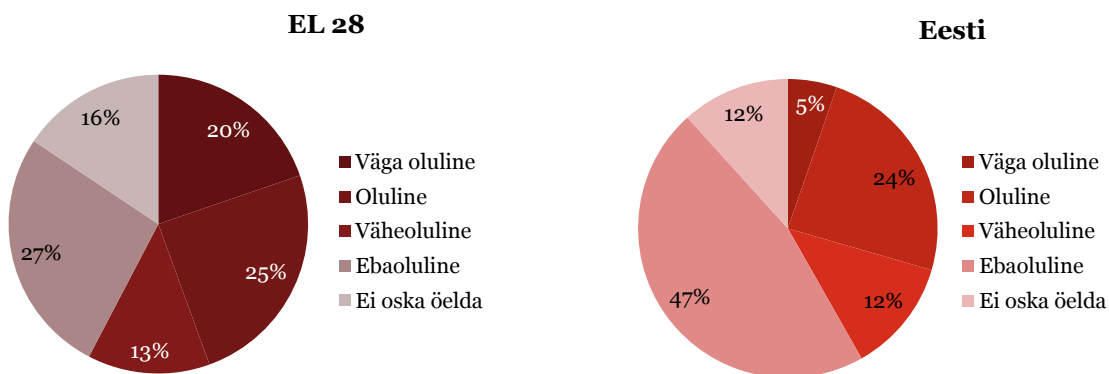
¹⁸⁵ 2013 SBA (Small Business Act) Fact Sheet Estonia.

Joonisel tähistatud kõver näitab, et eel- ja seemnefaasis on ettevõtete rahavoog üldjuhul negatiivne (st, et teenust/toodet alles arendatakse, müüki veel ei toimu või toimub vähesel määral), mistõttu kapitali kaasamise vajadus on väga suur, kuid kapitali pakkumine selles arengufaasis on piiratud, kuna mitmed tavapärased finantseerimisvahendid (nt liisingud ja pangalaenu) ei ole selles arenguetapis ettevõtjatele kättesaadavad.

Kapitali kättesaadavuse kaardistamiseks on valdkonnas viidud läbi suur hulk erinevaid uuringuid nii Eesti kui ka EL-i tasandil. Mitmed Eesti tasandil läbiviidud uuringud hindavad VKE-de probleeme nii laenu- kui omakapitali kättesaadavuse osas suurteks, kuid osad EL-i tasemel teostatud uuringud indikeerivad, et probleem võib olla mõnevõrra teisejärgulisem kui EL-is tervikuna. Näiteks on 2013. aastal Euroopa Komisjoni poolt läbi viidud SAFE uuringu¹⁸⁶ tulemusel kapitali kättesaadavus olulisim probleem vaid 9% Eesti ettevõtetest, samal ajal kui EL-i keskmisena on see suurim probleem 15% ettevõtetest (Joonis 43).

Joonis 43 Kriitilised Eesti VKE-de äriprobleemid võrrelduna EU keskmisega. Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE.

Joonis 44 Eesti VKE-de hinnangud juurdepääsule rahastamisele võrrelduna EU keskmisega. Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE.¹⁸⁷

Vaatamata sellele ei ole VKE-de ligipääs kapitalile kindlasti piisav – ainuüksi rahuldamata laenu taotluste osakaal on 2011. aasta andmetel SBA uuringu kohaselt Eestis peaaegu kaks korda kõrgem kui EL-i keskmine (Eesti 27%, EU 15%).

Krediidikindlustuse kohta 2014. aasta alguses läbiviidud uuringu¹⁸⁸ tulemustest selgus, et kõigist eksportivatest ettevõtetest (valimis 205 eksportivat ettevõtet) ligikaudu kolmveerand pole krediidikindlustust varem kasutanud või sellega kokku puutunud. Muuhulgas selgus, et ligi pooled eksportivatest ettevõtetest ei kasuta

¹⁸⁶ 2013 SMEs' Access to Finance (SAFE) survey. Eestist küsitleti 100 ettevõtjat.

¹⁸⁷ Vastused küsimusele: „Hinnake 10-palli skaalal Teie ettevõtte võimalusi rahastamiseks, kus 10 on väga oluline ja 1 ebaoluline?“ (Vastused on ümber kodeeritud 5-palli skaalale: 1-2 ebaoluline, 3-4 väheoluline, 5 ja „ei tea“ ei oska öelda, 6-8 oluline, 9-10 väga oluline).

¹⁸⁸ Faktum & Ariko (2014) SA KredEx tuntuse ja kliendirahulolu uuring.

krediidingimustel (st järeelmaksuga) müüki arvestataval määral, kuid ettevõtjate huvi (eelkõige eksportivad ettevõtjad) krediidikindlustuse teenuse kasutamise vastu on olemas (ligikaudu 25%).

Järgnevalt on esitatud valik olulisematest kapitali kättesaadavuse ja krediidikindlustuse kättesaadavuse valdkonna probleemidest ja väljakutsetest, mis erinevate uuringute, andmete ning intervjuude alusel on tuvastatud.

Probleemid ja väljakutsed

- **Finantseerimisvõimaluste olemasolu on VKE-del piiratud.** Ettevõtjad hindavad erinevate arenguetappide finantseerimisvõimaluste olemasolu jätkuvalt problemaatiliseks, sellisel seisukohal on 34% ettevõtjatest.¹⁸⁹ Samuti on raske leida sobivaid omakapitaliinvesteeringute pakkujaid – 38% ettevõtetest hindavad omakapitali kättesaadavust kas halvaks, pigem halvaks või sisuliselt puuduvaks.¹⁹⁰ Suur osa ettevõtjatest leiavad, et ettevõtteid pole piisavalt kapitaliseeritud, samas nende valmisolek väliste investorite kaasamiseks on tagasihoidlik.
- **Pangateenused pole alustavatele ettevõtetele kättesaadavad.**¹⁹¹ Pangateenuste kättesaadavust takistavad peamiselt: 1) ebapiisavad tagatised, 2) olematu krediidi ajalugu (alustav ettevõtja) ja 3) puuduv omafinantseering. Üldjuhul ei ole ärimudel ennast veel piisavalt tõestanud ning traditsioonilised krediidiasutused ei ole suutelised või piisavalt motiveeritud, et eelpool mainitud ettevõtte ja projektide rahastamisega seotud riske hinnata. Samas vajavad kasvupotentsiaali omavad ettevõtteid kasvuvõimaluste realiseerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid, sest ettevõtte ärikasumist ja omaniku enda vahenditest ei piisa.
- **Eesti kapitaliturg on hääbumas.**¹⁹² Eesti kapitalituru suhe majandusse on väga väike ja kapitalituru osakaal on viimase aastakümne jooksul olnud vähenevas trendis. Ettevõtete võimalused kapitaliturgudel finantseeringuid kaasata on väga minimaalsed.
- **Ettevõtjate teadlikkus omakapitaliinvesteeringutest on suhteliselt madal.** Sihtrühmas on teadlikkus kõige madalam omakapitaliinvesteeringute riiklike toetusmehhanismide ja omakapitali pakkujate osas. Ettevõtjate teadlikkus varieerub eri suurusega (suuremate ettevõtete teadlikkus on kõrgem) ja eri tegevusala ettevõtete lõikes (nt töötleva tööstuse ning info ja side valdkonna ettevõtete teadlikkus on kõrgem, mis on ilmselt tingitud nende tegevusalade suuremast kogemusest omakapitaliinvesteeringute kaasamisel). Lisaks mõjutavad teadlikkust ka omandisuhted – välismaiste kaasomanikega ettevõtjate teadlikkus on kõrgem.
- **Professionaalsete fondijuhtide puudus.** Ekspertide hinnangul on vajalik kohalike fondihaldurite meeskondade tekkimise soodustamine ja nende motiveerimine turu harimiseks. See on oluliseks eelduseks omakapitaliinvesteeringute pakumisel, kuna tekitab investeerimiskapitali omavatel turuosalistel võimaluse oma kapitali usaldusväärsetl reaalmaajandusse investeerida. See omakorda leevendaks alustavatele ettevõtetele kapitali kättesaadavuse probleeme ning vähendaks tulevikus riiklikku sekkumise vajadust.
- **Puuduvad lahendused välisurgudel krediidiriskide maandamiseks.** Eesti ettevõtjatele on suuremad ekspordi sihtturud Soome, Rootsi ja Läti. Oluline oleks jätkuvalt tutvustada Eesti ettevõtjatele kaugemaid eksporditurge ja võimalikke kaubanduspartnereid, tutvustada sealseid olusid, maksetavasid, ekspordi finantseerimise võimalusi, et seeläbi julgustada ettevõtjaid oma toodangu ja teenustega liikuma uutele sihtturgudele. Probleem on lisaks hakanud teravnema viimase aasta Venemaa ja Ukraina sündmuste valguses.
- **Krediidikindlustuse ebapiisav kättesaadavus.** Tulenevalt Eesti ettevõtete väiksusest ei tegutse turul kohapeal sisuliselt ühtegi erakapitalil põhinevat kindlustusandjat.

¹⁸⁹ PRAXIS (2012) Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused.

http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/VKE_arengusuundumused_lopparuanne_Praxis_2012.pdf

¹⁹⁰ Ernst & Young (2013) Kapitali kättesaadavuse uuring.

¹⁹¹ Ernst & Young (2013) Kapitali kättesaadavuse uuring

¹⁹² Kapitaliturgude arengu ettepanekud (2012). FinanceEstonia klatri kapitaliturgude töögrupp.

- **Kvalifitseeritud tööjõupuudus.** Ettevõtjad peavad endiselt suureks takistuseks kvalifitseeritud spetsialistide nappust kohalikul tööjõuturul.
- **VKE-de hoiak ekspordiplaanide suhtes on tagasihoidlik.** Ettevalmistused eksportimiseks on tehtud ainult 6%-l ettevõtetest, ja 18% küll plaanib oma tooteid eksportida, kuid ei ole selleks ettevalmistusi teinud²³. Ekspordiga kavatsevad alustada pigem töötleva tööstuse ja ehitusettevõtted, nendest passiivsemad on teenuseid pakuvad ettevõtted. Eristub eelkõige majutuse, toitlustuse ja äriteenuste sektor, kus nendest, kes pole seni oma teenuseid eksportinud, ei plaani sellega ka edaspidi alustada 91% VKE-dest. Osaliselt võib siin olla tegu sellega, et välituristide teenindamist ei näe need ettevõtjad teenuse ekspordina.
- **Koormavad õigusaktid ja liigne bürokraatia.** Probleeme on tunnistanud mitmed ettevõtted, kes erinevaid ELi või Eesti Vabariigi toetusmeetmeid ja/või rahastamisvahendeid kasutanud või sel põhjusel ka taotlemata jätnud. Administratiivsed tegevused saaksid olla lihtsamad ning selgemad.

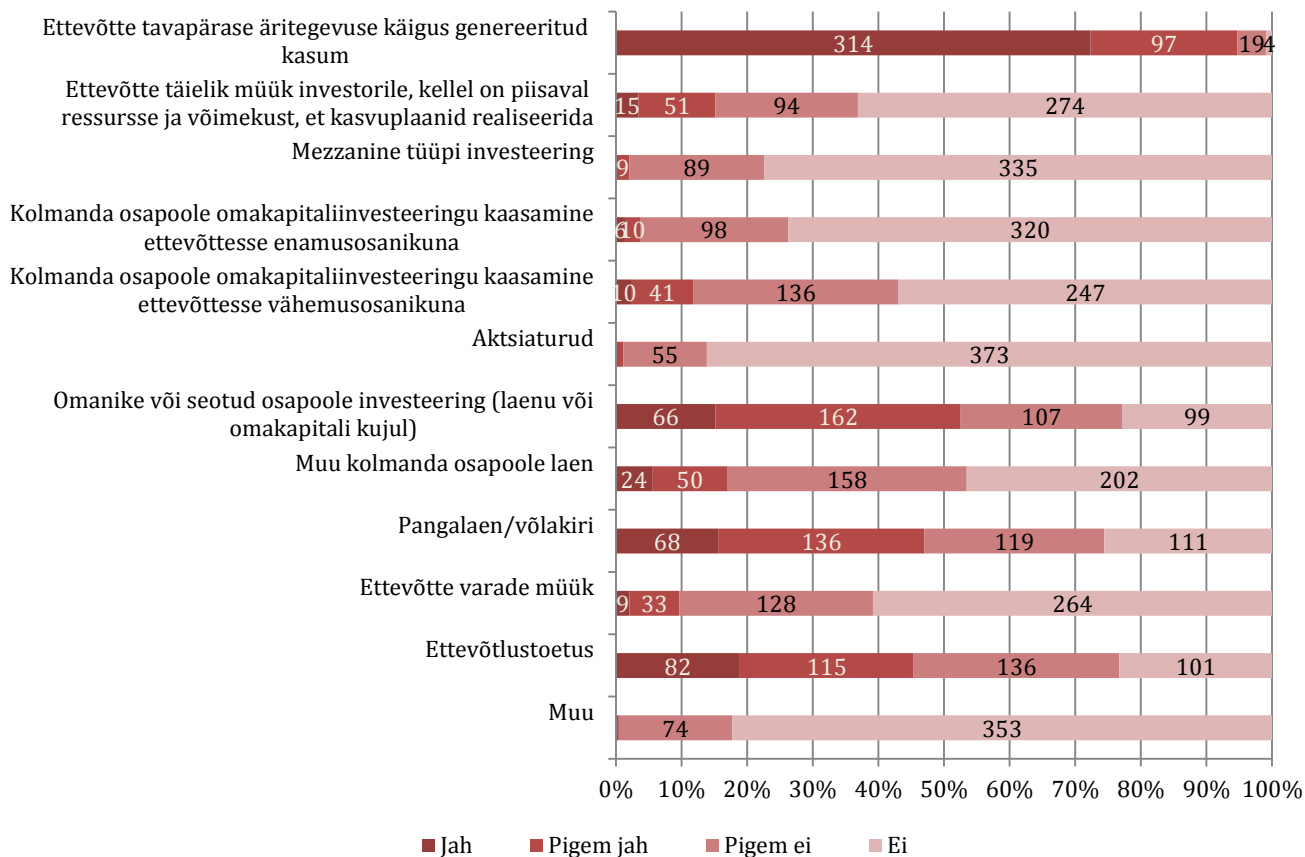
Meetme 5.2 eesmärkideks on tagada ettevõtjatele kättesaadav vajalik kapital traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks ja ekspordiga seotud krediidiriskide maandamiseks (meetme tegevus 5.2.1), et tõsta nende üldist konkurentsivõimet (sh suurendada ekspordivõimekust). Samuti muuta ettevõtjatele kättesaadavaks kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapital (meetme tegevus 5.2.2), et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust. VKE-de finantseerimisvõimaluste suurendamine on asjakohane nii pangateenuste kui ka era- ja riskikapitali kättesaadavamaks muutmise kontekstis. Oluline on tagada ka ettevõtjate teadlikkus turul valitsevatest võimalustest.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: valdkonnas tuvastatud probleemide lahendamiseks kavatsetud meetme tegevused ning eesmärgid on meie hinnangul kooskõlas ning aitavad valdkonnas esinevaid probleeme leevendada. SFi vahendite toel kavatsetakse teha ettevõtjatele kättesaadavaks traditsiooniliste äriprojektide finantseerimiseks vajalik kapital ning maandada ekspordiga seotud krediidiriske, et tõsta nende üldist konkurentsivõimet (sh suurendada ekspordivõimekust), aga ka kõrgema riskiga ambitsioonikate äriprojektide finantseerimiseks mõeldud riskikapital, et toetada nende kiiret kasvu ja jätkusuutlikkust. Finantseerimiseks kasutatavad rahastamisvahendid pakuvad võimaluse kaasata lisakapitali erasektorist ning tagastatava iseloomu tõttu suudetakse vahendeid kasutada efektiivselt.

5.8.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

VKE-de nõudlust finantseeringute järele on Eestis kaardistatud mitmete eelnevate uuringute raames. Sellest tulenevalt ei ole antud uuringu kontekstis mõistlik juba teostatud uuringute ulatuslik refereerimine ning piirduetakse vaid põhijärelduste väljatoomise ning rõhutamisega. Detailsem info on võimalik leida juba vastavatest uuringutest.

EY poolt läbiviidud uuringu raames küsitleti üle 400 Eesti ettevõtte ning kaardistati nende vajadused erinevate finantseerimisallikate lõikes. Tulemused on esitatud järgneval joonisel (Joonis 45).

Joonis 45 Kasuvõimaluste realiseerimiseks vajalikud finantseerimisallikad. Allikas: EY.

Nagu näha, on Eesti ettevõtted tugevalt kaldu sisemise kasumi kaudu genereeritud ressursside kasutamisele (95% vastanutest hindasid finantseerimisallika kasutamist kas „jah“ või „pigem jah“ vastusega). Sellele järgnesid olemasoleva omaniku laenu/omakapitaliinvesteeringud (53%), pangalaen (47%) ning ettevõtlustoetused (45%). Mezzanine, aktsiaturud jm lahendused ei ole täna ettevõtjatele kas madala teadlikkuse, tingimuste ebasobivuse või pakkumise puudumise tõttu atraktiivsed või kättesaadavad. Kuigi suurele osale VKE-dest laienevad ka erinevad avalikud toetused (EAS, KredEx, MES, võimalikud inkubaatorite mehhanismid vms), ei ole toetuse eesmärk otseselt parandada kapital kättesaadavust, vaid adresseerida muid turutõrkeid. Sellest tulenevalt keskendume edasises analüüsis vaid traditsioonilise omakapitali ning laenufinantseerimise analüüsile (sh ekspordi krediidikindlustus).

5.8.3.1. Omakapitaliinvesteeringud

E&Y poolt 2013. aastal läbiviidud kapitali kättesaadavuse uuringust¹⁹³ järeldub, et kasvupotentsiaali omavad **ettevõtted vajavad kasvuvõimaluste realiseerimiseks täiendavaid rahalisi vahendeid, sest ettevõtte ärikasumist ja omaniku enda vahenditest ei piisa**. Ettevõtjad kaaluksid täiendavate rahaliste vahenditena nii ettevõtlustoetusi, laenu kui ka omakapitaliinvesteeringuid (Joonis 45), mille hulgas täiendavate omakapitali kaasamise lahendustena pakuti peamiselt välja olemasoleva omaniku täiendavat investeeringut (53% jah/pigem jah), kuid äramärkimist leidis ka kolmandalt osapoolelt omakapitali kaasamine (11% vähemusesosanikuna ja 4% enamusesosanikuna).

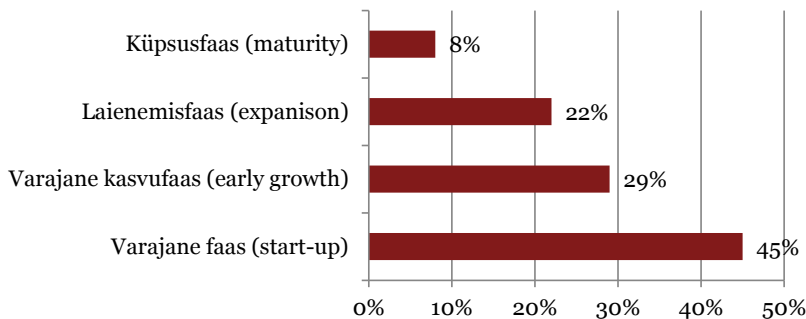
Lisaks on tuvastatud, et ettevõtjate põhiliseks mureks omakapitaliinvesteeringute kaasamisel on **kontrolli ja osaluse kaotus**. Kolmanda osapoole kaasamisel kardetakse erimeelsusi ning konflikte ettevõtte arendamist ja juhtimist puuduvates küsimustes, samuti tuntakse muret operatiivsete otsuste langetamise võimaluse kadumise

¹⁹³ Ernst & Young (2013) Kapitali kättesaadavuse uuring.

pärast. Seetõttu on mitmed ettevõtjad läinud ettevõtte aeglasema kasvatamise teed, finantseerides seda suure osas ärikasumist. Seega kuna ettevõtete teadmised omakapitaliinvesteeringute kaasamisest on madalad, **ei oska nad kapitali kaasamise eelised ja puuduseid hinnata.**

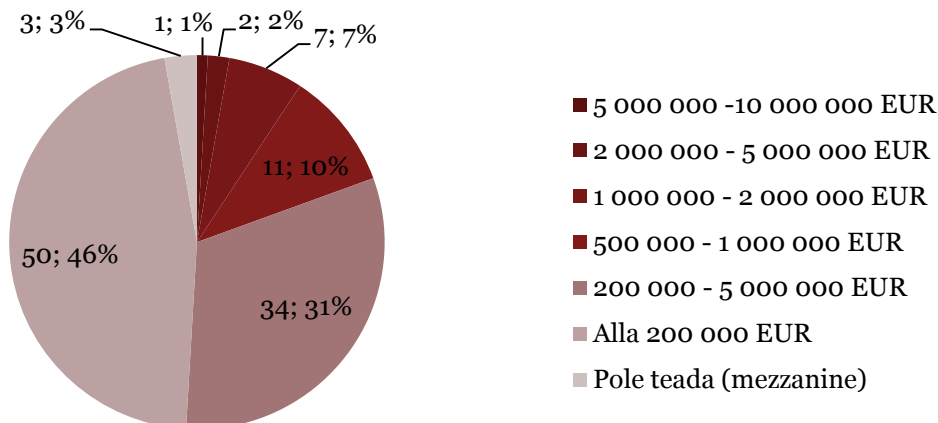
Sellest tulenevalt on kõrge või pigem kõrge huvi täiendava omakapitali kaasamise vastu kokku vaid 17% vastanutest, mis indikeerib, et Eesti VKE-d on hoolimata kasvu finantseerimise vajadustest pigem reserveeritud uut omakapitali kaasama. Lisades juurde ka omakapitali kaasamise vajaduse dimensiooni (13% ettevõtetest), jõuti lõppjärel dusele, et nii vajadus kui ka vähemalt pigem kõrge huvi kaasamise vastu on **vaid 8% ettevõtetest**. Sarnase suurusjärgu toob välja ka Euroopa Komisjoni SAFE uuring, mille kohaselt 4% Eesti ettevõtetest hindasid, et nende omakapitali vajadus ei ole oluliselt viimase kuue kuu jooksul muutunud – samas kui 96% hindasid, et omakapitali instrumentide temaatika ei ole neile käesoleval hetkel asjakohane.

Tulenevalt omakapitali vajadustest on üldine huvi omakapitali kaasamise vastu seotud ettevõtte arengufaasiga – mida varasema faasi ettevõtte, seda suurem vajadus omakapitali järele (kuna laenukapitaliga varases faasis finantseerimine ei ole tihti võimalik ega otstarbekas). Küsitluse tulemusel selgus, et ka Eesti ettevõtete puhul on just varasema faasi ettevõtetel proportsionaalselt suurem huvi kapitali kaasamise vastu (Joonis 46).

Joonis 46 Ettevõtete huvi omakapitaliinvesteeringute vastu sõltuvalt arengufaasist. *Allikas: EY.*

Eesti ettevõtete omakapitalivajadused on ka mahult suhteliselt väiksed. EY uuringu tulemusel selgus, 46% ettevõtjatest hindab oma omakapitalivajadust väiksemaks kui 200 000 eurot ning 31% vajadus jääb vahemikku 200 000-500 000 eurot (Joonis 47). Kaalutud keskmine investeeringuvajadus on ligikaudu 450 000 eurot. Arvestades asjaolu, et küsitlusesse kaasati vaid ettevõtjaid, kelle käive on vähemalt 200 000 eurot, on selge, et representatiivselt kogu VKE-dele kaalutud keskmine investeeringuvajadus on tegelikkuses tunduvalt madalam.

Joonis 47 Potentsiaalselt omakapitaliinvesteeringuid kaasavate ettevõtjate hinnang vajaliku investeeringu suurusele. *Allikas: EY.*

Omakapitaliinvesteeringute nõudluse määratlemine

On selge, et täpset VKE-de omakapitaliinvesteeringute nõudluse numbrit ei ole võimalik välja arvutada. Sellest tulenevalt kasutatakse hinnanguliste suurusjärkude leidmiseks erinevaid eeldusi ning hinnanguid. Levinuim metoodika kogunõudluse tuvastamiseks on järgmine:

1. Sihtgrupi suuruse määratlemine ning vajadusel kohandamine;
2. Sihtgrupi potentsiaalse omakapitali nõudlusega esindajate proportsiooni määratlemine;
3. Majanduslikult põhjendatud äriideega sihtgrupi esindajate proportsiooni määratlemine;
4. Keskmise sihtgrupi esindaja omakapitali vajaduse rahalise suuruse määratlemine;
5. Hinnangulise omakapitali investeeringute vajaduse arvutamine.

Eeltoodud andmete baasilt on võimalik tuvastada ligikaudne omakapitali investeeringute vajadus alljärgnevalt:

1. **Sihtgrupi suurus.** Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2013. aasta lõpus kokku oli 112 760 ettevõtet¹⁹⁴, nendest peamiselt kasumit taotlevates osäühingu ja aktsiaseltsi õiguslikes vormides tegutsevaid isikuid oli 83 085. Valdav osa neist on VKE-d, seega kogupopulatsioon on ligikaudu **83 000 ettevõtet**.
2. **Potentsiaalse nõudluse olemasoluga proportsioon.** Vastavalt EY uuringu tulemustele on omakapitali kaasamise vastu huvi **8% ettevõtetest**.
3. **Põhjendatud äriidee.** Hetkel puuduvad kättesaadavad andmed selle kohta, kui suur osakaal kapitali kaasamise sooviga ettevõtetest võiksid majanduslikel kaalutlustel kapitali ka saada – st kas nende kapitalipaigutus on majanduslikult õigustatud ning riske arvesse võttes tasuv. Kasutame siinkohal hinnangulist ning pigem konservatiivset **korrigeerimiskordajat 0,5**.
4. **Keskmine vajatav investeeringumaht.** Kaalutud keskmine investeeringuvajadus oli EY uuringus osalenud ettevõtete puhul 450 000 eurot. Kuna uuring ei kaasanud alla 200 000 eurose käibega ettevõtteid (kes moodustavad suure osa kogu ettevõtete hulgast), kasutatakse hinnangulist korrigeerimiskordajat ning keskmiseks investeeringuvajaduseks on määratud vahemik **100 000 – 200 000 eurot**.
5. **Nõudluse arvutamine.** Eeltoodust tulenevalt on hinnanguline nõudlus omakapitali investeeringute järele arvutatav järgmiselt: $83\,000 \times 0,5 \times 8\% \times (100\,000 \text{ kuni } 200\,000)$. **Hinnanguline kogunõudlus sihtgrupi hulgas on seetõttu vahemikus 332 kuni 664 miljonit eurot.**

Ülaltoodud turunõudlus sisaldab kõiki omakapitali investeeringute tüüpe (nii era- kui riskikapital, sh ka omakapitali investeeringud, mida finantseeritakse strateegiliste (välis)omanike poolt – nt kontsernisisesed investeeringud). Spetsiifilisemalt võib vaadelda ka ainult riskikapitali võimalikku nõudlust – kui lihtsustatult eeldada, et EL-i keskmine era- ja riskikapitali suhe SKP-sse on optimaalne tase, siis peaks Eesti aastane investeeringute maht olema ligikaudu 50 miljonit eurot (vt täpsemalt ptk 5.8.4 Finantseeringu pakkumus sihtgrupile).

5.8.3.2. Laenukapital

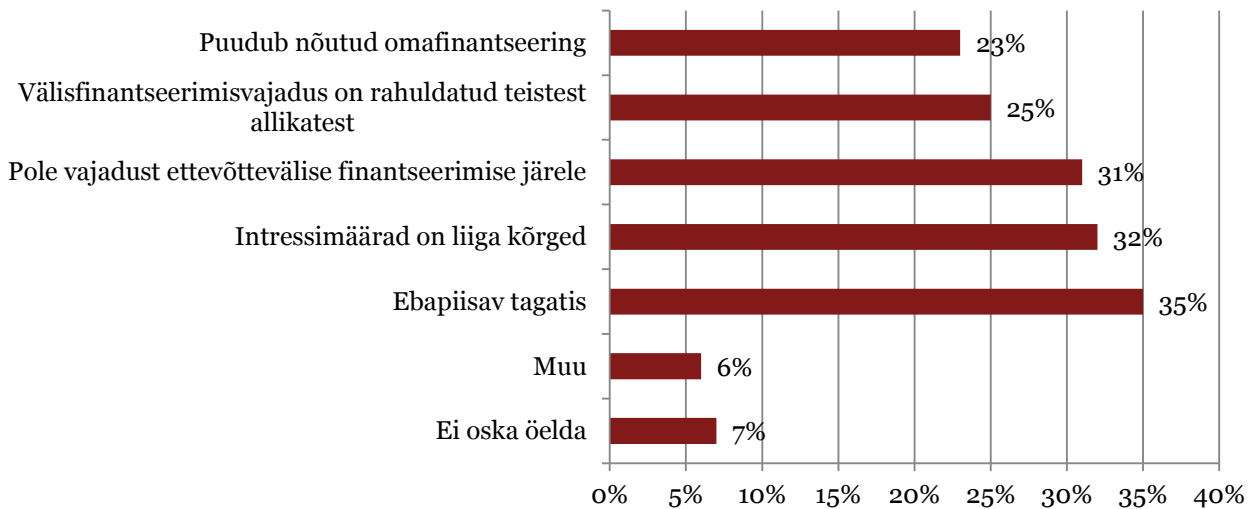
VKE-dest on perioodil 2009-2011 kasutanud erinevaid rahastamise võimalusi kokku 31%¹⁹⁵ ning 10-250 töötajaga ettevõtete seas on vastav näitaja 46%. Valdav osa finantseerimist kaasanud ettevõtetest kaasas seda krediititoote kaudu (laen perekonnalt või sõpradelt 51%, liising 48%, pangalaen 37%). Võrreldes majanduskriisi ajaga (2008) on krediidi kaasamine oluliselt aktiviseerunud. Pangalaene kasutatakse enamjaolt põhivara (65%) ja käibevara soetamiseks (31%), kuid alla 10 töötajaga mikroettevõtete puhul kasutas 23% ettevõtetest laenu ka tegevuskulude finantseerimiseks.

Nõudluse hindamise puhul on oluline tähelepanu pöörata nii rahuldatud nõudlusele (väljastatud laenud) kui ka rahuldamata nõudlusele (tagasilükatud laenuaotlused või keeldumist ette aimates täiesti taotlemata jäetud

¹⁹⁴ Eesti Statistikaamet, <http://www.stat.ee/68777>

¹⁹⁵ PRAXIS (2012) Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused.

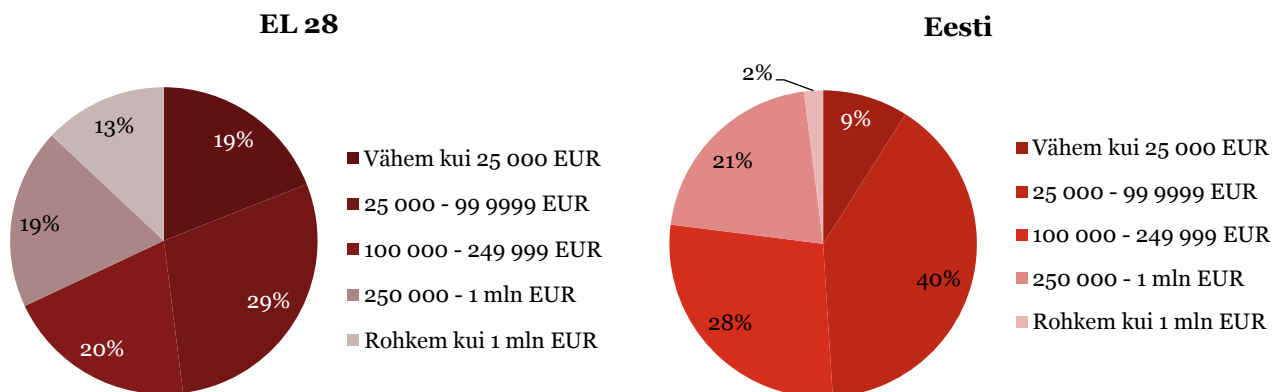
laenuid). Muu hulgas kaardistati Praxise uuringus ka põhjused, miks pangalaenu ei ole eelnevatel perioodidel kasutatud (Joonis 48).

Joonis 48 Pangalaenu mittekasutamise põhjused. Allikas: Praxis.

2011. aastal olid kapitali kättesaadavuse kontekstis probleeme piisava tagatise leidmisega 35%-l ettevõtetest, 32% pidasid intressimäärasid liiga kõrgeks ning 23% ei olnud suutelised vastama minimaalse omafinantseeringu nõuetele. Tuntavale laenuvajadusele viitab aga asjaolu, et järgneva 24 kuu jooksul plaanis täiendavat pangalaenu kasutada 39% ettevõtetest.

2013. aasta SAFE uuringu tulemustel eelistas 85% kasvuambitsioone välise finantseeringuga rahastada plaanivatest ettevõtetest oma finantseerimisvajadusi rahuldada kas pangalaenu (69%) või muudest allikatest tuleneva laenu (16%) abil. Ettevõtted, kes planeerisid lähitulevikus kaasata täiendavat rahastamist investeeringute tegemiseks, indikeerisid ka hinnangulise laenu suuruse, mida nad plaanivad kaasata (Joonis 49).

Joonis 49 Planeeritav kaasatava laenufinantseerimise suurus.¹⁹⁶ Allikas: Euroopa Komisjon, SAFE.

Kaalutud keskmine planeeritav laenusumma on ligikaudu 240 000 eurot, mis on ligikaudu kaks korda väiksem kui EL-i keskmine ning samas suurusjärgus küsitlusele vastanud ettevõtete viimase kahe aasta jooksul võetud laenu kaalutud keskmise suurusga.

Ettevõtete hinnangul eksisteerivad erinevad põhjused, miks nad planeeritavat laenu ei pruugi saada. Sarnaselt Praxise uuringu tulemustele on ka siin põhjusteks liiga kõrge intress ning puuduvad tagatised.

¹⁹⁶ Vastus küsimusele: „Mis suuruses finantseeringut sooviksite saada?“.

SAFE uuringu tulemuste kohaselt oli viimase kuue kuu jooksul laenu taotlenud 8% küsitletud ettevõtetest. 5,1% jätsid laenu taotlemata kartuses, et taotlust niikuinii ei rahuldata. Laenu taotlenud klientidest sai soovitud täissummas laenu 41% ettevõtetest, enamuses soovitud summast (75-99%) sai 35% ning 17% ettevõtete laenuaotlustest lükati tagasi.

Kokkuvõtteks – vaatamata asjaolule, et üldised keskmised intressimäärad on madalad ning pankade poolt väljastatav laenumaht on taas tõusnud, hindavad VKE-d peamiseks probleemideks laenude kättesaadavuse osas nii tagatiste puudumist kui ka kõrgeid intressimäärasid. Selle tulemusel jääb teatud osa laenuaotluseid üldse esitamata ning osa lükatakse pankade poolt tagasi.

Laenukapitali nõudluse määratlemine

Sarnaselt omakapitaliinvesteeringute nõudluse määratlusele ei ole ka laenude osas täpset VKE-de nõudluse numbrit võimalik välja arvutada. Vastavalt andmete kättesaadavusele kasutatakse hinnanguliste suurusjärkude leidmiseks erinevaid meetodeid. Levinuim meetodika, mida ka EIF ühe võimaliku variandina toetab¹⁹⁷, on järgmine:

1. Sihtgrupi suuruse määratlemine ning vajadusel kohandamine;
2. Ettevõtete arvu leidmine, kes ei taotlenud laenu, kuna eeldasid, et taotlust ei rahuldata (kapitali hind, tagatised, omafinantseering vms);
3. Ettevõtete arvu leidmine, kes taotlesid laenu, kuid kelle taotlust ei rahuldatud;
4. Majanduslikult põhjendatud äriideega ettevõtete proportsiooni määratlemine;
5. Keskmise laenuperioodi pikkuse määratlemine;
6. Hinnangulise laenukapitali investeeringute vajaduse arvutamine.

Eeltoodud andmete baasilt on võimalik tuvastada ligikaudne laenukapitali vajadus alljärgnevalt:

1. **Sihtgrupi suurus.** Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 2013. aasta lõpus kokku oli 112 760 ettevõtet¹⁹⁸, nendest peamistes kasumist taotlevates osaiühingu ja aktsiaseltsi õiguslikes vormides tegutsevaid isikuid oli 83 085. Valdav osa neist on VKE-d, seega kogupopulatsioon on ligikaudu **83 000 ettevõtet**.
2. **Taotluse esitamata jätnud ettevõtete proportsioon.** Vastavalt SAFE uuringu tulemustele on laenu taotlemata jätnud **5% ettevõtetest**.
3. **Rahuldamata taotluste proportsioon.** Vastavalt SAFE uuringu tulemustele on laenuaotlus jäänud rahuldamata 17% ettevõtetest, SBA andmete kohaselt on vastav näitaja 27% - arvutustes kasutame 20% proportsiooni. Kuna Praxise uuringu kohaselt on pangalaenu kasutanud 37% ettevõtetest, siis kogu populatsioonist on seega rahuldamata jäänud taotluste osakaal $20\% \times 37\% = 7\%$.
4. **Põhjendatud äriidee.** Hetkel puuduvad kättesaadavad andmed selle kohta, kui suur osakaal kapitali kaasamise sooviga ettevõtetest võiksid majanduslikel kaalutlustel kapital ka saada – s.t. kas nende kapitalipaigutus on majanduslikult õigustatud ning riske arvesse võttes tasuv. Kasutame siinkohal hinnangulist **korrigeerimiskordajat 0,2**.¹⁹⁹
5. **Keskmine vajatav investeeringumaht.** Kaalutud keskmine investeeringuvajadus oli SAFE uuringus osalenud ettevõtete puhul **240 000 eurot**.
6. **Keskmine laenu kestvus** (i.k. *duration*). Keskmine laenu pikkus Eestis on ligikaudu 4 aastat, samas on VKE-de keskmine laenu pikkus hinnanguliselt veidi lühem (suur-ettevõtted ja KOV-id viivad keskmise pikkuse üles). Kuna osa laenudest ei ole nulli amortiseeruva graafikuga vaid nn *balloon*-laenud (st maksegraafiku lõppu jäetakse suurem jääk, mis üldjuhul refinantseeritakse), siis kasutame lihtsustatult kestvuse arvutustes **2 aastat**.

¹⁹⁷ European Investment Fund, *SME Access to Finance Market Assessments (GAFMA)*.

¹⁹⁸ Eesti Statistikaamet, <http://www.stat.ee/68777>

¹⁹⁹ Kordaja puhul on rakendatud sarnast suurusjärku, mida turunõudluse hindamisel EIF oma näidismetoodikas rakendab.

7. **Nõudluse arvutamine.** Eeltoodust tulenevalt on hinnanguline nõudlus laenude järele arvutatav järgmiselt: $83\,000 \times (5\%+7\%) \times 0,2 \times 240\,000 \times 2$. **Hinnanguline kogunõudlus on seetõttu ligikaudu 956 miljonit eurot.**

5.8.3.3. Krediidikindlustus

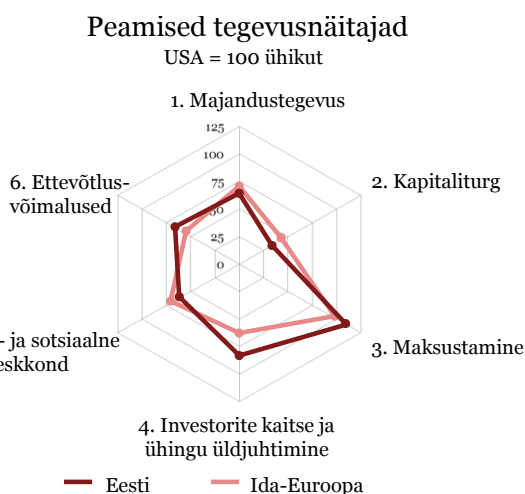
SAFE uuringus selgus, et 11% ettevõtetest peab ettevõtte edasise finantseerimise puhul ülimalt oluliseks just ekspordilaenude ning käenduste olemasolu. Faktum & Ariko 2014. a uuringus selgus, et need ettevõtted, kes on juba kasutanud krediidikindlustusteenuseid, on jäänud rahule, st teenus on vastanud ettevõtjate vajadustele, taotlemine on olnud lihtne, tingimused arusaadavad, vastuste saamine KredEx Krediidikindlustus AS-i käest on võtnud vähe aega ning hind on olnud aktsepteeritav (sh rahulolu klienditeeninduse kvaliteediga on väga kõrge). Veel selgus, et ligikaudu 25% ettevõtetest (vastanute arv 169) tunnevad huvi krediidikindlustusteenuste vastu, sh ekspordivate ettevõtete seas (vastanute arv 85) on huvi keskmisest kõrgem (33%). Arvestades, et KredEx Krediidikindlustus AS on sisuliselt ainus krediidikindlustusteenuseid pakkuv ettevõtte, siis krediidikindlustusteenuste nõudluse suurendamiseks on vaja tõsta ettevõtete teadlikkust ning riigi sekkumine eksporditehingute kindlustamiseks on vajalik. Senise nõudluse rahuldamiseks kasutada olnud mahud ja dünaamika on esitatud järgnevas finantseeringu pakkumuse alapeatükis, täpsemalt peatükis 5.8.4.3.

5.8.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

5.8.4.1. Omakapitaliinvesteeringud

Eesti investeeringute turg on rahvusvahelises mõistes väga väike ja vähetuntud, mistõttu jäävad potentsiaalsed investeeringud alla paljude regionaalse fookusega fondide investeerimislimiite. See on üheks oluliseks põhjuseks, miks kapitali pakkujaid on arvuliselt vähe ning sarnase investeerimispoliitika juures ei teki nende vahel sisulist konkurentsi.

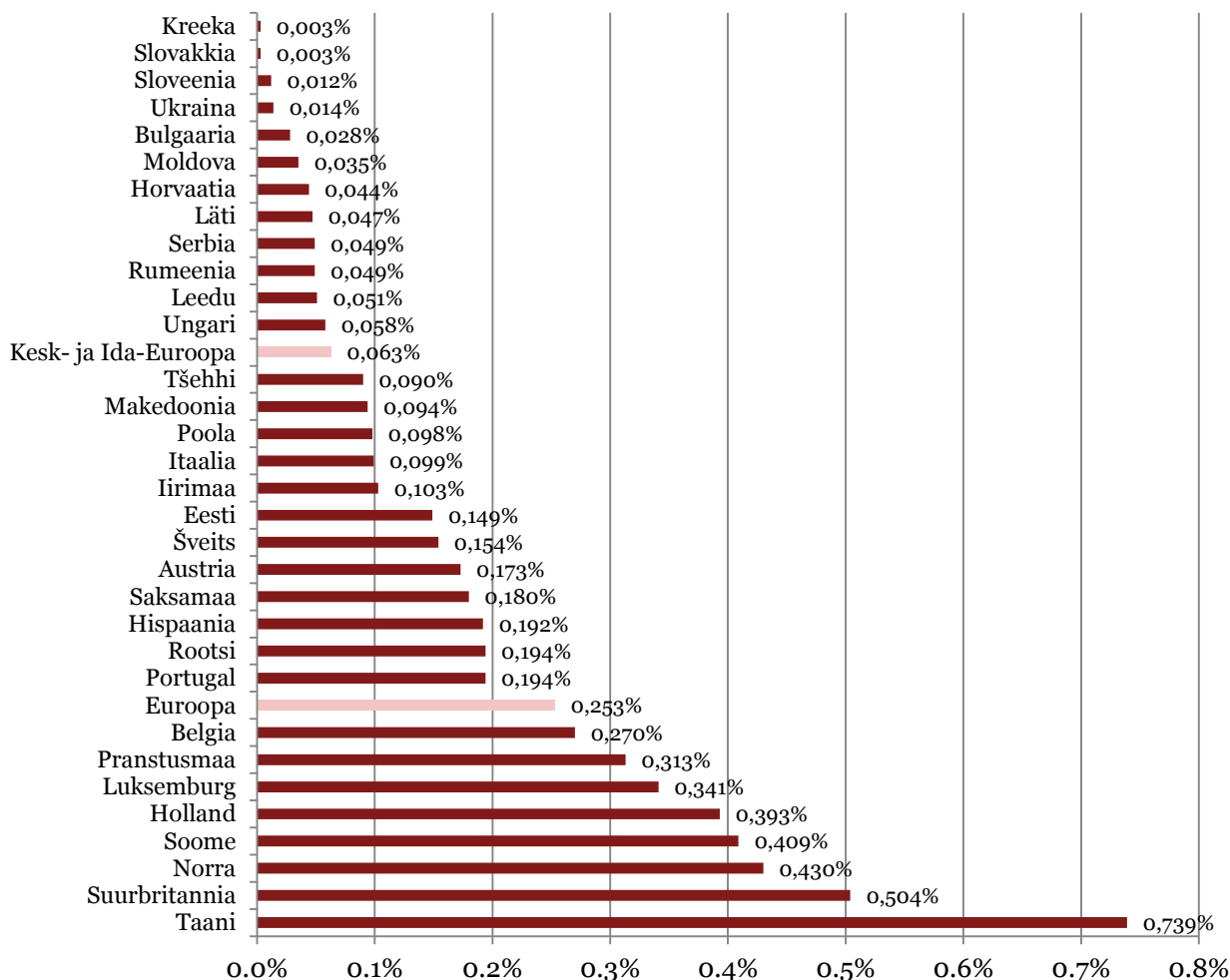
Samas on riikide atraktiivsusindeksi²⁰⁰ alusel Eesti hinnatud 54,2 punktise skoori alusel 51. kohale 118 hinnatava riigi seas 2014. aastal. Indeksiga antakse potentsiaalsetele investoritele ülevaade sihtriigi atraktiivsusest omakapitaliinvesteeringute tegemiseks. Mõõdetakse kuute erinevat parameetrit: (1) majanduslik aktiivsus, (2) kapitalituru tase, (3) maksundus, (4) investorikaitse ja valitsemine, (5) demograafiline ja sotsiaalne keskkond ning (6) ettevõtlusvõimalused. Nagu Joonis 50 näitab, on kõige vähem arenenud valdkond just kapitaliturud.

Joonis 50 Eesti era- ja riskikapitali atraktiivsusindeks

²⁰⁰ The Venture Capital & Private Equity Country Attractiveness Index, <http://blog.iese.edu/vcpeindex/estonia/>

Era- ja riskikapitali investeeringud moodustasid Eestis 2013. aastal 0,15% SKP-st (2012: 0,1%), mis on 5 korda väiksem Taani vastavast näitajast ja 1,7 korda väiksem Euroopa keskmisest (vt Joonis 51). Kokku investeeriti Eestis 2013. aastal era- ja riskikapitali vahendeid 27,5 miljonit eurot (2012: 18,6 miljonit eurot). Küll tuleb esile tuua, et Kesk- ja Ida-Euroopa regioonis ollakse sellise tasemega suhtena SKP-sse esikohal, kuid ELis 15. kohal. Samas tuleb rõhutada, et tulenevalt Eesti turu väiksusest võivad üksikud suuremad tehingud statistikat väga tugevalt mõjutada ning näiteks 2011. aasta andmetel moodustasid vastavad investeeringud Eestis vaid 0,04% SKP-st (ehk investeeringumahud olid ca 4 korda väiksemad).

Joonis 51 Era- ja riskikapitali investeeringute osatähtsus SKP-st 2013²⁰¹

EVCA liikmete poolt raporteeritud andmete alusel jagunevad 2013. aastal tehtud investeeringud (27,5 miljonit eurot) Eestis alljärgnevalt:

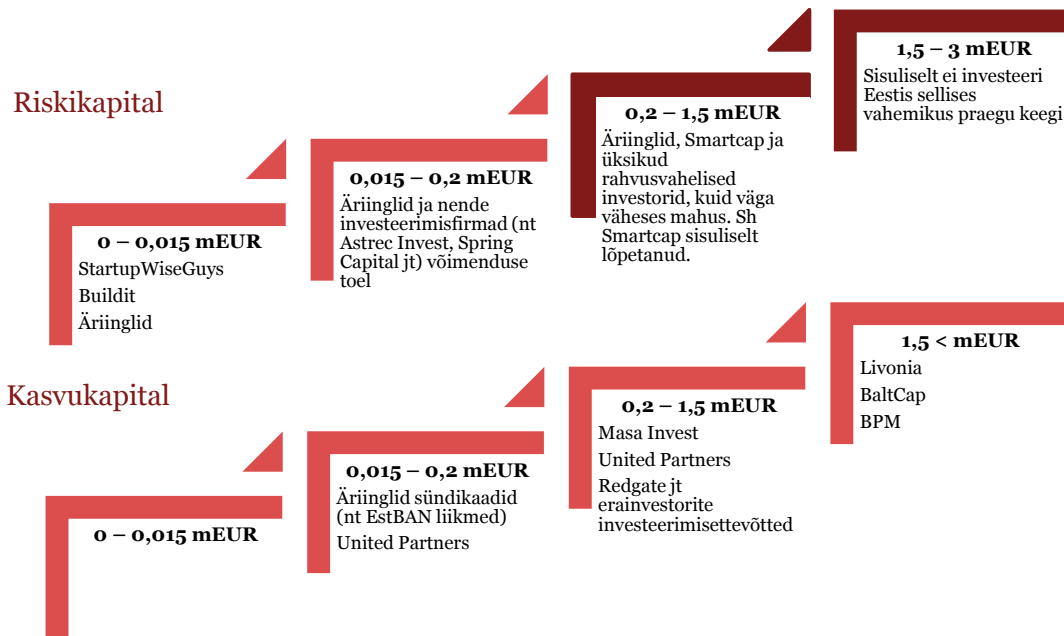
- Seemnefaas (*seed*) 0%;
- Varajane faas (*start-up*) 11% (ca 3 mln eurot);
- Varajane kasvufaas (*early stage*) 12% (ca 3 mln eurot);
- Kasvufaas (*growth*) 76% (ca 21 mln eurot);
- Ülevõtmised (*buyout*) 0,2% (ca 0,5 mln eurot).

EVCA hinnangul nähakse just Kesk- ja Ida-Euroopa piirkonnas arenguvõimalusi era- ja riskikapitalipakkumise suurendamiseks, kuna konkurents pakkumisvõimaluste osas selles piirkonnas on pigem väike ning investeerimismahud pole saavutanud oma optimumi.

²⁰¹ European Private Equity & Venture Capital Association (EVCA). The 'Central and Eastern Europe Statistics 2013' Special Paper, published August 2014.

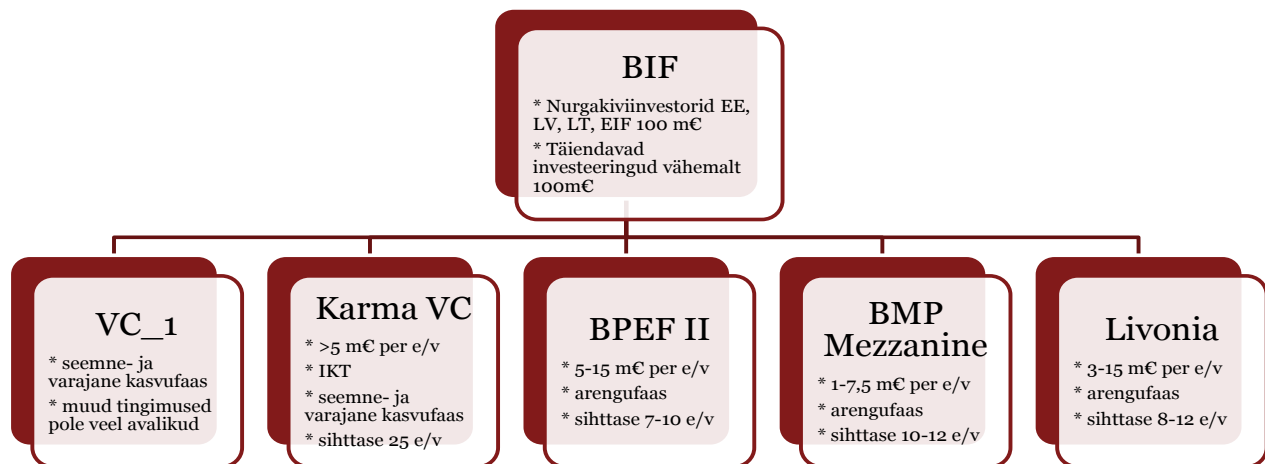
Ülevaade turuosalistest

Eesti era- ning riskikapitali turul tegutsevatest aktiivsematest osapooltest annab lühiülevaate Joonis 52. Siinkohal tuleb rõhutada, et jooniselt on välja jäetud mitmed turuosalised, kes ei ole hetkel teadaolevalt aktiivses investeerimisfaasis (MTVP, ASI, WNB Project, Amber Trust jt).

Joonis 52 Peamised turuosalised ning investeerimisstrateegiad.²⁰² Allikas: EIF, EstVCA ja EstBAN

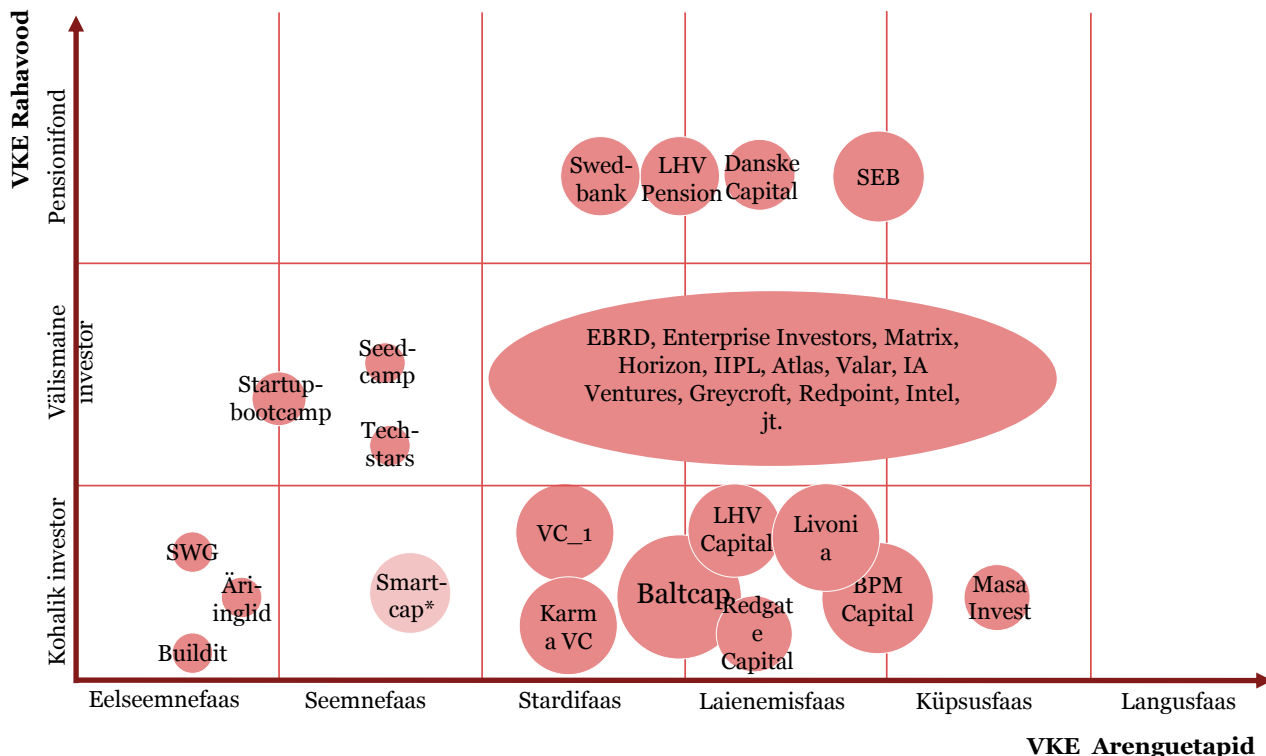
Täiendavalt leevendab juba tegutsevate ja suurema investeerimisvajadusega ettevõtjate (üldjuhul alates 3 miljonist eurost) jaoks kapitali kättesaadavuse probleemi 2012. aastal loodud Balti Innovatsioonifond (edaspidi BIF), mis on Eesti, Läti ja Leedu ning Euroopa Investeerimisfondi (edaspidi EIF) poolt loodud fondifond, mille eesmärk on suurendada kapitaliinvesteeringuid Balti riikide ettevõtetesse. EIF investeerib fondi loomiseks 40 miljonit eurot, millele lisandub 20 miljonit eurot nii Eesti (Sihtasutus KredEx), Läti (LGA) ja Leedu (Invega) riiklikelt agentuuridelt, moodustades kokku 100 miljonit euro suuruse fondi. Täiendavalt oodatakse, et allfondide haldurid suudavad kaasata investoritelt veel vähemasti 100 miljonit eurot, mis annaks fondifondi kogumahuks vähemalt 200 miljonit eurot. BIF-i fondifondi struktuur on näha järgneval joonisel.

Joonis 53 BIFI võimalik struktuur. Allikas: KredEx

²⁰² EIF Market Research 2014’.

Erinevate era- ja riskikapitali pakkuvate investorite fookus koos BIF-i ja teiste turuosalistega katab ära peamised ettevõtete arengufaasid. Joonis 54 annab indikatsiooni ligikaudsest ühekordsest investeerigusuurusest Eesti investorite puhul (ringi suurus) ning peamisest investeringufookusest arengufaaside kaupa. Siinkohal tuleb rõhutada, et pensionifondid investeerivad kohalikule turule sisuliselt vaid läbi erinevate fondide (va väga üksikud otseinvesteeringute erandid).

* Smartcap on ümberkujundamas oma investeerimistegevust, misjärel aktiivne kapitali pakkumine väheneb väga olulisel määral eel- ja seemnefaasis

Joonis 54 Ettevõtetele rahastamist pakkuvad investorid²⁰³

Kuigi igas arengufaasis on mõni investor välja toodud, ei tähenda see reaalset kapitali pakkumust – investeringute tegemise takistuseks võivad saada nii vabade investeerimisvahendite olemasolu, investorite profiil (eelkõige rahvusvaheline riskikapitali investor), investeerimisvahemike ning tegevusvaldkondade eelistuste osas, oskused kapitali paigutada ja ärivaldkonnast arusaamine.

Võttes arvesse, et kogu era- ja risikapitali investeringute maht aastas on EVCA liikmete poolt raporteeritud andmete alusel ca 27 miljonit eurot (sh varajases faasis ainult 3 miljonit eurot), ning BIFi allfondide investeringute lisandumisega (ca 200 miljonit eurot kogu Baltikumi peale üle 6-7 aastase horisondi) võib lähiaastatel Eestis kapitali aastane pakkumus ulatuda ca 35 miljoni euroni. Kõrvutades seda potentsiaalse turunõudluse mahuga ja hetkeolukorraga, siis on selge, et turul on väga suures mahus rahuldumata nõudlust. Veel enam tuleb arvestada, et kui keskmine kapitalivajadus oli eelpool kasutatud arvutustes hinnatud 100-200 tuhandele eurole, siis sellist kapitalipakkumise vahemikku ei adresseeri sisuliselt praegused turuosalistes ega ka BIF-i mandaadid saanud allfondid, mille kapitalipakkumise vahemik algab enamasti alates 3 miljonist eurost. Seega kriitilisem katmata nõudlus eksisteerib alla 3 miljoni euro suuruste investeringute osas, ekspertide hinnangul kõige olulisemal määral just vahemikus 0,2–1,5 miljonit eurot.

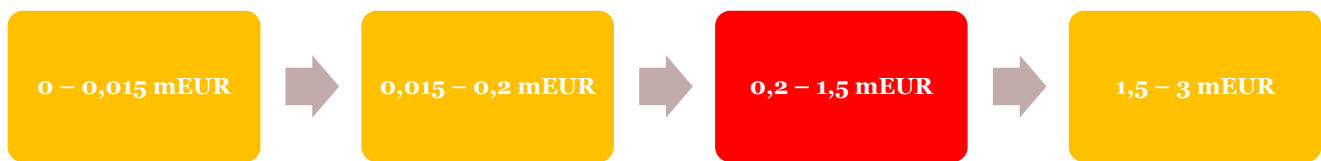
EstBan liikmed investeerisid 2013. aastal kokku ca 4,6 miljonit eurot (66 ettevõtet). Siinkohal tuleb aga arvestada asjaoluga, et nimetatud 4,6 miljoni euro sees sisaldub enamikus osas EstBAN soomlastest liikmete poolt tehtud investeringud Soome ja muu maailma ettevõtetesse, mistõttu **Eesti ettevõtetesse**

²⁰³ Hiljutiste muudatustega kohtandatud skeem Ernst & Young (2013) Kapitali kättesaadavuse uuring, EIF'i turuanalüüside ning valdkonna ekspertide informatsiooni alusel.

investeeritud tegelik summa on 1,1 miljonit eurot ehk reaalne suutlikkus on finantseerida ligikaudu 5-10 ettevõtet aastas.

Kokkuvõte

Läbiviidud ekspertintervjuudele, valdkonnas läbi viidud uuringutele ning nende järeldustele tuginedes võib järeldada, et seoses SmartCapi investeerimistegevuse ümberkujundamisega **Eestis sisuliselt puudub pakkumine seemne- ja varajase faasi ettevõtete omakapitaliinvesteeringutele, mis jäävad vahemikku 0,2 kuni 1,5-3 miljonit eurot** (äriinglid katavad osaliselt investeeringuid kuni ca 100 tuhat eurot ning BIF-i allfondid alustavad lähiajal investeerimist alates 2-3 miljoni euro suurustest summadest (va mezzanine ning üks VC fondidest, mille investeeringu suurus võib alata ka 1 miljonist eurost). On selge, et ka sellest vahemikust väljajäävate investeeringute nõudlus ei ole täies mahus rahuldatud. Alljärgneval joonisel on valgusfoori värvidega visualiseeritud katmata vajadusega omakapitali investeeringute vahemikud (kõige kriitilisem vahemik tähistatud punasega ning vähemkriitilisemad kollasega).

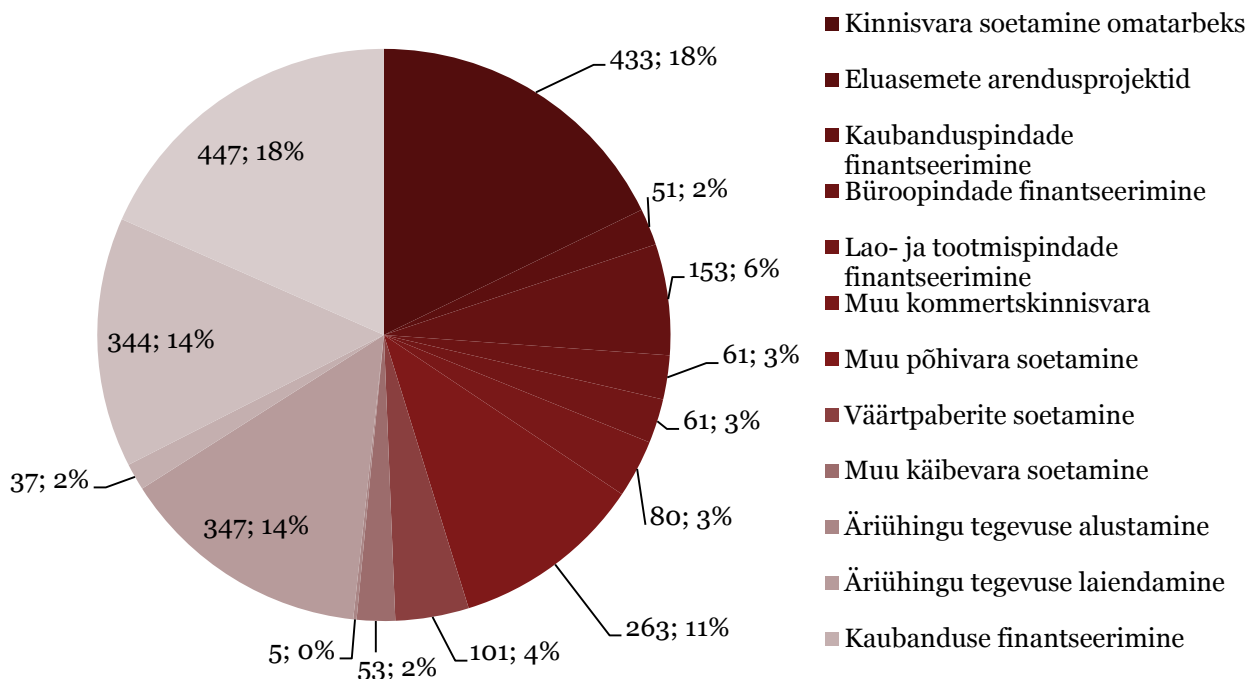

Joonis 55 Omakapitaliinvesteeringute vahemikud. Allikas:PwC

5.8.4.2. Laenukapital ja olemasolevad rahastamisvahendid

Laenukapital

2012. aastal hakkas pärast krediidikriisi esmakordselt pankade poolt väljastatav laenumaht taas tõusma ning ulatus 2013. aastal 2.4 miljardi euroni (sh ka suurettevõtted). Väljastatud laenud sihtotstarbe järgi jaotusid alljärgnevalt:

Joonis 56 Mittefinantsettevõtetele väljastatud laenud sihtotstarbe järgi. Allikas: Eesti Pank

SAFE uuringu tulemusel selgus, et sellal kui Euroopas keskmiselt hinnati viimase 6 kuu pankade valmisoleku muutust laenupakkumiseks väga negatiivselt (25% vastanud hinnangul oli valmidus halvenenud, 14% hinnangul paranenud), siis Eesti ettevõtete hinnangul valmidus langes vaid 3% ning tõusis 17% ettevõtete hinnangul. See tulemus peegeldab ka üldist laenukeskkonda – nii nõudluse/pakkumuse fookusgruppide kui täiendavatest ekspertintervjuudest jäi kõlama, et laenuaktiivsus on tõusuteel ning enamike sihtgruppide puhul ei ole kapitali kättesaadavus täna kõige olulisem probleem.

Samas selgus krediidasutustega peetud ekspertintervjuudest, et päris mitmes valdkonnas ei ole pangad üldjuhul valmis finantseeringut pakkuma, mistõttu ilmselt ka suur osa taolisi kliente ei tule üldse laenu küsimagi. Valdkonnad, kliendisegmendid ning tingimused, mille puhul laenupakkumus on erinevatel põhjustel pärsitud, on järgmised:

- **Mitteusaldusväärse juhtkonna/omanikega** ettevõtted;
- **Ebamõistlikud äriprojektid ning ebapiisavad** rahavood;
- Vahemikku **10 000–50 000 eurot** jäävad laenud, kuna see on pankade jaoks administratiivselt ajamahukas ning laenusumma suhtes ebaproportsionaalselt kallis (alla 10 000 euro laenu antakse omaniku käenduse vastu vaid isikuriski, mitte äriprojekti hinnates);
- Laenuvõimenduseks **ebapiisava varade mahuga** kliendid (omafinantseeringu puudus, tagatiste puudus) või varadega, mis ei ole panga jaoks aktsepteeritavad (nt välisriigis või Eesti väga ebalikviideses piirkonnas asuv vara);
- **Alustavad ning lühikese tegevusajalooga** ettevõtted (kuna pank sooviks võtta vaid krediidiriski, aga mitte äriprojekti käivitamise riski). Teatud juhtudel ollakse nõus finantseerima, kuid sel juhul on laenumarginaal tunduvalt kõrgem ning omafinantseeringu nõue võib ulatuda ka kuni 50%-ni;
- Panga jaoks võõra tehnoloogia/ärimudeliga kliendid;
- **Välisklientide nõuete finantseerimine** (ekspordifinantseering), kuna väliskliendi makseriski ei suudeta hinnata. Faktooringut võib teha, aga sel juhul lisatagatistega. Täiendavalt võib probleemne olla ka pikema-ajaliste (üle 2 aastaste) piiriüleste projektide finantseerimisega;
- Panga portfelli hetkel **mittesobivas sektoris** (riskilimiidid, sektori tundmine, ärietika) tegutsevad ettevõtted (sõltub pangast, aga näideteks võivad olla metsandus, laevandus, meditsiin, tekstiil, teatud kinnisvara/ehitus);
- **Väga pika maksegraafikuga laenud** (üldjuhul ettevõtetele üle 10 aastast graafikut ei pakuta (erandid kuni 20 aastat) ning ka siis pigem *balloon* laenuüübiga ehk graafik küll 10 aasta peale, aga 5 aasta pärast toimub laenujäägi refinantseerimine ning ümberhinnastamine (peamiselt regulatiivsete kapitalinõuete tõttu).

Olemasolevad rahastamisvahendid

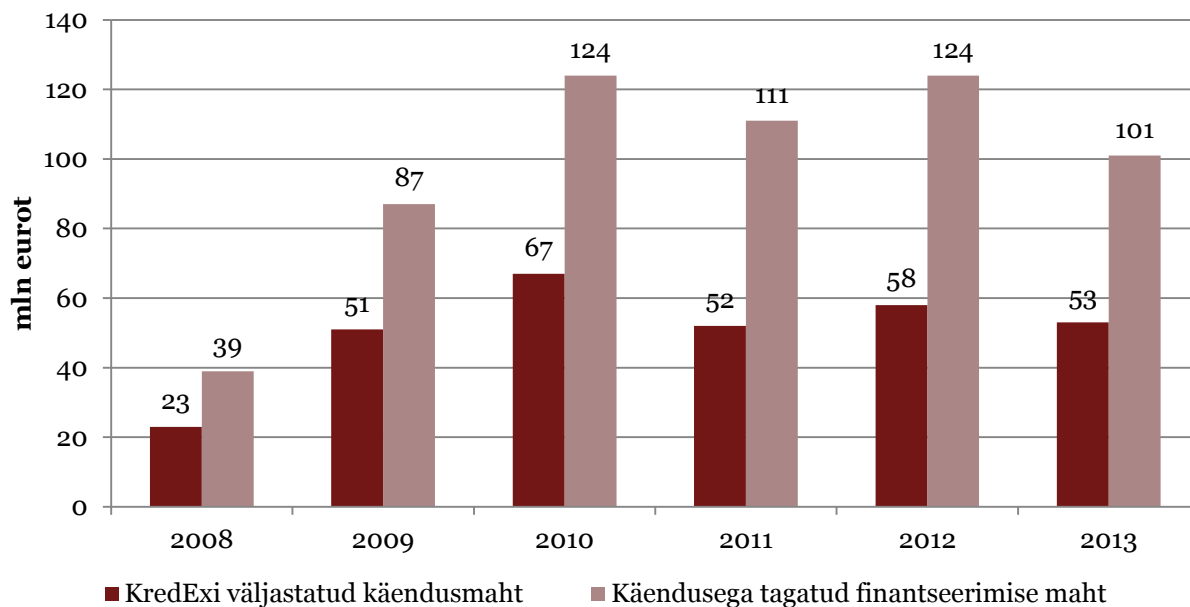
Turul pakub lisaks krediidasutustele finantseerimist ka KredEx läbi erinevate rahastamisvahendite – stardilaen, laenukäendused, tehnoloogialaen, allutatud laen ning ekspordilaen. Suurima mahuga neist on stardilaenud ning ettevõtluse laenukäendused – nende toodete mahust on ülevaade esitatud allpool.

Ettevõtluslaenu käendused

Ettevõtetel on oma arengu finantseerimiseks võimalik taotleda ka KredEx'ist ettevõtluslaenu käendust kuni 2 miljoni euro ulatuses, käendustasuga ca 1-2% käenduse jäägil aastas. Laenukäendus on suunatud ettevõttele, mis vajab oma tegevuseks finantseerimist pangalt või liisinguettevõttelt. Laenukäendus on abiks, kui ettevõtte soovib kasutada pangalaenu, liisingut või pangagarantiid, kuid selle väljastamiseks puuduvad endal piisavad tagatised või tegutsemisajalugu.²⁰⁴ 2013. aastal laekus KredEx'ile 654 ettevõtluslaenu käenduse taotlust ning 300 lisataotlust olemasolevate käenduslepingute muutmiseks. Kokku esitati taotlusi 2,9% vähem kui aasta varem. Käendust taotleti summas 70,0 mln eurot ning sellega seonduvat finantseerimist summas 134,2 miljonit eurot. Täpsemalt on käendusmahud esitatud järgneval joonisel.²⁰⁵

²⁰⁴ KredExi veebileht: <http://www.kredex.ee/ettevõtte/laen-ja-kaendus-3/laenukaendus-2/>

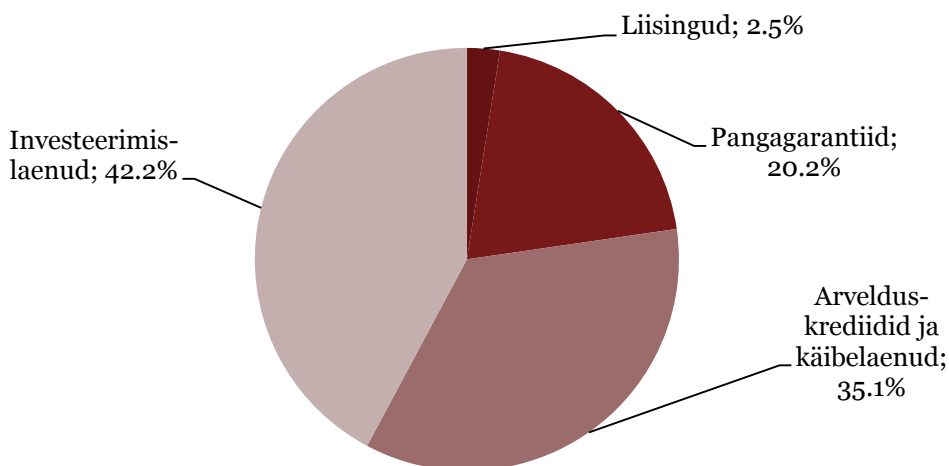
²⁰⁵ KredEx (2014) Aastaaruanne 2013, <http://www.kredex.ee/public/aastaraamat2013/et/index.html>

Joonis 57 KredEx'i poolt väljastatud käendusmaht ja käendatud laenude mahud perioodil 2008-2013 (miljon eurot)²⁰⁶

Aastal 2013 sõlmiti 537 uut käenduslepingut 467 ettevõtte kohustuste tagamiseks summas 53 miljon eurot, mis võimaldas ettevõtetel pankadest kaasata täiendavat finantseerimist summas 101 mln eurot. Aastaga vähenes sõlmitud lepingute arv 10,2%, aga toetatud ettevõtete arv jäi samaks. Väljastatud käendusmaht vähenes möödunud aastaga võrreldes 8,9%.

2013. aastal väljastati peaaegu pool käendustest investeerimislaenude, kolmandik arvelduskrediidi ja käibelaenude, viiendik pangagarantiide finantseerimiseks. Kõige vähem väljastati käendusi liisingute finantseerimiseks (vt Joonis 58).²⁰⁵

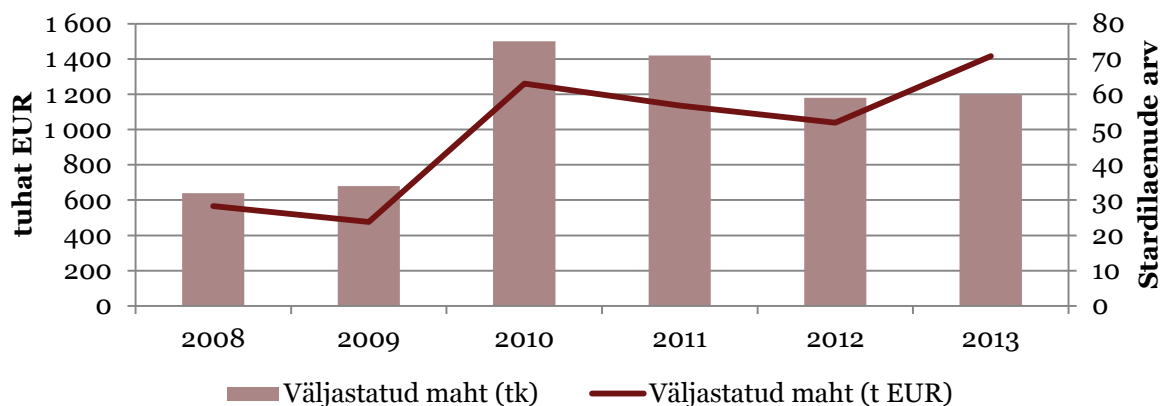
Joonis 58 2013. aastal väljastatud käendusmaht finantseerimise liikide lõikes

²⁰⁶ Joonis kajastab lisaks VKEdele ka mikro- ja suurettevõtteid.

Stardilaenud

Ettevõtete stardilaen sobib alustavale ja kuni kolm aastat tegutsenud ettevõttele investeringute ja käibevahendite rahastamiseks. Stardilaenu maksimaalne summa on kuni 64 000 eurot ning laenu tähtaeg on kuni 5 aastat. Laenu intressimäär on Euribor + 7% ning ettevõtja käendus on vahemikus 30-40% laenusummast.

Stardilaenude maht on esitatud alljärgneval joonisel. Nagu jooniselt selgub, on pakkumus olnud viimastel aastatel stabiilne, finantseerides ca 60-70 ettevõtet kogumahas ca 1,3 miljonit eurot aastas.

Joonis 59 Väljastatud stardilaenu/stardilaenu käenduse mahud. Allikas: KredEx

5.8.4.3. Krediidikindlustus

Ettevõtetele on oma riskide juhtimiseks võimalik taotleda krediidikindlustust, mis võimaldab ettevõttel maandada tehingutega kaasnevaid kommerts- ning poliitilisi riske. Teenuse osutajaks on KredEx Krediidikindlustus AS.

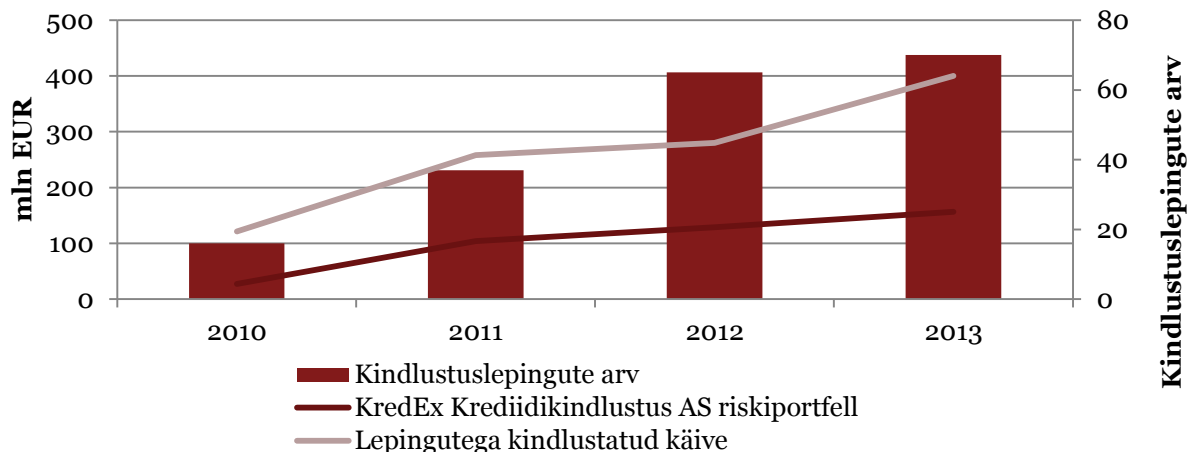
Tegevuse laiemaks eesmärgiks on tõsta Eesti ettevõtete teadlikkust krediidijuhtimisest, parandada kindlustuslahenduste abil nende finantsstabiilsust ning suurendada ekspordivõimekust. Krediidikindlustus võimaldab muuta muidu pankadele tagatisena mittevastuvõetavad välisklientidele esitatud nõuded või investeeringud tagatisena aktsepteeritavaks, tekitades seeläbi täiendava ligipääsu laenukapitalile.

Pakuvad kindlustusteenused jagunevad:

1. **Lühiajaliste tehingute krediidikindlustuseks.** Mõeldud tehingutele, mille eest ostjale pakutav maksetähtaeg ei ületa 24 kuud (tavapärase siiski 1-3 kuud). Kindlustuskate tagab müüjale laekumised ostjale krediiti müüdü kauba eest ostja makseraskuste korral. Paljudesse Eesti ekspordi sihtriikidesse väljastatav krediidikindlustus põhineb riiklikul tagatisel, sest erakindlustajad ei ole valmis selliseid riske kindlustama.
2. **Pikaajaliste tehingute krediidikindlustuseks.** Tehingutele, kus maksetähtajad on pikemad kui 24 kuud. Pikaajaline krediidikindlustus põhineb riiklikul tagatisel ja tagatavad tehingud peavad vastama Euroopa Liidu ja OECD sellekohastele piirangutele. Jaguneb omakorda:
 - a. **Tarnijakrediidi kindlustus.** Mõeldud tehingutele, mille puhul välisostja tasub kaupade eest osamaksetena kokkulepitud perioodi (nt kahe või rohkema aasta) jooksul. Tagatakse tarnijale osamaksete mittetasumise risk, mis tuleneb välisostja pankrotistumisest või ostja asukohariigi poliitilistest sündmustest. Kindlustuskate jõustub hetkest, mil tarnijal tekib kommertslepingu alusel õigus maksele. Kui välisostja ei tasu tähtaegselt, on võimalus saada kindlustushüvitist kindlustuskatte (kuni 90%) ulatuses ostja poolt tasumisele kuuluvas summas.
 - b. **Ostjakrediidikindlustus.** Mõeldud tehingutele, mille puhul on kaasatud pank, mis annab ostjale või ostja pangale laenu eksporditehingu eest tasumiseks. Laen väljastatakse

laenulepingu alusel ja ostjakrediidikindlustus kindlustab pangale laenu mittetagastamise riski tulenevalt välisostja pankrotistumisest või ostja asukohariigi poliitilistest sündmustest

3. **Investeeringukindlustus** kaitseb Eesti ettevõtteid ning neid finantseerivaid panku välisriikidesse tehtavate otseinvesteeringutega kaasnevate poliitiliste riskide eest. Võimalik kindlustada näiteks tehtavaid otseinvesteeringuid uude ettevõttesse või läbi osaluse omandamise juba olemasolevas ettevõttes, tulevikus oodatavad dividendimaksud ning kesk- ja pikaajalisi omanikelaenu, pangalaenu ja laenugarantiisid poliitilise riski vastu.

Joonis 60 KredEx Krediidikindlustuse mahtude ülevaade. Allikas: AS KredEx Krediidikindlustus

Kindlustatud käive ühe lepingu kohta oli 2013. aastal 5,7 miljonit eurot võrdluseks 2012. aastaga, mil kindlustatud käive lepingu kohta oli 4,3 miljonit eurot. Seega nähtub KredEx Krediidikindlustuse mahtude esmasest analüüsist, et nõudlus selliste tehingute rahastamise järele eksisteerib ning tehingute mahud turul on kasvavas trendis. Läbiviidud intervjuude ja dokumentatsioonianalüüsi põhjal oleme täiendavalt tuvastanud, et senised rahalised vahendid pole võimaldanud KredEx Krediidikindlustusel suuri tehinguid finantseerida, kuid nõudlus suuremate eksporditehingute (üle 2 mEUR) krediidikindlustamiseks on olemas. Seetõttu võib täiendavate rahaliste vahendite suunamine krediidikindlustusteenuse edasise kasvu ja nõudluse toetamiseks olla põhjendatud.

5.8.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakkumiseks. Selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärase turumajandus toimib. Sekkumise korral on sellisel juhul tegu turutasakaalu olulise rikkumisega, mis on pikaajaliselt kahjuliku mõjuga. Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 29 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 5.2)

Nr	Kategooria	Nimetus	Valdkond	Kirjeldus
1	Turutõrge	Informatsiooni assümeetrilisus (nõudlus)	Omakapitali-investeeringud ja laenud	Reaalsete kasvuväljavaadetega ettevõtted ei suuda vaatamata oma potentsiaalile ärivõimalust ja ideed investorile maha müüa tulenevalt kehvast äriplaani kvaliteedist või ebapiisavatest äriolistest (müügi)oskustest. Samas väikseid investeeringuid vajavad ettevõtted, mis ei saa laenu tulenevalt oma kõrge riskitasemest, on vastumeelsed omakapitaliinvesteeringute kasutamisele, kuna nad ei oska hinnata

Nr	Kategooria	Nimetus	Valdkond	Kirjeldus
				välisinvestori poolt loodavat lisaväärtust.
2	Turutõrge	Informatsiooni assümmeetrilisus (pakkumine)	Omakapitali- investeeringud , laenud, krediidi- kindlustus	Ettevõtjad mõistavad paremini ettevõtte äririske kui potentsiaalsed investorid (sh uudne tehnoloogia, ärimudel). Selline informatsiooni asümmeetria põhjustab alainvesteeringuid.
3	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeeringu- situatsioon	Riskiprofiili sobimatus (omafinantseeringu ja/või tagatiste puudumine)	Laenud, krediidi- kindlustus	Ettevõttel ei ole piisavalt võimendatavaid vahendeid – laenu saamiseks pangalt on ettevõtja omafinantseeringu tase liialt madal või puuduvad piisavad tagatised (sh ka eraisiku käendused).
4	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeeringu- situatsioon	Kõrged laenu väljastamiskulud ja finantseerimise puudujääk	Laenud	Tulenevalt kõrgetest laenu väljastamiskuludest (suhtena laenu mahtu) puudub pankadel huvi laenude väljastamiseks vahemikus ca 10-50 tuhat eurot
5	Turutõrge	Ebapiisav turumaht (mille tulemusel puuduvad erakapitalil põhinevad krediidikindlustus- pakkujad) (krediidikindlustuse turutõrge)	Krediidi- kindlustus	Sõltumata majandustsüklitest on Eesti krediidikindlustuse turg liiga väike, et olla piisavalt huvitav erakindlustajatele. Ettevõtetele ja eksportijatele pole teenus ilma riigi sekkumiseta seetõttu piisavalt kättesaadav.
6	Turutõrge	Riskiprofiili sobimatus (eksporditehingute finantseerimine)	Laenud ja krediidi- kindlustus	Eksporditehingute tegemiseks nõutav maksetähtaeg või -tingimused ostja poolt välisriigis ei vasta kohaliku ettevõtja võimalustele tehingut piisavalt edukalt finantseerida (kuna kohalik pank ei suuda või ei ole motiveeritud hindama väliskliendi riske) ning potentsiaalsed perspektiivikad eksporditehingud jäävad teostamata.
8	Mitteoptimaalne investeeringu- situatsioon	Finantseerimise puudujääk	Omakapitali- investeeringud	Kohalik riskikapitali turg on väga noores arengustaadiumis. Äriinglite finantsiline võimekus investeerimiseks ning teadmised ja oskused investeeringu kasvule kaasa aidata on madalad.
7	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeeringu- situatsioon	Kõrged investeeringu otsustamiskulud ja finantseerimise puudujääk	Omakapitali- investeeringud	SmartCapi investeeringustrateegia ümberkujundamise järgselt puudub turul sisuliselt pakkumine varajases faasis tegutsevate ettevõtete riski- ja kasvukapitalile vahemikus 0,2-1,5 (kohati kuni 3) miljonit eurot.
8	Turutõrge	Professionaalsete fondihaldurite puudus (eriti varajases faasis)	Omakapitali- investeeringud	Ekspertide hinnangul on vajalik kohalike fondihaldurite meeskondade tekkimise soodustamine (<i>trackrecord</i> 'i teke) ja nende motiveerimine turu harimiseks, mis on oluliseks eelduseks omakapitaliinvesteeringute pakkumisel (võime iseseisvalt turult kapitali kaasata ning võimaldada riigil tulevikus oma sekkumist vähendada).

Kuna riigi eesmärk läbi KredEx'i on vähendada turutõrkeid teenustele, mida eraturul tegutsevad krediidi- ja /või finantseerimisasutused ei soovi kas väikesest turumahust või muudest põhjustest tuleneva madala kasumlikkuse tõttu veel pakkuda, kuid mis on Eesti ettevõtluse arengu tõstmiseks siiski vajalikud, siis on mõistlik pakkuda teenuseid turutõrke esinemisel, kuid tõmbuda tagasi, kui sekkumine pole enam vajalik ega otstarbekas.

KredEx on pakkunud ja pakub ilmselt ka uuel programmiperioodil ettevõtjatele laenukäendusi, allutatud laenu ning tagab eksporditehinguid erinevate rahastamisvahendite kaudu. Uue instrumendina soovitakse arendada välja Eesti riski- ja erakapitaliturg sekkudes kapitaliturule fondifondi struktuuride ülesehitamise kaudu, mis omakorda tekitaks juurde uusi ja arendaks olemasolevaid fondijuhte.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on ilmnenu, et mitmed investeeringud ja eksporditehingud jäävad teostamata riskiprofiili sobimatus, finantseerimise kättesaamatuse ja puudujääkide ning informatsiooni assümmeetrilisuse tõttu. Tulenevalt asjaolust, et turutõrked on kohati väga spetsiifilised ning adresseerivad väga kindlaid probleeme, siis peavad rahastamisvahendid pakkuma lahendust just konkreetsele sihtgrupile vastavalt turutõrke olemusele.

5.8.6. Rahastamisvahendite kasutuselevõtuga kaasnev lisaväärtus

Tulenevalt asjaolust, et käesoleva uuringu ulatusse ei kuulunud investeerimisstrateegia analüüs, konkreetsete rahastamisvahendite väljatöötamine ning mahtude prognoosimine, on lisandväärtuse analüüs võimalik vaid kvalitatiivsel tasandil (esitatud sektsioonis 6 Lisandväärtuse analüüs).

Kuna fondifondi puhul (vt ka peatükk 5.8.6) on rahastamisvahendi väljatöötamine jõudnud sellesse faasi, kus turuosalistel on olulises osas ühtlustatud nägemus fondifondi võimalikust struktuurist ning mahtudest, loob see piisavad eeldused ennustamiseks ka võimaliku ligikaudse võimendusefekti tekkimist. Allolevas tabelis esitatud informatsioon on küll tinglik, sest täpsemad tingimused tuleb välja töötada järgmises etapis, mis riigiabi reegleid, turupotentsiaali ning fondifondi valitseja strateegiat arvestades võib muutuda.

Tabel 30 Fondifondi lisandväärtus

Allfond	Riigi osalus	Riigi osalus % ²⁰⁷	Erakapital	Fondimaht
Riskikapitalifond	30 mln eurot	75%-90%	3 - 10 mln eurot	33-40 mln eurot
Kasvufond	15 mln eurot	50%-70%	6 – 15 mln eurot	21-30 mln eurot
Äriinglitega kaasfinantseerimise fond	15 mln eurot	50%	15 mln eurot	30 mln eurot
Kokku	60 mln eurot	-	24-40 mln eurot	84-100 mln eurot

Fondide mahud ning lõplik investeerimisstrateegia töötatakse välja järgmiste eelhindamise etappide käigus, kuid turuosaliste hinnangul on seejuures oluline paindlikkuse tagamine – kindlasti tuleks kaaluda võimalust vajadusel fondide vahel positsioone ning investeerimismahte vastavalt tegelikult turunõudlusele ümber jaotada.

Eeltoodud hinnagutest tulenevalt võib võimalik võimendus erakapitali kaasamisel jääda vahemikku 24-40 miljonit eurot, mis annaks fondifondi kogumahuks 84-100 mln eurot. Siit tuleb maha arvata fondivalitsemisega seotud tasud ja muud seonduvad kulud, mis vähendab küll investeerimisvõimekust, kuid jääb siiski tasemele, mis tuvastatud turutõrget leevendada aitab ja riskikapitali varajase faasi ettevõtetele kättesaadavamaks teeb.

²⁰⁷ Osaluste vahemikud tuginevad hindajate professionaalsel kogemusel ning arvutuste jaoks siiski näitlikud ega pole kuidagi uuringu kontekstis kellelegi siduvad.

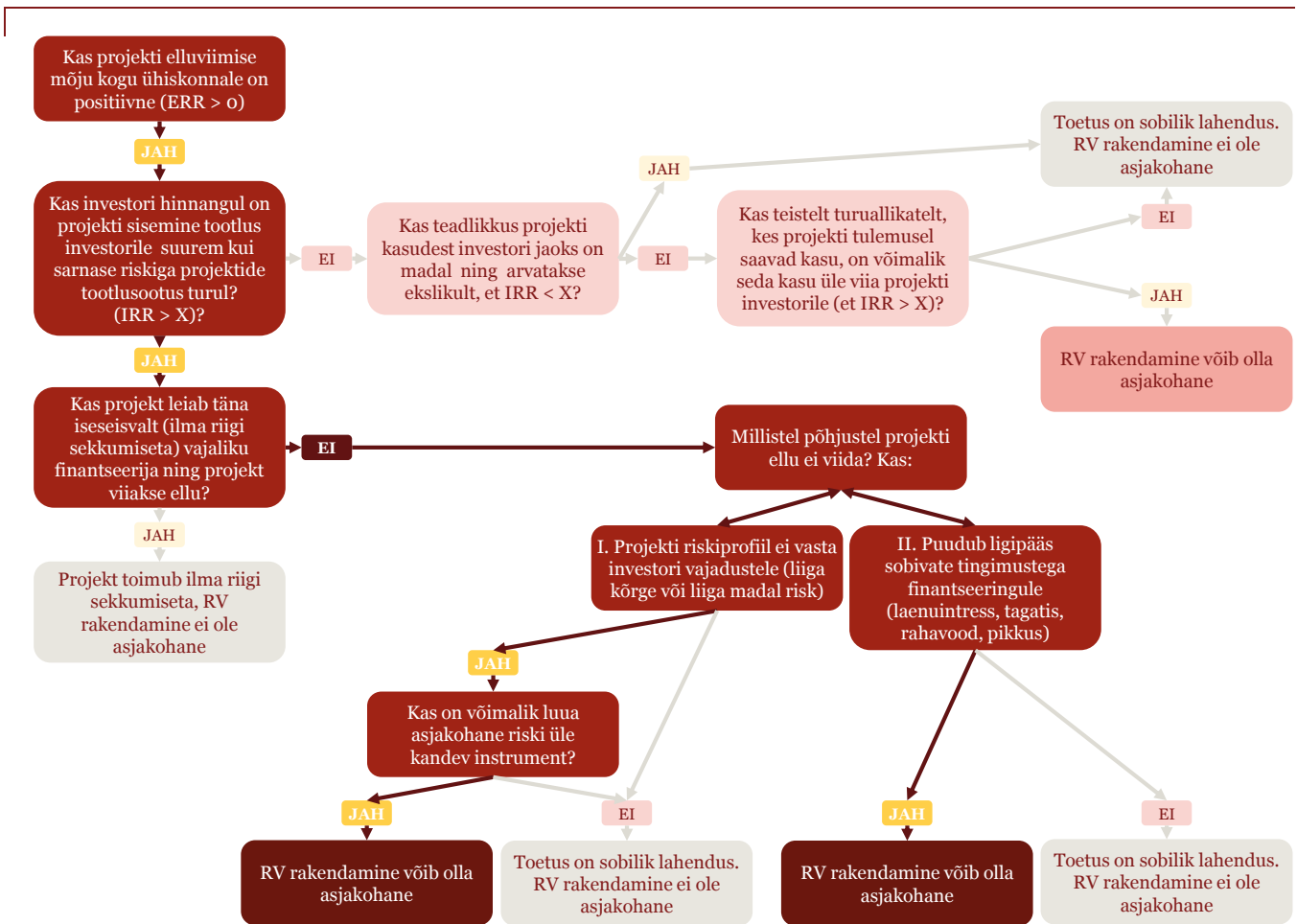
5.8.7. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.8.7.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine ja võrdlus teiste avaliku sektori sekkumisviisidega

Probleemianalüüsi tulemusel selgus, et peamised põhjused, miks VKE-del jäävad investeeringud tihti kaasamata ja eksporditehingud teostamata, on järgmised:

- a. **Madal teadlikkus** investeeringu tasuvusest (informatsiooni asümmeetria mõlemalt poolt, kus ettevõtja ei oska head äri-ideed realiseerida ja/või tutvustada ning investorid ei oska seda hinnata).
- b. **Vastuvõetamatu riskiprofiil** (nt alustava ettevõtte kõrged investeerimisriskid, eksporditehingute finantseerimine, laenuvõimenduseks ebapiisav varade maht (tagatis, omafinantseering));
- c. Ebapiisav turumaht või kõrged administreerimiskulud (krediidigarantiid, väikelaenud);
- d. **Finantseerimise puudujääk** eelkõige varajases arengufaasis tegutsevatele ettevõtetele (investeeringute suurus 0,1 kuni 3 miljonit eurot), kus laenufinantseering ei ole majanduslikult ratsionaalne ja riskikapital pole pakkujate puuduse tõttu piisavalt kättesaadav.
- e. **Krediidikindlustuse ebapiisav kättesaadavus**, kuna tulenevalt Eesti ettevõtete väiksusest ei tegutse turul kohapeal ühtegi erakapitalil põhinevat kindlustusandjat. Ilma riigi panuseta krediidikindlustuslahenduste pakkumisel oleksid ettevõtted halvemas konkurentsipositsioonis, sest peaksid aktsepteerima kõrgendatud riske välisturgudel.

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 61). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 61 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 5.2.2)

5.8.7.2. Kokkuvõte

Eelnevale analüüsile tuginedes võib järeldada, et **rahastamisvahendite kasutuselevõtt on põhjendatud**. Tuvastatud turutõrkeid ja/või mitteoptimaalseid investeerimissituatsioone on võimalik lahendada mitmete erinevate rahastamisvahenditega, mille täpsed rakendamise tingimused ning struktuur, mahud, fookused, eesmärgid tuleb välja töötada eelhindamise teises faasis, mida on soovitatav teha rakendusastutustel koostöös rakendusüksustega. Koondtulemus turutõrgete osas sihgrupiti ning vajamineva kapitali liigi või kapitali kättesaadavuse parandamise instrumendi osas on järgmine:

Tabel 31 Turutõrked, sihtrühpid ja võimalikud rahastamisvahendid

Sihtrühpa	Laenukapital	Võimalikud rahastamisvahendid
Alustavad ettevõtted	Ebapiisav tagatis, puuduv tegevusajalugu, soovimatus äriprojekti riski võtta	Laenu/käendused
Eksportivad ettevõtted	Eesti kommertsbankade piiratud võimalused ja võimekused piiriüleste tehingute rahastamisel (nt hinnata Eesti ettevõtja välisostja maksevõimet, kuna ei suuda hinnata sealseid tagatise, ei tunne kohalikku õigussüsteemi jms)	Krediidikindlustus
Võimenduseks ebapiisavate varadega ettevõtted	Ebapiisav tagatis või omafinantseering	Käendus, omafinantseeringu puhul allutatud laen

Sihtgrupp	Laenukapital	Võimalikud rahastamisvahendid
VKE-d	Laenusummasid vahemikus 10-50 tuhat eurot pigem ei pakuta	Mikrolaenu
Sihtgrupp	Omakapital	Võimalikud rahastamisvahendid
Seemne- ja stardifaasi (kohati ka kasvufaasi) VKEd,	Sisuliselt puudub kapitali pakkuja vahemikus 0,2-1,5 (kohati kuni 3) miljonit eurot (sh nii riski- kui kasvukapitali osas) ²⁰⁸ Tugev vajadus kohalike väike-investorite ja äriinglite võimekuse ja kogemuste arendamiseks (investeerimisvahemik kuni 0,2 miljonit eurot)	Omakapitali investeringud
Sihtgrupp	Krediidikindlustus	Võimalikud rahastamisvahendid
VKE-d	Erakapitalil põhinevate kindlustusandjate puudumine ebapiisava turumahu tõttu, et teenust välja töötada	Krediidikindlustus

Ülaltoodud tabelis esitatud rahastamisvahenditeks võiksid sobilikud olla KredExi poolt juba eelmisel programmiperioodil kasutuses olnud instrumendid, kuid ka uued potentsiaalsed vahendid, mille planeeritav nimekiri on esitatud alljärgnevas loendis.

Tabel 32 Rahastamisvahendite nimekiri

Jrk	Rahastamisvahendi nimetus	Sihtgrupp	Kirjeldus
1	Omakapitali investeringud läbi varajase faasi fondifondi struktuuri	Varajase faasi ettevõtted	Vt esitatud skeem lisas (Lisa 6).
2	Edasikindlustusskeem 2 miljonist eurost suuremate riskide võtmiseks	Eksportivad ettevõtted, suured ekspordiprojektid	Näiteks projekti puhul, kus kogurisk on 5 miljonit eurot võtab KredEx riski kuni 2 miljonit eurot (riiklikud vahendid) ja ülejäänud kahjud kaetakse spetsiaalsest puhverfondist (SF-i vahendid)
3	Ekspordilaen	Tugeva potentsiaaliga kapitalikaupade eksporditjad	Ekspordilaen on suunatud ettevõttele, mis soovib rahastada Eestis toodetud kaupade suuremahulisi eksporditehinguid. Ekspordilaen aitab, kui ettevõtte soovib pakkuda välisostjale pikaajalist maksetähtaega või rahastada välisostjale müüdavate kaupade tootmist.
4	Riigi tagatis krediidikindlustusele	Eelkõige eksporditehingud, mille lisandväärtus on arvestatav	Eesmärk on kapitalibaasi tugevdamine võrdeliselt tegevusmahtude kasvuga ja eksporditajate vajaliku kindluse andmine eksporditajatiste jätkuva väljastamise osas.
5	Tagatised / laenukäendus	Kõigile ettevõtetele, vajadusel saab soodustusi piirata	Laenukäendus on suunatud ettevõttele, mis vajab oma tegevuseks finantseerimist pangalt või liisinguettevõttelt. Laenukäendus aitab, kui

²⁰⁸ Kuigi kriitilisem katmata investeerimisvahemik on 0,2-1,5 (3) miljonit eurot, eksisteerib lisaks turul pakkujate vähesuse tõttu rahuldamatat nõudlust ka investeringutele vahemikus 0-0,2 miljonit eurot (sh prototüüpide finantseerimine) ning üle 3 miljoni euro. Samas ei ole nendes vahemikes olukord nii kriitiline kui 0,2-1,5 (3) miljoni euro vahemikus (võttes arvesse ESTBANI ning peatselt investeerimistegevust alustavate BIFI allfondide tegevust).

Jrk	Rahastamisvahendi nimetus	Sihtgrupp	Kirjeldus
		spetsiifilistele riigi poolt valitud sektoritele	ettevõtte soovib kasutada pangalaenu, liisingut või pangagarantiid, kuid selle väljastamiseks puuduvad piisavad tagatised või tegutsemisajalugu.
6	Allutatud laen	Tänane allutatud laenu sihtgrupp + varajase faasi ettevõtted	Allutatud laenuga annab KredEx sarnaselt ettevõtte omanikega äriühingu kasutusse kapitali (investeeringud põhivarasse, uus toode, tehnoloogia, uued turud, organisatsioonilised uuendused, suur käibekasv), mis tulenevalt allutatusest suurendab teiste finantseerijate silmis ettevõtte omafinantseeringu mahtu. See võimaldab omakorda kaasata ettevõtte arendamisse pankadest täiendavaid rahalisi vahendeid
7	Stardilaen	Alustavad ja mikroettevõtted	Stardilaen aitab, kui ettevõtte käivitamisel on takistuseks algkapitali puudumine ning pangalaenu saamiseks puuduvad piisavad tagatised ja tegutsemisajalugu. Samas sobib stardilaen kuni kolm aastat tegutsenud ettevõttele investeeringute ja käibevahendite rahastamiseks, mistõttu ei konkureeriks selline instrument näiteks riskikapitaliga, mis sobib vaid väga suure kasvupotentsiaaliga ettevõttele
8	Mikrolaen	Väiksema finantseerimisvajadusega ettevõtted	Mikrolaen on suunatud ettevõtetele, kes vajavad äritegevuseks väiksemas mahus finantseerimist, kuid mille väljastamiseks (tulenevalt kõrgetest laenu väljastamiskuludest suhtena laenu mahtu) puudub pankadel huvi (vahemik ca 10-50 tuhat eurot)

Eelnimetatud rahastamisvahendite rakendamine peaks olema lahendatud suhteliselt paindlikult võttes arvesse toimuda võivad muutusi majanduses ning nõudluse-pakkumise tasemete ja tingimuste muutusi (nt pankade krediitpolitiika muutused). Seetõttu võib olla mõistlik, et programmiperioodi alguses tullakse välja meetmetega, mis turuolukorra muutumisel vaadatakse üle, teostatakse täiendav hindamine ning pakutakse välja uued lahendused.

Täiendavalt tuleb rõhutada, et ülaltoodud rahastamisvahendid on välja pakutud hetke turusituatsiooni kohaselt. Juhul kui turul toimuvad olulised kapitali pakkumust mõjutavad muutused (nt sarnaselt 2008-2009 krediitkriisile), **võib tekkida väga kiire vajadus rahastamisvahendite (nt krediitdiliinide) turuletoomiseks.** Selle võimaldamiseks võib osutada vajalikuks erinevate ettevalmistavate tegevuste teostamine (nt krediitdiliini tingimuste paikapanek erinevate stsenaariumite tarbeks).

5.9. Meede 5.4 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“

5.9.1. Meetme üldinfo

Käesolev eelhindamine hõlmab meetme nr 5.4 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ (PKT) kahte alameedet:

- nr 5.4.1 „Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine“
- nr 5.4.3 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud“

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringute raames toetatakse kokku viit erinevat tegevust, millest nelja käsitletakse käesolevas eelhindamises (vt täpsemalt eelhindamise ulatuses olevate tegevuste kirjeldusi Tabel 33). Hindamine ei hõlma tegevust „keskuste ja tagamaa vaheliste ühenduste (ühistransport ja kergliiklusteed) arendamine“.

Ülevaade hindamise ulatuses olevatest meetme nr 5.4 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ alameetmetest ja tegevustest on toodud järgnevas tabelis ja alapeatükkides.

Tabel 33 Eelhindamise ulatuses oleva „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ meetme alameetmete ja tegevuste üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Majandusaktiivsus väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi on kasvanud
Meetme eesmärk	Tööhõive ja ettevõtlusaktiivsus väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi on kasvanud
Alameetme nr ja nimetus	5.4.1 „Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine“ (v.a Harju ja Tartu maakonnad) 5.4.3 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud“ ²⁰⁹ : A. Sihtkoha eripära rõhutavate terviklike turismitoodete ja –atraktsioonide arendamine ning sihtkoha kui võrgustiku arendamine (v.a Tallinna ja Tartu linnapiirkonnad) B. Ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamine ja loomine olemasolevate ja uute tööstus- ja ettevõtlusalade juurde (v.a Tallinna ja Tartu linnapiirkonnad) C. Inkubatsioonivõimaluste väljaarendamine koos teenuse pakkumiseks vajaliku hoone või ruumide rekonstrueerimise ja ehitusega ning teenuste osutamiseks vajalike seadmete ostu ja/või rendiga (v.a Tallinna ja Tartu linnapiirkonnad) D. Linnakeskuse avaliku ruumi (linnasüdamed, väljakud) kaasajastamine ettevõtluseks atraktiivsemaks muutmiseks (v.a Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva ja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkonnad)
Toetuse saaja	5.4.1 Tegutsevad ja kavandatavad kompetentsikeskused ²¹⁰ , mida esindab juhtorganisse kuuluv teadus- ja arendusasutus, haridusasutus, piirkonna

²⁰⁹ Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringute toetamise tingimused ja kord. Siseministri määruse eelnõu, Tallinn, 16.09.2014. Lisaks Siseministeeriumi täiendused seisuga 15.10.2014.

²¹⁰ Kompetentsikeskus on piirkonna teadus- ja arendusasutuste ning haridusasutuste, ettevõtjate ja avaliku võimu esindajatest koosnev sektoritevahelisel koostööl põhinev ühendus, mis omab kindlaid kompetentse ja ressursse ning tegutseb ettevõtluse arendamise eesmärgil koondades, vahendades, rakendades ja arendades neid ressursse ja kompetentse. Kompetentsikeskuse juhtimiseks ja tegevuse

	asukohajärgne ettevõtete ühendus, ettevõtjate esindusorganisatsioon, SA, MTÜ või piirkonna asukohajärgne KOV
	5.4.3 A KOV-id; äriühingud, SA-d ja MTÜ-d, kui projektis kavandatud tegevused kuuluvad nende organisatsioonide põhikirjaliste tegevuste hulka, sh usulised ühendused «Kirikute ja koguduste seaduse» § 2 lõike 1 tähenduses ²¹¹ ; riigiasutused külastusobjektide haldajatena; avalik-õiguslikud ülikoolid, kui projekti tegevused toetavad meetme eesmärkide täitmist
	5.4.3 B, C KOV-id; äriühingud, SA-d ja MTÜ-d, kui projektis kavandatud üldhuvi pakkuvate teenuste tegevuste osas on KOV-iga eelnevalt sõlmitud üldhuviteenuse osutamise leping
	5.4.3 D KOV-id
Kasusaajad	5.4.1 Kõigi toimepiirkondade ²¹² elanikud (potentsiaalsed töövõtjad), tööandjad ja külastajad väljaspool Harju ja Tartu maakondi 5.4.3 A Kõigi toimepiirkondade elanikud (sh potentsiaalsed töövõtjad), tööandjad ja külastajad väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi 5.4.3 B, C Kõigi toimepiirkondade elanikud (sh potentsiaalsed töövõtjad) ja tööandjad väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi 5.4.3 D Kõigi toimepiirkondade elanikud (sh potentsiaalsed töövõtjad), tööandjad ja külastajad väljaspool Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva ja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkondi
Sihttasemed	5.4.1 Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv => 100; 2023. aastaks 5.4.3 1) Mitterahalist abi saavate ettevõtete arv => 630; 2023. aastaks 2) Tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes => 1800; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	5.4.1 6 tegutsevat kompetentsikeskust ja võimalikud uued kompetentsikeskused 5.4.3 A 200 KOV-i, lisaks äriühingud, SA-d, MTÜ-d, riigiasutused ja avalik-õiguslikud ülikoolid 5.4.3 B, C 200 KOV-i, lisaks äriühingud, SA-d ja MTÜ-d 5.4.3 D 186 KOV-i
Toetuse summa	5.4.1 <ul style="list-style-type: none"> • 14 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 5.4.3 <ul style="list-style-type: none"> • 109,3 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.9.2. Valdonna ülevaade

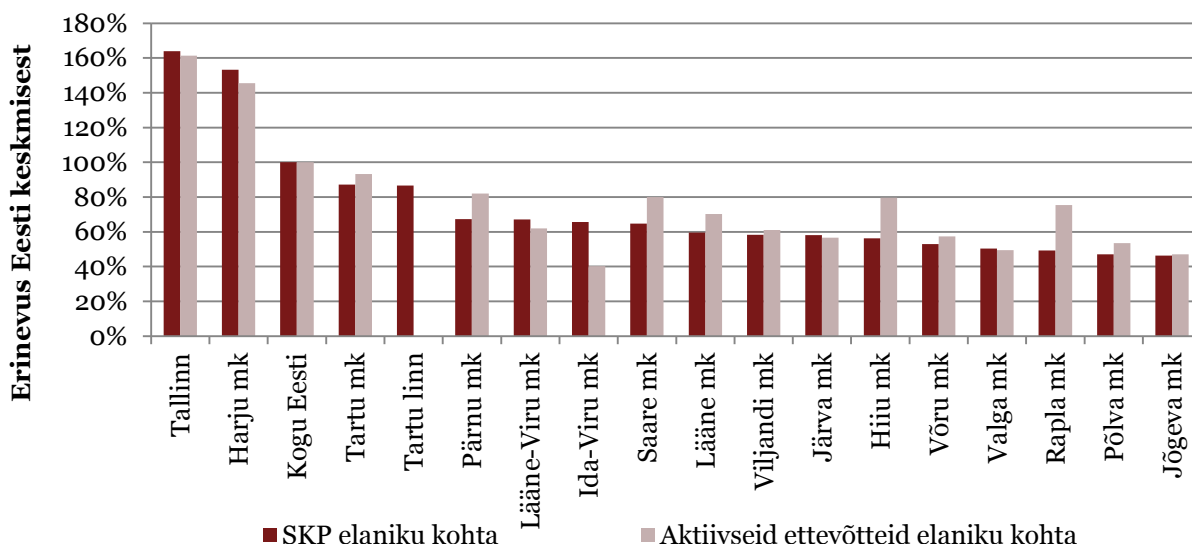
Eesti riigi sisesed regionaalsed erinevused on võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega suured. 2010. aastal moodustas Tallinna linnapiirkonnas toodetud SKP 60% kogu riigi SKP-st. Selle näitaja (riigi metropolides toodetud SKP osakaal kogu riigi SKP-st) poolest oli Eesti kõige suuremate regionaalsete erinevustega riik Euroopa Liidus.²¹³ See ilmestab Eesti piirkondade ebaühtlast võimet panustada riigi majanduskasvu. Enim panustab Eesti majanduskasvu Harjumaa, kus SKP elaniku kohta oli ainukese maakonnana 2011. aastal üle Eesti keskmise ehk 153% riigi keskmisest näitajast (Joonis 62). Alla 50% Eesti keskmisest oli SKP elaniku kohta Rapla (49%), Põlva (47%) ja Jõgeva (46%) maakonnas. Sarnaselt oli 2012. aasta seisuga aktiivseid ettevõtteid elaniku kohta enim Harjumaal (145% Eesti keskmisest), kõige vähem aga Jõgeva- ja Valgamaal (vastavalt 47% ja 49%).

koordineerimiseks moodustavad sellesse kuuluvad organisatsioonid omavahel vastava SA või MTÜ. SA-d või MTÜ-d võib asendada organisatsioonide vahel sõlmitud koostöölepingu alusel moodustatud ühine alaline juhtorgan.

²¹¹ «Kirikute ja koguduste seaduse» § 2 lõike 1 tähenduses on usulised ühendused kirikud, kogudused, koguduste liidud ja kloostrid.

²¹² Toimepiirkond on keskus-tagamaa-süsteem, mis koosneb toimepiirkonna keskusest ning sellega funktsionaalselt seotud tagamaal asuvatest paikkondadest ja kohalikest keskustest, mille elanike jaoks see toimepiirkonna keskus on peamine igapäevase ja perioodilise liikumise sihtkoht. Toimepiirkonna ulatuses peaksid olema kaetud valdava osa elanike ja ettevõtjate vajadused nii tööhõive kui teenuste järele. Allikas: Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

²¹³ OECD (2013) OECD Regions at a Glance 2013.

Joonis 62 Piirkondade võime panustada riigi majanduskasvu: maakondade SKP elaniku kohta 2011. aastal ja aktiivsete ettevõtete arv elaniku kohta 2012. aastal.²¹⁴ Allikas: *Statistikaamet*

Rahvastiku koondumise taustal suurematesse linnapiirkondadesse – perioodil 2005-2012 rändas Eesti elanikkond peamiselt Tallinna, Tartu ja Pärnu lähitagamaale²¹⁵ - on ülejäänud piirkondade arenguperspektiiv muutunud ebasoodsamaks, kuna koos rahvastikuga koondub suurematesse linnapiirkondadesse ka aktiivsem ja tootlikum majandustegevus. Kokkuvõttes väljenduvad suured riigisisised regionaalsed erinevused piirkonniti ebahühtlases majanduse konkurentsivõimes ja elanike elatustasemes, mis omakorda mõjutab elanike elukvaliteeti ja võib suurendada nende suhtelist vaesust.

Regionaalse arengu saavutamisel on võtmetähtsusega uute, sh suuremat lisandväärtust loovate töökohtade loomine. Vaatamata Eesti riigi väiksusele on aga ettevõtluskeskkond piirkonniti väga erinev. Seetõttu on vajadus tõhusamate riikliku ja kohaliku tasandi sekkumiste järele, mis toetaksid väljaspool suuremaid linnapiirkondi ettevõtluskeskkonna arendamist, ettevõtete võimekuse tõstmist, üldise ettevõtlusaktiivsuse suurenemist ning tööturu potentsiaali paremat rakendamist.

Vajadust Eesti regionaalse arengu tasakaalustamise järele on rõhutatud erinevates riiklikes strateegilistes dokumentides. Eesti regionaalarengustrateegia üldeesmärk aastaks 2020 on “toimepiirkondade arengueelduste parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavus”.²¹⁶ Sarnaselt on Eesti säästva arengu riiklik strateegia “Säästev Eesti 21” seadnud üheks riigi arengueesmärgiks sidusa ühiskonna saavutamise nii sotsiaalse kui ka regionaalse tasakaalustatuse kaudu.²¹⁷

Probleemid ja väljakutsed

- **Piirkonnaspetsiifilisi arengueelduseid ja ressursse ei ole piirkondade arenguks piisavalt ära kasutatud.**²¹⁸ Toimepiirkondade konkurentsivõime tugevdamine väljaspool suuremaid linnapiirkondi sõltub suuresti iga piirkonna tugevustest, mis põhinevad selle asendil ning looduslikel ja kultuurilistel eripäradel. Piirkonnaspetsiifilistel eeldustel tuginev majandustegevus võimaldab igal piirkonnal keskenduda talle kõige suurema arenguperspektiiviga valdkonna eelisarendamisele, mis aitab omakorda kaasa piirkondliku majandustegevuse elavdamisele laiemalt. Seejuures on oluline toetuda piirkonnas olemasolevatele kompetentsidele, mida omavad näiteks ülikoolide regionaalsed kolledžid.

²¹⁴ Näitaja “aktiivsete ettevõtete arv elaniku kohta 2012. aastal” puudub Tartu linna kohta, kuna Statistikaameti andmebaasis on toodud andmed vaid Tallinna linna ja maakondade lõikes.

²¹⁵ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs.

²¹⁶ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

²¹⁷ Keskkonnaministeerium (2005) Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21".

²¹⁸ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs.

- **Kohalike töökohtade vähesus.** Kui 2010. aasta seisuga oli 62% linnaelanike tööandja registreeritud nende elukohaga samasse kohalikku omavalitsusse, siis maa-asulates elavate inimeste puhul oli vastav näitaja vaid 27%.²¹⁹ Toimepiirkondades tervikuna on olnud töökohtade kättesaadavus suuresti koha paiknemisest toimepiirkondade keskuste suhtes ning keskuste ja tagamaa vahelistest ühendustest. Suurematest linnapiirkondadest kaugemal nõuab kohalike töökohtade kättesaadavuse parandamine omavalitsuste koostööd omavahel ja ettevõtetega.
- **Tööturu potentsiaali, eelkõige tööturu riskigruppe ja struktuurse tööpuuduse „ohvreid“ pole piisavalt rakendatud,** mis takistab ettevõtluse arengut ja sotsiaalset heaolu väljaspool suuremaid linnapiirkondi. Tööturult ajutiselt või pikemaajaliselt kõrvaljäänute osatähtsus on Tallinna ja Tartu linnapiirkondades mõnevõrra madalam kui ülejäänud Eestis. 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse andmetel oli Tallinna linnaregioonis hõivatute osakaal 68% kõigist tööealistest, Tartu linnaregioonis oli vastav näitaja 63% ja ülejäänud Eestis keskmiselt 58%.²²⁰
- **Väljaspool suuremaid linnapiirkondi on kõrgema kvalifikatsiooniga tööjõu kättesaadavus piiratud.** Suuremat lisandväärtust loovate töökohtade lisandumist ja nutikat spetsialiseerumist keskustest kaugemal pärssib kõrgharidusega elanikkonna koondumine suurematesse linnapiirkondadesse.²²¹ 2011. aasta rahva ja eluruumide loenduse ning 2000. aasta rahvaloenduse andmete võrdluses on Tallinna ja Tartu linnaregioonis kõrgharidusega inimeste osakaal kasvanud kiiremini kui ülejäänud Eestis, vastavalt 20%, 16% ja 14%. 2011. aastal oli Tallinna linnaregioonis kõrgharidusega inimeste osakaal 39%, Tartu linnaregioonis 33% ja ülejäänud Eestis 22%.²²²
- **Ettevõtluse tugitaristu on amortiseerunud ja ettevõtlusalade ettevalmistus on ebapiisav.** 2013. aastal Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt kohalike omavalitsuste seas läbiviidud küsitlusuuringu²²³ tulemusel selgus, et kõige vajalikumaks tegevuseks piirkonna ettevõtluse edendamisel peavad KOV-id taristu arendamist (ligi 88% vastajatest). Samas toodi esile, et KOV-i ressursid ettevõtluse arendamiseks on vähesed, kuna olemasolevad vahendid kuuluvad KOV-i kohustuslike ülesannete täitmiseks.
- **Toimepiirkondade keskuste funktsioon oma tagamaa arengu vedamisel on nõrk.**²²⁴ Eesti suuremad linnapiirkonnad kasvavad teiste toimepiirkondade ja nende keskuste arvelt. Maakonnakeskuste roll hinnatud töökohtade pakkumisel, mitmesuguste kvaliteetsete teenuste osutamisel ja elukeskkonna atraktiivsuse tagamisel on nõrk, mis kahandab kogu toimepiirkonna elanike elukvaliteeti.
- **Nõrgad keskuse ja tagamaa vahelised ühendused** ei võimalda rakendada toimepiirkonna terviklikku potentsiaali ning tagada keskuses paiknevate teenuste ja töökohtade kättesaadavust kogu toimepiirkonna ulatuses. Toimepiirkondade siseste liikumisvõimaluste paranemine aitab tugevdada linna- ja maapiirkondade vahelist koostoimet, võimaldades inimestel lihtsamini osa saada erinevates kohtades pakutavast, vajaduseta piirkonnast mujale kolida.²²⁵

Eesti-sisest ühtlasemat regionaalset arengut takistavad erinäolised, kuid samas omavahel tihedalt seotud probleemid ja väljakutsed. Nende lahendamisele kaasa aitamiseks on Siseministerium välja töötanud meetme nr 5.4 “Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine” näol kompleksed tegevused eesmärgiga tõsta majandusaktiivsust väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Meetme raames toetatakse nii investeringuid taristusse kui ka ettevõtlikkuse ja tööalase aktiivsuse suurendamisele suunatud algatusi, mis on omavahel seotud ja täiendavad üksteist. Näiteks on toimepiirkondade organisatsioonide ja inimeste võimekuse tõstmine oluline selleks, et rakendada võimalikult hästi seal taristusse tehtavate investeringute potentsiaali piirkonna konkurentsivõime tõstmiseks.

Täpsemalt panustab eelhindamise ulatuses olev alameede nr 5.4.1 “Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine” eelkõige piirkonnaspetsiifiliste arengueelduste ja kompetentside senisest tulemuslikumasse rakendamisse teadmispõhisema majandustegevuse arendamiseks. Kaudselt aitab regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine kaasa ka toimepiirkondade keskuste tugevdamisele ja kõrgema kvalifikatsiooniga tööjõu kättesaadavuse paranemisele. Alameede nr 5.4.3 “Piirkondade konkurentsivõime

²¹⁹ Eesti Maaülikool (2011) Maaelu arengu aruanne 2011.

²²⁰ Allikas: Statistikaamet.

²²¹ Geomedia (2013) Kohalike omavalitsuste vabatahtlikud initsiatiivid ettevõtluskeskkonna arendamise ja ettevõtluse toetamise suunal.

²²² Allikas: Statistikaamet. Kõrgharidusega inimeste osakaal põhineb 10-aastastel ja vanematel inimestel.

²²³ Eesti Kaubandus-Tööstuskoda (2013) Kohalik omavalitsus ettevõtluse edendajana.

²²⁴ Siseministerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs.

²²⁵ Siseministerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

tugevdamise investeeringud” panustab oma erinevate tegevustega piirkonna eripäraste ressursside paremasse ärakasutamisesse (terviklike turismitoodete ja –atraktsioonide arendamine ning sihtkoha kui võrgustiku arendamine), ettevõtlust toetava avaliku taristu arendamisse (ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamine ning inkubatsioonivõimaluste arendamine) ning toimepiirkondade keskuste tugevdamisse (linnakeskuse avaliku ruumi kaasajastamine). Eelhindamise ulatusse kuuluva kahe alameetme ja vastavate tegevuste tulemusel saab 2023. aastaks mitterahalist toetust kokku 730 ettevõtet.

Eelhindamise ulatusest välja jäävad tegevused “piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlusvalmiduse tugevdamiseks” ja “keskuste ja tagamaa vaheliste ühenduste (ühistransport ja kergliiklusteed) arendamine” panustavad koos eelpool nimetatud tegevustega samuti olulisemate Eesti regionaalarengut takistavate probleemide ja väljakutsete leevendamisele. Täpsemalt aitab tegevus “piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlusvalmiduse tugevdamiseks” kaasa kohaliku tööturu potentsiaali paremale rakendamisele ja kaudselt uute töökohtade loomisele inimeste ettevõtlusvalmiduse tõstmise kaudu. Eraldi tegevus on loodud keskuste ja tagamaa vaheliste ühenduste (ühistransport ja kergliiklusteed) arendamiseks eesmärgiga parandada töökohtade ja teenuste kättesaadavust.

Eelhindamise ulatuses olevate alameetmete ja tegevuste eesmärk on majandusaktiivsuse tõstmine väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi ning nende väljundnäitajad on mitterahalist toetust saavate ettevõtete arv ning tööhõive kasv toetust saanud ettevõtetes. Selle eesmärgi täitmisel panustab otseselt nii regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine kui ka järgmised PKT investeeringute tegevused: (i) ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamine ja loomine, (ii) inkubatsioonivõimaluste väljaarendamine²²⁶ ja (iii) sihtkoha eripära rõhutavate terviklike turismitoodete ja –atraktsioonide ning sihtkoha kui võrgustiku arendamine. Ka linnakeskuste avaliku ruumi kaasajastamise puhul toetatakse vaid projekte, mis loovad juurde piisavas ulatuses töökohti ning panustavad seeläbi majandusaktiivsuse tõstmisele. Selle tagamiseks on oluline välja töötada hindamiskriteeriumid, mis võimaldavad määratleda ja välja valida selgelt kohalikkude tööhõivet ja ettevõtlusaktiivsust kasvatavad projektid, ning metoodika, kuidas projektide tulemuslikkust ja mõju, näiteks mitterahalist toetust saavate ettevõtete arvu hinnata.²²⁷

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Eesti tasakaalustatumat regionaalset arengut takistavad probleemid ja väljakutsed on kompleksed ja omavahel tihedalt seotud. Meetme nr 5.4 on töötatud välja nende probleemide ja väljakutsete leevendamiseks – seega on meetme kompleksse ülesehituse ja üksteist täiendavate tegevuste valik põhjendatud. Küll aga on osadel toetatavatel tegevustel tõenäoliselt suurem kaal panustada meetme eesmärgi ja väljundnäitaja sihttaseme täitmisel kui teistel.

5.9.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Meetme nr 5.4 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ raames toetatakse erinevaid tegevusi, näiteks investeeringuid taristusse ning algatusi ettevõtlikkuse ja tööalase aktiivsuse suurendamiseks, mis on suunatud erinevatele sihtrühmadele. Toetuse taotlemise eelduseks on maakonna arengukava, mis vastab eelnevalt laiali saadetud metoodikale, ja teiste asjakohaste alusdokumentide alusel koostatud piirkonna konkurentsivõime tõstmise tegevuskavad, milles tuuakse välja maakondades kavandatavad tegevused, tulemused ja väljundid ning tulemuste saavutamiseks vajalik rahamaht. Järgnevalt on antud täpsem ülevaade kahe eelhindamise fookusesse kuuluva alameetme sihtrühmast ja nende nõudlusest finantseerimise järele.

²²⁶ Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise meetmest toetatud kohaliku avaliku ettevõtlusinfrastruktuuri projektide tulemused seisuga 01.02.2013. Allikas: Geomedia (2013) Kohalike omavalitsuste vabatahtlikud initsiatiivid ettevõtluskeskkonna arendamise ja ettevõtluse toetamise suunal.

²²⁷ Programmperioodi 2007–2014 PKT meetme külastuskeskkonna projektide mõju hindamise tulemusel järeldati, et avaliku ruumi ja taristu arendamisele suunatud projektide tulemusena tekkis, võrreldes teiste külastusobjektidega, vähem otseseid töökohti ja kaudset kasu saanud ettevõtteid. Allikas: CPD, Tartu Ülikool RAKE (2014) Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise külastuskeskkonna projektide mõju hindamise uuring .

5.9.3.1. Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine

Regionaalsete kompetentsikeskuste näol on tegemist riigipoolse initsiatiiviga koondada piirkonnaspetsiifilised arengueeldused ja ressursid ettevõtluse arendamise eesmärgil, koondades, vahendades, rakendades ja arendades neid ressursse ja kompetentse.²²⁸ Kompetentsikeskus põhineb piirkonna teadus- ja arendusasutuste ning haridusasutuste, ettevõtjate ja avaliku võimu esindajatest koosneval sektoritevahelisel koostööl. Kompetentsikeskuse juhtimiseks ja tegevuse koordineerimiseks moodustavad sellesse kuuluvad organisatsioonid omavahel sihtasutuse või mittetulundusühingu. SA-d või MTÜ-d võib asendada organisatsioonide vahel sõlmitud koostöölepingu alusel moodustatud ühine alaline juhtorgan, mida esindab toetuse taotlemisel sellesse kuuluv teadus- ja arendusasutus, haridusasutus, piirkonna asukohajärgne ettevõtete ühendus, ettevõtjate esindusorganisatsioon, SA, MTÜ või piirkonna asukohajärgne KOV.²²⁹

Eelkõige väljapoole Harju- ja Tartumaad suunatud regionaalsete kompetentsikeskuste arendamise alameetme nr 5.4.1 raames toetatakse ühelt poolt kuue olemasoleva kompetentsikeskuse edasiarendamist ja teiselt poolt 2-3 uue kompetentsikeskuse loomist, arvestades piirkondlikest arengukavadest tulevaid ettepanekuid ja valmisolekut.

Eestis praegu tegutsevale kuuele kompetentsikeskusele pandi alus Euroopa Liidu eelarveperioodil 2007-2013: Väikelaevaehituse kompetentsikeskus (TTÜ Kuressaare Kolledž), Põlevkivi Kompetentsikeskus (TTÜ Virumaa Kolledž), Terviseedenduse ja Rehabilitatsiooni Kompetentsikeskus (Tallinna Ülikooli Haapsalu Kolledž), Targa Maja Kompetentsikeskus (SA Virumaa Kompetentsikeskus), Teadmistepõhiste tervise- ja loodustoodete kompetentsikeskus (Eesti Maaülikool) ja Puidutöötlemise ja mööblitootmise kompetentsikeskus (Võrumaa Kutsehariduskeskus). Grupiintervjuust kompetentsikeskuste esindajatega selgus, et loodud kompetentsikeskused on väljatöötamisel ning seega ei ole nad iseseisvalt majanduslikult tasuvad, vaid tegutsevad avaliku raha toel. Teenitud omatuludest ei jagu püsikulude katmiseks ega investeeringute teostamiseks, mida kinnitavad ka üksikud kättesaadavad majandusaasta aruanded. Olemasolevate kompetentsikeskuste suurim väljakutse on oma toimumismudeli arendamine ning kohalikku ettevõtlust toetavate toodete ja teenuste väljatöötamine, milleks on vaja teha investeeringuid nii nn pehmetesse tegevustesse kui ka taristusse. Kuna kompetentsikeskuste arendamine on riskantne ja pika tasuvusajaga ning kompetentsikeskuste omatulu teenimise võimalused suurenevad alles keskuste väljaarendamise hilisemas etapis, kui oskusteavet ning väljaarendatud tooteid ja teenuseid hakatakse aktiivselt ettevõtetele pakkuma, siis ei ole erasektoripoolne võimendus antud valdkonnas hetkel tõenäoline.

Andmed täpse koguinvesteeringu vajaduse kohta aastani 2020 puuduvad, hinnanguliselt peavad olemasolevad kompetentsikeskused alameetme nr 5.4.1 alt eraldatavat indikatiivset toetuse summat (ca 7 miljonit eurot) investeeringuvajaduse katmiseks ebapiisavaks. Ka Siseministeeriumi hinnangul ei kata toetuse maht olemasolevate kompetentsikeskuste kõiki järgmise 7-8 aasta vajadusi. Samas ei ole nende koguinvesteeringuvajaduse katmist ka eesmärgiks võetud, vaid pigem soovitakse tõsta kompetentsikeskuste võimekust oma tegevusteks vahendite leidmiseks ka muude kanalite, näiteks teiste toetusprogrammide ja teenuste müügi kaudu.

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2007-2013 esitati EAS-ile 18 kompetentsikeskuste ideekavandit, millest 6 said EAS-ilt väljaarendamiseks toetust. See viitab, et uute kompetentsikeskuste arendamiseks on potentsiaali ka perioodil 2014-2020. Nõudlus uute kompetentsikeskuste arendamise järele selgus intervjuudest Siseministeeriumiga ja maavalitsuste esindajatega, kes vastutavad maakondades piirkondade konkurentsivõime tugevdamise tegevuskavade koostamise eest. Samas on Siseministeeriumi hinnangul Eestis vajadus 2-3 uue kompetentsikeskuse rajamise järele.

²²⁸ Siseministeerium (2009) Meetme „Kompetentsikeskuste arendamine“ tingimused, määrus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122010014>

²²⁹ *Ibid.*

5.9.3.2. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud

Eelhindamise ulatuses olevad alameetme nr 5.4.3 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud“ tegevused on suunatud osaliselt kattuvatele ja osaliselt erinevatele sihtrühmadele.

Sihtkoha eripära rõhutavate terviklike turismitoodete ja –atraktsioonide arendamist ning sihtkoha kui võrgustiku arendamist toetatakse väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Võimalike toetuse saajate hulka kuulub 200 KOV-i ning lisaks võivad taotlejad olla avalik-õiguslikud ülikoolid, riigiasutused külastusobjektide haldajatena ning äriühingud, SA-d ja MTÜ-d, kui projektis kavandatud tegevused kuuluvad nende organisatsioonide põhikirjaliste tegevuste hulka, sh usulised ühendused «Kirikute ja koguduste seaduse» § 2 lõike 1 tähenduses.²³⁰

Samuti on väljapoole Tallinna ja Tartu linnapiirkondi suunatud järgmised PKT investeeringute tegevused: (i) ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamine ja loomine olemasolevate ja uute tööstus- ja ettevõtlusalade juurde ning (ii) inkubatsioonivõimaluste väljaarendamine koos teenuse pakkumiseks vajaliku hoone või ruumide rekonstrueerimise ja ehitusega ning teenuste osutamiseks vajalike seadmete ostu ja/või rendiga. Võimalike toetuse saajate hulka kuulub 200 KOV-i. Kui projektis kavandatud üldhuvi pakkuvate teenuste tegevuste osas on KOV-iga eelnevalt sõlmitud üldhuviteenuse osutamise leping, võivad toetust taotleda ka äriühingud (AS, OÜ), SA-d ja MTÜ-d.²³¹

Linnakeskuse avaliku ruumi (linnasüdamed, väljakud) kaasajastamine ettevõtluse atraktiivsemaks muutmiseks on suunatud väljapoole Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva ja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkondi. Võimalike toetuse saajate hulka kuulub 186 KOV-i, mis asuvad väljaspool nimetatud viit linnapiirkonda.

Toetudes nõudluse poole intervjuudele, on maakondades PKT investeeringute alameetme kõigi nelja tegevussuuna peamised ettevalmistajad KOV-id, kes moodustavad praeguse teadmise kohaselt ka suurema osa toetuse taotlejaist. SA-d ja MTÜ-d on toetuse taotlejad eelkõige juhtudel, kui nad on avaliku sektori valitseva mõju all (nt külastuskeskkonna arendamisega seotud projektide korral). Äriühingutel on võimalik toetust taotleda sihtkoha eripära rõhutavate terviklike turismitoodete ja –atraktsioonide arendamise ning ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamise ja loomise ning inkubatsioonivõimaluste väljaarendamise jaoks. Seda võimalust plaanivad äriühingud vähemalt mõne kavandatava projekti eestvedamiseks ka kasutada.

Alameetme nr 5.4.3 raames luuakse investeerimisvõimalused eelkõige kohalikele omavalitsustele, mis asuvad väljaspool suuremaid linnapiirkondi ja kelle investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik. 2013. aastal läbi viidud Riigikontrolli järelauditi tulemusel leiti, et kui 2007. aastal tegid kohalikud omavalitsused ca 70% investeeringuid oma rahaga, siis viis aastat hiljem oli vastav näitaja 36%.²³² Üha enam tehakse kohalikul tasandil eluliselt vajalikke investeeringuid Euroopa Liidu toetuste abil. Läbiviidud auditist järeldas Riigikontroll, et riigi roll omavalitsuste investeerimistegevuses on suurenenud ja KOV-ide finantsiline iseseisvus on vähenenud. Seda kinnitab ka asjaolu, et alates 2010. aastast on riigieelarve maksutulud (sotsiaalmaksuta) kasvanud kiiremini kui kohalike omavalitsuste maksutulud, keskkonnatasud ja saadud riigieelarvelised toetused (v.a välisabi, hariduskulud, toimetulek).²³³ Kokkuvõttes ei suuda kohalikud omavalitsused ise riigisiseid regionaalseid erinevusi tasakaalustada ning põhjendatud on riikliku regionaalpoliitika elluviimine.²³⁴

PKT investeeringute alameetme panustab piirkondade ettevõtlusaktiivsuse ja tööhõive kasvatamisse erinevate tegevuste kaudu ja seetõttu pole kogu valdkonna investeeringuvajadust võimalik adekvaatselt hinnata. Rahaliste vahendite piiratuse tõttu lähtub Siseministeerium olemasolevatest ressurssidest, mida suunatakse

²³⁰ Siseministeerium (2014) Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringute toetamise tingimused ja kord. Siseministri määruse eelnõu seisuga 16.09.2014. Lisaks Siseministeeriumi täiendused seisuga 15.10.2014. «Kirikute ja koguduste seaduse» § 2 lõike 1 tähenduses on usulised ühendused kirikud, kogudused, koguduste liidud ja kloostrid.

²³¹ Siseministeerium (2014) Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringute toetamise tingimused ja kord. Siseministri määruse eelnõu seisuga 16.09.2014.

²³² Riigikontroll (2013) Järelaudit investeeringute kavandamise kohta valdades ja linnades. Kas vallad ja linnad kavandavad investeeringuid seaduse kohaselt ning viivad neid ellu kavandatuga vastavuses?.

²³³ Rahandusministeerium (2014) KOV tulubaasi ja eraldiste võrdlus 1996-2018, <http://www.fin.ee/doc.php?108331>

²³⁴ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs.

Eesti regionaalarengu seisukohast kõige prioriteetsematesse valdkondadesse. Valdkonna investeringuvajadust ei osanud välja tuua ka intervjueeritud maakondade esindajad oma piirkonna kohta. Küll aga nimetati, et pigem on valdkonna investeringuvajadus maakonnas oluliselt suurem kui eeldatav toetuse maht piirkonna kohta (maakondadele eraldatavad indikatiivsed toetusmahud ei ole veel teada, kuid hinnanguliselt võib keskmine toetusmaht jääda ca 7 mln EUR juurde²³⁵). Seejuures võib PKT tegevuskavas toodud tegevuste orienteeruv rahaline kogumaht ületada maakonnale eraldatava indikatiivse toetusmahu kuni kaks korda²³⁶, mida maakondade esindajate sõnul ka kavandatakse.

Kokkuvõte: Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks on vajadus ja nõudlus investeringute järele olemas ning hinnanguliselt on loodud kompetentsikeskuste puhul investeringuvajadus suurem kui toetuse summa koos omafinantseeringuga. Samas ei ole keskuste väljatöötamise etapis erasektori poolne võimendus tõenäoline ega kompetentsikeskuste võimekus tagastatavat instrumenti teenindada piisav.

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeringute järele on vajadus ja kohalik nõudlus tuvastatud. Hinnanguliselt on investeringuvajadus valdkonda suurem kui kavandatava toetuse summa koos omafinantseeringuga ning sihtgrupi suurus on rahastamisvahendi rakendamiseks piisav. Samas piirab alameetme peamise sihtgrupi, kohalike omavalitsuste, madal investeerimisvõimekus vajalike investeringute tegemist. Alameetme tegevused on aga suunatud laiale sihtrühmale, mida peaks tagastatava instrumendi rakendamiseks kitsendama.

5.9.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

5.9.4.1. Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2014-2020 on alameetme 5.4.1 raames planeeritav toetuse maht kokku umbes 14 miljonit eurot. Toetusele lisandub vähemalt 15% ulatuses omafinantseeringut ehk ligi 2,5 miljonit eurot. Alameetme kogumaksumus on seega 16,5 miljonit eurot. Hinnanguliselt 50% toetuse summast on plaanitud eraldada olemasolevate kompetentsikeskuste arendamiseks ja ülejäänud 50% 2-3 uue kompetentsikeskuse loomiseks. Teisi otseselt regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks suunatud finantseerimisvõimalusi ei ole kavandatud.

Eestis praegu tegutsevale kuuele kompetentsikeskusele pandi alus Euroopa Liidu eelarveperioodil 2007-2013, mil kompetentsikeskuste arendamise protsess oli üles ehitatud kolmeetapiliseks: ideekavandite esitamise, tugitegevuse toetuse taotluste ja põhitegevuse toetuse taotluste voor. Ideekavandi voorus esitatud 18 projekti hulgast valiti välja 9 kvalifitseerunud projekti, mis said järgmise sammuna taotleda toetust tugitegevuste läbiviimiseks. 2010. aastal jagas EAS toetust kõigi 9 projekti tugitegevustele kokku 264 667 eurot (keskmiselt 29 296 eurot projekti kohta), millele lisandus 15% omafinantseeringut (Tabel 34). Põhitegevuse toetuste jagamiseks korraldati kaks taotlusvoor, kuhu esitasid taotluse 9 projekti. Regionaalsete kompetentsikeskuste väljaarendamiseks said alates 2011. aastast rahastuse kokku 6 projekti, millele eraldati põhitegevuse toetust kokku ca 19 miljonit eurot (keskmiselt ca 3,2 miljonit eurot projekti kohta). Toetusele lisandus 15% omafinantseeringut.

Täpsemalt jagati regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks põhitoetust projektidele Haapsalus (3,19 miljonit eurot), Rakveres (3,19 miljonit eurot), Väimelas (3,19 miljonit eurot), Kuressaares (3,16 miljonit eurot), Pollis (3,14 miljonit eurot) ja Kohtla-Järvel (3 miljonit eurot). Kompetentsikeskuste arendamise projektid Valgas, Viljandis ja Vidrikel piirdusid ettevalmistava tugitoetusega.

²³⁵ Arvutus põhineb alameetme kavandataval toetuse summal ca 109,3 mln EUR ja piirkondade arvul (15).

²³⁶ Siseministeerium (2014) Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteringute toetamise tingimused ja kord. Siseministri määruse eelnõu seisuga 16.09.2014.

Tabel 34 Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamise meetme statistika perioodil 2007-2013

	Tugitegevus	Põhitegevus
Projektide arv	9	6
Otsustatud toetussumma	263 667	18 919 406
Keskmine toetussumma projekti kohta	29 296	3 153 234
Investeeringu kogu summa	310 294	22 328 652
Toetuse määr, %	85,0	84,7

Allikas: EAS

Kokkuvõttes jagati perioodil 2007-2013 regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks, st tugi- ja põhitegevusteks, kokku umbes 19 miljonit eurot, mida on ca 5 miljonit eurot rohkem kui käesoleval perioodil kavandatud. Ühe kompetentsikeskuse loomiseks jagati toetust ligi 3,2 miljonit eurot (Tabel 34). Kui käesoleval perioodil peetakse uute kompetentsikeskuste arendamisele mõeldud kogu toetuse summa indikatiivsest osast (ca 7 miljonit eurot) kinni, siis eeldatavasti jagub sellest kahe uue kompetentsikeskuse rajamiseks.

Eesti teadus- ja arendusasutustele on kättesaadav ka laen kommertsturult (nelja kompetentsikeskuse eestvedaja on avalik-õiguslik ülikool). Perioodil 2013-2014 oli ülikoolide poolt võetud laenude keskmine tähtaeg kuni 10 aastat.²³⁷ Tuginedes läbiviidud grupiintervjuule (vt Lisa 2), ei ole kompetentsikeskuseid eestvedavad teadus- ja arendusasutused (4) ja kutsehariduskeskus (1) projekti omafinantseeringu katmiseks või teiste investeeringute tegemiseks laenu võtnud. Sihtasutusena loodud kompetentsikeskus kasutas laenu projekti sildfinantseerimiseks.

Kompetentsikeskuste poolt osutatavate intellektuaalomandi teenuste ostmiseks on väikese ja keskmise suurusega ettevõtted kasutanud innovatsiooniosakuid, mis võimaldab neil koostöös kompetentsikeskustega uurida innovaatilisi lahendusi arengutakistustele, katsetada uusi materjale, koguda teadmisi tehnoloogiate kohta, teha uuringuid intellektuaalomandi andmebaasides vms.²³⁸

5.9.4.1. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2014-2020 on alameetme 5.4.3 raames planeeritav toetuse maht kokku umbes 109,3 miljonit eurot, toetusele lisandub 15% omafinantseeringut ehk umbes 19,3 miljonit eurot. Seega suunatakse piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringutesse kokku ca 128,6 miljonit eurot. Toetuse summa jagunemine nelja toetatava tegevuse vahel tuleneb piirkondade konkurentsivõime tugevdamise tegevuskavadest, milles iga maakond määrab ise oma kõige prioriteetsemad investeeringuvajadused.

Esimest “Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise” meetet rakendati aastatel 2004-2006, mil toetati 44 projekti ligikaudu 14,3 miljoni euro ulatuses (Tabel 35). Keskmine toetussumma projekti kohta oli umbes 325 000 eurot. Toetust said kohalikku turismi- ja puhkemajandust ning piirkonna ettevõtluskeskkonna atraktiivsust arendavad projektid.²³⁹

Ka perioodil 2007-2013 jagati PKT meetme alt toetust kohaliku ettevõtlus- ja külastuskeskkonna arendamiseks. Kahe tegevuse peale kokku jagati 82 projektile umbes 91,7 miljonit eurot toetust (Tabel 35). Neist külastuskeskkonna arendamise projekte oli kokku 54 ja neile otsustati anda toetust umbes 69,4 miljoni euro mahus (keskmine toetus projekti kohta ca 1,3 miljonit eurot). Ettevõtluskeskkonna arendamise projektidele,

²³⁷ Info pärineb pakkumuse fookusgrupi intervjuult.

²³⁸ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht, Innovatsiooniosakute toetusmeede.

<http://www.eas.ee/et/ettevotjale/innovatsioon/innovatsiooniosakud/uldist>

²³⁹ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht, Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programm (SF periood 2004-2006).

<http://www.eas.ee/et/avalikule-ja-mittetulundussektorile/turism/piirkondade-konkurentsivoime-tugevdamise-programm-sf-periood-2004-2006/ueldjutt>

mida oli kokku 28, jagati toetust ligi 22,3 miljoni euro mahus (keskmine toetus projekti kohta ca 800 000 eurot).

Tabel 35 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise (PKT) meetme statistika perioodil 2004-2006 ja 2007-2013

	PKT meede, 2004-2006	PKT meede (külustuskeskkonna arendamine), 2007-2013	PKT meede (ettevõtlus- keskkonna arendamine), 2007-2013
Projektide arv	44	54	28
Otsustatud toetussumma	14 299 067	69 431 303	22 287 479
Keskmine toetus projekti kohta	324 979	1 285 765	795 981
Investeeringu kogu summa	20 651 675	86 178 401	27 973 673
Toetuse määr, %	69,2	80,6	79,7

Allikas: EAS

Lisaks toetati perioodil 2007-2013 „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ meetme investeeringuprojektide ettevalmistamist 2,3 miljoni euro mahus (investeeringute kogumaksumus ca 2,9 miljonit eurot) Eesti riigi eelarvest rahastatud programmist „Piirkondliku arengu kavandamine“. Lisaks jagati samal perioodil ligikaudu 4,5 miljonit eurot toetust „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise väikeprojektide“ programmist (investeeringute kogumaksumus ca 6,6 miljonit eurot), mille eesmärk oli toetada külustus- ja puhkeotstarbeliste väikeobjektide väljaarendamist, puhke- ja turismiobjektide tugiinfrastruktuuri väljaarendamist, piirkonnaspetsiifiliste või Eestis ainulaadsete regulaarürituste käivitamist ja edasiarendamist ning avalikke teenuseid kohaliku ettevõtluskeskkonna elavdamiseks ja mitmekesistamiseks.

Lisaks meetmele „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine“ ja sellega seotud tegevustele on oluline roll kohaliku ettevõtluse ja ettevõtlikkuse tõstmisel maakondlike arenduskeskuste võrgustikul ja Töötukassal, samuti Leader ja kalanduse tegevusgruppidel.²⁴⁰

Omavalitsustele on kättesaadav ka laenukapital eraturult. Vastavalt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusele²⁴¹ on Eestis piiratud kohalike omavalitsuste laenuvõtmist – kohaliku omavalitsuse või selle arvestusüksuse netovõlakoormus ei tohi ületada 60% põhitegevuse tuludest. Eesti KOV-ide netovõlakoormus on väga erinev, olles 2013. aasta lõpu seisuga keskmiselt 41% (vt lähemalt peatükist 4.3 “Finantsturu ülevaade”).

Kokkuvõte: Regionaalseid kompetentsikeskuseid on seni arendatud peamiselt toetuste abil. Teadus- ja arendusasutustele on kättesaadav ka laen kommertsturult, kuid kompetentsikeskuste enda võimekus tagastatavat instrumenti teenindada pole nende praeguses arenguetapis piisav.

Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringuid kohaliku külustus- ja ettevõtluskeskkonna arendamiseks on tehtud erinevate toetusmeetmete kaudu. Alameetme peamisele sihtgrupile, kohalikele omavalitsustele on kättesaadav ka laenukapital eraturult, kuid laenu võtmist takistab väga erinev netovõlakoormus omavalitsuste lõikes ja seadusest tulenev laenupiir. Kohalike omavalitsuste enda investeerimisvõimekus vajalike investeeringute tegemiseks on piiratud, eriti väljaspool suuremaid linnapiirkondi.

²⁴⁰ Geomedia (2013) Kohalike omavalitsuste vabatahtlikud initsiatiivid ettevõtluskeskkonna arendamise ja ettevõtluse toetamise suunal.

²⁴¹ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus, RT I, 13.03.2014, 42.

5.9.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Uuringu tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseni, mille tõttu on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 36 Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koonddtabel (meede 5.4)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju/avalik hüve	Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamise ja PKT investeringute näol on tegemist avaliku hüve pakkuvate ja/või positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga projektidega, mis aitavad kaasa tasakaalustatumale regionaalsele arengule. Seega ei avaldu investeringust saadav kasu vaid investoril.
2	Mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Sihtgrupi madal finantsvõimekus	Eesti kohalike omavalitsuste investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik, eriti nendel, kes asuvad väljaspool suuremaid linnapiirkondi. KOV-ide finantsiline iseseisvus on vähenenud ja nende võimekus ise regionaalseid erinevusi tasakaalustavaid investeringuid teha on piiratud.
3	Turutõrge	Tasuvuse puudujääk	Linnakeskuse avaliku ruumi kaasajastamise ning ettevõtluse seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamise ja loomise näol on tegemist avalikku hüve ja üldhuvi teenuseid pakkuvate projektidega, mille puhul ei avaldu investeringust saadav kasu vaid investoril. Seega võib projekti majanduslik tasuvusaeg olla pikem kui taristu eluiga.
4	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg, riskiprofiili sobimatus	Investeringud regionaalsetesse kompetentsikeskustesse, sihtkoha eripära rõhutavate turismitoodete ja – atraksioonide arendamisse ning inkubatsioonivõimaluste väljaarendamisse on pika tasuvusajaga, kuna investeringutega kaasneb sotsiaal-majanduslik kasu kogu piirkonnale. Erasektori investeringute kaasamine kompetentsikeskuste arendamisse on keeruline, kuna projektid on kapitalimahukad, kõrge riskiprofiiliga ja pika tasuvusajaga.

5.9.5.1. Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine

Regionaalsed kompetentsikeskused on loodud riiklikul initsiatiivil teadmistemahukama ettevõtluse kujundamiseks ja ettevõtete innovatsioonivõimekuse tõstmiseks. Seega on kompetentsikeskuste arendamise näol tegemist positiivset sotsiaal-majanduslikku välismõju omavate projektidega, mille puhul investeringust saadav kasu ei avaldu vaid investoril. Praeguses etapis on kompetentsikeskused alles loodud ja nende toimimismudel väljatöötamisel, mistõttu projektide rahavoo genereerimise võime on tagasihoidlik. Eeldatavasti suureneb kompetentsikeskuste omatulude teenimise võime alles pärast meetme raames planeeritavaid investeringuid. Vaatamata sellele pole kompetentsikeskuste eesmärk kasumit teenida, vaid toetada kohalikke ettevõtjaid ja tõsta seeläbi piirkondade võimet panustada riiklikku majanduskasvu.

Nõudluse grupiintervjuu põhjal on erasektori investeringute kaasamine kompetentsikeskuste arendamisse praeguses etapis keeruline, kuna projektid on kapitalimahukad, kõrge riskiprofiiliga ja pika tasuvusajaga. On oluline, et pakutavad tooted ja teenused ei oleks ettevõtjate jaoks liiga kallid, kuna kompetentsikeskuste väljaarendamise etapis on oluline tegeleda nõudluse tekitamisega.

Alameetme nr 5.4.1 eesmärk on tööhõive ja ettevõtlusaktiivsuse kasv väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Toetatavate tegevuste väljundina saab 2023. aastaks mitterahalist abi 100 ettevõtet.

Väljundnäitaja sihttaseme seadmisel on võetud aluseks perioodi 2007-2013 meetme tulemused, eeldades, et toetust saavad olemasolevad kuus kompetentsikeskust ning kaks-kolm uut kompetentsikeskust.²⁴² Siseministeeriumi hinnangul on võimalik planeeritud alameetme mahuga (16,5 miljonit eurot koos omafinantseeringuga) kavandatud sihttase ja seega ka meetme eesmärk saavutada. Valdkonna kogu investeerimisvajadust on keeruline hinnata, kuid Siseministeeriumi ja tegutsevate kompetentskeskuste hinnangul on see suurem kui alameetme maht. Samas ei ole Siseministeerium olemasolevate kompetentsikeskuste kogu investeringuvajaduse katmist eesmärgiks võtnud, vaid toetuse abil soovitakse tõsta kompetentsikeskuste võimekust oma tegevusteks vahendite leidmiseks ka muude kanalite kaudu.

5.9.5.2. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeringud

PKT investeringute näol on tegemist tegevustega, mis on suunatud turutõrkepiirkondadesse väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Linnakeskuse avaliku ruumi kaasajastamise ning ettevõtlike seisukohast olulise avaliku tugitaristu kaasajastamise ja loomise näol on tegemist avalikku hüve ja üldhuvi teenuseid pakkuvate projektidega, mis ei tekita investorile otseselt täiendavat rahavoogu. Investeeringust saadav kasu avaldub ühiskonnas laiemalt ja seega võib projekti majanduslik tasuvusaeg olla pikem kui taristu eluiga. Ka investeeringutega sihtkoha eripära rõhutavate turismitoodete ja –atraktsioonide arendamise ning inkubatsioonivõimaluste väljaarendamise kaasneb positiivne sotsiaal-majanduslik kasu kogu piirkonnale. Teatavatel juhtudel tekitavad need tegevused investorile ka mõningast rahavoogu, kuid siiski jääb investeeringute tasuvusaeg pikaks. Lisaks on regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine kapitalimahukas ja kõrge riskiprofiiliga.

Eesti kohalike omavalitsuste võimekus ise regionaalseid erinevusi tasakaalustavaid investeeringuid teha on piiratud. KOV-ide, eriti nende, kes asuvad väljaspool suuremaid linnapiirkondi, investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik, omavahenditest piisab vaid kohalike omavalitsuste kohustuste katmiseks. Sellest tulenevalt on riigipoolne toetus piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringutele põhjendatud.

Alameetme nr 5.4.3 eesmärk on majandusaktiivsuse kasv väljaspool Tallinna ja Tartu linnapiirkondi. Toetatavate tegevuste väljunditena saab 2023. aastaks mitterahalist abi 630 ettevõtet ja lisandub 1 800 uut töökohta. Väljundnäitajate sihttasemete seadmisel lähtus Siseministeerium 2007-2013 perioodi meetmete, eelkõige „Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise“ meetme ja Kohaliku omaalgatuse programmi kogemusest, kavandatavate meetmete toetusmahust ning kavandatavate tegevuste iseloomust (uusi objekte vähem, pigem olemasolevate edasiarendamine).²⁴³ Kuna sihttasemete seadmisel on lähtutud kavandatava alameetme toetusmahust (ca 128,6 miljonit eurot koos omafinantseeringuga), siis hinnanguliselt on võimalik kavandatud sihttasemed ja seega ka meetme eesmärk saavutada. Valdkonna iseloomu tõttu (regionaalareng) pole kogu investeerimisvajadust Siseministeeriumi hinnangule tuginedes võimalik adekvaatselt määrata. Valdkonna investeringuvajadust ei osanud välja tuua ka intervjuueeritud maakondade esindajad oma piirkonna kohta. Küll aga nimetati, et pigem on valdkonna investeringuvajadus maakonnas oluliselt suurem kui eeldatav toetuse maht piirkonna kohta (maakondadele eraldatavad indikatiivsed toetusmahud ei ole veel teada, kuid hinnanguliselt võib keskmine toetusmaht jääda ca 7 miljonit eurot juurde²⁴⁴). Ülejäänud investeringuvajadus tuleb katta teistest avalikest eelarvetest, seejuures on oluline kaasata võimalusel täiendavaid investeeringuid erasektorist.

Kokkuvõte: Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine omab positiivset sotsiaal-majanduslikku välismõju, mille puhul investeeringust saadav kasu ei avaldu vaid investoril. Sellest tulenevalt on projektide rahavoo genereerimise võime tagasihoidlik. Erasektori investeeringute kaasamine kompetentsikeskuste arendamise on keeruline, kuna see on kapitalimahukas, kõrge riskiprofiiliga ja pika tasuvusajaga.

²⁴² Põhineb Siseministeeriumist saadud informatsioonil.

²⁴³ Põhineb Siseministeeriumist saadud informatsioonil.

²⁴⁴ Arvutus põhineb alameetme kavandataval toetuse summal ca 109,3 miljonit eurot ja piirkondade arvul (15).

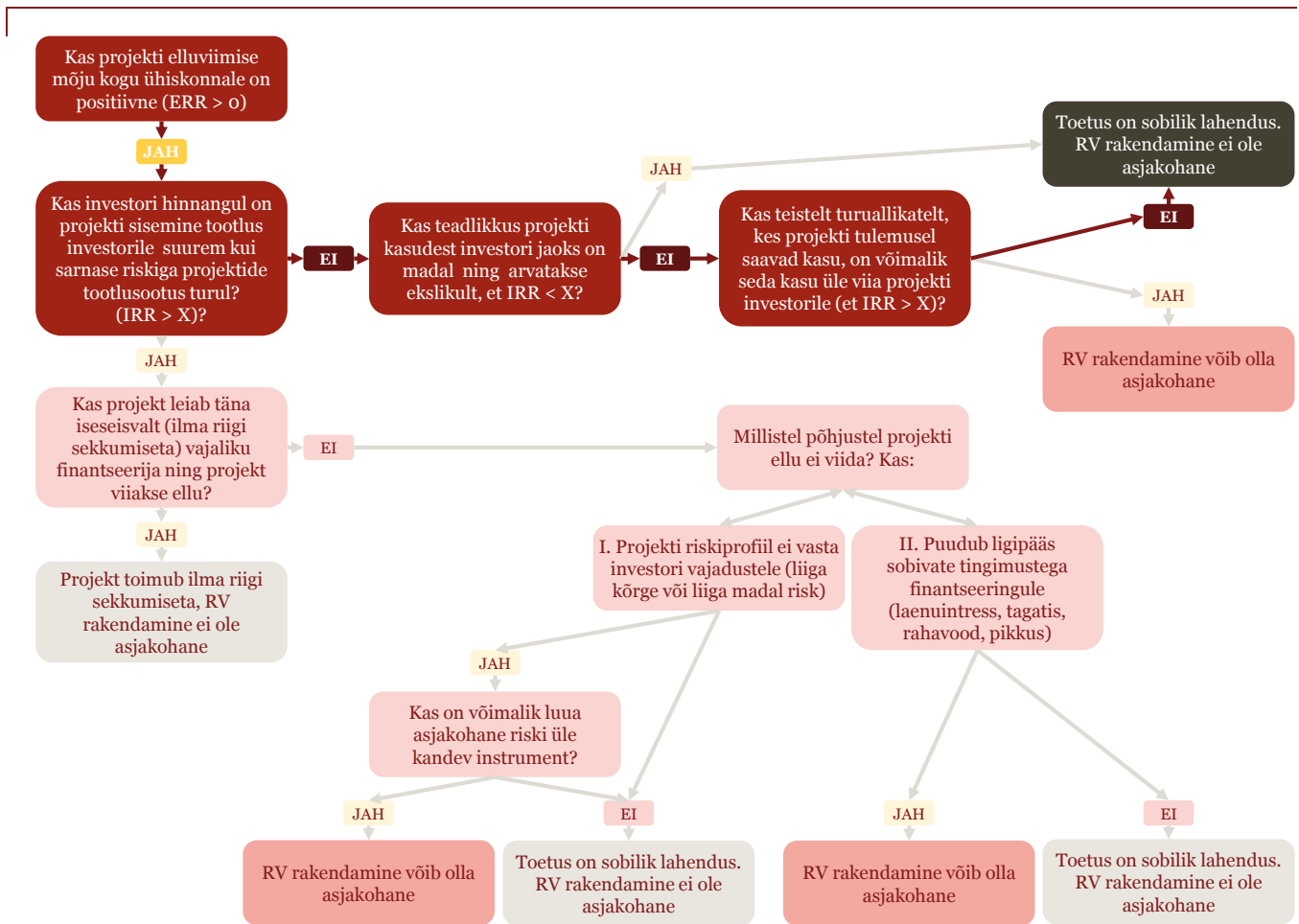
Ka **piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringud** pakuvad avalikku hüve ja/või omavad positiivset sotsiaal-majanduslikku välismõju, mille puhul investeeringust saadav kasu ei avaldu vaid investoril. Investeeringute tasuvuse puudujääk või pikk tasuvusaeg ei soosi erasektori investeeringuotsuste langetamist. Alameetme peamise sihtgrupi, kohalike omavalitsuste investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik.

5.9.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et peamised põhjused, miks piirkondade konkurentsivõime tugevdamisega seotud investeeringute teostamine on raskendatud, on järgmised.

- a. Nii regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine kui ka PKT investeeringud omavad **positiivset välismõju, mis ei avaldu otseselt investeeringu teostajal**, mistõttu ei ole sihtgrupp iseseisvalt valmis investeeringuriski võtma.
- b. **Sihtgrupi madal finantsvõimekus** - piirkondade konkurentsivõime tugevdamise investeeringute projektide peamise sihtgrupi moodustavad kohalikud omavalitsused, kelle investeerimissuutlikkus on väike.
- c. **Investeeringute kõrge riskiprofiil** - regionaalsete kompetentsikeskuste arendamiseks vajalikud investeeringud on kapitalimahukad, pika tasuvusajaga ja kõrge riskiprofiiliga. Ka kohaliku ettevõtlus- ja külastuskeskkonna arendamiseks vajalikud investeeringud on pika tasuvusajaga, kuna projektidel on positiivne sotsiaal-majanduslik välismõju, mis ei avaldu vaid investoril.

Rahastamisvahendi võimaliku kasutamise asjakohasuse otsustamisel on kasutatud standardset otsustuspuud (vt Joonis 63). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 63 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 5.4)

Hinnatavate alameetmete ja tegevuste mõju ühiskonnale on positiivne, kuid see ei avaldu täiel määral projekti sisemises tootluses. Samas ei ole võimalik teistelt projektist kasusaavatelt turuallikatelt seda kasu projekti investorile üle kanda. Tegemist on eelkõige sotsiaal-majanduslikku kasu toovate alameetmete ja tegevustega, mille eesmärk on peatada Eesti-siseste regionaalsete erinevuste suurenemine ja tõsta piirkondade võimet panustada riigi majanduskasvu. Seega on regionaalarengu projektide toetamine riigi poolt õigustatud.

5.9.6.1. Kokkuvõte

Tulenevalt kogutud informatsioonist nii dokumendianalüüsi kui ka läbiviidud intervjuude käigus võib järeldada, et toetusmeetme rakendamine on põhjendatud. Peamised argumendid selleks on järgmised.

Peamised argumendid:

- 1) Nii **regionaalsed kompetentsikeskused** kui ka **PKT investeeringud** on positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga ja/või avalikku hüve pakkuvad regionaalarenguprojektid, mille eesmärk on peatada Eesti-siseste regionaalsete erinevuste suurenemine ja tõsta piirkondade võimet panustada riigi majanduskasvu. Positiivse sotsiaal-majandusliku mõju tõttu ei avaldu kasu vaid investoril ja seetõttu on projektid pika tasuvusajaga. Samas teistelt projektist kasusaavatelt turuallikatelt pole kasu projekti investorile võimalik üle kanda.
- 2) Praeguses arenguetapis ei ole **regionaalsete kompetentsikeskuste** võimekus tagastatavat instrumenti teenindada piisav. Ka **PKT investeeringute** peamise sihtrühma ehk kohalike omavalitsuste võimekus ise regionaalseid erinevusi tasakaalustavaid investeeringuid teha on piiratud.

KOV-ide, eriti nende, kes asuvad väljaspool suuremaid linnapiirkondi, investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik. Samuti piirab teatud osa KOV-ide investeerimisvõimekust kõrge laenukoormus.

3) Projektide tasuvuse puudujääki on sobivaim kompenseerida toetuse abil.

5.10. Meede 6.1 „Energiatehuse saavutamine elamumajanduses“

5.10.1. Meetme üldinfo

Meede nr 6.1 „Energiatehuse saavutamine elamumajanduses“ hõlmab endas kahte tegevust:

- nr 6.1.1 „Korterelamute rekonstrueerimise toetamine“
- nr 6.1.2 „nZEB (ligi nullenergiahoone) elamu ehitamiseks tüüpprojektide koostamise toetamine“

Tulenevalt tellija lähteülesandele keskendutakse käesolevas uuringus ainult meetme tegevusele nr 6.1.1 „Korterelamute rekonstrueerimise toetamine“, mille kohta on üksikasjalik ülevaade esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides:

Tabel 37 Korterelamute rekonstrueerimise toetamise meetme tegevuse üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Energiasäästlik eluasemesektor ja tänavavalgustus
Meetme eesmärk	Energiatarbimise vähendamine lõpptarbija juures. Energiasõltuvuse ja kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine
Meetme tegevuse nr ja nimetus	6.1.1 „Korterelamute rekonstrueerimise toetamine“
Toetuse saaja	Korteriühistud ja KOV-id
Kasusaajad	Eluasemete omanikud (mh üürnikud) ja KOV-idele kuuluvates elamutes elavad inimesed
Meetme tegevuse eesmärk	6.1.1 1) Olemasolevate elamute rekonstrueerimisel parema sisekliima ja energiatehuse saavutamine 2) Elamute energiatarbimise vähendamine lõpptarbija juures soodustades energiasõltuvuse ja kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamist
Sihttase²⁴⁵	1) Paranenud energiatarbimisklassiga kodumajapidamiste arv => 40 000; 2023. aastaks 2) Rekonstrueeritud elamufond (suletud netopind m ²) => 2,72 mln m ² ; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	1) Üle 20 000 meetme tingimustele vastava korteriühistu 2) KOV-idele kuuluvaid korterelamuid pole olnud võimalik täpselt selgitada
Toetuse summa	• 102 miljonit eurot (30%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.10.2. Valdkonna ülevaade

2013. aasta jaanuari seisuga oli Eestis kokku 657 820 eluruumi, mille kogupind oli 40,5 miljonit ruutmeetrit. Kõikidest eluruumidest 66% asus linnades ja 34% maa-asulates. Elamureformi tulemusena kuulub **96%** elamufondi pinnast **eraomandisse**. Eesti elamufondi kohta esitatud koondülevaade on leitav järgnevast tabelist (Tabel 38).

²⁴⁵ Käesoleva uuringu läbiviimise raames oleme tuvastanud esialgsete sihttasemete juures ebakõlasid, millest tulenevalt on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium teinud 17. septembril 2014. aastal Rahandusministeeriumile muudatusettepanekud sihttasemete muutmiseks ning käesolevas tabelis on esitatud seega muudetud sihttasemed, kuid mis uuringu läbiviimise ajaks on veel kinnitamata.

Tabel 38 Eesti elamufond

Eesti elamufond	2 000	2012	Muutus %
Eluruumide arv	621 200	657 820	5,9
Eluruumide pind, 1000 m ²	37 280	40 530	8,7
Rahvaarv	1 372 071	1 325 217	-3,4
Keskmine eluruumi pind m ²	60,0	61,6	2,7
Keskmine eluruumi pind elaniku kohta m ²	27,2	30,3	11,5

Allikas: Statistikaamet

Eluruumide pind on viimase 12. aastaga suurenenud 8,72% ja praegu on keskmise eluruumi suurus 61,6 m².

Korterelamutes elab 64% rahvastikust: linnades 80% ja maal 33% elanikest. Kõige rohkem on korterielanikke Ida-Virumaal (84%), järgneb Harjumaa (74%) ja Tartumaa (60%). Eesti korterelamutes elab 54% eestlastest ja 88% venelastest. **Eesti kortermajadest on 90% ehitatud enne 1991. aastat** ja 61% nõukogude ajal ehk aastatel 1946–1990.

Tabel 39 Eesti korterelamute ülevaade ehitamisaastate lõikes

Ehitusaeg	Korterelamute arv	Osakaal korterelamutest %	Korterite arv	Osakaal korterite arvust %	Eluruumide pind m ²	Osakaal pinnast %
Enne 1919	2 837	12,01	16 648	3,72	818 676	3,56
1919–1945	4 190	17,74	25 647	5,74	1 258 445	5,47
1946–1960	3 128	13,25	32 684	7,31	1 653 592	7,19
1961–1970	4 008	16,97	96 908	21,67	4 254 565	18,50
1971–1980	3 324	14,08	116 253	26,00	6 037 263	26,24
1981–1990	2 905	12,30	108 027	24,16	5 949 733	25,86
Ehitusaeg teadmata, kuid enne 1990	1 009	4,27	5 785	1,29	277 654	1,21
Kokku enne 1991	21 401	91	401 952	90	20 249 928	88
1991–2000	457	1,94	13 561	3,03	828 695	3,60
2001–2005	512	2,17	10 773	2,41	653 379	2,84
2006 või hiljem	889	3,76	19 530	4,37	1 195 226	5,20
Pooleliolev	20	0,08	57	0,01	4 658	0,02
Ehitusaeg teadmata	337	1,43	1 263	0,28	71 810	0,31
Kokku	23 616	100,00	447 136	100,00	23 003 696	100,00

Allikas: Statistikaamet

Suurema osa korterelamutest moodustavad aastatel 1961–1990 ehitatud raudbetoonist suurpaneelmajad, kus asub 72% kõigist korteritest ja 88% korterelamute eluruumide pinnast. Suurpaneelramute energiatõhususe, sisekliima ja tarindite olukorra parandamise tulemusena võib nende kasutamisega tõusta 50–80 aastani²⁴⁶, kuid arvestada tuleb majanduslikku tasuvust, eeldades, et elamu asub toimepiirkonnas ja seda ei ähvarda kasutusest väljalangemise oht.

²⁴⁶ Eesti eluasemefondi suurpaneel-korterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga. Uuringu lõppraport, TTÜ, Tallinn, 2009.

Meetme sihtrühma alla kuuluvad enne 1993. aastat ehitatud korterelamud, mida on ligikaudu 21 000. Sama sihtrühma on ka eelnevatel aastatel finantseeritud nii toetuste kui laenude abil – perioodil 2010-2014 tehti otsus toetuse jagamiseks 663 kortermaja kohta ehk viie aastaga suudeti sihtgrupist kõigest 3,1% renoveerida. Fondi kogumaht oli 37,7 miljonit eurot. Täpsem ülevaade renoveerimislaenudest ja rekonstrueerimise toetustest on toodud alapunktis 5.10.4.

Järgnevalt esitatakse ülevaade valdkonna peamistest probleemidest ning väljakutsetest.

Probleemid ja väljakutsed

Allolevalt on esitatud valik olulisematest valdkonna probleemidest ja väljakutsetest:

- **Elamufondi suur energiakulukus.** Eesti keskmine energiatarbimine normaalse sisekliimaga elamutes on võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega ruutmeetri kohta kõrgem (Eestis on see näitaja 200-250 kWh/m², Soomes ja Rootsis alla 150 kWh/m²).
- **Elanikkonna põhiosa sissetulek ei võimalda oluliselt edendada uuselamuehitust.** Kuna 96% Eesti elamufondist on eraomanduses, siis tõenäoliselt veel pikka aega ei võimalda elanikkonna põhiosa sissetulek oluliselt edendada uuselamuehitust, mistõttu põhirõhk peab jääma olemasoleva elamufondi säilitamisele ja kaasajastamisele, toetades elamute omanikke vajalike investeeringute tegemisel.
- **Korteriomandi omanikel on kohati madalad sissetulekud ja hirm renoveerimislaenude võtmise ning investeerimise kulukuse ees.** Olukorras, kus rekonstrueerimisprojektide terviklahenduste puhul on tõenäoline, et maksukoormus senisega võrreldes kasvab, siis madalate sissetulekutega isikute tõttu jäävad projektid teostamata. Seetõttu on prioriteetsemad otsustuskriteeriumid rahaliste võimalustega seotud ning vähemtähtsamateks peetakse hoonete sisekliimat, mõju inimese elukvaliteedile jms.
- **Osade ühistute juhtide puudulikud teadmised, oskused ja kogemused rekonstrueerimise läbiviimisest ja projektijuhtimisest.** Oluline on lisaks rahaliste vahendite eraldamisele toetada ühistute juhte, kui üldjuhul ehitustehnilist kompetentsi mitteomavaid isikuid, rekonstrueerimise läbiviimisel ka sisuliste lahenduste leidmisel ning elluviimisel pädeva projektijuhtimise teenusega.
- **Kuni 50% korterelamutest vajab rekonstrueerimist aastaks 2020.** Enne 1993. aastat ehitatud korterelamutes on kokku 20 400 000 ruutmeetrit elamispinda. Sellest oli 2013. aasta lõpuks rekonstrueeritud vaid ca 1 400 000 m², mis ei kata kuidagi elamufondi rekonstrueerimise reaalselt vajadust. Riiklikult vajalik motiveerida erasektorit jõulisemalt ja aktiivsemalt investeerima elamufondi rekonstrueerimistöödesse elamute kasutusea pikendamisel ning energiasäästu ja sellega seoses küttekulude vähendamisel.
- **Hoonete sisekliima ei vasta standardile.** Omaalgatuslike ja valede renoveerimisvõtete, rekonstrueerimistööde tegematajätmise ja/või muude asjaolude tõttu on rikutud hoone projekteerimisjärgne ventilatsioonisüsteem, mille tulemusena ei ole paljudes ruumides sisekliima tegurid tervislikud, mis halvendab rahva tervist ning vähendab tervena elatud eluiga.

Meetme 6.1 eesmärgiks on olemasolevate elamute rekonstrueerimisel parema sisekliima ja energiatarbimise saavutamine. Elamute energiatarbimise vähendamine lõpptarbija juures aitab vähendada nii energiasõltuvust kui ka kasvuhoonegaaside heitkogust. Kuna enamik nõukogude ajal planeeritud eluasemekeskonnast rajati ebaefektiivselt energiasäästule mõtlemata, siis on paljud hooned energiakulukad ning hetkel hoonetes valitsev sisekliima ei vasta standarditele, kahjustades elanike tervist. Samas ei võimalda elanikkonna keskmine sissetulek piisavalt kiires mahus edendada uuselamuehitust, mis on viinud olukorrani, kus kuni 50% korterelamutest vajab rekonstrueerimist aastaks 2020. Olukorra parandamiseks on vaja toetada korterelamute rekonstrueerimist.

Lisaks eelpool mainitule on erinevates allikates probleemina mainitud ka ebakvaliteetseid projekte ja puudulikku ehitusjärelvalvet. Kogemused on näidanud, et ilma piisava kvaliteedikontrollita ning järelvalveta ei ole praktikas võimalik saavutatud meetme eesmärgiks seatud energiasääst ja sisekliima tagamine. Probleeme on olnud kõige rohkem ehitusprojektidega: on kasutatud valesid või mitteotstarbekaid lahendusi ning projektid

on olnud nii pealiskaudsed, et nende järgi ei ole olnud võimalik ehitada, viies omakorda vaidlusteni ja eesmärkide osalise mittesaavutamiseni. Lisaks on olnud probleeme ehitustööde teostamise kvaliteediga.

Nõrgemate majanduslike võimalustega korteriühistud on seni kasutanud ka renoveerimise etapiviisilist teostamist (näit välisseinte soojustamine osade kaupa), kuid see osutub kokkuvõttes kallimaks kui tervikliku rekonstrueerimise läbiviimine.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: valdkonnas tuvastatud probleemide lahendamiseks kavatsatud meetme tegevused ning eesmärgid on meie hinnangul kooskõlas ning aitavad probleemide lahendamisele kaasa. Siinkohal on arvestatud, et lisaks SFi poolt kaasatavatele vahenditele panustavad KredEx ning pangad ka omavahendeid elamumajanduses energiatõhususe saavutamiseks teadlikkuse tõstmiseks, mis on olulised toetavad meetmed nõudluse tekitamiseks sihtgrupi seas, mh võimalike hirmude maandamiseks finantskohustuste võtmise ees.

5.10.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Võrreldes Euroopa keskmisega on Eesti eluruumide olukord halvem. Eesti sotsiaaluuringu andmetel elas Euroopas 2010. aastal keskmiselt lekkiva katuse, niiskete seinte, põrandate või aknaraamidega eluruumides iga kuues elanik, siis Eestis iga viies. Kuna Eesti elamufondist on 96% eraomanduses ja tõenäoliselt veel pikka aega ei võimalda elanikkonna põhiosa sissetulek oluliselt edendada uuselamuehitust, siis pöörõhk peab jääma olemasoleva elamufondi säilitamisele ja kaasajastamisele, toetades elamute omanikke vajalike investeeringute tegemisel.

Eesti keskmisest suurem on leibkonnaliikme sissetulek Harjumaal (120% keskmisest) ja Tartumaal (102%), Ida-Virumaa netosissetulek on 77% Eesti keskmisest. 2012. aastal Statistikaametis tehtud leibkondade energiatarbimise uuringu kohaselt oli elamu soojustamisel suurimaks takistuseks rahanappus.

Hoone terviklik renoveerimine on ühistu jaoks kulukas ja selleks vajalike kulude katmine omavahenditega on keeruline ja sageli võimatu, eriti hoone tervikliku renoveerimise korral. Korteriühistute finantsvõimekust, eelkõige laenu võtmise seisukohalt on uuritud Eesti Maaülikooli magistritöös Tartu linna 71 korterühistu näitel. Põhilisteks renoveerimispõhjusteks pidasid korteriühistud energiaarvete vähendamist, ehitise säilitamist ja energiatõhususe suurendamist. **Renoveerimistegevuste põhilise mõjutajana mainiti jagatavaid toetusi**, energiahinna tõusu ja madalamate kommunaalkulude saavutamist. Kõige suuremaks takistuseks rekonstrueerimise teostamisel peeti tööde maksumust. Samuti mainiti omavahelise kokkuleppe saavutamist ja korteriomanike finantsilist võimekust või selle puudumist. Renoveerimistöödega alustamise takistusena mainiti veel elanike erinevat sissetulekut ja ebapiisavat maksejõudu. Kokkuvõtlikult selgus uuringust, et umbes 49% ühistutest oleksid koheselt võimelised juba remondifondi kogutud rahast maksma ära renoveerimislaenuks vajaliku omafinantseeringu (15%).²⁴⁷

Kokkuvõte: Eelhindamise läbiviijate poolt on hinnatud, et rahastamisvahendi kasutuselevõtuks on sihtgrupi suurus (üle 20 000 korterühistu) piisav, vajadus korterühistute renoveerimiseks on suur ning sihtgrupipoolne nõudlus on tõestatud eelmiste perioodide edukate finantstodete kasutamise kaudu (vt peatükk 5.10.4).

²⁴⁷http://kvmagnaadid.ee/sites/default/files/data01_virt14848_domeenid_www.kvmagnaadid.ee_htdocs_kvm_files_documents_k_kuud_m_semilariski_tartu_linna_korteriuhistute_sotsiaalne_ja_finantsiline_voimekus_korterelamu_renoveerimiseks.pdf

5.10.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Korterühistute finantsseisundi ning võimekuse kohta ei ole seni järjepidevalt usaldusväärseid andmeid kogutud, mistõttu võimalikele uuringutele KÜ-de finantsseisundi osas tugineda ei saadud. KÜ-de finantsvõimekuse analüüsimiseks esitasime seetõttu MKM-i vahendusel Äriregistrisse päringu kõigi Eesti KÜ-de kohta. Äriregistri andmetel oli 2012. aasta info põhjal registris **kokku 8488 KÜ-d**, kellest aktiivseteks võib pidada 96% (st need, kes teenisid tulu ja kandsid kulu). Ligi pooled (46%) KÜ-dest olid registreeritud Harjumaal, 13% Ida-Virumaal, 11% Tartumaal ning ülejäänud maakonnad moodustasid kokku kolmandiku kõigist KÜ-dest (vt Joonis 86). KÜ-d teenisid 2012. aastal kokku **160 miljonit eurot tulu, kulud** ulatusid **149 miljonu euroni**. 77% KÜ-dest lõpetasid aruandeaasta positiivse või nulltulemiga (11,3 miljonit eurot) ning 23% lõpetasid aruandeaasta kahjumis (-4,9 miljonit eurot). Korterühistute kogu **laenukoormus kokku on 176 miljonit eurot**. Põhjalikuma ülevaate saamiseks vaata Lisa 8.

Kuna valdav osa viimastel aastatel teostatud korterühistute renoveerimisi on toimunud KredEx-i erinevate instrumentide või toetuste kaasabil, siis annab KredEx-i statistika pakkumuse poolelt üsna ülevaatliku pildi.

5.10.4.1. Rekonstrueerimise toetuse ja renoveerimislaenude ülevaade

Korterelamute rekonstrueerimise **toetust** on KredEx väljastatud alates septembrist 2010 ja toetuse saamise otsus on tehtud 663 korterelamu kohta. Toetuse otsuste kogusumma on 38 miljonit eurot ja otsuse saanud korterelamute keskmine toetuse määr 24%. Kokkuvõttes on KredEx'i toetusotsuse saanud 3,1% enne 1991. aastat ehitatud korterelamutest (kokku on turul ca 21 400 korterelamut, mis ehitatud enne 1991. aastat).

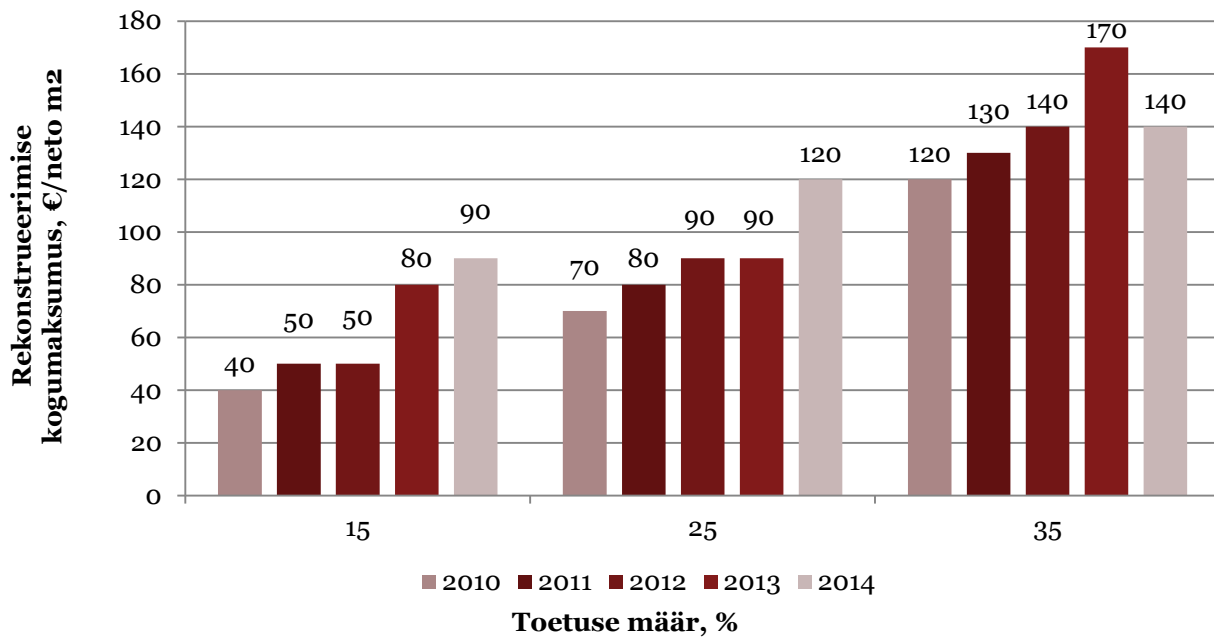
Korterelamute rekonstrueerimise maht on olnud aastati väga erinev (vt Tabel 40). Järjest on kasvanud terviklikult rekonstrueeritavate (toetusemäär 35%) kortermajade arv, mille tulemusena tõusis keskmine toetuse määr 2013. aastal 29,4%-ni.

Tabel 40 Korterelamute toetuste statistika

	2010	2011	2012	2013	2014	Kokku
Majade arv	36	158	310	102	57	663
Otsustatud toetussumma	980 475	5 945 760	17 122 884	8 996 519	4 968 432	38 014 071
Keskmine toetussumma maja kohta	27 235	37 631	55 235	88 201	87 165	57 336
Investeeringu summa	5 767 503	28 865 309	68 799 883	30 638 301	17 372 139	151 443 135
Suletud netopind	146 502	621 904	814 895	229 978	155 281	1 968 559
Kõetav pind	121 510	528 554	677 627	193 976	134 196	1 655 863
Korterite arv	2 101	8 856	12 003	3 441	2 299	28 700
Planeeritav energiasääst, % algsest	35,0	40,0	44,6	53,5	49,7	43,9
Toetuse määr, %	17,0	20,6	24,9	29,4	28,7	24,0

Allikas: KredEx

Keskmine rekonstrueerimise toetuse maksumus ruutmeetri kohta on samuti kasvanud ning on selgelt eristatav erinevate toetuse määrade korral. Allolevast joonisest (Joonis 64) lähtub, et 2014. aastal (juuli lõpu seis) on keskmine toetus moodustanud 35% toetuse määra korral 140 EUR/m², 25% toetuse määra korral 120 EUR/m² ning 15% toetuse määra korral 90 EUR/m².

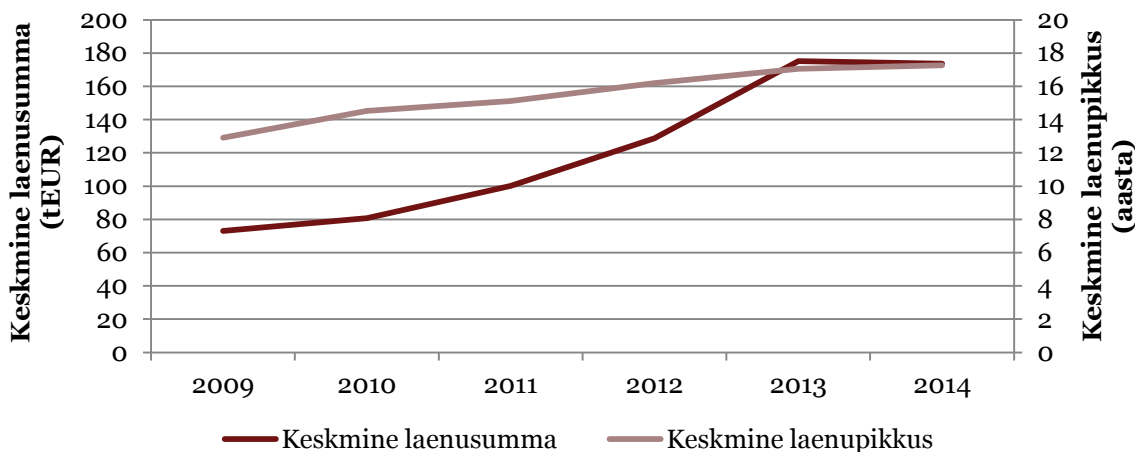
Joonis 64 Rekonstrueerimise maksumus ühe ruutmeetri kohta toetusmäärade võrdluses perioodil 2010-2014.
Allikas: KredEx

Korterelamute rekonstrueerimise toetust sai aastatel 2010–2013 kasutada omafinantseeringu osana korterelamute renoveerimislaenu taotlemisel. Sel perioodil kasutas nii renoveerimislaenu kui ka rekonstrueerimistoetust 415 korterelamut, s.o 75% laenu saanud ja 67% toetust saanud korterelamutest. Nende 415 korterelamu renoveerimislaenude kogusumma oli 51,7 miljonit eurot ning renoveerimislaenude juurde antud korterelamute rekonstrueerimise toetustega koos oli kogusumma 72 miljonit eurot. Nii laenu kui ka toetust saanud korteremajade keskmine omafinantseering oli 28,5% ja toetuse määr 22,6%, seega oli keskmine laenu omafinantseering lisaks toetusele 6%. Kõige rohkem on laenu ja toetust koos kasutatud Harjumaal ja Tartumaal (241 korterelamut), Ida-Virumaal on mõlemat meetet korruga kasutanud viis maja.

KredEx'i renoveerimistoetuse suurus sõltub sellest, kui terviklikult ja mis energiaklassini renoveeritakse:

- 35% - fassaad, katus, aknad, kütte, soojatagastusega ventilatsioon, energiasääst 50%, määrgise klass C;
- 25% - fassaad, katus, aknad, kütte, energiasääst 40%, määrgise klass D;
- 15% - täidab korterelamu renoveerimislaenu nõuded, energiasääst 20 või 30% sõltuvalt maja suuruselt, määrgise klass E.

2009. aastal alustas KredEx korterelamute renoveerimislaenu väljastamist eesmärgiga parandada laenu kättesaadavust nendele korteriühistutele, kes soovisid pikaajalist fikseeritud intressiga laenu. Perioodil 2009–2013 said 609 korteremaja laenu kogusummas 66,9 miljonit eurot. Keskmine laenusumma on aastate lõikes oluliselt kasvanud (vt Joonis 65) olles 2009. aastal ligikaudu 73 000 eurot ning ulatudes 2013 ning käesoleval aastal ligikaudu 175 000 euronit. Samuti on oluliselt kasvanud keskmine laenupikkus, mis oli 2009. aastal alla 13 aasta ning ulatub 2014. aastal juba üle 17 aasta.

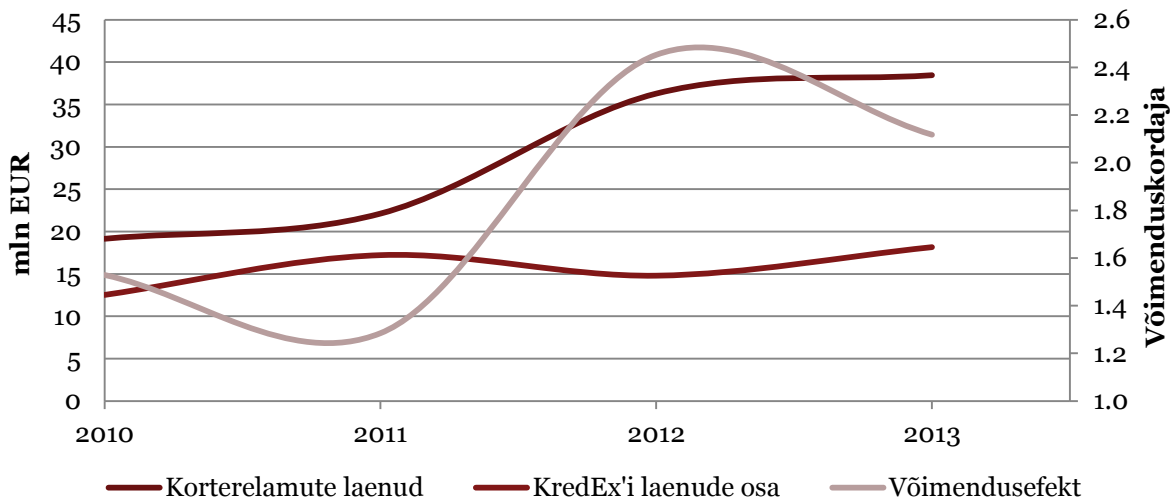

Joonis 65 Renoveerimislaenude muutus perioodil 2009-2014. Allikas: KredEx

2014. aastal toimus laenumahtude oluline vähenemine, kuna rahalised vahendid nii renoveerimistoetuste kui ka -laenude väljastamiseks lõppesid.

5.10.4.2. Erasektori finantseerimise pakkumus

Viimase 4 aasta andmete alusel on näha (vt Joonis 66), et renoveerimislaenude võimendus ja pakkumus erasektori poolt on kasvanud. Kui riigi poolt renoveerimislaenudeks antud vahendid on kõigil aastatel jäänud alla 20 miljoni euro, siis pankade poolt juurde pakutud summad on kasvanud ning kõige aktiivsemalt perioodil 2012. aastal ulatus võimenduskordaja 2,45-ni.

Joonis 66 Renoveerimislaenude dünaamika perioodil 2010-2013. Allikas: KredEx

Tuginedes informatsioonile, mis saadud MKM-st ja KredEx'ist ning nõudluse ja pakkumuse fookusgruppidest (vt Lisa 2 ja Lisa 3), siis on põhjust arvata, et riigipoolse tagastamatu abita oluks erasektori renoveerimislaenude osatähtsus kogumahust oluliselt madalam. Näiteks on teada, et kui 2014. aastal lõppesid toetusrahad, siis peatus ka erasektori laenude andmise maht. Seetõttu on pankadepoolne võimendus ja laenuaktiivsus väga otseses seoses riigitoetuste väljastamisega.

Samas tuleb mainida, et tänaseks on pakkumuse tingimused muutunud laenuvõtjate suhtes vastuvõetavamaks, kuna keskmised laenuintressid on kuni kaks korda madalamad kui need olid enam kui kolm aastat tagasi, mis andis võimaluse toona KredEx'il luua laenuinstrumendi, mille fikseeritud intress ja lühem tagasimakseperiood

pakkusid oluliselt soodsamaid tingimusi kui vabaturumajanduses kehtinud tingimused. Olukord on aastaks 2014 sedavõrd muutunud, et KredEx'i laenutegevuse tingimused on sarnased erasektori pakkumusega (kohati isegi kehvemad), mistõttu sellise finantstootega jätkamine pole ratsionaalne. Vaata laenuintresside muutuse graafikult siit: Joonis 12.

Lisaks pakub KredEx korterelamute laenukäendust neile KÜ-dele, kelle riski hindab pank tavapärasemast kõrgemaks (nt (i) ruutmeetritelt väiksematele, (ii) madalama turuväärtusega piirkondades asuvatele ja/või (iii) halva makseajalooga korterelamud) või kes soovib kasutada KredEx-i käendust makseraskuste riski kindlustamiseks. Selliseid käendusi finantseeritakse KredEx-i omavahendite arvelt, mistõttu ei pruugi olla asjakohane nimetatud tõrke likvideerimiseks võtta kasutusele täiendavalt SF-i vahendeid, mida saaks elamumajanduse eesmärkide täitmiseks tõhusamalt rakendada. Kokku on KredEx-i korterelamu käenduste portfell ulatunud 31.12.2013. aasta seisuga 15,4 miljoni euroni, mis kasvas 2012. aastaga võrreldes 2,9 miljonit eurot. 2013. aasta jooksul anti välja nt 75 korterelamu laenukäendust kokku summas 4,7 miljonit eurot. Küll aga peaks olukorra muutumisel (eeldusel, et selliste lisakäenduste nõudlus kasvab) hindama KredEx-i võimalusi käendusi pakkuda ning vajadusel kaaluma SF-i vahendite kaasamist turutõrke leevendamiseks.

Kokkuvõte: erasektori laenupakkumus eksisteerib ning omafinantseeringuks vajalikud määrad on väga madalad (kohati isegi 0%). Samuti on laenuintressid hetkel soodsad ning pankadel piisavalt huvi ning vabu vahendeid kapitali pakkumiseks. Seetõttu pakkumise poolelt võimalikku turutõrget pole tuvastatud.

5.10.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakkumiseks. Selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärase turumajandus toimib. Sekkumise korral on sellisel juhul tegu turutasakaalu olulise rikkumisega, mis on pikaajaliselt kahjuliku mõjuga. Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 41 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 6.1)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Informatsiooni asümmeetrilisus	Korteriühistute liikmed ei ole sageli teadlikud kortermaja energiatõhusamaks muutmisega kaasnevatest eelistest ega oska neid adekvaatselt hinnata (nt terviseriskide maandamine parema sisekliima tõttu, turvalisuse kasv, mürakaitse).
2	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg / riskiprofiili sobimatus	Elanikud on ebakindlad võimaliku energiasäästu osas, kardetakse pankade poolt pakutavaid finantsskeeme ning renoveerimise pikk tasuvusaeg ei soosi ebastabiilses turusituatsioonis investeringuotsuse langetamist. Kuna majade ehituslik seisukord on kehv, siis on renoveerimine kallis ning lisaks energiasäästuks vajalikele töödele on selle raames tarvis teostada ka täiendavaid ehitustöid. Selle tulemusel võivad investeringu tasuvusajad ulatuda kohati kuni 30 aastani, mis ei ole enamikule korteriühistutele vastuvõetav ning ilma tasuvusaega lühendamata ei olda valmis investeringut teostama.
3	Turutõrge	Esindusprobleem (<i>split incentives</i>)	Välja renditud korterite puhul ei pruugi korteriomanikul olla motivatsiooni maja renoveerimiseks, kuna üürihinnad ei ole nõus kommunaalkulusid täies ulatuses tasuma. Rentnikud ei oma korteriühistu koosolekul hääleõigust. Samuti on oluliseks takistuseks ühistute puhul kokkuleppe saavutamine, kuna korterelamutes elavad

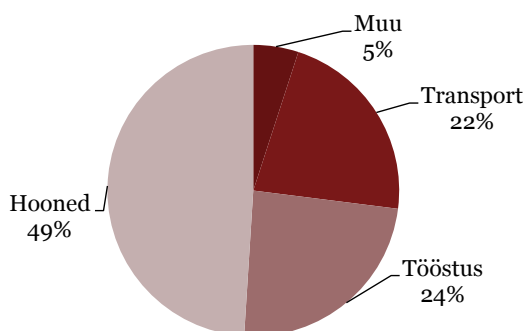
erinevate sissetulekute, arvamustega ja hoiakutega omanikud.

3 **Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon** Tasuvuse puudujääk

Praeguses tempos KredEx'i renoveerimislaenude jagamisega ei saa jätkata, sest elamufondi energiakulukust tuleb kasvavate hindade juures pärssida oluliselt jõulisemalt ja kiiremini direktiivi 2012/27/EL-i eesmärgi saavutamiseks. Vt detailsem lahknevusanalüüs esitatuna järgnevas peatükis.

Energiasäästu potentsiaal ning sihttasemed

Kõige suuremaks lõppenergia tarbimise komponendiks nii Eestis kui Euroopa Liidus on hoonete kütmiseks, ventilatsiooniks, jahutuseks, valgustuseks, seadmete käitamiseks ja soojaveevarustuseks kuluv energia. Eesti energiamajanduse arengukava energiabilansi arvutused näitavad, et hoonete lõppenergiatarve moodustab Eestis ca 50% Eesti summaarsest energiatarbest²⁴⁸, kui ei arvestata tööstushoonete energiakasutust (vt Joonis 67).

Joonis 67 Eesti koguenergia tarbimine sektorite lõikes. Allikas: Eesti Energiamajanduse Arengukava 2030+

Valdavalt tingituna soojustamata hoonefondist on hoonete energiatarbimise osakaal Eestis väga kõrge võrreldes teiste Euroopa riikidega ning elamute tervikliku rekonstrueerimise näol on tegemist suurima kokkuhoiu potentsiaaliga energiakasutuse vähendamisel. **Arvatavasti mitte ükski EL-i riik ei suudaks saavutada 20/20/20 strateegilisi eesmärgi ilma elamute rekonstrueerimise toetamiseta** ja sellega kaasneva hoonefondi energiakasutuse langustrendi pööramisega. Elamute terviklik renoveerimine aitab kaasa ka keskkonnahoidliku eluviisi riiklikule propageerimisele, tõstab elamute väärtust, loob töökohti ning suurendab madalamate soojusenergia kulude ning suurenenud tööhõive kaudu erasektori tarbimisvõimet ehk sisenõudlust ja avaldab seeläbi laiemalt positiivset mõju majandusele.²⁴⁹

Eesti hoonete tehniline energiasäästupotentsiaal on 80% hoonefondi praegusest energiakasutusest. **Hoonete tehniline energiasäästupotentsiaal ca 10 TWh/a moodustab pea kolmandiku summaarsest energia lõpptarbimisest (33-34 TWh/a) Eestis.** Eesti keskmine energiatarbimine elamutes on võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega ruutmeetri kohta kõrgem. Eestis on see näitaja 220-250 kWh/m², Soomes ja Rootsis alla 150 kWh/m². Elamufondi rekonstrueerimisega on võimalik vähendada hoonete kütteenergia vajadust kuni 50% ja saavutada sellega imporditavate fossiilkütuste mahu vähenemine ja CO₂ emissiooni vähenemine, samuti elukeskkonna kvaliteedi parendamine ning ülalpidamiskulude vähendamine.

Eesti 2030+ energiakokkuhoiu eesmärgi saavutamiseks, mis põhineb Euroopa Liidu energia ja kliimapolitiikal, on vaadeldud kolme erinevat stsenaariumi sõltuvalt teostatavate renoveerimistööde mahust.

1. Mittesekkuv stsenaarium – loodab turumajanduslikule energiatarbimisele paranemisele ja lähtub sellest, et on olulisemaid valdkondi kuhu riigi ressursi suunata.

²⁴⁸

[http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/6a/Arjakas, M.%3B Kurnitski, J. Hoonestuse \(elamumajanduse\) valdkonna arenguka va 2030%2B 1%C3%A4hteolukorra anal%C3%BC%C3%BCs.pdf](http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/6a/Arjakas_M.%3B%20Kurnitski_J._Hoonestuse_(elamumajanduse)_valdkonna_arenguka_va_2030%2B_1%C3%A4hteolukorra_anal%C3%BC%C3%BCs.pdf)

²⁴⁹ http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/8/8b/ENMAK_2030_Elamumajanduse_valdkonna_stsenaariumite_aruanne.pdf

2. Minimaalselt sekkuv stsenaarium – püüab olemasolevat ressursi majanduslikult kõige efektiivsemalt ära kasutades saavutada Eesti Energiamaajanduse arengukava eesmärkide täitmine ning sotsiaalmajandusliku ja elukeskkonna paranemine.
3. Teadmistepõhiselt sekkuv stsenaarium – investeerib ja riskib, et saada majanduslikku kasu energiatõhususse panustamisest ning taotleb kõrgetasemelist elukeskkonda. Siia alla kuulub hoonete terviklik renoveerimine, mis lisaks energiasäästule tagab ka hoonete pikaealisuse ja sisekliima.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 42) on täpsemalt kirjeldatud nõutava investeeringu maht ning võimalik energia kokkuhoid sõltuvalt erinevast riigi sekkumise tasemest aastateks 2030 ja 2050.

Tabel 42 Hoonete elektri- ja soojustarbimise, energiasäästu ning investeeringute ja riigipoolsete toetuste koondandmed aastatel 2030²⁵⁰

	S1 - Mittesekkuv	S2 - Min. sekkuv	S3 - Teadmistepõhine
Oodatavad tulemused 2030			
<i>Hoonete elektri- ja soojustarbimine</i>			
Soojusenergia tarbimine, TWh/a	11,7	10,3	8,9
Elektrienergia tarbimine, TWh/a	5,0	5,0	4,9
<i>Hoonete elektri- ja soojustarbimine/hoolduskulud*</i>			
Soojustarbimise sääst (hoonete omanikele), M€/a	29,9	188,4	345,8
Elektritarbimise sääst (hoonete omanikele), M€/a	-110,4	-96,3	-76,4
Hoonete hoolduskulude kokkuvõtte, M€/a	1,5	3,1	5,5
<i>Investeeringud/toetused**</i>			
Rekonstrueerimine (investeering), M€/a	48,5	130,5	227,7
Energiatõhus uusehitus (investeering), M€/a	953,0	953,0	953,0
Makstud toetused (riigipoolsed toetused kõik kokku), M€/a	3,6	40,5	126,2
Maksutulu laekumine rekonstrueerimise ehitushangetest, M€/a	14,3	46,1	90,9
Oodatavad tulemused 2050			
<i>Hoonete elektri- ja soojustarbimine</i>			
Soojusenergia tarbimine, TWh/a	11,2	8,5	5,9
Elektrienergia tarbimine, TWh/a	5,2	5,2	5,1
<i>Hoonete elektri- ja soojustarbimine/hoolduskulud*</i>			
Soojustarbimise sääst (hoonete omanikele), M€/a	134,2	575,5	1013,0
Elektritarbimise sääst (hoonete omanikele), M€/a	-287,4	-271,7	-235,1
Hoonete hoolduskulude kokkuvõtte, M€/a	3,1	6,2	11,0
<i>Investeeringud/toetused**</i>			
Rekonstrueerimine (investeering), M€/a	48,5	130,5	227,7
Energiatõhus uusehitus (investeering), M€/a	953,0	953,0	953,0
Makstud toetused (riigipoolsed toetused kõik kokku), M€/a	3,6	40,5	126,2
Maksutulu laekumine rekonstrueerimise ehitushangetest, M€/a	14,3	46,1	90,9

*Energiasääst on arvatud 2010 suhtes, energia hinna tõus on arvesse võetud

**Hinnamuutusi ei ole arvestatud, kõik maksumused 2010 hindadega ja käibemaksuga

Ülalolevast tabelist (Tabel 42) nähtub, et tänu suuremale riigipoolsetele toetustele väheneb soojusenergia tarbimine, suureneb nii soojustarbimise kui ka elektritarbimise sääst hoonete omanikele ning hoitakse kokku

²⁵⁰ http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/doc/article4/2014_article4_en_estonia.pdf

hoonete hoolduskuludelt. Seejuures ületab kulude kokkuhoid hinnanguliselt nii rekonstrueerimise investeeringute ja riigitoetuste kogusummat. Näiteks 2030. aastaks oleks mittesekkiva stsenaariumi puhul kulude kokkuhoid ühiskonnale tervikuna -6,4, minimaalselt sekkuva stsenaariumi korral 66,6 ja teadmistepõhiselt 88,3 miljonit eurot aastas²⁵¹. Samuti saavutatakse viimase stsenaariumi puhul suurim soojusenergia tarbimise kokkuhoid. Stsenaariumite erinevus on veelgi suurem 2050. aasta oodatavate tulemuste korral.

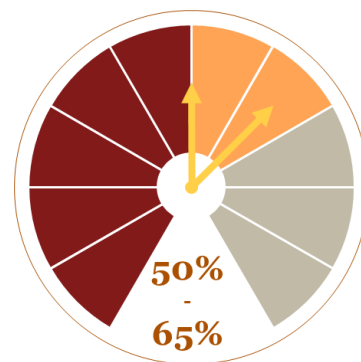
TTÜ poolt 2014. aastal avalikustatud korterelamute otseste ja kaudsete majandusmõjude analüüsi esialgsed tulemused²⁵² on leidnud, et 1 miljoni euro suuruse renoveerimisprojekti kohta saab riik maksutulu 32% ning luuakse 17 töökohta. Lisaks on tuvastatud, et kõige optimaalsem investeering energiasäästu on vahemikus 180-190 eurot/m² kohta. Seega uuringu esialgsetele tulemustele viidates saab väita, et korterelamute terviklahendusi toetav riigieelarvele neutraalne toetusmäär on 32%.

Katmata investeeringuvajaduse tuvastamine

Eesti energiamajanduse arengukava kohaselt on direktiivi 2012/27/EL-i eesmärgi saavutamiseks vajalik aastane renoveerimismaht 0,7-1,0 miljonit m² majandustõusu tingimustes saavutatav alates 2015. aastast, kuid seda riigi toetusskeemi suuremahulisel jätkumisel. Nimetatud renoveerimise maht tagaks CO₂ emissiooni kahanemise 30 000-40 000 tonni võrra aastas.²⁵³

Lähtudes direktiivi 2012/27/EL saavutamiseks püstitatud aastasest renoveerimismahust, tuleks perioodil 2016-2023 renoveerida 5,6-8,0 miljonit m² ehk planeeritud sihttasemega 2023. aastaks (2,7 miljonit m²) ei ole võimalik saavutada eeldatavat CO₂ emissiooni vähenemist.

Soovides perioodil 2016-2023 renoveerida 5,6-8 miljonit m² elamispinna ning kasutades Kredex'i 2014 keskmiseid investeeringu maksumusi m² kohta (112 EUR/ m²), oleks vajalik investeeringumaht kokku ligikaudu **650-900 miljonit eurot** (ehk aastane maht ca 100-130 miljonit eurot). Planeeritava meetme abil suudetakse investeeringuid kaasata koos 70%-lise omaosalusega ligikaudu **340 miljonit eurot** – seega **minimaalne puudujääk on vähemalt kahekordne**. Sellest tulenevalt on oluline hinnata, kas alternatiivse rahastamisvahendi väljatöötamine võimaldaks nimetatud puudujääki kompenseerida ning vajalikud täiendavad investeeringumahud erasektorist kaasata.

Finantseeritavate projektide maht ei pruugi olla täna optimaalne üldjuhul kahel põhjusel (või nende kombinatsioonis):

- Tasuvuse puudujäägid** – olukorrad, kus projekti (või projektide kogumi) genereeritav kasumlikkus kogu ühiskonnale (*economic rate of return*) on positiivne, aga investori saadav kasumlikkus (*internal rate of return*) jääb äriplaani kohaselt allapoole turul investorite poolt nõutavat taset;
- Finantseerimise puudujäägid** – olukorrad, kus nõudlus finantseerimise järele majandussektoris tervikuna on suurem kui hetke turu pakkumine (ehk siis osa nõudlust jääb pakkumise puudulikkuse tõttu rahuldamata).

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et valdav osa investeeringutest jääb teostamata just tasuvuse puudujääkide, mitte finantseerimise kättesaamatuse tõttu. Ühtlasi on tuvastatud, et riiklikult seatud eesmärkide saavutamiseks olev puudujääk ulatub vähemasti 300 miljoni euroni.

²⁵¹ Arvutuste tegemisel on maksutulu, hoolduskuludelt kokkuhoiu ja soojatarbimise säästu summast lahutatud makstud toetuste ja rekonstrueerimise kogukulu.

²⁵² Uuringu täispikk versioon polnud meile eelhindamise ajal kättesaadavaks tehtud, mistõttu ei saa me kindlalt väita, et uuringu tulemused on usaldusväärsed ja esinduslikud.

²⁵³ Meetme 6.1 infoleht.

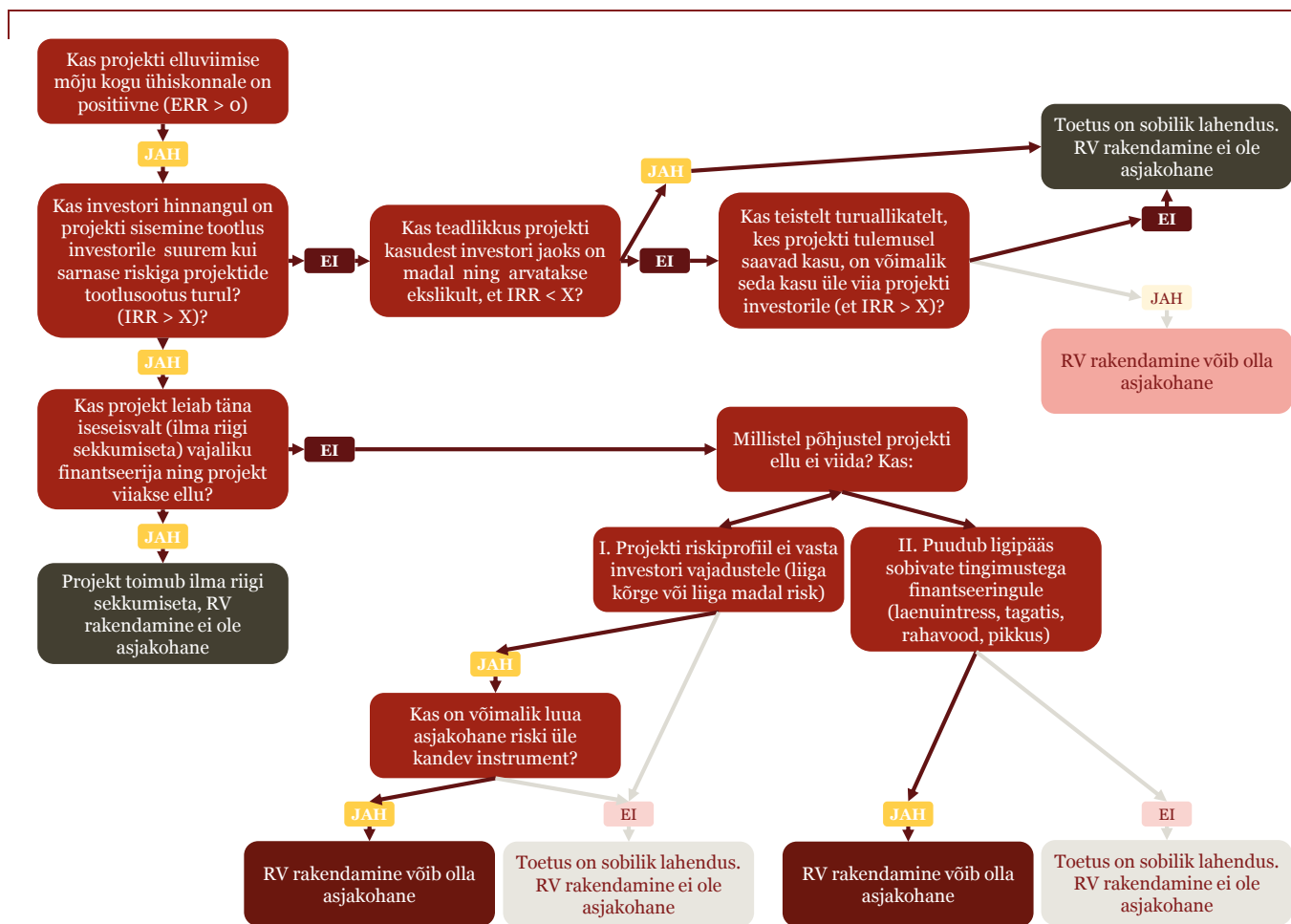
5.10.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.10.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine ja võrdlus teiste avaliku sektori sekkumisviisidega

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et korterelamute renoveerimist ei takista ligipääs sobivate tingimustega finantseeringule. Valdav osa finantseerimistaotlustest saavad pangas positiivse krediidiotsuse, intressimäärad on madalad ning osad pangad ei nõua korteriühistult laenu saamiseks isegi omafinantseeringut. Probleemianalüüsi tulemusel selgus, et peamised põhjused, miks renoveerimisega seotud investeeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- a. **Teadlik soovimatus** pikaajalisi finantskohustusi võtta ning võimetus investeeringute tegemises kokku leppida;
- b. **Vastuvõetamatu riskiprofiil** (nt liiga pikk tasuvusaeg ning investeerimisriskid eaka korteriomaniku jaoks vms);
- c. **Madal teadlikkus** investeeringu energiasäästust (informatsiooni asümmeetria);
- d. Osade korterelamute puhul on renoveerimine praeguste energiahindade juures **majanduslikult mittetasuv**.

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 68). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt. (NB! Teatud valikute puhul eksisteerib nii korteriühistuid, kelle puhul vastav väide on tõene, kui ka neid, kelle puhul see ei kehti. Sellest tulenevalt on osade valikute puhul märgitud ära nii „EI“ kui „JAH“ vastused).

Joonis 68 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 6.1)

Uuringu käigus kogutud info baasil selgus, et enamikul juhtudest jääb investering tegemata soovimatuse tõttu finantskohustusi võtta, kuid kohati eksisteerib ka riskiprofiili sobimatus põhjuseid (ebakindlus saavutatava säästu ning energiakulude kokkuhoiu osas). Kuna **teadlikkuse** tõstmiseks ei ole rahastamisvahendi kasutamine otstarbekas ega sobilik, on selles osas toetusmeetme kasutamine põhjendatav. Samuti on toetusmeetme kasutamine asjakohane olukordades, kus renoveerimine ilma toetuselemendita ei ole korteriühistu jaoks **majanduslikult tasuv** ehk saavutatav sääst ei kata ära investeeringu maksumust.

Seega ainus turutõrge, kus rahastamisvahend võiks toetusskeemi asemel lisaväärtust luua, on **riskiprofiili sobimatus** situatsioon. Selle probleemi lahendamisel on rahastamisvahendi kasutuselevõtt mõeldav juhul, kui selle abil on võimalik osa investeringuriski korteriühistult mujale siirdada. Selle eesmärgi võiks saavutada energiateenusettevõtte (ESCO) kontseptsiooni rakendamine (nii garanteeritud säästu kui jagatud säästu mudeli variantides). Paraku on nimetatud turutõrge turuosalistelt kogutud informatsiooni kohaselt oluliselt harvem esinev mitteinvesteeringu põhjus kui ülejäänud turutõrked (liiga pikk tasuvusaeg, informatsiooni asümmeetria ning erinevad elanike võimalused ja vajadused).

ESCO kasuks räägiks võimalused sektisoonis „Katmata investeringuvajaduse tuvastamine“ esitatud seisukohad, millega on tõendatud vajadus katmata investeringuvajadusi vähendada, kaasates erasektorist täiendavaid vahendeid (riigi ESCO suudaks pankadest laenuvõimendust saada ilmselt suuremas mahus kui praegune 2,3 kordne (238/102) võimendus toetusmeetmes). Täiendavalt võimaldaks ESCO kasutuselevõtt lisaks toetusele motiveerida renoveerimist läbi viima ka neid korteriühistuid, kes on ebakindlad tegeliku rahaliste säästu saavutamise suhtes eeldusel, et tasuvusaeg ei ole ebamõistlikult pikk. Samas ei adresseeri ESCO lahendus tasuvuse puudujäägi turutõrget, mistõttu ei saaks ESCO-t rakendada täies ulatuses toetusskeemi asemel, vaid pigem võiks tegu olla täiendava meetmega. Kuna toetus ning ESCO adresseeriks erinevat turutõrget, siis on meie hinnangul ka täiendavuse kriteeriumid täidetud.

KIK on viinud 2013. aastal läbi ülevaatliku ESCO turu käivitamise võimaluste analüüsi, mille tulemusel selgus, et ilma toetusmeetmeta ei pruugi ESCO ärimudel olla jätkusuutlik, kuid kombinatsioonis toetustega on kontseptsioon potentsiaalselt rakendatav. Samas arvestades asjaoludega, et ESCO ilma toetusmeetmeta ei ole tasuvuse puudujääkide prevaleerimise tõttu jätkusuutlikult teostatav, siis leiame, et ESCO kontseptsiooni kasutamine struktuurifondide rahast elumumajanduses vajab täiendavat analüüsi.

Kokkuvõtete tegemiseks oleme aluseks võtnud rahastamisvahendi kasutuselevõtu hindamise otsustuskriteeriumid (vt Joonis 68) ning analüüsi käigus tuvastatud turutõrked (vt Tabel 43) ning esitanud alljärgnevas tabelis need võimalikud rahastamisallikad, mida on võimalik turutõrgete leevendamiseks rakendada.

Tabel 43 Turutõrgete leevendamiseks sobivate toetuste ja/või rahastamisvahendite nimekiri

Nr	Turutõrke nimetus	Turutõrke kirjeldus	Võimalikud rahastamisvahendid
1	Madal teadlikkus investeeringu energiasäästust	Teadlik soovimatus pikaajalisi finantskohustusi võtta ning võimetus investeringute tegemises kokku leppida	<ul style="list-style-type: none"> • Tagastamatu abi
2	Pikk tasuvusaeg	Renoveerimine ilma toetuselemendita ei ole korteriühistu jaoks majanduslikult tasuv ehk saavutatav sääst ei kata ära investeeringu maksumust	
3	Riskiprofiili sobimatus	Investeeringute riskid on liiga kõrged, kuna potentsiaalset tuleviku kasu on raske määrata.	<ul style="list-style-type: none"> • Rahastamisvahend (nt ESCO)
4	Finantseerimise puudjäägid (oma-finantseeringu ja/või tagatiste puudumine)	Osade KÜ-de puhul hindab pank laenuriski tavapärasest kõrgemaks (nt madalama turuväärtusega piirkonnas paiknevad või kõrge võlgnike osakaaluga KÜ-d), mistõttu ei ole KÜ-l võimalik talle vastuvõetavatel tingimustel laenu saada.	<ul style="list-style-type: none"> • Käendus²⁵⁴

Eelnimetatud turutõrgete leevendamiseks on seega välja pakkuda mitmeid erinevaid rahastamisvahendeid, mida võib edukalt ka omavahel kombineerida mitme erineva turutõrke olemasolu korral (nt tasuvusaeg ja riskiprofiili sobimatus).

5.10.6.2. Kokkuvõte

Järgnevalt võtame kokku ning hindame rahastamisvahendite kasutuselevõtu ratsionaalsust. Tulenevalt nii kogutud taustinformatsioonist, läbiviidud nõudluse grupiintervjuust ja erinevatest aruteludest valdkonna ekspertidega on meil alust arvata ning järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**. Kokkuvõtete tegemiseks oleme aluseks võtnud rahastamisvahendi kasutuselevõtu hindamise otsustuskriteeriumid (vt Joonis 5).

Peamised argumendid:

1) Korterelemute renoveerimist ei takista üldjuhul ligipääs sobivate tingimustega finantseeringule (teatud juhtudel nõutakse pankade poolt küll lisakäendust, kuid vähene vajadus sellise turutõrke leevendamiseks on lahendatud senimaani KredEx'i omavahendite arvelt);

²⁵⁴ Korterelemute käendust pakub KredEx praegu omavahendite arvelt.

- 2) Olulisim turutõrge on informatsiooni asümmeetria, korteriühistute elanike teadlikkuse madal tase, soovimatus ja kohatine võimetus pikaajalisi kohustusi võtta. Teadlikkuse tõstmiseks ei ole toetusmeetmele häid alternatiive;
- 3) Tasuvuse puudujääki on vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida;
- 4) Direktiivi 2012/27/EL eesmärgid on kõrged ning nende täitmiseks on vaja astuda kiireid ja mõjusaid samme. Toetuse kaudu on võimalik kõige kiiremini reaalsete investeeringute tegemist alustada.

Vaatamata sellele juhime tähelepanu asjaolule, et võttes arvesse riiklike seatud energiasäästu eesmärke, eksisteerib valdkonnas oluline mitteoptimaalne investeerimissituatsioon ning katmata investeeringuvajadused on ligikaudses suurusjärgus 300-500 miljonit eurot. Sellest tulenevalt peab riik järgnevatel aastatel ilmselt valdkonda täiendavaid ressursse suunama. **Adresseerimaks täna toetusmeetmega katmata turutõrget (riskiprofiili sobimatus ning ebakindlus saavutatava energiasääsu osas), soovitame tulevikku silmas pidades täiendavalt analüüsida ESCO kontseptsiooni rakendamise võimalusi.**

Lisaks rõhutame, et teatud stsenaariumite korral võib alternatiivsete rahastamisvahendite kasutuselevõtt olla vajalik. Seda peamiselt juhul, kus turusituatsioon pakkumise poolelt muutub niivõrd, et pangad hakkavad esitama selliseid tingimusi, mis muudavad sihtgrupi võimalused ja võimekused laenu saamise väga keeruliseks (omaosaluse nõuete kasv, maksimaalse laenuperioodi lühenemine) või võõrkapital muutub kalliks ning mitteatraktiivseks (nt liiga kõrge intressimäär). Selle eelduseks on pöördelised sündmused finantsturgudel või majanduses laiemalt. **Sellisel juhul võib tekkida olukord, kus rahastamisvahendi (nt renoveerimisläenu, mis tugineb sarnasele ülesehitusele nagu eelmisel programperioodil) kiire turule toomine võib osutada vajalikuks.**

5.11. Meede 6.2 „Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekanne“

5.11.1. Meetme üldinfo

Meede nr 6.2 „Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekanne“ hõlmas endas nelja tegevust:

- nr 6.2.1 „Kaugkütte katelde renoveerimine ja kütuste vahetus“
- nr 6.2.2 „Amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku vahetamine“
- nr 6.2.3 „Soojusmajanduse arengukava koostamine“
- nr 6.2.4 „Lokaalsete kütelahenduste ehitamine kaugkütelahenduse asemele“

Tulenevalt tellija lähteülesandele keskendutakse käesolevas uuringus meetme tegevustele nr 6.2.1, 6.2.2 ja 6.2.4, mille kohta on üksikasjalik ülevaade esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides:

Tabel 44 Efektiivne soojusenergia tootmise ja ülekande meetme tegevuse üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Energiasäästlik eluasemesektor ja tänavavalgustus
Meetme eesmärk	Energia lõpptarbimise vähendamine soojuse efektiivsema tootmise ja edastuse arvelt
Meetme nr ja nimetus	6.2.1 „Kaugkütte katelde renoveerimine ja kütuste vahetus“ 6.2.2 „Amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku vahetamine“ 6.2.4 „Lokaalsete kütelahenduste ehitamine kaugkütelahenduse asemele“
Toetuse saaja	Kütteteenuseid osutavad ettevõtted, KOV-d või nende allasutused
Kasusaajad	Kaugkütte ettevõtted, KOV-d kui ka kaugkütte tarbijad, kelle küttekulud alanevad Vähenevast energia lõpptarbimisest võidab terve ühiskond Kodumaiste kütuste suurem kasutamine soodustab ka kohalikku ettevõtlust
Meetme tegevuse eesmärk	1) Energiasäästlik eluasemesektor ja taastuenergia kasv lõpptarbimises 2) Energia lõpptarbimise vähendamine efektiivsema tootmise ja edastuse arvelt 3) Odavamate kütteallikate kasutuselevõtmine 4) Tarbijate küttekulude alandamine
Sihttase	6.2.1 Renoveeritud või uus soojuse tootmise võimsus => 86 MW; 2023. aastaks 6.2.2 Renoveeritud ja uue torustiku pikkus => 137,5 km; 2023. aastaks 6.2.4 Lokaalsete taastuenergia kütelahenduste ehitamine kaugkütelahenduste asemele => 10 MW; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	1) Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühingul on 44 liiget, kuid kaugkütte ettevõtteid on rohkem 2) Eesti 226-st omavalitsusest on kaugküte kasutusel 149-s
Toetuse summa	6.2.1 43 miljonit eurot (50%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 6.2.2 27,5 miljonit eurot (50%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 6.2.4 7 miljonit eurot (50%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.11.2. Valdakonna ülevaade

Eesti 226-st omavalitsusest on kaugküte kasutusel 149-s. Hinnanguliselt tarbib sel moel toodetud soojust ligi 60% elanikkonnast. Ülejäänud elanikud kasutavad soojust tootmiseks lokaalseid kütteseadmeid. Kokku on Eestis 239 kaugküttevõrku ning 1430 km soojustorustikku.²⁵⁵

Kokku tarbitakse Eestis aastas 4,6 TWh kaugküttesoojust, enamik sellest suuremates linnades. Arengufondi uuring prognoosib 2020. aasta tarbimiseks (arvestades võimalikku energiasäästu ja uusehitisi) 4,2 TWh, 2030. aasta tarbimiseks 4,0 TWh ja 2050. aasta tarbimiseks 3,7 TWh.²⁵⁶ Tarbitud sooja hulka mõjutab kaugkütet kasutavate elanike arv vastavas piirkonnas ning rakendatud energiasäästumeetodid. Tarbitud sooja hulga langust prognoositakse peamiselt seoses kasvava energiasäästuga elamumajanduses (vt ka peatükk 5.10) ning tarbijate poolse osalise või täieliku üleminekuga lokaalküttele.

Kaugkütte toimimine on reguleeritud kaugkütteseadusega, mille eesmärgiks on tagada kindel, usaldusväärne, efektiivne, põhjendatud hinnaga ja keskkonnanõuetele ning tarbijate vajadusele vastav soojusvarustus. Kaugkütte puhul on enamasti tegemist loomuliku monopoliga, seega reguleeritakse valdkonda ka konkurentsiseadusega. Loomulikuks või õigemini kunstlikuks monopoliks muudab kaugkütte kohaliku omavalitsuse poolt kaugküttepiirkonna kehtestamine. Alates 2010. aasta 1. oktoobrist peavad kõigis kaugküttepiirkondades kehtestatud hinnad olema kooskõlastatud Konkurentsiametiga.²⁵⁷

Konkurentsiamet on müüdava soojuste piirhinna kehtestanud 129 võrgupiirkonnas. Sealjuures tuleb arvestada, et Konkurentsiameti hinnapiirkond ei ühti sageli kaugküttevõrgu reaalse paiknemisega (näiteks on Nõmme linnaosa hinnapiirkonnas kuus erinevat kaugküttevõrku). Samuti ei ole mõningates kaugküttevõrkudes hinnaregulatsiooni veel Konkurentsiameti poolt rakendatud. Sellistes võrkudes kehtivad soojuste piirhinnad, mis on kehtestatud regulatsiooni ajal, mil kooskõlastajateks olid KOV-id.

Soojuste hinnad (käibemaksuta) varieerusid 2013. aastal vahemikus 27,48 EUR/MWh Narvas kuni 90,28 EUR/MWh Kaareperes. Sektori kaalutud keskmine käibemaksuta soojuste hind oli 2013. aasta aprilli seisuga 57,09 EUR/MWh.²⁵⁸ Hinnaerinevused on mõnevõrra muutunud 2014. aastal, kuid erinevused on siiski üsna märkimisväärsed. Enamasti on soojuste hind kallim just väikestes ja sotsiaalselt vähemkindlustatud piirkondades. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi hinnangul on mõistlik kaugkütte hind kuni 75 EUR/MWh.

Vastavalt Aare Vabamäe poolt 2013. aastal sooritatud kaugküttepiirkondade auditile²⁵⁹ pole kaugkütte lahendused jätkusuutlikud piirkondades, kus tarbimistiheduse²⁶⁰ näitaja on alla 1 ja/või soojuste müük on alla 1000 MWh aastas ning soojustrasside uuendamiseks pole tegeletud. Sellistel juhtudel peaks kaaluma asenduslaheduste kasutuselevõttu. Vastavalt Arengufondi uuringule on **Eestis alla 1000 MWh aastase müügi mahuga võrke 48 ja piirkondi, kus tarbimistiheduse näitaja on alla 1,0 kokku 65.**

Tabel 45 Kaugküttevõrkude jagunemine maakondade kaupa müüdüd soojuste mahu lõikes

Müük MWh	<1000	1000-3000	3000-5000	5000-10000	10000-20000	>20000
Harju	3	13	10	4	7	3
Tallinn	3	6	2	7	1	1
Hiiu	-	1	-	1	-	-
Ida-Viru	4	5	2	1	1	4

²⁵⁵ <http://www.energiatalgud.ee/index.php?title=Soojusvarustus>

²⁵⁶ http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/4/46/Eesti_Arengufond._Kaugk%C3%BCtte_energias%C3%A4%C3%A4st.pdf

²⁵⁷ <http://www.energiatalgud.ee/index.php?title=Soojusvarustus>

²⁵⁸ https://www.mkm.ee/sites/default/files/soojusmajanduse_analuus_mkm_2013.pdf

²⁵⁹ http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/c/cd/Vabam%C3%A4gi,_A._5_auditi_kokkuv%C3%B5te.pdf

²⁶⁰ MWh müüdüd soojust strassi meetri kohta.

Müük MWh	<1000	1000-3000	3000-5000	5000-10000	10000-20000	>20000
Jõgeva	8	7	-	1	-	1
Järva	3	8	1	1	1	1
Lääne	-	4	2	1	-	1
Lääne-Viru	5	7	3	2	4	1
Põlva	6	7	-	1	-	1
Pärnu	3	3	4	2	-	1
Rapla	1	5	1	2	-	1
Saare	3	3	1	-	-	1
Tartu	1	9	2	1	2	2
Valga	3	3	-	2	-	1
Viljandi	3	9	2	2	-	1
Võru	2	4	2	-	-	1
Kokku	48	94	32	28	16	21

Allikas: Arengufond

Meetme sihtrühma alla kuuluvad kaugkütte ettevõtted, kohalikud omavalitsused ja nende allasutused. Kaugkütte on kasutusel 149-s kohalikus omavalitsuses, kaugkütte ettevõtteid koondaval Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühingul on 44 liiget, kuid kaugkütte ettevõtteid on rohkem. EMTAK klassifikatsiooni „Auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine“ alla kuulub Statistikaameti andmetel 113 ettevõtet, kuid nendest kõik ei ole kaugküttega tegelevad ettevõtted.

Meetme tegevuse 6.2.1 „Kaugkütte katelde renoveerimine ja kütuste vahetus“ ja 6.2.2 „Amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku vahetamine“ sihtgrupiks on need kaugküttepiirkonnad, kus kaugküttega jätkamine on jätkusuutlik. Meetme tegevuse 6.2.4 „Lokaalsete kütelahenduste ehitamine kaugküttelehenduse asemele“ sihtgrupiks on kaugküttepiirkonnad, kus kaugküttega jätkamine ei ole jätkusuutlik. Kaugküttega jätkamise jätkusuutlikkuse ja mõistlikkuse peaks kindlaks tegema meetme tegevus 6.2.3 „Soojusmajanduse arengukava koostamine“.

Siinkohal tuleb rõhutada, et energiasäästu investeeringute **kokkuhoiupotentsiaal tuleneb vaid otsese soojusenergia hinnast** (st kasutatav kütus) – see aga moodustab vaid osa kogu kulubaasist. Seega, mida kallim kütus, seda suurem säästupotentsiaal. Odavat kütust kasutavate katlamajade katelde või trasside renoveerimisest saadav sääst ei ole rahaliselt suur isegi siis, kui energiasäästu protsent on märkimisväärne. Need asjaolud omakorda ongi peamisteks põhjusteks, miks valdkonna investeeringute tasuvusajad on üldjuhul väga pikad.

Järgnevalt esitatakse ülevaade valdkonna peamistest probleemidest ning väljakutsetest.

Probleemid ja väljakutsed

Allolevalt on esitatud valik olulisematest valdkonna probleemidest ja väljakutsetest:

- **Paljud kaugküttesüsteemid on üledimensioneeritud ja ebatõhusad.** Enamik tänaseid kaugküttepiirkondasid on projekteeritud ning rajatud nõukogude perioodil, kui kaugkütte energiatõhususele ning hoonete soojapidavusele kehtisid tänasest oluliselt madalamad nõuded. Samuti on paljud süsteemid projekteeritud arvestades tarbijate arvu kasvu, kuid tänases turuolukorras on tihti tarbijate arv pigem vähenev ja seega on rajatud soojatrassid üledimensioneeritud ning sellest tulenevalt ka ebaefektiivsed.

- **Ettevõtetal puudub motivatsioon soodamate lahenduste leidmiseks ja sisemise efektiivsuse kasvaks.** Vähe on nii sektori sisest initsiatiivi kui ka regulatsioonikeskkond ei ole investoritele julgustav. Regulatsiooni kriteeriumid on ranged ja ettevõtted kardavad nende võimalikku muutumist. Praegused regulatsioonid ei motiveeri ettevõtteid investeerima ja tootmist ning jaotust efektiivsemaks muutma, kuna lõpphinna kehtestamine tarbijale on kulupõhine ning saavutatav kulusääst vähendab koheselt ka teenuse väljamüügihinda (tariifi) ning seeläbi ettevõtte tulusid.
- **Pikk investeringute tasuvusaeg, ebakindlus tuleviku tasuvuse osas.** Kaugkütte sektori investeringud on väga pika tasuvusajaga ning ettevõtted ei tunne piisavat kindlust selliste investeringute tegemiseks. Regulatiivne keskkond (hinnakontrolli süsteem) ning Eesti tarbijate suhteliselt madal maksevõime ei võimalda tasuvusaja lühendamiseks soojuse hinda oluliselt ja/või kiiresti tõsta.
- **Väiksemates piirkondades ei suuda ettevõtjad tagada mõistlikku kaugkütte hinda ning soojuskadu nii tootmisel kui edastamisel.** Väikeste piirkondade kõrge hind tuleneb enamasti vähesest tarbimisest, suurtest soojakadudest ning kallite kütuste kasutamisest madalate kasuteguritega amortiseerunud katlamajades.
- Paljudes kaugküttepiirkondades kasutatakse kalleid ja volatiilsete hindadega kütuseid (maagaas, põlevkivi). Selliste kütuste hind sõltub enamasti maailmaturu hindadest, mida kaugkütte ettevõtted mõjutada ei saa.
- **Paralleeltarbimine ja tarbijate võrgust lahkumine.** Paralleeltarbimise tulemusena väheneb kaugküttevõrgust tarbitud soojakogus, kuid selle tootmiseks ja edastamiseks tehtud kulutused on suures osas sõltumatud tootmismahust (kapitalikulu, põhjendatud tulukas ja muud mittekontrollitavad kulud). Paralleeltarbimine ja tarbijate võrgust lahkumine suurendab soojuse hinda kaugküttevõrku allesjäänud tarbijatele, motiveerides järgmistel klientidel omakorda võrgust lahtiühendamist.
- **Paljud kaugkütte katlamajad on amortiseerunud ning madalate kasuteguritega.** Endiselt eksisteerib katlamajasid, mis on rajatud nõukogude ajal ja kuhu vahepeal pole üldse investeeritud või on investeeritud selgelt liiga vähe. Sellised kaugküttepiirkonnad ei suuda tagada tarbijatele varustuskindlust ja pikaajaliselt jätkusuutlikku kaugküttelehendust.

Meetme 6.2 eesmärgiks on meetmelehe kohaselt vähendada energia lõpptarbimist efektiivsema tootmise ja edastuse arvelt, samuti taastuvenergia osakaalu kasv lõpptarbimises. Odavamate kütteallikate kasutusevõtmine ning kaugküttesüsteemide renoveerimine aitab vähendada tarbijate küttekulusid. Lõppeesmärgiks on koostöös teiste meetmetega arendada välja energiasäästlik eluasemesektor.

Täiendavalt oleme saanud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumist indikatsiooni, et toetuse summad on plaanis suunata kõige halvemas, kohati isegi avariilises seisukorras olevate soojuskatelde ja soojustorustike renoveerimisse. Sellest tulenevalt ei ole esmatähtsaks seatud mitte saavutatava energiasäästu ulatus vaid pigem teenuse kättesaadavuse tagamine teatud piirkondades. Sääraselt kitsendatud eesmärk ja meetme infolehes kajastatud üldised eesmärgid on küll omavahel kaudselt seotud, kuid selliselt suunatud toetused ei pruugi aidata saavutada meetmelehes sätestatud laiemaid eesmärke kõige efektiivsemal viisil. Kui juhendada vaid suurima energiasäästu saavutamise eesmärgist, siis ei pruugi väiksemate avariiliste katelde või soojatrosside renoveerimine anda investeeritud raha suhtesse nii efektiivset tulemit kui suuremate võrkude või katelde ümberehitus. Sellest tulenevalt oleme seisukohal, et meetme alategevused ning sõnastatud eesmärgid on omavahel vaid kaudses seoses.

Käesolevas uuringus lähtutakse meetme tegevusele seatud kitsendatud eesmärkidest ning hinnatakse, kas konkreetse eesmärgi valguses (renoveerida avariilised katlad/torustikud) on rahastamisvahendi kasutamine põhjendatud.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Valdkonna probleemidest tulenevalt võib väita, et riiklik sekkumine on õigustatud. Samas tuvastati, et toetussummade kasutamiseks seatud tegelikud eesmärgid erinevad osaliselt meetmelehes sätestatud eesmärkidest, mistõttu ei saa käesoleva uuringu tulemusi rahastamisvahendite sobivuse kohta laiendada valdkonnale tervikuna.

5.11.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Vastavalt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi uuringule on **kohalikud omavalitsused hinnanud kaugküttesektori investeerimisvajaduseks kokku 800 miljonit eurot.**²⁶¹ Sellest tulenevalt võib väita, et sektori vajadus investeringute järele on suur. Oluline on rõhutada, et vajadus ei tähenda koheselt ka nõudluse olemasolu, kuna **tehniline vajadus küttesüsteeme uuendada ei tähenda tingimata, et kaugkütte ettevõtetel on turumajanduse tingimustes huvi täiendavaid investeringuid teha.** Kaugkütte ettevõtete nõudlust pärsvad mitmed erinevad asjaolud, mis on tuvastatud varasemate uuringute ning meie poolt läbiviidud nõudluse grüpiintervjuu põhjal (vt osalejate nimekiri Lisa 2 vastava meetme alalõigu juures).

Esiteks pärsvib nõudlust asjaolu, et ettevõtted lükkavad investeringuotsuseid edasi kartes tarbijate lahtiühendumist võrgust. **Enamasti investeringute tagajärel soojuse hind ei lange**, vaid jääb samaks või võib teatud olukordades isegi tõusta – suureneb küll tootmise efektiivsus ja väheneb ressursikulu, kuid samas kaasneb laenukohustus, mis lisandub soojuse hinda ehk tariifi põhjendatud kulu komponendiks. Lisaks ei ole väiksematel kaugkütte ettevõtetel tihti võimekust omavahenditest investeringuid teha.

Samuti pärsvib ettevõtjate nõudlust **regulatiivne keskkond**. Ettevõtete hinnangul on valdkonna regulatsioonid ranged ja võivad kergesti muutuda, lisaks ei võimalda regulatsioonid ettevõtjatel efektiivsemaks muutudes täiendavat tulu teenida – kogu potentsiaalne sääst kantakse edasi tarbijale (lubatud tulukuse määr jääb aga samaks), mis vähendab ettevõtete huvi investeringuid teha.

Kaugküttesektori investeringud on väga pika tasuvusajaga. Kiirelt muutuv turuolukorras ning tarbijate lahtiühendamise tõsiasja valguses ei ole ettevõtetel majanduslikust aspektist huvi selliseid investeringuid teostada. Veel on oluline märkida, et just **väikemate soojusettevõtete puhul on teadlikkus võimalikest investeringutest ning potentsiaalsetest kasudest väga madal.**

Eelnevast tulenevalt võib järeldada, et soojusvarustuse renoveerimise investeringuid ei ole tihti ei soojusettevõtja ega ka tarbija kuluefektiivsuse huvides – peamiseks argumendiks on pigem tarnekindlus ning jätkusuutlikkus. **Sellest tulenevalt on vajalik riiklike toetuste olemasolu nõudluse tekitamiseks.**

Kokkuvõte: eelhindamise läbiviijate poolt on hinnatud, et sihtgrupi suurus on piisav, sihtgrupil on vajadus kapitalipaigutuste järele suur, kuid paljudel juhtudel on sihtgrupi huvi investeerimiseks madal, eriti soojustorustike (tegevus 6.2.2) puhul, kus tasuvusajad on ülipikad, ületades kohati 50 aasta piiri. Arvestades täiendavate meetmesiseste piirangutega (sisuliselt vaid avariiliste katelde ja torustike renoveerimine, valdavas osas väikesed kaugküttepiirkonnad) võib hinnata, et **konkreetse sihtgrupi võimekus tagastuvat instrumenti teenindada ei ole piisav.**

5.11.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Kaugkütte ettevõtted on väga erineva suurusega ja sellest tulenevalt ka väga erineva laenuvõimekusega. Nõudluse grüpiintervjuust saadud info põhjal on suurteil kaugkütte ettevõtetel hea laenuvõimekus ning võimalused ka ennast kontsernisiselt vajalikus mahus soodsatel tingimustel finantseerida, väiksematel ettevõtetel on aga finantseeringu leidmine kohati probleemne.

Vastavalt pakkumuse fookusgrupist saadud infole on pangad nõus kohalikke omavalitsusi ning nende äriühinguid üldjuhul finantseerima, kuid äriühingute puhul vaadatakse rohkem projektide tasuvusaegu, mis võivad saada takistuseks laenu saamisel. Pankade eelduseks on nõudluse olemasolu ja ettevõtete äriiline vajadus investeringu tegemiseks. **Ka pakkumuse fookusgrupist saadud info kohaselt on toetuse element sektoris vältimatu eelkõige just pikkade tasuvusaegade tõttu.**

²⁶¹ Riigi tegevus soojusvarustuse jätkusuutlikkuse tagamisel, Riigikontroll 2011.

5.11.4.1. Kaugküttesektorile seni jagatud toetuste ülevaade

Kaugküttesektorile on toetusi jagatud seni peamiselt Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) meetme „Taastuvenergiaallikate laialdasemaks kasutamiseks energia tootmiseks ning kaugküttevõrkude parendamiseks“ kaudu. Meetme raames on rahastatud järgnevaid tegevusi:

- Taastuvatel energiaallikatel põhinevate koostootmisjaamade rajamine;
- Katlamajade ümberehitamine taastuvenergiale üleminekuks;
- Kaugküttevõrkude rekonstrueerimine.

Meetmele on Euroopa Komisjoni poolt antud riigiabiluba. Maksimaalne toetus on olnud 50%, välja arvatud suurettevõtete puhul, kui projekti asukoht on Tallinnas või Harjumaal, sellisel juhul on maksimaalne toetuse määr 40%.

Süsteemselt on valdkonda rahastatud alates 2009. aastast. Selle aja jooksul on tegevuses olnud 94 projekti, mis on kokku saanud 40 miljonit eurot toetust (sellele lisandub veel omafinantseeringu osa samas suurusjärgus), millest 2014. aasta veebuari seisuga oli välja makstud 32 miljonit eurot (80% kogusummast). Selle raha eest on **rekonstrueeritud 154 km soojatorustikku** (millest 9 km uusi ühendusi), **30 katlamaja ja 9 koostootmisjaama**. Toetuste tulemusel on saavutatud 78 000 MWh/a soojusenergia kokkuhoidu.²⁶²

5.11.4.2. Erasektori finantsseerimise pakkumus

Erasektori pakkumuse kohta kvantitatiivsed andmed puuduvad. Samas võib pakkumuse fookusgrupist saadud infomatsiooni kohaselt välja tuua üldise turutunnetuse, et tulenevalt hinnaregulatsioonist ei ole jätkusuutlike tarbimismahtudega piirkondade soojaettevõtetele täna pankadest laenu saamisega üldjuhul probleeme – pankade laenuriskid on väiksemad kui tavaettevõtete puhul, kuna ettevõttele on turuosa ning tootlus tagatud (üldjuhul monopoolsed ettevõtted). Kuigi pankade esindajad töid välja ka teatava tagatise probleemi (torustike pantimine tagatisena ei oma sisulist tagatisväärtust, kuna laenu maksehäirete korral tarbijatele sooja tarnimist ei saa kinni keerata), on see problemaatika siiski tunduvalt teisejärgulisem pärast pika tasuvusaja küsimus.

Kokkuvõte: erasektori laenupakkumise kohta selged andmed puuduvad, kuid fookusgruppidest on saadud informatsioon, et pakkumist pärsib peamiselt investeeringute pikk tasuvusaeg. Pakkumise turutõrge võib eksisteerida just väiksemate kaugkütte ettevõtete puhul, kus tarbijate maht on väiksem ning seetõttu ka investeeringute tasuvusajad pikemad.

5.11.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakkumiseks. Selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärane turumajandus toimib. Sekkumise korral on sellisel juhul tegu turutasakaalu olulise rikkumisega, mis on pikaajaliselt kahjuliku mõjuga. Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 46 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 6.2)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg	Kaugküttevõrgustiku investeeringud on väga pika tasuvusajaga, seega puudub ebastabiilses turusituatsioonis (tarbimise vähenemine, tarbijate lahkumine võrgust)

²⁶² http://f.ell.ee/failid/LVP/2014/07/04_1_Siim_Umbleja.pdf

			ettevõtetele motivatsioon investeerida.
2	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Tasuvuse puudujääk	Soojustrassid on paljuski olukorras, kus trasside mõõdu ja muud tehnilised parameetrid on valitud vastavalt endisaegsetele tingimustele kohaselt. See asjaolu, kütuse- ja trasside tehnoloogia maailmaturu hind muudab soojustrasside uuendamise majandusliku tasuvusaja ilma rahastuse toetuseta tihti pikemaks kui on trasside oodatav eluiga.
3	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Riskiprofiili sobimatus	Investeeringuid püüakse tarbijate võimaliku lahtiühendamise kartus. Investeeringud on tehniliselt mõõdapääsmatud, kuid võivad tõsta soojuse hinda ja peletada tarbijaid.
4	Turutõrge	Regulatsioonide tõrge ja vastastikused huvid	Investeeringud tootmise efektiivsemaks muutmise nimel ei võimalda kaugkütte ettevõttele suuremat tulusust teenida. Regulatsioonide kohaselt kantakse kogu kokkuhoid edasi tarbijale. Samuti muretsevad ettevõtted regulatsioonide stabiilsuse pärast. Kui soojustrasside uuendamine või katelde vahetus ei ole ettevõttele lühiajalises plaanis kuluefektiivne ega tasuv, siis kasumile orienteeritud soojusettevõtja jätab selle investeeringu tegemata, lükkab seda võimalikult kaua edasi või teeb seda vaid hinnaregulatsiooni poolse survena, sest praegune tariif võimaldab katta süsteemi ebaefektiivsusest tingitud kulud. Selline olukord ei soosi kaugküttesüsteemi varustuskindluse tagamist ja majanduslikku jätkusuutlikkust pikemas perspektiivis.
5	Turutõrge	Positiivsed välismõjud	Investeeringud kaugküttesektorisse ei pruugi tuua kaasa otseselt rahalist võitu kaugküttesektorele ega tarbijale, kuid suurendavad soojatootmise efektiivsust, vähendavad ressursikasutust ja võrgukadusid. Efektiivsem ressursikasutus on pikemas perspektiivis kasulik kogu ühiskonnale, kuid ettevõtted investeerimisotsuseid tehes sellega ei arvesta.

Energiasäästu potentsiaal ning sihttasemed

Kaugküttes ja soojusvarustuses laiemalt peitub suur potentsiaal energiasäästuks. Soojuse tootmise valdkonnas on võimalik rakendada järgnevat tegevusi²⁶³:

- Üledimensioneeritud, amortiseerunud või kallimaid kütuseid kasutavate katelseadmete väljavahetamine;
- Suvised sooja tarbevee tootmise kaotamine väikesemates piirkondades;
- Katlamajade renoveerimisel arvestamine sellega, et tarbimine tulevikus tõenäoliselt väheneb seoses hoonete soojustamise ja trassikadude vähendamisega, samuti kütteperioodi lühenemisega seoses termiregulaatorite ning soojustagastusega ventilatsiooni kasutuselevõttuga;
- Üleminek lokaalküttele.

Soojuse jaotamisel on võimalik rakendada järgnevat tegevusi:

- Vanade torude asendamine eelisoleeritud torudega;
- Torude läbimõõtude vastavusse viimine tegeliku tarbimisega;
- Soojuskandja töötemperatuuri alandamine.

Arengufondi uuringu kohaselt on soojuse tootmise moderniseerimisega võimalik säästa 137 GWh aastas ning torustike renoveerimisega 542 GWh energiat aastas.

²⁶³ <http://www.energiatalgud.ee/index.php?title=Kaugk%C3%BCte>

Katmata investeeringuvajaduse tuvastamine

Vastavalt meetme eesmärkidele on 2023. aastaks vaja renoveerida ja välja vahetada katlaid võimsuses 86 MW ning soojatorustikku kogupikkuses 137,5 km. Lisaks on vaja piirkondades, kus kaugkütte tunnistatakse jätkusuutmatuks, viia kaugküttepiirkondi üle lokaalküttele võimsuses 10 MW.

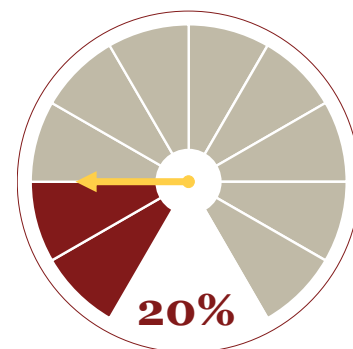
Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi hinnangul on tegevuse 6.2.1 raames seatud sihttase saavutatav. Ministeeriumi esindajate hinnangul tuleneb sääst sellest, et vahetatakse välja 40-50 katelt, mis on ministeeriumi sisemise analüüsi kohaselt väga halvas, kohati isegi avariilises seisukorras. Toetuse summast 43 miljonit eurot + 50% omafinantseeringut peaks 40-50 katla väljavahetamiseks piisama.

Sarnaselt tegevusega 6.2.1 on ka tegevuse 6.2.2 sihttase Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi hinnangul saavutatav. Toetuse summast 37,5 miljonit eurot + 50% omafinantseeringut peaks piisama selleks et ära vahetada ca 130-140 km kõige halvemas seisus olevat soojatorustikku.

Meetme tegevuse 6.2.4 toetussumma 7 miljonit eurot + 50% omafinantseeringut peaks samuti olema piisav tegevuse sihttaseme, 10 MW ulatuses lokaalküttele üleminekuks. Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi hinnangul puudutab see tegevus 2-3 kaugküttepiirkonda, kus kaugküttega jätkamine ei ole kindlasti jätkusuutlik. Samas on Eesti Arengufondi uuringu kohaselt potentsiaalselt jätkusuutmatuid võrke (madal tarbimistihedus ja/või väikesed soojuse müügi kogused) oluliselt rohkem.

Eesti eesmärk on suurendada taastuvenergia osakaalu energia lõpptarbimises 25%-ni aastaks 2020, mis eeldab muutusi kõikides sektorites. Riik on Vabariigi Valitsuse poolt 28. aprillil 2011. aastal kinnitatud konkurentsivõime kavas öelnud, et riigi konkurentsivõimet üha enam mõjutavaks teguriks on majanduse energiamahukus ning erinevate sektorite võime saavutada energiasäästu läbi uute tehnoloogiate ja lahenduste kasutuselevõtu. Riigikontrolli auditi aruanne on esitanud soovitusi, et aastaks 2020 ei tohiks soojuse tootmiseks kasutatava maagaasi osakaal ületada 30%, sh suurendada tuleb taastuvenergia osa.

Seega on siinkohal oluline rõhutada, et eelkirjeldatud toetussummad katavad ära ainult osa kogu kaugküttesektori investeerimisvajadusest, mis on hinnatud **800 miljoni euro peale**. Meetme tegevuste 6.2.1, 6.2.2 ja 6.2.4 toetussummad (77,5 miljonit eurot) koos omafinantseeringuga moodustavad suurusjärgus 155 miljonit eurot, seega jääb kogu sektori investeerimisvajadusest **katmata ca 645 miljonit eurot**. Samas tuleb rõhutada, et suuremad soojaettevõtjad, kes ei ole käesoleva meetme subjekt, katavad turutingimustel teatud osa investeeringutest iseseisvalt.

Siiski **suudetakse olemasolevate rahasummadega Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi hinnangul katta ära just see sektori kriitiline vajadus, millel iseseisev investeerimisvõimekus on täielikult puudulik**. Kaugküttesektori suurematel ettevõtetel on võimekus iseseisvalt investeeringuid teha ning vahendeid ilma toetusi kaasamata hankida.

Siiski tuleks hinnata, kas alternatiivse rahastamisvahendi väljatöötamine võimaldaks eelkirjeldatud puudujääki kompenseerida ning erasektorist täiendavaid investeeringuid kaasata.

Kokkuvõte: Kogutud informatsiooni baasilt on selge, et investeeringud jäävad tegemata peamiselt nõudluse puudujääkide tõttu, kuid väiksemate ettevõtete puhul võib esineda ka finantseerimise puudujääke. Võttes arvesse, et meetme tegevuste eesmärged on oluliselt piiritletud, siis kitsendatud sihtgrupi kontekstis peaks seatud sihttasemete saavutamiseks meetmele eraldatud toetussummadest piisama. Kuna kitsendatud sihtgrupil puudub ka laenu iseseisev teenindamisvõimekus, siis ei ole rahastamisvahendite väljatöötamine asjakohane, kuid kogu sektori investeerimisvajaduse katmine ei ole toetussummadega võimalik.

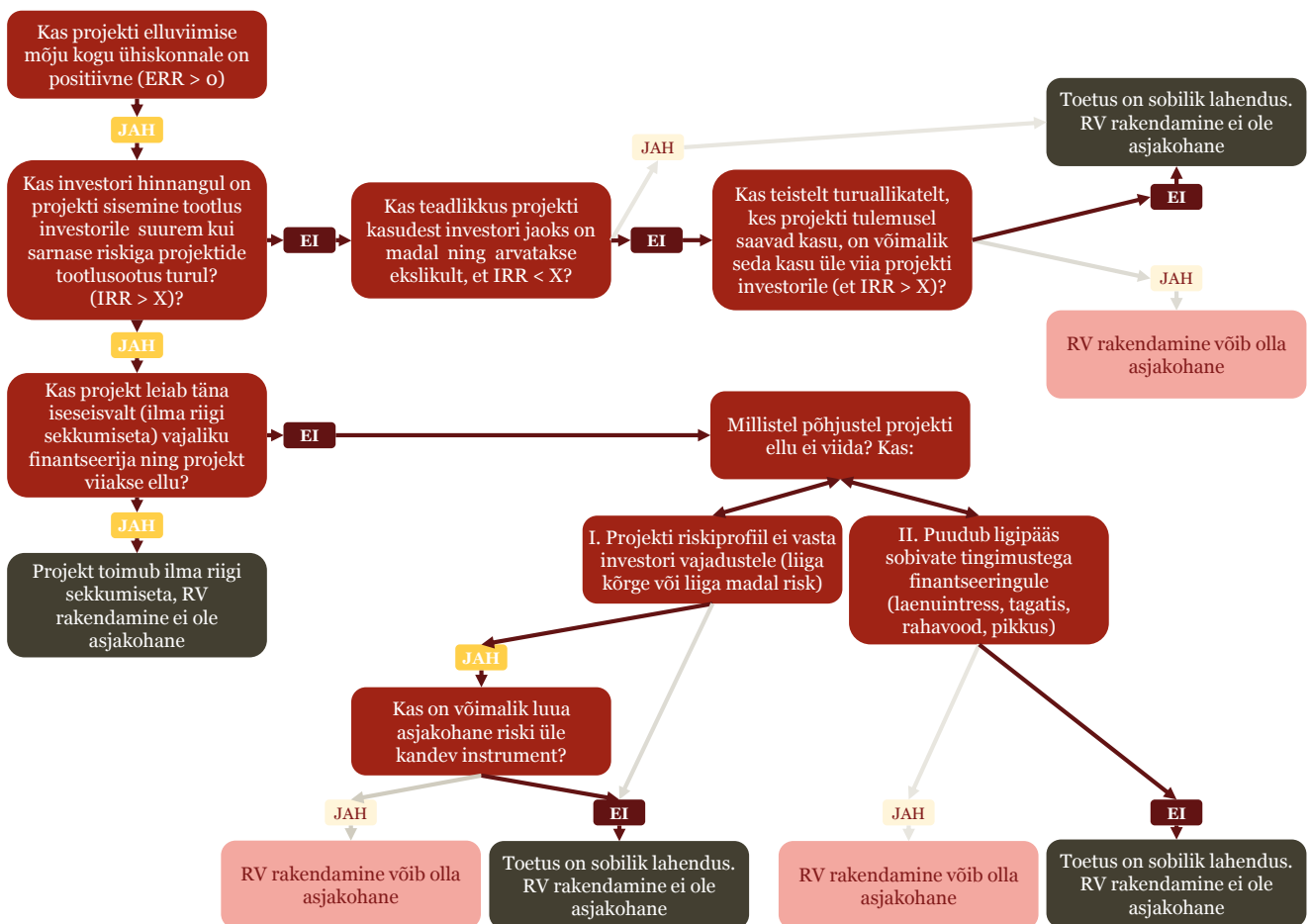
5.11.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.11.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et kaugküttesektori investeeringuid takistab mingil määral ka ligipääs sobivate tingimustega finantseeringule, kuid probleemianalüüsi tulemusel selgus, et peamised põhjused, miks investeeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- Investeeringute tegemine on tihti **majanduslikult mittetasuv**;
- Vastuvõetamatu riskiprofiil** (liiga pikk tasuvusaeg ning oht, et tarbijad ühendavad end võrgust lahti);
- Madal teadlikkus** väiksemate ettevõtete puhul.
- Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada **positiivset välismõju** ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida;

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 69). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 69 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 6.2)

Uuringu käigus kogutud info baasil selgus, et enamikel juhtudel jääb investering tegemata pika tasuvusaja ja tarbijate võrgust lahtiühendumise hirmu tõttu. Toetusmeetme kasutamine on ajakohane olukorras, kus renoveerimine ilma toetuselemendita ei ole kaugkütte ettevõtte jaoks **majanduslikult tasuv** ehk saavutatav sääst ei kata mõistliku aja jooksul ära investeringu maksumust.

5.11.6.2. Kokkuvõte

Järgnevalt võtame kokku ning hindame rahastamisvahendite kasutuselevõtu ratsionaalsust. Tulenevalt nii kogutud taustinformatsioonist, läbiviidud nõudluse grupiintervjuust (Lisa 2) ja erinevatest aruteludest valdkonna ekspertidega on meil alust arvata ning järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**. Kokkuvõtete tegemiseks oleme aluseks võtnud rahastamisvahendi kasutuselevõtu hindamise otsustuskriteeriumid (vt ka Joonis 5).

Peamised argumendid:

- 1) Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eesmärki vahetada välja kõige halvemas seisus olevad katlad ja soojatorustikud on keeruline lahendada muul viisil kui toetustega, kuna kitsendatud sihtgrupi võime investeringute abil olulist kulusäästu saavutada ning sellest saadud finantseeringut tagasi maksta ei ole piisav.
- 2) Investeeringute tegemine on investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida

Samas juhime tähelepanu, et juhul kui riik seadnuks endale tegelikult eesmärgiks võimalikult suure taastuenergia kasvu või energia vähendamise efektiivsema tootmise ja edastuse arvelt lõpptarbimises või võimalikult suure hulga tarbijate küttekulude alandamise, mitte aga avariilises seisukorras olevate katelde ja soojatorustike väljavahetamise ja/või parendamise, siis **valdkonnas esineva potentsiaalse kulusäästu, sihtgrupi võimekuse ja muude asjaolude taustal võib rahastamisvahendite kasutuselevõtt olla võimalik ja asjakohane**. Sellisel juhul oleks mõistlik täiendavalt uurida laenupakkujate täpsemaid tingimusi nõutavatele tagatistele ja laenupikkustele ning analüüsida põhjalikumalt sihtgrupi võimekust rahastamisvahendeid teenindada. Samuti võib rahastamisvahendite kasutuselevõtt nõuda regulatiivsete piirangute leevendamist võimaldamaks ettevõtetel ressursikulude vähendamise ja kuluefektiivsuse suurendamise taustal vähemalt osa säästust enda tulususe kasvuks jätta, mis motiveeriks ettevõtjaid kapitalimahukaid investeringuid tegema.

5.12. Meede 6.3 „Energiasäästu ja taastuenergia osakaalu suurendamine“

5.12.1. Meetme üldinfo

Meede nr 6.3 „Energiasäästu ja taastuenergia osakaalu suurendamine“ hõlmas endas ühte tegevust nr 6.3.1 „Tänavavalgustuse (täielikult amortiseerunud) osas täielik renoveerimine ehk sisuliselt vana süsteemi demonteerimine ja utiliseerimine ning kaasaegseks ehitamine“, mille kohta on üksikasjalik ülevaade esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides.

Tabel 47 Energiasäästu ja taastuenergia osakaalu suurendamise meetme tegevuse üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Energiasäästlik eluasemesektor ja tänavavalgustus
Meetme eesmärk	Energiasääst tänavavalgustuses
Meetme tegevuse nr ja nimetus	6.3.1 „Tänavavalgustuse (täielikult amortiseerunud) osas täielik renoveerimine ehk sisuliselt vana süsteemi demonteerimine ja utiliseerimine ning kaasaegseks ehitamine“
Toetuse saaja	KOV-id
Kasusaajad	KOV-id, kelle tänavavalgustussüsteemides esineb amortiseerunud süsteemi osasid, kuhu ei ole võimalik tehnilistel põhjustel paigaldada uut tüüpi valgustustehnoloogiat
Meetme tegevuse eesmärk	Teostada täielikku renoveerimist Eesti tänavavalgustuse infrastruktuuri amortiseerunud osas
Sihttase	Renoveeritud tänavavalgustuspunktide arv => 22 000; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	Üle 200 KOV-i
Toetuse summa	• 43 miljonit eurot (75%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.12.2. Valdakonna ülevaade

Eesti geograafilise paiknemise tõttu, kus aastas on pimedat aega kokku ligikaudu 3700-4000 tundi, kulub suhteliselt suur hulk elektrienergiast välisvalgustusele. Elektrienergia kulu välisvalgustusele võib teatud omavalitsustes ulatuda kuni 45%-i avaliku sektori elektrienergia tarbimisest (moodustades samas siiski vaid paar protsenti kogu KOV-i eelarvest). Moderniseerimist vajavad paljud aastakümneid tagasi ehitatud välisvalgustussüsteemid, mis on tehniliselt mahajäänud ja madala energiakasutuse efektiivsusega. Kasutusel on oma peegeldusomadused kaotanud välisvalgustid ning suurevõimsuselised ja madala valgusviljakusega lambid.²⁶⁴

Lisaks üldistele hoolduskuludele võimaldab uuenduslik LED tehnoloogia koos targa juhtimisega kokku hoida kuni 85% seni tänavavalgustusele kulunud elektrienergiast. Süsteemi tarkus peitub nutikas valgusti kontrolleris, mis võimaldab iga valgusti võimsust reguleerida vastavalt vajadusele ning ümbritsevatele oludele.²⁶⁵ Seega aitaks tänavavalgustuse toetamine kaasa ka Eesti 2020 eesmärkide saavutamisele.

²⁶⁴ AF-consulting: <http://www.estivo.ee/teenused/keskkond/tanavavalgustus-ja-valgussaaste/>

²⁶⁵ Tehnopol: <http://www.tehnopol.ee/et/Uudised/Uudised/1286/teaduspargis-tehnopol-kasutusel-eesis-arendatud-unikaalne-tanavavalgustus/>

Tänavavalgustuse turgu iseloomustab vananev infrastruktuur ning suur investeerimisvajadus. Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi tellimisel selgusid ekspertide uuringust energiasäästuprofiilid, mida riik peaks rakendama tehniliselt mõistliku ja majanduslikult tasuva lähenemise korral:

- Kuni 5a vana taristu renoveerimine ei ole tehniliselt ega majanduslikult mõistlik.
- 6 kuni 20 aastat vana taristu renoveerimisel tuleb lähtuda asjaolust, et tehniliselt on võimalik vaid valgustussüsteemi vahetus, mis on majanduslikult kõige kuluefektiivsem (st ei ole vajalik kogu infrastruktuuri vahetus), kuna see peaks suutma toetada uuema põlvkonna pikaajalisi valgusteid (LED eluiga kuni 15 a) nende eluea lõpuni ning arvestades, et kogu süsteemi (peamiselt muu infrastruktuuri nagu postid ja kaablid) eeldatav eluiga on kuni 35 aastat.
- Üle 20 aasta vana (ehk üldjuhul Nõukogude Liidu ajal rajatud) taristu tuleb renoveerida täielikult tulenevalt tehnilistest nõuetest, kuna vana taristu ei suuda toetada uusi valgustustehnoloogiaid nende eeldatava eluea lõpuni.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi poolt on läbi viidud uuring, kus analüüsiti erinevas vanuses tänavavalgustuspunktide energia ja kulu kokkuvõidu, mille põhiandmed on välja toodud alljärgnevas tabelis.

Tabel 48 Energiasäästu profiil sõltuvalt tänavavalgustuse vanusest

Tänavavalgustuspunktide vanus	Kuni 5 aastat	6-20 aastat	Üle 20 aasta
Osakaal kogu Eesti tänavavalgustussüsteemist	15%	40%	45%
Valgustuspunktide arv profiilis	27 496	73 324	82 489
Ühe valgustuspunkti võimsus antud profiilis keskmiselt (kW)	0,1	0,15	0,2
Profiili võimsus (kW)	2 750	10 999	16 498
Profiili energiatarve aastas (kWh)	10 998 540	43 994 243	65 991 365
Rahaline kulu aastas profiili elektritarbimisele (EUR)	1 016 084	4 064 345	6 096 518
Rahaline kulu aastas profiili hooldusele (EUR)	900 946	2 702 839	5 405 679
Kogu rahaline kulu aastas antud profiilis (EUR)	1 917 031	6 767 185	11 502 196
Ühe valgustuspunkti elektritarbimine (EUR)	37	55	74
Ühe valgustuspunkti hoolduskulu (EUR)	33	37	66
Ühe valgustuspunkti rahaline kulu aastas antud profiilis (EUR)	70	92	140

Allikas: MKM

Ligi pool Eesti tänavavalgustuspunktidest on vanemad kui 20 aastat. Lisaks selliste valgustuspunktide kõige suuremale hooldamiskuludele on ka elektritarbimise profiil ja kulu kõige kõrgem. Üle 20 aastaste valgustuspunktide aastane rahaline kogukulu on ligikaudu kuus korda suurem kuni viie aasta vanustest tänavavalgustuspunktide rahalisest kogukulust.

MKM-i poolt koostatud analüüsi puhul tuleb arvestada järgnevate asjaoluga: üleriigilised andmed on saadud statistiliste meetodite abil ning andmete analüüsimisel on tehtud kaks eeldust:

1. Tänavavalgustussüsteeme kasutatakse ~4000 h aastas;
2. Tänavavalgustussüsteeme hooldatakse ettenähtud nõuete järgi (võttes arvesse ka näiteks vanema tehnoloogiaga lampide eluiga ehk mis aja tagant neid vahetama peab jne).

Kuna tegelik info selle kohta puudub kas reaalsuses tehakse kõikides KOV-ides hooldustoiminguid normikohaselt (eriti amortisatsioonitõusu silmas pidades) ning hoitakse tänavavalgustussüsteeme töös vastavalt eelduslikule kasutustundide arvule, siis võib arvata, et nii reaalne kasutustundide arv kui ka

hoolduskulud on ilmselt väiksemad kui analüüsi tulemused näitavad. Nimetatud eeldusi ei saanud MKM analüüsi siiski vastavate andmete või hinnangute puudumise tõttu sisse arvata.

Tulenevalt KOV-ide vähestest rahalistest võimalustest ning asjaolust, et tänavavalgustuse rekonstrueerimine pole KOV-ide jaoks kindlasti esmane prioriteet, renoveeritakse aastas kogu riigis keskmiselt kokku vaid 1375 punkti, mis üle 20. aasta vanusega segmendi (~82 000 punkti) renoveerimisel tänase tempo juures tähendaks 60 aastat.

Probleemid ja väljakutsed

Allolevalt on esitatud valik olulisematest valdkonna probleemidest ja väljakutsetest:

- **Ligi 40% Eesti tänavavalgustuse infrastruktuurist on amortiseerunud.**
- **Omavalitsustele pole tänavavalgustuse terviklik renoveerimine jõukohane.**
- **Tänavavalgustuste renoveerimisprojektide tasuvusaeg on KOV-idele liiga pikk.**
Amortiseerunud valgustuspostide ning kaablite tõttu on sektoris väga kõrge investeerimisvajadus (investeering infrastruktuuri ei ole otseselt energiatõhusust tagavad, st ei tooda iseeneses energiasäästu), seetõttu on ka keskmine lihttasuvusaeg umbes 35 aastat, mis on pikem valgustite elueast. Suuremates linnades on tasuvusaeg lühem, väiksemates asulates pikem.²⁶⁶
- **Tänavavalgustuse suur energiatarbimine.** 7 linna projekti puhul selgus eelanalüüsist, et tänavavalgustuse rekonstrueerimise käigus on saavutatav energiasääst võrreldes varasemaga 66%.²⁶⁷ Samuti on tuvastatud, et ühe võimalusena kasutavad KOV-id kulude kokkuhoidmiseks lihtsalt osalist või täielikku valgustuse väljalülitamist, mis hoiavad kulusid madalana ning mis muudab uue süsteemi juurutamisel kuluvõrdluse sisuliselt kohatuks.
- **Teatud piirkondades on tänavavalgustuse olukord eluohtlikul tasemel.** Nõudluse grüpiintervjuust selgus, et osades Eesti piirkondades on tänavavalgustus nii lagunenu, et on reaalne oht õnnetusteks ning ohuks inimeste tervisele. Avariilises seisukorras olevate tänavavalgustuspiirkondade arv on suur.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Meetme 6.3 eesmärgiks on teostada täielikku renoveerimist Eesti tänavavalgustuse infrastruktuuri amortiseerunud osas. Kuna enamik Eesti tänavavalgustusest on rajatud Nõukogude Liidu ajal ja vahepealsete aastate jooksul ei ole tänavavalgustuse arendamine KOV-ide prioriteetsete ülesannete hulka kuulunud, siis on jõutud sellise olukorrani, kus suur osa Eesti tänavavalgustusest on avariilises seisukorras. Kuigi tänavavalgustuse täieliku renoveerimisega on võimalik saavutada suur energiasääst võrreldes varasemaga, ei ole väiksemad KOV-id oma niigi suure laenukoormuse ja projekti pika tasuvusaja tõttu võimelised ilma riigi sekkumiseta rekonstrueerimistööd ise ellu viima. Meetmega soovitakse eelkõige minna terviklikult renoveerima üle 20 aasta vanuseid taristuid, mis tähendab, et neil ei ole piisavalt allesjäänud eluiga (kuni 15 a), et oleks tehniliselt võimalik rakendada uusi valgustustehnoloogiaid ja juhtimissüsteeme, seega on vajalik kogu infrastruktuuri uuendus, sh uusima LED tehnoloogia ja juhtimissüsteemide juurutamine, koos laiapõhjalise projekteerimise ja planeerimisega - et saavutada maksimaalne võimalik energiasääst. Meie hinnangul on meetme kavandatud tegevused ja eesmärk kooskõlas valdkonnas esinevate probleemide leevendamiseks.

²⁶⁶ Keskkonnainvesteeringute Keskus (2013) Energiateenusettevõtete turu käivitamise võimaluste analüüs. http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/o/o8/ESCO_analys.pdf

²⁶⁷ Keskkonnainvesteeringute Keskus (2013) 7 linna tänavavalgustuse programm, esitlus.

5.12.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Kuigi enamikel KOV-idel puuduvad lisavahendid tänavavalgustuse täielikuks renoveerimiseks, siis keskmiselt renoveeritakse MKM-i andmetel²⁶⁸ täielikult (st renoveeritakse vähemalt valgusti, post ja kaabeldus) aastas 1375 tänavavalgustuspunkti ja rajatakse omaalgatuslikult 4124 uut valgustuspunkti aastas. KOV-idele kokku kuuluvatest valgustuspunktidest (183 309) on see vaid väike osa (suurusjärgus 2% aastas).

Põhiliselt kuulub KOV-ide eelarves tänavavalgustusele mõeldud summa üldisteks majandamiskuludeks. Nt Lasva valla 2014. aasta eelarves on tänavavalgustusele eraldatud 2 100 eurot.²⁶⁹ Mõned KOV-id on suutnud vajaliku rekonstrueerimist rahastada laenuga nagu Kihelkonna vald, mis rahastas tänavavalgustuse finantseerimist laenuna summas 44 935 eurot.²⁷⁰ Ka Lääne-Nigula vald on oma 2014. aasta eelarves eraldanud 40 000 eurot tänavavalgustusele, mille hulgas on lisaks üldisele elektri ja hoolduskulule kavas alustada ka LED-tehnoloogial põhinevate lampide juurutamist ja vastavaid katseprojekte.²⁷¹ Samas ei ole enamike KOV-ide jaoks tänavavalgustuse arendamine prioriteetne. Näiteks oli Toila vald sunnitud kärpima oma 2014. aasta lisaelarves kulutusi 6000 euro võrra tänavavalgustuse arvelt osaliselt Toila Gümnaasiumi kasuks.²⁷² Selliseid näiteid on võimalik leida üsna palju.

Kokkuvõte: nõudlus valdkonnas esinevate probleemide lahendamise järele on olemas, kuna väiksemate KOV-ide võimalused terviklahendusi vanades (enam kui 20 aastat) tänavavalgustussüsteemides teha on pärsitud peamiselt liiga pika tasuvusaja tõttu.

5.12.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Erasektori laenupakkumise kohta tänavavalgustuse osas selged andmed puuduvad, kuna KOV-ide finantseerimise ei toimu projektipõhiselt (laenu otstarve ei ole määratletud). Seega laieneb tänavavalgustuse investeeringute osas üldine KOV-ide finantseerimise maht ning tingimused (antakse ka kuni 15-aastaseid laene, tagatise ei nõuta jms).

Hetkel puudub KOV-idele riigi poolt pakutav otsene toetus tänavavalgustuse rekonstrueerimiseks (kui välja arvata saastekvootide müügist saadud vahendite suunamine 7-linna meetmesse). Tavaliselt rahastatakse võimalikke projekte KOV-ide oma eelarvest või võetakse pangalaenu. Kohalike omavalitsuste võlakoormus on sõltuvalt omavalitsusest erinev, kuid üldjuhul on suuremate linnade võlakoormus suurem kui väiksematel valdadel. Eesti keskmiseks KOV-ide võlakoormuseks on 41%, mis ei küll piirab, kuid otseselt veel ei välista KOV-idel oma võlakoormuse suurendamist (vt Joonis 11).

Keskkonnainvesteeringute Keskuse poolt ellu viidud „7-linna projekti“ raames finantseeritakse seitsme Eesti linna (Keila, Valga, Võru, Haapsalu, Kuressaare, Paide, Jõhvi) tänavavalgustuse täielikku renoveerimist. Toetuse raha pärineb CO₂ kvoodimüügist Austria riigile Kyoto protokolliga kohaselt. Seitsmes linnas vahetatakse valgustid ning uuendatakse mastid ja kaablid, mis pakub nutikat ja samas säästlikku tänavavalgustuse terviklahendust. Programmist jäetakse välja valgustid, mis on täielikult renoveeritud viimase 5 aasta jooksul. Täpsem ülevaade projektist on kirjas alljärgnevas tabelis.²⁷³

²⁶⁸ Siinkohal pole arvestatud 7-linna meetme mahtusid.

²⁶⁹ Soome, H. Seletuskiri Lasva valla 2014. aasta eelarve juurde.

<https://lasva.kovtp.ee/documents/1709907/1777602/2014+eelarve+seletuskiri.pdf/841cbb7c-dcee-40dc-a811-ec947f0fboea>

²⁷⁰ Murd, L. (2014) Seletuskiri 2014 aasta eelarve projekti juurde.

²⁷¹ Lääne-Nigula Vallavalitsus (2014) Seletuskiri „Lääne-Nigula valla 2014 aasta eelarve“ juurde.

http://www.laanenigula.ee/documents/380896/479405/01+Seletuskiri_2014_eelarve.pdf/2a72aa50-8f2d-4179-a140-bef19ce84236

²⁷² Onton, L.-E. (2014) Seletuskiri Toila valla 2014.a. lisaelarve eelnõule.

http://toila.kovtp.ee/documents/1433808/3010098/pp5_Seletuskiri+2014+aasta+juunikuu+lisaelarve+juurde.pdf/4cd8f122-27f9-4f9d-b74e-31104c1719ce

²⁷³ Keskkonnainvesteeringute Keskus (2013) 7 linna tänavavalgustuse programm, esitlus.

Tabel 49 7. linna projekti infotabel

	Elanike arv	Valgustite arv	Praegune CO₂ emissioon (t CO₂/a)	Saavutatav CO₂ emissioon (t CO₂/a)	CO₂ emissiooni vähenemine (t CO₂/a)
Haapsalu	11 167	1 895	2 196	429	1 767
Jõhvi	11 060	1 568	558	269	289
Keila	10 007	1 064	615	197	417
Kuressaare	14 588	2 706	1 570	467	1 103
Paide	8 866	1 398	630	274	356
Valga	13 852	2 152	1 400	399	1 001
Võru	13 790	1 470	916	327	589
Kokku	83 330	12 253	7 885	2 362	5 522

Allikas: KIK

Projekti raames plaanitakse kokku täielikult renoveerida 12 253 valgustuspunkti, millega väheneks CO₂ emissioon kokku 5 522 tonni aastas.

Tänavavalgustuses räägitakse ka nn ESCO ettevõttest, mis investeerib energiasäästlikusse renoveerimisse ja teenib kasumit saavutatavalt säästult. Energiateenusettevõtte leiab energiaprojektile rahastusallika või aitab kliendil seda leida, teenib kasumit tehnoloogia vahetusest tulenevalt säästult ning annab säästu tekke garantii, st kui eeldatud energiasäästu plaanitud mahus ei teki, siis ESCO kannab kahjud. Klient saab loodava taristu omanikuks, kuid ei pea ise investeerima ning maksab lepingu kestel energiaarveid renoveerimise eelneva või veidi väiksema energiakulu järgi. Oluline on, et investeering kaetakse hiljem tekkiva säästu arvelt ning ESCO annab projektile energiasäästu tekkimise garantii (garanteerides sisuliselt säästu saavutamise).

ESCO projekti elluviimist ning võimalikku kulusäästu Eestis uuris Keskkonnainvesteeringu Keskus. Uuringu andmetel on Eestis asuvate suuremate kui 5000 elanikuga asulate, kui eeldada normaaltingimustes 4000 töötundi aastas, välisvalgustite koguarv 133 000, valgustatud tänavate kogupikkus 3600 km ja asulate elanike koguarv 995 000 elanikku. Eelnevate andmete puhul oleks tänavavalgustuse koguvõimsus 21,5 MW ja aastane energiatarve 77,5 GWh, rahaline kulu aastas elektrienergiale 7,8 miljonit eurot. Kui kogu see valgustipark renoveerida ja kaasajastada, oleks vaja investeerida 311 miljonit eurot ning renoveerimisjärgne energia- ja rahakulu oleks vastavalt 27,7 GWh ning 2,7 miljonit eurot. Täpsemad andmed ja arvutused on kirjas alljärgnevas tabelis.

Tabel 50 Tänavavalgustussektori näitajad enne ja pärast renoveerimist²⁷⁴

Tänane seis	Ühik	Arvandmed
Välisvalgustuse võimsus	kW	21 545
Möödetud energiatarve aastas	kWh/aastas	77 546 098
Rahaline kulu aastas hetkel elektrienergiale, kui kõik lambid põleks 4000 h aastas antud võimsusel (teoreetiline)	EUR	7 754 610
Hoolduse kulu, tegelikud andmed + täiendused eeldusel, et kulu on 50 eurot valguspunkti kohta	EUR	6 659 600
Renoveerimisjärgne seis	Ühik	Arvandmed
Välisvalgustuse võimsus (kW), 1 valguspunkti kaalutud keskmine võimsus 52 W	kW	6 926
Aastane elektrienergiakulu pärast renoveerimist (võrreldes tegelikke	kWh/aastas	27 703 936

²⁷⁴ Keskkonnainvesteeringute Keskus (2013) Energiateenusettevõtete turu käivitamise võimaluste analüüs. http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/o/o8/ESCO_analys.pdf

andmeid)

Aastase energiakulu vähenemine (võrreldud teoreetilisi ehk arvutuslikke andmeid)	kWh/aastas	49 842 162
Rahalise kulu vähenemine aastas pärast renoveerimist elektrienergiale (teoreetiline)	EUR	4 984 216
Võimsuse vähenemine protsentides	%	68
Aastase energiakulu vähenemine protsentides	%	64
Investeering	EUR	311 509 450
Hoolduskulu pärast renoveerimist	EUR	2 663 840
Lihttasuvusaeg	aasta	34,7
Säästetud energiakulu nüüdisväärtus 10. a jooksul	EUR	42 516 375
Säästetud hoolduskulu nüüdisväärtus 10. a jooksul	EUR	34 084 643
10. a tulu investeeringusse	%	25
Investeeringutoetus	%	70
Lihttasuvusaeg toetusega	aasta	10,4
10. a tulu investeeringusse	%	82

Allikas: KIK

Renoveerimise tasuvusajaks oleks täieliku omafinantseeringu korral ligikaudu 35 aastat, mis on KOV-ide jaoks liiga pikk periood. Võimaldades investeeringutoetust 70% ulatuses, oleks tasuvusaeg KOV-idele praeguste energiahindade juures natuke rohkem kui 10 aastat. Tulenevalt tasuvusaja pikkusest ei ole ka ESCO rakendamine ilma toetuskeemita majanduslikult mõttekas.

Kokkuvõte: Pankade laenupakkumine ei ole projektipõhine vaid krediidiliini avamine KOV-idele üldisemalt. Valdkonnas tegutsevate ettevõtete (energialahendused jt) pakkumist pärsib peamiselt investeeringute pikk tasuvusaeg, mistõttu ESCO lahendusi täisrenoveerimise puhul ei pakuta. Sisuliselt on terviklahenduste puhul tegemist taristuinvesteeringuga, kus ainuke reaalselt kiiret tasuvust võimaldav element on valgusallikas, kuid mis moodustab kogu investeeringust üldjuhul alla 15% osa.

5.12.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakkumiseks. Selle puudumisel ei tohiks avalik sektor sekkuda, kuna tavapärane turumajandus toimib. Sekkumise korral on sellisel juhul tegu turutasakaalu olulise rikkumisega, mis on pikaajaliselt kahjuliku mõjuga. Uuringu tulemusel esitame kokkuvõtte tuvastatud olulisematest turutõrgetest järgnevas tabelis.

Tabel 51 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 6.3)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg	Terviklikud tänavavalgustusüsteemide (sh post, valgusti, juhtimissüsteem, kaabeldus, teed, haljastus jt) investeeringud on väga pika tasuvusajaga (kuni 35 aastat), seega puudub KOV-idel rahaline motivatsioon investeerida ning investeeringuprioriteetsuselt ei ole tänavavalgustuse renoveerimine kaugeltki esmatähtis.
2	Turutõrge ja mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Positiivsed välismõjud	Investeeringud tänavavalgustusse ei pruugi tuua kaasa otsesest rahalist võitu KOV-idele ega tarbijale, kuid suurendavad inimeste kindlustunnet ja turvalisust, vähendavad ressursikasutust ja loovad parema elamiskeskonna. Suurem

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
			energiatõhusus on pikemas perspektiivis kasulik kogu ühiskonnale, kuid KOV-id investeerimisotsuseid tehes positiivsete välismõjudega üldjuhul ei arvesta (investeeringud suunatakse muudesse prioriteetsetesse valdkondadesse).

Katmata investeeringuvajaduse tuvastamine

KIK on ESCO rahastamiskeemi alusel välja arvutanud võimaliku investeerimisvajaduse tänavavalgustusüsteemi terviklikuks renoveerimiseks Eestis ning jõudnud tulemusteni, millega hinnatakse kogu investeerimisvajaduseks ligikaudu 311 miljonit eurot.

Arvestades, et kõige kehvemas seisukorras (üle 20. aasta vanad) olevate tänavavalgustuspunktide arv ulatub 82 489-ni (vt Tabel 48), millest ühe punkti ülalpidamiskulu on suurusjärgus 140 eurot aastas (sh elekter ning hooldus), siis kokku kulub sisuliselt amortiseerunud süsteemi ülalpidamiseks 11,5 miljonit eurot. Tegemist on tingliku arvutusega ja päris selgelt mõõdetavat kulu on keeruline hinnata (nt võivad KOV-id hoida tänavavalgustust töös ainult osaliselt, mistõttu elektrikulu on madalam kui võiks ning remonti- ja hooldust tehakse ebakorrapäraselt jne). Samuti on KOV-ide lõikes erinev ka asendatava tänavavalgustuse ulatus: nt Pärnus, kus on kokku ligikaudu 8600 tänavavalgustuspunkti, on asendatav maht suurusjärgus 3500 punkti (nn amortiseerunud osa), mille terviklik investeeringuvajadus võib ulatuda kuni 13,5 miljonit euroni. Tartus võib selliste tänavavalgustuspunktide ümbervahetamise vajadus ulatuda kuni 10 000 ühikuni, mis kogu meetme eesmärgist moodustaks ca 45%.

Käesolevaga on selgunud ka 7 linna meetme kogumaksumused, mille põhjal on olnud võimalik välja arvutada ka ühe tänavavalgustuspunkti maksumus, aritmeetiline keskmine on 694 eurot.

Tabel 52 7 linna meetme projekti kogumaksumus

	Valgustite arv	Tööde maksumus	Ühe tänavavalgustuspunkti maksumus
Haapsalu	1 895	1,6 mln €	844 €
Jõhvi	1 568	0,5 mln €	332 €
Keila	1 064	0,7 mln €	611 €
Kuressaare	2 706	1,7 mln €	632 €
Paide	1 398	1,2 mln €	851 €
Valga	2 152	1,3 mln €	586 €
Võru	1 470	1,5 mln €	1 000 €
Kokku	12 253	8,4 mln €	694 €

Allikas: KIK

Võttes arvesse keskmist kulu ühe tänavavalgustuspunkti ümberehitamiseks, siis võiks koguvajaduse kokku võtta alljärgnevas tabelis, kuid mis kuidagi ei arvesta võimalikku rahaväärtuse muutust ajas, projektide läbiviimise ajastust, ehitushindasid ega muid projektide maksumusi mõjutada võivaid asjaolusid.

Tabel 53 Tänavavalgustuspunktide investeeringuvajadus

	Valgustite arv	Investeeringu-vajadus
üle 20 a	82 489	57,2 mln €

Allikas: PwC arvutused

Arvestades, et käesoleva meetme tegevuste elluviimiseks olemasolevate vahenditega (43 miljonit eurot ning omaosalus 14 miljonit eurot) planeeritakse saavutada 22 000 tänavavalgustuspunkti väljavahetamine, siis on hinnanguline maksumus ühe punkti peale 2 600 eurot. Võttes arvesse 7. linna meetme ehituse hinnapakumisi, siis on võimalik toetussumma abil välja vahetada isegi kuni 82 000 tänavavalgustuspunkti, mis kataks ära kogu tegeliku vajaduse.

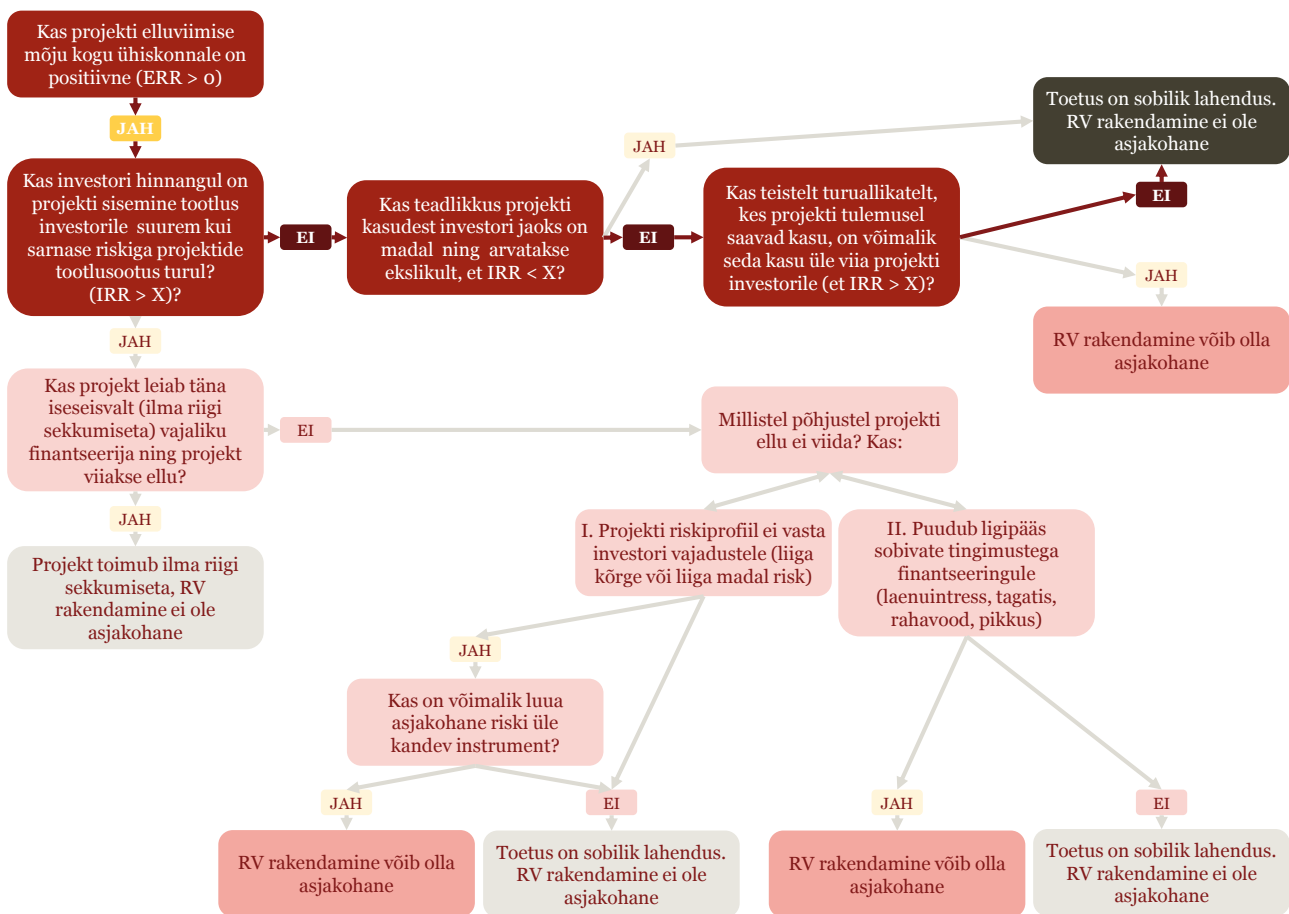
5.12.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.12.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et investeringuid tänavavalgustussüsteemi takistab mingil määral ka ligipääs sobivate tingimustega finantseeringule, kuid probleemianalüüsi tulemusel selgus, et peamised põhjused, miks investeringud jäävad teostamata, on järgmised:

- a. Investeeringute tegemine on tihti **majanduslikult mittetasuv**;
- b. Vastuvõetamatu riskiprofiil (liiga pikk tasuvusaeg);
- c. **Positiivsed välismõjud**, kuid millega KOV-id ei arvesta, kuna investeerimisprioriteedid on mujale suunatud (nt lasteaiakohtade loomine, sotsiaalteenuste pakkumine vms);

Üldises plaanis rahastamisvahendi asjakohasuse otsustamisel kasutame standardset otsustuspuud (vt Joonis 70). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 70 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 6.3)

Uuringu käigus kogutud info baasil selgus, et enamikel juhtudel jääb investering tegemata pika tasuvusaja ja teiste prioriteetsemate investeerimisotsuste tõttu. Toetusmeetme kasutamine on ajakohane olukorras, kus renoveerimine ilma toetuselemendita ei ole KOV-i jaoks **majanduslikult tasuv** ehk saavutatav sääst ei kata mõistliku aja jooksul ära investeringu maksumust.

5.12.6.2. Kokkuvõte

Järgnevalt võtame kokku ning hindame rahastamisvahendite kasutuselevõtu ratsionaalsust. Tulenevalt nii kogutud taustinformatsioonist, läbiviidud nõudluse grupiintervjuust (Lisa 2) ja erinevatest aruteludest valdkonna ekspertidega on meil alust arvata ning järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**. Kokkuvõtete tegemiseks oleme aluseks võtnud rahastamisvahendi kasutuselevõtu hindamise otsustuskriteeriumid (vt ka Joonis 5).

Peamised argumendid:

- 1) Kogu investeringust moodustab energiasäästu andev lampide vahetus vaid kuni 15%, seega sihtgrupi võime investeringute abil olulist kulusäästu saavutada ning sellest saadud finantseeringut tagasi maksta ei ole piisav. Tasuvuse puudujääki on vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida;
- 2) Tänavavalgustuse renoveerimine ei ole KOV-ide jaoks esmatähtis ning investeringute tegemise takistuseks ei ole kapitali kättesaadavus, vaid prioriteetide seadmine muudesse valdkondadesse. Toetus võimaldab tekitada täiendava motivatsiooni investeerimiseks.

5.13. Meede 7.1 „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“

5.13.1. Meetme üldinfo

Meede nr 7.1 „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“ hõlmab ühte tegevust:

- nr 7.1.1 „Ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemide, sh joogiveepuhastite ja reoveepuhastite ehitamine ja rekonstrueerimine ühisveevärkides ja reoveekogumisaladel“

Meetme ja selle tegevuse ülevaade on esitatud alljärgnevas tabelis ning alapeatükkides:

Tabel 54 Veemajanduse infrastruktuuri arendamise meetme üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaesmärk, millesse meede panustab	Nõuetekohane veemajandustaristu üle 2000 inimekvivalendiga reoveekogumisaladel.
Meetme nr ja nimetus	7.1 „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“
Toetuse saaja	Kohalikele omavalitsustele kuuluvad vee-ettevõtted
Kasusaajad	Üle 2000 ie ²⁷⁵ reoveekogumisaladel ja enam kui 2000 inimest teenindavates veevärkides elavad inimesed ja nimetatud piirkondades tegutsevad ettevõtted
Meetme ja meetme tegevuse eesmärk	Kvaliteedinõuetele vastav joogivesi enam kui 2000 inimest teenindavates veevärkides ja nõuetekohane reovee kogumine ning puhastamine üle 2000 ie koormusega reoveekogumisaladel
Sihttase	1) Täiendav elanikkond, kes on saanud endale parema veevarustuse => 17 000; 2023. aastaks 2) Täiendav elanikkond, kes on saanud endale parema reoveepuhastuse => 23 000; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	ca 60 vee-ettevõtet
Toetuse summa	• 144 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.13.2. Valdkonna ülevaade

Veemajanduse infrastruktuuri arendamise üks peamisi ajendeid on veevaldkonnaga seotud nõuete täitmine. Vastavalt Euroopa Liidu veepoliitika raamdirektiivile²⁷⁶ peavad 2015. aasta lõpuks Eesti veekogud olema saavutanud hea seisundi. Lisaks peab Eesti järgima asulareovee direktiivis²⁷⁷ ja joogivee direktiivis²⁷⁸ sätestatud kvaliteedinõudeid. Riigikontrolli aruandest²⁷⁹ selgub, et kuigi riik on teinud jõupingutusi, et saavutada asulareovee- ja joogiveedirektiivi nõuetele vastavus EL-i Ühtekuuluvusfondi toel perioodil 2007–2013, ei ole kõiki üle 2000 ie-ga reoveekogumisaladid tähtjaks ja rahastamise perioodi lõpuks suudetud nõuetele vastavusse viia. Samuti esineb puudujääke ka joogivee kvaliteedis – osa ühisveevärgiga liitunud inimestest tarbis 2012. aasta lõpu seisuga joogivett, mille tarbimine võib kujutada nende tervisele riski või halvendada nende elukvaliteeti.

²⁷⁵ Inimekvivalent.

²⁷⁶ Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu 23.10.2000. a direktiiv 2000/60/EÜ.

²⁷⁷ Euroopa Liidu Nõukogu 21.5.1991. a direktiiv 91/271/EÜ.

²⁷⁸ Euroopa Liidu Nõukogu direktiiv 98/83/EÜ.

²⁷⁹ Riigikontrolli aruanne (2013): Riigi toetusel arendatud veetaristu jätkusuutlikkus ja mõju keskkonnamäärkide saavutamisele. Kas joogi- ja reoveesüsteemid vastavad nõuetele?

Keskonnaagentuuri andmetel on Eestis praegu 515 reoveekogumisala. Neist 57 on reoveekogumisalad, mille reostuskoormus on üle 2000 inimekvivalendi (ie)²⁸⁰ ehk millele on suunatud meede 7.1. Sealhulgas on üle 10 000 ie reoveekogumisalasid 22. Keskonnaministeeriumi aruande „Asulareovee puhastamise direktiivi nõuete täitmine“ kohaselt vastas 2010. aastal asulareovee direktiivi nõuetele 33 (56%) üle 2000 ie koormusega reoveekogumisala. Joogivee puhul selgub Terviseameti aruandest „Joogivee kvaliteet 2012. aastal“, et üle 2000 tarbijaga veevärkidest ei vastanud 7,5% nõuetele indikaatornäitajate järgi.

Probleemid ja väljakutsed

Allpool esitatud veemajanduse valdkonnaga seotud peamised probleemid põhinevad eelkõige meetme infolehel esitatud vajaduste kirjeldusel ning need leidsid kinnitamist ka muude allikate (nt sihtrühma grupiintervjuu) poolt.

- **Piirkonniti ressursimahukas, ebaefektiivne ja saastav veemajandus.** Paljud joogi- ja reoveesüsteemid on rajatud 30-40 aastat tagasi. Amortiseerunud süsteemidega kaasnevad omakorda veekaod, reovee filtratsioon pinnasesse ja põhjavette, vee- ja muude ressurside raiskamine.
- **Eesti ei suuda veemajanduse valdkonnas täiel määral täita asjakohaste EL-i direktiivide ja HELCOM-i Läänemere tegevuskavas seatud nõudeid.** Kuigi alates 2000. aastast on Eestis joogi- ja reoveesüsteemide korrastamiseks ning nõuetega vastavusse viimiseks tehtud suuri investeeringuid, ei ole vastavust EL-i nõuetele suudetud veel saavutada. See tähendab, et on tarbijaid, kelle jaoks ei ole kättesaadav kvaliteedinormidele vastav joogivesi. Samuti ei koguta reovett nõutud ulatuses ja paljud reoveepuhastid ei puhasta asulate reovett vastavalt nõuetele.
- **Vee-ettevõtetele ja omavalitsustele ei ole piisavalt vahendeid vajalike investeeringute tegemiseks.** Veemajanduse valdkond nõuab suuri investeeringuid ning süsteemi ülalpidamine on kulukas. Kui võrrelda teiste EL-i riikidega, siis Eestis on investeeringu suurus tarbija kohta keskmiselt kõrgem, mis omakorda tuleneb suuresti Eesti madalast ja ebaühtlasest asustihedusest. Kuigi on soovituslik, et veemajandusega seotud kulud kataks tarbijate poolt makstav veeteenuse hind, siis tänaseks on veetariifid paljude Eesti elanike jaoks juba taluvuspiiri lähedal.

Veemajanduse valdkonnas on paljuski küsimus selles, kuidas tagada selle jätkusuutlikkus, mida vee-ettevõtete sõnul mõjutavad negatiivselt peamiselt elanike ja tarbijate arvu vähenemine ning madalad veehinnad. Just väiksemates piirkondades on probleemiks elanike väljaränne, mistõttu väheneb seal ka veeteenuse tarbijate arv. Lisaks mõjutab veetaristu arendamist kehtiv veeteenuse hinna regulatsioon – veehinnad on madalad ning ei kata süsteemide amortisatsiooni 100 %-liselt (veehinda ei saa arvestada tagastamatu toetuse raames soetatud vara amortisatsioonikulu osa²⁸¹). Seega ei piisa vee-ettevõtetele omavahenditest (eelkõige veeteenuse eest makstavast tasust), et teha vajalikke investeeringuid (nt rekonstrueerida lekkivaid veetrasse). See omakorda viib olukorrani, kus joogivee kvaliteet ei vasta kõikides enam kui 2 000 inimest teenindavates veevärkides kehtivatele nõuetele ning mitmel reoveekogumisalal, mille reostuskoormus ületab 2 000 ie, on korraldamata reovee nõuetekohane kogumine ja puhastamine. Kui aga Eesti ei suuda täiel määral täita EL-i joogivee direktiivi, asulareovee puhastamise direktiivi ja veepoliitika raamdirektiivi nõudeid, tekib oht, et Eesti riik peab maksma trahvi.

Meetme 7.1 eesmärk on, et joogivesi (enam kui 2 000 inimest teenindavates veevärkides) ning reovee kogumine ja puhastamine (üle 2 000 ie koormusega reoveekogumisaladel) vastaks kvaliteedinõuetele. Meetme tegevused - veevarustus- ja kanalisatsioonisüsteemide rekonstrueerimine ja ehitamine – aitavad kaasa eesmärgi saavutamisele, kuna tegevuste rakendamise tulemusena on joogivesi ning reovee kogumine ja puhastamine nõuetekohane (vastab EL-i joogivee direktiivi ja asulareovee puhastamise direktiivi nõuetele). See omakorda tähendab, et vähenevad veekaod ja -lekked, muutes joogi- ja reoveepuhastite töö suure tõenäosusega ressursitõhusamaks (väiksem vee- ja energiakulu).

²⁸⁰ <http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?list=KOGA&mount=view>

²⁸¹ Konkurentsiameti juhend „Veeteenuse hinna arvutamise soovituslikud põhimõtted“.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: veemajanduse infrastruktuuri arendamisega seotud probleemid on omavahel tihedalt seotud ning neid on kajastanud mitmed infoallikad (meetme 7.1 infoleht, Riigikontrolli aruanne „Riigi toetusel arendatud veetaristu jätkusuutlikkus ja mõju keskkonnanäesmärkide saavutamisele“, EL-i eelarveperioodi 2014-2020 meetme „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“ arutelu partnerite ja ekspertidega, Keskkonnaministeeriumi arengukava jm.). Meetme 7.1 raames kavandatud tegevused panustavad oluliselt nende probleemide lahendamisse, mis on seotud valdkondlike nõuete täitmisega. Üldisemas plaanis (lisaks struktuurivahendite kasutamisele) oleks aga oluline pöörata tähelepanu ka veeteenuse hinnaga seotud regulatsioonidele, et tagada veemajanduse jätkusuutlikkus.

5.13.3. Sihtrühma nõudlus finantseerimise järele

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (§6, lg 1) kohaselt on veevarustuse ja kanalisatsiooni korraldamine oma haldusterritooriumil kohaliku omavalitsuse ülesanne. Seejuures võib ühisveevärk ja –kanalisatsioon olla avalik-õigusliku või eraõigusliku isiku omandis.²⁸² Eestis kuuluvad veeteenust pakuvad ettevõtted enamasti kohalikele omavalitsustele (KOV). Üle 2 000 ie koormusega reoveekogumisalasid teenindavaid vee-ettevõtteid on Eestis ca 60. Samas on Keskkonnaministeeriumi hinnangul reaalseid toetuse taotlejaid ehk neid vee-ettevõtteid, kellel on veel vaja investeerida infrastruktuuri (et täita valdkondlikke nõudeid), ligikaudu 30.²⁸³

Veemajanduse valdkonda on suunatud juba suures mahus investeeringuid (Euroopa Liidu fondid, saaste- ja ressursitasudest saadav raha, KOV-ide omaosalusena panustatud raha), ometi ei ole suudetud täita lubadust viia nõuetega vastavusse kõik suuremad joogi- ja reoveesüsteemid. Tegemist on valdkonnaga, mille ülalpidamine on kulukas ning investeeringute tegemine on osutunud võimalikuks suuresti ainult riigipoolse sekkumise (eelkõige EL-i toetused) toel. Sihtrühma nõudluse intervjuust selgus, et hetkel on Eestis tõenäoliselt ainult kaks vee-ettevõtet, kes suudavad kõik oma kulud (sh investeeringud) katta veeteenuse eest makstavast tasust. Ülejäänud vee-ettevõtted katavad omavahenditest ära küll tegevuskulud, kuid investeeringute tegemiseks ressursse ei jätku, mistõttu sõltuvad nad toetusest. Samas ei ole paljudel vee-ettevõtetel võimalik juurde võtta ka laenu kommertsturu tingimustel, kuna tagasi tuleb maksta ka lõppenud perioodil võetud laenu. Üldine nägemus on, et vee-ettevõtete jätkusuutlikkus sõltub paljuski nende poolt teenindatava piirkonna suuruselt – mida suurem piirkond, seda paremini tuleb vee-ettevõtte toime. Seega on maapiirkondades, kus praeguse suundumuse kohaselt paljud inimesed lahkuvad, vee-ettevõtetel keeruline hakkama saada. Regionaalsed vee-ettevõtted pakuvad omamoodi sotsiaalset teenust ehk et suuremate piirkondade arvelt kaetakse ka väiksemate piirkondade kulud. Võib öelda, et meetme 7.1 sihtrühma ehk kohalikele omavalitsustele kuuluvate vee-ettevõtete finantsvõimekus on üldiselt madal ning vajalike investeeringute tegemiseks omavahenditest ei piisa.

EL-i eelneval rahastamisperioodil (2007-2013) investeeriti veemajanduse infrastruktuuri arendamisse 475,7 miljonit eurot²⁸⁴ ning Keskkonnaministeeriumi sõnul (2012. aastal läbiviidud uuringu kohaselt) on veetaristu arendamiseks üle 2000 ie koormusega reoveekogumisaladel vaja investeerida EL-i tulevasel eelarveperioodil (2014–2020) veel ligi 165 miljonit eurot.

Kokkuvõte: Kuigi meetme 7.1 sihtrühma suurus on finantsinstrumendi rakendamise seisukohast põhimõtteliselt piisav ning vajadus investeeringute järele olemas, tuleb arvesse võtta, et tänasel päeval on vee-ettevõtete valmidus, tulenevalt eelkõige nende madalast finantsvõimekusest, suurendada oma laenukoormust väike.

²⁸² Ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni seadus (§2 lg 3).

²⁸³ Allikas: Meetme 7.1 avakohtumine Keskkonnaministeeriumis.

²⁸⁴ http://www.struktuurifondid.ee/toetuse-saajate-otsing/?search_criteria=0&searchtype=2&toetuse_saaja=&meede=2.1.1%20Veemajanduse%20infrastruktuuri%20arendamine&kestvus=01.01.2007&kestvus_kuni=&submit=Otsi

5.13.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Riigikontrolli aruandest „Riigi toetusel arendatud veetaristu jätkusuutlikkus ja mõju keskkonnanäesmärkide saavutamisele“ selgub, et EL-i direktiivide (sh asulareovee-, joogivee-, ohtlike ainete direktiiv, veepoliitika raamdirektiiv) nõuetele vastavuse saavutamiseks on riigi ja EL-i raha toel alates 2000. aastast investeeritud ligi miljard eurot, peamiselt EL-i raha.

Veemajanduse infrastruktuuri arendamisse on suunatud Euroopa Liidu struktuuritoetusi alates 2004. aastast. Perioodil 2004–2006 rahastati „Ühtekuuluvusfondi kasutamise kava keskkonnasektoris 2004–2006“ alusel joogi- ja reoveemajanduse projekte ligi 239 miljoni euro (projektide kogumaksumus) ulatuses. Lõppenud perioodil (2007–2013) kasvas toetuse maht ligi kaks korda, mis tähendab, et ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemide ehitamist ja rekonstrueerimist toetati meetme „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“ raames ca 476 miljoni euro ulatuses (vt Tabel 55).

Tabel 55 EL-i struktuurivahenditest toetatud veemajandusprojektide statistika

	2004-2006	2007-2013	Kokku
Projektide arv	13	94	107
Toetust saanud ettevõtete arv	20	71	91
Projektide kogumaksumus (EUR)	238 923 696	475 659 814	714 583 510

Allikas: www.kik.ee; www.struktuurifondid.ee

Lisaks on veemajanduse arendamist toetatud Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) keskkonnaprogrammi (veemajandus) alamprogrammide – reoveekäitlus ja joogiveevarustus – raames.

Nõudluse intervjuust selgus, et aastatel 2007–2008 ehk lõppenud rahastamisperioodi alguses ja majandussurutise tingimustes, oli sihtrühma sõnul vee-ettevõtete jaoks laenu saamine sobivatel tingimustel praktiliselt võimatu. Seetõttu oli lõppenud perioodil paljude vee-ettevõtete jaoks projektide omafinantseeringu katmine väga keeruline. Probleem lahendati korraldusasutuse, rakendusametuse ja rakendusüksuse abiga ning vee-ettevõtetele ja KOV-idele vahendati KIK-i kaudu Euroopa Investeeringuspanga (EIB) poolt soodsamatel tingimustel antud laenu (130 miljonit eurot²⁸⁵) veemajanduse infrastruktuuri projektide omafinantseeringu kindlustamiseks.

Ka tänasel päeval ei ole pangast laenusamine väga lihtne (kuigi siiski reaalsem kui varem), olenedes paljuski konkreetsest laenusummast ja -perioodist. Oluliseks kitsaskohaks on kujunenud tagatise küsimus ning investeeringute pikk tasuvusaeg. Sihtrühma sõnul on pankade poolt pakutav maksimaalne laenuperiood üldjuhul 10 aastat, kuid see ei ole vee-ettevõtete jaoks olnud alati piisavalt pikk aeg. Üldine tähelepanek on, et mida väiksem vee-ettevõtte, seda keerulisem on laenu saada.

Ka pakkumuse intervjuust selgus, et kuigi avalik sektor on panga jaoks oodatud klient, sõltub KOV-i osalusega projektidele laenu andmine ikkagi konkreetsest omavalitusest – üldjuhul ei oma väiksemad omavalitsused piisavalt finantsvõimekust ning on KOV-e, kes on juba n-ö üle piiri laenanud.

Kokkuvõte: Veemajanduse infrastruktuuri arendamine on siiani toimunud peamiselt läbi erinevate toetuskeemide (EL-i fondid, KIK keskkonnaprogramm). Erasektori laenupakkumus küll teataval määral eksisteerib, kuid sõltub mitmetest asjaoludest ning ei ole alati kättesaadav sihtrühmale sobivatel tingimustel.

²⁸⁵ Allikas: www.kik.ee

5.13.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Turutõrke või mitteoptimaalse investeerimissituatsiooni olemasolu on eeltingimuseks rahastamisvahendi väljapakkumiseks, õigustades ka riigi sekkumist valdkonda. Ülevaade analüüsi tulemusel tuvastatud olulisematest veemajanduse valdkonna turutõrgetest ja mitteoptimaalsetest investeerimissituatsioonidest on esitatud järgnevas tabelis.

Tabel 56 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 7.1)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Ühishüve	Reovee puhastamine kui keskkonnakaitseline tegevus ning joogivesi on ühishüved. Need on ühiskonna seisukohast olulised teenused ning neid rahastatakse üldjuhul riigieelarvest või erinevate toetuste abil. Kuna valdkonna investeeringud ei suuda end piisavalt kiiresti tagasi toota, ei ole selle valdkonna finantseerimine erasektori jaoks piisavalt atraktiivne.
2	Turutõrge	Pikk tasuvusaeg / riskiprofiili sobimatus	Veemajanduse valdkonna investeeringuid iseloomustab pikk tasuvusaeg. Kuigi rajatiste elueaks hinnatakse 30-50 aastat, siis selle aja jooksul investering end vee-ettevõtte jaoks tegelikult ära ei tasu.
3	Mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Veeteenuse hinnaregulatsioon	Kehtiv veeteenuse hinnaregulatsioon ei võimalda kõige optimaalsemalt tagada süsteemide jätkusuutlikkust. Teisisõnu, teatavate piirangute (eelkõige varade amortiseerimisega seotud kitsenduste) tõttu ei ole hetkel võimalik veeteenuse eest küsida sellist hinda, mis kataks kõik teenusega seotud kulutused
4	Mitteoptimaalne investeerimissituatsioon	Avaliku sektori investeerimispiirangud	Kohalikel omavalitsustel on ebapiisav omafinantseerimise võimekus, et tagada veemajanduse infrastruktuuri projektide omaosalus. Paljud KOV-id peavad omaosaluse katmiseks võtma laenu. Samas võib laenu võtmist takistada KOV-ide netovõlakkoormuse ülemmäär (60%). Hetkel on paljude KOV-i omandis olevate vee-ettevõtete jaoks laenupiir juba käes.

Veemajanduse valdkonnas on oluliseks kitsaskohaks olnud jätkusuutliku veeteenuse osutamine. Jätkusuutlik veeteenus peab arvestama kulusid, mis võimaldavad pakkuda pikaks ajaks kvaliteetset joogivee- ja kanalisatsiooniteenust ning mis tagavad ka seotud keskkonnaeesmärkide saavutamise. Samas kehtib ka üldtunnustatud põhimõte, et leibkonna sissetulekust ühe liikme kohta ei tohiks kulutused veeteenusele ületada 4%, mis teataval määral seab piirangud veeteenuse hinnale. Teisisõnu, veeteenus ei tohi olla inimeste jaoks nii kallis, et nad ei suuda selle eest tasuda ning vesi ei ole neile kättesaadav.

Vee-ettevõtete endi hinnangul ei taga tänane regulatsioon jätkusuutlikku veeteenuse osutamist. Üle 2000 ie-ga reoveekogumisalade puhul tuleb enne veeteenuse hinna kehtestamist hind kooskõlastada Konkurentsiametiga, kes on koostanud juhendi „Veeteenuse hinna arvutamise soovituslikud põhimõtted“. Nimetatud põhimõtete kohaselt ei ole tänasel päeval veeteenuse hinnakomponendina võimalik arvestada tagastamatu abiga soetatud varade kulumit ning seetõttu on tagastamatut abi saanud vee-ettevõtete kehtestatud hinnad madalad. Samas, rajatised amortiseeruvad ning vee-ettevõtetel ei kogune raha, et tagastamatu abi eest ehitatud ja rekonstrueeritud joogi- ja reoveesüsteeme tulevikus uuendada. Võib juhtuda, et 20-30 aasta pärast ollakse jälle samas olukorras ehk investeeringute tegemiseks peavad vee-ettevõtted abi küsima riigilt.

Tänasel päeval on olukord selline, et veeteenuse osutamise eest laekuvast tasust ei ole vee-ettevõtetel võimalik akumuloida reservina raha vajalikeks investeeringuteks (sh uute liitujate jaoks taristu laiendamise või uuendamise investeeringuteks). Lisaks veehinna regulatsioonile mõjutavad valdkonna arengut ka

investeeringute pikk tasuvusaeg ning Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusest tulenev piirang KOV-idele laenu võtmisel, mille kohaselt võib KOV-ide netovõlakoormus ulatuda kuni 60 protsendini põhitegevuse tuludest. Samas, lõppenud struktuurivahendite perioodil (2007–2013) osutus vajalikuks rakendada erandit, mille järgi võib perioodil 2011–2015 veemajanduse infrastruktuuri valdkonna projektide rakendamiseks seotud KOV-ide netovõlakoormus ületada kehtestatud netovõlakoormuse mahu ülempiiri (vastavad muudatused tehti ka Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduses). Erandi eesmärk oli tagada Euroopa Liidu direktiivide täitmine olenemata kohaliku omavalitsuse võlakoormusest. Ka perioodil 2014–2020 võiks nimetatud erandiga jätkata, kuna Keskkonnaministeeriumi hinnangul on taotlejateks enamasti samad partnerid, kes 2007–2013 perioodil. Erandi vajalik maht sõltub paljudest muutuvatest teguritest – näiteks, millisel ajahetkel tulevad ettevõtted taotlema, mil määral nad vajavad KOV-i toetust ning kui palju on langenud selleks ajaks KOV-ide olemasolev laenukoormus.

Meetme 7.1 „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“ raames on ette nähtud, et meetme tegevuste rakendamise tulemusena on nii ühisveevärgist nõuetekohast joogivett saavate inimeste osakaal (enam kui 2000 inimest teenindavates veevärkides) kui ka reovee kogumise ja puhastamise osas nõuetele vastavate (üle 2000 ie koormusega) reoveekogumisalade osakaal 100%. Seega eeldatakse, et meetme raames tehtavate investeeringutega täidetakse ka valdkondlike EL-i direktiivide nõuded.

Praeguse seisuga hindavad nii Keskkonnaministeerium kui ka vee-ettevõtted (nõudluse grüpiintervjuu), et planeeritud meetme mahuga (169 miljonit eurot) on võimalik seatud indikaatorite sihttasemed ning seega ka meetme eesmärk saavutada. Nimelt, Keskkonnaministeeriumi 2012. aastal läbi viidud uuringu käigus paluti kõikidel kohalikel omavalitsusel nende territooriumil asuvate reoveekogumisalade ja veevärkide osas selgitada välja, millises ulatuses on tarvis ühisveevärgi- ja –kanalisatsioonitorustikke, veetöötlusseadmeid ning reoveepuhasteid ehitada ning rekonstrueerida. Uuringu tulemusena leiti, et joogivee ja asulareovee puhastamise direktiivi nõuete täitmiseks vajalik investeeringute maht 2012. aasta hindades on 324 miljonit eurot, seejuures 165 miljonit üle 2000 ie koormusega reoveekogumisaladel. 165 miljoni euro eest on plaanis ehitada kaks uut ja rekonstrueerida 11 reoveepuhastit, ehitada 223 km ja rekonstrueerida 255 km kanalisatsioonitorustikku, lisaks rajada ja rekonstrueerida mitmeid reoveepumplaid. Joogiveesüsteemidest on vaja ehitada üheksa ja rekonstrueerida seitse joogiveekäitlusjaama ning ehitada 160 km ja rekonstrueerida 365 km joogiveetorustikku.²⁸⁶

Samas märgiti nõudluse grüpiintervjuu käigus, et meetme eesmärkide ja indikaatorite sihttasemete saavutamist võivad mõjutada uued täiendavad nõuded/normid (nt saastetasu tõus), mis nõuavad lisainvesteeringuid. Kui see peaks juhtuma, võib eesmärkide saavutamine meetme eelarve raames osutuda keeruliseks. Samuti mõjutab meetme eesmärgi saavutamist vee-ettevõtete suutlikkus katta projektide omafinantseeringu osa. Keskkonnaministeeriumi ja KIK-i sõnul on juba praegu ette näha, et sarnaselt eelmise finantsperioodiga võib ka perioodil 2014–2020 omafinantseeringu leidmine osutuda paljude vee-ettevõtete jaoks probleemseks. Kuigi kapitali kättesaadavus on täna Eestis üldiselt hea (vt peatükki 4.2) ning laenuvõimekus sihtgrupile olemas, siis arvestades valdkonna investeeringutele omast tasuvuse puudujääki ning olukorda, kus paljudel uue perioodi potentsiaalsetest toetuse saajatest on juba laenukohustused eelmise perioodi investeeringutega seondvalt KIK-i ees (suur osa varast KIK-ile panditud), siis ei suudaks nad tõenäoliselt vajaminevas osas kommertsturu tingimustel pakutavat laenu teenindada.

Uuel perioodil on toetuse näol tegu riigiabiaga²⁸⁷, mis tähendab, et toetust antakse vajaduspõhiselt ning projektis teenitav tulu arvestatakse toetusest maha. Mõnel ettevõttel võib seega toetusvajadus olla väiksem kui toetuse maksimummäär 85%. Seega võib omafinantseeringuks praegusel hetkel ette nähtud summa (25 miljonit eurot), teisisõnu ka vee-ettevõtete laenuvajadus, osutuda suuremaks. Näiteks eelmisel perioodil oli keskmine toetuse määr 75% ning selle proportsiooniga arvestades võib vajaminev omafinantseeringu maht ulatuda uuel perioodil 48 mln euroni. Samas hetkel puudub ülevaade sellest, kui suur on ettevõtete vajadus toetuse järele ning milliseks kujuneb proportsioon uuel perioodil, seega ei ole ka teada konkreetne puuduolev summa. Kui peaks selguma, et osad vee-ettevõtted ei suuda leida vahendeid omafinantseeringu katmiseks täies ulatuses nõutud mahust (suudab laenuga katta näiteks vaid 10%), siis peab puudujääki katma nõ kolmas osapool. Lõppenud

²⁸⁶ Allikas: Riigikontrolli aruanne „Riigi toetusel arendatud veetaristu jätkusuutlikkus ja mõju keskkonnanõuete saavutamisele. Kas joogi- ja reoveesüsteemid vastavad nõuetele?“

²⁸⁷ Riigiabi otsus EK 2012/21 (EL), mis käsitleb hüvitise maksmist üldist majandushuvi pakkuvate teenuste osutajale.

perioodi kogemus näitas, et selleks oli kas kohalik omavalitsus omavahenditest või kasutati läbi KIK-i pakutavat Euroopa Investeeringupanga (EIB) soodustingimustel laenu²⁸⁸. Ka uuel perioodil planeerib KIK võimaldada laenu oma olemasolevatele klientidele omafinantseeringu katteks, kasutades võimalusel osaliselt EIB 2007-2013 laenust kasutamata jäävat ressursi. Konkreetne puuduolev summa uuel perioodil sõltub konkreetsetest taotlejatest, nende vajadusest toetuse järele ning võimalusest tasuda omafinantseeringut.

Kokkuvõte: Veemajanduse valdkonnas on küsimus paljuski tasuvuse puudujäägis ehk olukorras, kus investeeringute tulemusel tekib positiivne kasu ühiskonnale (*economic rate of return*, ERR), kuid investori saadav kasumlikkus (*internal rate of return*, IRR) jääb allapoole nõutavat taset.

5.13.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

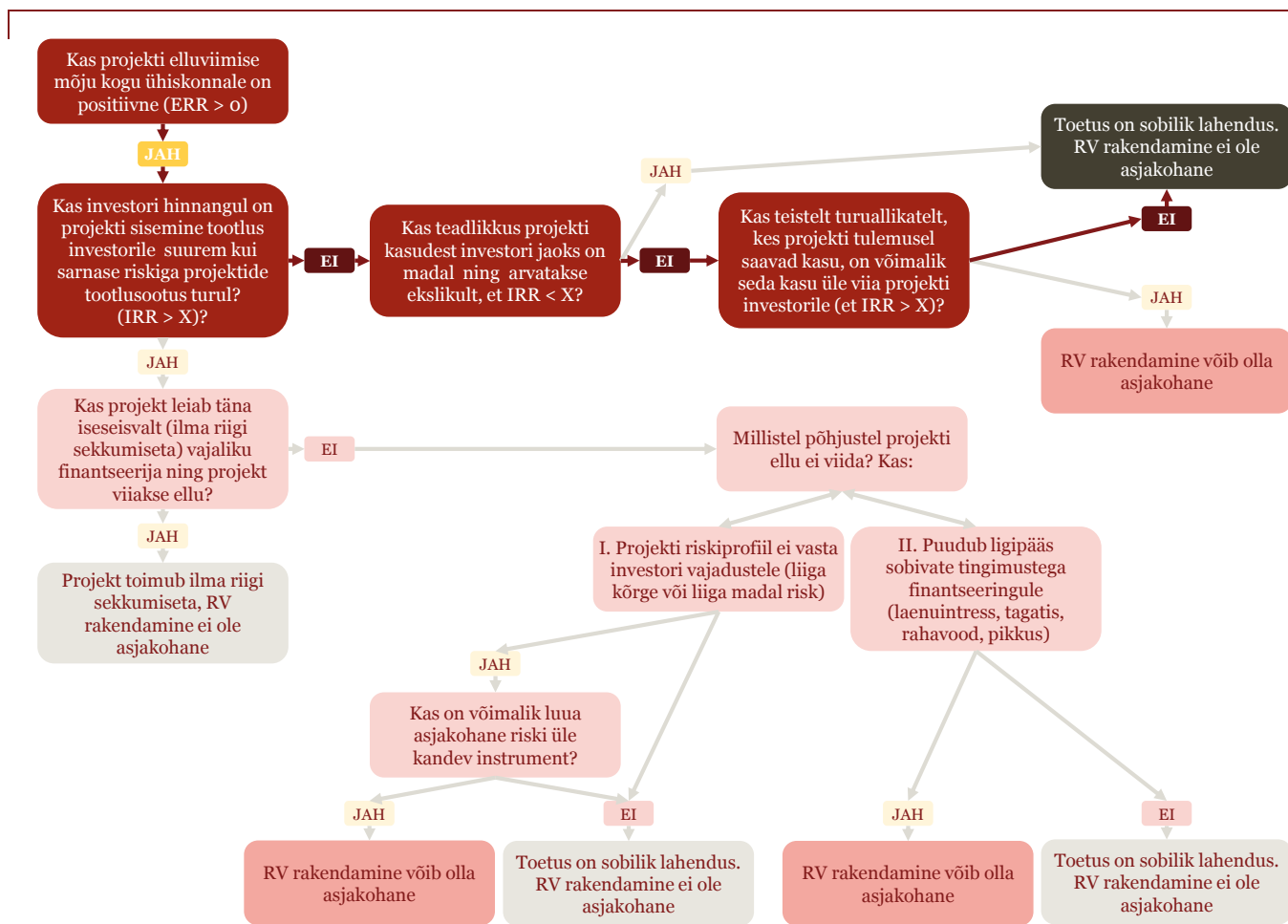
5.13.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et peamised põhjused, miks veemajanduse infrastruktuuriga seotud investeeringute teostamine on raskendatud, on järgmised:

- a. **Sihtrühma madal finantsvõimekus** – tänapäeval ei piisa eri põhjustel vee-ettevõtetel omavahenditest, et teha vajalikke investeeringuid;
- b. **Investeeringute kõrge riskiprofiil** – ühisveevärgi ja –kanalisatsiooni rekonstrueerimine ja ehitamine on ettevõtmine, mis nõuab suuremahulisi investeeringuid ning nende tasuvusaeg on pikk.

Üldises plaanis rahastamisvahendi võimaliku kasutamise asjakohasuse otsustamisel on kasutatud standardset otsustuspuud (vt Joonis 71). Antud meetme raames on otsustuspuu liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

²⁸⁸ Hindamise käigus läbiviidud intervjuude tulemuste järgi oli tegemist tõhusa skeemiga, mis aitas meetme eesmärke saavutada

Joonis 71 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 7.1)

Investeeringud veemajanduse infrastruktuuri omavad ühiskonnale märkimisväärset positiivset mõju – puhas joogivesi ning nõuetekohaselt kogutud ja puhastatud reovesi vähendavad ohtu nii inimese tervisele kui ka keskkonnale. Samas, tulenevalt mitmetest asjaoludest – nt veeteenuse hinnaregulatsioon, veeteenuse tarbijate maksevõime piir, veeteenuse tarbijate arvu vähenemine – ei ole vee-ettevõtted tänasel päeval võimelised investeeringutest täiendavat rahavoogu genereerima, mistõttu investeeringud ei tasu end mõistliku aja jooksul ära (sisemine tootlus on madal). Paljusi juba nende samade nimetatud asjaolude tõttu ei ole võimalik aga ka näiteks veehinna tõstmise kaudu suurendada vee-ettevõtete kasu tehtavatest investeeringutest.

5.13.6.2. Kokkuvõte

Nii otsustuspuu kui ka kogu eelneva analüüsi käigus kogutud informatsiooni põhjal võib järeldada, et meetme 7.1 puhul ei ole finantsinstrumendi kasutuselevõtt asjakohane ning põhjendatud on toetusmeetme rakendamine.

Peamised argumendid:

- 1) Sihtrühma madal finantsvõimekus – kui kitsendatakse sihtrühma juurdepääsu finantseerimisele, võib meetme eesmärk jääda saavutamata (see omakorda mõjub negatiivselt keskkonnaseisundile, inimeste tervisele ning EL-i direktiivide nõuete täitmisele);
- 2) Tasuvuse puudujääki on vaid toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida;

3) EL-i veevaldkonna direktiivide nõuete täitmine on riiklik kohustus, mille eiramine võib kaasa tuua trahvid Eesti riigile. Seega on selles osas vaja astuda kiireid ja mõjusaid samme. Toetuse kaudu on võimalik kõige kiiremini reaalseste investeeringute tegemisega alustada.

Küll aga on soovitatav jätkata lõppenud perioodil kasutuses olnud skeemiga, mille raames vahendati vee-ettevõtetele omafinantseeringu katmiseks Euroopa Investeerimispanka (EIB) poolt soodustingimustel antud laenu. Samuti võiks veeprojektide puhul jääda edasi kehtima ka erand, mis lubab KOV-idel ületada netovõlakoormuse mahu ülempiiri. Nende sammudega vähendatakse riski, et meetme eesmärgid jäävad saavutamata, kui vee-ettevõtted ei leia sobivatel tingimustel vahendeid omafinantseeringu kindlustamiseks või tekib oht ületada KOV-ide jaoks kehtivat netovõlakoormuse mahu ülempiiri.

Lisaks, meetme 7.1 üks ambitsioone on, et veemajandussektor oleks finantsiliselt jätkusuutlik üle 2000 ie koormusega reoveekogumisaladel ja enam kui 2000 inimest teenindavates veevõrkides. Vee-ettevõtete sõnul on tänases veeteenuse hinna arvestuse metoodikas mitmeid aspekte, mis ei aita kaasa veemajanduse jätkusuutlikkuse tagamisele. See tähendab, et tulevikus, kui vara on amortiseerunud ja seda on tarvis taastada teenuse pakkumiseks, tekib uuesti tänane olukord, kus vee-ettevõtja vajab riiklikku toetust selleks, et tagada veeteenuse pakkumist. Seetõttu on soovituslik kaaluda praeguse hinnaregulatsiooni muutmist selliselt (nt lülitada tariifi arvestusse ka struktuuritoetuse abil soetatud vara amortisatsioonikulu osa), et veeteenuse hinda oleks võimalik kujundada nii nagu see on ette nähtud ka Ühisveevärgi ja –kanalisatsiooniseaduses (§ 14 lg 2).

5.14. Meede 9.1 „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“

5.14.1. Meetme üldinfo

Käesolev eelhindamine hõlmab meetme nr 9.1 „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ kahte alameedet:

- nr 9.1.1 „Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine“
- nr 9.1.2 „Uute lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomine“

Ülevaade meetmest on toodud järgnevas tabelis ja alapeatükkides.

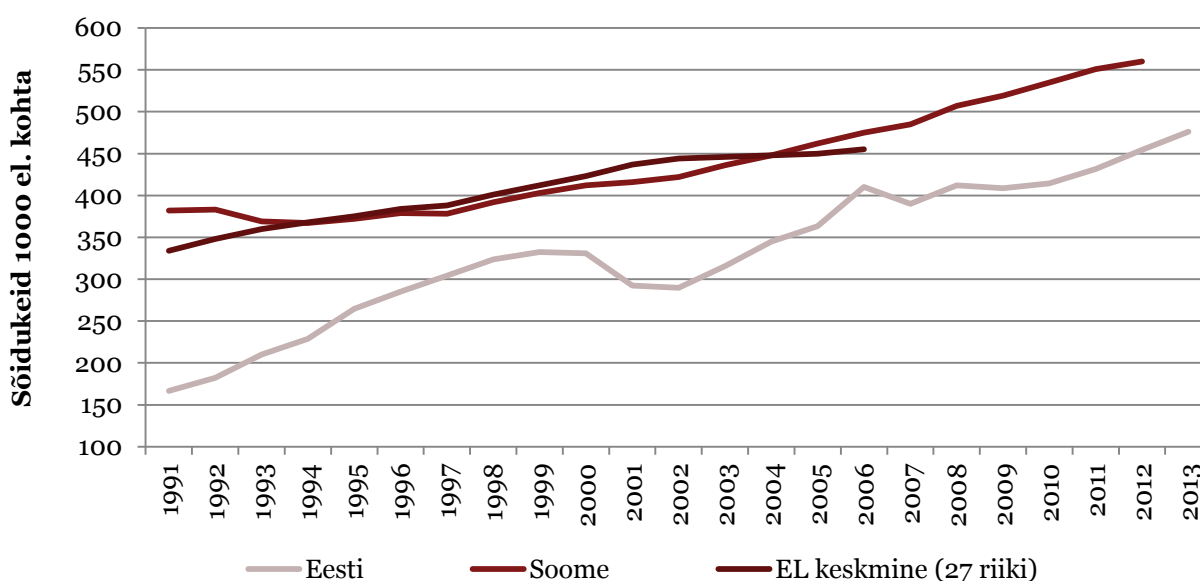
Tabel 57 Meetme „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ üldinfo

EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Säästvate liikumisviiside kasutajate osakaal on kasvanud. Kodulähedased lasteaia- ja lapsehoiuvõimalused suuremate linnapiirkondade elanike jaoks on tagatud
Meetme nr ja nimetus	9.1.1 „Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine“ (Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkonnad) 9.1.2 „Uute lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomine“ (Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkonnad)
Toetuse saaja	KOV-i üksused, MTÜ-d ja SA-d
Kasusaajad	9.1.1 Kõik Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade elanikud, samuti nende linnapiirkondade külalised, kes liiguvad neis piirkondades jala, jalgrattaga või ühistranspordiga 9.1.2 Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade väikelaste vanemad, kellel tekib võimalus kas tööturule naasmiseks või kellel väheneb liikumisvajadus seoses kodulähedase lasteaia-/lapsehoiukohta olemasoluga
Meetme ja meetme tegevuse eesmärk	9.1.1 Säästvate liikumisviiside kasutajate osakaalu suurendamine 9.1.2 Kodulähedased lasteaia- ja lapsehoiuvõimalused suuremate linnapiirkondade elanike jaoks on tagatud
Sihttase	9.1.1 1) Rajatud kergliiklusteede pikkus => 60 km; 2023. aastaks 2) Kogu linnapiirkonna ühistranspordivõrgustikku arendavate ning liikuvust arendavate ja uuenduslike kergliikluse edendamise projektide arv => 3; 2023. aastaks 3) Välja arendatud või taaselustatud avaliku linnaruumi pindala => 6 ha; 2023. aastaks 9.1.2 Loodud lasteaia- ja lapsehoiukohtade arv => 2000; 2023. aastaks
Sihtgrupi suurus	21 Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade KOV-i üksust, lisaks SA-d ja MTÜ-d
Toetuse summa	9.1.1 <ul style="list-style-type: none"> 32 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 9.1.2 <ul style="list-style-type: none"> 34 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.14.2. Valdkonna ülevaade

Riikide konkurentsivõime sõltub eeskätt riigis asuvate suuremate linnade konkurentsivõimest.²⁸⁹ Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 seab eesmärgiks toimepiirkondade parema rakendamise majanduskasvu soodustamiseks ja vajalike hüvede kättesaadavuse elukvaliteedi tõusuks. Linnapiirkondade osas on eesmärgiks inim- ja keskkonnasõbralik avalik ruum.

Viimase 25 aasta jooksul on Eesti ühiskonnas üks silmapaistvamaid muutuseid olnud üldine autostumine ja ühistranspordi tähtsuse drastiline vähenemine sõitjakäibes 1990-ndate alguses. Ajaperioodil 1991-2013 on Eestis registreeritud sõidukite arv kasvanud ligi kolm korda ja selle näitajaga on Eesti jõudnud Euroopa Liidu 27 liikmesriigi keskmise tasemeni (Joonis 72). Kui Eestis registreeritud sõidukite arvu selged kõikumised 2000. ja 2006. aastal tulenevad registri korrastamisest, siis sõidukite arvele võtmist on aeglustanud üksnes majanduskriisid aastatel 1998-2000 ja 2008-2010.

Joonis 72 Registreeritud sõidukid 1000 elaniku kohta perioodil 1991-2013.²⁹⁰ Allikas: Eurostat ja Statistikaamet

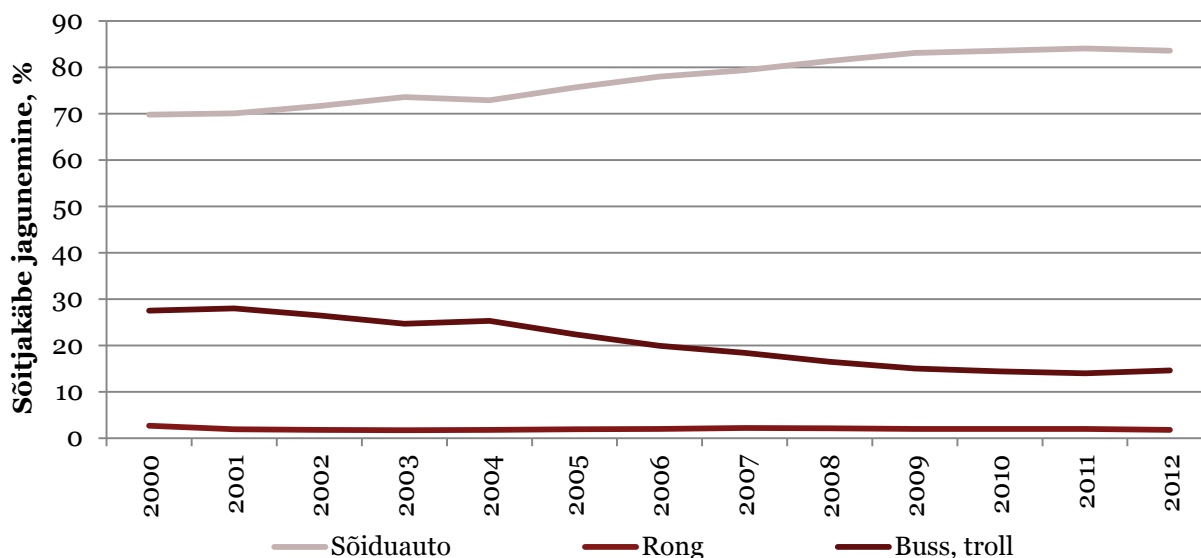
Ka motoriseeritud transpordi kasutamisel on sõiduautode tähtsus alates 1990. aastast järjekindlalt kasvanud. Vaadates Eesti transpordi sõitjakäivet transpordiliikide lõikes, on näha, et ajaperioodil 1995-2008 on sõiduautoga läbitud sõitjakilomeetrid kahekordistunud, samal ajal kui teiste motoriseeritud transpordiliikide (buss, tramm, rong) sõitjakäive ei ole samal perioodil muutunud.²⁹¹ Eestis kasutas 2011. aasta näitel kõikide liikumisviiside võrdluses tööle minemiseks 53% inimestest sõiduautot, oluliselt vähem kasutati ühistransporti (24%) ja kergliikluse osakaal oli 23%, sh 3% jalgrattaga sõitjaid.²⁹² Eurostat-i hinnangul on perioodil 2000-2012 sõitjakilomeetrite alusel sõidukite osakaal tõusnud 70% tasemelt 84%-ni kõikidest reisijate motoriseeritud liikumistest (Joonis 73).

²⁸⁹ Siseministerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs.

²⁹⁰ Eurostat'is pole avaldatud andmeid EL keskmise registreeritud sõidukite arvu kohta (1000 elaniku kohta) alates 2007. aastast.

²⁹¹ Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010). Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn.

²⁹² Eesti transpordi arengukava 2014-2020.

Joonis 73 Hinnanguline Eesti sõitjakäibe jagunemine transpordiliikide lõikes reisijate sõitjakilomeetrite alusel perioodil 2000–2012. Allikas: Eurostat

Samas puudub Eestis süsteemne (järjepidev ja kindla metoodikaga) inimeste liikumisviiside uurimine ja jälgimine, et hinnata inimeste liikumiskäitumist ja seda mõjutavaid tegureid²⁹³. Autostumise taga on Eesti majanduse üldine areng ja leibkondade sissetulekute kasv, vähenenud ruumiline planeerimine ja valglinnastumine, majandusstruktuuri ja tööhõive muutumine ning üldine ruumilise mobiilsuse kasv. Sõiduautode kasutamise kasvule on kaasa aidanud ühistranspordi ja kergliikluse alafinantseerimine ning ühistranspordi konkurentsivõime vähenemine.²⁹⁴ Kuigi viimase kümnekonna aasta jooksul on riiklikes ja kohalikes arengudokumentides rõhutatud säästva transpordi ja maakasutuse edendamise vajadust²⁹⁵, siis puuduvad sisulised ja ühtsed sammud transpordi ja liikuvuse korraldamispõhimõteteks ja planeerimiseks²⁹⁶. Näiteks Eesti transpordi arengukavas aastateks 2006–2013 toodi muuhulgas välja, et kergliikluse arendamise potentsiaal on kasutamata ja taristu arengus maha jäänud: linnades ja asulate lähikümbruses ei ole piisavalt kergliiklusteid ning puudub taristu, mis soodustaks jalgratta kasutamist kui alternatiivset liikumisviisi. 2014. aastal ei ole olukord märgatavalt muutunud: kergliikluse, eriti jalgrattateede võrgustiku, arendamine linnades ei ole süsteemne, selle finantseerimine on juhuslik ja ebapiisav ning teavitustöö puudulik.²⁹⁷

Linnas elavatest jalgratturitest ligikaudu 80% leiab, et jalgrattateid on pigem vähe, jalgrattateede võrgustik on ebaühtlane ja tervikuks ühendamata.²⁹⁸ Üldiselt hindab kolmandik olemasolevate rattateede olukorda linnades pigem halvaks ja ligikaudu 60% jalgratturitest, kes kasutavad ratast igapäevase liiklusvahendina, arvavad, et jalgratturite liikumine Eesti teedel ja tänavatel ei ole ohutu. Autostumine mõjutab ka eesti elu- ja looduskeskkonda. Eesti majandus on Euroopa Liidu keskmisega võrreldes transpordi- ja energiamahukam. SKP ühiku kohta kulub Eestis umbes kaks korda rohkem transpordikütust kui EL-is keskmiselt ning peenosakeste heide on suur ja uute autode CO₂ heide on üks Euroopa suuremaid.²⁹⁹

Eesti suurimate linnade olulisimad väljakutsed on seotud seega liikumisvajadustega seotud negatiivsete keskkonnamõjude vähendamise ja valglinnastumisest tulenevate infrastruktuuri puudujääkide kõrvaldamisega. Rahvastiku koondumise tõttu eeskätt paari suuremasse linnapiirkonda ei suuda olemasolev taristu rahuldada nõudlust teenuste järele.³⁰⁰ Tallinna linnapiirkonnas on 0–6 vanusegrupi osakaal kogurahvastikus Eesti

²⁹³ Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010). Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn ja Eesti transpordi arengukava 2014–2020.

²⁹⁴ Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010). Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn.

²⁹⁵ Eesti transpordi arengukava 2006–2013.

²⁹⁶ Jüssi (2012). Eesti 2030+ Ruumilise planeerimise suunised transpordi- ja liikuvuse valdkonnas. Ekspert hinnang ja soovitusel Siseministeeriumile lähteülesande koostamiseks. SA SEL.

²⁹⁷ MTÜ Balti Keskkonnafoorum (2014). Jalgrattasõbralik linn 2014. Küsitluse kokkuvõte.

²⁹⁸ TNS Emor (2013). Jalgratturite rahulolu sõidutingimustega Eesti teedel 2013.

²⁹⁹ Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010). Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn.

³⁰⁰ Meetme 9.1 infoleht.

keskmisest kõrgem (vastavalt 8,8% ja 7,8%³⁰¹) ning see peegeldub ka viimaste aastate suurenenud nõudluses lasteaiakohtade järele. Ainsaare ja Soo (2012) uuringu järgi esines lapsehoiukohtade puudujääk 2011. aastal 33%-l Eesti omavalitsustest, teravaim on rahvastiku koondumise tõttu probleem Harju- ja Tartumaal. Kui riigis tervikuna oli 2012. jaanuari seisuga puudu 5 900 lasteaiakohta, siis Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade arvele jääb sellest 75%.

Lapsehoiukohtade nappuse üheks tagajärjeks on sundliikumiste kasv linnapiirkonnas, mis põhjustab ummikuid, tõstab CO₂-heitmete hulka ning halvendab elukeskkonda. Teiseks vähendab see väikelaste vanemate võimalusi naasta hõivesse (vt lähemalt peatüki 5.1 „Meede 2.1“ valdkonna ülevaadet alapeatükis 5.1.2). Lapsehoiuvõimaluste nappuse puhul tuleb eristada ajas püsivat ning muutuvat vajadust. Ajas püsiv vajadus tuleneb sellest, et teatud kohalikes omavalitsustes on viimase aastakümne jooksul toimunud väga ulatuslik rahvastiku juurdekasv, kohati on rahvaarv mitmekordistunud. Seetõttu on teatud ulatuses vältimatu täiendava taristu loomine suurenenud nõudluse katmiseks.

Probleemid ja väljakutsed

- Eesti suuremate linnapiirkondade üks olulisemaid väljakutseid on **kompaktse linnaruumi arendamine ja linnaruumi üldine elavdamine** koos säästliku linnatranspordisüsteemi arendamisega, kusjuures tähtis on kesklinna ja tema tagamaa sidus ning terviklik arendamine³⁰². Kui nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil on eesmärgiks võetud **kestlike ühistranspordi ja kergliikluse transpordiliikide eelisarendamine**, siis rahastamiseliste seadmisel ja uute projektide algatamisel neid eesmärgi reeglina ei arvestata³⁰³.
- Eesti siserännet iseloomustab aktiivne **koondumine suurematesse linnapiirkondadesse** (peamiselt Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkonda) ja see ei ole niivõrd ilmnenu tuumlinna enda rahvastiku suurenemises, vaid kasv on toimunud keskuste lähitagamaal. Seetõttu **ei suuda olemasolev taristu rahuldada nõudlust teenuste järele**. Kui riigis tervikuna on puudu ligikaudu 5 900 lasteaiakohta³⁰⁴, siis Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade arvele jääb sellest 75%.³⁰⁵ Puudujääk lasteai- ja lapsehoiukohtades takistab last hooldavate isikute tööle naasmist, mis mõjutab probleemist puudutatud leibkondade sissetulekut ja heaolu, aga on ka riigile ja KOV-ile kulukas.

5.14.2.1. Peamised väljakutsed Tallinna linnapiirkonnas

Tallinnas on üks peamisi väljakutseid valdkonnas jalgrattaliikluse süsteemne arendamine, terviklahendustele ei ole pööratud piisavalt tähelepanu. Oluline osa jalgrattateede võrgustikust kesklinnas on lahendamata ja jalgrattateid rajatakse peamiselt suurte tee-ehitusprojektide raames. Rohkem tähelepanu tuleks pöörata liikluse rahustamisele kesklinnas ja linnaosadesse kuuluvate asumite sees. Olemasolevad rattahoidjad on ebaturvalised, kasutajavaenulikud ja nende ruumiline paiknemine raudteejaamade, kaubanduskeskuste ja poodide juures on ebapiisav.³⁰⁶ Ühistranspordi korraldamise osas on väljakutseks koostöö, sealjuures prioriteetseimaks tegevussuunaks on Tallinna ja lähimavalitsuste ühiste liinide arendamine, samuti omavalitsustevahelise liikluse edendamine³⁰⁷. Tallinna linnapiirkonna arengu eesmärgiks on erinevaid liikumisviise integreeriv ning inim- ja keskkonnasõbralik avalik ruum, selleks on jalgratta- ja jalgteede võrgustiku arendamine ning ühistranspordi kasutamise võimaluste arendamine, kus rakendatakse universaalse disaini põhimõtet ehk ligipääs objektidele oleks tagatud ka erivajadustega inimestele. Tallinna linnapiirkonna strateegia seab ühe prioriteedi all eesmärgiks ka kättesaadava alushariduse läbi kodulähedaste lapsehoiuvõimaluste tagamise.

³⁰¹ Cumulus Consulting (2014). Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia. Eelnõu 22.09.2014.

³⁰² Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

³⁰³ Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010). Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn ja MTÜ Balti Keskkonnafoorum (2014). Jalgrattasõbralik linn 2014. Küsitluse kokkuvõte.

³⁰⁴ Ainsaar, M., Soo, K. (2012). Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut.

³⁰⁵ Andmed meetme 9.1 infolehelt.

³⁰⁶ MTÜ Balti Keskkonnafoorum (2014). Jalgrattasõbralik linn 2014. Küsitluse kokkuvõte.

³⁰⁷ Cumulus Consulting (2014). Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia. Eelnõu 22.09.2014.

5.14.2.2. Peamised väljakutsed Tartu linnapiirkonnas

Kompaktse linnana on Tartus kergliikluse potentsiaal suur. Kuigi praegu moodustab kergliiklus kõikidest liikumistest (reisidest) ligikaudu 45%, siis jalgrattaga reise osakaal on vaid 5%. Jala käib tööle umbes 34% tartlastest. Tartu lähivaldadest kasutab tööle minemiseks sõiduauto 55% (näitaja on aegunud ja alahinnatud), 24% käib jalgsi, 21% kasutab ühistransporti ja 1% liigub rattaga. Ajaperioodil 1993-2011 on õhtune tipptunni liiklussagedus motoriseeritud liikumist arvestades enam kui kolmekordistunud³⁰⁸ ja sel ajal on Tartu linnaliiklus ohtlik kergliiklejatele. Ühistranspordisüsteem ei ole seni eeslinnastumist arvesse võtnud, eeslinna kergliiklusteed teenivad põhiliselt puhke- ja spordifunktsiooni ning linnasisestel rattateedel esineb kohmakaid sundlahendusi. Tartu linn on allkirjastanud Brüsseli Harta ja sellega võtnud eesmärgiks, et aastal 2020 moodustab jalgrattaga sõitjate osakaal 15% kogu linna transpordist.

Tartu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014-2020 raames läbi viidud SWOT analüüs tõi välja ka avalike teenuste mahajäämuse, mis väljendub muuhulgas ka lasteaiakohtade puuduses. Lasteaiavõrk ei suuda tagada koduläheduse põhimõtet igale lapsele ning puudu on eelkõige lasteaiakohtadest sõimeealistele (1,5-3). Seega on prioriteetse eesmärgina seatud lapsehoiukohtade tagamine kõigile linnapiirkonnas elavatele lastele.

5.14.2.3. Peamised väljakutsed Pärnu linnapiirkonnas

Pärnus kasutas 2011. aastal liikumiseks sõiduauto suuruse järgselt 38-45% liiklejatest³⁰⁹, kusjuures sõiduauto kasutus on märkimisväärselt kasvanud võrreldes varasemaga – 2000.-2001. aastal kasutati liikumiseks 33% juhtudel sõiduauto.³¹⁰ Pärnu linna elanikest kasutab ühistransporti igapäevaselt vaid 14%, suvisel ajal kasutab liikumiseks jalgratast kuni 5% liikujatest.³¹¹ Kuigi 75% Pärnu elanikest omab jalgratast, kasutab neist jalgratast transpordivahendina vaid 26%, ülejäänud vaba aja ja/või sportimise eesmärgil. Igapäevaselt kasutab jalgratast vaid 3% pärnakatest. Pärnu linna jalgrattaliikluse arendamine ei ole süsteemne ja jalgrattateede võrgustiku rajamise aluseks ei ole terviklikku lahendust³¹². Jalgrattateedest on suur puudus peamiselt kesklinnas ja ühendusteedel, mis seovad Pärnu kesklinna ümbritsevate naabervaldade asumitega.³¹³ Pärnu Maavalitsuse poolt koostatud arengustrateegia näeb aastaks 2030 kergliiklusteede väljaehitamist Pärnu linnas ja lähiümbruses 100% ulatuses. Pärnu linna arengukava aastani 2025 on seadnud eesmärgiks, et kergliiklusteede osatähtsus kogu linna teedevõrgust tõuseb 20%-ni.

Pärnu linna arengukava 2025 prioriteet on koos naaberomavalitsustega suunata elanike arvu suurenemise eesmärgil meetmed eelkõige lastega perede toetamisele, mitmekesistades lasteaiade ja lapsehoiuteenuste süsteemi ning suurendades lasteaiakoha saanute osakaalu kohasoovijate üldarvust 1-3 aastaste laste puhul 85%-ni ja 3-5 aastaste laste puhul 100%-ni.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Meetme eesmärk on kooskõlas valdkonna probleemistikuga ja toetatavad tegevused panustavad otseselt Eesti riigi ja linnapiirkondade arenguvajaduste lahendamisse. Komplekssete lahenduste kaudu arendatakse tervikuna piirkondade avalikku ruumi ja selle seotust linnalise piirkonna liikuvussüsteemiga (nt kergliiklusteed, ühistranspordipeatused) ning kogu linnapiirkonda hõlmavat liikuvuskeskkonda (nt kergliiklusteede võrgustik, ühistranspordi võrgustik). Samuti toetatakse täiendavate lasteaiade ja lapsehoiukohtade loomist Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondades uute hoonete või hooneosade ehitamise või olemasolevate muufunktsiooniliste hoonete ja ruumide ümberkohandamise kaudu vastava teenuse pakkumiseks, mille eesmärk on eelkõige ajas püsiva vajaduse lahendamine.

³⁰⁸ Geomedia (2014). Tartu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014 – 2020. Eelnõu.

³⁰⁹ Pärnu Linnavalitsus, Tartu Ülikool (2012) Pärnu linna elukeskkonna uuringu analüüs.

³¹⁰ Pärnu Linnavalitsus (2002) Pärnu elanike elukeskkond.

³¹¹ Pärnu Linnavalitsus, Tartu Ülikool (2012) Pärnu linna elukeskkonna uuringu analüüs.

³¹² MTÜ Balti Keskkonnafoorum (2014). Jalgrattasõbralik linn 2014. Küsitluse kokkuvõte.

³¹³ Pärnu Linnavalitsus (2012). Pärnu linna jalgratturite loendus ja küsitlus 2011. Pärnu linnavalitsuse Planeerimiseosakond.

5.14.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Meetme nr 9.1 raames toetatavad tegevused on suunatud Tallinna³¹⁴, Tartu³¹⁵ ja Pärnu³¹⁶ linnapiirkonda, kus asub kokku 21 kohalikku omavalitsust. Nii alameetme nr 9.1.1 kui ka nr 9.1.2 puhul saavad taotlejateks olla linnapiirkondade kohalikud omavalitsused, samuti SA-d ja MTÜ-d. Seejuures ei pea MTÜ-d ja SA-d olema registreeritud vastavates linnapiirkondades.

Sihtgrupi prioriteetsed investeerimisvajadused seoses säästva linnalise liikuvuse ning uue lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomisega pannakse perioodiks 2014-2020 paika linnapiirkondade jätkusuutliku arengu strateegiates³¹⁷, mis on hetkel koostamisel. Hindamise käigus läbiviidud intervjuudele tuginedes käsitletakse säästva linnalise liikuvuse alameetme sihtgrupina peamiselt KOV-ised, sest sõltumatute MTÜ-de ja SA-de toetuse taotlemine käesolevast alameetmest ei ole tõenäoline. Näiteks, tuginedes Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014-2020 eelnõule, soovivad Tallinna linnapiirkonna omavalitsused rajada ligi 60 kergliiklustee lõiku kogumaksumusega ligikaudu 43 miljonit eurot. Sellele lisandub viis Tallinna linna poolt jalakäijate ruumi arendamiseks mõeldud projekti kogumaksumusega 13,7 miljonit eurot, millest suurema osa (u 8 mln eurot) soovitakse katta linnapiirkondade jätkusuutliku arengu meetmest. Seega on Tallinna linnapiirkonna omavalitsuste nõudlus finantseerimise järele linnalise liikuvuse arendamise tegevuste osas ligikaudu 51 miljonit eurot, sh omafinantseering.

2012. aasta jaanuari seisuga oli Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondades puudu kokku ligikaudu 4 400 lasteaia- ja lapsehoiukohta. Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014-2020 eelnõu järgi on linnapiirkonnas lasteaiaaegse vanusegrupi (1,5-7 aastased) suuruseks 40 300 last ning 2013.-2014. õppeaastal oli munitsipaallasteaiakohtadega kaetud 70,5% vanusegrupi lastest. Tallinnas on ligi 200 lapsehoiuvõimaluse pakkujat, 84% neist on munitsipaallasteaiad. Arvestades, et munitsipaalkohti on täna umbes 28 400 ning optimaalseks kaetuseks munitsipaallasteaiakohtadega peetakse 75% (30 200 kohta) lasteaiaaegselt vanusegrupist, on linnapiirkonnas puudu ligi 1800 munitsipaallasteaiakohta. Linnapiirkonna omavalitsused soovivad investeerida 15 koolieelse lasteasutuse arendamisse, mille kaudu lisanduks piirkonda 1860 kohta. Arvestades ühe uue koha rajamise maksumuseks 17 000 eurot, on investeerimisvajaduse kogumaksumus enam kui 30 miljonit eurot.³¹⁸

Kokkuvõte: Säästva linnalise liikuvuse arendamiseks ning uue lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomiseks on meetme peamisel sihtgrupil, kohalikel omavalitsustel, vajadus ja nõudlus rahastuse järele tuvastatud. Hinnanguliselt on valdkonna investeeinguvajadus suurem kui meetme toetuse summa koos omafinantseeringuga.

5.14.4. Finantseeringu pakkumus sihtgrupile

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2014-2020 on alameetme 9.1.1 raames planeeritav toetuse maht kokku 32 miljonit eurot ja alameetme 9.1.2 toetuse maht kokku 34 miljonit eurot. Toetusele lisandub vähemalt 15% ulatuses omafinantseeringut ehk kokku ligi 11,7 miljonit eurot. Alameetmete kogumaksumus on seega 77,7 miljonit eurot.

Perioodil 2014-2020 on linnapiirkondade arendamise tegevuste elluviimiseks võimalik lisaks kohalike omavalitsuste omavahenditele ja riigi rahastusele kasutada erinevaid finantseerimisvõimalusi. Euroopa Liidu

³¹⁴ Tallinna linnapiirkonna moodustavad Harku vald, Jõelähtme vald, Kiili vald, Maardu linn, Rae vald, Saku vald, Saue linn, Saue vald, Tallinna linn ja Viimsi vald. Allikas: Siseministeerium.

³¹⁵ Tartu linnapiirkonna moodustavad Luunja vald, Tartu linn, Tartu vald, Tähtvere vald ja Ülenurme vald. Allikas: Siseministeerium.

³¹⁶ Pärnu linnapiirkonna moodustavad Audru vald, Paikuse vald, Pärnu linn, Sauga vald, Sindi linn ja Tahkuranna vald. Allikas: Siseministeerium.

³¹⁷ Linnapiirkondade arengukavad on alles koostamisel, mistõttu ei ole kogu info meetmega seotud investeerimisvajaduse osas kõikide linnapiirkondade kohta veel kättesaadav. Info aruandes toodud näidete kohta ei ole lõplik ega täielik.

³¹⁸ Cumulus Consulting (2014). Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia. Eelnõu 22.09.2014.

Territoriaalse Koostöö Kesk-Läänemere programmist toetatakse näiteks uuringute läbiviimist, kogemuste vahetamist, ühistegevusi keskkonnamõju hindamise ettevalmistamisel, mahajäetud tööstusalade taaselustamise kontseptsioonide loomist ning heade tavade levitamist ja rakendamist, mis toetavad integreeritumaid linnaarendusprotsesse³¹⁹. Linnalisele arengule on suunatud ka Euroopa Liidu Territoriaalse Koostöö programm URBACT III, mille fookuses on Euroopa linnade teadmiste ja kogemuste vahetamine ning ühise õppimise võrgustike tegevused säästva ja integreeritud linnaarengu valdkonnas³²⁰. Kuigi Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavad ja kohalike tegevusgruppide kaudu rakendatavad Leader-meetmed on suunatud maapiirkondade tasakaalustatud arendamiseks, jääb perioodil 2014-2020 meetmete abikõlblikku piirkonda ka suurem osa Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkonnas asuvatest valdadest (v.a Kiili, Viimsi, Harku, Rae, Saue ja Saku vald)³²¹. Leader-meetmetest toetatakse näiteks linnade tagamaal asuvate külade elukeskkonna uuendamist ja arendamist ning kohaliku vajaduse baasil uute kogukonnateenuste käivitamist.

Täpsemalt täiendavad alameedet nr 9.1.1 „Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine“ Ühtekuuluvusfondist rahastatava meetme nr 10.2 „Raudteeliikluse arendamine ja erinevate liikumisviiside ühendamine“ tegevused, mida rakendab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Näiteks ühistranspordipeatuste ühendusvõimaluste parandamist toetatakse antud meetme alt kokku 12,75 miljoni euroga, millele lisandub 15% omafinantseeringut³²². Kesk-Läänemere piirkonna ühiste lahenduste koostamist transpordikoridoride ja –sõlmede tõhususe parandamiseks, mis ühendavad linnapiirkondade keskusi, saari, sadamaid ja transpordisüsteeme, ning sellega seotud pilootinvesteeringuid, turundustegevusi ja kogemuste vahetamist toetatakse perioodil 2014-2020 Kesk-Läänemere programmist³²³.

Alameedet nr 9.1.2 „Uute lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomine“ täiendab Euroopa Sotsiaalfondist rahastatav alameede nr 2.1.2 „Lapsehoiu- ja lasteaiakohtade loomise ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele“, mis on suunatud eelkõige paindlikele vajadustele vastavate lapsehoiukohtade loomisele üle Eesti (vt ptk 5.1 „Meede 2.1“). Alameetme nr 2.1.2 rakendusamet on Sotsiaalministeerium.

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2007-2013 toetati EAS-i meetme „Linnaliste piirkondade arendamine“ kaudu Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondades 34 projekti kokku umbes 39,3 miljoni euro mahus (keskmiselt umbes 1,2 miljonit eurot projekti kohta), millele lisandus omafinantseering keskmiselt 17,9% (tabel 57). Ligi pooled ehk 15 projekti olid seotud kergliikluste arendamisega, millele jagati toetust kokku ligi 18,2 miljonit eurot (lisandus omaosalus keskmiselt 15,3%). Iga kolmas projekt oli seotud avaliku ruumi arendamisega, mida toetati 12,1 miljoni euroga (lisaks omaosalus keskmiselt 16,8%). Samuti jagati toetust kolme lasteaias ehitamisele või arendamisele, mille puhul otsustatud toetussumma oli kokku 4,9 miljonit eurot (lisaks omaosalus 30,3%).

Tabel 58 Perioodi 2007-2013 meetme „Linnaliste piirkondade arendamine“ statistika Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkondade kohta

	Tallinna, Tartu ja Pärnu linnapiirkonnad			
	Kokku	Sh kergliiklus	Sh avalik ruum	Sh lasteaed
Projektide arv	34	15	11	3
Otsustatud toetussumma	39 251 196	18 248 350	12 126 439	4 882 250
Keskmine toetus projekti kohta	1 154 447	1 216 557	1 102 404	1 627 417
Investeeringu kogu summa	47 811 448	21 532 219	14 573 874	7 006 348
Toetuse määr, %	82,1%	84,7%	83,2%	69,7%

Allikas: EAS

³¹⁹ Central Baltic Programme Manual (versioon seisuga 3.11.2014)

³²⁰ URBACT III piirkondadevaheline programm 2014-2020 kodulehekül, <https://www.siseministerium.ee/2014-2020-urbact-iii/>

³²¹ Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 eelnõu (seisuga 22.05.2014)

³²² Vabariigi Valitsuse korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri"

³²³ Central Baltic Programme Manual (versioon seisuga 3.11.2014)

Lisaks jagas EAS perioodil 2012-2014 toetust kergliikluste arendamiseks (kokku 28 projekti) kokku umbes 5,5 miljonit eurot (keskmiselt 198 319 eurot projekti kohta), millele lisandus omafinantseering kogusummas ligi 2,1 miljonit eurot. Sellest meetmest kolm projekti teostati Tallinna, Tartu ja Pärnu linnaregioonis, mille toetussumma kokku oli 547 018 eurot³²⁴.

Samuti kasutatakse investeerimisprojektide elluviimiseks avaliku ja erasektori koostööskeeme³²⁵.

Kapitali kättesaadavus Eestis on üldiselt rahuldav, ka käesoleva meetme sihtgrupile on kättesaadav laenukapital eraturult. Vastavalt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusele³²⁶ on Eestis piiratud kohalike omavalitsuste laenuvõtmist – kohaliku omavalitsuse või selle arvestusüksuse netovõlakoormus ei tohi ületada 60% põhitegevuse tuludest. Samas on KOV-ide netovõlakoormus väga erinev – esineb omavalitsusi, kelle võlakoormus on ammendunud, kuid keskmiselt jääb see 40% juurde (vt lähemalt peatükist 4.3 “Eesti finantsturu ülevaade”).

2013. aastal läbi viidud Riigikontrolli järelauditi tulemusel investeeringute kohta valdades ja linnades leiti, et kui 2007. aastal tegid kohalikud omavalitsused ca 70% investeeringuid oma rahaga, siis viis aastat hiljem oli vastav näitaja 36%³²⁷. Üha enam tehakse kohalikul tasandil eluliselt vajalikke investeeringuid Euroopa Liidu toetuste abil. Läbi viidud auditist järeldas Riigikontroll, et riigi roll omavalitsuste investeerimistegevuses on suurenenud ja KOV-ide finantsiline iseseisvus on vähenenud. Seda kinnitab ka asjaolu, et alates 2010. aastast on riigieelarve maksutulud (sotsiaalmaksuta) kasvanud kiiremini kui kohalike omavalitsuste maksutulud, keskkonnatasud ja saadud riigieelarvelised toetused (v.a välisabi, hariduskulud, toimetulek)³²⁸.

Kokkuvõte: Meetme peamine sihtgrupp, kohalikud omavalitsused, on teinud investeeringuid säästva linnalise liikuvuse arendamise ning väiksemal määral ka uue lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomise suures osas erinevate toetusmeetmete abil. Erasektori laenuvõtmine kohalikele omavalitsustele on hea, kuid laenu võtmist takistab väga erinev netovõlakoormus omavalitsuste lõikes ja seadusest tulenev laenupiir. Kohalike omavalitsuste enda investeerimisvõimekus vajalike investeeringute tegemiseks on piiratud.

5.14.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid

Uuringu tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide tuvastamiseni, mille tõttu on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 59 Turutõrgete ning mitteoptimaalsete investeerimissituatsioonide koondtabel (meede 9.1)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivne välismõju	Inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi ja säästva linnalise liikuvuse arendamiseks ning lapsehoiu kättesaadavuse parandamiseks tehtavad investeeringud omavad suurt sotsiaal-majanduslikku mõju nii piirkonnas kui Eestis laiemalt, mistõttu rahastatakse neid üldjuhul riigi või KOV-ide omavahenditest ja erinevate toetuste abil.
2	Turutõrge	Avalik hüve	Avaliku linnaruumi seisukohast olulise avaliku tugitaristu (kergliiklusteed, ühistranspordivõrgustik) arendamise näol on tegemist avalikku hüve ja üldhuvi teenuseid pakkuvate

³²⁴ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht, Positiivse finantseerimisotsuse saanud projektid, <http://www.eas.ee/et/eas/sihtasutusest/toetatud-projektid/toetatud-projektid-alates-2004a-aprill>

³²⁵ Näiteks Tallinna Inglise Kolledži Spordihoone rajamine maksumusega 4,5 mln eurot, millest 2,5 mln laenu, 0,5 mln linnavalitsuselt, 0,8 mln EAS-i toetusmeetmest ning ülejäänud lapsevanematelt. Allikas: <http://www.director.ee/public-private-partnership-tehtud/>

³²⁶ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus, RT I, 13.03.2014, 42

³²⁷ Riigikontroll (2013). Järelaudit investeeringute kavandamise kohta valdades ja linnades. Tallinn

³²⁸ Rahandusministeerium (01.09.2014). KOV tulubaasi ja eraldiste võrdlus 1996-2018. <http://www.fin.ee/doc.php?108331>

			projektidega, mille puhul ei avaldu investeringust saadav kasu vaid investoril. Seetõttu ei ole erasektori võimendus valdkonna investeringute puhul tõenäoline.
3	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Sihtgrupi madal finantsvõimekus /tasuvuse puudujääk	KOV-ide investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik ja nende võimekus ise investeringuid teha on piiratud. Tasuvuse puudujäägi tõttu ei ole valdkonna investeringute rahastamine erasektorile tõenäoliselt atraktiivne. KOV-idele on seatud netovõlakooormuse ülemmäär (60%), laenujääk on KOV-ide lõikes küll väga erinev, kuid mõnel sihtgrupi KOV-il võib võlakooormus olla ammendunud.
4	Mitteoptimaalne investeerimis-situatsioon	Regulatsioonid/ tasuvuse puudujääk	Lapsehoiu teenuse pakkumine elanikele ei tekita KOV-ile piisavat rahavoogu lisainvesteringute tegemiseks. Lapsevanem kompenseerib kohatasu osaliselt, kuid see on seotud miinimumpalgaga ³²⁹ ning katab võimalikku maksimummäära rakendades keskmiselt 27% kuludest (2011. aasta näitel ³³⁰). Seega võib projekti majanduslik tasuvusaeg olla pikem kui infrastruktuuri eluiga.

Inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamise tegevused on osa riigi regionaalpoliitika elluviimisest ning linnapiirkondade konkurentsivõimest sõltub kogu riigi majandusareng. Investeringutel on suur sotsiaal-majanduslik mõju. Maailma Tervishoiuorganisatsioon on välja töötanud mudeli majandusliku kasu illustreerimiseks, mis tekib riigile igapäevaselt jalgratast kasutavate või jalgsikäimist harrastavate inimeste osakaalu suurenemisel ühiskonnas³³¹. Selle järgi võib näiteks jalgrattaga tööleliikujate osakaalu suurenemine Tallinnas 10% võrra³³² tuua rahalist säästu 10 aasta lõikes ühes aastast 35 miljonit eurot. Selle saavutamiseks tuleks investeerida aga iga-aastaselt orienteeruvalt 7-10 miljonit eurot³³³. Sääst tekiks erinevate tegurite arvelt, mis on seotud näiteks inimeste tervisliku seisundi paranemisega (kulutuste vähenemine tervise peale) ja suremuse vähenemisega (saamata jäänud tulu vähenemine SKP-s võrreldes investeringueelse perioodiga). Seega kergliikluste edendamise tegevustest saadav kasu ühiskonnale võib ulatuda toodud näite järgi 3-5 kordseks, samas võib valdkonnas tehtud juhtumiuuringute järgi (näiteks Belgias ja Ameerika Ühendriikides)³³⁴ kasu kergliikluste edendamise võrgustiku arendamisest ulatuda kuni 24-kordseks.

Hinnatavast alameetmest (9.1.1) rahastatakse kompleksseid lahendusi linnapiirkondades, mis annaksid stiimuli Eesti arengule tervikuna. Investeringute plaan määratakse vastavate arengukavadega linnapiirkonnas, kus nähakse ette ka kogu valdkonna investeringuvajadus perioodil 2014-2020. Seega sõltub toetatavate arenduste valik suuresti linnapiirkondade enda prioriteetidest ja valikutest. Hinnatava meetme 9.1 säästva linnalise liikuvuse alameetmeks on planeeritud kokku 32 miljonit eurot, millele lisandub 5,65 miljonit eurot omafinantseeringuna. Kuna kogu investeringuvajadust meetme eelarve ei kata³³⁵, siis puuduolev osa tuleb sihtgrupil leida omavahenditest (samuti ka meetme omafinantseering) ning suunata olemasolevaid ressursse prioriteetsematesse piirkondadesse. Meetme tulemust mõõdetakse igapäevaselt töölkäimiseks ühistransporti või jalgratast kasutavate või jalgsi liikuvate inimeste osatähtsuse suurenemisega. Alameetme otsest väljundit mõõdetakse läbi välja arendatud või taaselustatud avaliku linnaruumi pindala, ühistranspordivõrgustikku ja liikuvust arendavate ning uuenduslike kergliikluste edendamise projektide arvu ning rajatud kergliikluste pikkuse.

Lapsehoid on üks laiaulatuslikuma mõjuga meetmeid sotsiaalpoliitikas, mõjutades tööhõivet, töö ja pereelu ühitamist, vaesust, sündimust, laste kaitset ja arengut. Samas puudutab teenuse kättesaadavuse probleem kogu riigi ja selle elanike edukat toimimist – kui perel puuduvad hoiuvõimalused, on takistatud vanema osalemine

³²⁹ Koolieelse lasteasutuse seaduse (RT I 1999, 27, 387) järgi ei tohi lapsevanema omaosalus ületada 20% miinimumpalgast

³³⁰ Arvutused on tehtud tuginedes Ainsaare ja Soo (2012) Kohalike omavalitsuste ja lastega perede uuringus toodud keskmisele munitsipaallasteaiade kohamaksumusele 266 eurot kuus 2011. aastal ja miinimumpalga suurusel 355 eurot 2014. aastal

³³¹ <http://heatwalkingcycling.org/>

³³² Näide on tehtud Maailma Tervishoiuorganisatsiooni mudelit kasutades 22 000 elaniku lõikes, mis on ligikaudu 10% töölkäijatest Tallinna linnas. Näide on illustreeriv ja hindajad ei ole kontrollinud mudeli eelduste vastavust Eesti oludele.

³³³ Info personaalintervjuult valdkonnaekspertidelt.

³³⁴ Jalgratta kasutamist soodustavate investeringute juhtumianalüüsid on leitavad Euroopa Jalgratturite Assotsiatsiooni kodulehelt <http://www.ecf.com/news/recent-studies-show-investing-in-cycling-pays-off-globally/>

³³⁵ Näiteks on Tallinna linnapiirkonna poolt prognoositud kogu valdkonna investeringuvajadus perioodil vähemalt 51 mln eurot, meetme eelarve 40 mln eurot (sh omafinantseering) on aga kolme linnapiirkonna peale

tööturul; kui vanem ei saa töötada või peab vähendama oma töökoormust, väheneb pere sissetulek; kui perel puudub (piisav) sissetulek, väheneb pere panus maksude näol ning pere võib vajada täiendavaid riiklikke toetusi³³⁶ (vt valdkonna detailsemat kirjeldust meetme 2.1 analüüsi peatükist 5.1). Kui lasteaiakoha kättesaadavaks tegemine oma elanikele on KOV-i seadusjärgne kohustus³³⁷, siis rahvastikuränne linnapiirkondadesse on põhjutanud olukorra, kus olemasoleva taristuga ei suudeta katta vajadust lapsehoiukohtade järele. Meetme 9.1 raames on uute lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuriobjektide rajamiseks planeeritud 34 miljonit eurot, millele lisandub 6 miljonit eurot omafinantseeringuna. Perioodi 2014-2020 jooksul on kavas toetada uute hoonete ja hooneosade ehitamist või olemasolevate hoonete funktsiooni ümberehitust 2000 lisanduva lapsehoiu- ja lasteaiakoha loomiseks, ning tulemust mõõdetakse lapsehoiu- ja lasteaiajärjekordade vähenemisega ning kodulähedaste lasteai- ja lapsehoiuvõimaluste kättesaadavusega sihtgrupi KOV-ides. Linnapiirkonnad on oma arengukavasid koostades prognoosinud, et kavandatava meetmega (sh omafinantseering) kaetakse ära suur osa kogu investeeringuvajadusest seoses lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri loomisega³³⁸. Seega praktiliselt kaovad meetme tulemusena lapsehoiu- ja lasteaiajärjekorrad Eesti suuremates linnades.

Kokkuvõte: Säästva linnalise liikuvuse arendamise ning uue lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri investeeringute puhul on tegemist sotsiaal-majanduslikku välismõju omavate ja/või avalikku hüve pakkuvate projektidega. Seega ei avaldu investeeringust saadav kogu kasu investoril. Samas ei ole sihtgrupil võimalik tagasihoidliku finantssuutlikkuse tõttu iseseisvalt investeeringuid vajalikul määral teostada ja riigi sekkumine valdkonda lisafinantseeringuga on õigustatud.

5.14.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

5.14.6.1. Rahastamisvahendi kasutuselevõtu asjakohasuse hindamine

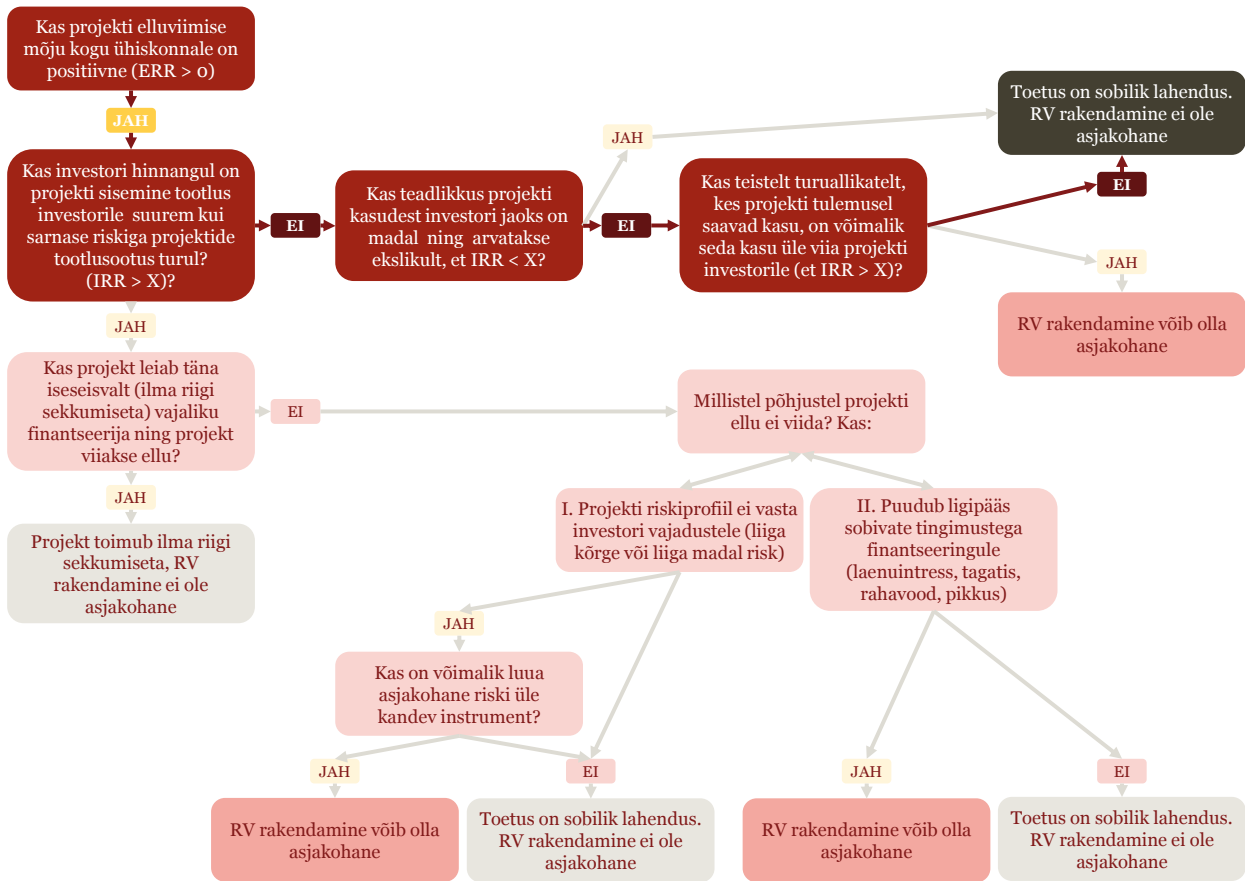
Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et valdkonnas planeeritavaid investeeringuid ei takista ligipääs finantseeringule, vaid peamised põhjused, miks meetme objektiks olevaid investeeringuid ei teostata piisavalt, on **sihtgrupi madal finantsvõimekus ja investeeringute tasuvus** – täna ei piisa omavalitsustel omavahenditest, et teha vajalikul määral investeeringuid säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamiseks ning elanikele lapsehoiukohti vajalikul määral võimaldamiseks.

Käesoleva eelhindamise raames on välja töötatud otsustuspuu, mis on abiks rahastamisvahendi asjakohasuse hindamisel (vt Joonis 74). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

³³⁶ Meetme 2.1 infoleht

³³⁷ Koolieelse lasteasutuse seadus (RT I 1999, 27, 387)

³³⁸ Andmed Siseministeeriumilt ja meetme 9.1 infoleht

Joonis 74 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 9.1)

5.14.6.2. Kokkuvõte

Säästva linnalise liikuvuse arendamise ning uue lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri investeeringutel on märkimisväärne sotsiaal-majanduslik mõju ning kogu investeeringust saadav kasu ei avaldu vaid selle teostajal. Samas on KOV-ide finantsvõimekuse vähenemise tõttu vähenenud nende suutlikkus iseseisvalt investeeringuid teostada ning seeläbi ka riiklikku linna- ja regionaalpoliitikat ellu viia. Lapsehoiukohtade kättesaadavuse tagamine oma elanikele on KOV-i seadusjärgne kohustus, kuid ettearvamatu siseränne piirkondade vahel on põhjustanud lapsehoiukohtade suurenenud puuduse suuremates linnapiirkondades. Projektide tasuvuse puudujäägi tõttu ei ole erasektori võimendus valdkonnas tõenäoline. Seega on riigi sekkumine valdkonda toetusmeetmega õigustatud.

Peamised argumendid:

- 1) Nii **investeeringud säästva linnalise liikuvuse arendamise** kui ka **lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuri** on positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga ja/või avalikku hüve pakkuvad arendustegevused, mille eesmärk on linnapiirkondade jätkusuutlik areng. Investeeringust saadav kasu ei avaldu seega vaid investoril ning teistelt projektist kasusaavatelt turuallikatelt pole kasu projekti investorile võimalik üle kanda. Toetus kompenseerib investeeringu teostajale positiivsed välismõjud.
- 2) Sihtgrupi suutlikkus tagastatavat instrumenti teenindada ei ole tasuvuse puudujääkide tõttu piisav. Samuti piirab teatud osa KOV-ide investeerimisvõimekust kõrge laenukoormus.
- 3) Projektide tasuvuse puudujääki on sobivaim kompenseerida toetuse abil.

5.15. Meede 9.2 „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“

5.15.1. Meetme üldinfo

Käesolev eelhindamine hõlmab meetme nr 9.2 „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ kahte alameedet:

- nr 9.2.1 „Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine“
- nr 9.2.2 „Tegevused alakasutatud linnaalade füüsiliseks, majanduslikuks ja sotsiaalseks elavdamiseks“

Ülevaade hindamise ulatuses olevatest meetme nr 9.2 „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ alameetmetest on toodud järgnevas tabelis ja alapeatükkides.

Tabel 60 Meetme „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ üldinfo

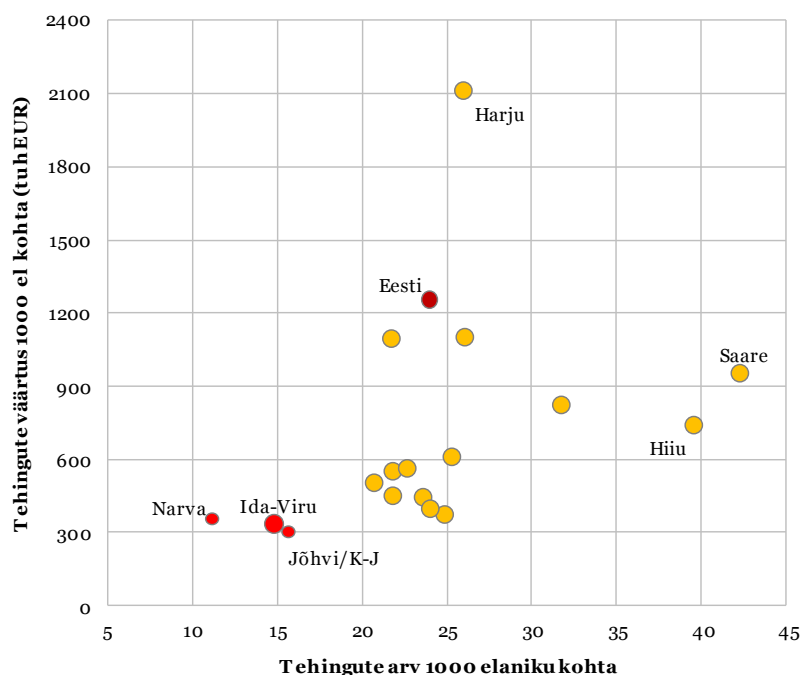
EL-i vahendite kasutuse alaeesmärk, millesse meede panustab	Olulisemad alakasutatud alad Ida-Virumaa suuremates linnapiirkondades on taaselavdatud. Säästvate liikumisviiside osakaalu suurendamine.
Meetme nr ja nimetus	9.2.1 „Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine“ (Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkonnad) 9.2.2 „Tegevused alakasutatud linnaalade füüsiliseks, majanduslikuks ja sotsiaalseks elavdamiseks“ (Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkonnad)
Toetuse saaja	9.2.1 KOV-i üksused, MTÜ-d ja SA-d 9.2.2 KOV-i üksused, MTÜ-d, SA-d ja äriühingud (AS, OÜ)
Kasusaajad	9.2.1 Kõik Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade elanikud, samuti nende linnapiirkondade külalised, kes liiguvad neis piirkondades jala, jalgrattaga või ühistranspordiga 9.2.2 Kõik Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade elanikud, külalised ja ettevõtted
Meetme ja meetme tegevuse eesmärk	9.2.1 Säästvate liikumisviiside kasutajate osakaalu suurendamine 9.2.2 Olulisemad alakasutatud alad Ida-Virumaa suuremates linnapiirkondades on taaselavdatud
Sihttase	9.2.1 1) Rajatud kergliiklusteede pikkus => 30 km; 2023. aastaks 2) Kogu linnapiirkonna ühistranspordivõrgustikku arendavate ning liikuvust arendavate ja uuenduslike kergliikluse edendamise projektide arv => 1; 2023. aastaks 3) Välja arendatud või taaselustatud avaliku linnaruumi pindala => 4 ha; 2023. aastaks 9.2.2 1) Välja arendatud või taaselustatud avaliku linnaruumi pindala => 10 ha; 2023. aastaks 2) Linnapiirkondades ehitatud või renoveeritud avaliku kasutusega või ärihoonete pindala => 100 m ² ; 2023. aastaks
Sihtrupi suurus	9.2.1 8 Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade KOV-i üksust, lisaks SA-d ja MTÜ-d 9.2.2 8 Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade KOV-i üksust, lisaks SA-d, MTÜ-d ja äriühingud (AS, OÜ)
Toetuse summa	9.2.1 <ul style="list-style-type: none"> 14 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus 9.2.2 <ul style="list-style-type: none"> 15 miljonit eurot (85%) => EL-i toetuse summa ja osatähtsus

5.15.2. Valdkonna ülevaade

Seniste arengusuundade jätkudes toimub Eesti rahvastiku koondumine suurematesse linnadesse ja nende lähitagamaale – perioodil 2005-2012 rändas Eesti elanikkond peamiselt Tallinna, Tartu ja Pärnu lähitagamaale³³⁹. Selle taustal kahaneb rahvastikuprognooosi kohaselt aastaks 2030 elanike arv Ida-Virumaal ligikaudu 25%, kusjuures sealsetes suuremates linnades, Narvas ja Kohtla-Järvel, väheneb elanike arv 1-2% aastas³⁴⁰. Lisaks on juba viimased paarkümmend aastat olnud Ida-Viru maakonnale iseloomulik madal ettevõtlusaktiivsus. Nendele trendidele vaatamata on perioodil 2008-2011 Ida-Virumaale eraldatud maakondadest teisena kõige vähem (pärast võimekat Harjumaad) regionaalarengu programmide toetusvahendeid elaniku kohta³⁴¹.

Ida-Virumaa elukeskkonda iseloomustab piirkonna suurtööstuslik pärand ja endiste tööstusasulate sotsiaal-majanduslik ning füüsiline taandareng, samuti vähene sotsiaalne sidusus kohaliku eesti- ja venekeelse kogukonna vahel. Samas peetakse Ida-Virumaad üheks kõige vähem oma arengupotentsiaali realiseerinud maakonnaks Eestis³⁴².

Ida-Virumaa, eriti sealsete suuremate linnaliste piirkondade füüsilise keskkonna seisukorra halvenemist ja mahajäämust võrreldes ülejäänud Eestiga iseloomustavad hästi teostatud kinnisvaratehingute arv ja nende väärtus (Joonis 75). Ida-Viru maakonnas on viimase 14 aasta jooksul teostatud kõige vähem kinnisvaratehinguid elaniku kohta, jäädes 62% tasemele Eesti keskmisest näitajast. Vastav näitaja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkonnas on 65% ja Narva linnapiirkonnas vaid 47%. Ka kinnisvaratehingute koguväärtus elaniku kohta on Ida-Virumaal Eesti madalaim, jäädes 27% tasemele Eesti keskmisest. Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkonnas on vastav näitaja 24% ja Narva linnapiirkonnas 28%³⁴³.

Joonis 75 Maakondade võrdlus ajaperioodil 2000-2013 sooritatud kinnisvara ostu-müügi tehingute arvu ja väärtuse löikes keskmiselt 1000 elaniku kohta aastas. *Allikas: Maa-amet, Tehingute andmebaas*

³³⁹ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs

³⁴⁰ Geomedia (2012) Rahvastiku võimalikud arengutrendid 2012-2013

³⁴¹ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs

³⁴² Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020

³⁴³ Maa-amet, Tehingute andmebaas, http://www.maaamet.ee/index.php?page_id=449

Säästva linnalise liikuvusega seotud üldist probleemistikku, mis on asjakohane ka Ida-Virumaa linnapiirkondade kontekstis, on põhjalikumalt kirjeldatud meetme nr 9.1 „Linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ (peatükis 5.14) valdkonna ülevaates.

Pidades ühelt poolt silmas Ida-Virumaa suuremate linnapiirkondade elukeskkonna sotsiaal-majanduslikku ja füüsilist taandarengut ning teiselt poolt sealset suurt realiseerimata arengupotentsiaali, on oluline tähelepanu pöörata sealsete suuremate linnapiirkondade linnaruumi säästvale arendamisele ning atraktiivsuse tõstmisele elanike jaoks ja ettevõtluse stimuleerimiseks. Elukeskkonna kvaliteedi kompleksne parandamine on valitud ka Ida-Viru maakonna inimarengu valdkonna strateegiliseks arengusuunaks, mille saavutamiseks pööratakse tähelepanu heakorralinvesteeringutele (tänavavalgustus, linna- ja külakeskkond) ning kergliiklusvõimaluste eelisarendamisele³⁴⁴.

Probleemid ja väljakutsed

- Olulised väljakutsed Eesti suuremates linnapiirkondades üldiselt on linnaruumi **kompaktne ja energiasäästlik arendamine ning keskuse parem sidustamine oma tagamaaga**.³⁴⁵
- Eesti suuremates linnapiirkondades on probleemiks **ühistranspordi kasutamise ebamugavus ning puudulik jala ja jalgrattaga liikumiseks vajalik taristu**. Seega iseloomustab linnapiirkonnasest liikuvust **autoga tehtavate reise kõrge osakaal**, mis suurendab negatiivseid keskkonnamõjusid ja põhjustab rahvatervise halvenemist.³⁴⁶ Autokasutuse vähendamiseks on vajalik suurendada ühistranspordi ja jalgrattaga ning jalgsi liikumise mugavust ja atraktiivsust.³⁴⁷
- Ida-Virumaa linnadele on iseloomulik **alakasutatud linnaalade suur osakaal linnaruumis**. Vajalik on selliste alade füüsiline, sotsiaalne ja majanduslik taaselavdamine, tõstmaks linnapiirkondade terviklikkust ja atraktiivsust elu-, külastus- ja ettevõtluskeskkonnana. Mahajäänud linnaalade arendamine aitab kaasa ka nendega seotud sotsiaalsete ja turvalisuse probleemide lahendamisele.³⁴⁸

Meede nr 9.2 „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ koosneb kahest alameetmest. Alameetme nr 9.2.1 raames toetatakse järgmisi tegevusi: jalgsi ja jalgrattaga liikumise võimaluste arendamine (sh jalg- ja jalgrattateed, jalgrattaparklad, rattaringlussüsteemid, nutikad lahendused), avaliku linnaruumi muutmine säästvaid liikumisviise toetavamaks, keskendudes liikuvuse sõlmaladele, ning ühistranspordi säästev ja elanike vajadustele vastav korraldus (sh liikuvusuuringud ja -kavad, infosüsteemid, piletisüsteemid, „pargi ja sõida“ süsteemid).³⁴⁹ Alameetme eesmärk on säästvat liikumisviiside kasutajate osakaalu suurendamine.

Alameetme nr 9.2.2 tegevused on suunatud Ida-Virumaa kahe suurema linnapiirkonna mahajäänud aladele, mille füüsiline, sotsiaalne ja majanduslik korrastamine ja arendamine võiks potentsiaalselt toetada kogu linnapiirkonna arengut. Toetatavateks tegevusteks on linnasiseste alakasutatud alade korrastamiseks vajaliku taristu arendamine (sh mittevajalike ehitiste lammutamine, tänavavõrgustiku loomine, ehitiste rajamine ja rekonstrueerimine) ja seda toetavad tegevused (nt kontseptsiooni loomine, kaasamine, turundus), mis tervikuna loovad eeldused ettevõtluseks ja kvaliteetsete teenuste osutamiseks.³⁵⁰ Kokkuvõttes on alameetme nr 9.2.2 eesmärk olulisemate alakasutatud alade taaselavdamine Ida-Virumaa suuremates linnapiirkondades.

Hinnang meetme eesmärkide ja valdkonna probleemide kokkusobivusele: Ida-Virumaa kahte suuremat linnapiirkonda iseloomustavad neile spetsiifilised, aga ka üldisemad Eesti suuremate linnapiirkondade arenguga seotud väljakutsed. Meede nr 9.2 „Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng“ on seadnud eesmärgiks leevendada neist kahte olulist – säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamist ning alakasutatud linnaalade

³⁴⁴ Ida-Viru Maavalitsus (2012) Ida-Viru maakonna arengukava 2014-2020.

³⁴⁵ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

³⁴⁶ Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010) Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn.

³⁴⁷ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (2013) Transpordi arengukava 2014-2020.

³⁴⁸ Siseministeerium (2014) Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020.

³⁴⁹ Rahandusministeerium (2014) Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020 (Vabariigi Valitsuse kinnitatud 03.07.2014).

³⁵⁰ *Ibid.*

taaselavdamist. Seega panustavad meetme nr 9.2 tegevused Ida-Virumaa linnapiirkondadega seotud olulisemate probleemide lahendamisse.

5.15.3. Sihtgrupi nõudlus finantseerimise järele

Meetme nr 9.2 raames toetatavad tegevused on suunatud Ida-Virumaa kahte suuremasse, Kohtla-Järve/Jõhvi³⁵¹ ja Narva³⁵² linnapiirkonda, kus asub kokku kaheksa kohalikku omavalitsust. Nii alameetme nr 9.2.1 kui ka nr 9.2.2 puhul saavad taotlejateks olla linnapiirkondade kohalikud omavalitsused, samuti SA-d ja MTÜ-d. Alameetmest nr 9.2.2 „Tegevused alakasutatud linnaalade füüsiliseks, majanduslikuks ja sotsiaalseks elavdamiseks“ võivad toetust taotleda ka äriühingud (AS, OÜ). Seejuures ei pea MTÜ-d, SA-d ja äriühingud olema registreeritud vastavates linnapiirkondades.

Sihtgrupi prioriteetsed investeerimisvajadused seoses säästva linnalise liikuvuse ja alakasutatud linnaalade taaselavdamisega pannakse perioodiks 2014-2020 paika linnapiirkondade jätkusuutliku arengu strateegiates³⁵³, mis on hetkel koostamisel.

Dokumendianalüüsi ja nõudluse grupiintervjuude põhjal tuvastati vajadus ja nõudlus nii säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamise kui ka alakasutatud linnaalade füüsilise, majandusliku ja sotsiaalse elavdamise järele. Jõhvi/Kohtla-Järve ja Narva linnapiirkonna strateegiate tööversioonides³⁵⁴ nähakse ette kergliiklusteede võrgustiku rajamist erinevate asulate omavaheliseks ühendamiseks linnapiirkonnas ja nende paremat sidumist ühistranspordivõrgustikuga. Kavandatavate tegevuste eesmärk on parandada inimeste liikumise mugavust linnapiirkondades ning edendada rekreatsiooni ja turismi. Lisaks käsitletakse strateegiates linnaruumis alakasutatud aladena nii mahajäetud tööstuspiirkondi kui ka elu- ja äripiirkondi, mida kavandatakse komplekselt taaselustada.

Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamise puhul on keeruline hinnata kogu investeerimisvajadust, kuna tegemist on valdkonnaga, mis vajab pidevat arendamist.³⁵⁵ Lähiaastate kogu investeerimisvajadus seoses säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamisega Narva ja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkondades ei ole Siseministeriumile teada. Investeeringute vajadust kokku peaksid linnapiirkonnad prognoosima linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegiate koostamise käigus, mis on toetuse taotlemise eeltingimuseks. Tuginedes kahe linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegiate tööversioonidele ja teistele arengudokumentidele, selgub, et hinnanguline investeeringuvajadus ainuüksi kergliiklusteede ehitamiseks on vahemikus 21-44 miljonit eurot. Sellest lähtuvalt ei kata alameetme nr 9.2.1 kogumaht (umbes 16,5 miljonit eurot koos omafinantseeringuga) hinnanguliselt Ida-Virumaa säästva linnalise liikuvuse arendamisega seotud investeeringuvajadust.

Ka alakasutatud linnaalade füüsilise, majandusliku ja sotsiaalse elavdamisega seotud investeeringuvajadust Narva ja Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkondades ei ole analüüsitud. Investeeringute vajadust kokku peaksid linnapiirkonnad prognoosima linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegiate koostamise käigus. Praeguses seisus ei ole kummagi linnaregiooni strateegiate tööversioonides toodud alakasutatud linnaalade elavdamisega seotud tegevuste kogumaksumust. Ida-Virumaa arengukava arendusprojektide kava³⁵⁶ ja intervjuude põhjal saab hinnata, et Kohtla-Järve/Jõhvi linnaregioonis kavandatava Jõhvi kesklinna tervikliku avaliku ja äriteenustega linnakvartali arenduse maksumus on ligikaudu 30-40 miljonit eurot. Ida-Viru maakonna ja Narva linna arengukavale tuginedes on Narva linnaregiooni alakasutatud linnaruumi taaselustamisega seotud projektide maksumus kokku hinnanguliselt 70 miljonit eurot. Seega on hinnanguline valdkonna

³⁵¹ Kohtla-Järve/Jõhvi linnapiirkonna moodustavad Jõhvi vald, Kohtla-Järve linn, Toila vald, Kohtla vald ja Kohtla-Nõmme vald. Allikas: Siseministerium.

³⁵² Narva linnapiirkonna moodustavad Narva linn, Vaivara vald ja Narva-Jõesuu linn. Allikas: Siseministerium.

³⁵³ Linnapiirkondade arengukavad on alles koostamisel, mistõttu ei ole kogu info meetmega seotud investeerimisvajaduse osas kõigi linnapiirkondade kohta kättesaadav. Info aruandes toodud näidete kohta ei ole lõplik ega täielik.

³⁵⁴ Narva linn, Vaivara vald, Narva-Jõesuu linn (2014) Narva linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014-2025, eelnõu seisuga 18.07.2014; Jõhvi vald, Kohtla-Järve linn, Kohtla vald, Kohtla-Nõmme vald, Toila vald (2014) Jõhvi ja Kohtla-Järve linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia, tööversioon seisuga 11.09.2014.

³⁵⁵ *Ibid.*

³⁵⁶ Ida-Viru Maavalitsus (2012) Ida-Viru maakonna arengukava 2014-2020.

investeeringuvajadus vähemalt 100-110 miljonit eurot. Seega ei kata alameetme nr 9.2.2 kogumaht (umbes 17,6 miljonit eurot koos omafinantseeringuga) hinnanguliselt Ida-Virumaa alakasutatud linnaalade taaselavdamisega seotud investeeringuvajadust.

Nõudluse poole intervjuudele tuginedes on mõlema alameetme peamised tegevuste ettevalmistajad ja tõenäolised toetuse taotlejad linnapiirkondade kohalikud omavalitsused. Võttes aluseks kohalike omavalitsuste võimekuse indeksi³⁵⁷, on Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkonna kohalikud omavalitsused erineva võimekusega. KOV-indeksi väärtused 2010-2013 keskmisena varieeruvad sealsete kohalike omavalitsuste lõikes 68,5 punktist kuni 40,9 punktini. Suuremad on indeksi väärtused Jõhvi (68,5) ja Toila (61,8) vallal ning madalamad Kohtla (40,9) ja Kohtla-Nõmme (43,1) vallal ning ja Narva-Jõesuu linnal (43,7). Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkonna kohalike omavalitsuste keskmine KOV-indeks on 52,5 järgupunkti, mis jääb umbes samale tasemele vastava Eesti keskmise näitajaga (50,8).³⁵⁸

Intervjuudest selgus ka, et alameetme 9.2.2 „Tegevused alakasutatud linnaalade füüsiliseks, majanduslikuks ja sotsiaalseks elavdamiseks“ vastu tunnevad huvi ka äriühingud. Samas on erainvestorite leidmine, kes oleksid ilma avaliku sektori toeta valmis investeerima alade taaselavdamisesse, keeruline.

Kokkuvõte: Meetme peamise sihtgrupi, kohalike omavalitsuste vajadus ja nõudlus säästva linnalise liikuvuse arendamiseks ja alakasutatud alade taaselavdamiseks vajalike investeeringute järele on olemas ning hinnanguliselt on valdkonna investeeringuvajadus suurem kui toetuse summa koos omafinantseeringuga. Sihtgrupi suurus finantsinstrumendi rakendamiseks on pigem väike, arvestades ka instrumendi administreerimisega seotud kulusid. Teatud juhtudel tunnevad alakasutatud linnaalade taaselavdamise vastu huvi ka eraettevõtted, kuid mitte ilma avaliku sektori toeta.

5.15.4. Finantseeringu pakumuse sihtgrupile

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2014-2020 on alameetme 9.2.1 raames planeeritav toetuse maht kokku 14 miljonit eurot ja alameetme 9.2.2 raames planeeritav toetuse maht 15 miljonit eurot. Toetusele lisandub vähemalt 15% ulatuses omafinantseeringut ehk kokku ligi 5,1 miljonit eurot. Alameetmete kogumaksumus on seega umbes 34,1 miljonit eurot. Teisi kitsalt Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade jätkusuutlikuks arendamiseks suunatud finantseerimisvõimalusi ei ole kavandatud.

Perioodil 2014-2020 on Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutliku arendamise tegevuste elluviimiseks lisaks omavalitsuste omavahenditele ja riigi rahastusele võimalik kasutada mitmeid erinevaid finantseerimisvõimalusi. Näiteks Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavatest ja kohalike tegevusgruppide kaudu rakendatavatest Leader-meetmetest³⁵⁹ toetatakse maapiirkondades, sh linnade tagamaal, asuvate külade elukeskkonna uuendamist ja arendamist ning kohaliku vajaduse baasil uute kogukonnateenuste käivitamist. Euroopa Liidu Territoriaalse Koostöö Kesk-Läänemere programmist toetatakse näiteks uuringute läbiviimist, ühistegevusi keskkonnamõju hindamise ettevalmistamisel ning mahajäetud tööstusalade taaselustamise kontseptsioonide loomist, mis toetavad integreeritumaid linnaarendusprotsesse.³⁶⁰ Linnalisele arengule on suunatud ka Euroopa Liidu Territoriaalse Koostöö programm URBACT III, mille fookuses on Euroopa linnade teadmiste ja kogemuste vahetamine ning ühise õppimise võrgustike tegevused säästva ja integreeritud linnaarengu valdkonnas.³⁶¹

Alameedet nr 9.2.1 „Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine“ täiendavad perioodil 2014-2020 Ühtekuuluvusfondist rahastatava meetme nr 10.2

³⁵⁷ KOV võimekuse all mõistetakse KOV-võimekuse indeksi koostamisel mõõtu, mis näitab subjekti võimete summat (potentsiaali) midagi ära teha. Eesti linnade ja valdade võimekus väljendub samaaegselt nii kohaliku omavalitsemist kujundavates eeldustes (nn haldussuutlikkus) kui ka selle valitsemise üldisemates tulemustes kohaliku omavalitsuse territooriumil. Geomedia (2014) Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2013. Metoodika ja tulemused.

³⁵⁸ Geomedia (2014) Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2013. Metoodika ja tulemused.

³⁵⁹ Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 eelnõu (seisuga 22.05.2014).

³⁶⁰ Central Baltic Programme Manual (versioon seisuga 3.11.2014).

³⁶¹ URBACT III piirkondadevaheline programm 2014-2020 kodulehekülj, <https://www.siseministeerium.ee/2014-2020-urbact-iii/>

„Raudteeliikluse arendamine ja erinevate liikumisviiside ühendamine“ tegevused, mida rakendab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.³⁶² Kesk-Läänemere piirkonna ühiste lahenduste koostamist transpordikoridoride ja –sõlmede tõhususe parandamiseks toetatakse Kesk-Läänemere programmist.³⁶³

Euroopa Liidu eelarveperioodil 2007-2013 toetati EAS-i meetme „Linnaliste piirkondade arendamine“ raames kokku kaheksat projekti, mis olid suunatud Kohtla-Järve ja Narva linna ning Jõhvi valla kergliiklusteede ja avaliku ruumi arendamisele. Projekte toetati kokku umbes 17,4 miljoni euroga (keskmiselt ligi 2,2 mln EUR projekti kohta), millele lisandus omafinantseering keskmiselt 20,1% (tabel 60). Jagatud toetustest valdav osa, ligikaudu 14,5 miljonit eurot, kulus avaliku linnaruumi ning umbes 2,9 miljonit eurot kergliiklusteede arendamisele.³⁶⁴

Tabel 61 Perioodi 2007-2013 meetme „Linnaliste piirkondade arendamine“ statistika kokku ning Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkondade kohta

	Meede kokku	Kohtla-Järve/Jõhvi ja Narva linnapiirkonnad		
		Kokku	Sh avalik ruum	Sh kergliiklus
Projektide arv	42	8	5	3
Otsustatud toetussumma (EUR)	56 694 525	17 443 329	14 530 824	2 912 505
Keskmine toetus projekti kohta (EUR)	1 349 870	2 180 416	2 906 165	970 835
Investeeringu kogusumma (EUR)	69 630 124	21 818 676	18 392 199	3 426 477
Toetuse määr, %	81,4%	79,9%	79,0%	85,0%

Allikas: EAS

Lisaks jagas EAS perioodil 2012-2014 toetust kergliiklusteedele (kokku 28 projekti), millest vaid üks viidi ellu Ida-Viru maakonnas (Jõhvi vallas). Projekti toetati 207 517 euroga, millele lisandus omafinantseering 99 811 eurot.

Käesoleva meetme peamisele sihtgrupile, kohalikele omavalitsustele on kättesaadav ka laenukapital eraturult. Vastavalt kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadusele³⁶⁵ on Eestis piiratud kohalike omavalitsuste laenuvõtmist – kohaliku omavalitsuse või selle arvestusüksuse netovõlakoormus ei tohi ületada 60% põhitegevuse tuludest. Eesti KOV-ide netovõlakoormus on väga erinev, olles 2013. aasta lõpu seisuga keskmiselt 41% (vt lähemalt peatükist 4.3 “Eesti finantsturu ülevaade”).

2013. aastal läbi viidud Riigikontrolli järelauditi³⁶⁶ põhjal on Eestis üldiselt kohalike omavalitsuste finantsiline iseseisvus viimastel aastatel vähenenud – kui 2007. aastal tegid kohalikud omavalitsused ca 70% investeeringuid oma rahaga, siis viis aastat hiljem oli vastav näitaja 36%. Üha enam tehakse kohalikul tasandil eluliselt vajalikke investeeringuid Euroopa Liidu toetuste abil. Läbiviidud auditist järeldas Riigikontroll, et riigi roll omavalitsuste investeerimistegevuses on suurenenud ja KOV-ide finantsiline iseseisvus on vähenenud. Seda kinnitab ka asjaolu, et alates 2010. aastast on riigieelarve maksutulud (sotsiaalmaksuta) kasvanud kiiremini kui kohalike omavalitsuste maksutulud, keskkonnatasud ja saadud riigieelarvelised toetused (v.a välisabi, hariduskulud, toimetulek).³⁶⁷ Seega piirab vabade omavahendite vähesus kohalikel omavalitsustel investeringute teostamist nii säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamise kui ka alakasutatud linnaalade füüsilisse, majanduslikku ja sotsiaalsesse elavdamisse.

³⁶² Näiteks ühistranspordipeatuste ühendusvõimaluste parandamist toetatakse antud meetme alt kokku 12,75 miljoni euroga, millele lisandub 15% omafinantseeringut. Allikas: Vabariigi Valitsuse korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri".

³⁶³ Central Baltic Programme Manual (versioon seisuga 3.11.2014).

³⁶⁴ Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht, Positiivse finantseerimisotsuse saanud projektid, <http://www.eas.ee/et/eas/sihtasutusest/toetatud-projektid/toetatud-projektid-alates-2004a-aprill>

³⁶⁵ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus, RT I, 13.03.2014, 42.

³⁶⁶ Riigikontroll (2013) Järelaudit investeringute kavandamise kohta valdades ja linnades. Kas vallad ja linnad kavandavad investeringuid seaduse kohaselt ning viivad neid ellu kavandatuga vastavuses?

³⁶⁷ Rahandusministeerium (2014) KOV tulubaasi ja eraldiste võrdlus 1996-2018, <http://www.fin.ee/doc.php?108331>

Investeeringiprojektide elluviimiseks on võimalik kasutada ka avaliku ja erasektori koostööskeeme. Näiteks selgus linnapiirkonna esindajaga läbiviidud intervjuust, et Jõhvi pargi, kontserdimaja ja riigigümnaasiumi vahel asuva endise tsiviilkaitse väeosa piirkonna arendamise plaanivad ette võtta Jõhvi vald ja eraettevõtja avaliku ja erasektori koostööprojektina (*Public Private Partnership*, PPP), milleks on kahasse loodud OÜ Jõhvi Pargi Arendus.

Kokkuvõte: Meetme peamine sihtgrupp, kohalikud omavalitsused, on investeeringuid säästva linnalise liikuvuse ja avaliku ruumi arendamiseks teinud seni suures osas erinevate toetusmeetmete abil. Kohalikele omavalitsustele on kättesaadav ka laenukapital eraturult, kuid laenu võtmist takistab väga erinev netovõlakoormus omavalitsuste lõikes ja seadusest tulenev laenupiir. Kohalike omavalitsuste enda investeeringuvõimekus vajalike investeeringute tegemiseks on piiratud.

5.15.5. Turutõrge ja mitteoptimaalsed investeeringusituatsioonid

Uuringu tulemusel on jõutud järgmiste olulisemate turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeeringusituatsioonide tuvastamiseni, mille tõttu on riigi sekkumine valdkonda õigustatud. Kokkuvõtlikult on need toodud järgnevas tabelis.

Tabel 62 Turutõrgete ja mitteoptimaalsete investeeringusituatsioonide koondtabel (meede 9.2)

Nr	Kategooria	Nimetus	Kirjeldus
1	Turutõrge	Positiivsed välismõjud / avalik hüve	Säästva linnalise liikuvuse ja alakasutatud linnaalade taasavaldamise puhul on tegemist avaliku hüve pakkuvate ja/või positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga projektidega, mis aitavad kaasa jätkusuutliku linnakeskkonna kujunemisele Ida-Virumaa suuremates linnapiirkondades. Seega ei avaldu investeeringust saadav kasu vaid investoril.
2	Mitteoptimaalne investeeringusituatsioon	Sihtgrupi madal finantsvõimekus	KOV-ide investeeringusuuhtlikkus on tagasihoidlik ja nende võimekus ise investeeringuid teha on piiratud. KOV-idele on seatud netovõlakoormuse ülemmäär (60%), laenujääk on KOV-ide lõikes küll väga erinev, kuid mõnel sihtgrupi KOV-il võib võlakoormus olla ammendunud.
3	Turutõrge	Tasuvuse puudujääk	Linnalise avaliku ruumi ja säästva linnalise liikuvuse arendamise puhul on tegemist avalikku hüve ja üldhuvi teenuseid pakkuvate projektidega, mille puhul ei avaldu investeeringust saadav kasu vaid investoril. Seega võib projekti majanduslik tasuvusaeg olla pikem kui infrastruktuuri eluiga.
4	Mitteoptimaalne investeeringusituatsioon	Pikk tasuvusaeg, riskiprofiili sobimatus	Alakasutatud linnaalade taasavaldamisega seotud investeeringud Ida-Virumaa suuremates linnades on kapitalimahukad, kõrge riskiprofiili ja pika tasuvusajaga. Seetõttu on erasektori investeeringute kaasamine arendustesse keeruline.

Ida-Virumaa säästva linnalise liikuvuse arendamine aitab kaasa kogu linnapiirkonna elukeskkonna kvaliteedi tõstmisele, samuti omab positiivset mõju piirkonna keskkonnaseisundile ja inimeste tervisele. Tehtavate investeeringute näol on tegemist eelkõige avalikku hüve pakkuvate projektidega (nt kergliiklusteed), mistõttu investeeringutest saadav kasu ei avaldu vaid investoril. Avalikku hüve loovate projektide puhul võib projekti majanduslik tasuvusaeg investori jaoks olla pikem kui infrastruktuuri eluiga. Samas on tegemist kohaliku tasandi elukvaliteeti tõstvate investeeringutega, mille kaudne kasu väljendub nii inimestel, kohalikel omavalitsustel kui ka riigil tervikuna. Alameetme peamise sihtgrupi, kohalike omavalitsuste finantsvõimekus on aga üldiselt Eestis madal ja nende suutlikkus ise investeeringuid teha on piiratud.

Ida-Virumaa alakasutatud linnaalade taaselaevdamine on sealse piirkonna oluline väljakutse, millesse investeerimine tõstab eeldatavasti kogu linnapiirkondade atraktiivsust elanike, ettevõtjate ja külastajate jaoks. Seega on tegemist positiivse sotsiaal-majandusliku mõjuga projektidega, mille puhul ei avaldu kogu investeeringust saadav kasu investoril. See vähendab eraettevõtjate huvi arendustesse investeerimise vastu (projekti kõrge riskiprofiil, pikk tasuvusaeg, kapitalimahukus). Olenevalt projektist võib siiski (kohalike) ettevõtjate kaasamine olla võimalik, kelle huvi on seotud eelkõige kohaliku piirkonnaga. Intervjuudest on aga selgunud, et kohalike ettevõtjate ootus on kõrge investeeringuriski jagamine avaliku sektoriga. Selleks puudub aga kohalikel omavalitsustel finantsvõimekus, mistõttu riigipoolne abi tagastamatu toetuse näol on põhjendatud. Seda kinnitab ka asjaolu, et kohalikud omavalitsused ei panustaks alakasutatud linnaalade arendamisse tagastamatu toetuse puudumisel.³⁶⁸ Toetusskeemi asendamine finantsinstrumendiga seaks seega projektide elluviimise ohtu. Alakasutatud linnaalade taaselaevdamise esimeses etapis on vajadus eelkõige avaliku infrastruktuuri rajamise järele (teedevõrgustik, valgustus, mittevajalike hoonete lammutamine) ja just selles osas ootab eraettevõtja kohaliku omavalitsuse panust. Nimetatud tegevused panustavad ka kõige otsesemalt alameetmele seatud peamise väljundnäitaja (välja arendatud või taaselaevatud avaliku linnaruumi pindala) täitmise. Eraettevõtjate huvi seisneb eelkõige äripindade loomises³⁶⁹, millesse investeerimise tasuvusaeg on lühem kui avaliku infrastruktuuri puhul (nt teed). Kokkuvõttes on Ida-Virumaa alakasutatud linnaalade puhul oluline eelkõige kohaliku tasandi eraettevõtjate motiveerimine investeeringutesse panustamiseks, näiteks avaliku ja erasektori koostööprojektide (PPP) kaudu.

Meetme 9.2 puhul määratakse investeeringute plaan vastavate arengukavadega linnapiirkonnas, kus nähakse ette ka kogu valdkonna investeeringuvajadus perioodil 2014-2020. Seega sõltub toetatavate arenduste valik suuresti Ida-Virumaa linnapiirkondade enda prioriteetidest ja valikutest. Meetme 9.2 tegevuste toetamiseks on planeeritud kokku 29 miljon eurot, millele lisandub umbes 5,12 miljon eurot omafinantseeringuna. Kuna kogu investeeringuvajadust meetme eelarve ei kata, siis puuduolev osa tuleb sihtgrupil leida omavahenditest (samuti ka meetme omafinantseering) ning langetada investeerimisotsuseid prioriteetide alusel.

Kokkuvõte: Säästva linnalise liikuvuse arendamise ning alakasutatud linnaalade taaselaevdamise puhul on tegemist sotsiaal-majanduslikku välismõju omavate ja/või avalikku hüve pakkuvate projektidega. Investeeringust saadav kogu kasu ei avaldu investoril ning sihtgrupi tagasihoidliku finantssuutlikkuse tõttu ei ole võimalik iseseisvalt investeeringuid vajalikul määral teostada. Erasektori investeeringute kaasamine alakasutatud linnaalade taaselaevdamisse on keeruline, kuna tegemist on kapitalimahukate, kõrge riskiprofiili ja pika tasuvusajaga projektidega.

5.15.6. Hinnang rahastamisvahendi kasutuselevõtuks

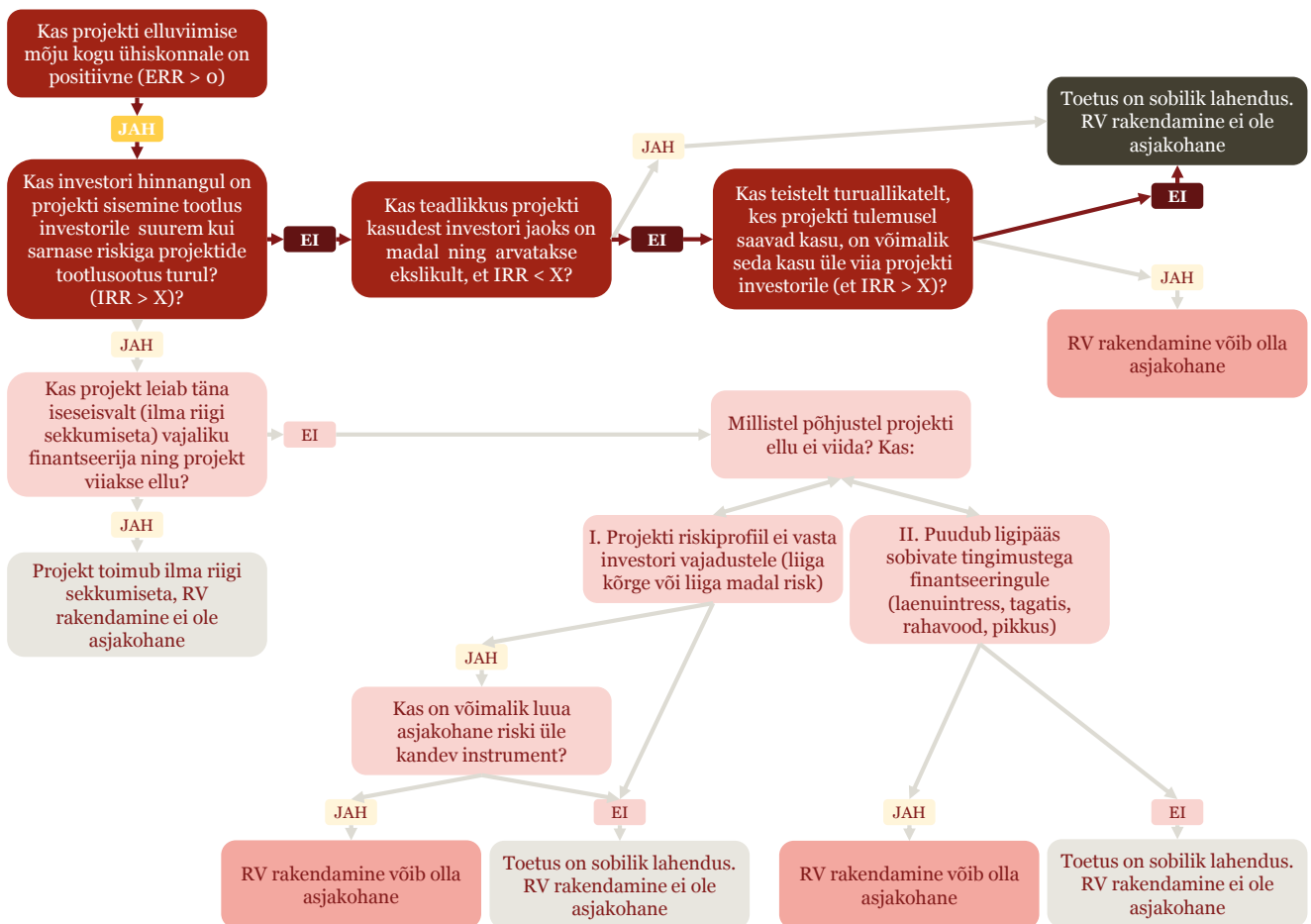
Nõudluse ja pakkumise fookusgrupi intervjuudest ning dokumendianalüüsi käigus saadud informatsioonist selgus, et peamised põhjused, miks Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutliku arenguga seotud investeeringute teostamine on raskendatud, on järgmised:

- a. Nii säästva linnalise liikuvuse arendamine kui ka alakasutatud linnaalade elavdamine omab **positiivset välismõju, mis ei avaldu otseselt investeeringu teostajal**, mistõttu ei ole sihtgrupp iseseisvalt valmis investeeringuriski võtma.
- b. **Sihtgrupi madal finantsvõimekus** – säästva linnalise liikuvuse arendamise ja alakasutatud linnaalade taaselaevdamise tegevuste peamise sihtgrupi moodustavad kohalikud omavalitsused, kelle investeerimissuutlikkus on väike.
- c. **Investeeringute kõrge riskiprofiil ja pikk tasuvusaeg** – alakasutatud linnaalade arendamiseks vajalikud investeeringud on kapitalimahukad, pika tasuvusajaga ja kõrge riskiprofiiliga. Seega ei ole eraettevõtjad valmis iseseisvalt arendustesse investeerima.

³⁶⁸ Põhineb intervjuude käigus kogutud informatsioonil.

³⁶⁹ Põhineb eelkõige Jõhvi pargi, kontserdimaja ja riigigümnaasiumi vahel asuva endise tsiviilkaitse väeosa piirkonna arendamisel, mille kavandavad ellu viia Jõhvi vald ja eraettevõtja avaliku ja erasektori koostööprojektina.

Rahastamisvahendi võimaliku kasutamise asjakohasuse otsustamisel on kasutatud standardset otsustuspuud (vt Joonis 76). Antud meetme raames on otsustuspuus liikumine tähistatud tumeda taustaga kastides ja nooltega liikumissuundades alljärgnevalt:

Joonis 76 Rahastamisvahendi kasutuselevõtu otsustuspuu (meede 9.2)

Hinnatavate alameetmete ja tegevuste mõju ühiskonnale on positiivne, kuid see ei avaldu täiel määral projekti sisemises tootluses. Samas ei ole võimalik teistelt projektist kasusaavatel turuallikatelt seda kasu projekti investorile üle kanda. Tegemist on eelkõige sotsiaal-majanduslikku kasu toovate alameetmete ja tegevustega, mille eesmärk on aidata kaasa Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlikule arengule ja tõsta nende atraktiivsust elanike, ettevõtjate ja külaliste jaoks. Seega on projektide toetamine riigi poolt õigustatud.

5.15.6.1. Kokkuvõte

Tulenevalt kogutud informatsioonist nii dokumendianalüüsi kui ka läbiviidud intervjuude käigus võib järeldada, et **toetusmeetme rakendamine on põhjendatud**. Peamised argumendid selleks on järgmised.

Peamised argumendid:

- 1) Nii säästva **linnalise liikuvuse arendamine** kui ka **alakasutatud linnaalade taaselavdamine** on positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga ja/või avalikku hüve pakkuvad arendustegevused, mille eesmärk on Ida-Virumaa suuremate linnapiirkondade atraktiivsuse tõstmine ja jätkusuutlik areng. Investeeringust saadav kasu ei avaldu seega vaid investoril ning teistelt projektist kasusaavatel turuallikatelt pole kasu projekti investorile võimalik üle kanda. Toetus kompenseerib investeeringu teostajale positiivsed välismõjud.

- 2) Tegevuste peamise sihtgrupi suutlikkus tagastatavat instrumenti teenindada ei ole tasuvuse puudujääkide tõttu niisav. Samuti puudub teatud osa KOV-ide investeerimisvõimekust kõrge laenukoormus
- 3) Projektide tasuvuse puudujääki on sobivaim kompenseerida toetuse abil.

6. Lisandväärtuse analüüs

Rahastamisvahendite kasutuselevõtuga kaasnevad lisaväärtused võivad olla nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse loomuga. Tulenevalt asjaolust, et käesoleva uuringu ulatusse ei kuulunud investeerimisstrateegia analüüs ning rahastamisvahendite mahtude prognoosimine, on kvantitatiivse lisandväärtuse tuvastamine võimalik vaid meetme 5.2 raames kapitali kättesaadavuse parandamise eesmärgil planeeritava fondifondi osas (vt peatükk 5.8.6).

Alljärgnevalt on loetletud erinevaid rahastamisvahendite kasutuselevõtuga kaasnevaid kasusid, mis tagastamatu toetuse puhul saavutamata jäävad või osaliselt realiseeruvad.

Võimendusefekt

Võimendusefekt on efekt, kus tuuakse ettevõtmistesse lisavahendeid nii avalikust kui ka erasektorist läbi riskide jagamise meetodi. Seeläbi luuakse tööriist, mis võimaldab mobiliseerida erasektori finantseeringut projektidesse ning vähendada avaliku sektori finantseerimiskoormust. Võimendusefekt mängib olulist rolli just eelarveliste piirangutega toimetulemisel ning võimaldab kontsentreerida rahastamist, sest lisarahade kaasamine erasektorist suurendab võrreldes tagastamatu toetusega rahastamisvahendi lisaväärtust ühtekuuluvuspoliitika eesmärkide saavutamisel. Rahastamisvahendid aitaksid seda efekti saavutada. Näiteks riskantse laenuinstrumendi korral on finantstooteks laen, mis osaliselt pärineb rahastamisvahenditest (SF-i vahendid) ja osaliselt kommerts pangast, mis ühtlasi täidab üldjuhul ka n-ö vahendaja rolli. Mida kõrgem on rahastamisvahenditega saavutatud võimendus, seda suurem on kvantitatiivne lisaväärtus.

Ringlusefekt

Ringlusefekt suurendab raha kasutamise tulemuslikkust, kuna investeerimistsükli lõpus on rahastamisvahenditesse paigutatud vahendid võimalik reinvesteerida rahastamisvahendeid rakendatavate üksuste poolt edasiste investeeringute tarbeks. Ringlusefekt suurendab rahastamisvahendite efektiivsust ja tootlikkust võrreldes toetuste andmisega, sest rahastamisvahendid teevad sihtgruppide rahastamise jätkusuutlikumaks.

Riskide jagamine finantseerimaks pangalaenude väljastamiseks peaaegu kõlblikke projekte

Rahastamisvahendite kasutamine toetuste asemel võimaldab ühendada nii era- kui ka avaliku sektori huvid. Selle tulemusel võivad pangad hakata kaaluma finantseerima projekte, mida siiani pidasid mittetulusateks või liiga riskantseteks (nt pensionifondidele tekib võimalus raha paigutamiseks allfondidesse).

Toetuspõhise kultuuri tähtsuse vähendamine

Toetuste intensiivsus on väga oluline tegur, sest mida madalam on toetuste intensiivsus, seda suurem on kvantitatiivne lisaväärtus. Kuna toetuste kasutamise võimalused tulevikus vähenevad, siis on mõistlik võtta kasutusele alternatiivseid rahastamisvõimalusi, et olemasolevate või vähenevate ressurssidega saavutada sama või veelgi parem tulemus. Mida rohkem rahastamisvahendeid kasutatakse (eeldusel, et selle juurutamisega seotud eeltingimused on täidetud ja need toodavad lisaväärtust), seda rohkem ettevõtteid on võimalik finantseerida.

Vahendite kohaletoometamise efektiivsuse suurendamine erasektori teadmiste ja kohalike võrgustike kaudu

Teiste liikmesriikide kogemuste põhjal võib väita, et erasektori teadmiste kasutamine projektide valimisel ja kohalike võrgustike mobiliseerimine üle terve riigi on oluliselt efektiivsem ja võimaldab pöörduda rohkemate ettevõtete poole kui tavapärase tsentraliseeritud toetuste jagamise korral. Sellised võrgustikud on palju efektiivsemad (nt erasektorist kogenud ning võimekate strateegiatega fondihalduri ja tema meeskonna värbamine), sest nad töötavad kohalikul tasandil ning teavad rohkem sealsetest regionaalsetest probleemidest.

Samuti võib näitena esitada laenu tagatiste administreerimise, kus sisuliselt kasutatakse käenduste väljastamiseks ja klientidega suhtlemiseks pankade ja evõrgustikku.

Toetusesaajate paindlikkuse suurenemine ja halduskoormuse vähenemine

Kuna rahastamisvahendeid (eelkõige on siin silmas peetud era- ja riskikapitaliinvesteeringud) peaksid plaanide kohaselt juhtima ja rakendama erasektori kogemusega isikud, siis võiksid professionaalsed finantsinstitutsioonid juhtida nii era- kui ka avaliku sektori vahendeid. See suurendaks nende finantsinstitutsioonide sisemist efektiivsust ja paindlikkust ressursside kasutamisel. Muude rahastamisvahendite (nt laenud, käendused) rakendamiseks on mõistlik Eestis jätkata sarnase struktuuri alusel, kus KredEx pakub riigiasutusena.

Toetusesaajate rahavoogude parem juhtimine

Rahastamisvahendid on paremad rahavoogude juhtimise seisukohalt, sest tavapäraste toetuste korral peavad isikud algse kulutuse katmiseks mujalt vahendid leidma (kuna toetusi pakutakse enamasti "ex-post"), samas kui rahastamisvahendite korral on ettevõttel ligipääs vahenditele juba enne kulutuse tegemist. Lisaks on rahastamisvahendite puhul toetuste saamisega võrreldes lihtne ja lühike protseduur (sh raha väljastamine).

Muud olulised sotsiaalmajanduslikud kasud

Rahastamisvahenditel on oluline roll ka sotsiaalmajanduslikus aspektis, millega kaasnevad kasud on loetletud alljärgnevalt:

- **Edendab ettevõtlust ja julgustab ettevõtjaid.** Soodustades ettevõtjate ligipääsu rahastamisele saab motiveerida nt noori, riskikartlikke jt inimesi looma enda ettevõtet. Ühtlasi on kindlaks tehtud, et toetuste vähendamine rahastamisvahendite pakkumise kasuks edendab ettevõtja vaimu ja suurendab ettevõtlikkust.
- **Töökohtade loomine.** Peetakse silmas töökohtade loomist uute ettevõtete loomise ja olemasolevate ettevõtete laienemise läbi, juhul kui neil oleks parem ligipääs rahastamisvahenditele (nt laenud, aga ka omakapitaliinvesteeringud).
- **Töötuse vähendamine.** Ühest küljest on see seotud töökohtade loomisega ja teisest küljest sellega, et väikeettevõtetel oleks rohkem motivatsiooni oma töötajaid hoida ja neid koolitada, kui neil on selleks piisavalt vahendeid.
- **Kutsealane konkurentsivõime ja töö paindlikkus.** Tänapäeva pidevalt muutuv töökeskkonnas peavad ka töötajad pidevalt muutuma (nt täiendama enda teadmisi ja oskusi). Seetõttu on oluline, et ettevõttel oleks ligipääs rahastamisvahenditele, et vajadusel oma töötajaid ümber- või täiendkoolitada.
- **Finantseeritud projektide kvaliteedi paranemine.** Eeldatakse, et rahastamisvahenditega finantseeritud projektid on parema majandusliku kvaliteediga ja jätkusuutlikumad, sest need projektid peavad suutma laene tasuda.
- **Sotsiaalmajandussektori struktureerimine ja toetamine.** Ühiskondlike ettevõtete finantseerimise toetamine aitaks neil ettevõtetel pakkuda ja arendada teenuseid ning töökohti töötutele inimestele.
- **Välismaised otseinvesteeringud.** Ettevõtluse, töötajate konkurentsivõime ja sotsiaalmajandussektori arendamine muudab riigi ka välismaistele otseinvesteeringutele atraktiivsemaks.
- **Vaesuse vähendamine.** Rahastamise ligipääsu edendamine on üks võimalustest, kuidas vaesust vähendada (nt uute töökohtade loomine).

7. Riigiabi reeglite analüüs

7.1. Sissejuhatus

Planeeritud rahastamisvahendi riigiabi mõju ja mõõdet on oluline hinnata kogu rahastamisvahendi elutsükli jooksul (alates kavandamisest kuni toetuse jõudmiseni lõppsaajani), kuna kohaldavata riigiabi õiguslik ühilduvus on tähtis seoses abile kvalifitseeruvate ettevõtetega, abi maksimaalse ulatusega ühe ettevõtja kohta ning abiga kaasnevate tingimuste ning juhtimisstruktuuriga. Riigiabi kontroll koosneb kolmest elemendist:

- Hinnangust, kas meede on käsitletav riigiabina Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) art 107 lg 1 mõttes; nt võib riigiabi välistada kui rahastamisvahend on rakendatud tavapärastel turutingimustel;
- Kui meede on käsitletav riigiabina, siis hinnangust, kas meedet võib pidada siseturuga kokkusobivaks ilma Komisjoni teavitamata. Näiteks põhjustel, et see vastab vähese tähtsusega abi määruks või grupierandi määruks toodud tingimustele või kui kavandatud rahastamisvahend on *off-the-shelf* vahend (rahastamisvahend on vastavuses Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Määruse (EL) nr 1303/2013 art 38 lg 3 tüüptingimustega), kuna taolised rahastamisvahendid on kavandatud selliselt, et nendest ei ole vajalik Komisjonile teatada;
- Kui meede on käsitletav riigiabina ning ei vasta eeltoodud tingimustele, tuleb Komisjoni teavitada. Komisjon hindab meetme kokkusobivust siseturuga vastavalt ELTL-i art 107 lg 3 ja selle rakendusaktidele enne rahastamisvahendi rakendamist.

Rakendusasutused peaksid tegema kindlaks, kas kavandatud rahastamisvahend on käsitletav riigiabina igal tasandil (erainvestorid, finantsvahendajad või lõplikud kasusaajad). Kui rakendusasutus ei ole kindel, võib alati ennetava tegevusena teavitada kavandatava meetme õigusliku hinnangu saamiseks Komisjoni (Konkurentsi peadirektooraat), mis võib oma otsuse näol anda selles osas kindluse. Kuna rahastamisvahendeid kontrollivad rakendusasutused (ühise juhtimise ja riiklike eelarve vahenditega või vahenditeta) ja kaasatud eraettevõtted konkureerivatel piiriülestel turgudel, keskendutakse valikulise majandusliku eelise hindamisele ELTL-i art 107 lg 1 tähenduses.

7.2. Vähese tähtsusega abi³⁷⁰

Alates 01.01.2014 kehtib Euroopa Komisjoni määrus (EL) nr 1407/2013, milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes. Vähese tähtsusega abiks (*de minimis*) loetakse abi, mis oma väikese mahu tõttu ei moonuta Euroopa Liidu sisest konkurentsi. Vähese tähtsusega abi võib anda näiteks juhtudel, kui riigiabi valdkonna õigusaktides ei ole kavandatavat abi nimetatud.

Üldise ülempiiri kriteerium

Vastavalt määrusele 1407/2013 ei tohi ühele ettevõtjale ja kontsernile, millesse ettevõtja kuulub, antava vähese tähtsusega abi (VTA) kogusumma mis tahes kolme ettevõtte majandusaasta pikkuse ajavahemiku jooksul ületada 200 000 eurot. Siinkohal tuleb silmas pidada, et vähese tähtsusega hulka loetakse ka põllumajanduslik vähese tähtsusega abi (määrus 1408/2013) ja kalanduslik vähese tähtsusega abi (määrus 875/2007, mis on lähiajal asendumas uue määrusega).

Kui maanteetranspordiettevõtja veab rendi või tasu eest kaupu ja teostab ka muid tegevusi, mille suhtes kohaldatakse 200 000 euro suurust ülemmäära, kohaldatakse nimetatud ettevõtja suhtes 200 000 euro suurust ülemmäära tingimusel, et liikmesriik tagab asjakohaste meetmetega, nagu tegevuste eraldi käsitlemine või kulude eristamine, et maanteevedudeks saadud abi ei ületa 100 000 eurot ning et vähese tähtsusega abi ei kasutata maanteevedudeks ettenähtud veokite soetamiseks.

³⁷⁰ De minimis erand.

Vähese tähtsusega abi määrust kohaldatakse ainult riigiabi suhtes, mida saab pidada läbipaistvaks. Tingimused, millele rahastamisvahendid peavad vastama, et neile vähese tähtsusega abi määruise kohalduks, on esitatud allolevas tabelis (Tabel 63).

Akumulatsioon

Vähese tähtsusega abi ei või kumuleerida samade abikõlblike kulude või samade riskifinantseerimismeetmete toetuseks antava riigiabiga, kui sellise kumuleerimise tulemusel ületab abi kõrgeima asjaomase ülempiiri või abisumma, mis on iga juhtumi iseärasusi arvestades kindlaks määratud grupierandi määruse või komisjoni otsusega. Sellist vähese tähtsusega abi, mida ei anta teatavate abikõlblike kulude katteks või mis ei tulene sellistest kuludest, võib kumuleerida muu riigiabiga, mida antakse grupierandi määruse või komisjoni otsuse alusel.

Tabel 63 Rahastamisvahendid ning nende rakendamiseks vajalikud tingimused

Rahastamisvahend	Rakendamise tingimused
Fondifond	<ul style="list-style-type: none"> Abi, mida antakse riskifinantseerimismeetmetena omakapitali- või kvaasiomakapitali investeringutena, peetakse läbipaistvaks vähese tähtsusega abiks vaid juhul, kui ühele ettevõtjale antav kapital ei ületa vähese tähtsusega abi ülempiiri.
Laenud ³⁷¹	<ul style="list-style-type: none"> Abisaaja suhtes ei ole algatatud kõiki võlakohustusi hõlmavat maksejõuetusmenetlust ja ettevõtja ei vasta kriteeriumidele, mis on siseriikliku õigusega kehtestatud kõiki võlakohustusi hõlmava maksejõuetusmenetluse kohaldamiseks võlausaldajate soovil. Suurte ettevõtete puhul on abisaaja seisund võrreldav vähemalt krediitdireitinguga B-; ja Laen on tagatud tagatisega, mis katab vähemalt 50 % laenust ning laenu summa on 1 000 000 eurot (või 500 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) viieks aastaks või 500 000 eurot (või 250 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) kümneks aastaks; kui laen on nimetatud summast väiksem ja/või antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud laenu brutotoetusekvivalent vastava protsendina artikli 3 lõikes 2 sätestatud kohaldatavast ülemmäärast või Brutotoetusekvivalent on arvatud vastavalt toetuse andmise ajal kehtinud viitemäärale.
Garantiid	<ul style="list-style-type: none"> Abisaaja suhtes ei ole algatatud kõiki võlakohustusi hõlmavat maksejõuetusmenetlust ja ettevõtja ei vasta kriteeriumidele, mis on siseriikliku õigusega kehtestatud kõiki võlakohustusi hõlmava maksejõuetusmenetluse kohaldamiseks võlausaldajate soovil. Suurte ettevõtete puhul on abisaaja seisund võrreldav vähemalt krediitdireitinguga B-; ja Tagatis ei ületa 80 % asjaomasest laenust ja tagatud summa ei ületa kas 1 500 000 eurot (või 750 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) ja tagatise kestus on viis aastat, või 750 000 eurot (või 375 000 eurot kaupu vedavate maanteetranspordiettevõtjate puhul) ja tagatise kestus kümme aastat. Kui tagatud summa on nimetatud summadest väiksem ja/või tagatis antakse vähem kui vastavalt viie või kümne aasta pikkuseks ajavahemikuks, arvutatakse nimetatud tagatise brutotoetusekvivalent vastava protsendina artikli 3 lõikes 2 sätestatud kohaldatavast ülemmäärast või Brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks võetud nn <i>safe-harbour-preemiad</i>, mis on sätestatud komisjoni teatises või Enne kohaldamist <ol style="list-style-type: none"> on tagatise brutotoetusekvivalenti arvutamise meetodist teatatud komisjonile mõne muu sel ajal kohaldatava riigiabi käsitleva määruse alusel ja mille komisjon on heaks kiitnud kooskõlalises komisjoni

³⁷¹ Näiteks stardilaenud, allutatud laenud, ekspordilaenud.

- teatisega garantiidena antava riigiabi kohta või mõne seda asendava teatisega, ja
- ii. meetodiga käsitletakse sõnaselgelt sellist liiki tagatise ja nendega seotud tehinguid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat määrust.

Muud instrumendid³⁷²

- Vahendiga ettenähtud piirmäär, mis tagab, et asjaomast ülemmäära ei ületata.

Allikas: Euroopa Komisjon³⁷³

7.3. Grupierandi määrus³⁷⁴

Alates 1.07.2014 kehtib Euroopa Komisjoni uus grupierandi määrus - komisjoni määrus (EL) nr 651/2014 EL-i aluslepingu artiklite 107 ja 108 kohaldamise kohta, millega tunnistatakse teatavat liiki abi siseturuga kokkusobivaks.

Nimetatud määruse kohaselt saab mitmesugused abimeetmed automaatselt heaks kiita ning liikmesriigid ei pea niisuguse abi andmisel Komisjoni eelnevalt teavitama. Määruse kohaselt võib abi anda VKE-dele, teadustegevuseks, innovatsiooniks, regionaalarenguks, koolituseks, tööhõiveks ja riskikapitali vormis. Samuti võimaldab määrus anda abi keskkonnakaitseks ja ettevõtluse toetuseks, näiteks uutele innovatiivsetele ettevõtetele, abistatavates piirkondades äsja loodud väikeettevõtetele.

Grupierandi määrus vabastab Komisjoni eelnevast teavitamisest riigiabi kategooriad, mida loetakse kasu toovateks ning mis kaaluvad seega üles võimalikud konkurentsimoonutused ühisturul, mille vallandab avalik rahastamine. Seega võivad liikmesriigid rakendada meetmeid, mis on vastavuses määruse tingimustega ilma Komisjoni eelneva kontrollita.

Abi osatähtsus ja abikõlblikud kulud

Abi osakaalu ja abikõlblike kulude arvutamisel lähtutakse kõigi kasutatavate arvude puhul summadest, millest ei ole makse ega muid tasusid maha arvatud. Abikõlblike kulusid tõendatakse selgete, konkreetsete ja ajakohaste kirjalike tõenditega. Kui abi antakse muus vormis kui toetus, on abi suuruseks abi brutotoetusekvivalent.

Mitmes osas makstava abi väärtus diskonteeritakse selle andmise hetke väärtuseni. Rahastamiskõlblike kulude väärtus diskonteeritakse abi andmise hetke väärtusele. Diskonteerimisel kasutatakse intressimäärana abi andmise ajal kohaldatavat diskontomäära. Kui abi antakse maksusoodustuste näol, siis diskonteeritakse abi osad diskontomäärade alusel, mis kehtivad maksusoodustuse kasutamise erinevatel aegadel.

Kui abi antakse tagasimakstavate ettemaksete vormis (näiteks projekti jaoks antav laen, mis makstakse välja ühe või mitme osamaksena ning mille tagasimakse tingimused sõltuvad projekti tulemusest – vt ka Meede 4.3 peatükis 5.6), mida brutotoetusekvivalenti arvutamise aktsepteeritava meetodika puudumise tõttu väljendatakse protsendina abikõlblikest kuludest, ning meede näeb ette, et projekti õnnestumise korral, mis on määratletud mõistlike ja kaalutletud eelduste alusel, makstakse ettemaks tagasi koos intressiga, mis on vähemalt võrdne abi andmise hetkel kohaldataud diskontomääraga, võib III peatükis sätestatud abi ülemmäära suurendada 10 protsendipunkti võrra. Kui regionaalabi antakse tagasimakstavate ettemaksete vormis, ei tohi suurendada abi ülemmäära, mis on sätestatud regionaalabi kaardis, mis kehtib abi andmise hetkel.

Vastavus

Selleks, et tagada ühtlane Grupierandi määruse kriteeriumitele vastavus ning piirata konkurentsimoonutusi ühtsel turul, on lubatud riigiabi märkimisväärse kasvu kontekstis vajadus olukorda tasakaalustada erinevate kaitsemehhanismidega:

³⁷² Näiteks: krediidiilin, krediidikindlustus.

³⁷³ KOMISJONI MÄÄRUS (EL) nr 1407/2013. http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_et.pdf

³⁷⁴ General Block Exemption Regulation.

- **Läbipaistvus:** üksiktoetuste riiklik register tagab turuosaliste poolse kontrollitavuse ning suurema vastutuse.
- **Järelevalve:** tugevdatud *ex post* vastavuskontroll erandile kvalifitseeruva tingimuste osas.
- **Hindamine:** kindlate tõendite kogumine aitab paremaid skeeme suurema ergutava mõjuga (tagab, et abi ei ole lihtsalt projekti subsideerimiseks, mis oleks teostatud ka ilma abi saamata) ja vähem konkurentsimoonutusi.

Grupierandi määrust kohaldatakse üksnes abi suhtes, mille puhul on ilma riskianalüüsi tegemata võimalik brutotoetusekvivalent eelnevalt täpselt välja arvutada ehk abi suhtes, mida võib pidada läbipaistvaks. Alljärgnevas tabelis on toodud ülevaade rahastamisvahenditest, mida võib lugeda läbipaistvateks koos tingimustega, mis peavad olema täidetud nende rakendamiseks.

Tabel 64 Rahastamisvahendid ning nende rakendamiseks vajalikud tingimused

Rahastamisvahend	Rakendamise tingimused
Fondifond	<ul style="list-style-type: none"> • Grupierandi määruse artiklis 21 sätestatud tingimuste täitmine.
Laenud ³⁷⁵	<ul style="list-style-type: none"> • Brutotoetusekvivalent on arvutatud abi andmise ajal kehtinud viitemäära alusel; • Idufirmadele antava abi puhul on vajalik artiklis 22 sätestatud tingimuste on täitmine.
Garantiid	<ul style="list-style-type: none"> • Brutotoetusekvivalenti arvutamisel on aluseks võetud nn safe-harbour-preemiad, mis on sätestatud komisjoni teatises, või • Enne meetme rakendamist on brutotoetusekvivalenti arvutamise meetod heaks kiidetud, lähtudes komisjoni teatisest EÜ asutamislepingu artiklite 87 ja 88 kohaldamise kohta garantiidena antava riigiabi suhtes (1) või mis tahes järgnevast teatisest, kui meetodist on teatatud komisjonile vastavalt sel ajal kohaldatavale riigiabi valdkonnas vastuvõetud komisjoni määrusele, ja heakskiidetud meetodiga käsitletakse sõnaselgelt niisugust liiki garantiisid ja nendega seotud tehinguid, mille suhtes kohaldatakse käesolevat määrust.
Muud instrumendid	<ul style="list-style-type: none"> • Grupierandi määruse artiklis 21 sätestatud tingimuste täitmine.

Allikas: Euroopa Komisjon³⁷⁶

Riigiabi kindlaks tegemine

Rakendusasutused peaksid tegema kindlaks, kas kavandatavad rahastamisvahendid on käsitletavad riigiabina kolmel erineval tasandil.

Esimene tasand: erainvestorid (sissemaksete riski ja tulu suhe)

Esimeses järgus on analüüsi eesmärgiks teha kindlaks, kas riigiabi on antud erainvestoritele. Riigiabi andmise võib sellel tasandil välistada kui tegemist on *pari passu* ning *pro rata* jaotusega riski ja tulu suhtes avaliku ning erasektori investorite vahel (samaväärsetel alustel, kumbagi osapoolt eelistamata) ning erainvestorite panus on majanduslikult oluline.

Vastavalt riskikapitali suunistele loeb Komisjon, et investeering toimub *pari passu* avaliku ja erasektori investorite vahel ning ei ole seega käsitletav riigiabina, kui selle tingimused oleksid vastuvõetavad tavalisele ettevõtjale turumajanduses ilma mingisuguse riigipoolse sekkumista. Seda eeldatakse ainult juhul kui avaliku ning erasektori investorid jagavad täpselt samasuguseid positiivseid ja negatiivseid riske ja hüvesid, on samal tasemel hääleõigusega ning tavapäraselt toimub oluline osa meetme rahastamisest erainvestorite poolt, kes on sõltumatud ettevõtetest kuhu nad investeerivad. Komisjon on seisukohal, et riskikapitali meetmete puhul võib 30% suurust iseseisvat erainvesteeringut lugeda majanduslikult oluliseks.

³⁷⁵ Näiteks: stardilaenud, allutatud laenud, ekspordilaenud jms.

³⁷⁶ http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:JOL_2014_187_R_0001&from=EN

Selleks, et meelitada erainvestoreid olukorras, kus turutõrked esinevad, võib rahastamisvahenditel olla vajalik anda soodustingimustel hüvitisi, näiteks luua erainvestorite jaoks tingimusi, mis on turutingimustest soodsamad. Näiteks võib avaliku sektori investor aktsepteerida kahjumit, investeerida vähem soodsatel tingimustel kui erainvestor (st mitte *pari passu* investering) ning erainvestor võib saada suurema tulu. Samuti tasub märkida, et teatud liiki rahastamisvahendite, näiteks laenu või tagatise andmise meetmete puhul on finantsvahendaja (tavaliselt pank) samal ajal ka erainvestor. Teiste meetmete, näiteks omakapitali meetmete puhul, erinevad erainvestorid finantsvahendajatest.

Teine tasand: finantsvahendaja ja selle juhtimine

Teises järgus on eesmärgiks analüüsida, kas rakendusasutuste ja finantsvahendajate ning (fondi)juhi ja finantsvahendaja vahelise lepingu tingimused peegeldavad tavapäraseid turutingimusi. Rakendusasutused peaksid analüüsi läbiviimisel arvestama turumajanduses tegutseva operaatori põhimõtet (*market economy operator principle, MEOP*).

Samuti tuleb kontrollida, kas kõik ESI fondide soodustused on jõudnud sihtettevõtjale. Küsimus seisneb selles, kas fond on lihtsalt arveldussüsteem/abi vahendaja või üksuse, mis saab ka ise kasu liikmesriikide sisse maksetest. Riigiabi võib sellel tasandil välistada kui ilmneb, et kogu raha on edastatud valitud lõplikele kasusaajatele/sihtgruppidele.

Minevikus ei kantud paljudel juhtudel lõplikele kasusaajatele kogu raha üle. Enamike nende juhtumite puhul olid programmi poolt kaetud ka halduskulud ja teenustasud. Sellistel juhtudel ei loeta turutingimustele vastavat hüvitist, sh halduskulusid, riigiabiks, kui sekkumine toimub muidu *pari passu* või turutingimustel.

Kolmas tasand: sihtgrupp (lõplikud kasusaajad)

Lõplike kasusaajate osas võib riigiabi välistada, kui rahastamisvahend toimib kooskõlas vaba turumajanduse investeerimisprintsiibiga. Kui mitte, siis mängivad olulist rolli abikõlblikkuse kriteeriumid ja nende maksimaalne summa. Kui need on hõlmatud grupierandi määrusega või ei ületa maksimaalset summat, ei ole nende osas riigiabist teatamine kohustuslik.

Rahastamisvahendid võivad olla paremini sobivad teatud turutõrgete lahendamiseks kui traditsioonilised toetuse instrumendid kui:

- Rahastamisvahend katab mitmeid sektoreid ning tegeleb erinevate probleemidega ning vähendab üldist riigi sekkumise taset, kuna selle ülesehitus hõlbustab riskide maandamist;
- Portfelliriski saab vähendada kogunud vahendajate/(fondi)haldurite abil luues neile piisavaid stiimuleid avaliku huvi eesmärkide täitmiseks.

Olemasolevate heade tavade analüüs võib aidata vähendada riski, kuna see võimaldab arvesse võtta varasemaid kogemusi ning ei põhjusta soovimatuid muudatusi.

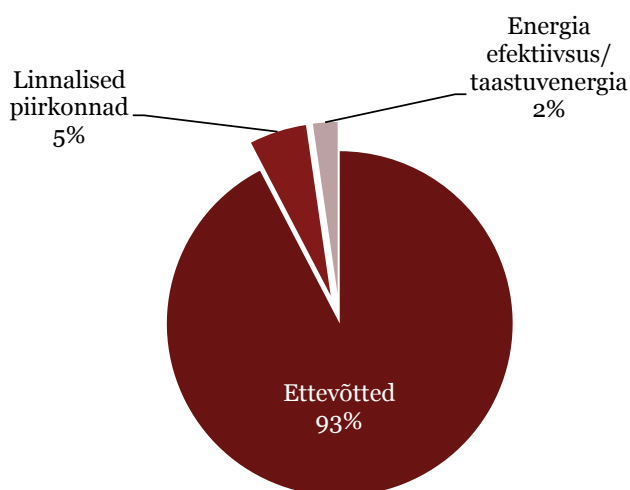
8. Parimate praktikate analüüs

8.1. Sissejuhatus

Parimate praktikate peatükk annab ülevaate teistes Euroopa Liidu liikmesriikides kasutatavatest erinevatest rahastamisvahenditest. Eesmärgiks on kirjeldada lähemalt toimivaid rahastamisvahendeid ning tuua välja rakendamise käigus saadud õppetunnid. Liikmesriikides akumulunud teadmiste kasutamine aitab vältida sarnaseid vigu Eesti rahastamisvahendite väljatöötamisel. Parimate praktikate koondamisel vaatlesime nii rahastamisvahendeid (*finacial instrument*), mis on otseselt rahastatavad Euroopa Liidu struktuurfondidest, kui ka teistest allikatest rahastatavaid rahastamisvahendeid (*other revolving instrument*). Tegemist on käesoleva uuringu uurimisküsimusega (d), vt ka Joonis 2.

8.2. Valdkonnad

Vastavalt Euroopa Komisjoni regionaalpoliitika direktoraadi (*DG Regio*) poolt 2012. aastal koostatud kokkuvõtlikule aruandele oli 2011. aasta lõpus kõigis liikmesriikides kokku (v.a Iirimaa ja Luksemburg) kasutusel 524 rahastamisvahendit hõlmates 178 rakenduskava. Kõige rohkem (93%) rahastamisvahendeid loodi ettevõtluse toetamiseks (vt Joonis 77). Energiaefektiivsuse ja linnaliste piirkondade arengu toetamiseks loodi vastavalt 2% ja 5% rahastamisvahenditest.

Joonis 77 Rahastamisvahendite valdkonnad³⁷⁷

Parimate praktikate koondamisel lähtuti eelkõige käesoleva projekti raames eelhinnatavatest valdkondadest (vt Tabel 1), mida on võrreldes eelmise programmiperioodiga rohkem (eelmisel perioodil vaid kolm eelpool nimetatud valdkonda). Seetõttu oli keerulisem leida iga valdkonna juurde põhjalikult hinnatud rahastamisvahendit teistest liikmesriikidest.

Näiteid erinevatest rahastamisvahenditest leidis kõigi valdkondade lõikes, kuid mõningal juhul ei osutunud saadud info piisavaks või hindamise tulemused ei olnud kättesaadavad. Järgnevas tabelis (Tabel 65) on valdkondade lõikes nimekiri institutsioonidest, kuhu edastati päringud, ja saadud vastused koos kommentaariga.

³⁷⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/doc/fls_stocktaking_final.pdf

Tabel 65 Ülevaade analüüsitud rahastamisvahenditest teistes riikides

Jrk	Nr	Meetme nimetus	RV	Riik	RV/ Muu	Infopäring saadetud	Vastus saadud	Ülevaade koostatud	Kommentaar
1	2.1	Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks	Essex Social Impact Bond	UK	Muu	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
2	2.2	Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed	Wales Council for Voluntary Action (WCVA)	UK	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
			Peterborough Social Impact Bond	UK	Muu	√	-	√	Avalikult kättesaadavate allikate põhjal
			SIB Eleven in Augsburg	DE	Muu	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			The Youth Engagement Fund	UK	Muu	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
3	2.3	Alkoholi- ja narkootikumide sõltuvuse ennetuse ja alkoholi ravi ja tugisüsteemide loomine ja rakendamine	London Rough Sleeping Social Impact Bond	UK	Muu	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
4	2.4	Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhoives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamiseks	Asthma management demonstration project in Fresno, California	US	Muu	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
5	4.1	Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üleeuroopalistes teadusalgatustes.	Student loan from UK government	UK	Muu	√	-	√	Esitatud päringule ei vastatud
			Innovation Norway	NO	Muu	√	-	√	Avalikult kättesaadavate allikate põhjal
6	4.3	Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus	Finnish Innovation Fund Sitra	FI	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
			The North West Fund for Energy & Environmental	UK	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
7	5.1	Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine	National Territorial Renewal Fund (FNRT)	FR	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
			The Norrland Fund	NO	Muu	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
			High-Tech Gründerfonds	DE	Muu	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
			The European Recovery Program (ERP) Fund	AT	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud

8	5.2	Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine	BRB Burgenland venture capital investments	AT	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			The Low Carbon Innovation Fund (LCIF)	UK	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
9	5.4	Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine	North West ERDF Operational Program	UK	RV	√	-	√	Avalikult kättesaadavate allikate põhjal
10	6.1	Energiatõhususe saavutamine elamumajanduses	FEIs are the Fund for Energy Efficiency	GR	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
			London Energy Efficiency Fund (LEEF)	UK	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
			JESSICA Holding Fund in Lithuania	LT	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
			The Incentive Fund for Housing	NL	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			Housing Renovation Fund' (HRV)	BG	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
11	6.2	Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekanne	Bank Gospodarstwa Krajowego	PL	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
			SlovSEFF	SK	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			Community Generation Fund	UK	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
12	6.3	Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamine	Fond JESSICA-F.I.D.A.E.	ES	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			The London Energy Efficiency Fund (LEEF)	UK	RV	√	√	√	Edastati vajalikud allikad
			The London Green Fond	UK	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
13	7.1	Veemajanduse infrastruktuuri arendamine	Operational program ENVIRONMENT	BG	RV	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			Environmental fond	SK	Muu	√	-	-	Esitatud päringule ei vastatud
			Loans from EIB credit line for financing regional development	PL	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
14	9.1	Linnapiirkondade jätkusuutlik areng	JESSICA Urban Development Fund Hesse	DE	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot
			The Fund for Sustainable Urban Development	BG	RV	√	√	-	Ülevaate koostamiseks ei olnud piisavalt infot

8.3. Parimate praktikate näited

8.3.1. Meede 2.1 Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks

Tabel 66 Essex'i ühiskondliku kasu võlakirja ülevaade

Fondi nimi	Essex Social Impact Bond
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	3.1 miljonit naela (2012-2017)
Sihtgrupp	Kolmanda sektori ettevõtted, kes tegelevad käitumuslike häiretega noorukitega vanuses 11-16 eluaastat.
Eesmärk	Noorukite eemalehoidmine riigi poolt rahastatavast hoolekandeesutustest läbi intensiivse teraapia abil.
Finantstooted	Ühiskondliku kasu võlakiri (<i>Social Impact Bond</i>)
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Ühiskondliku kasu võlakirja tulemuslikkust mõõdetakse lähtuvalt säästetud hoolekandeesutustes viibitud päevade arvu järgi võrreldes kontrollgrupiga enne ühiskondliku kasu võlakirja rakendamist (kõrvaleesmärgiks on 380-st käitumishäiretega lapsest vähemalt 110 eemale hoida riigi poolt rahastatavast hoolekandeesutusest). • Investoritele toimub maksmine tulemuste, mitte sisendite põhjal. • Võimalik investorite aastane tulu investeringult on 8-12%, mida makstakse ainult siis, kui programm saavutab oma eesmärgi. • Vahepealsed väljamaksed investoritele algavad kolm kuud pärast esimese 20 nooruki programmist väljumist. • Võimalikuks kulusäästuks Essexi maakonna volikogule on 17,3 miljonit naela, millest 7 miljonit naela moodustavad väljamaksed. • Programmi kestvus on 5 aastat, väljamaksete perioodiks 8 aastat.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Ühiskondliku kasu võlakiri peab olema võimalikult lihtne ja arusaadava ülesehitusega. • Ühiskondliku kasu võlakiri peaks oma olemuselt olema jätkusuutlik ja pikemaajalise suunitlusega. • Tuleks leida tasakaal hoolekandeesutuses viibitud päevade arvu ja teiste mõõdikute vahel programmi tulemuste hindamisel.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • Briti valitsuse veebileheküljed^{378,379} • Ühiskondliku kasu võlakirjade arendamisega tegeleva ühingu Instiglio veebileht³⁸⁰ • Essex County Council (2013) Doing Things Differently in Essex: The "Why's and How's" of Social Impact Bonds³⁸¹

³⁷⁸ http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/essex-county-council-children-risk-going-care

³⁷⁹ http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/essex-edge-care-social-impact-bond

³⁸⁰ <http://www.instiglio.org/en/analysis-of-the-social-impact-bond-in-essex-uk/>

³⁸¹ http://ssrg.org.uk/wp-content/uploads/2013/03/Roger_Bullen_SSRG_AW_2013.pdf

8.3.2. Meede 2.2 Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed

Tabel 67 Peterborough ühiskondliku kasu võlakirja ülevaade

Fondi nimi	Peterborough Social Impact Bond
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	5 miljonit naela (2010-2017)
Sihtgrupp	Kolmanda sektori ettevõtted, kes tegelevad lühiajaliste süüdimõistetute abistamisega Petersborough vanglas.
Eesmärk	Uute kuritegude toimepanemise määra vähendamine (vähemalt 10%) lühiajaliste süüdimõistetute hulgas (karistuse pikkus kuni 12 kuud), kes väljuvad Peterborough vanglast.
Finantstooted	Ühiskondliku kasu võlakiri (<i>Social Impact Bond</i>)
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Valitsus maksab investoritele nende investeringu tagasi intressiga 7,5 - 13% (sõltuvalt tulemuslikkusest), kui programm saavutab soovitud eesmärgi, vastasel juhul jäävad investorid oma rahast ilma. • Investoritel on vähem piiranguid investeerides ühiskondliku kasu võlakirja kui mõnda teisse sarnasesse fondi, sest investering ei pea olema tehtud ühe kindla ajavahemiku jooksul (nt üks majandusaasta). • Investorite koguarv oli 17. • Sihtgruppi kuuluvate isikutega tegeletakse nende karistusaja jooksul valmistades neid ette vanglaväliseks eluks ning pakutakse 12 kuulist abi kogukonnas pärast vanglast vabanemist. • Programmi tulemuslikkus on hindamisel.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Paindlik rahastamine aitas teha vajalikke otsuseid kiiremini ja vajadustest lähtuvalt (nt eelarvesse mitte planeeritud, kuid hetkevajadusest tuleneva ratastooli ostmise ilma ühiskondliku kasu võlakirjata oleks nõudnud avalduste tegemist erinevatesse agentuuridesse ja seega tunduvalt kauem aega). • Fondi rahade eest ei finantseeritud üldiseid vangide tavaellu sisenemiseks vajalikke ettevalmistuskulusid (finantseeritud tavapära riigi vahenditest), mis oleksid tekitanud sõltuvust ühiskondliku kasu võlakirjast pärast pilootprojekti lõppemist. • Rakendusüksuse direktori oluline roll programmi juhtimisel, eelkõige suhete loomisel erinevate poolte vahel.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • Ministry of Justice (2014) Phase 2 report from the payment by results Social Impact Bond pilot at HMP Peterborough³⁸²

Tabel 68 Wales Council for Voluntary Action ülevaade

Fondi nimi	Wales Council for Voluntary Action (WCVA)
Tüüp	Rahastamisvahend
Fondi maht	5,18 miljonit naela (rahastajateks Wales'i Valitsus ja Euroopa Regionaalarengu Fond) (2011-2014)
Sihtgrupp	Kolmanda sektori organisatsioonid Convergence piirkonnas Walesis.
Eesmärk	Toetada sotsiaalseid ettevõtteid, heategevust ja kolmanda sektori organisatsioone arendama kogukondlikke teenuseid, mis on majanduslikult kasulikud.
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Laen • Toetus
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Laenusummaks on 1 000 - 250 000 naela, mis tuleb tagasi maksta kuni 25 aasta jooksul intressiga tavaliselt 6%.

³⁸² https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/325738/peterborough-phase-2-pilot-report.pdf

	<ul style="list-style-type: none"> • Organisatsioonil on laenu võimalik saada ainult siis, kui eelnevalt ei olnud võimalik saada rahastust pangast (eelkriteeriumiks turutõrke olemasolu). • 2014. aasta alguse seisuga on välja laenatud 1 857 243 naela. • Projekti eesmärkide saavutamine on olnud tagasihoidlik (nt määratud 104 organisatsioonist on toetatud 28 ehk 27% eesmärgist). • Programmi kõrvaleesmärgiks oli muuta kolmanda sektoris valitsevaid hoiakuid ehk kujundada neid rohkem ettevõtlikumaks ja vähem sõltuvaks toetustest.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmi mõju loetakse üldiselt edukaks, kuna tehtud investeeringud on aidanud parandada ettevõtete finantsilist jätkusuutlikkust ning võimaldades tekitada lisa sissetulekuallikaid. • Oluline on harida kolmanda sektori ettevõtteid sotsiaalsete investeeringute alasel, kuna toetused on muutunud mugavustsooniks.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • Wales Council for Voluntary Action (2012) Wales Wellbeing Bond Transforming public services together³⁸³ • Oldbell3 (2014) Communities Investment Fund (CIF) Project Evaluation

8.3.3. Meede 2.3 Alkoholi- ja narkootikumide sõltuvuse ennetuse ja alkoholi ravi ja tugisüsteemide loomine ja rakendamine

Tabel 69 London *Rough Sleeping* ühiskondliku kasu võlakirja ülevaade

Fondi nimi	London Rough Sleeping Social Impact Bond
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	5 miljonit naela (2012-2016)
Sihtgrupp	Kolmanda sektori ettevõtted, kes tegelevad kodutute arvu vähendamisega Londonis. Meede panustab 831 kodutu rehabiliteerimisele.
Eesmärk	Kodutute arvu vähendamine Londonis
Finantstooted	Ühiskondliku kasu võlakiri
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Ühe kodutu hinnatavaks kuluks riigile 5 aasta jooksul on 37 tuhat, mis teeb 831 sihtgruppi kuuluva püsiva kodutu 5 aasta kuluks riigile 30 miljonit naela. • Keskmise programmikulu ühe isiku kohta on 20 tuhat naela ja hinnatavaks 5 aasta kulude kokkuhoiuks ühe kodutu kohta oleks 37 tuhat naela. • Programmi kestus on 3 aastat (alates 1. november 2012) ja üks lisavaatlusaasta. • Näited mõõdikutest (tänaval magavate inimeste arvu vähenemine, püsiv elamiskoht, välismaalaste majutamine koduriiki, tööjõu suurenemine, arstiabi vähenemine võrreldes varasemaga). • Koosrahastatav elluvijate ja investorite poolt. • Väljamakseid investoritele teeb Greater London Authority määratud tulemuste saavutamise korral (nt pärast seda, kui varasem kodutu töötab täiskoormusega 13/26 nädalat).
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmi tulemuste hindamine on pooleli, kuid oletatavasti ei suudeta kulusäästu saavutada nii lühikese perioodiga.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • Briti valitsuse veebileheküljed^{384,385}

³⁸³ <http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/WCVA%20Wales%20Wellbeing%20Bond%20Eng.pdf>

³⁸⁴ http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/greater-london-authority-homeless-people

³⁸⁵ http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/london-rough-sleeping-social-impact-bond

8.3.4. Meede 4.1 Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üleeuroopalistes teadusalgatustes

Tabel 70 Suurbritannia valitsuse poolt väljastatava õppelaenu ülevaade

Fondi nimi	Student finance loan by UK government
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	Andmed puuduvad
Sihtgrupp	Suurbritannias kõrgemas haridusasutuses õppivad üliõpilased, enamjaolt Suurbritannia kodanikud.
Eesmärk	Üliõpilaste õpingute toetamine.
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Õppelaen • Toimetuleku laen
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Õppelaenu summaks on kuni 9000 naela ja see kantakse otse ülikoolile, kus õpitakse. • Toimetulekulaenu on võimalik saada kuni 7751 naela ja see kantakse taotleja pangakontole. • Õppemaksu tasumine algab pärast õpingute lõppemist (osakoormusega õppides mitte hiljem kui 4 aastat pärast õpingute alustamist). • Laenu tagasimaksmine algab, kui laenu taotleja nädalane sissetulek on vähemalt 405 naela, kuus 2 750 või aastas 21 000 naela. Makse suuruseks on 9% sissetulekust. Intress võib olla Retail Price Index, millele liidetakse kuni 3% sõltuvalt sissetuleku suuruselt. • Laenu tagasimaksmine toimub läbi Suurbritannia maksusüsteemi ning arvestatakse otse tööandja poolt makstavast palgast maha. • Laenu kustutatakse pärast laenuvõtja surma, 30 aasta möödumist laenu võtmisest või töövõimetuse kaotades.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • Student Finance England (2013) Student loans - A guide to terms and Conditions 2014/15³⁸⁶

Tabel 71 Innovation Norway ülevaade

Fondi nimi	Innovation Norway
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	2,2 miljardit Norra krooni toetuste fond (2008) ning 2,1 miljardit laenu ja garantii fond (2008)
Sihtgrupp	Ettevõtted, kes soovivad suurendada oma konkurentsieelist ja innovaativust, kuid ei ole võimelised ise vajalikku rahastust leidma.
Eesmärk	Areneda soovivate ettevõtete toetamine ja Norra turundus turismisihtkohana.
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Laen • Garantii • Toetus
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatsioonilaenu rahastab kuni 50% projekti maksumusest ja pakub soodsat intressi ning tagasimaksmise periood on kohandatud projekti eesmärgist lähtuvalt.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Väiksemad geograafilised ja sektoraalsed piirangud lihtsustavad innovaativsete projektide edendamist. • Sektoraalsed programmid peaksid keskenduma nendele aladele, kus fondid saavad kõige paremini panustada väärtuse loomisesse, eriti kõrgema riski tasemega

³⁸⁶ http://www.sfengland.slc.co.uk/media/666045/sfe_t_c_guide_1415_d.pdf

	projektidesse, millel on raske saada mujalt rahastust.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • European Investment Bank (2013) Financial Instruments: A Stock-taking Exercise in Preparation for the 2014-2020 Programming Period³⁸⁷ • PÖYRY (2010) Evaluation of innovasjon Norge, summary of evaluation findings³⁸⁸

8.3.5. Meede 4.3 Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus

Tabel 72 Ülevaade Soome innovatsioonifondist Sitra

Fondi nimi	Finnish Innovation Fund Sitra
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Eesmärk	Ettevõtete energia- ja ressursitõhususe suurendamise projektidesse investeerimine ja antud valdkonnaga tegelevate innovaatiliste <i>startup</i> ide toetamine.
Sihtgrupp	Energiasektoris tegutsevad uued <i>startup</i> ettevõtted.
Fondi maht	<ul style="list-style-type: none"> • 600 miljonit eurot sihtkapitali investeringuid (2013) • 64 miljonit eurot riskikapitali investeringuid (2013)
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Omakapitali investering • Fondifondidesse investering • Vahetusvõlakirjadesse investering (<i>convertible bond investment</i>) • Riskilaen (<i>risk loan</i>) - tegemist laenuga, kus risk kaotada kogu investering on 100%, kuid edukuse korral on tuluprotsent suurem kui keskmise riskitasemega projektide puhul.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Fond kavatseb fookust suunata tulevikus omakapitali investeringutelt fondifondi investeerimisele tulenevalt erasektori fondihaldurite märksa laiemast kogemusest ja võimekusest igapäeva äritegevust tõhusamalt juhtida/konsulteerida. • Tuleks suurendada töötajate pühendumust ettevõtte ühise strateegia rakendamisele, mis aitab kaasa fondi tulemuslikkusele. • Oluline on töötajate vahel jagada teadmisi, kompetentsi ja dokumente. • Investori roll alustava ettevõtte toetamisel ei ole ainult rahaline, vaid näiteks lisandväärtust lisava kompetentse strateegia koostamine, üleüldise rahastamiskeemi koostamine, korporatiivne organiseerimine, turundamine, sektori <i>know-how</i> jagamine. • Investorite kaasamine on oluline, kuna nad tõstavad alustava ettevõtte usaldusväärsust teiste huvigruppide hulgas, mis loob eelduse ka edaspidiseks rahastamiseks.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • SITRA (2014) Annual Report and Financial Statements 2013³⁸⁹ • Ramboll (2011) Actions and visions for social change: sitra's evaluation 2002–2011³⁹⁰

³⁸⁷ http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/doc/fls_stocktaking_final.pdf

³⁸⁸ http://www.damvad.com/media/10862/summary_of_evaluation_findings.pdf

³⁸⁹ http://www.sitra.fi/julkaisut/Toimintakertomus/2013/Sitra_Annualreport2013.pdf

³⁹⁰ http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Sitras_evaluation_2002_2011.pdf

8.3.6. Meede 5.1 Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine

Tabel 73 Ülevaade *High-Tech Gründerfond*´ist Saksamaal

Fondi nimi	High-Tech Gründerfonds in Germany
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	304 miljonit eurot (2011-2017)
Sihtgrupp	<ul style="list-style-type: none"> • Arengufaasis innovaatilised <i>high-tech</i> firmad (asutamisest kuni 1 aasta, rahavoog kuni 30 tuhat eurot). • Täidab VKE kriteeriumid. • Tegutsev ja majanduslikult aktiivne Saksamaal paiknev ettevõtte, mille omanikud panustavad 100% oma tööajast ettevõtte arendamisse.
Eesmärk	Riskikapitalistide kaasatuse suurendamine ja turulõhe ületamine.
Finantstooted	Allutatud konverteeritav laen
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Asutajad säilitavad suurima aktsionäride grupi. • Laenu on võimalik saada kuni 2 miljonit eurot ettevõtte kohta, millest kuni 500 000 eurot kohe alguses ja vajadusel kuni 1,5 miljonit eurot järelinvesteeringuna. • Laenu andmise tulemusel omandab fond 15% ettevõtte osalusest. • Finantseeringu perioodi pikkus on 6-7 aastat. • Laenuintress on 10%, mille maksmist saab edasi lükata 4 aastat ettevõtte likviidsuse säilitamiseks. • Rahastamise saamiseks peab omafinantseering olema 20% (endistes Ida-Saksamaa osades k.a Berliinis 10%). • Puuduv osa on võimalik saada kaainvestoritelt (nt äriinglitelt, seemnefondidest). • 35st väljunud ettevõttest 28 olid kasumlikud.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Vajalik omada teadmisi ja suhtevõrgustikku atraktiivseks müügiks. • Poolte vahel põhjalikult defineeritud laenutingimused aitavad vältida edaspidiseid arusaamatusi. • Kriitiliseks eduteguriks on oskused ja tunnused pakkumiste selekteerimiseks. • Fondi poolt on oluline omada inimressurssi portfellis olevate ettevõtete toetamiseks (firma infrastruktuuri ja kontrollsüsteemi organiseerimine, juhtide juhendamine ja värbamine, juurdepääsu võimaldamine mõjuvõimsatesse suhtevõrgustikesse jne). • Kõige olulisem on poolte vahel usaldusliku partnerlussuhte loomine.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • High-Tech Gründefonds veebileht³⁹¹ • Mertsch, K. (2014) High-Tech Gründerfonds: leading seed investor of young German technology enterprises, esitlus

³⁹¹ <http://www.en.high-tech-gruenderfonds.de/>

8.3.7. Meede 5.2 Kapitali- ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine

Tabel 74 The Low Carbon Innovation fondi ülevaade

Fondi nimi	The Low Carbon Innovation Fund (LCIF) in United Kingdom
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	20,5 miljonit naela Euroopa Regionaalarengu Fondist ja 30,2 miljonit naela erainvesteeringuid (2010-2015)
Sihtgrupp	VKEd, kes arendavad uusi, innovaatilisi ja keskkonnasäästlikke tooteid, teenuseid või tegevusi Inglismaa idaosas.
Eesmärk	Omakapitali investeeringud varase staadiumi VKEdesse, kes panustavad keskkonnasäästlikesse projektidesse Inglismaa idaosas.
Finantstooted	Omakapitali investeering
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> Põhifondist rahastatava projekti investeeringu suurus peab olema 75 000 - 1 000 000 naela, millest erasektori investeering peab olema kuni 50%. (Eelmisel perioodil esitati 175 taotlust, millest 74 oli veel vaatluse all ja 38 edukalt rahastatud.) Väiksema investeeringuskeemi puhul peab projekti investeeringu suurus olema 10 000 kuni 75 000 naela, millest erasektori investeering peab olema kuni 50%. Rahastatud on selliseid projekte nagu LED valgustusüsteemide installeerimise optimeerimine, autode kütusesäästlikumaks muutmine, hoonete jahutamise tehnoloogia arendamine, geotermilise soojusjaama rajamine. Iga 1 nael investeeringut on kaasanud 3,46 naela erasektorist (riigi keskmine on tavaliselt 1,5 naela).
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> Hea koostöömudel (University of East Anglia: valdkonna <i>know-how</i> ning Turquoise International (fondijuhtimine)). Fondi investeerimistaotluste analüüs on turul hinnatud ning usaldusväärne (aitab kaasata erainvestoreid) – väga oluline panus nn. tehnilisse <i>due diligence</i>'i. Fondi tingimuste paindlikkus on oluline (sh mezzanine ja jätkuinvesteeringud). Oluline on edendada fondi turundusega seotud tegevusi võimalike kvaliteetsete ettepanekute saamiseks oma ala spetsialistidelt fondi edasiarendamise kohta. Tähtis on luua suhtevõrgustikke valdkonna spetsialistidega, mis aitavad edendada rahastavate projektide edaspidist arengut ja rahastamist.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> Report to University of East Anglia (2013) Low Carbon Innovation Fund: Interim Evaluation

8.3.8. Meede 5.4 Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine

Tabel 75 The North West ERDF Operational Program'i ülevaade

Fondi nimi	The North West ERDF Operational Program in UK (The North West Urban Investment Fund)
Tüüp	Rahastamisvahend
Fondi maht	100 miljonit naela (2007-2013)
Sihtgrupp	Loode Inglismaa linnapiirkonna säästvat arengut toetavad projektid.
Eesmärk	Jätkusutlikuks arenguks tingimuste loomine ning tööjõu kättesaadavuse ja kasvu soodustamine loode Inglismaal.
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Laen • Omakapitali investering • Garantii
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmijuhid peavad tegema tihedat koostööd mitte ainult mahukate projektide juures, vaid ka väiksemates projektides, mis võivad omada suurt mõju ümbruskonna arengus, mis aitab ennetada projekti läbikukkumist.
Allikad	Regeneris consulting (2010) Interim Evaluation of the North West ERDF Operational Programme (2007-2013) ³⁹²

8.3.9. Meede 6.1 Energiatõhususe saavutamine elamumajanduses

Tabel 76 JESSICA Holding Fund for sustainable energy investments in residential buildings ülevaade

Fondi nimi	JESSICA Holding Fund for sustainable energy investments in residential buildings
Tüüp	Rahastamisvahend
Fondi maht	227 miljonit eurot (127 miljonit Euroopa Regionaalarengu Fondist, 100 miljonit riigi kaasfinantseering, millest 22,4 miljonit on olnud riigi tegelik panus siiani; 2007-2013)
Sihtgrupp	Korteriühistud, mis paiknevad enne 1991. aastat ehitatud elumajades
Eesmärk	Rahvastiku elamistingimuste parandamine. Ehitussektori elavdamine. Energiasektori ainupakkujast sõltuvuse vähendamine.
Finantstooted	Laen
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Laenu andtakse tagatiseta kuni 20 aastaks fikseeritud intressiga 3%. Võimalik on saada kuni 2 aastat maksepuhkust renoveerimise ajal. • 15% laenust kantakse maha, kui on saavutatud 20% kokkuhoidu ja renoveerimise lõpetamisel olemas energiaklass D. • 100% renoveerimise ettevalmistamisega seotud dokumentidest hüvitatakse (makstakse riiklikest fondidest). • Madala sissetulekuga perekondadele hüvitatakse 100% osamaksetest. • Programmiga liitumiseks peab 50% + 1 korteriomaniikki nõus olema.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmi esialgset edu takistasid inimeste usaldamatus valitsuse vastu. • Suur osa korteriomaniikest elatusid ainult riigitoetustest ning osad madala sissetulekuga inimestest said küttekulude kompensatsiooni ja seetõttu ei olnud huvitatud programmiga liitumisest. Seetõttu hakati järk-järgult küttearvete kompensatsiooni vähendada.

³⁹²

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/91934/ERDF_North_West_interim_evaluation_November_2010.pdf

	<ul style="list-style-type: none"> • Seoses esinenud probleemidega paluti linnavalitsustel koostada nimekiri kõige halvemas seisukorras olevatest hoonetest. • Samuti olid paljud korteriomanikud organiseerimatud, seetõttu määrasid linnavalitsused renoveerimistega tegeleva halduri, kes aitab korteriomanike nimel ja kasuks laenu võtta.
Allikad	Kiškis, I. (2014) Financial instrument for sustainable energy investments in residential buildings in Lithuania, esitlus Brussels

Tabel 77 Program “Energy Efficiency at Household Buildings” ülevaade

Fondi nimi	Program ‘Energy Efficiency at Household Buildings’
Tüüp	Muudest allikatest rahastatud ringlev instrument
Fondi maht	548 miljonit eurot (2007-2013)
Sihtgrupp	Isoleerimata majade omanikud või neis paiknevate korterite omanikud. Hoonetel peab olema madalam energiaklass kui D ja paiknema piirkonnas, kus maksimaalne tööde maksumus ruutmeetri kohta on 2100 eurot.
Eesmärk	Stimuleerida kodanikke sekkuma oma kodude CO ₂ heitkoguse ja energiatarbimise vähendamisse.
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Intressivaba laen • Toetus
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Laenu taotlejale kompenseeritakse energiainspektorite ja – nõustajate kulud. • Programmi sihiks on saavutada 30% energia kokkuhoid ühes majapidamises (kWh/m²). • Madala sissetulekuga sihtgrupile võimaldatakse kogu töö maksumusest 30% toetusena, keskmise ja kõrgema sissetulekuga sihtgrupile 15%. Ülejäänud osas saavad kõik sihtgrupid intressivaba laenu kuni 2015. aasta lõpuni. • Majandusse on suunatud juba 200 miljonit eurot (150 miljonit on avalikud fondid). Programmiperioodi eesmärgiks on 750 miljonit eurot (0,35% SKP). • Programm on loonud juurde 5049 uut töökohta. • Programm on saavutanud kodanike suure poolehoidu (2011. aastal esitati 178 000 avaldust ning rohkem kui 44 000 rahuldati).
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Programmi elluviimist raskendas ehitussektori keerukas ja killustunud ülesehitus. • Samuti ei olnud kodanikud kursis energiasäästliku eluviisiga, mis raskendas osapoolte kohanemist programmi filosoofia ja parameetritega. • Finantstoote skeem ei olnud alguses sihtgrupile atraktiivne, kuna nõudis liiga suurt omafinantseeringut. • Programmist tuli välja arvata väga madala sissetulekuga inimesed korporatiivpankade krediidiriski tõttu. • Bürokratia pikendab ajaperioodi avalduse rahuldamisest laenu väljastamiseni. • Kodanikud ei ole kohustatud tasuma tööde eest enne elluviimist, mis motiveerib madala sissetulekuga inimesi panustama energiatõhususe saavutamisse.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • Ministry of Environment Energy and Climate change (2014) Energy Efficiency in Households Programme • Sarafidis, Y., Hontou, V. Program “Energy Efficiency at Household Buildings” • Dimitrios, A. (2014) Saving at home program in Greece, esitlus Brussels

8.3.10. Meede 6.2 Efektiivne soojusenergia tootmine ja ülekanne

Tabel 78 Community Generation Fund

Fondi nimi	Community Generation Fund
Tüüp	Rahastamisvahend
Fondi maht	Andmed puuduvad
Sihtgrupp	Kogukonnad, mis paiknevad puudustkannatavas piirkonnas. Teostatava projekti suurus peab olema vähemalt 25kWh võimekusega.
Eesmärk	Kutsuda ellu kogukonna poolt omatud taastuenergia infrastruktuuri laialdast arengut.
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Arengulaen • Ehituslaen
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Arengulaen on olemuselt tingimuslikult tagastatav laen nõutava planeeringu ja teiste nõusolekute/litsentside finantseerimiseks vahemikus 20 000-150 000 naela ja moodustab maksimaalselt 75% kogumaksumusest. • Ehituslaen on pikaajaline laen seadmete, materjali ja muude ehituskulude katteks omaette või koos pangalaenuga vahemikus 250 000 – 2 000 000 naela, moodustades maksimaalselt 75% kogumaksumusest. Laenu tagasimaksmise periood on 5-15 aastat 7-10% intressimääraga. • Laenude rahastamine toimub FSE Grupi investorite, äriinglite, individuaalsete investorite kaasabil, kusjuures nõutava minimaalse investeeringu summaks on 2000 naela.
Õppetunnid	Fondi edukust tõestab projekt, kus Roselandi kogukonna poolt rajatud tuulefarm, millele Community Generation Fond võimaldas 77 300 naela arengulaenu, teenib aastas 750 000 naela.
Allikad	The FSE Grupi veebileht ³⁹³

³⁹³ <http://www.thefsegroupp.com/social-impact-funding/community-generation-fund>

8.3.11. Meede 6.3 Energiasäästu ja taastuenergia osakaalu suurendamine

Tabel 79 London Energy Efficiency Fund

Fondi nimi	London Energy Efficiency Fund (LEEF)
Tüüp	Rahastamisvahend
Fondi maht	100 miljonit naela (2007-2013)
Sihtgrupp	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte tegutseb avalikus-, era- või kolmandas sektoris. • Projekt on suunatud Londoni piirkonda. • Projekt panustab energiatõhusasse kasutamisse läbi süsinikdioksiidi heitkoguse vähendamise.
Eesmärk	Energiatõhusate projektide toetamine
Finantstooted	<ul style="list-style-type: none"> • Laen • Omakapitali investering
Lühiülevaade	<ul style="list-style-type: none"> • Laenu antakse kuni 10 aastaks intressiga alates 1,55% aastas, tagasimaksmise periood on 15-20 aastat. • Rahastatava projekti nõutav rahastuse maht peab olema 1-20 miljonit naela. • Projekti nõutav energiasäästu määr peab olema vähemalt 20% võrreldes varasemaga ja aastane süsiniku koguse vähenemine alla 5000 naela tonni CO₂ kohta. • Kokku on hoitud 15 000 tonni CO₂ ja keskmine energiasääst projektiti oli 25% (eesmärk 20%). • 2014-2020 perioodil plaanis toetada ka tänavavalgustust hõlmavaid projekte.
Õppetunnid	<ul style="list-style-type: none"> • Hoida investeerimispoliitika paindlik – „standard“ projektid ja investeeringute poliitika ei tohiks olla takistuseks edukate projektide elluviimisel areneval turul. • Turustandarditele vastavate näidisprojektide koostamine vähendab transaktsioonikulusid ja edendab üleüldist projektide rakendatavust.
Allikad	<ul style="list-style-type: none"> • AMBER. Deloitte LGF Study – Amber Notes • London Energy Efficiency Fund. Executive summary ³⁹⁴ • London Energy Efficiency Fund. Marrying Business with LEEF Finance Base London 2013³⁹⁵

³⁹⁴ <http://www.leef.co.uk/pdf/LEEF.pdf>

³⁹⁵ http://www.leef.co.uk/pdf/LEEF_Base_London_FINAL.pdf

8.4. Parimate praktikate kokkuvõte

Parimate praktikate analüüsimisel selgus, et liikmesriikide üleselt esineb nii ettevõtluse, energia kui ka linnaliste piirkondade arengus juhtimis- ja regulatiivne risk. See tähendab, et rahastamisvahendi rakendamise edukus sõltub juhtiva organi kompetentsist. Samuti võivad siseriiklikud ja Euroopa Liidu regulatsioonid seada piirangud rahastamisvahendi kasutusvõimalustele. Kuna rahastamisvahendite kasutamine ei olnud eelmisel programmiperioodil energia ja linnaliste piirkondade sektoris nii levinud kui ettevõtluse arendamisega seotud valdkondades, siis on ka liikmesriikide ülesed järeldused nende valdkondade kohta puudulikud (vt Tabel 80 esimene pool).

Liikmesriikide spetsiifiliste rahastamisvahendite analüüsimisel selgus, et enamike näidete puhul peeti rahastamisvahendi eeliseks kapitali kättesaadavuse parandamist ja fondi raharingluse suurendamist. Nii mõnegi näite puhul nähti rahastamisvahendi väljakutsena rakendamise pikaajalisust ja erasektori investorite kaasamist. Paljudel juhtudel raskendas rahastamisvahendi edukat toimimist ekspertide ja laia suhtlusvõrgustiku puudus. Riskidest toodi välja juhtimisrisk ehk rahastamisskeemis osalevate erinevate poolte huvidega arvestamine ning ühise eesmärgi nimel toimimiseks allutamine. Samuti mainiti, et rahastamisvahend peab olema paindlik, et suudaks saavutada parimat tulemust muutlikes turutingimustes. Rakendamisriski puhul mainiti varasemate kogemuste puudumisest tulenevaid rahastamisvahendi väljatöötamise ja rakendamisega seotud probleeme.

Järgnevas tabelis (Tabel 80) on täpsemalt välja toodud parimate praktikate näited ja levinumad probleemid. Mõnede liikmesriikide näidete puhul oli tabeli täitmine raskendatud puuduliku või piiratud allikate kättesaadavuse tõttu.

Tabel 80 Koondülevaade parimatest praktikatest

Rahastamisvahend	Eelised					Väljakutsed					Rakendamise kogemus					Riskid					
	Kapitali kättesaadavuse paranemine	Ringlusefekt	Avaliku raha väärtuse kasv	Teadmiste ja oskusteabe ühendamine	Era- ja avaliku sektori koostöö	Rakendamine on aeganõudev	Turutingimustega kohanemine on keeruline	Seadusandlikud müraned	Erainvestorite kaasamine raskendatud	Rakendamine võtab planeeritust kauem aega	Ekspertide puudus	Nõutud tulumäära ja programmeerimise perioodi pikkuse lahkevus	Probleemid struktuurifondi regulatsioonidega ja riigiabi	Vajadus laia suhtevõrgustiku järele	Investeeringiprotsess peab olema läbipaistev	Oluline on tõsta sihtgrupi teadlikkust	Juhtimise risk ³⁹⁶	Regulatiivne risk ³⁹⁷	Finantsrisk ³⁹⁸	Rakendamise risk ³⁹⁹	Paindlikkus ⁴⁰⁰
Liikmesriikide ülesed																					
Ettevõtlus	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Energia															✓	✓	✓		✓		
Linnalised piirkonnad		✓			✓	✓		✓		✓	✓		✓			✓	✓				
Liikmesriikide spetsiifilised																					
Essex SIB in UK					✓			✓			✓			✓				✓		✓	
Peterborough SIB in UK					✓									✓		✓				✓	
Wales Council for Voluntary Action (WCVA)	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓						✓				✓		
London Rough Sleeping Social Impact Bond			✓		✓	✓		✓	✓		✓			✓				✓	✓		
Student finance loan by UK government	✓																	✓			
Innovation Norway	✓																			✓	✓

³⁹⁶ Ebakompetentne juhtimine raskendab rahastamisvahendi kasutajate ja väljatöötajate vahelist suhtlust ning tõstab riski, et rahastamisvahendi rakendamine võtab kauem aega ning osa teadmisi võib minna kaduma.

³⁹⁷ Regulatiivsetest piirangutest tulenevalt on risk, et rahastamisvahend on loodetust vähem efektiivsem.

³⁹⁸ Võimalike investorite puuduse tõttu on risk mitte saavutada rahastamisvahendi abil soovitud eesmärgi.

³⁹⁹ Varasema kogemusest rahastamisvahendite väljatöötamine ja rakendamine kannab endas riski tuua kaasa suuremaid kulusid, võtta rohkem aega ning tuua kaasa torked rakendamisel, mis tulenevad puudevõimekusest probleemide ette näha.

⁴⁰⁰ Avaliku sektori võimekus reageerida kiiresti turu muutumisele, mistõttu on risk jääda vajalike finantstoodetega turule tulemisel hiljaks.

Finnish Innovation Fund Sitra	✓	✓		✓					✓	✓			✓		✓	✓				
High-Tech Gründerfonds in Germany	✓	✓		✓					✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓		
The Low Carbon Innovation Fund in UK	✓	✓	✓	✓	✓					✓			✓		✓				✓	
The North West ERDF Operational Program in UK	✓	✓	✓													✓			✓	
JESSICA Holding Fund for sustainable energy investments in residential buildings in Lithuania	✓	✓	✓			✓		✓		✓			✓						✓	
Program 'Energy Efficiency at Household Buildings' in Greece	✓	✓	✓		✓	✓	✓			✓			✓		✓	✓	✓		✓	
Community Generation Fund in UK	✓	✓	✓												✓					
London Energy Efficiency Fund	✓	✓	✓		✓		✓												✓	✓

9. Kokkuvõte

Eelhindamise ulatus

Antud uuring on läbi viidud vastavalt Euroopa Komisjoni eelhindamise metoodika juhendi⁴⁰¹ eelhindamine punktide a, b ja d osas (eelhindamise esimene etapp). Uuringu käigus oli oluline koguda piisav tõendusmaterjal järledamiseks, kas käsitletud viieteistkümnes valdkonnas eksisteerib turutõrge või mitteoptimaalne investeerimissituatsioon⁴⁰², anda ülevaade rahastamisvahendite lisaväärtusest, üldistest riigiabi suunistest, kavandatud sekkumiste proportsionaalsusest ning teiste liikmesriikide kogemustest rahastamisvahendite kasutamisel.

Käesolev töö annab küll sõltumatu ja objektiivse hinnangu rahastamisvahendite üldisele sobivusele, kuid rahastamisvahendi täpse vormi, skeemi ja rakendamise tingimuste väljatöötamiseks on vaja vastata ka ülejäänud eelhindamise küsimustele⁴⁰³, mida antud uuring ei hõlma⁴⁰⁴.

Tulemused ja järeldused

Alljärgnevalt esitatakse olulisemad tulemused ja järeldused, mis rahastamisvahendite eelhindamise käigus selgusid.

- **Üldine teadlikkus rahastamisvahendite võimalustest ning kasudest** on nii sihtgruppide kui ka ministriumite hulgas **piiratud**. Sellest tulenevalt ei osata tihti näha ega kaaluda toetuspõhise lähenemise alternatiive.
- Enamiku eelhindamise raames analüüsitud meetmete puhul on riik seadnud eesmärgiks leevendada **positiivse välismõju turutõrget** – kuigi probleemi lahendamine omab positiivset mõju ühiskonnale laiemalt, ei paku investering investoritele rahaliselt piisavalt atraktiivset tootlust. Ebapiisava tootluse adresseerimiseks on rahastamisvahendite asemel tagastamatu toetuse kasutamine asjakohasem. Analüüsi käigus kerkisid ebapiisava tootluse näited üles erinevatel tasanditel – teatud meetmete puhul ei olnud käesolevas staadiumis teostatavate tegevuste tulemusel projektidel **raha genereerimise võimet** (nt alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamine), osade puhul pole **projekti rahavoog investeringu õigustamiseks piisav** (nt säästvate liikumisviiside arendamine linnapiirkondades ja erinevad infrastruktuuriinvesteringud). Samas tuvastas analüüs mitmeid valdkondi, kus pärast hetkel planeeritavate investeringute tegemist võib valdkond muutuda kasumlikult ning jätkusuutlikult toimivaks (nt väikesadamate võrgustiku ja regionaalsete kompetentsikeskuste väljaarendamine), mis **võib avada täiendavad võimalused rahastamisvahendite kasutuselevõtuks**.
- **Eesti finantsturg on tugevalt kallutatud pankade laenufinantseerimise suunas** – võlakirjaturgu sisuliselt ei eksisteeri, aktsiaturg on väike ning ebalikviidne, rahvusvahelised institutsioonid on finantseerinud vaid üksikuid suuremaid tehinguid ning pensionifondid investeerivad kohalikku majandusse minimaalselt. Samas on **laenuturg aktiivne, laenuintressid hetkel turul madalad ning pankade laenuitingimused on oluliselt paindlikumad** kui mõned aastad tagasi. Mitmete analüüsitud meetmete sihtgrupid (KOV-id ja nendega seotud ettevõtted, haiglad ning korteriühistud) **omavad ligipääsu erasektori laenukapitalile** (madalad intressimäärad, paindlikud tagatiste ja omafinantseeringu nõuded, piisava pikkusega laenuperioodid jms) ning investeerimisprojektid ei jää kapitali kättesaadavuse tõttu teostamata. Sellest tulenevalt **ei ole paljude sihtgruppide puhul tänases turusituatsioonis vajadust riikliku laenuinstrumendi järele**.

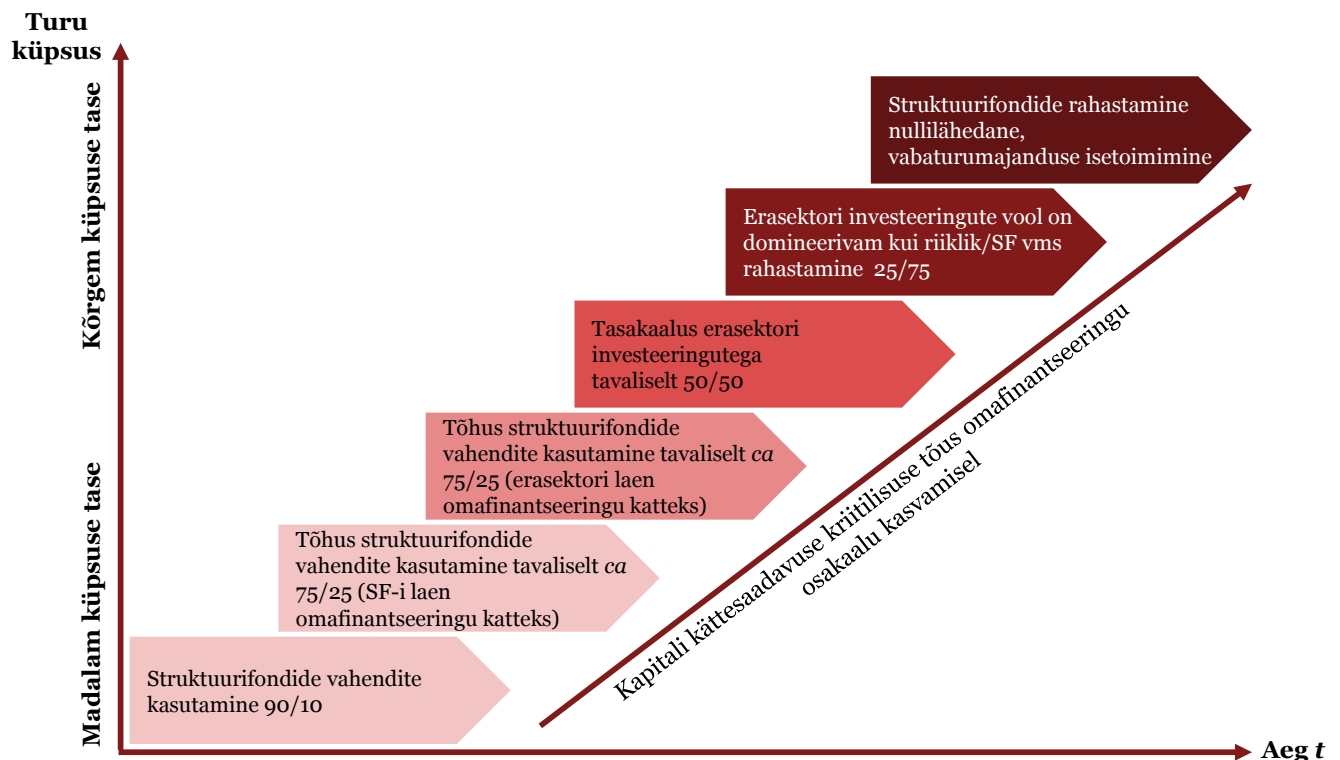
⁴⁰¹ European Commission, 2014. "Ex-ante assessment methodology for the use of financial instruments".

⁴⁰² Turutõrgete kontseptsioon käsitleb endas turu mittetoimivuse aspekte. Mitteoptimaalsed investeerimissituatsioonid hõlmavad olukordi, kus turu investeringute maht on seatud eesmärkide valguses ebapiisav.

⁴⁰³ Rahastamisvahendite eeldatav võimendav mõju, kavandatav investeerimisstrateegia ning rakendamisstruktuur, rahastamisvahendite lõplikud nimekirjad ning tingimused, nende kombineerimine toetustega, konkreetsete meetme/prioriteedi eesmärkide saavutamise analüüs ning juhised, millel alusel hinnata rahastamisvahendi rakendamise tingimuste muutmise vajadust.

⁴⁰⁴ Järgmise etapi küsimustele vastamiseks on rakendusametustel kaks peamsist võimalust: (a) teostada analüüs ja ettevalmistus ise või (b) tellida rahastamisvahendite rakendamise ettevalmistav teenus erasektorist.

- Tulenevalt madalast finantsvõimekusest või poliitilistest valikutest ei täida kõik KOV-id neile seadusega ettenähtud kohustusi või lükatakse nende täitmine edasi (nt tänavavalgustuse parendamine, soojustorustike renoveerimine, veemajandustaristu nõuetekohasuse tagamine, lapsehoiukohtade tagamine piirkonna elanikele). Seetõttu on kohati tekkinud olukord, kus **riik on sunnitud EL-i vahendite abil sekkuma** (nt amortiseerunud taristuobjektid). See aga omakorda aeglustab kõrgemate keskkonnahoidlike eesmärkide saavutamist, kuna suuremat tulemuslikkust (nt ulatuslikum energiakokkuhoid) pakkuvate investeeringute asemel on tarvidus parandada avariilisse seisukorda langenud objekte või vähendada ajutiselt suurenenud nõudlust omavalitsuste teenuste järele. Juhul kui riik seadnuks endale tegelikult eesmärgiks riigiüleste tulemusindikaatorite saavutamise (nt võimalikult suur taastuvenergia kasv, kasutatava energia koguhulga vähendamine, võimalikult suure hulga tarbijate küttekulude alandamine jms), mitte aga avariilises seisukorras olevate objektide väljavahetamise ja/või parendamise, siis arvestades valdkonna potentsiaalset kulusäästu ja sihtgrupi võimekust, **võinuks rahastamisvahendite kasutuselevõtt olla mitme meetme puhul asjakohane**.
- Euroopa Liidu toetuste kasutamise küpsuse taseme hindamisel (evolutsiooniteekond, vt Joonis 78) on Eesti liikumas järjest enam **toetuse määrade vähendamise suunas**. Tulenevalt kasvavast omaosaluse määrast muutub ka kapitali kättesaadavus toetusrahade efektiivsel kasutamisel järjest olulisemaks. Laenukapitali hea kättesaadavus enamikele sihtgruppidele võimaldab toetuse saajatel otse erasektorist omafinantseeringu osa rahastada. See omakorda toob kaasa piisava toetusrahade võimenduse ning elimineerib mitmete sihtgruppide puhul vajaduse riigipoolse laenuinstrumendi rahastamisvahendi väljatöötamiseks. Kuigi ringlusefekt EL-i vahendite tagastamise ja süsteemi taastpaigutamise kaudu sellisel juhul ei realiseeru, **ei ole õigustatud riiklik sekkumine laenu turule** olukorras, kus erasektoril on piisav valmisolek ise vastuvõetavatel tingimustel laenukapitali pakkuda.

Joonis 78 EL-i toetuste kasutamise tasemed. Allikas: PwC

Eelhindamise lõpptulemused on esitatud Tabel 81-s, kus punasena on tähistatud meetmed, mille osas on leitud, et rahastamisvahendite kasutuselevõtt pole käesoleval hetkel sobilik ning rohelisena need meetmed, mille puhul on rahastamisvahendite rakendamine hinnatud asjakohaseks. Kõigi meetmete hinnangute kohta on tabelis esitatud ka peamised turutõrked ja argumendid. **Rahastamisvahendite kasutuselevõtt on põhjendatud VKE-dele suunatud meetmete raames** (kapitali kättesaadavus ning energia- ja ressursitõhususe investeeringute soodustamine), kuid lisaks tuvastati analüüsi käigus mitmeid olulisi

turutörkeid, mille adresseerimine rahastamisvahenditega võib muutuda asjakohaseks kas **туруолукорра muutumisel** (nt korteriühistustute renoveerimine) või sotsiaalvaldkonnas **tõenduspõhiste teenuste väljatöötamise ning tulemuspõhise tasustamise juurutamisel** (nt tööturul osalemist toetavad rehabilitatsiooniteenused).

Parimate praktikate analüüs

Liikmesriikide ülesest analüüsist ilmnes, et peamised riskid rahastamisvahendite rakendamisesl on juhtimis- ja regulatiivset iseloomu. See tähendab, et rahastamisvahendi rakendamise edukus sõltub juhtiva asutuse kompetentsist ning siseriiklikud ja Euroopa Liidu regulatsioonid võivad seada piirangud rahastamisvahendi kasutusvõimalustele.

Liikmesriikide spetsiifiliste rahastamisvahendite analüüsimisel selgus, et enamike näidete puhul peeti rahastamisvahendi eeliseks kapitali kättesaadavuse parandamist ja fondi raharingluse suurendamist. Nii mõnegi näite puhul nähti rahastamisvahendi väljakutsena rakendamise pikaajalisust ja erasektori investorite kaasamist. Paljudel juhtudel raskendas rahastamisvahendi edukat toimimist ekspertide ja laia suhtlusvõrgustiku puudus. Samuti mainiti, et rahastamisvahend peab olema paindlik, et suudaks saavutada parimat tulemust muutlikes turutingimustes. Rakendamise puhul mainiti varasemate kogemuste puudumisest tulenevaid probleeme.

Soovitused

- **Teadlikkuse tõstmiseks rahastamisvahendite olemuse kohta** soovitame Rahandusministeeriumil kavandada uuel programpperioodil teavitustegevusi rakendusasutuste ja –üksuste ning erinevate sihtgruppide seas, millega vähendada toetuspõhise kultuuri mõju ning tutvustada alternatiivsete rahastamisvahendite võimalikke kasusid.
- **Monitoorida Eesti finantsturu olukorda (nt pankade laenuitingimused) ja muutuseid sihtgruppide finantsvõimekuses** valdkondlike arengute tulemusena (nt regionaalsed kompetentsikeskused, perearstid, väikesadamate võrgustik, vee-ettevõtted) ning hinnata, kas osade meetmete puhul võib rahastamisvahendi kasutuselevõtt turutingimuste (sh seadusandluse) muutumisel osutada asjakohaseks.
- Meetmete 4.3 „Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus“ ja 5.2 „Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine“ osas tuvastatud rahastamisvahendite kasutuselevõtu jaoks **alustada eelhindamise teise etapiga** (vt Joonis 3). Selle käigus tuleks välja töötada investeerimisstrateegia ning rahastamisvahendi täpsed tingimused ja vastata muudele eelhindamise meetodikas nõutud küsimustele.
- Eelhindamise tulemusel tuvastatud rahastamisvahendite **investeerimisstrateegia** (meetmete 4.3 ja 5.2 osas) peaks olema lahendatud **paindlikult** võttes arvesse potentsiaalseid muutusi nii majanduses kui nõudluse-pakkumise tasemetes ja tingimustes (nt pankade krediidipoltiika muutused). Programpperioodi alguses käivitatud meetmed tuleks turuolukorra muutumisel täiendavalt üle vaadata ning vajadusel pakkuda välja uued lahendused (sh tagastamatu abi ümberkujundamine rahastamisvahendiks ning vastupidi).
- Rahastamisvahendite senisest laiemast kasutuselevõtu võimaldamiseks soovitame riigil liikuda **tulemuspõhise juhtimise ja tasustamise põhimõtete** juurde – selle asemel, et suunata raha erinevate tegevuste teostamisele (nt sõltuvusnõustamise läbiviimine), tuleks tasustada tulemuste saavutamist (sõltuvusest vabanemine), jättes teenuseosutajale vabad käed tulemuse saavutamise strateegia osas. Sotsiaalvaldkond pakub mitmeid võimalusi pilootprojektideks (vt Lisa 5).

Tabel 81 Meetmete ja tegevuste kokkuvõttev tabel

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	Kas eelhindamine soovib praegustes tingimustes RV kasutuselevõttu SF vahenditest?	Peamised argumendid
1	2.1	Lapsehoiu ja puudega laste hoolekandeteenuste arendamine hoolduskoormuse vähendamiseks	Lapsehoiukohtade loomine ja teenusepakkumise toetamine 0-7-aastastele lastele.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Eesmärki vähendada lapsehoiukohtade puudust on keeruline lahendada muul viisil kui toetustega, kuna lapsevanemate poolt makstav hoiukoha tasu katab vaid jooksvad kulud osaliselt ning lisanduvast maksutulust ei piisa saadud finantseeringu tagasimaksmiseks. Tasuvuse puudujääki on tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
2	2.2	Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed	Toimetulekuraskustega inimestele ning nende pereliikmetele töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused; asendushoolduse kvaliteedi tõstmine.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Süsteemi väljaarendamine ning teenuseosutajate koolitamine ei ole raha genereeriv tegevus ei täiendava tulu ega kokkuhoiu kaudu. Meede panustab osaliselt ka sotsiaalvaldkonna spetsialistide kompetentsuse, oskuste ja teadmiste suurendamisele ja omavalitsuste koostöö toetamisele teenuste osutamisel, mida rahastamisvahendi kaudu finantseerida pole mõistlik. Seega on investeeringute tegemine investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida. Tulevikus teenuste pakkumisel võib analüüsida nt ühiskondliku kasu võlakirjade rakendatavust.
3	2.3	Alkoholi- ja narkootikumide sõltuvuse ennetuse ja alkoholi ravi ja tugisüsteemide loomine ja rakendamine	Alkoholi liigtarvitamise varane avastamine ja lühinõustamise teenused esmatasandi- ja eriarstiabi osutajatele.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Meede panustab kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamisele, mida saab tagastamatu toetusega oluliselt tulemuslikumalt lahendada. Projektid pole isetasuvad, mistõttu on investeeringute tegemine investorile

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	Kas eelhindamine soovib praegustes tingimustes RV kasutuselevõttu SF vahenditest?	Peamised argumendid
					majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida. <ul style="list-style-type: none"> Tulevikus teenuste pakkumisel võib analüüsida nt ühiskondliku kasu võlakirjade rakendatavust.
4	2.4	Kättesaadavate ja kvaliteetsete tervishoiuteenuste tagamine tööhõives püsimise ja hõivesse naasmise suurendamiseks	Haiglavõrgu pädevuskeskuste tugevdamine; investeeringute toetamine perearstikeskuste loomiseks.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Projektid pole isetasuvad, puudub piisav raha genereerimise võime kulude kokkuhoiu või täiendavate tulude näol. Tervishoiuteenuste tervikliku ja vajaduspõhise reformi läbiviimist on tagastamatu toetuse abil võimalik tugevamalt motiveerida.
5	4.1	Eesti T&A rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamine ja osalemine üleeuroopalistes teadusalgatustes.	Teadusasutuste ja kõrgkoolide institutsionaalne arendus ja investeeringud; Investeeringud teaduse infrastruktuuri toetamiseks teekaardi alusel; Teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumine, mobiilsus, järelkasv; Teaduse tippkeskuste toetamine teaduse rahvusvahelise konkurentsivõime ning tippkvaliteedi tugevdamiseks.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Investeeringud teadustaristusse, teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise ning TA kvaliteedi tõstmise projektid on suure positiivse välismõjuga, mis toetavad üldisi majandusarengu ja riigi konkurentsivõime eesmärke. Kuna teadustegevuse tulemust ei ole võimalik ette prognoosida, siis sihtgrupp ei ole valmis tegema kõrge riski ja väga pika tasuvusajaga investeeringuid iseseisvalt. Riskide tõttu on investeeringute tegemine investorile majanduslikult mittetasuv, kuigi omab positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalisel sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
6	4.3	Ettevõtete energia- ja ressursitõhusus	Investeeringud parimasse võimalikku ressursitõhusasse tehnoloogiasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetavate IT-rakenduste toetamine.	JAH Meetme tegevuse nr 4.3.1 osas	<ul style="list-style-type: none"> Teadlikkuse tõstmiseks ja tasuvusaja lühendamiseks ei ole rahastamisvahend kõige otstarbekam vahend. VKE-de kapitali kättesaadavuse probleemide tõttu

Jrk	Nr	Meetme.nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	Kas eelhindamine soovitab praegustes tingimustes RV kasutuselevõttu SF vahenditest?	Peamised argumendid
					eksisteerib vajadus kas laenude või käenduste järele. <ul style="list-style-type: none"> Tingimusliku laenu põhiline eesmärk on vähendada ettevõtete jaoks uutesse projektidesse investeerimise riski sellisele tasemele, et ettevõtte oleks valmis investeeringu teostama, võimaldades seeläbi mõnevõrra vähendada tagastamatu toetuste osakaalu ning tekitades osalise ringlusefekti. Paljude projektide puhul võib rahastamisvahendite kombineerimine tagastamatu toetusega osutada kõige efektiivsemaks lahenduseks. Täiendavalt tasuks analüüsida ESCO kontseptsiooni rakendatavust.
7	5.1	Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine	Pereturismi atraktsioonide, multifunktsionaalse konverentsi- ja messikeskuse rajamine, väikesadamate võrgustiku arendamine.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Väikesadamad kannavad eelkõige sotsiaalmajanduslikku mõju, neid tuleks käsitleda osana riigi infrastruktuurist. Alles pärast piisavate infrastruktuuri-investeeringute tegemist, mis võimaldab tagada purjeturisti teekonna läbimise Eesti rannikualadel mugavalt ning nõuetele vastavalt, võivad sadamad muutuda kasumlikuks. Konverentsi- ja messikeskuse ning pereturismiatraktsioonide puhul ei avaldu kogu investeeringust saadav kasu investeeringu teostajal, mistõttu puudub sihtgrupi valmidus ilma riigi tagastamatu toetuseta investeeringut teha.
8	5.2	Kapitali ja krediidikindlustuse kättesaadavuse parandamine	Varajase faasi fondifondi loomine riskikapitali pakkumiseks; laenude, tagatiste ja eksporditehingute kindlustuse väljastamine.	JAH	<ul style="list-style-type: none"> Tuvastatud on finantseerimise puudujääk eelkõige varajases arengufaasis tegutsevatele ettevõtetele. Vastuvõetamatu riskiprofiil (nt ettevõtete kõrged investeerimisriskid, võimendatavate varade vähesus, eksporditehingute finantseerimine), mida saab rahastamisvahendi kasutuselevõtuga mõistlikult maandada. Turu väiksusest tingitud erapakujate puudus

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	Kas eelhindamine soovitab praegustes tingimustes RV kasutuselevõttu SF vahenditest?	Peamised argumendid
9	5.4	Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine	Regionaalsete kompetentsikeskuste arendamine (seadmed) ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringud.	EI	(krediidikindlustus). <ul style="list-style-type: none"> Nii regionaalsed kompetentsikeskused kui ka PKT investeeringud on positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga ja/või avalikku hüve pakkuvad regionaalarenguprojektid, mille eesmärk on peatada Eesti-siseste regionaalsete erinevuste suurenemine ja tõsta piirkondade võimet panustada riigi majanduskasvu. Positiivse sotsiaal-majandusliku mõju tõttu ei avaldu kasu vaid investoril ja seetõttu on projektid pika tasuvusajaga. Samas teistelt projektist kasusaavatelt turuallikatelt pole kasu projekti investorile võimalik üle kanda. KOV-ide, eriti nende, kes asuvad väljaspool suuremaid linnapiirkondi, investeerimissuutlikkus on tagasihoidlik. Samuti piirab teatud osa KOV-ide investeerimisvõimekust kõrge laenukoormus.
10	6.1	Energiatõhususe saavutamine elamumajanduses	Korterelamute rekonstrueerimise toetamine.	EI	<ul style="list-style-type: none"> KÜ-de teadlik soovimatus pikaajalisi finantskohustusi võtta ning võimetus investeeringute tegemises kokku leppida. Liiga pikka tasuvusaega on tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida. Madal teadlikkus investeeringu energiasäästust (informatsiooni asümmeetria). Teadlikkuse tõstmiseks ei ole tagastamatule toetusmeetmele häid alternatiive. Direktiivi 2012/27/EL eesmärgid on kõrged ning nende täitmiseks on vaja astuda kiireid ja mõjusaid samme. Tagastamatu toetuse kaudu on võimalik kõige kiiremini reaalsete investeeringute tegemist alustada. Laenukäendust on otsustatud teostada KredEx-i omavahendite arvelt.

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	Kas eelhindamine soovib praegustes tingimustes RV kasutuselevõttu SF vahenditest?	Peamised argumendid
11	6.2	Efektive soojusenergia tootmine ja ülekanne	Kaugkütte katelde renoveerimine ja kütuste vahetus; amortiseerunud ja ebaefektive soojustorustiku vahetamine; lokaalsete kütelahenduste ehitamine kütelahenduste asemele.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Täiendavalt tasutaks analüüsida ESCO kontseptsiooni rakendatavust. MKMi eesmärki vahetada välja kõige halvemas seisus olevad katlad ja soojatorustikud on keeruline lahendada muul viisil kui tagastamatu toetusega, kuna kitsendatud sihtgrupi võime investeeringute abil olulist kulusäästu saavutada ning sellest saadud finantseeringut tagasi maksta ei ole piisav. Investeeringute tegemine on investorile seega majanduslikult mittetasuv, kuigi võib omada positiivset välismõju ühiskonnale. Kuna turuosalised sellega üldjuhul ei arvesta, siis on tasuvuse puudujääki tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida. Vastuvõetamatu riskiprofiil - oht, et tarbijad ühendavad end võrgust lahti. Madal teadlikkus väiksemate ettevõtete puhul.
12	6.3	Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamine	Tänavavalgustuse renoveerimine.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Tänavavalgustuse renoveerimine ei ole KOV-ide jaoks esmatähtis ning investeeringute tegemise takistuseks ei ole kapitali kättesaadavus, vaid prioriteetide seadmine muudesse valdkondadesse (nt lasteaiakohtade loomine, sotsiaalteenuste pakkumine vms). Tagastamatu toetus võimaldab tekitada täiendava motivatsiooni investeerimiseks. Kogu investeeringust moodustab energiasäästu andev lampide vahetus vaid kuni 15%, seega sihtgrupi võime investeeringute abil olulist kulusäästu saavutada ning sellest saadud finantseeringut tagasi maksta ei ole piisav. Tasuvuse puudujääki on tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida.
13	7.1	Veemajanduse	Ühisveevärgi ja kanalisatsioonüsteemide,	EI	<ul style="list-style-type: none"> Investeeringute tegemine on tihti majanduslikult

Jrk	Nr	Meetme nimetus	Meetme tegevuste kirjeldus	Kas eelhindamine soovitab praegustes tingimustes RV kasutuselevõttu SF vahenditest?	Peamised argumendid
		infrastruktuuri arendamine	sh joogiveepuhastite ja reoveepuhastite ehitamine ja rekonstrueerimine ühisveevärkides ja reoveekogumisaladel.		mittetasuv. Tasuvuse puudujääki on tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida. <ul style="list-style-type: none"> EL-i veevaldkonna direktiivide nõuete täitmine on riiklik kohustus ning selles osas vaja astuda kiireid ja mõjusaid samme. Tagastamatu toetuse kaudu on võimalik kõige kiiremini reaalseste investeeringute tegemisega jätkata.
14	9.1	Linnapiirkondade jätkusuutlik areng	Säästva linnalise liikuvuse ning inim- ja keskkonnasõbraliku avaliku linnaruumi arendamine (transpordiliikide ühendamine, kergliiklusteed); Lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuur.	EI	<ul style="list-style-type: none"> Nii säästva linnalise liikuvuse arendamise kui ka lapsehoiu ja alushariduse infrastruktuuriinvesteeringud on positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga ja/või avalikku hüve pakkuvad arendustegevused, mille eesmärk on linnapiirkondade jätkusuutlik areng.
15	9.2	Ida-Virumaa linnapiirkondade jätkusuutlik areng	Säästva linnalise liikuvuse ning avaliku linnaruumi arendamine Ida-Virumaal (transpordiliikide ühendamine, kergliiklusteed); Alakastatud linna-alade elavdamine Ida-Virumaal (äripinnad koos ümbritseva infrastruktuuriga).	EI	<ul style="list-style-type: none"> Samuti on alakastatud linnaalade taaselavdamine positiivse sotsiaal-majandusliku välismõjuga ja/või avalikku hüve pakkuv arendustegevus, mille eesmärk on Ida-Virumaa suuremate linnapiirkondade atraktiivsuse tõstmine ja jätkusuutlik areng. Tasuvuse puudujääki on tagastamatu toetuse abil võimalik mõistlikult kompenseerida. Tegevuste peamise sihtgrupi suutlikkus tagastatavat instrumenti teenindada ei ole tasuvuse puudujääkide tõttu piisav. Samuti piirab teatud osa KOV-ide investeerimisvõimekust kõrge laenukoormus.

Lisad

Lisa 1 Kasutatud allikad

Üldised kasutatud allikad

1. Commission staff working document, financial instruments in Cohesion Policy, SWD (2012) 36 final, Brussels, 27.2.2012, European Commission, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/communic/financial/financial_instruments_2012_en.pdf
2. Counterfactual Impact Evaluation of Cohesion Policy. Work Package 1: Examples from Enterprise Support: Impact and cost-effectiveness of investment subsidies in Italy, Final Report to DG Regio, June 2012, ASVAPP (2012)
3. Eesti statistika andmebaas, Statistikaamet, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>
4. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL, EURATOM) nr 966/2012, 25. oktoober 2012, Euroopa Komisjon
5. Kapitali kättesaadavuse uuring (2013), Ernst & Young
6. Riigiabi, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (EAS), <http://www.eas.ee/et/eas/hea-teada/riibiabi>
7. Estonia (2014). European Bank for Reconstruction and Development, <http://www.ebrd.com/downloads/research/factsheets/estonia.pdf>
8. 2013 SMEs' Access to Finance survey, European Commission, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/finance/files/2013-safe-analytical-report_en.pdf
9. Ex-ante assessment methodology for the use of financial instruments (2014), European Commission, http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/fin_inst/pdf/ex_ante_vol2.pdf
10. Eurostati andmebaas, Euroopa Komisjon, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
11. Eesti finantsseisuga 31.12.2013, Finantsinspeksioon, http://www.fi.ee/public/Turg_seisuga_2013_12_eeesti_.pdf
12. Finantsinspeksiooni aastaraamat 2013, Finantsinspeksioon, <http://www.fi.ee/aastaraamat2013/>
13. H. William Dettmer, *Goldratt's Theory of Constraints: A systems approach to continuous improvement*, 1997
14. Struktuurifondide infoportaal, Rahandusministeerium, www.struktuurifondid.ee
15. Annual report 2013 (2013), Nordic Investment Bank, http://annual.nib.int/2013/filebank/642-NIB_Annual_Report_2013.pdf
16. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused (2012), Poliitikauuringute Keskus Praxis SA, http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/VKE_arengusuundumused_lopparuanne_Praxis_2012.pdf
17. Riikliku vanaduspensioni, kohustusliku kogumispensioni ja vabatahtliku kogumispensioni statistika (2013), Rahandusministeerium, http://files.ee.omxgroup.com/pensionikeskus/dokumendid/kogumispensioni_statistika_012014.pdf
18. Euroopa Investeerimispank, Rahandusministeerium, <http://www.fin.ee/eib>
19. Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus, Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13361493>
20. Eesti rahvaarv, rahvastiku koosseis ja paiknemine 2011. aasta rahvaloenduse tulemuste põhjal (2012), Statistikaamet, <http://www.stat.ee/dokumendid/67466>

Meede 2.1

1. Ainsaar, M., Soo, K. (2012), Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011, Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Sotsiaalministeerium, <http://www.sm.ee/sites/default/files/content->

- editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/aruanne_2011_kovraport_finall_21.08.2012.pdf
2. Eesti statistika andmebaas, Statistikaamet, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>
 3. *Child poverty and Well-being in the EU. Current status and way forward. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities (2008), European Commission, <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2049&langId=en>*
 4. Konkurentsivõime kava "Eesti 2020", Vabariigi Valitsus, <https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti2020.pdf>
 5. Koolieelse lasteasutuse seadus (RT I 1999, 27, 387), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032014056>
 6. Meetme 2.1 infoleht
 7. Meetme 9.1 infoleht
 8. Eesti sotsiaalmajanduslik analüüs: ülevaade poliitikavaldkondade hetkeolukorrast (2012), Rahandusministeerium, Rhttp://www.struktuurifondid.ee/public/Eesti_hetkeolukorra_analuusi_ulevaade.pdf
 9. Riigieelarvest koolieelsete lasteasutuste kohtade loomiseks ja renoveerimiseks, lasteasutuste õpikeskkonna arendamiseks ja lasteasutuste õpetajate palgavahenditeks toetuse eraldamise ning kasutamise tingimused ja kord ning toetuse saamise eelduseks oleva kohaliku omavalitsuse üksuse omaosaluse suurus ja nõuded omaosalusele (RT I 2008, 6, 47), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13357743>
 10. Sotsiaalhoolekande teenuste seadus (RT I 1995, 21, 323), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062014071>
 11. Soolise võrdõiguslikkuse monitoring 2009 (2010), Uuringuraport, Sotsiaalministeerium, http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/toimetised_20101.pdf
 12. Sotsiaalministeeriumi arengukava 2014-2020 (2010), Sotsiaalministeerium, http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Ministeeriumi_arengukava_ja_tooplaan/sotsiaalministeeriumi_arengukava_2011-2014.pdf
 13. Laste ja perede arengukava 2012-2020 (2011), Sotsiaalministeerium, http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/laste_ja_perede_arengukava_2012_-_2020.pdf
 14. Abi pereliikme hooldajale / lapsevanemale, Eesti Töötukassa (2014), <https://www.tootukassa.ee/content/toetused-ja-huvitised/abi-pereliikme-hooldajale-lapsevanemale>
 15. Tulumaksuseadus, Riigi Teataja, (RT 1999, 101, 903), <https://www.riigiteataja.ee/akt/111072014022>
 16. VV korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri", Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>

Meede 2.2

1. Kutserehabilitatsioon – kellele, miks ja kuidas (2011), Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus, <http://www.astangu.ee/meie-keskusest/uudised/artikkel/a/kutserehabilitatsioon-kellele-miks-ja-kuidas.html>
2. Majandusaasta aruanne 2012 (2013), Eesti Asenduskodu Töötajate Liit, http://www.eatl.ee/wp/wp-content/uploads/aruanne_80298781_2012_kinnitamata.pdf
3. Mis on tugiisikuteenus? (2013), Eesti Asenduskodu Töötajate Liit, <http://www.eatl.ee/tugiisik/mis-on-tugiisikuteenus/>
4. Tööturu ülevaade 2/2012 (2012), Eesti Pank, <http://www.eestipank.ee/publikatsioon/tooturu-ulevaade/2012/tooturu-ulevaade-22012>
5. Eesti. Arve ja fakte 2014 (2014), Eesti Statistikaamet, <http://www.stat.ee/65905>
6. Majandusaasta aruanne 2013 (2014), Eesti Töötukassa https://www.tootukassa.ee/sites/tootukassa.ee/files/aastaaruanne_2013.pdf
7. Eesti Vabariigi põhiseadus, (RT 1992, 26, 349), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/127042011002>

8. Kliendikeskne esmatasandi juhtumitöö ning juhtumikorraldus sotsiaalkaitse tervikliku koostoise tagamisel, uuringu lõppraport (2011), KPMG, http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analusiid/Sotsiaalvaldkond/kpmg_lopparuanne_5.pdf
9. MTÜ Oma Pere veebileht: http://www.omapere.ee/page_library.php?pageid=32
10. *Estonia: Towards a Single Government Approach*, OECD Public Governance Reviews (2011), OECD, https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/oeed_public_governance_review_estonia_full_report.pdf
11. Asenduskodudes kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks (2011), Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, http://www.sos-lastekyla.ee/wp-content/uploads/2014/05/Asenduskodude_uuring-2011.pdf
12. Asenduskodudes kasvanud noorte valmisolek iseseisvaks eluks (2011), Praxis, http://www.sos-lastekyla.ee/wp-content/uploads/2014/05/Asenduskodude_uuring-2011.pdf
13. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus, (RT I 1999, 16, 273), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/116042014015>
14. Riigi tegevus laste riikliku hoolekande korraldamisel. Riigikontrolli aruanne Riigikogule (2009), Riigikontroll, <http://www.riigikontroll.ee/>
15. *Smith, W. B (2011) Youth Leaving Foster Care. A Developmental, Relationship-Based Approach to Practice*
16. Sotsiaalhoolekande seadus, (RT I 1995, 21, 323), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062014071>
17. Rehabilitatsiooniteenus (2014), Sotsiaalkindlustusamet, <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/rehabilitatsiooniteenus-5/>
18. Riiklik sotsiaalkindlustus (2014), Sotsiaalkindlustusamet, <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/pensionarid-2/>
19. Sotsiaaltoetused puuetega inimestele (2014), Sotsiaalkindlustusamet, <http://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sotsiaaltoetused-puuetega-inimestele/>
20. Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring 2009 (2009), Sotsiaalministeerium
21. Asendushoolduse kontseptsiooni alusanalüüs (2013), Sotsiaalministeerium, http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Lapsed_ja_pered/ahk_alusanalyys_dets_2013.pdf
22. Meetme 2.2 infoleht, Sotsiaalministeerium.
23. Talur, P. (2014) Euroopa Sotsiaalfondi perioodi 2014+ tegevused sotsiaalhoolekande vallas, esitlus

Meede 2.3

1. Prioriteetne suund 3 „Pikk ja kvaliteetne tööelu“, Elukestva Õppe Arendamise SA Innove.
2. Rahvastiku tervise arengukava 2009-2020 (2008), Haigekassa, http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/Rahvastiku_tervise_arengukava_RTA.pdf
3. Lai, T. (2011) *Population health measures to support evidence-based health policy in Estonia*, Tartu Ülikool, doktoritöö, http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/17147/lai_taavi.pdf?sequence=1
4. Rehm, J. Shield, K. D. (2012) *Alcohol consumption, alcohol dependence and attributable burden of disease in Europe*, http://amphoraproject.net/w2box/data/AMPHORA%20Reports/CAMH_Alcohol_Report_Europe_2012.pdf
5. Reinap, M (2009) Olulisemate käitumuslike terviseriskide majanduslik koormus, Tallinna Tehnikaülikool, magistritöö, http://www.who.int/fctc/reporting/party_reports/estonia_annex4_economic_burden_of_main_behavioral_health_risks_2009.pdf
6. Rudi, H. (2014) Ekspert: alkoholism on Eestis alaravitud, <http://tervis.postimees.ee/2866729/ekspert-alkoholism-on-eestis-alaravitud>
7. Alkoholipoliitika roheline raamat, lisa 7: Ravi- ja nõustamisteenuste töörühma materjal alkoholipoliitika rohelse raamatu jaoks (2014), Sotsiaalministeerium
8. Meetme 2.3 infoleht, Sotsiaalministeerium

9. Ülevaade alkoholisõltuvusega seotud teenustest Eestis, esitlus, (2014), Tervise Arengu Instituut, http://esf2007.sm.ee/files/kertu/anu/AABEN_060314_KOV-juhid.pptx
10. Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis (2013), Tervise Arengu Instituut, http://www.ki.ee/publikatsioonid/valmis/Alkoholi_aastaraamat_2013.pdf
11. Tervishoiuteenuste korraldamise seadus, (RT I 2001, 50, 284), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/108102014008>
12. AA veebilehelt (2014): <http://www.aestonia.com/index.php?id=17>
13. *Alcohol in the European Union. Consumption, harm and policy approaches (2012)*, World Health Organization (WHO), http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/160680/e96457.pdf
14. *Global status report on alcohol and health 2014. Appendix 1 Alcohol Consumption (2014)*, World Health Organization (WHO), http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_alcohol_report/msb_gsr_2014_3.pdf

Meede 2.4

1. Ammas, A (2014) Suurhaiglad veavad Eestis võrgustumist, artikkel Postimehes
2. Eesti Haigekassa 2014. aasta eelarve seletuskiri (2013), Eesti Haigekassa, http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/EHK_eelarve_2014.pdf
3. Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020 (2008), Haigekassa, http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/Rahvastiku_tervise_arengukava_RTA.pdf
4. Elanike hinnangud tervisele ja arstiabile 2013 (2013), Eesti Haigekassa, <http://www.saarpoll.ee/UserFiles/File/Elanike%20hinnangud%20tervisele%20ja%20arstiabile%202013%20ARUANNE.pdf>
5. Tervishoiuteenuste kättesaadavus haiglavõrgu arengukava (HVA) haiglates oktoober 2013 (2013), Eesti Haigekassa, http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/file/ravijarjekorrad/Kokkuvote_kodulehele.pdf
6. Ojamaa, H (2012) Uuring: arstiabi kättesaadavus on aastatega halvenenud, <http://tervis.postimees.ee/1026250/uuring-arstiabi-kattesaadavus-on-aastatega-halvenenud>
7. Haiglavõrgu jätkusuutlikkus, aruanne Riigikogule (2010), Riigikontroll, <http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/1721/1/Riigikontroll2010.pdf>
8. Perearstide veebiküsitluse tulemused (2011), Riigikontroll
9. Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2011. aastal, aruanne Riigikogule (2012), Riigikontroll, <http://www.riigikontroll.ee/LinkClick.aspx?fileticket=7mkwmEL2vIc%3D&tabi>
10. Perearstiabi korraldus Eesti Arstide Liit (2014) Eesti arstide töökoormuse uuringu tulemuste kokkuvõte (2011), Riigikontrolli aruanne Riigikogule http://www.arstideliit.ee/wp-content/uploads/2014/09/Eesti_arstide_koormus_lyhiversioon.pdf
11. Esmatasandi tervishoiu arengukava aastateks 2009 – 2015 (2009), Sotsiaalministeerium, http://sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Tervis/Tervishoiususteem/esmatasandi_arengukava_2009-2015.pdf
12. Meetme 2.4 infoleht, Sotsiaalministeerium.
13. Sotsiaalministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2013–2016 (2012), Sotsiaalministeerium. http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Ministeeriumi_arengukava_ja_tooplaan/sotsiaalministeeriumi_arengukava_2013-2016.pdf
14. Haiglavoodite koondstatistika 2013 (2014) Tervise Arengu Instituut, <http://www.tai.ee/et/terviseandmed/tervisestatistika-ja-uuringute-andmebaas/uuendused/3480-haiglaravivoodite-koondstatistika-2013>
15. Tervishoiuteenuste kättesaadavus haiglavõrgu arengukava (HVA) haiglates oktoober 2013 (2013), Terviseamet (2013), http://www.haigekassa.ee/uploads/userfiles/file/ravijarjekorrad/Kokkuvote_kodulehele.pdf

Meede 4.1

1. Nutikas spetsialiseerumine – kitsaskohtade ja uute võimaluste analüüs, vahearuanne (19.06.2013), Eesti Arengufond, http://www.arengufond.ee/wp-content/uploads/2013/06/AF_kitsaskohad_final2.pdf
2. Eesti Statistikaameti andmebaas, Statistikaamet, www.stat.ee
3. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia “Teadmistepõhine Eesti 2014-2020” (RT III, 29.01.2014, 2)
4. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 “Teadmistepõhine Eesti” (RT I 2007, 16, 78)
5. Euroopa Komisjoni Elukestva Õppe programmi koduleht (2014), Euroopa Komisjon, http://ec.europa.eu/education/tools/llp_en.htm
6. *JRC Scientific and policy reports, ERAWATCH Country Reports 2012: Estonia (2014), European Commission*, http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/export/sites/default/galleries/generic_files/file_o464.pdf
7. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2007-2013 “Teadmistepõhine Eesti” aruanne strateegia eesmärkide ja rakendusplaani täitmisest 2012. aastal (2013), Haridus- ja Teadusministeerium, http://www.hm.ee/sites/default/files/tai_strategia_aruanne2012.pdf
8. Karo, E., Kattel, R., Tõnurist, P., Valdmaa, K., Looga, L., Kirs, M., Lumi, P., Käger, M. (2014). Eesti teadusfinantseerimise instrumendid ja teaduse rakendatavus majanduses: poliitikaanalüüs tänase TAI süsteemi väljakutsetest ja võimalustest. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 5.1 lõppraport. TTÜ Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut
9. Konkurentsivõime kava “Eesti 2020” <https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti2020.pdf>
10. Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020 (2013), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, <http://kasvustrategia.mkm.ee/>
11. Masso, J, Liik, M., Ukrainski, K. (2013). Teadus- ja arendustegevuse ja innovatsiooni indikaatorid Eesti innovatsiooni- ja teadupoliitikas: senine praktika ja poliitikasoovitused. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 7.1 raport
12. Meetmete 4.1.1, 4.1.2, 4.1.3, 4.1.4 infolehed
13. Interim Evaluation of the European Lifelong Learning Programme 2007-2009. The National Report of Estonia(2010), Poliitikauuringute Keskus Praxis SA, <http://www2.archimedes.ee/hkk/File/LLP-vahehindamine-final.pdf>
14. Euroopa Liidu tõukefondide perioodi 2007-2013 teadus- ja arendustegevuse ning kõrghariduse meetmete rakendamise vahehindamine (2011), Poliitikauuringute Keskus Praxis SA, Technopolis Group, Institute of Baltic Studies
15. Eesti sotsiaalmajanduslik analüüs: ülevaade poliitikavaldkondade hetkeolukorrast (2012), Rahandusministeerium
16. Struktuurifondide kodulehe toetuse saajate andmebaas (2014), Rahandusministeerium, <http://www.struktuurifondid.ee/mis-on-tehtud/>
17. T&A kogukulude rahastamine Eestis 2010-2012. SA Eesti Teadusagentuuri koduleht (2014) <http://www.etag.ee/wp-content/uploads/2014/02/TA-kogukulude-rahastamine-Eestis.png>
18. Tartu Ülikooli majandusaasta aruanne (2013), Tartu Ülikool, http://www.ut.ee/sites/default/files/www_ut/ulikoolist/tartu_ulikooli_majandusaasta_aruanne_2013_0.pdf
19. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus (RT I 1997, 30, 471), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032014066>
20. Ukrainski, K., Kanep, H., Masso, J. (2013). Eesti teaduse rahastamise rahvusvaheline võrdlevanalüüs. Teadus- ja Innovatsioonipoliitika Seireprogrammi uuringu 2.1 raport
21. VV korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri", Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/121062014001>
22. *Statistical Country Profiles, Estonia 2012, World Intellectual Property Organisation*, http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/ee.html

Meede 4.3

1. Eesti Tööstusettevõtete energiasäästu olukord, lõppraport (2008), Energiasäästu büroo, http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/b/bf/Eesti_toostusettevotete_energiasaastu_olukord.pdf
2. Kapitali kättesaadavuse uuring (2013), Ernst & Young
3. Komisjoni talitluse töödokument (2014), Euroopa Komisjon, http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2014/swd2014_estonia_et.pdf
4. Keskkonnatehnoloogilise innovatsiooni perspektiivsuundade ja pakutavate lahendite rakendusvalmiduse hindamine (2008), HeiVäl Consulting, <http://www.heival.ee/wp-content/uploads/2011/05/HeiV%C3%A4l-Consulting-2008-Keskkonnatehnoloogilise-innovatsiooni-perspektiivsuundade-ja-pakutavate-lahendite-rakendusvalmiduse-hindamine.pdf>
5. Kaas, M. (2014) EVEA ettepanekud EAS'i toetusmeetmete „Tootmisettevõtete arendustoetus” ja “Innovatsiooniosak” kasutatavuse parandamiseks väikeste ja keskmiste ettevõtete poolt <http://www.evea.ee/index.php/17-seisukohad/572-evea-ettepanekud-eas-i-toetusmeetmete-tootmisettevotete-arendustoetus-ja-innovatsiooniosak-kasutatavuse-parandamiseks-vaikeste-ja-keskmiste-ettevotete-poolt>
6. Keskkonnainvesteeringute Keskuse toetused keskkonnasäästliku ettevõtluse edendamiseks täna ja tulevikus (2013), Keskkonnainvesteeringute keskus, http://www.koda.ee/public/Failid/02_KIK.pdf
7. Majanduslike ja sotsiaalsete mõjude hindamine seoses 24. novembri. 2010 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2010/75/EL tööstusheidete kohta (saastuse kompleksne vältimine ja kontroll) (uuesti sõnastatud) ülevõtmisega Eesti õigusruumi (2012), Keskkonnaministeerium, <http://www.heival.ee/wp-content/uploads/2012/08/2012.06.15-Toostusheite-direktiivi-mojude-analyys-MASTER.pdf>
8. Eesti võimalused liikumaks konkurentsivõimelise madala süsinikuga majanduse suunas aastaks 2050 (2013), Keskkonnaministeerium, http://www.envir.ee/sites/default/files/lopprawort_2050.pdf
9. Meetme 4.3 infoleht, Keskkonnaministeerium.
10. Kuldna, P., Peterson, K., Nõmmann, T. 2012. Rohemajanduse mõistest ja mõõtmisest. Säästva Arengu Foorum 2012. Säästva Eesti Instituut, Tallinn, 21 lk
11. Energiamaajanduse riiklik arengukava aastani 2020 (2014), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
12. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused (2012), Poliitikauuringute Keskus Praxis SA, http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/VKE_arengusuundumused_lopparuanne_Praxis_2012.pdf
13. Teel ökoloogilisema tootmispoliitika suunas. Öko-innovaatiliste keskkonnatehnoloogiate nõudlus ja pakkumus Eestis (2007), Säästva Eesti Instituut, <http://www.ippc.envir.ee/docs/Okoinnovatsioon/SEI%20uuring/Aruanne.pdf>
14. Keskkonnatehnoloogilise innovatsiooni arendamine (2009), Säästva Eesti Instituut, <http://www.ippc.envir.ee/docs/Okoinnovatsioon/PVT%20lpparuanne%20140110.pdf>
15. Keskkonnatasude mõjuanalüüs (2013), Säästva Eesti Instituut, <http://www.seit.ee/publications/4447.pdf>

Meede 5.1

1. Nutikas spetsialiseerumine – kitsaskohtade ja uute võimaluste analüüs, vahearuanne (2013), Eesti Arengufond, http://www.arengufond.ee/wp-content/uploads/2013/06/AF_kitsaskohad_final2.pdf
2. Eesti Konverentsibüroo uudiskiri, juuni 2012, <http://www.ecb.ee/newsletter/0612/>
3. Eesti Väikesadamate Arenduskeskuse seisukoht Eesti väikesadamate võrgustiku välja arendamiseks. Sadamad, tegevused ja vajalikud investeeringud, Eesti Väikesadamate Arenduskeskus
4. Eesti Väikesadamate Liidu infoleht (2014), Eesti Väikesadamate Liit, http://www.vaikesadam.ee/img/olavi/EVSL_infoajakiri_2014.pdf
5. Turismi arengu ülevaated: Eesti ja Euroopa turism (2014), Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, <http://www.puhkaeestis.ee/et/eesti-turismiarenduskeskus/spetsialistile/turismistatistika>

6. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetatud projektide andmebaas (2014), Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, <http://www.eas.ee/et/eas/sihtasutusest/toetatud-projektid/toetatud-projektid-alates-2004a-aprill>
7. Tallinna konverentsideleagaatide uuring (2011), GfK Custon Research Baltic, http://www.tourism.tallinn.ee/static/files/042/tallinna_konverentsideleagaadid_2011_1.pdf
8. International Association Meetings Market. Statistics Report 2002-2011 (2012), International Congress and Convention Association, file:///Users/anari/Downloads/ICCAStats2002-2011_non-member.pdf
9. International Association Meetings Market. Statistics Report 2002-2011 (2012), International Congress and Convention Association
10. Eesti riiklik turismiarenduskava 2014-2020 (2013), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3191/1201/3015/lisa.pdf>
11. Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020 (2014), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, https://www.mkm.ee/sites/default/files/vaikesadamate_kontseptsioon_2014-2020_29_1_2014.pdf
12. Eesti Merenduspoliitika 2012-2020, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arenduskavad/eesti_merenduspoliitika_2012-2020.pdf
13. Meetme 5.1 infoleht, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
14. Noblessner OÜ tulevikuarendused, Noblessner OÜ, <http://www.noblessner.com/?id=208>
15. Sadamaregister (2014), Veeteede Amet, <http://www.sadamaregister.ee/SadamaRegister/>
16. Sadamaseadus (RT I 2009, 37, 251), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062014070>
17. Struktuurifondide kodulehe toetuse saajate andmebaas, Rahandusministeerium, <http://www.struktuurifondid.ee/mis-on-tehtud/>
18. *Estonia's Meetings Potential. Executive Summary (2013), The Right Solution Limited*
19. Tallinna välisküllastajate uuring 2005-2011 (2012), TNS Emor, http://www.tourism.tallinn.ee/static/files/072/tvk_2011_koondaruanne_final.pdf
20. Vabariigi Valitsuse korralduse 03.07.2014 Lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri"
21. Väikesadamate võrgustiku väljaarendamise toetamise tingimused ja kord (RT, 05.09.2014), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/105092014014>

Meede 5.2

1. Eesti Väike- ja Keskmise Ettevõtjate Assotsiatsiooni veebileht (2014), Eesti Väike- ja Keskmise Ettevõtjate Assotsiatsioon, <http://www.evea.ee/index.php/vaikeettevotlusest-2/vke-definitsioon>
2. Kapitali kättesaadavuse uuring (2013), Ernst & Young
3. Ettevõtlus- ja innovatsioonipoliitika vahehindamine (2014), Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, https://www.mkm.ee/sites/default/files/inno_21.pdf
4. *2013 SBA Fact Sheet – Estonia (2013), European Commission*, http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/countries-sheets/2013/estonia_en.pdf
5. *The 'Central and Eastern Europe Statistics 2013' Special Paper, published August 2014. European Private Equity & Venture Capital Association (EVCA).*
6. Kapitaliturgude arengu ettepanekud (2012), Finance Estonia, http://www.financeestonia.eu/wp-content/uploads/2013/02/20121205_FE-Kapitaliturgude-t%C3%B6C3%B6grupi-ettepanekud_FINAL.pdf
7. *Kakko, H (2014) Business Angels' Co-Investments in Estonia In search of the optimal model*
8. Kapitaliturgude arengu ettepanekud (2012). Finance Estonia klasteri kapitaliturgude töögrupp.
9. Aastaruanne 2013 (2014), KredEx, <http://www.kredex.ee/public/aastaraamat2013/et/index.html>
10. KredEx'i veebileht: <http://www.kredex.ee/ettevot/laen-ja-kaendus-3/laenukaendus-2/>
11. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused (2012), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

12. Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020 (2013), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, <http://kasvustrateegia.mkm.ee/>
13. Meetme 5.2 infoleht, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
14. Palo, U., Saks, M. (2014) Seletuskiri ettevõtluse toetamise ja laenude riikliku tagamise seaduse eelnõu juurde
15. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arengusuundumused (2012), Poliitikauuringute Keskus Praxis SA SA, http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/VKE_arengusuundumused_lopparuanne_Praxis_2012.pdf
16. *The Venture Capital & Private Equity Country Attractiveness Index*, <http://blog.iese.edu/vcpeindex/estonia/>

Meede 5.4

1. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise külastuskeskkonna projektide mõju hindamise uuring (2014) CPD, Tartu Ülikool RAKE
2. Kohalik omavalitsus ettevõtluse edendajana (2013), Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, http://www.koda.ee/public/Kohalik_omavalitsus_ettevotluse_edendajana_kokkuvote.pdf
3. Maaelu arengu aruanne 2011 (2011), Eesti Maaülikool, http://eesti2030.files.wordpress.com/2012/01/maaelu_arengu_aruanne_2011final.pdf
4. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht, Innovatsiooniosakute toetusmeede <http://www.eas.ee/et/ettevotjale/innovatsioon/innovatsiooniosakud/uldist>
5. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse koduleht, Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise programm (SF periood 2004-2006) <http://www.eas.ee/et/avalikule-ja-mittetulundussektorile/turism/piirkondade-konkurentsivoime-tugevdamise-programm-sf-periood-2004-2006/ueldjutt>
6. Kohalike omavalitsuste vabatahtlikud initsiatiivid ettevõtluskeskkonna arendamise ja ettevõtluse toetamise suunal (2013), Geomedia, https://www.siseministeerium.ee/public/KOVindeks_ettevotluskeskkonna_analuus.pdf
7. Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21" (2005), Keskkonnaministeerium, <https://www.riigiteataja.ee/akt/940717>
8. Kirikute ja koguduste seadus (RT I, 12.02.2002, 24, 135), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/118122012016>
9. Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus (RT I, 13.03.2014, 42), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032014042>
10. Meetme 5.4 infoleht, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
11. OECD Regions at a Glance 2013 http://www.oecd-ilibrary.org/urban-rural-and-regional-development/oecd-regions-at-a-glance-2013_reg_glance-2013-en (2013), OECD
12. KOV tulubaasi ja eraldiste võrdlus 1996-2018 (2014), Rahandusministeerium, <http://www.fin.ee/doc.php?108331>
13. Järelaudit investeringute kavandamise kohta valdades ja linnades. Kas vallad ja linnad kavandavad investeringuid seaduse kohaselt ning viivad neid ellu kavandatuga vastavuses? (2013), Riigikontroll, <http://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?AuditId=2308&FileId=12888>
14. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 (2014), Siseministeerium, https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf
15. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs (2014), Siseministeerium, https://www.siseministeerium.ee/public/Lisa_2_ERAS2020_lahteolukorra_analuus_terviktekt.doc
16. Meetme „Kompetentsikeskuste arendamine“ tingimused, määrus (2009), Siseministeerium, <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122010014>
17. Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteringute toetamise tingimused ja kord. Siseministri määruse eelnõu seisuga 16.09.2014 (2014), Siseministeerium,
18. Statistikaameti koduleht <http://www.stat.ee/>
19. Vabariigi Valitsuse korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuri-toetuse meetmete nimekiri"

Meede 6.1

1. Allikmaa, A. et al (2013) Eesti Energiamaajanduse Arengukava ENMAKi uuendamise hoonete energiasäästupotentsiaali uuring. Hoonefondi energiatõhususe parandamine – energiasääst, ühikmaksumused ja mahud, http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/5/51/ENMAK_2030._Hoonete_energias%C3%A4%C3%A4stupotentsiaali_uuring.pdf
2. Eesti Energiamaajanduse Arengukava (ENMAK) 2030+. Hoonestuse (elamumajanduse) valdkonna arengukava 2030+, lähteolukorra analüüs (2013), Arengufond, [http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/6a/Arjakas,_M.%3B_Kurnitski,_J._Hoonestuse_\(elamumajanduse\)_valdkonna_arengukava_2030%2B_1%C3%A4hteolukorra_anal%C3%BC%C3%BCs.pdf](http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/6a/Arjakas,_M.%3B_Kurnitski,_J._Hoonestuse_(elamumajanduse)_valdkonna_arengukava_2030%2B_1%C3%A4hteolukorra_anal%C3%BC%C3%BCs.pdf)
3. *Dimitrios, A. (2014) Saving at home program in Greece*, esitlus Brüsselis
4. Eesti eluasemefondi suurpaneel-korterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga. Uuringu lõppraport, TTÜ, Tallinn, 2009.
5. Korterühistute sotsiaalne ja finantsiline võimekus korterelamute renoveerimiseks, magistritöö Eesti (2012), Maaülikool, http://kvmagnaadid.ee/sites/default/files/_data01_virt14848_domeenid_www.kvmagnaadid.ee_htdocs_kvm_files_documents_k_kund_m_semilarski_tartu_linna_korteriuhistute_sotsiaalne_ja_finantsiline_voimekus_korterelamu_renoveerimiseks.pdf
6. *At-risk-of-poverty rate after social transfers by most frequent activity status (2012)*, Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:At-risk-of-poverty_rate_after_social_transfers_by_most_frequent_activity_status_2012_\(1\)_\(%25\)_YB14_II.png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:At-risk-of-poverty_rate_after_social_transfers_by_most_frequent_activity_status_2012_(1)_(%25)_YB14_II.png)
7. *Kiškis, I. (2014) Financial instrument for sustainable energy investments in residential buildings in Lithuania*, esitlus Brüsselis
8. Korterelamute renoveerimisturu ülevaade ja perioodi 2010–2014 korterelamute rekonstrueerimistoetuse mõju analüüs (2014), KredEx, http://www.kredex.ee/public/Uuringud/Korterelamute_analuus_030914.pdf
9. Rekonstrueerimistoetuse esitlus, KredEx, http://www.kredex.ee/public/Uuringud/Rekonstrueerimistoetus_tulemused_muudatused_200614.pdf
10. Kurnitski, J., Arjakas, P (2013) Eesti energiamaajanduse arengukava (ENMAK) 2030+, [http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/6a/Arjakas,_M.%3B_Kurnitski,_J._Hoonestuse_\(elamumajanduse\)_valdkonna_arengukava_2030%2B_1%C3%A4hteolukorra_anal%C3%BC%C3%BCs.pdf](http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/6a/Arjakas,_M.%3B_Kurnitski,_J._Hoonestuse_(elamumajanduse)_valdkonna_arengukava_2030%2B_1%C3%A4hteolukorra_anal%C3%BC%C3%BCs.pdf)
11. Kurnitski, J., Arjakas, P. (2014) ENMAK 2030 Elamumajanduse valdkonna arengukava stsenaariumide aruanne http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/8/8b/ENMAK_2030._Elamumajanduse_valdkonna_stsenaariumite_aruanne.pdf
12. Rohelise investeerimiskeemi “Korterelamute rekonstrueerimise toetus” kasutamise tingimused ja kord, määrus (2010), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, <https://www.riigiteataja.ee/akt/13350209>
13. Hoonete energiakasutuse tõhusust puudutav ja EU direktiivi 2012/27/EL II peatüki artikkel 4 alusel Euroopa Komisjonile esitatav teatis (2014), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/doc/article4/2014_article4_en_estonia.pdf
14. Meetme 6.1 infoleht
15. *Energy Efficiency in Households Programme (2014)*, Ministry of Environment Energy and Climate change
16. *Sarafidis, Y., Hontou, V. Program “Energy Efficiency at Household Buildings”*
17. Tallinna Tehnikaülikool (2009) Eesti eluasemefondi suurpaneel-korterelamute ehitustehniline seisukord ning prognoositav eluiga. Uuringu lõppraport, http://www.kredex.ee/public/Uuringud/Suurpaneelkorterelamute_uuringu_loppraport_trukk.pdf
18. Vabariigi Valitsus. Energiamaajanduse arengukava aastani 2030, koostamise ettepanek

Meede 6.2

1. Kaugkütte energiasääst (2013), Arengufond, http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/4/46/Eesti_Arengufond._Kaugk%C3%BCtte_energias%C3%A4%C3%A4st.pdf
2. Eesti väikesoojatootjate ja energeetika arenguprioriteetide kaardistamine maapiirkondades (2009), Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing, http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/9/96/EJKY_Eesti_v%C3%A4ikesoojatootjate_ja_energeetika_arenguprioriteetide_kaardistamine_maapiirkondades.pdf
3. Kaugküte versus lokaalküte reaalsed lahendused (2014), Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing, http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/6/60/K%C3%BClaots,_M._Kaug%C3%BCkte_vs_lokaalkte_Reaalsed_lahendused.pdf
4. Infoportaal: www.energiatalgud.ee
5. Investeeringute tulemuslikkus 2007-2013 (2014), Keskkonnainvesteeringute Keskus, http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/f/fb/Umbleja,_S._Investeeringute_tulemuslikkus_2007-2013_10.04.2014.pdf
6. Kaugkütte ning soojusvarustuse asenduslahenduste rahastamine (2014), Keskkonnainvesteeringute Keskus, http://f.ell.ee/failid/LVP/2014/07/04_1_Siim_Umbleja.pdf
7. Riikliku regulatsiooni otstarbekusest väikestes kaugkütte võrgupiirkondades (aastase müüginahuga alla 10 000 MWh) (2013), Konkurentsiamet http://www.konkurentsiamet.ee/public/Riikliku_regulatsiooni_otstarbekusest_v_ikestes_kaugk_tte_v_r_gupiirkondades_aastase_m_gimahuga_alla_10_000_MWh_.pdf
8. Kuidas kujuneb kaugkütte soojuse hind ja kas hinnakujunemise mehhanism on õiglane? (2014), Konkurentsiamet, http://www.rakveretarkmaja.ee/uploads/2/0/0/1/20014105/riina_randmaa_kaugktte_soojuse_hinna_k_ujunemine.pdf
9. Eesti soojusmajanduse analüüsi kokkuvõte (2013), Majandus- ja kommunikatsiooniministerium, https://www.mkm.ee/sites/default/files/soojusmajanduse_analuus_mkm_2013.pdf
10. Meetme 6.2 infoleht Majandus- ja kommunikatsiooniministerium.
11. Reinaste, J. Kaugküttesektor perioodil 2014-2020 http://managenergy.net/lib/documents/1058/original_Jako_Reinaste.pdf?1396519054
12. Riigi tegevus soojusvarustuse jätkusuutlikkuse tagamisel, aruanne Riigikogule (2011), Riigikontroll, <http://www.evel.ee/wp-content/uploads/2012/01/Riigikontrolli-aruanne-20111.pdf>
13. Kaug- ja lokaalküte perspektiivid (2006), Tallinna Tehnikaülikool
14. Vabamägi, A (2013) 5 väikeasula kaugkütte võrgupiirkonna tehnilis-majanduslike auditite "Kaugkütte võrgupiirkonna jätkusuutlikkuse, efektiivsuspiiri ja energiasäästupotentsiaali määramine" kokkuvõte http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/c/cd/Vabam%C3%A4gi,_A._5_auditi_kokkuv%C3%B5te.pdf

Meede 6.3

1. Tänavavalgustus ja valgussaaste, AF-consulting, <http://www.estivo.ee/teenused/keskkond/tanavavalgustus-ja-valgussaaste/>
2. 7 linna tänavavalgustuse programm, esitlus (2013), Keskkonnainvesteeringute Keskus
3. Energiateenusettevõtete turu käivitamise võimaluste analüüs (2013), Keskkonnainvesteeringute Keskus http://www.energiatalgud.ee/img_auth.php/o/o8/ESCO_analyys.pdf
4. Seletuskiri "Lääne-Nigula valla 2014 aasta eelarve" juurde (2014), Lääne-Nigula Vallavalitsus http://www.laenenigula.ee/documents/380896/479405/01+Seletuskiri_2014_eelarve.pdf/2a72aa50-8f2d-4179-a140-bef19ce84236
5. Meetme 6.3 infoleht
6. Murd, L. (2014) Seletuskiri 2014 aasta eelarve projekti juurde
7. Onton, L-E. (2014) Seletuskiri Toila valla 2014.a. lisaelarve eelnõule http://toila.kovtp.ee/documents/1433808/3010098/pp5_Seletuskiri+2014+aasta+juunikuu+lisaelarve+juurde.pdf/4cd8f122-27f9-4f9d-b74e-31104c1719ce

8. Soome, H. Seletuskiri Lasva valla 2014. aasta eelarve juurde
<https://lasva.kovtp.ee/documents/1709907/1777602/2014+eelarve+seletuskiri.pdf/841cbb7c-dcee-40dc-a811-ec947fofboca>
9. Sulg, T. LED valgustid tänavavalgustuses, esitlus
10. Teaduspargis Tehnopol kasutusel Eestis arendatud unikaalnetänavavalgustus (2014), Tehnopol
<http://www.tehnopol.ee/et/Uudised/Uudised/1286/teaduspargis-tehnopol-kasutusel-eestis-arendatud-unikaalne-tanavavalgustus/>

Meede 7.1

1. Eesti Vee-ettevõtete Liidu (EVEL) memorandum veeteenuse hinna reguleerimisest Eestis (2013), Eesti Vee-ettevõtete Liit (EVEL)
2. Keskkonnaagentuuri koduleht, <http://register.keskkonnainfo.ee/envreg/main?list=KOGA&mount=view>
3. Keskkonnainvesteeringute Keskuse koduleht, <http://www.kik.ee/et>
4. Asulareovee puhastamise direktiivi nõuete täitmine Eestis (2012), Keskkonnaministeerium
http://www.keskkonnainfo.ee/failid/Art%2016_aruanne_2012_LOPLIK.pdf
5. Investeeringute vajaduste koondtabel (2013), Keskkonnaministeerium
6. Keskkonnaministeeriumi arengukava aastateks 2011-2014,
<http://www.voru.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1131034/Keskkonnaministeeriumi+arengukava+2011-2014.pdf>
7. Keskkonnaministeeriumi memo Euroopa Liidu eelarveperioodi 2014-2020 meetme „Veemajanduse infrastruktuuri arendamine“ arutelu partnerite ja ekspertidega (2013), Keskkonnaministeerium
8. Keskkonnaministeeriumi reoveekogumisalade nimekiri, Keskkonnaministeerium
9. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (RT I 1993, 37, 558), Riigi Teataja,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/114032014052>
10. Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus (RT I 2010, 72, 543), Riigi Teataja,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/113032014042>
11. Meetme 7.1 meetmeleht
12. 2014-2020 perioodi EL vahenditest rahastatavate finantsinstrumentide kasutamise võimalustest Eestis. Lõpparuanne (2013), AS PricewaterhouseCoopers Advisors
13. Riigi toetusel arendatud veetaristu jätkusuutlikkus ja mõju keskkonnaeesmärkide saavutamisele. Kas joogi- ja reoveesüsteemid vastavad nõuetele? Riigikontrolli aruanne (2013), Riigikontroll,
<http://www.riigikontroll.ee/Riigikontrollipublikatsioonid/Auditiaruanded/tabid/206/Audit/2309/language/et-EE/Default.aspx>
14. Ökosüsteemiteenused. Ülevaade looduse pakutavatest hüvedest ja nende rahalisest väärtusest (2012), SEI Tallinn <http://www.seit.ee/publications/4382.pdf>
15. Struktuurifondide koduleht: <http://www.struktuurifondid.ee/>
16. Joogivee kvaliteet 2012. aastal (2012), Terviseamet,
http://www.terviseamet.ee/fileadmin/dok/Keskkonnatervis/vesi/joogivesi/Joogivesi_2012.pdf
17. Vabariigi Valitsuse korraldus 03.07.2014 Vabariigi Valitsuse istungile
18. Ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni seadus (RT I 1999, 25, 363), Riigi Teataja,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/101042014006>

Meede 9.1

1. Ainsaar, M., Soo, K. (2012) Kohalikud omavalitsused ja lastega pered 2011. Tartu Ülikool, Sotsioloogia ja sotsiaalpoliitika instituut. Sotsiaalministeerium
2. *Central Baltic Programme Manual (version 03.11.2014)*
http://www.centralbaltic.eu/documents/forms-and-templates/doc_download/2114-central-baltic-programme-manual-1-0
3. Tallinna linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia. Eelnõu 22.09.2014 (2014), Cumulus Consulting
4. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 eelnõu (seisuga 22.05.2014)

- <http://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-2014-05-22.doc>
5. Eesti statistika andmebaas, Statistikaamet, <http://pub.stat.ee/px-web.2001/dialog/statfile2.asp>
 6. Eesti transpordi arengukava 2006-2013, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/0000/1278/4604/12784610.pdf>
 7. Eesti transpordi arengukava 2014-2020, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/3210/2201/4001/arengukava.pdf>
 8. Positiivse finantseerimisotsuse saanud projektid (2014), Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, <http://www.eas.ee/et/eas/sihtasutusest/toetatud-projektid/toetatud-projektid-alates-2004a-aprill>
 9. Euroopa Jalgratturite Assotsiatsiooni koduleht <http://www.ecf.com/news/recent-studies-show-investing-in-cycling-pays-off-globally/>
 10. Tartu linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014 – 2020. Eelnõu 03.09.2014 (2014), Geomedia
 11. Jüssi, M. (2012) Eesti 2030+ Ruumilise planeerimise suunised transpordi- ja liikuvuse valdkonnas. Ekspert hinnang ja soovitusel Siseministeeriumile lähteülesande koostamiseks. SA SEI
 12. Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010) Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn
 13. Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus (RT I, 13.03.2014, 42), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032014042>
 14. Koolieelse lasteasutuse seadus (RT I 1999, 27, 387), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032014056>
 15. Kruusimägi, T. (2007) Public Private Partnership – tehtud!. Ajakiri Director <http://www.director.ee/public-private-partnership-tehtud/>
 16. Maailma Terviseorganisatsiooni Euroopa tervise majandusmõjude hindamise mudel <http://heatwalkingcycling.org/>
 17. Meetme 2.1 infoleht
 18. Meetme 9.1 infoleht
 19. Jalgrattasõbralik linn 2014. Küsitluse kokkuvõte (2014), MTÜ Balti Keskkonnafoorum
 20. Pärnu elanike elukeskkond (2002), Pärnu Linnavalitsus
 21. Pärnu linna arengukava aastani 2025 (2010), Pärnu Linnavalitsus
 22. Pärnu linna jalgratturite loendus ja küsitlus 2011. Pärnu linnavalitsuse Planeerimiseosakond (2012), Pärnu Linnavalitsus
 23. Pärnu linna elukeskkonna uuringu analüüs (2012), Pärnu Linnavalitsus, Tartu Ülikool
 24. Pärnumaa arengustrateegia 2030+ (2010), Pärnu Maavalitsus, <http://pol.parnumaa.ee/files/170.pdf>
 25. KOV tulubaasi ja eraldiste võrdlus 1996-2018 (01.09.2014), Rahandusministeerium, <http://www.fin.ee/doc.php?108331>
 26. Järelaudit investeringute kavandamise kohta valdades ja linnades. Tallinn (2013), Riigikontroll,
 27. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 (2014), Siseministeerium, https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf
 28. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs (2014), Siseministeerium, https://www.siseministeerium.ee/public/Lisa_2_ERAS2020_lahteolukorra_analuuus_terviktekst.doc
 29. Sotsiaalhoolekande seadus (RT I 1995, 21, 323), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062014071>
 30. Tartu linna transpordi arengukava 2012–2020, Tartu Linnavalitsus, https://www.tartu.ee/data/Tartu_TRAK.pdf
 31. Jalgratturite rahulolu sõidutingimustega Eesti teedel 2013 (2013), TNS Emor
 32. Tulumaksuseadus (RT 1999, 101, 903), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/111072014022>
 33. URBACT III piirkondadevaheline programm 2014-2020 kodulehekülg <https://www.siseministeerium.ee/2014-2020-urbact-iii/>
 34. Vabariigi Valitsuse korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri"

Meede 9.2

1. *Central Baltic Programme Manual (version 03.11.2014)* http://www.centralbaltic.eu/documents/forms-and-templates/doc_download/2114-central-baltic-programme-manual-1-0
2. Eesti Maaelu Arengukava 2014-2020 eelnõu (seisuga 22.05.2014) <http://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-2014-05-22.doc>
3. Positiivse finantseerimisotsuse saanud projektid (2014), Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, <http://www.eas.ee/et/eas/sihtasutusest/toetatud-projektid/toetatud-projektid-alates-2004a-aprill>
4. Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2013. Metoodika ja tulemused (2014), Geomedia, https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_voimekuse_indeks_2014_Loppversioon.pdf
5. Rahvastiku võimalikud arengutrendid 2012-2013 (2012), Geomedia, https://www.siseministeerium.ee/public/KOV-indeks_2011_rahvastiku_aruannne.pdf
6. Ida-Viru maakonna arengukava 2014-2020 (2012), Ida-Viru Maavalitsus, http://axis.ivmv.ee/mv_kodulehe_failid/failid/204749/Ida-Viru%20maakonna%20arengukava%202014-2020.pdf
7. Jõhvi ja Kohtla-Järve linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia, tööversioon seisuga 11.09.2014 (2014), Jõhvi vald, Kohtla-Järve linn, Kohtla vald, Kohtla-Nõmme vald, Toila vald
8. Jüssi, M., Poltimäe, H., Sarv, K., Orru, H. (2010) Säästva transpordi raport 2010. Säästva Arengu Komisjon, Tallinn
9. Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus (RT I, 13.03.2014, 42), Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032014042>
10. Tehingute andmebaas http://www.maaamet.ee/index.php?page_id=449 (2014), Maa-amet
11. Transpordi arengukava 2014-2020 (2013), Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, https://www.mkm.ee/sites/default/files/transpordi_arengukava.pdf
12. Meetme 9.2 infoleht
13. Narva linnapiirkonna jätkusuutliku arengu strateegia 2014-2025, eelnõu seisuga 18.07.2014 (2014), Narva linn, Vaivara vald, Narva-Jõesuu linn
14. KOV tulubaasi ja eraldiste võrdlus 1996-2018 (2014) Rahandusministeerium, <http://www.fin.ee/doc.php?108331>
15. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020 (Vabariigi Valitsuse kinnitatud 03.07.2014) (2014), Rahandusministeerium, http://www.struktuurifondid.ee/public/2014/VV_korraldus_rakenduskava_3_07_2014_istung.pdf
16. Järelaudit investeringute kavandamise kohta valdades ja linnades. Kas vallad ja linnad kavandavad investeringuid seaduse kohaselt ning viivad neid ellu kavandatuga vastavuses? (2013), Riigikontroll, <http://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?AuditId=2308&FileId=12888>
17. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 (2014), Siseministeerium, https://www.siseministeerium.ee/public/Eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf
18. Eesti regionaalarengu strateegia 2014-2020 lähteolukorra tervikanalüüs (2014), Siseministeerium, https://www.siseministeerium.ee/public/Lisa_2_ERAS2020_lahteolukorra_analuus_terviktekst.doc
19. URBACT III piirkondadevaheline programm 2014-2020 kodulehekülg <https://www.siseministeerium.ee/2014-2020-urbact-iii/>
20. Vabariigi Valitsuse korralduse 03.07.2014 lisa "Perioodi 2014-2020 struktuuritoetuse meetmete nimekiri"

Parimate praktikate allikad

1. *AMBER. Deloitte LGF Study – Amber Notes*
2. Briti valitsuse veebilehekül, http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/essex-county-council-children-risk-going-care
3. Briti valitsuse veebilehekül, http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/essex-edge-care-social-impact-bond

4. Briti valitsuse veebilehekülg, http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/greater-london-authority-homeless-people
5. Briti valitsuse veebilehekülg, http://data.gov.uk/sib_knowledge_box/london-rough-sleeping-social-impact-bond
6. Dimitrios, A. (2014) *Saving at home program in Greece*, esitlus Brussels
7. *Doing Things Differently in Essex: The "Why's and How's" of Social Impact Bonds (2013)*, Essex County Council, http://ssrg.org.uk/wp-content/uploads/2013/03/Roger_Bullen_SSRG_AW_2013.pdf
8. *Financial Instruments: A Stock-taking Exercise in Preparation for the 2014-2020 Programming Period (2013)*, European Investment Bank, http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/doc/fls_stocktaking_final.pdf
9. High-Tech Gründfonds veebileht: <http://www.en.high-tech-gruenderfonds.de/>
10. Kiškis, I. (2014) *Financial instrument for sustainable energy investments in residential buildings in Lithuania*, esitlus Brussels
11. *Executive summary, London Energy Efficiency Fund*, <http://www.leef.co.uk/pdf/LEEF.pdf>
12. *Marrying Business with LEEF Finance Base London 2013*, London Energy Efficiency Fund. http://www.leef.co.uk/pdf/LEEF_Base_London_FINAL.pdf
13. Mertsch, K. (2014) *High-Tech Gründerfonds: leading seed investor of young German technology enterprises*, esitlus
14. *Energy Efficiency in Households Programme (2014)*, Ministry of Environment Energy and Climate change
15. *Phase 2 report from the payment by results Social Impact Bond pilot at HMP Peterborough (2014)*, Ministry of Justice, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/325738/peterborough-phase-2-pilot-report.pdf
16. *Communities Investment Fund (CIF) Project Evaluation (2014)*, Oldbell³
17. *Evaluation of innovasjon Norge, summary of evaluation findings (2010)*, PÖYRY, http://www.damvad.com/media/10862/summary_of_evaluation_findings.pdf
18. *Actions and visions for social change: sitra's evaluation 2002–2011 (2011)*, Ramboll, http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Sitras_evaluation_2002_2011.pdf
19. *Interim Evaluation of the North West ERDF Operational Programme (2007-2013) (2010)*, Regeneris consulting, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/91934/ERDF_North_West_interim_evaluation_November_2010.pdf
20. *Low Carbon Innovation Fund: Interim Evaluation (2013)*, Report to University of East Anglia
21. Sarafidis, Y., Hontou, V. Program "Energy Efficiency at Household Buildings"
22. *Annual Report and Financial Statements 2013, (2014)*, SITRA, http://www.sitra.fi/julkaisut/Toimintakertomus/2013/Sitra_Annualreport2013.pdf
23. *Student loans - A guide to terms and Conditions 2014/15 (2013)*, Student Finance England, http://www.sfengland.slc.co.uk/media/666045/sfe_t_c_guide_1415_d.pdf
24. *The FSE Group*, <http://www.thefsegroup.com/social-impact-funding/community-generation-fund>
25. *Wales Council for Voluntary Action (2012) Wales Wellbeing Bond Transforming publik services together*, <http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/WCVA%20Wales%20Wellbeing%20Bond%20Eng.pdf>
26. Ühiskondliku kasu võlakirjade arendamisega tegeleva ühingu Instiglio veebileht, <http://www.instiglio.org/en/analysis-of-the-social-impact-bond-in-essex-uk/>

Lisa 2 Kohtumised ja intervjuud**Meede 2.1**

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Anari Hagel	CPD	12.08.2014
	2	Kerli Müürisepp	CPD	
	3	Hanna Vseviov	Sotsiaalministeerium	
	4	Laura Viilup	Sotsiaalministeerium	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Anari Hagel	CPD	15.09.2014
	2	Kerli Müürisepp	CPD	
	3	Hanna Vseviov	Sotsiaalministeerium	
	4	Laura Viilup	Sotsiaalministeerium	
	5	Ingel Keskspaik	Siseministeerium	
	6	Rainer Aavik	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	
	7	Tiiu Pärnmäe	Harju Maavalitsus	
	8	Anti Sirkel	Tallinna Haridusamet	
	9	Andres Pajula	Tallinna Haridusamet	
	10	Marika Kallas	Tallinna Haridusamet	
	11	Tarmo Kurves	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	
	12	Aimur Liiva	Kiili Vallavalitsus	
	13	Birgit Tamjõe-Tulp	Saue Vallavalitsus	
	14	Indrek Eensaar	Saue Vallavalitsus	
	15	Annely Vösaste	Tartu Maavalitsus	
	16	Aivar Soop	Tartu Vallavalitsus	
	17	Jana Rosenthal	Tartu Vallavalitsuse Kõrveküla lasteaed	
	18	Marga Napp	Pärnu Linnavalitsus	
	19	Tiia Leppik	Kuressaare Linnavalitsus	
	20	Piret Tenno	Kuressaare Linnavalitsus	
	21	Tiina Roosimägi	Rapla Vallavalitsus	
	22	Küllli Urb	Eesti Lapsehoidjate Kutseliit	
	23	Triin Lauri	Tallinna Ülikool	

Meede 2.2

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Piret Talur	Sotsiaalministeerium	12.08.2014
	2	Tarmo Meresma	PwC	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Aire Johanson	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	17.09.2014
	2	Raivo Allev	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	

„Telehooldus“	3	Siiri Aulik	Sotsiaalministeerium	
	4	Moonika Olju	PwC	
	5	Marie Naggel	PwC	
Ekspert telefoni-intervjuud	1	Rasmus Pedanik – „Telehooldus“	Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku esindaja	17.09.2014
	2	Meelis Kukk – „Asendushooldus“	Eesti Asenduskodude Töötajate Liit	16.09.2014
	3	Mari Rull - „Rehabilitatsiooniteenus“	Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus	18.09.2014

Meede 2.3

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Triinu Täht	Sotsiaalministeerium	7.08.2014
	2	Tarmo Meresmaa	PwC	
Ekspert intervjuud	1	Anneli Sammel	Tervise Arengu Instituut	6.10.2014
	2	Riina Paal	Tervise Arengu Instituut	

Meede 2.4

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Rain Sepping	Sotsiaalministeerium	6.08.2014
	2	Tarmo Meresmaa	PwC	
Ekspert telefoni-intervjuud	1	Triin Habich	Haigekassa	12.09.2014
	2	Koit Jostov	Põlva haigla	17.09.2014
	3	Priit Tampere	Viljandi haigla	
	4	Diana Ingerainen	Eesti Perearstide Selts	19.09.2014
Ekspert personaal-intervjuud	1	Jüri Võigemast	Linnade Liit	18.09.2014
	2	Tõnis Allik	Põhja-Eesti Regionaalhaigla	23.09.2014
	3	Urmas Siigur	Tartu Ülikooli Kliinikum	10.09.2014

Meede 4.1

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Anari Hagel	CPD	5.08.2014
	2	Kerli Müürisepp	CPD	
	3	Taivo Raud	HTM	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Priit Tamm	SA Eesti Teadusagentuur	30.09.2014
	2	Madis Saluveer	SA Eesti Teadusagentuur	
Ekspert intervjuud	1	Annemari Muru	SA Archimedes	19.09.2014

Meede 4.3

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Triin Reisner	Keskonnaministeerium	1.08.2014
	2	Tarmo Meresmaa	PwC	
	3	Anari Hagel	CPD	
	4	Evelin Pöld	CPD	
	5	Ülle-Triin Enden	Keskonnaministeerium	
	6	Antti Tooming	Keskonnaministeerium	
	7	Mihkel Krusberg	Keskonnaministeerium	
	8	Maarika Kõrm	Keskonnainvesteeringute Keskus	
	9	Tiiu Noormaa	Keskonnainvesteeringute Keskus	
	10	Kaupo Heinma	Keskonnaministeerium	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Hannu Lamp	Keskonnainvesteeringute Keskus	15.09.2014
	2	Jaan Umbleja	Keskonnainvesteeringute Keskus	
	3	Triin Reisner	Keskonnaministeerium	
	4	Mihkel Krusberg	Keskonnaministeerium	
	5	Kristiina Oll	Civitta	
	6	Arno Kolk	Eesti Elektroonikatööstuse Liit	
	7	Jaan Tepp	Energiasäästu Büroo OÜ	

Meede 5.1

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Anari Hagel	CPD	21.08.2014
	2	Tea Danilov	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	
	3	Kristi Talving	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	
	4	Martti Kalvik	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Jaak Reinmets	Eesti Väikesadamate Liit	09.09.2014
	2	Inna Nosach	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	
	3	Kadri Karu	Eesti Konverentsibüroo	10.09.2014
	4	Feliks Märgus	Nordic Hotel Forum	
	3	Küllli Karing	Via Hansa	
Ekspert intervjuud	1	Jaano Martin Ots	Eesti Väikesadamate Arenduskeskus	12.09.2014
	2	Evelin Tsirk	Tallinna Ettevõtlusameti turismiarenduskeskus	10.09.2014
	3	Ott Pärna	ICC Tallinn Ltd	02.10.2014

Meede 5.2

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Urmas Raudsaar	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	29.07.2014
	2	Anneli Laansoo		
	3	Siim Meeliste		
	4	Maria Ševeljova		
	5	Jako Reinaste		
	6	Kaupo Reede		
	7	Mart Laatsit		
	8	Keit Kaadu		
	9	Ando Siitam	KredEx	
	10	Lehar Küt		
	11	Siim Umbleja	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	12	Erki Mägi	PwC	
	13	Tarmo Meresmaa		
	14	Marie Naggel		
	15	Anari Hagel	CPD	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Marina Klaas	EVEA asepresident	27.08.2014
	2	Kadri Mats	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	
	3	Peter Gornischeff	Eesti Kaubandus-Tööstuskoja teenuste direktor	

Meede 5.4

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Kerli Müürisepp	CPD	1.08.2014
	2	Anari Hagel	CPD	
	3	Priidu Ristkok	Siseministeerium	
	4	Liis Palumets	Siseministeerium	
	5	Madis Kaldmäe	Siseministeerium	
	6	Rainer Aavik	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Kerli Müürisepp	CPD	12.09.2014
	2	Anari Hagel	CPD	
	3	Madis Kaldmäe	Siseministeerium	
	4	Anneli Reinsalu	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	
	5	Ingrid Tiits	TTÜ Kuressaare Kolledži Väikelaevaehituse Kompetentsikeskus	
	6	Kalle Pirk	TTÜ Virumaa Kolledži Põlevkivi Kompetentsikeskus	

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
	7	Talis Vare	TLÜ Haapsalu Kolledži Tervisedenduse ja Taastusravi Kompetentsikeskus	
	8	Kalle Karron	SA Virumaa Kompetentsikeskus (Targa Maja Kompetentsikeskus)	
	9	Aret Vooremäe	Eesti Maaülikooli Teadmistepõhise tervise- ja loodustoodete kompetentsikeskus	
	10	Pille Meier	Võrumaa Kutsehariduskeskuse Puidutöötlemise ja Mööblitootmise Kompetentsikeskus	
Ekspert intervjuud	1	Karl Tiitson	Saare Maavalitsus	18.09.2014
	2	Triin Pobbol	Järva Maavalitsus	18.09.2014
	3	Ulla Preeden	Põlva Maavalitsus	18.09.2014
	4	Garri Raagmaa	Tartu Ülikool	02.10.2014

Meede 6.1

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Urmas Raudsaar	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	29.07.2014
	2	Anneli Laansoo		
	3	Siim Meeliste		
	4	Maria Ševeljova		
	5	Jako Reinaste		
	6	Kaupo Reede		
	7	Mart Laatsit		
	8	Keit Kaadu		
	9	Ando Siitam	KredEx	
	10	Lehar Küt		
	11	Siim Umbleja	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	12	Erki Mägi	PwC	
	13	Tarmo Meresmaa		
	14	Marie Naggel		
	15	Anari Hagel	CPD	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Merilin Piik	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	25.08.2014
	2	Triin Reinsalu	KredEx	
	3	Urmas Mardi	Eesti Korterühistute Liit	
	4	Jaanika Hõim	Tartu Linnavalitsus	
	5	Priit Pärtelpoeg	Tallinna Linnavalitsus	
	6	Jarek Kurnitski	Tallinna Tehnikaülikool	

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
	7	Anvar Kima	Sõpruse pst 202 KÜ, Tallinn	
	8	Arvo Kaer	Suur-Liiva 5 KÜ, Haapsalu	
	9	Tarmo Meresmaa	PwC	
	10	Marie Naggel	PwC	

Meede 6.2

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Urmas Raudsaar	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	29.07.2014
	2	Anneli Laansoo		
	3	Siim Meeliste		
	4	Maria Ševeljova		
	5	Jako Reinaste		
	6	Kaupo Reede		
	7	Mart Laatsit		
	8	Keit Kaadu		
	9	Ando Siitam	KredEx	
	10	Lehar Küt		
	11	Siim Umbleja	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	12	Erki Mägi	PwC	
	13	Tarmo Meresmaa		
	14	Marie Naggel		
	15	Anari Hagel	CPD	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Rein Vaks	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	17.09.2014
	2	Jaan Umbleja	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	3	Aare Vabamägi	Eesti Maaomavalitsuste Liit	
	4	Lembit Vali	Arengufond	
	5	Mare Karotamm	Konkurentsiamet	
	6	Riina Randmaa	Konkurentsiamet	
	7	Tarmo Saarts	Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing	
	8	Rannar Raantse	Tabivere Soojus OÜ	
	9	Priit Koit	AS Utilitas	
	10	Ülo Kask	Tallinna Tehnikaülikool	
	11	Kalev Kepp	Elva Soojus	
	12	Taavi Gröön	Adven Eesti AS	

Meede 6.3

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Urmas Raudsaar	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	29.07.2014
	2	Anneli Laansoo		
	3	Siim Meeliste		
	4	Maria Ševeljova		
	5	Jako Reinaste		
	6	Kaupo Reede		
	7	Mart Laatsit		
	8	Keit Kaadu		
	9	Ando Siitam	KredEx	
	10	Lehar Küt		
	11	Siim Umbleja	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	12	Erki Mägi	PwC	
	13	Tarmo Meresmaa		
	14	Marie Naggel		
	15	Anari Hagel	CPD	
Nõudluse gruppiintervjuu	1	Meelis Kukk	Pärnu Linnavalitsus	2.09.2014
	2	Aare Vabamägi	Eesti Maaomavalitsuste Liit	
	3	Arno Uprus	Valga Linnavalitsus	
	4	Siim Umbleja	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	5	Viljar Savi	AS Valga Vesi	
	6	Arvo Oorn	Tallinna Tehnikaülikool	
	7	Urmas Raudsaar	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	
	8	Tarmo Sulg	Tallinna Kommunaalamet	
	9	Liis Luik	Tartu Linnavalitsus	
	10	Alar Vörk	IOT Streetlight	

Meede 7.1

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Triin Reisner	Keskkonnaministeerium	1.08.2014
	2	Tarmo Meresmaa	PwC	
	3	Anari Hagel	CPD	
	4	Evelin Pöld	CPD	
	5	Ülle-Triin Enden	Keskkonnaministeerium	
	6	Antti Tooming	Keskkonnaministeerium	
	7	Mihkel Krusberg	Keskkonnaministeerium	
	8	Maarika Kõrm	Keskkonnainvesteeringute Keskus	

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
	9	Tiiu Noormaa	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	10	Kaupo Heinma	Keskkonnaministeerium	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Vahur Tarkmees	Eesti Vee-ettevõtete Liit (EVEL)	11.09.2014
	2	Kadri Kralla	AS Saku Maja	
	3	Marko Matsalu	-	
	4	Jan Raudsepp	Türi Vesi OÜ	
	5	Hans Liibek	AS Matsalu Veevärk	
	6	Margus Proos	OÜ Kose Vesi	
	7	Toomas Kapp	AS Tartu Veevärk	
	8	Jüri Ligi	Infragate Eesti AS	
	9	Tiiu Noormaa	Keskkonnainvesteeringute Keskus	
	10	Maarika Kõrm	-	
	11	Antti Tooming	Keskkonnaministeerium	
	12	Anari Hagel	CPD	
	13	Evelin Pöld	CPD	

Meede 9.1

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Kerli Müürisepp	CPD	1.08.2014
	2	Anari Hagel	CPD	
	3	Priidu Ristkok	Siseministeerium	
	4	Liis Palumets	Siseministeerium	
	5	Madis Kaldmäe	Siseministeerium	
	6	Rainer Aavik	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	
Nõudluse grupiintervjuu	1	Anari Hagel	CPD	15.09.2014
	2	Kerli Müürisepp	CPD	
	3	Hanna Vsevirov	Sotsiaalministeerium	
	4	Laura Viilup	Sotsiaalministeerium	
	5	Ingel keskpaik	Siseministeerium	
	6	Rainer Aavik	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	
	7	Tiiu Pärnmäe	Harju Maavalitsus	
	8	Anti Sirkel	Tallinna Haridusamet	
	9	Andres Pajula	Tallinna Haridusamet	
	10	Marika Kallas	Tallinna Haridusamet	
	11	Tarmo Kurves	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet	
	12	Aimur Liiva	Kiili Vallavalitsus	
	13	Birgit Tamjõe-Tulp	Saue Vallavalitsus	

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
	14	Indrek Eensaar	Saue Vallavalitsus	
	15	Annely Vösaste	Tartu Maavalitsus	
	16	Aivar Soop	Tartu Vallavalitsus	
	17	Jana Rosenthal	Tartu Vallavalitsuse Kõrveküla lasteaed	
	18	Marga Napp	Pärnu Linnavalitsus	
	19	Tiia Leppik	Kuressaare Linnavalitsus	
	20	Piret Tenno	Kuressaare Linnavalitsus	
	21	Tiina Roosimägi	Rapla Vallavalitsus	
	22	Küllli Urb	Eesti Lapsehoidjate Kutseliit	
	23	Triin Lauri	Tallinna Ülikool	

Meede 9.2

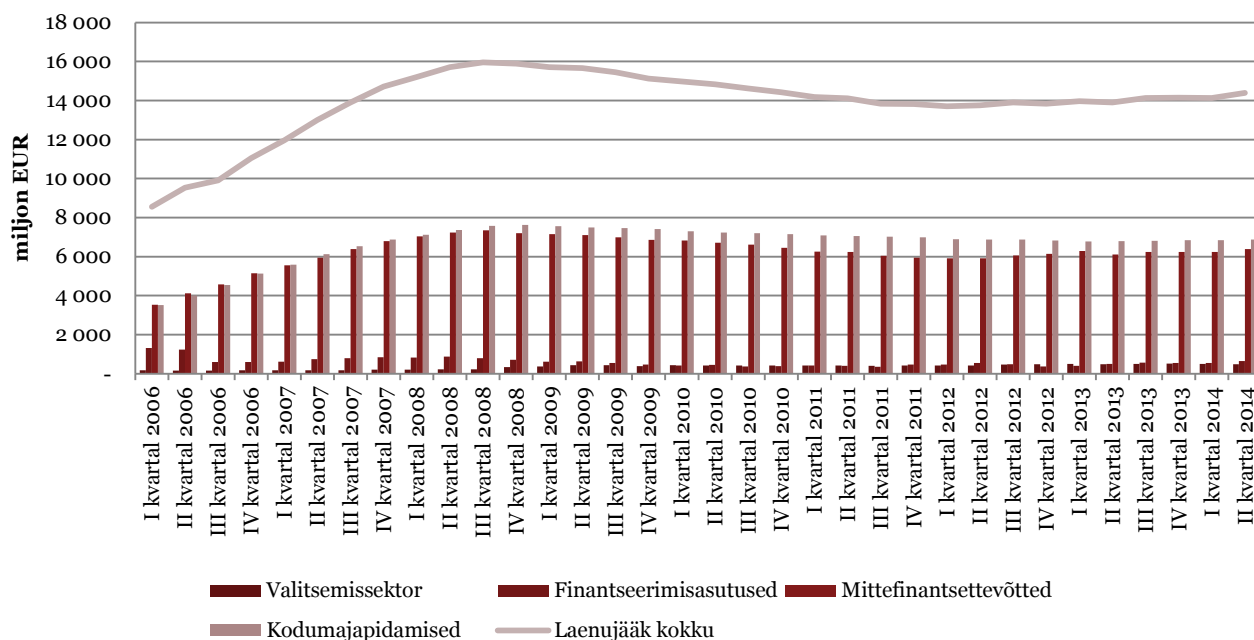
Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev
Avakohtumine	1	Kerli Müürisepp	CPD	1.08.2014
	2	Anari Hagel	CPD	
	3	Priidu Ristkok	Siseministeerium	
	4	Liis Palumets	Siseministeerium	
	5	Madis Kaldmäe	Siseministeerium	
	6	Rainer Aavik	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	
Ekspert intervjuu	1	Rein Luuse	Jõhvi Vallavalitsus	18.09.2014
	2	Anne Veevo	Narva Linnavalitsuse Arenduse ja Õkonoomika Amet	01.10.2014
	3	Mari Jüssi	Säästva Eesti Instituut	03.10.2014

Lisa 3 Pakkumuse fookusgrupp

Intervjuu vorm	Jrk	Nimi	Asutus	Kuupäev	
Pakkumuse grupiintervjuu	1	Margus Uudam	EstVCA	22.09.2019	
	2	Janis Pugri	Swedbank		
	3	Mihkel Hollo	Swedbank		
	4	Mariann Soone	SEB		
	5	Silja Saar	Danske Capital AS, Fondihaldurite Liit		
	6	Heidi Kakko	ESTBAN		
	7	Meelis Ambla	KredEx		
	8	Andrus Treier	KredEx		
	9	Andres Priisalu	Eesti Kindlustusseltside Liit		
	10	Aare Tammemäe	Finance Estonia		
	11	Urmas Tsahkna	LHV		
	12	Lauri Tammiste	KIK		
	13	Maarika Kõrm	KIK		
	14	Herty Tammo	Startup Wise Guys		
	15	Erki Mägi	PwC		
	16	Tarmo Meresmaa	PwC		
	17	Marko Virkebau	PwC		
	18	Marie Naggel	PwC		
	19	Anari Hagel	CPD		
Ekspert personaal-intervjuu	1	Andrus Oks	SmartCap	29.09.2014	
	2	Kristjan Kalda	BaltCap	15.08.2014	
	3	Heidi Kakko	ESTBAN		
	4	Mihkel Hollo	Swedbank		6.10.2014
	5	Janis Pugri	Swedbank		
	6	Priit Lopsik	Swedbank		
Ekspert telefoni-intervjuu	1	Graham Cope	European Investment Fund		7.10.2014
	2	Krisjanis Zarins			

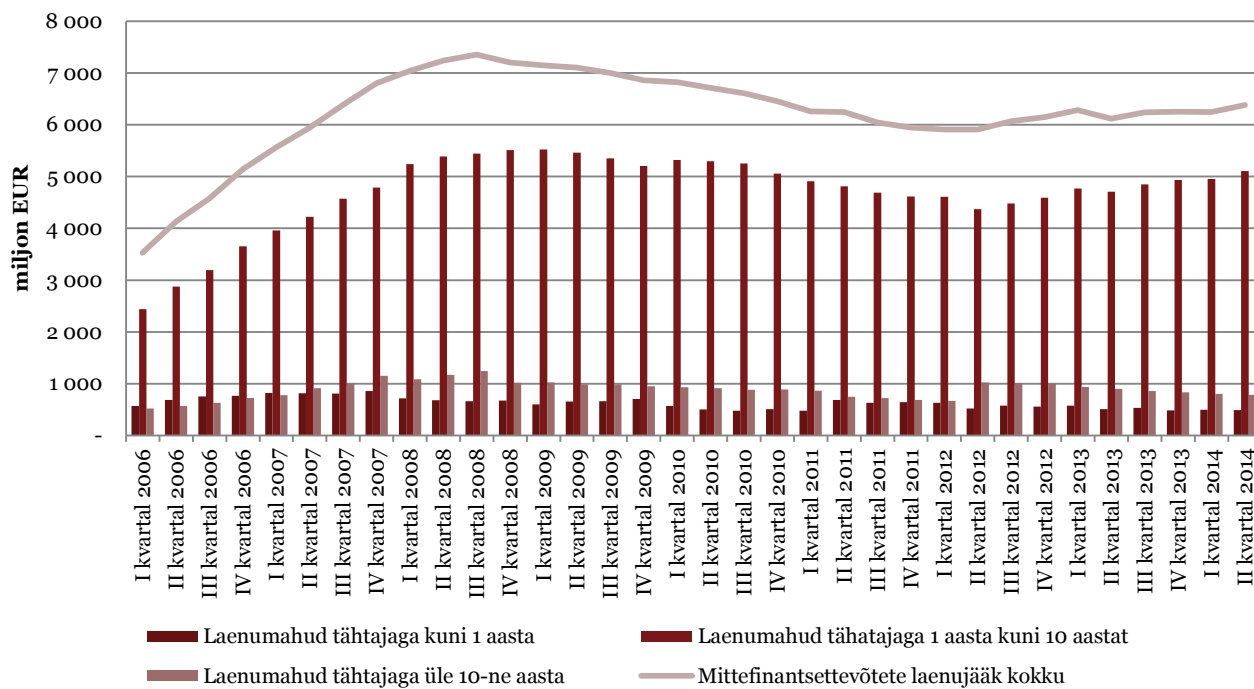
Lisa 4 Finantsturu ülevaade

Eesti institutsioonide laenujäägi dünaamika perioodil I kvartal 2006 kuni II kvartal 2014 finantseeritavate lõikes on esitatud järgneval joonisel.

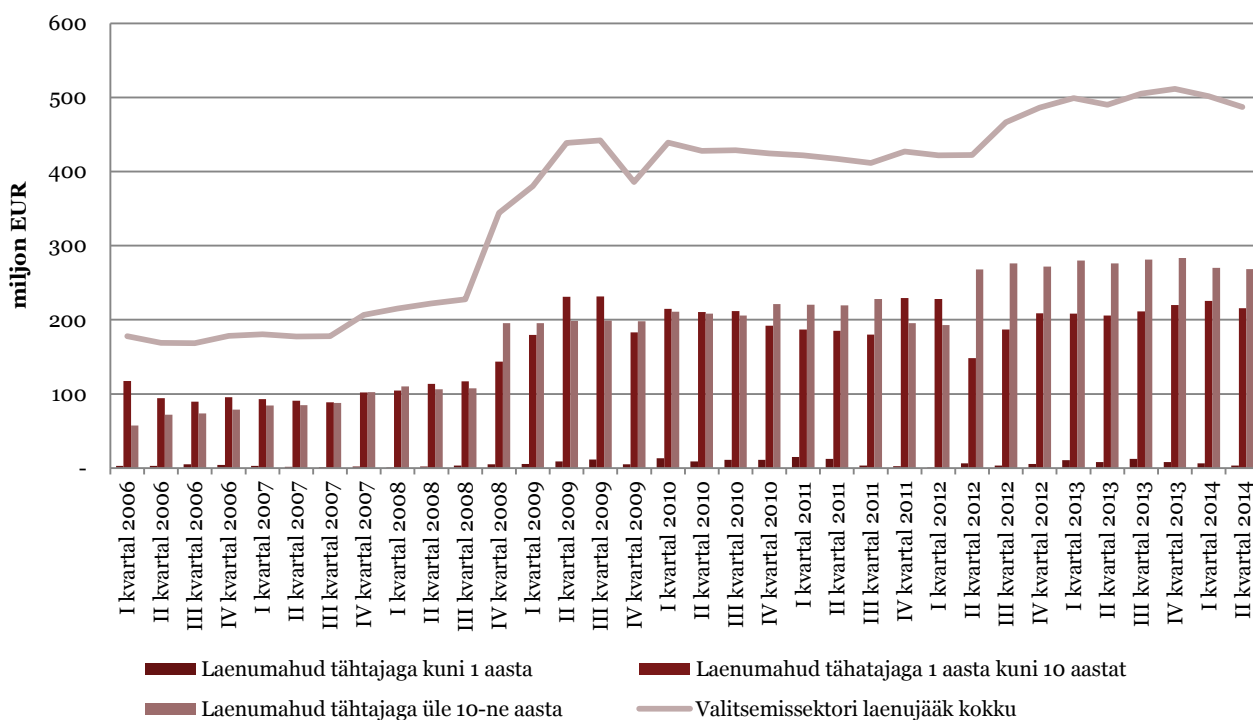
Joonis 79 Laenujääk finantseeritavate isikute lõikes kvartalite kaupa perioodil 2006-2014. Allikas: Eesti Pank.

Järgneval joonisel on esitatud Eesti äriühingute laenujääk perioodil I kvartal 2006 kuni II kvartal 2014.

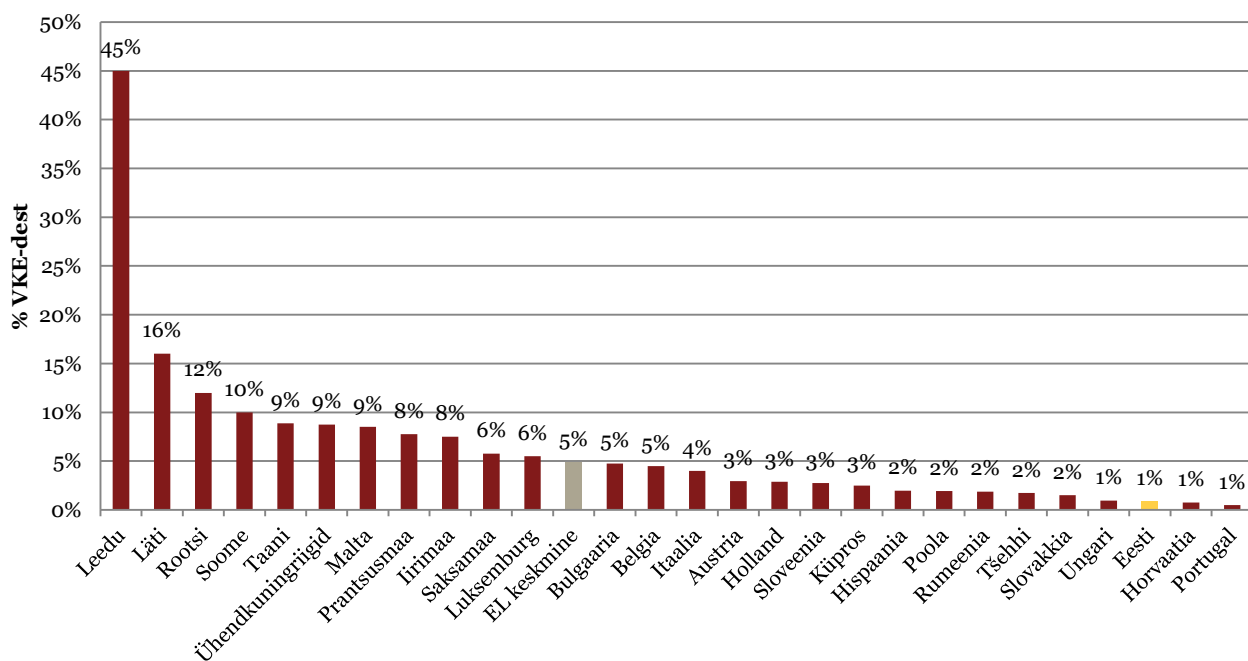
Joonis 80 Äriühingute laenujääk kvartalite kaupa. Allikas: Eesti Pank.

Alljärgnevalt joonisel on kujutatud ka valitsemissektori laenujääk perioodil I kvartal 2006 kuni II kvartal 2014.

Joonis 81 Valitsemissektori laenujääk. Allikas: Eesti Pank.

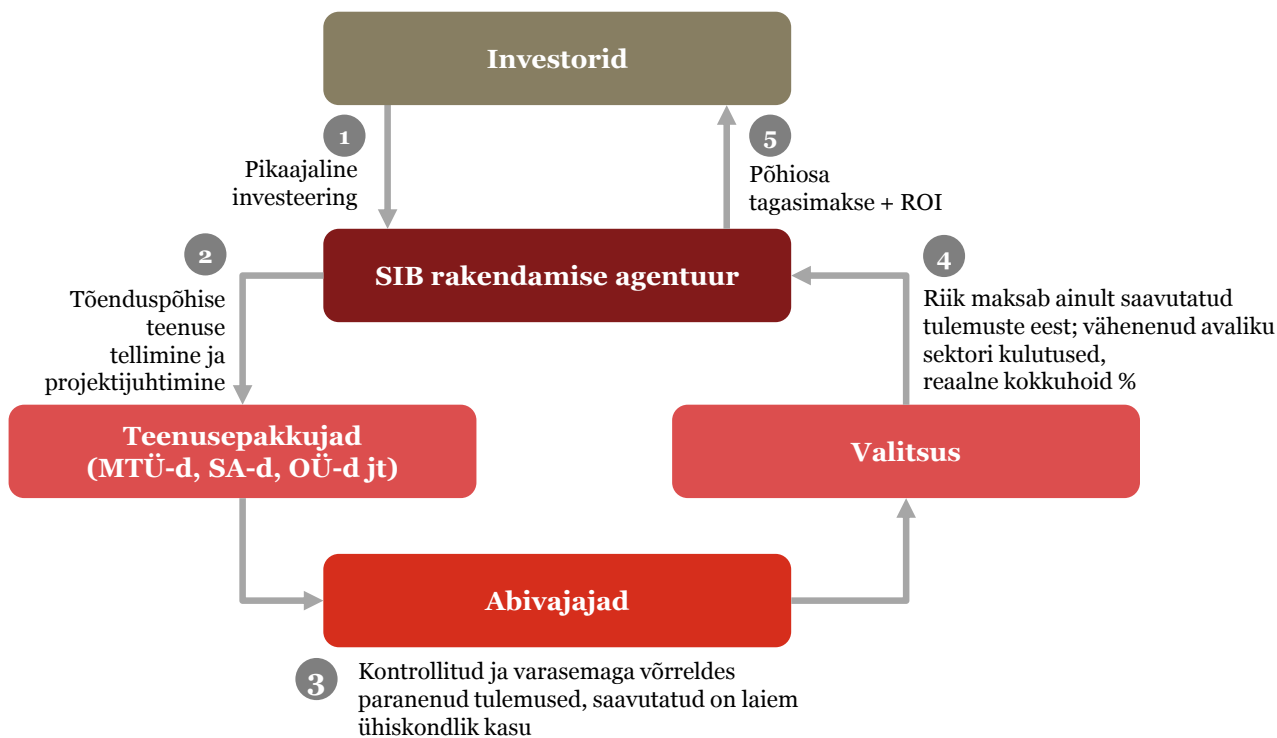
Järgnev joonis kajastab väikeste- ja keskmise suurusega ettevõtete osakaalu, kes on kaasanud omakapitali finantseeringuid 2013. aastal.

Joonis 82 Omakapitali finantseeringuid kaasanud väike- ja keskmise suurusega ettevõtete osakaal. Allikas: Euroopa Komisjon.

Lisa 5 Ühiskondliku kasu võlakiri

Ühiskondliku kasu võlakiri (*Social Impact Bond – SIB*) kujutab endas tulemuspõhist rahastamist, mis aitab ületada peamiseid sotsiaalvaldkonna eesmärkide saavutamist takistavaid tegureid nagu rahaliste vahendite piiratus, teenuste madal kvaliteet, keskendumine tegevustele mitte tulemustele, fookus tagajärgedega võitlemisel mitte ennetusel jms. SIB-i üldist ülesehitust kirjeldab alljärgnev skeem.

Joonis 83 Ühiskondliku kasu võlakirja skeem

SIB-i rakendamiseks peavad olema täidetud alljärgnevad eeltingimused:

1. Sotsiaalne vajadus/probleem, millega on seotud avaliku sektori kulutused.
2. Võimalike teenuseosutajate olemasolu, kes võiksid kas iseseisvalt või koos avaliku sektoriga teenust praegusest paremini osutada.
3. Sääst kuludes, mis tulenevad tagajärgedega tegelemisest (nt suitsetajate ja narkomaanide ravi).
4. Võrreldes teiste tegevusalternatiividega potentsiaalne (või tõestatud) kõrgem tulemuslikkus (nn tõendus põhisisus).
5. Investeerimisest huvitatud osapooled erasektorist.
6. Avaliku sektori valmisolek maksta tulemuste saavutamise mitte tegevuste teostamise eest (tulemuspõhine tasustamine).
7. Ühesugune arusaam tulemustest ja nende mõõtmise viisidest.
8. Mõõdetav/fikseeritav algseisund, mis võimaldab eesmärgi seadmist ja hilisemat tulemuste võrdlemist.

Uuringu raames tuvastasime SIB-i rakendamise potentsiaalseid võimalusi meetme 2.2 „Tööturul osalemist toetavad hoolekandemeetmed“ juures, täpsemalt meetme tegevuste „Rehabilitatsiooniteenuste osutamine“ ja „Professionaalse tugiteenuse osutamise asendushoolduselt lahkujatele“ osas ning 2.3 „Alkoholi liigtarvitamise varase avastamise ja lühinõustamise teenuse rakendamine ja alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi süsteemi väljatöötamine ning teenuste osutamine“ osas. Järgnevas tabelis (Tabel 82) esitame ülevaate SIB-i rakendamise võimalikkusest lähtudes eelnevalt kirjeldatud eeltingimustest.

Tabel 82 Teenuste osutamise võimalikkuse analüüs ühiskondliku kasu võlakirja instrumendiga

Nr	Kriteerium	Rehabilitatsiooniteenuste osutamine	Professionaalse tugiteenuse osutamise asendushoolduselt lahkujatele	Alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi teenuste osutamine
1	Sotsiaalne vajadus/ probleem, millega on seotud avaliku sektori kulutused.	<ul style="list-style-type: none"> Üksnes rahalistele toetustele keskenduv abistamine ei toeta puuetega inimeste võimalusi tööd leida või säilitada ning suurendab nende sõltuvust toetustest. 2009. aastal läbi viidud uuringu kohaselt leidis 55% puuetega täiskasvanutest, et nad ei saa piisavalt teenuseid, mis aitaks neil väljaspool kodu paremini toime tulla. Kutserehabilitatsiooniteenust osutab hetkel vaid Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus. Hetkel suudab Astangu KK sihtgrupi nõudluse ära katta, kuid riigi eesmärgiks on jõuda enamateni. Rehabilitatsiooniteenuste kvaliteet on madal, teenuseosutajad on alarahastatud ja tulemuslikkust ei mõõdata. 	<ul style="list-style-type: none"> Uuringute kohaselt on asenduskodus kasvanud noortel hilisemas elus vähem võimalusi tulla edukalt toime nii hariduse omandamisega kui tööturul, samuti on suurem tõenäosus olla sotsiaalselt isoleeritud. Väheste sissetulekute tõttu võib tekkida vajadus riigi abile. 	<ul style="list-style-type: none"> Alkoholi liigtarvitamine ja alkoholisõltuvus on Eestis olulised tööealise elanikkonna haiguskoormust, töövõimekadu ja surmasid põhjustavad terviseriskid. Üldiselt ei rahasta Eesti Haigekassa alkoholismi ravi, vaid alles alkoholi liigtarbimisest põhjustatud terviserikkeid.
2	Võimalike teenuseosutajate olemasolu, kes võiksid kas iseseisvalt või koos avaliku sektoriga teenust praegusest paremini osutada.	<ul style="list-style-type: none"> Eestis on ca 100 rehabilitatsiooniteenuse osutajat, kes võiksid osutada ka kutserehabilitatsiooniteenuseid. 	<ul style="list-style-type: none"> Hetkel pakuvad tugiisiku teenust asendushoolduselt lahkujatele 3-4 erinevat teenusepakkujat. Kolmanda sektori huvi teenuse osutamise vastu on olemas, mistõttu teenusepakkujaid võiks olla ka rohkem. 	<ul style="list-style-type: none"> Sõltuvusravi kättesaadavus on Eestis kohati ebapiisav, teenuse sisu ja maht ei vasta arenenud riikides sõltuvusravi osutamise praktikale. Hetkel puudub kaasaegne tõenduspõhine alkoholisõltuvuse diagnostika ja ravijuhis.
3	Sääst kuludes, mis tulenevad tagajärgedega tegelemisest.	<ul style="list-style-type: none"> Juhul kui puudega inimesed saaksid teenuse tulemusel tööle ja suudaksid seda töökohta hoida, tekiks sääst puudega inimestele makstavatest toetustest ning sissetulek töötaja tulumaksust. 	<ul style="list-style-type: none"> Sääst saaks tekkida töötü abirahadest, sõltuvusravikuludest, toimetulekutoetustest jne. Täiendav maksutulud kui noor jääb tööle. 	<ul style="list-style-type: none"> Juhul kui alkoholisõltuvusega inimesed saaksid teenuse tulemusel lahti oma haigusest väheneks alkoholi süül tekkinud surmade ja haiguste arv (pikeneb inimeste eluiga) ning tööle pöördumise korral tekiks sissetulek töötaja maksutulust ning kulusääst vähenevatest töötü abirahadest,

Nr	Kriteerium	Rehabilitatsiooniteenuste osutamine	Professionaalse tugiteenuse osutamise asendushoolduselt lahkujatele	Alkoholisõltuvuse kaasaegse ravi- ja taastusabi teenuste osutamine
4	Võrreldes teiste alternatiividega potentsiaalne (või tõestatud) kõrgem tulemuslikkus.	<ul style="list-style-type: none"> Astangu juba töötab välja programme, mis oleksid tõenduspõhised ja kompleksed. 	<ul style="list-style-type: none"> Perioodil 2010 – 2011 sai tugiisikuteenust 61 noort, keda juhendasid kokku 48 tugiisikut. Noorte toetamise tulemusena säilitas või sai tööd 55% noortest⁴⁰⁵ Teenuse edasiarendamisel oleks võimalik tulemuslikkust veelgi tõsta. 	<p>sõltuvusravikuludest, toimetulekutoetustest jne.</p> <ul style="list-style-type: none"> Meetme rahadest alles kavatakse välja töötada ravisüsteem, juhised, viia läbi koolitused ja teavitused kaasaegse ning tõenduspõhise ravi- ja taastusabi teenuse osutamiseks.
5	Investeeringust huvitatud osapooled erasektorist	<p>Võimalikud investorid:</p> <ul style="list-style-type: none"> Investor, kelle corporate social responsibility (CSR) eesmärkidega on SIB-i toetamine kooskõlas. Puhtakujuline finantsinvestor, kellel on isiklik kokkupuude ja teadmised valdkonnast või investor, kellele suudetakse kvantitatiivselt tõestada SIB-i tulemuslikkus ja SIB-i tegija usaldusväärsus (sh kogemus tõenduspõhiste praktikate edukal kasutamisel). Täpsem investori profiil vajab eraldi kaardistamist. 		
6	Avaliku sektori valmisolek maksta tulemuste saavutamise eest.	<ul style="list-style-type: none"> Täpsem valmisolek vajab eraldi kaardistamist, kuid hetkel tasustamist tulemuspõhiselt valdkondades tervikuna ei rakendata. 		
7	Ühesugune arusaam tulemustest ja nende mõõtmise viisidest.	<ul style="list-style-type: none"> Hetkel teenuse tulemuslikkust ei mõõdeta. Tulemuslikkust on võimalik mõõta nt teenuse tulemusel tööle saanute/ teatud ajaperioodi järel tööl olevate isikute arvuga või sõltvusest vabanenud isikute arvuga. 		
8	Mõõdetav/fikseeritav algseisund, mis võimaldab eesmärgi seadmist.	<ul style="list-style-type: none"> Algseisund antud teenuse puhul on mitte töötavate puuetega inimeste arv, kes oleksid võimelised töötama juhul kui neile osutatakse tulemuslikult kutserehabilitatsiooniteenust. Hetkel detailset kvantitatiivset ülevaadet sihtrühmast ei ole. Ülevaade on plaanis luua Kompetentsikeskuse loomisel arendatavate teenuste raames. 	<ul style="list-style-type: none"> Hetkel kvantitatiivne info selle kohta, mis juhtub asendushoolduselt lahkujatega, puudub (st ei ole teada kui palju neist on jäänud töötuks, sattunud vanglasse vms). Statistika kogumine on võimalik ning selle aluste väljatöötamine on üks võimalikest toetusmeetme abil tehtavatest tegevustest. 	<ul style="list-style-type: none"> Hetkel kvantitatiivne info selle kohta, mis juhtub alkoholisõltuvusravilt lahkujatega, puudub (st ei ole teada kui palju neist on jäänud töötuks, vaevlevad edasi haiguse küüsis, sattunud vanglasse vms).

⁴⁰⁵ <http://www.eatl.ee/tugiisik/mis-on-tugiisikuteenus/>

Lisa 6 Tingimusliku laenu kontseptsioon

Tingimusliku laenu põhiidee on pakkuda ettevõtetele projektipõhist finantseerimist, mille tagasimaksmine sõltuks projekti edukusest. Sellise **rahastamisvahendi põhiline eesmärk** on **vähendada** ettevõtete jaoks uutesse projektidesse **investeerimise riski** sellisele tasemele, et ettevõtte oleks valmis investeeringu teostama. Vastavalt eelkirjeldatud analüüsile on ettevõtetele üheaegselt mitu probleemi (nimetatud ka turutõrgete tabelis):

- Eksisteerib kartus, et eeldatavat kokkuhoidu ei saavutata (peamine põhjus ehk turutõrge);
- Finantseeringu saamine võib väiksematele VKE-dele osutada kättesaamatuks.

Tingimuslik laen peaks ülaltoodud tõrkeid suutma maandada. Lisaks tekitab tingimuslik laen ka raha ringlusefekti, kuna vähemalt osa ettevõtetele antud rahastatusest makstakse ka tagasi. Instrument võimaldab tekitada ettevõtte jaoks atraktiivse tasuvusstruktuuri, tagades samal ajal riigile võimaluse edukatest projektidest ka teenida. Tegu ei ole puhtakujulise isetasuva rahastamisvahendiga, vaid **kombineeritud instrumendiga**, mis koosneb rahastamisvahend üheaegselt nii toetuse elemendist (laenu osa, mida tagasi ei saada) kui ka rahastusvahendist (laen, mis kuulub tagastamisele).

Projekti rahastamiseks panustab ettevõtte omafinantseeringu osa, mis moodustab kindlaksmääratud protsendi projekti eeldatavast maksumusest. Ülejäänud osa finantseeritakse Euroopa Liidu fondist tingimusliku laenu kujul. Ettevõtetele jääb risk omafinantseeringu osas ja väikeses mahus ka võõrkapitali ees, kuid suure osa võõrkapitaliga seotud riske kannab Euroopa Liidu fond. Enamus tingimuslikust laenust makstakse tagasi ainult siis, kui projekt saavutab talle määratud eesmärgid (näiteks x % energia- või ressursisäästu).

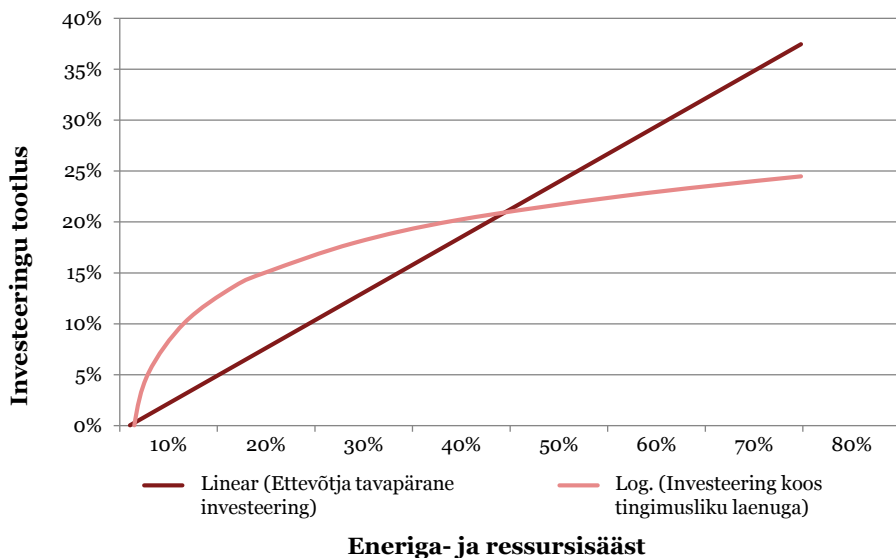
Ettevõtte motivatsioon suuremat säästu saavutada tagatakse tasakaalustatud tagasimakseskeemi alusel. Tagasimakse suurus seotakse projekti edukusega tagamaks teatud tasemest alates enamike energia- või ressursisäästu variantide puhul ettevõtte jaoks piisav tootlus. Näiteks võib skeemi üles ehitada nii, et lõpptulem oleks selline nagu kirjeldatud järgnevas tabelis:

Tabel 83 Tingimusliku laenu näitlikustatud skeem

Realiseerunud energia- või ressursisääst	Laenu tagastuse proportsioon	Investeeringu tootlus ettevõtte jaoks
alla 5%	10%	Miinuses või väga minimaalne
5-10%	25%	0-10%
10-20%	50%	10-15%
20-30%	75%	15-20%
üle 30%	100% + preemia (nt x% intressi või teatud proportsioon säästust)	>20%, kuid sealt edasi suhteliselt aeglaselt kasvav

Allikas: PwC

Praktikas tasuks laenu tagasimakse määr siduda mitte saavutatud säästu vahemikega, vaid pigem vastava valemi abil selliselt, et iga täiendav ressursisääst ettevõtjale rahaliselt kasulik oleks. Näitlikustatud tasuvusgraafik on toodud järgmisel joonisel:

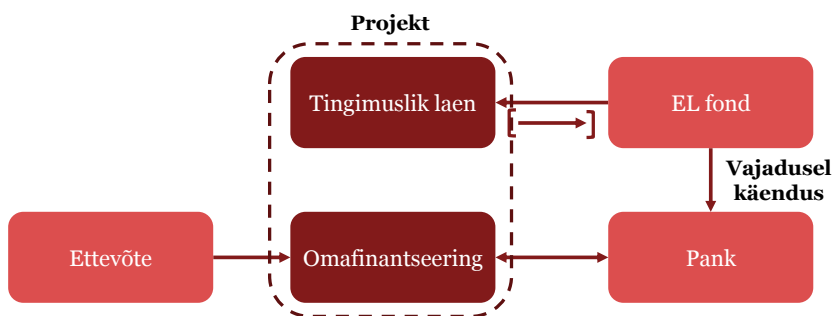

Joonis 84 Investeeringu tasuvuse ja säästu skeem

Selleks, et käesolev rahastamisvahend edu saavutaks, on vitaalse tähtsusega järgmised aspektid:

- Projekti eesmärgid peavad olema enne projekti alustamist detailselt defineeritud.
- Projekti eesmärgid peavad olema realistlikud ja vastava investeeringuga saavutatavad - > vajalik sõltumatu hinnang.
- Projekti tulemuslikkust peab hindama sõltumatu audit.

Meie esialgne nägemus tingimusliku laenu toimimismehhanismist on alljärgnev:

Joonis 85 Tingimusliku laenu skeem

Protsessi esialgne lühikirjeldus:

- Ettevõtte valmistab ette projekti, kus on määratud plaanitava projektiga saavutatavad kasud, eesmärkide mõistlikkus on kinnitatud sõltumatu eksperdi poolt (nt energia- ja ressursiaudit).
- Ettevõtte panustab projekti omafinantseeringu, mis moodustab teatud protsendi projekti eeldatavatest kogukuludest (nt 30%). Omafinantseeringu tarbeks võib ettevõtte vajadusel võtta laenu. Kui pank seda ei ole nõus andma (nt tagatise puudumise tõttu), käendatakse laenu kas riigi või ESIF-i vahenditest. Tagamaks võimendusefekti rakendumine võib tingimusliku laenu andmise vajadusel siduda kohustuslikus korras ESIF käenduse ning laenu võtmisega. Ülejäänud projekti kulud finantseeritakse tingimusliku laenuga.
- Kindlaksmääratud aja möödudes (nt 6 kuud, 1 aasta vms) hinnatakse projekti kasusid, millele annab kindluse ka sõltumatu audit.
- Sõltuvalt projekti tulemusel saavutatud kasudest maksab ettevõtte tagasi kas osa või kogu tingimusliku laenu (+preemia) vastavalt eelnevale kokkuleppele.

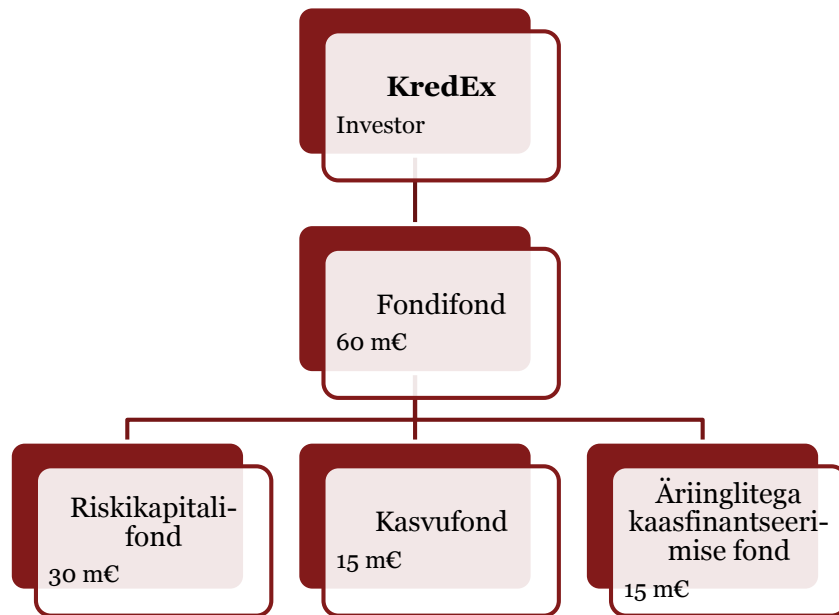
Tingimusliku laenu kontseptsiooni puudustena on esile toodud alljärgnevat asjaolusid:

- Projektdokumentatsiooni (audit, baasjoone määratlemine, monitoorimise ja tõendamise meetodika jm) koostamisel ning tegelikult saavutatud säästu monitoorimisel ja tõendamisel on ettevõtetel kasumlikkuse saavutamiseks võimalus demonstreerida tegelikkusest madalamat säästu (nn pettuseriski oht). Madalama säästu näitamine seab ohtu meetme sihttaseme saavutamise ning tekitab ettevõtjate vahel ebavõrdse kohtlemise.
- Rakendusüksusele ja energiaaudiitoritele toob skeem kaasa oluliselt suurema töökoormuse ja vastutuse pettuste vältimiseks. Seega saab ka taotlemise ja saavutatud säästu monitoorimise kord olema keeruline ja administratiivselt kulukas, mis seab ohtu meetme sihttaseme saavutamise (300 ettevõtet).
- Kontseptsiooni rakendamisel eksisteerib tõenäosus, et osa eraldatud laenust muutub toetuseks, mida tagasi ei maksta. Seega on oht, et soovitud ning meetme eesmärgina seatud ringlusefekti ei teki.

Samas saab nimetatud riske vajadusel minimeerida ning juhtida. Kuna ressursisäästu projektid on oma olemuselt oluliselt keerulisemad, vähem standardiseeritud, nende tulemused raskemini mõõdetavad ja tõendatavad, siis võib praktikas tingimusliku laenu rakendamine selles valdkonnas osutuda väljakutseks. Energiasäästu projektide puhul on nimetatud probleeme oluliselt väiksemad, kuid samas on seal ka investeringu tulemusel saavutatava säästu määramatust vähem (ehk siis turutõrke ulatus on väiksem).

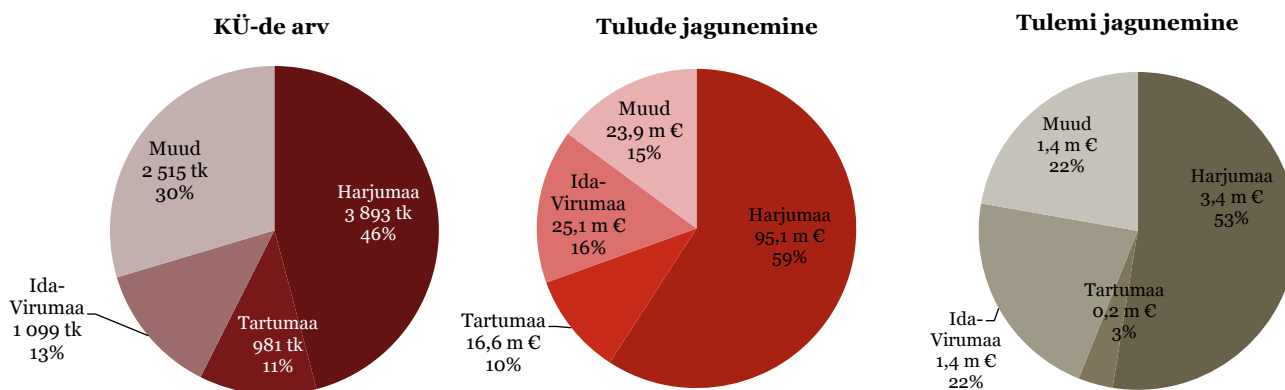
Lisa 7 Fondifond varajase faasi ettevõtetele

Allolevalt on esitatud riikliku fondifondi võimalik struktuur, mis oleks fookuseeritud varajases arengufaasis (*seed, start-up*) tegutsevate ettevõtete omakapitaliinvesteeringute nõudluse katmiseks.

Lisa 8 Korteriühistute finantsandmed

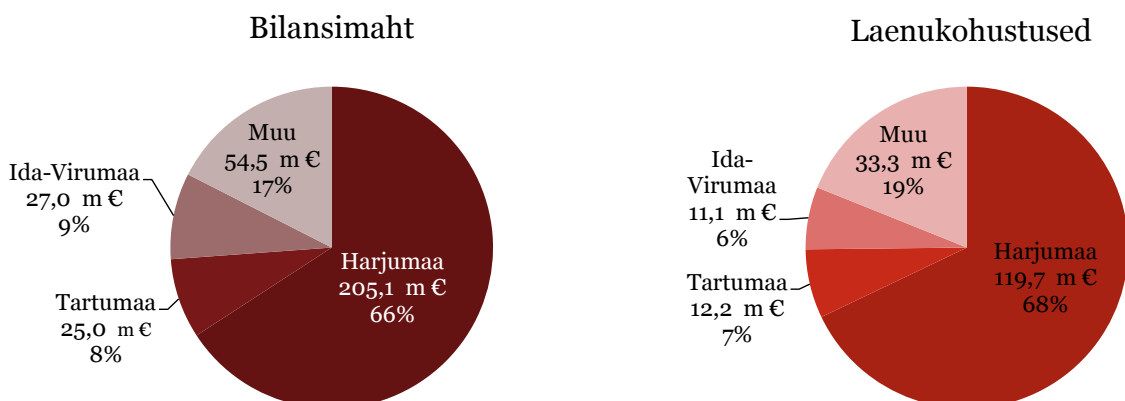
Korteriühistute (edaspidi KÜ) finantsvõimekuse analüüsimiseks esitasime MKM-i vahendusel Äriregistrisse päringu kõigi Eesti KÜ-de kohta. Äriregistri andmetel oli 2012. aasta info põhjal registris **kokku 8488 KÜ-d**, kellest aktiivseteks võib pidada 96% (st need, kes teenisid tulu ja kandsid kulu). Ligi pooled (46%) KÜ-dest olid registreeritud Harjumaal, 13% Ida-Virumaal, 11% Tartumaal ning ülejäänud maakonnad moodustasid kokku kolmandiku kõigist KÜ-dest (vt Joonis 86). KÜ-d teenisid 2012. aastal kokku **160 miljonit eurot tulu, kulud** ulatusid **149 miljonu euroni**. 77% KÜ-dest lõpetasid aruandeaasta positiivse või nulltulemiga (11,3 miljonit eurot) ning 23% lõpetasid aruandeaasta kahjumis (-4,9 miljonit eurot).

Joonis 86 Korteriühistute jagunemine arvuliselt, teenitud tulude ja aruandeaasta tulemi alusel maakondade lõikes 2012. aastal (tk, mln EUR). Allikas: Äriregister

Harjumaal registreeritud 46% KÜ-d teenisid 59% tuludest, Ida-Virumaa ja Tartumaa KÜ-d vastavalt 16% ja 10%, mis on suhteliselt võrreldav KÜ-de arvu osatähtsustega.

KÜ-de **bilansimaht** oli kokku **311 miljonit eurot**, millest **laenukohustused moodustasid 57%** (176 miljonit eurot). Käibevarade ja lühiajaliste kohustuste suhe (+ 1,8) näitab, et keskmiselt on KÜ-del piisavalt rahalisi või kiiresti rahaks tehtavaid vahendeid lühiajaliste kohustuste tasumiseks. Kõige suurem on laenukohustustega KÜ-de osakaal Harjumaal (68%), teistes maakondades moodustavad laenukohustused juba oluliselt väiksema osa (vt Joonis 87).

Joonis 87 Korteriühistute bilansimahu ja laenukohustuse jagunemine maakondade lõikes 2012. aastal (mln EUR). Allikas: Äriregister

Ülevaatliskust finantsandmete analüüsist ei selgunud, et sihtgrupi seas esineks olulisi probleeme võetud kohustuste teenindamise osas, mis annab alust järeldada, et sihtgrupi võimekus tervikuna laenukohustusi teenindada on üldiselt hea. Kõige kehvemate majandustulemustega KÜ-d on Tartumaal, kusjuures kõige suurem aruandeaasta kahjum ulatus 0,36 miljoni euroni ning üle 0,1 miljoni eurose kahjumiga KÜ-sid oli kokku ainult 4tk. Keskmise kahjumiga aruandeaasta lõpetanud KÜ aruandeaasta tulemi summa oli -2 577 eurot ning keskmine kasumiga või nulliga aruandeaasta lõpetanud KÜ aruandeaasta tulemi oli 1 800 eurot.

Lisa 9 Lühendid

Lühend	Tähendus
AS	Aktsiaselts
AT	Austria
BG	Bulgaaria
BIF	Balti Innovatsioonifond
CEE	Kesk- ja Ida-Euroopa
CO ₂	Süsihappegaas
CSR	Korporatiivne ühiskondlik vastutus
DE	Taani
DMC	Kodumaine materjalitarbimine
E&Y	Audiitorbüroo Ernst & Young
EAS	Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus
EBRD	Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupank
EHCI	Euroopa tervishoiuteenuste indeks
EIB	Euroopa Investeerimispank
EIF	Euroopa Investeerimisfond
EK	Euroopa Komisjon
EL	Euroopa Liit
EMTAK	Eesti Majanduse Tegevusalade Klassifikaator
EN	Euroopa Nõukogu
EP	Euroopa Parlament
ERF	Euroopa Regionaalarengu Fond
ERP	Euroopa taastamise programm
ERR	Majanduslik tulumäär
ES	Hispaania
ESCO	Energiateenusettevõte
ESF (SF)	Euroopa Sotsiaalfond
ESIF	Euroopa Struktuuri- ja Investeerimisfond
EstBAN	Eesti Äriinglite Assotsiatsioon
EUR	Euro
EURATOM	Euroopa Aatomienergiaühendus
EVCA	Euroopa Riskikapitali Assotsiatsioon
EVEA	Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon
EVEL	Eesti Vee-ettevõtete Liit
FI	Finantsinstrument, käesolevas uuringus kasutatud kui RV - rahastamisvahend
FI	Soome
FIE	Füüsilisest isikust ettevõtja
FNRT	<i>National Territorial Renewal Fund</i>
FoF	Fondifond
FR	Prantsusmaa

GB	Suurbritannia
GR	Kreeka
GWh/a	Gigavatt-tundi aastas
HNW	<i>High-net-worth individual</i>
HTM	Haridus- ja Teadusministeerium
HVAC	Kütte- ja ventilatsioonisüsteemid
ICCA	<i>International Congress and Convention Association</i>
IKT	Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia
in	inimene
IRR	Sisemine tulumäär
KIK	Keskkonnainvesteeringute Keskus
KKM	Keskkonnaministeerium
km	Kilomeeter
KOV	Kohalik omavalitsus
KÜ	Korteriühistu
kWh/m ²	Kilovatttundi ruutmeetri kohta
LCIF	<i>The Low Carbon Innovation Fund</i>
LEEF	<i>London Energy Efficiency Fund</i>
LGA	Läti Tagatisrahastu Agentuur
LT	Leedu
M€/a	Miljon eurot aastas
MES	Maaelu Edendamise Sihtasutus
MKM	Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
Mln	Miljon
MTÜ	Mittetulundusühing
MW	Megavatt
NIB	<i>Nordic Investment Bank</i>
NL	Holland
NOR, NO	Norra
nZEB	Liginullenergiamaja
ORI	Finantskorralduse vahend, mis ei ole seotud Euroopa Liidu rahadega (<i>other revolving instrument</i>). Käesolevas uuringus kasutatud eestikeelset lühendit "Muu"
OÜ	Osaühing
PERH	Põhja-Eesti Regionaalhaigla
PL	Poola
PPP	Era- ja avaliku sektori koostööskeem
PPS, PPP	Ostujõu standard, ostujõu pariteet
PwC	PricewaterhouseCoopers Advisors AS
RA	Rakendusasutus
RT	Riigiteataja
RV	Rahastamisvahend

SA	Sihtasutus
SEI	Säästva Eesti Instituut
SIB	Ühiskondliku kasu võlakiri (<i>Social Impact Bond</i>)
SiM	Siseministeerium
SK	Slovakkia
SKP	Sisemajanduse koguprodukt
SME	<i>Small and medium-sized enterprise</i> Euroopa Komisjoni soovitus 2003/361 kohaselt
SoM	Sotsiaalministeerium
SWD	<i>Staff working document</i>
TAI	Tervise Arengu Instituut
THS	Tööstusheite seadus
TLÜ	Tallinna Ülikool
TTÜ	Tallinna Tehnikaülikool
TÜK	Tartu Ülikooli Kliinikum
TWh/a	Teravatt-tundi aastas
ÜF	Ühtekuuluvusfond
UK	Suurbritannia
USA, US	Ameerika Ühendriigid
VKE	Väikese ja keskmise suurusega ettevõtte (ingl SME)
WCVA	<i>Wales Council for Voluntary Action</i>
WHO	Maailma Terviseorganisatsioon

www.pwc.ee